

ลักษณะเด่นและบทบาททางสังคมของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก”

นางสาวพัชลินจ์ จินนุ่น

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา ๒๕๕๕
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository(CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

CHARACTERISTICS AND SOCIAL ROLES OF THE SOUTHERN DIDACTIC
LITERATURE IN BOOKLET FORMAT

Miss Phatchalin Jeenoon

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy Program in Thai

Department of Thai

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2012

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ลักษณะเด่นและบทบาททางสังคมของวรรณกรรมคำสอน ภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก”
โดย	นางสาวพัชลินจ์ จินนุ่น
สาขาวิชา	ภาษาไทย
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	รองศาสตราจารย์ ดร. ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาคุษฎีบัณฑิต

..... คณบดีคณะอักษรศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพนธ์ อ้าววิรุฬหกการ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร. ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประมินท์ จารุวร)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศิริพร ภัคดีผาสุข)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ชวณ เพชรแก้ว)

พัชลินจ์ จินนุ่น: ลักษณะเด่นและบทบาททางสังคมของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” (CHARACTERISTICS AND SOCIAL ROLES OF THE SOUTHERN DIDACTIC LITERATURE IN BOOKLET FORMAT) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: รศ.ดร. ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต, ๔๑๓ หน้า.

วิทยานิพนธ์เรื่องลักษณะเด่นและบทบาททางสังคมของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ลักษณะเด่นในด้านต่าง ๆ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สร้างกับผู้เสพที่มีความเชื่อและรสนิยมทางวรรณคดีเหมือนกัน และวิเคราะห์บทบาทของวรรณคดีคำสอนนี้ที่มีต่อสังคม ทั้งนี้ ใช้ข้อมูลวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ที่พบบริเวณจังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลาและพัทลุงเป็นสำคัญ

ผลการศึกษาพบว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ซึ่งแต่งตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๐ - พ.ศ. ๒๕๑๕ มีลักษณะเด่นด้านรูปแบบที่เลียนแบบหนังสือวัดเกาะของภาคกลาง ทั้งยังให้รายละเอียดเกี่ยวกับผู้แต่งค่อนข้างมากเพื่อดึงดูดใจผู้ซื้อ วรรณกรรมคำสอนนี้แต่งเป็นคำประพันธ์ร้อยกรองประเภทกลอนมากที่สุด รองลงมา คือ กาพย์ และ โคลง แต่ก็มีจำนวนน้อยมาก กลอนดังกล่าวเหมาะแก่การนำไปอ่าน ขับร้องหรือสวดได้โดยสะดวก ทั้งยังเข้าใจง่าย จึงเข้าถึงกลุ่มผู้เสพระดับชาวบ้านได้เป็นอย่างดี

วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” มีลักษณะเด่นด้านเนื้อหาคำสอนซึ่งอิงกับวิถีชีวิตของชาวบ้านภาคใต้และมีกลวิธีการสอนที่แปลกใหม่ เช่น สอนในรูปแบบนวนิยาย สอนผ่านบทสนทนาของตัวละคร สอนแทรกในอัตชีวประวัติของบุคคล และสอนแทรกในคำอธิบายพิธีกรรมของภาคใต้ ผู้สร้างมีลักษณะเด่นคือนอกจากเป็นพระสงฆ์และข้าราชการตามแบบที่มีมาแต่เดิมแล้ว ยังมีกลุ่มผู้แต่งเพิ่มมากขึ้นจากเดิม คือ ชาวนา พ่อค้า ศิลปินพื้นบ้าน ทั้งยังมีผู้แต่งที่เป็นผู้หญิงจำนวนไม่น้อย เนื้อหาคำสอนแบ่งได้เป็น ๒ กลุ่ม คือ เนื้อหาคำสอนที่สืบทอดมาจากคำสอนโบราณ แม้ปรากฏเพียงเล็กน้อย แต่ยังใช้ได้ดีในสังคมปัจจุบัน เพราะสอนการประพฤติปฏิบัติตน และเนื้อหาคำสอนที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาสังคมทั้งระบบ เช่น พัฒนาคุณภาพชีวิตของคนกลุ่มต่าง ๆ เช่น สอนเด็กให้เห็นความสำคัญของการศึกษา สอนผู้สูงวัยให้วางแผนเหมาะสมแก่วัย สอนคนจนให้ขยันทำงาน และสอนชายชราได้ให้ช่วยเหลือกิจการงานในครอบครัว นอกจากนี้ ยังสอนเรื่องการพัฒนาการเกษตรของชุมชน และสนับสนุนการสร้างชาติตามนโยบายของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม คำสอนเหล่านี้นำไปใช้เพื่อพัฒนาตนเอง สถาบันครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติได้ดี ดังปรากฏว่ามีบุคคลหลายคนที่กล่าวว่าได้ประโยชน์จากคำสอนเหล่านี้ เช่น ทำให้ตนเป็นคนดีขึ้น หรือทำการเกษตรได้ผลดียิ่งขึ้น

วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” มีบทบาททางสังคมที่เข้มข้นกว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้สมัยโบราณ เพราะเพิ่มรายละเอียดเกี่ยวกับสังคมภาคใต้ไว้เด่นชัด โดยเฉพาะสภาพและปัญหาสังคมภาคใต้ เกิดจากผู้แต่งต้องการให้ชาวใต้ร่วมใจกันแก้ปัญหาของชุมชน โดยคำสอนเหล่านี้แทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิตของชาวใต้ได้ง่ายและมีประสิทธิภาพ เพราะสอนควบคู่ไปกับการให้ความบันเทิง เช่น สอนผ่านการสวดหนังสือ หรือสอนผ่านการขับร้องที่ใช้ทำนองหนึ่งตะลุง

ภาควิชา.....ภาษาไทย.....ลายมือชื่อนิติติ.....

สาขาวิชา.....ภาษาไทย.....ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....

ปีการศึกษา..... ๒๕๕๕.....

5180509822 : MAJOR THAI

KEYWORDS : CHARACTERISTICS / SOCIAL ROLES / THE SOUTHERN DIDACTIC LITERATURE / BOOKLET FORMAT

PHATCHALIN JEENNOON: CHARACTERISTICS AND SOCIAL ROLES OF THE SOUTHERN DIDACTIC LITERATURE IN BOOKLET FORMAT. ADVISOR: ASSOC. PROF. CHOLADA RUENGRUGLIKIT, Ph.D., 433 pp.

The Characteristics and Social Roles of the Southern Didactic Literature in Booklet Format aim to analyze the characteristics in various aspects of southern didactic literature which appear in booklet format. It also investigates the relationship between the authors and readers who have the same beliefs and literary taste including how this literature has influenced society. This study focuses on the southern didactic books found in Nakhon Si Thammarat, Songkhla, and Phthalung.

The study found that southern didactic in booklet format printed between 1927 and 1976 adopted the layout of the literary works of central Thailand known as Wat Koh literature. Apart from this, the author’s biography in detail to attract the buyers was added. Most of them were composed in poetic form known as Klon. The rest were created in Kap and Khlong. The books written in Klon were easily read, sung, and understood by the audience though without higher education due to the use of simple languages.

The contents in these didactic books were outstanding for their teachings by using examples from the daily lives of people in southern Thailand. Moreover, they initiated to teach through modern literary forms or means such as teaching through novels, conversations, the biography of the dead people, and through the descriptions of some rituals performed by people in the South. Focusing on the authors of these didactic books, apart from monks and government officials as found in southern didactic literature in the old tradition, farmers, merchants, and local artists were discovered. Among them, a number of female authors were found. The contents in these didactic books could be divided into two groups. First was the content in minor group that came from ancient teachings containing how people should behave. These teachings are still applicable today. The other group was the teachings created by the authors of the southern didactic books. These teachings aim to develop the society as a whole. They would like to develop quality of life by educating children and helping them realize the importance of education. They also instructed the elderly on how to behave themselves and they tried to motivate the poor to work harder. Further, they encouraged the men in the south to work harder and take more care of their families, and developed agriculture in the community. Moreover, the books supported the government’s policy under the leadership of Prime Minister General P. *Phibunsongkhram*. In sum, the teachings aimed to develop one individual, family, community, and, by extension, the whole country. It was disclosed that some southern people told that the teachings in these booklet format were really developed their lives and agriculture career.

The southern didactic literature in booklet format played a more important role in society than the ancient southern didactic literature because they provided more details about the characteristics of society in southern Thailand. They analyzed the social conditions and problems in the South, since the authors wanted to encourage the people to cooperate in solving conflicts. These teachings were spread out in the everyday lives of the people in the South. For examples, they were traditionally read aloud for the audience and were sung in the shadow puppet shows by the local southern artists.

Department : Thai Student’s Signature

Field of Study : Thai Advisor’s Signature

Academic Year : 2012

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จด้วยความเมตตาของรองศาสตราจารย์ ดร. ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต ครูผู้สอนและให้ความรู้ ตลอดจนชี้แนะแนวทางที่เป็นประโยชน์สำหรับการวิจัย แม้ครูจะมีภารกิจมากมาย แต่ก็ยังกรุณาสละเวลา และคอยใส่ใจดูแลเสมอมา ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณครูอย่างสูง

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้แก่ ศาสตราจารย์ชวน เพชรแก้ว รองศาสตราจารย์ ดร. สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประมินทร์ จารูร และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศิริพร ภัคดีผาสุก ที่ได้กรุณาให้ข้อคิดเห็น แนะนำ ติดตาม และเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้ผู้วิจัยเขียนวิทยานิพนธ์จนสำเร็จ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอาจารย์วินัย สุกใส และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิตที่เอื้อเฟื้อข้อมูลด้านวรรณกรรมคำสอน ขอกราบขอบพระคุณศาสตราจารย์ ประคอง นิมมานเหมินท์ และรองศาสตราจารย์ ดร. สายวรุณ น้อยนิมิตรที่ให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ ขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร. สืบพงษ์ ธรรมชาติที่ให้ความช่วยเหลือและดูแลขณะที่ผู้วิจัยเดินทางไปมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่คอยถามไถ่ และให้คำแนะนำด้านการวิจัย ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ ศูนย์พุทธศาสนธรรมโฆษณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ศูนย์วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ศูนย์วัฒนธรรม โรงเรียนสตรีพัทลุง และพระครูสังฆรักษ์วิชาญ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดตะโหมด

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณาจารย์ มหาวิทยาลัยทักษิณที่คอยให้กำลังใจ และช่วยรับภาระงานสอน ขอขอบพระคุณและขอบคุณนิสิตระดับปริญญาเอกทุกคนที่คอยให้กำลังใจ ขอขอบพระคุณ และขอบคุณเป็นพิเศษสำหรับอาจารย์สายป่าน ปุริวรรณชนะ ดิเรก หงส์ทอง อาจารย์สุรชัย ใจสูงเนิน อาจารย์กฤตยา ณ หนองคาย อาจารย์ศนิชา แก้วเสถียร อาจารย์ปัทมา พิฆประเสริฐกุล อาจารย์รัฐชนีย์ ศรีสมาน อาจารย์ ดร. กิรติ ชนะไชย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์ อาจารย์ ดร. อภิลักษณ์ เกษมผลมูล คุณขรรยงค์ สิกขะฤทธิ์ คุณสุรีเนตร จรัสจรวงเกียรติ คุณกิตติชัย พินโน อาจารย์สมิทธิชา พุมมา คุณราตรี พลหอม คุณรัตนา นาคงาม ตลอดจนญาติมิตรที่บ้านที่คอยถามไถ่และช่วยเหลือเสมอมา

นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักคณะกรรมการการอุดมศึกษาแห่งชาติ (สกอ.) ที่มอบทุนโครงการเชิงเครือข่ายกลยุทธ์เพื่อประโยชน์ในการทำวิจัยครั้งนี้

ท้ายสุด ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณบิดามารดาที่สนับสนุนการศึกษาเล่าเรียน คอยให้กำลังใจ และหมั่นโทรถามข่าวอยู่เสมอ จึงขอมอบวิทยานิพนธ์นี้เพื่อตอบแทนพระคุณของบุพการี

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฎ
สารบัญภาพ.....	ฏ
สารบัญแผนที่.....	ฑ
บทที่	
๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๔
๑.๓ สมมติฐานของการวิจัย.....	๔
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย.....	๕
๑.๕ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๖
๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย.....	๗
๑.๗ นิยามศัพท์เฉพาะ.....	๗
๑.๘ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๘
๒ ภูมิหลังของภาคใต้ คำสอนภาคใต้ และวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ก่อนมี วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก”.....	๒๘
๒.๑ ภูมิหลังของภาคใต้ที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรม.....	๒๘
๒.๑.๑ สภาพภูมิศาสตร์และการตั้งถิ่นฐาน.....	๒๘
๒.๑.๒ สภาพเศรษฐกิจ วิถีชีวิต และปัญหาสังคม.....	๓๑
๒.๑.๓ สภาพแวดล้อมทางการเมือง.....	๓๕
๒.๑.๔ ลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพบางอย่าง.....	๓๘
๒.๑.๕ ประเพณีการเล่นของชาวใต้.....	๓๕
๒.๑.๖ ศาสนาพุทธในสังคมภาคใต้.....	๔๓

๒.๑.๓	การพิมพ์หนังสือในสังคมภาคใต้.....	๔๕
๒.๑.๔	พระราชบัญญัติการศึกษาที่มีผลต่อความรู้ของชาวใต้.....	๕๒
๒.๑.๕	ข้อมูลพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลา.....	๕๓
๒.๒	ภูมิหลังของคำสอนภาคใต้และวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ก่อนมีวรรณกรรม คำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก”.....	๕๕
๒.๒.๑	คำสอนภาคใต้ประเภทมุขปาฐะ.....	๕๕
๒.๒.๑.๑	คำสอนที่เป็นภายิตพื้นบ้าน	๕๕
๒.๒.๑.๒	คำสอนในการแสดงและพิธีกรรม	๕๕
๒.๒.๒	วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ประเภทลายลักษณ์.....	๖๑
๒.๒.๒.๑	ลักษณะต้นฉบับ.....	๖๑
๒.๒.๒.๒	ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง.....	๖๒
๒.๒.๒.๓	วัตถุประสงค์ในการแต่ง.....	๖๔
๒.๒.๒.๔	รูปแบบคำประพันธ์.....	๖๕
๒.๒.๒.๕	เนื้อหา.....	๗๒
๒.๒.๒.๖	ที่มาของเนื้อหา.....	๗๕
๓	รูปลักษณะและการแบ่งประเภทของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก”.....	๘๔
๓.๑	รูปลักษณะของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก”	๘๔
๓.๑.๑	ส่วนหน้า.....	๘๔
๓.๑.๒	ส่วนกลางหรือส่วนเนื้อเรื่อง.....	๕๒
๓.๑.๓	ส่วนหลังหรือปกหลัง.....	๕๓
๓.๒	การแบ่งประเภทของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก”.....	๕๘
๓.๒.๑	แบ่งตามสมัยที่แต่ง.....	๕๘
๓.๒.๑.๑	สมัยรัชกาลที่ ๗.....	๕๕
๓.๒.๑.๒	สมัยรัชกาลที่ ๘.....	๕๕
๓.๒.๑.๓	สมัยรัชกาลที่ ๙.....	๕๕
๓.๒.๒	แบ่งตาม พ.ศ. ที่แต่ง.....	๑๐๒
๓.๒.๓	แบ่งตามกลุ่มผู้สร้างสรรค์วรรณกรรม.....	๑๐๖
๓.๒.๓.๑	แบ่งตามชื่อผู้แต่ง.....	๑๐๖

๓.๒.๓.๒	แบ่งตามเพศของผู้แต่ง.....	๑๐๕
๓.๒.๓.๓	แบ่งตามภูมิถิ่นอาศัยของผู้แต่ง.....	๑๑๐
๓.๒.๓.๔	แบ่งตามสถานภาพหรือการประกอบอาชีพของผู้แต่ง.....	๑๑๕
๓.๒.๔	แบ่งตามรูปแบบคำประพันธ์.....	๑๒๓
๓.๒.๔.๑	คำประพันธ์เดี่ยว.....	๑๒๓
๓.๒.๔.๒	คำประพันธ์ผสม.....	๑๓๔
๓.๒.๕	แบ่งตามจุดมุ่งหมายในการพิมพ์.....	๑๕๒
๓.๒.๕.๑	พิมพ์เพื่อแจกเป็นของขวัญ.....	๑๕๒
๓.๒.๕.๒	พิมพ์เพื่อจำหน่าย.....	๑๕๔
๔	ลักษณะเด่นด้านเนื้อหาคำสอนของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก”.....	๑๖๕
๔.๑	เนื้อหาคำสอนที่สืบทอดจากวรรณคดีคำสอนโบราณ.....	๑๖๕
๔.๑.๑	นำคำสอนโบราณมาพิมพ์ใหม่.....	๑๖๕
๔.๑.๑.๑	พิมพ์ใหม่โดยไม่เปลี่ยนแปลงรายละเอียดใดๆ.....	๑๖๕
๔.๑.๑.๒	พิมพ์ใหม่โดยปรับเปลี่ยนฉันทลักษณ์และชื่อเรื่อง.....	๑๖๖
๔.๑.๒	นำคำสอนโบราณมาแต่งใหม่.....	๑๖๖
๔.๒	เนื้อหาคำสอนที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่.....	๒๐๓
๔.๒.๑	คำสอนที่เน้นพัฒนาคุณภาพชีวิตตามวัยและฐานะทางสังคม.....	๒๐๕
๔.๒.๑.๑	สอนการปฏิบัติตนของผู้สูงวัย.....	๒๐๕
๔.๒.๑.๒	สอนการปฏิบัติตนของคนจน.....	๒๑๒
๔.๒.๒	คำสอนที่เน้นพัฒนาคุณภาพชีวิตตามสถานภาพในครอบครัว.....	๒๑๓
๔.๒.๒.๑	สอนการปฏิบัติตนของสามีต่อภรรยา.....	๒๑๓
๔.๒.๒.๒	สอนการปฏิบัติตนของบิดามารดาต่อบุตร.....	๒๒๓
๔.๒.๓	คำสอนที่เน้นพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนที่อยู่ร่วมกันในชุมชน.....	๒๒๕
๔.๒.๓.๑	สอนให้พัฒนาการเกษตร.....	๒๒๕
๔.๒.๓.๒	สอนให้สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างชาวบ้านกับ ข้าราชการท้องถิ่น.....	๒๓๑
๔.๒.๔	คำสอนที่เน้นการปฏิบัติตนเพื่อเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ.....	๒๓๔
๔.๒.๔.๑	สอนการปฏิบัติตนของพลเมืองที่เป็นเด็ก.....	๒๓๕

	๔.๒.๔.๒	สอนการปฏิบัติตนของพลเมืองที่เป็นผู้หญิง.....	๒๓๗
	๔.๒.๔.๓	สอนการปฏิบัติตนของพลเมืองทั่วไป.....	๒๔๑
๔.๓		พัฒนาการด้านเนื้อหาการสอน	๒๕๓
	๔.๓.๑	เนื้อหาการสอนช่วง พ.ศ. ๒๔๗๐ - ๒๔๘๑	๒๕๓
	๔.๓.๒	เนื้อหาการสอนช่วง พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๒๕๐๔	๒๕๔
	๔.๓.๓	เนื้อหาการสอนช่วง พ.ศ. ๒๕๐๔ - ๒๕๑๕	๒๕๕
๕		ลักษณะเด่นด้านกลวิธีการสอนของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก”.....	๒๗๑
	๕.๑	สอนแบบตรงไปตรงมาว่าสิ่งใดควรปฏิบัติ สิ่งใดไม่ควรปฏิบัติ.....	๒๗๑
	๕.๒	สอนโดยอ้างอิงหรือยกตัวอย่าง.....	๒๗๓
	๕.๓	สอนโดยบอกผลของการกระทำ.....	๒๗๗
	๕.๔	สอนโดยใช้ภาพพจน์.....	๒๘๑
	๕.๕	สอนโดยวิธีประชดประชัน.....	๒๘๕
	๕.๖	สอนในรูปแบบนวนิยาย.....	๒๘๖
	๕.๗	สอนผ่านบทละครสนทนาของตัวละคร	๒๙๑
	๕.๗.๑	บทสนทนาของสามีภรรยา.....	๒๙๐
	๕.๗.๒	บทสนทนาของพี่สาวน้องสาว.....	๒๙๕
	๕.๘	สอนแทรกในอัตชีวประวัติของบุคคล.....	๒๙๗
	๕.๙	สอนแทรกในคำอธิบายพิธีกรรม.....	๒๙๙
	๕.๙.๑	คำอธิบายพิธีกรรมเนื่องด้วยการเกิด.....	๒๙๙
	๕.๙.๒	คำอธิบายพิธีกรรมเนื่องด้วยการตาย.....	๓๐๐
๖		บทบาททางสังคมของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก”.....	๓๐๖
	๖.๑	บทบาทในการปลูกฝังจริยธรรม.....	๓๐๖
	๖.๒	บทบาทในการให้ความรู้.....	๓๑๑
	๖.๓	บทบาทในการเสริมสร้างความสามัคคี.....	๓๒๕
	๖.๔	บทบาทในการสร้างคนดีให้แก่ครอบครัว ชุมชนและรัฐบาล.....	๓๒๘
	๖.๕	บทบาทในการสะท้อนสภาพหรือปัญหาสังคม.....	๓๓๓
	๖.๖	บทบาทในการเป็นช่องทางระบายความคับข้องใจ.....	๓๔๕
๗		สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	๓๕๔

บทที่	หน้า
๓.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๓๕๔
๓.๒ อภิปรายผลการวิจัย.....	๓๕๘
๓.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๓๖๓
รายการอ้างอิง.....	๓๖๔
ภาคผนวก	๓๘๘
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	๔๓๓

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๑	แสดงรายชื่อ โรงพิมพ์และรายชื่อหนังสือของโรงพิมพ์ในจังหวัดสงขลา.....	๔๖
๒	แสดงรายชื่อ โรงพิมพ์และรายชื่อหนังสือของโรงพิมพ์ในจังหวัดพัทลุง.....	๔๘
๓	แสดงรายชื่อ โรงพิมพ์และรายชื่อหนังสือของโรงพิมพ์ในจังหวัด นครศรีธรรมราช.....	๔๕
๔	แสดงรายชื่อ โรงพิมพ์และรายชื่อหนังสือของโรงพิมพ์ในจังหวัดอื่น ๆ.....	๕๑
๕	เปรียบเทียบเรื่อง โคลง โลกนิติภาคกลางกับ โคลงสุภายิตภาคใต้.....	๗๐
๖	เปรียบเทียบเรื่องสุภายิตพระร่วงสำนวนภาคกลางกับสำนวนภาคใต้.....	๗๑
๗	เปรียบเทียบเรื่อง โลกนิติปรภมกับ โลกนิติสุภายิต.....	๗๕
๘	เปรียบเทียบเรื่องสุภายิตสอนหญิงสำนวนภาคกลางกับสำนวนภาคใต้.....	๗๕
๙	เปรียบเทียบเรื่องสุภายิตสอนเด็กสำนวนภาคกลางกับสำนวนภาคใต้.....	๘๐
๑๐	เปรียบเทียบเรื่องกาพย์สุภายิตพระร่วง สุภายิตร้อยแปด กับราดชะเนนด.....	๘๑
๑๑	แสดงรายชื่อวรรณกรรมคำสอนในสมัยรัชกาลที่ ๗ - รัชกาลที่ ๙.....	๙๕
๑๒	แสดง พ.ศ. ที่แต่งวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก”	๑๐๓
๑๓	แสดงชื่อผู้แต่ง จำนวนผลงาน และชื่อผลงาน.....	๑๐๖
๑๔	เปรียบเทียบบทแม่สอนลูกของนายหนังปรีชา กับเรื่องขวัญใจ.....	๑๒๐
๑๕	แสดงคำประพันธ์ผสมของเรื่องทศานุสร.....	๑๓๖
๑๖	แสดงภาพรวมของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ที่แต่งโดยใช้ คำประพันธ์เดียว.....	๑๔๐
๑๗	แสดงภาพรวมของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ที่แต่งโดยใช้ คำประพันธ์ผสม.....	๑๔๓
๑๘	เปรียบเทียบเรื่องเพลงยาวถวายโอวาทกับเรื่องความก้าวหน้าแห่งชีวิต.....	๑๔๕
๑๙	รายชื่อวรรณกรรมคำสอนที่แต่งเพื่อแจกและเพื่อจำหน่าย.....	๑๕๗
๒๐	แสดงการสร้างงานในสมัยต่าง ๆ.....	๑๖๒
๒๑	แสดงปฏิสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคม.....	๑๖๓
๒๒	แสดงคำสอนโบราณที่นำมาพิมพ์ใหม่โดยปรับเปลี่ยนฉันทลักษณ์และ ชื่อเรื่อง.....	๑๖๖
๒๓	เปรียบเทียบคำสอนที่ใช้สอนให้เป็นภรรยาที่ดี.....	๑๖๗
๒๔	เปรียบเทียบคำสอนที่ใช้สอนให้เป็นมารดาที่ดี.....	๑๖๗

ตารางที่		หน้า
๒๕	เปรียบเทียบคำสอนที่ใช้สอนให้เป็นชายหนุ่มที่ดี.....	๑๖๘
๒๖	เปรียบเทียบคำสอนที่ใช้สอนให้เป็นเด็กวัดที่ดี.....	๑๖๘
๒๗	เปรียบเทียบคำสอนที่ใช้สอนคนทั่วไป.....	๑๖๙
๒๘	แสดงภาพรวมของคำสอนที่ใช้สอนคนทั่วไป.....	๑๘๓
๒๙	แสดงภาพรวมของคำสอนที่ใช้สอนชายหนุ่ม.....	๑๙๖
๓๐	แสดงภาพรวมของคำสอนที่ใช้สอนผู้หญิง.....	๒๐๖
๓๑	เปรียบเทียบเนื้อหาคำสอนของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” กับวรรณกรรมคำสอนภาคใต้สมัยโบราณ.....	๒๕๒
๓๒	แสดงพัฒนาการด้านเนื้อหาคำสอนของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก”.....	๒๕๖
๓๓	แสดงบทสนทนาของสามีภรรยาในหัวข้อการทำความดี.....	๒๕๑
๓๔	แสดงบทสนทนาของสามีภรรยาในหัวข้อการดื่มสุรา.....	๒๕๓
๓๕	แสดงบทสนทนาของพี่สาวน้องสาวในหัวข้อการครองคู่.....	๒๕๖
๓๖	แสดงภาพรวมด้านกลวิธีการสอน.....	๓๐๕
๓๗	แสดงบทบาทในการสอนและปลูกฝังจริยธรรมเฉพาะกลุ่ม.....	๓๐๘

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
๑	แสดงต้นฉบับสุภายิตสอนหญิง ศูนย์วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครศรีธรรมราช.....๖๒
๒	แสดงชื่อเรื่องที่เร้าความสนใจผู้อ่าน..... ๘๕
๓	แสดงชื่อผู้แต่งที่ปกหน้า..... ๘๖
๔	แสดงสถานที่อยู่ของผู้แต่งที่ปกหน้า..... ๘๗
๕	แสดงการพิมพ์รูปผู้แต่งที่เป็นศิลปินพื้นบ้าน..... ๘๘
๖	แสดงกลอนเพื่อดึงดูดความสนใจของผู้ซื้อ.....๘๙
๗	แสดงหน้าคำปรารภที่แต่งเป็นร้อยแก้ว.....๙๐
๘	แสดงหน้าคำนำที่แต่งเป็นร้อยกรอง..... ๙๑
๙	แสดงรูปลักษณะส่วนกลางหรือส่วนเนื้อเรื่อง.....๙๒
๑๐	แสดงหน้าสุดท้ายของเนื้อเรื่อง.....๙๓
๑๑	แสดงรูปลักษณะส่วนหลังหรือปกหลัง.....๙๔
๑๒	แสดงรายชื่อหนังสือของกวีชาวดัตต์ที่ปกหลัง.....๙๕
๑๓	แสดงจำนวนครั้งที่พิมพ์และเล่มที่พิมพ์ที่ปกหลัง..... ๙๖
๑๔	แสดงรูปลักษณะของหนังสือวัดเกาะ.....๙๗
๑๕	แสดงภาพของนายแดง กาวัวจันะ นักวาดหนังสือที่กลับตนเป็นคนดี..... ๒๖๔
๑๖	แสดงภาพของนายรัตน์ หนูยิ้มซ้าย ชายชาวดัตต์ที่เป็นนักวาดหนังสือ..... ๒๖๕
๑๗	แสดงภาพของนางยินดี พงศ์เกื้อ หญิงชาวดัตต์ที่เป็นนักวาดหนังสือ..... ๒๖๖
๑๘	แสดงการเกษตรในชุมชนชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช๒๖๘
๑๙	เปรียบเทียบรูปลักษณะเรื่องหนามรักกับรูปลักษณะของนิยาย ๑๐ สดางค์.....๒๙๐

สารบัญแนที่

แนที่		หน้า
๑	แสดงภูมิศาสตร์ภาคใต้ของประเทศไทย	๒๘
๒	แสดงภูมิศาสตร์ภาคใต้ฝั่งตะวันออก.....	๓๐
๓	แสดงลุ่มทะเลสาบสงขลาและพื้นที่โดยรอบ.....	๓๑

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วรรณกรรมคำสอนภาคใต้อยู่คู่สังคมภาคใต้มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผู้แต่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้สอนผู้อ่านผู้ฟังอย่างชัดเจน มักนำหลักคำสอนมาจากความคิด ความเชื่อ โลกทัศน์หรืออุดมการณ์บางอย่างของคนในสังคม บางครั้งแต่งเป็นคำสอนแทรกในวรรณกรรมประเภทอื่นๆ ด้วย เช่น วรรณกรรมประเภทนิทาน นิราศ หรือประเภทบันทึกเหตุการณ์ แต่คำสอนแทรกเหล่านี้ก็ไม่โดดเด่นเท่าการแต่งเป็นวรรณกรรมคำสอนโดยตรง เนื่องจากมุ่งให้ความบันเทิงมากกว่าให้เป็นวรรณคดีคำสอน

วรรณกรรมคำสอนภาคใต้เริ่มมีขึ้นเมื่อใดไม่มีหลักฐานยืนยันแน่ชัด ทราบแต่ว่ามีมานานแล้ว สืบทอดต่อกันมาทั้งที่เป็นมุขปาฐะและลายลักษณ์

วรรณกรรมคำสอนภาคใต้สมัยโบราณมักถ่ายทอดแบบมุขปาฐะ ดังที่เอกวิทย์ ณ ถลาง (๒๕๔๔: ๑๕๒) กล่าวว่าสมัยก่อนผู้ใหญ่อ่านวรรณกรรมคำสอนให้สมาชิกในชุมชนฟังเพื่อให้จดจำและนำไปปฏิบัติ ปลูกฝังความคิดความเชื่อและสร้างความมั่นใจให้ตระหนักในคุณค่าความดีต่างๆ

วรรณกรรมคำสอนมีคุณค่าน่าสนใจทั้งด้านคำสอนด้านสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชน มักมีวิธีการแต่งที่ทำให้จดจำเนื้อหาได้ง่ายชวน เพชรแก้ว (๒๕๓๓: ๒ - ๖) กล่าวว่าสังคมภาคใต้ใช้วรรณกรรมท้องถิ่นสร้างคุณลักษณะของคน หรือใช้วรรณกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาบางประการ ตลอดจนเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสร้างพลังให้สังคมทำตามเรื่องหรือสิ่งที่สังคมพึงประสงค์

ส่วนที่เป็นลายลักษณ์นั้น แม้มีการบันทึกไว้อย่างชัดเจน แต่ก็ไม่ระบุสมัยที่แต่ง อุดมหนูทอง (๒๕๓๔: ๘๕ - ๘๖) สันนิษฐานว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ประเภทลายลักษณ์มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา แต่ช่วงที่มีการแต่งอย่างแพร่หลาย คือ สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นสืบต่อมาจนกระทั่งถึงต้นสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ผู้วิจัยพบว่าเรื่องที่คนส่วนใหญ่คุ้นเคยและรู้จักกันดีมีไม่น้อย เช่น คำสอนบาปบุญคุณโทษ โคลงสุภาษิต พาลีสอนน้อง พิเภกสอนบุตร ภาษิตลูงสอนหลานคำกาพย์ รวดชะเนนดคำกาพย์ สวัสดิ์รักษา สุภาษิตคำกาพย์ สุภาษิตพระร่วง สุภาษิตร้อยแปด และสุภาษิตสอนหญิงคำกาพย์

นักวิชาการได้ศึกษาวรรณกรรมคำสอนภาคใต้สมัยโบราณประเภทลายลักษณ์ที่เป็นฉบับตัวเขียนอย่างกว้างขวาง เช่น อุดม หนูทอง ชวน เพชรแก้ว สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ และวิมล คำศรี ทำให้วรรณกรรมคำสอนข้างต้นเป็นที่รู้จักแพร่หลาย ผู้อ่านส่วนใหญ่รับรู้กันว่าวรรณกรรมคำสอนกลุ่มนี้บันทึกในหนังสือบุดหรือสมุดข่อย ส่วนใหญ่แต่งในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น คำสอนส่วน

ใหญ่มีลักษณะกลาง ๆ ใช้ได้กับทุกสังคม ไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นภาคใดเท่านั้น นอกจากนี้ก็ไม่ค่อยทราบที่มาจากเกี่ยวกับผู้แต่ง นิยมแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทกาพย์ และมีเนื้อหาคำสอนส่วนใหญ่ร่วมกับวรรณกรรมคำสอนภาคกลาง การมีเนื้อหาคำสอนร่วมกับภาคกลางเป็นอย่างมากนี้ ทำให้ไม่มีลักษณะเด่นที่เป็นของท้องถิ่นอย่างเด่นชัด

ในสมัยต่อมา มีนักปราชญ์ชาวใต้แต่งวรรณกรรมคำสอนภาคใต้กลุ่มใหม่เป็นจำนวนมาก เช่น *ขวัญใจ คติคำกลอนเดือนเพ็ญ คำกลอนสอนใจ คำกลอนสอนใจคนจน เดือนใจคำกลอนประวัติการณ์เดือนไทย แม่หม้ายพลาครัก สุภายิตสมรส หนามรัก และอาจารย์สอนศิษย์*

ความน่าสนใจของวรรณกรรมคำสอนกลุ่มนี้ คือ เป็นงานเขียนที่มุ่งเผยแพร่ในท้องถิ่น ผู้แต่งผลิตด้วยบทส่วนใหญ่ขึ้นใหม่เพื่อตอบสนองต่อชาวใต้โดยตรง งานเขียนข้างต้นจึงไม่เป็นที่รู้จักในหมู่คนภายนอกมากนัก แต่คนในท้องถิ่นสมัยนั้นรู้จักกันเป็นอย่างดี วรรณกรรมคำสอนหลายเรื่องเป็นที่ชื่นชอบของผู้อ่าน ทำให้มีการพิมพ์ซ้ำหลายครั้ง เช่น *คำกลอนสอนใจ คำกลอนสังขาร และศีลห้าภายิต* นอกจากนี้มีขึ้นในช่วงที่สังคมไทยได้รับอิทธิพลจากตะวันตก และอยู่ในช่วงที่สังคมไทยต้องเผชิญกับเหตุการณ์สำคัญ ๆ หลายประการ เช่น การเผชิญกับปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก การอยู่ในช่วงสร้างชาติของรัฐบาลซึ่งเริ่มตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ ที่มุ่งรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลาง จนกระทั่งมีการสร้างชาติครั้งใหญ่ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม การเผชิญกับภาวะสงครามโลก และการประสบปัญหาภัยธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้น่าจะส่งผลกระทบต่อการสร้างสรรค์วรรณกรรมของไทยโดยรวม รวมถึงวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ด้วย

วินัย สุทธิไส (๒๕๔๗: ๓ - ๘) กล่าวว่าช่วงที่ไทยลงนามในสนธิสัญญาเบาว์ริงกับอังกฤษ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๘ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้าน โครงสร้างทางเศรษฐกิจ และด้านอื่น ๆ ทั้งเป็นเหตุการณ์สำคัญที่นำไปสู่ “การปรับประเทศให้ทันสมัย” ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลกระทบต่อกระบวนการสร้างและการเสพวรรณกรรมไม่น้อย ที่เห็นได้ชัด คือ การนำเทคโนโลยีการพิมพ์สมัยใหม่จากตะวันตกเข้ามาใช้เพื่อพิมพ์หนังสือ รวมทั้งการรับอิทธิพลวรรณกรรมแบบตะวันตก เมื่อประสานเข้ากับการปฏิรูปการศึกษาที่ส่งผลให้คนไทยอ่านออกเขียนได้ขยายตัวขึ้น ส่งผลให้กระบวนการสร้างและการเสพวรรณกรรมและวัฒนธรรมทางหนังสือเปลี่ยนแปลงไปจากยุครัตนโกสินทร์ตอนต้นอย่างเห็นได้ชัด เช่น จากที่เคยสืบทอดวรรณกรรมด้วยปากมาเป็นการสืบทอดด้วยสิ่งพิมพ์ เปลี่ยนการเสพ โดยการฟังเป็นการเสพ โดยการอ่านมากขึ้น วรรณกรรมลายลักษณ์ที่เคยสืบทอดโดยการคัดลอกและถูกจำกัดการถือครองเป็นเจ้าของอยู่ในกลุ่มชนชั้นนำและ/หรือวัดก็แปรเปลี่ยนเป็นหนังสือที่พิมพ์เพื่อเผยแพร่ไปยังผู้อ่านออกเขียนได้ในวงกว้างขึ้น การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนการรับเทคโนโลยีการพิมพ์และแนวทางในการจัดการศึกษาตามแบบตะวันตกไม่เพียงส่งผลกระทบต่อส่วนกลาง

ยังส่งผลกระทบต่อท้องถิ่นด้วย ดังเห็นได้ว่าวัฒนธรรมทางหนังสือจากส่วนกลางเริ่มขยายตัวไปยังหัวเมืองต่าง ๆ ของประเทศตั้งแต่ปลายสมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นต้นมา ที่เห็นชัดคือการนำหนังสือ “วัดเกาะ” ไปเร่ขายตามชนบทและหัวเมืองต่าง ๆ

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าอิทธิพลจากบริบทสังคมและวัฒนธรรมข้างต้น รวมถึงการที่หนังสือจากส่วนกลางแพร่หลายเข้าสู่ท้องถิ่น น่าจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการสร้างและเผยแพร่วรรณกรรมคำสอนภาคใต้กลุ่มใหม่ด้วย สังเกตได้ว่าวรรณกรรมคำสอนกลุ่มนี้มีรูปแบบขนาดเล็กคล้ายกับหนังสือวัดเกาะ แม้แต่กลอนที่ปกหน้าก็จัดวางในลักษณะเดียวกัน มีการระบุชื่อผู้แต่ง ระบุชื่อเจ้าของโรงพิมพ์ว่าเป็นคนใต้ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวบ้าน ทำให้เห็นว่าภาคใต้เริ่มมีโรงพิมพ์ในท้องถิ่นเกิดขึ้นแล้ว และชาวบ้านธรรมดาที่น่าจะได้รับการศึกษากันบ้างแล้ว จึงสามารถแต่งวรรณกรรมคำสอนได้ ส่วนเนื้อหามีการปรับเปลี่ยนไปตามบริบททางสังคมและ/หรือการเมืองอย่างเห็นได้ชัด แม้แต่การนำเสนอหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่เปลี่ยนแปลงไป จากที่เคยเน้นเรื่องนรกสวรรค์ก็ให้ความสำคัญแก่หลักธรรมที่ตอบสนองต่อสังคมภาคใต้มากขึ้น ซึ่งวัฒนธรรมทางหนังสือที่เปลี่ยนแปลงไปนี้น่าสนใจศึกษาที่จะให้ลึกซึ้ง

เมื่อพิจารณาบริบทสังคมภาคใต้เองก็พบว่ามีปัญหาหลายด้าน เช่น ปัญหาโจรผู้ร้ายชุกชุม ภัยแล้ง การเล่นหวยเบอร์ นักเลงหัวไม้ และการแก่งแย่งที่ดินทำกิน (เทียบ โนนเจิว, สัมภาษณ์, ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓) ปัญหาเหล่านี้ น่าจะส่งผลให้มีการแต่งวรรณกรรมคำสอนเพื่อสอนคนในสังคม เพราะผู้วิจัยสังเกตว่าวรรณกรรมคำสอนกลุ่มนี้เริ่มมีเนื้อหาคำสอนที่สอนเรื่องการค้าเงินชีวิตให้เหมาะสมในช่วงที่เผชิญกับปัญหาหรือวิกฤติต่าง ๆ โดยผู้แต่งอิงกับบริบทสังคมเป็นสำคัญ ซึ่งลักษณะเช่นนี้ไม่เคยปรากฏมาก่อน

ดังนั้น ในการศึกษาวรรณกรรมคำสอน ผู้วิจัยจะศึกษาบริบททางสังคมควบคู่ไปด้วยเพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมคำสอนกับสังคม ดวงมน จิตรจำนง (๒๕๔๔: ๑๔ - ๑๕) ก็กล่าวว่าเมื่อคำนึงว่าวรรณคดีเป็นการสื่อสารก็ต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทกับบริบทด้วย หากเข้าใจความสัมพันธ์ของตัวบทและบริบทก็น่าจะวิเคราะห์ลักษณะเฉพาะของงานแต่ละชิ้นแต่ละสังคม และแต่ละสมัยได้ดียิ่งขึ้น โดยพิจารณาว่าบริบทเป็นปัจจัยหรือตัวแปรอย่างหนึ่งที่มีผลต่อการแสดงออกอันเป็นอัตวิสัยของสังคม

ผู้วิจัยพบว่าชาวใต้ที่ปัจจุบันมีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป รู้จักวรรณกรรมคำสอนกลุ่มนี้เป็นอย่างดี โดยเรียกว่า “หนังสือเล่มเล็ก” “หนังสือสวด” หรือ “หนังสือวัดเกาะภาคใต้” หลายคนรู้สึกเสียดายที่วรรณกรรมกลุ่มนี้สูญหายในช่วงที่ประสบปัญหาพายุทกภัย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕ เหตุผลที่เสียดายเพราะอ่านง่าย นำไปสวดได้ง่าย นอกจากนี้ คำสอนนี้ก็มีคุณค่า ใช้สอนบุตรหลานให้ปฏิบัติตามได้ (ยินดี

พงศ์เกื้อ นิคม จินนุ่น ปราณี จันทรสว่าง และรัตน หนูยิ้มชัย, สัมภาษณ์, ๒๔ มีนาคม ๒๕๕๖) ทำให้เห็นว่าช่วงนี้การสวดหนังสือได้รับความนิยม จึงมีการนำหนังสือไปสวดกันอย่างแพร่หลาย

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าคนที่คนในชุมชนนิยมอ่านหรือสวดหนังสือเล่มเล็ก สะท้อนให้เห็นว่าวรรณกรรมคำสอนกลุ่มนี้น่าจะมีลักษณะเด่นบางอย่างที่ทำให้คนจดจำกันได้หรือนำไปใช้เพื่อความบันเทิงได้ แต่กลับไม่มีใครศึกษาอย่างลึกซึ้งและลุ่มลึก ทั้ง ๆ ที่เป็นช่องทางในการศึกษาคนได้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การศึกษาวรรณกรรมคำสอนกลุ่มใหม่จึงน่าจะทำให้เห็นลักษณะเด่นบางประการที่น่าสนใจ รวมถึงบทบาทที่มีต่อสังคมภาคใต้ด้วย

ชวน เพชรแก้ว (๒๕๓๔: ๒๕๕) กล่าวว่ายังไม่มีการศึกษาวรรณกรรมคำสอนกลุ่มใหม่ที่เป็นหนังสือเล่มเล็ก ส่งผลให้คนส่วนใหญ่รู้เฉพาะพัฒนาการทางความคิดเกี่ยวกับวรรณกรรมคำสอนสมัยโบราณ แต่ไม่รู้ช่วงที่สืบต่อจากนั้น ดังที่ว่า “หนังสือเล่มเล็กบาง ๆ ที่มีราคาเพียงบาท ๒ บาทในสมัยนั้นไม่มีใครศึกษาเลย ตอนนีช่วงการพัฒนาการทางความคิดเกี่ยวกับวรรณกรรมนั้นเรารู้พอสมควรเกี่ยวกับหนังสือชุด แต่เราก็ไม่ทราบเลยในตอนนั้นว่ามีอะไรกันบ้าง”

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวรรณกรรมคำสอนกลุ่มใหม่นี้ว่าเกิดจากสาเหตุใด มีลักษณะต่างไปจากวรรณกรรมคำสอนแบบเดิมหรือไม่ อย่างไร มีลักษณะเด่นอย่างไร รวมทั้งมีบทบาททางสังคมอย่างไรบ้าง

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อวิเคราะห์ลักษณะเด่นของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ในด้านรูปลักษณ์ รูปแบบ เนื้อหา และกลวิธีการสอน

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างการสร้างกับการเสพวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก”

๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์บทบาทของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ที่มีต่อสังคม

๑.๓ สมมติฐานของการวิจัย

๑.๓.๑ วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ซึ่งมีลักษณะเด่นหลายประการ เช่น มีรูปลักษณ์เฉพาะ มีรูปแบบและกลวิธีการสอนที่หลากหลาย เนื้อหาคำสอน มีทั้งที่สืบทอดจากวรรณคดีคำสอนโบราณและที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่

๑.๓.๒ ผู้สร้างวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” เป็นคนในท้องถิ่นที่มาจากบุคคลหลากหลายอาชีพ วรรณกรรมคำสอนภาคใต้กลุ่มนี้มีบทบาทที่สัมพันธ์กับบริบททางสังคม

และวัฒนธรรม เช่น ปลูกฝังจริยธรรมให้แก่คนในสังคม บันทึกรหัสเหตุการณ์ สร้างความสามัคคีให้แก่คนในชุมชน ให้ความรู้ และใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างพลเมืองดีให้แก่สังคมและประเทศชาติ

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตของพื้นที่ ผู้วิจัยจะศึกษาวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ที่พบบริเวณภาคใต้ฝั่งตะวันออก ในจังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลาและพัทลุงเท่านั้น เพราะเป็นแหล่งที่ผู้วิจัยพบวรรณกรรมคำสอนกลุ่มนี้มากที่สุด

๑.๔.๒ ขอบเขตของข้อมูล ผู้วิจัยจะศึกษาเฉพาะวรรณกรรมคำสอนประเภทร้อยกรองที่เป็นลายลักษณ์ซึ่งมีลักษณะและเนื้อหาเป็นวรรณกรรมคำสอน คือ มุ่งสอนผู้อ่านผู้ฟังโดยตรง แม้บางเรื่องไม่ได้เรียกชื่อว่าเป็นวรรณกรรมคำสอน เช่น *มงคลประชากรायฎร์* และ *วิวิธวรรณมาลัย*

จากการรวบรวมข้อมูลวรรณกรรมคำสอนจากแหล่งต่าง ๆ ผู้วิจัยพบว่า มีรายชื่อวรรณกรรมคำสอนจำนวนมาก รวม ๑๐๐ ชื่อ อย่างไรก็ตาม มีวรรณกรรมคำสอนหลายเรื่องที่ผู้วิจัยไม่พบตัวเล่มเท่าที่ผู้วิจัยรวบรวมได้ในเวลานี้มีทั้งหมด ๖๔ เล่ม รวม ๖๗ เรื่อง ดังนี้

๑) คติธรรมคำกลอน*	ของกวีชาวพัทลุง (ไม่ระบุนามผู้แต่ง)
๒) เทศนาสมุปทา	ของพระอนุศาสนาจารย์ (จิตต์ รตน โขต)
๓) จุลกัมมวังคสูตรคำกลอน	ของเกลื่อน ทองดี
๔) คำกลอนสอนใจว่าด้วยเกิดแก่เจ็บตาย	ของอิน สุชะศิริวัฒน์
๕) กรรมกิเลสคำกลอน	ของพระภู่ โขติปาโล
๖) คติสอนใจ	ของคม ภิรมยาภรณ์
๗) โลกนิติคำกลอน	ของหนูแก้ว นครจันทร์
๘) นารีสมบัติ	ของพระครูธรรมธร (กลิ่น สรนรินทร์)
๙) กุมารวัดต์และสมณสัญญา	ของพระวัดตปาโมชช (ชุ่ม สารสุวรรณ โณ)
๑๐) ความก้าวหน้าแห่งชีวิต	ของพระมหานิตย์ วรรณโณ
๑๑) ทักษานุสร	ของอคุลย์ สังขพงศ์
๑๒) โลกวัตตภายิต	ของพระมหาเรือง วุฑฒินญา โณ
๑๓) เศรษฐภายิต	ของขุนมนตรีบริรักษ์ (พ.ศิริธร)
๑๔) ยุทธภายิต	ของดำเนิน บุญรัตเศรษฐี
๑๕) หลายเรื่องหลากหลาย	ของกลิ่น สรนรินทร์
๑๖) มงคลสูตรวิภาคบรรยาย	ของขุนมนตรีบริรักษ์ (พ.ศิริธร)

* ต่อไปผู้วิจัยจะเรียกวรรณกรรมเรื่องนี้ว่า *คติธรรมคำกลอน ๑*

๑๗) อาจารย์สอนศิษย์	ของพระครูขาว โสภาสวนุโณ
๑๘) คติธรรมคำกลอน*	ของจุก จันทรแก้ว
๑๙) แม่หม้ายพลาตรัก	ของหนูหมึก แม่หม้าย
๒๐) สุภษิตสอนชู้ชายโสด	ของหนูฟอง จันทภาโส
๒๑) โศภิตสุภษิต	ของพระครูโศภิตอวาสวัตต์ (ฮั่ว โสภิตโต)
๒๒) คำกลอนสอนประชาชน	ของชัย จันรอดภัย
๒๓) ชัยภษิต	ของชัย จันรอดภัย
๒๔) พลเรือนสอนบุตร	ของแดง ประพันธ์บัณฑิต**
๒๕) อีสอนศิษย์	ของแดง ประพันธ์บัณฑิต
๒๖) มงคลประชาราษฎร์	ของแดง ประพันธ์บัณฑิต
๒๗) คติคำกลอนเตือนเพื่อน	ของท้ามกับคล้อย
๒๘) สุภษิตระบาย	ของระบาย
๒๙) คำกลอนสอนใจคนจน	ของท้ามกับคล้อย
๓๐) คำกลอนของศรีนวล	ของศรีนวล
๓๑) สุราวิวาหนักปราชญ์วิจารณ์	ของสินวล มากนวล
๓๒) ประวัติการณ์เดือนไทย	ของจันทร เข็ดชู
๓๓) แม่ของลมลอย	ของรัตนชัย เตละกุล
๓๔) คำกลอนสอนใจ***	ของทอง นวลศรี
๓๕) สุภษิตสมรส	ของคล้าย ศรีพั่ง
๓๖) กายสังขารสติ	ของกล่อม พอใจ
๓๗) นานาสุภษิต****	ของขุนกลับเพ็ชรศึกษากร (แหวนกลับเพ็ชร)
๓๘) มนุษย์ ๔ วัย	ของจ. ใจมนุษย์
๓๙) ประวัติสุราคำกลอน	ของชาญ ไชยจันทร์
๔๐) กิทิปฏิบัติคำกลอน	ของขุนวิจารณ์จรรยา (โชติ เหมะรักษ์)
๔๑) ศิลปคำกลอนสอนใจ	ของพระถาวร ราชไพฑูรย์
๔๒) สุภษิตธรรมคำกลอน	ของฮวด สุวรรณ โชติ

* ต่อไปผู้วิจัยจะเรียกวรรณกรรมเรื่องนี้ว่า คติธรรมคำกลอน ๒

** แดง ประพันธ์บัณฑิตมีฉายาอื่น ๆ อีก เช่น แดง นักปราชญ์ หรือแดง นักประพันธ์

*** เรื่องนี้ผู้วิจัยยึดคำสันนิษฐานของบุญเลิศ จันทระ (๒๕๔๘: ๑๕๒)

**** ต่อไปผู้วิจัยจะเรียกวรรณกรรมเรื่องนี้ว่า นานาสุภษิต ๑

๔๓) วัชรธรรมภายิต	ของพระครูวัชรธรรมนิเทศก์ (สุภาพ ป. ๖)
๔๔) สุภายิตแม่หม้ายใจเดียว	ของคล้าย ศรีพნัง
๔๕) กตัญญูกำกลอน	ของพระคลี่ ทัศนูปัญญา
๔๖) คำกลอนสอนน้อง	ของเจียม มณีรัตน์
๔๗) คำกลอนสังขาร	ของท้าม เจริญพงษ์
๔๘) ภายิตสอนนักเรียน	ของเกล้า ศรีพนัง
๔๙) สมบัติพ้อบ้านคำกลอน	ของสุภรณ์ ศรีวัชรภรณ์
๕๐) สุภายิตพ้อบ้านสอนบุตรสอง	ของคล้าย ศรีพนัง
๕๑) ทนารัก	ของจ. ศรีอักษรกุล
๕๒) ชุดเตือนใจคำกลอน*	ของจ. ผดุงเดช ศิษย์ท่าโพธิ์
๕๓) ลุงสอนสอนหลานสินธุ์	ของหนูฟอง
๕๔) คีลห่าภายิต	ของอินทร์ ทองหู่
๕๕) เพลงบอกเรื่องอบายมุข	ของพระราชวรภรณ์
๕๖) สร้างความดีหนีความชั่ว	ของปรีชา เทพรักษ์
๕๗) อนุภาโสวาทคำกลอน	ของพระเทพปัญญาโมณี (อนุภาสเถร)
๕๘) สามัคคีคำกลอน	ของพระเทพปัญญาโมณี (อนุภาสเถร)
๕๙) นานาสุภายิต**	ของนิล ศรีพัทลุง
๖๐) ขวัญใจ	ของปรีชา สงวนศิลป์
๖๑) สารรักระหว่างมิตร	ของแปลก สองหิง
๖๒) อาหารใจ	ของหิ้น อมตเวทย์
๖๓) วิวิธวรรณมาลัย	ของเปลื้อง นาควานิช
๖๔) สุรายาเสพติด	ของพลอย อักษรพันธ์

๑.๕ วิธีดำเนินการวิจัย

๑.๕.๑ กำหนดโครงสร้างของวิทยานิพนธ์

๑.๕.๒ ศึกษารวบรวมข้อมูลทั้งที่เป็นเอกสารและการสัมภาษณ์เพื่อใช้ในการทำวิจัย

* ชุดเตือนใจคำกลอนมีคำสอนจำนวน ๔ เรื่อง ได้แก่ เตือนคนแก่ เตือนชายมีเมีย เตือนหญิงมีผัว และ เตือนนักเรียน

** ต่อไปผู้วิจัยจะเรียกรวบรวมเรื่องที่ว่า นานาสุภายิต ๒

ในการรวบรวมข้อมูลที่เป็นเอกสาร ผู้วิจัยรวบรวมเอกสารจากห้องสมุดของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ หอสมุดแห่งชาติ วัดต่าง ๆ ในภาคใต้ ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ ได้แก่ ศูนย์วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ศูนย์วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต ศูนย์พุทธศาสนธรรมโฆษณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ศูนย์วัฒนธรรม โรงเรียนสตรีพัทลุง สถาบันทักษิณคดีศึกษามหาวิทยาลัยทักษิณ และโรงพิมพ์ต่าง ๆ ในภาคใต้

ในส่วนที่เป็นงานวิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลที่จังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลาและพัทลุงโดยใช้วิธีสัมภาษณ์

- ๑.๕.๓ วิเคราะห์ข้อมูลตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้
- ๑.๕.๔ สรุปและเรียบเรียงเนื้อหาเป็นวิทยานิพนธ์

๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

- ๑.๖.๑ ทำให้มีการรวบรวมข้อมูลวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก”
- ๑.๖.๒ ทำให้เข้าใจลักษณะเด่นและบทบาทของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ได้อย่างเด่นชัด
- ๑.๖.๓ เป็นแนวทางในการศึกษาวรรณกรรมคำสอนในท้องถิ่นอื่น ๆ ต่อไป

๑.๗ นิยามศัพท์เฉพาะ

“ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” หมายถึง วรรณกรรมที่แต่งขึ้นและพิมพ์จำหน่ายในรูปแบบเล่มค้ำยหนังสือ “วัดเกาะ” ของภาคกลาง ซึ่งมีทั้งวรรณกรรมคำสอนและวรรณกรรมประเภทอื่น ๆ เช่น วรรณกรรมประเภทนิทาน วรรณกรรมประเภทนิยาย และวรรณกรรมประเภทการแสดง โดยคนในท้องถิ่นเรียกวรรณกรรมที่มีรูปเล่มค้ำยหนังสือวัดเกาะนี้ว่า “หนังสือเล่มเล็ก” “หนังสือสวด” หรือ “หนังสือวัดเกาะภาคใต้” การที่ผู้วิจัยเรียกหนังสือนี้ว่า “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” เนื่องจากผู้วิจัยมุ่งศึกษาหนังสือเล่มเล็กที่พิมพ์แล้วเท่านั้น

วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” หมายถึง วรรณกรรมคำสอนที่แต่งโดยใช้รูปเล่มขนาดเล็กอย่างหนังสือวัดเกาะ และมีลักษณะใดลักษณะหนึ่งหรือมากกว่าต่อไปนี้

๑) หนังสือขนาดเล็กที่แต่งขึ้นเพื่อแนะนำสั่งสอนผู้อ่านผู้ฟังให้เกิดความสุขความเจริญในชีวิต และการอยู่ร่วมกับคนในสังคม โดยอาจแฝงการโน้มน้าวทางการเมือง การบันทึกเหตุการณ์ การวิพากษ์วิจารณ์สังคม หรือให้ความบันเทิงก็ได้

๒) หนังสือขนาดเล็กที่เกิดขึ้นจากการที่ผู้แต่งได้รับความประทับใจจากเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันบ้าง จากบริบทสังคมการเมืองบ้าง จากการอ่านวรรณกรรมคำสอนภาคกลางบ้าง จากคำสั่งสอนในศาสนา บ้าง ฯลฯ โดยนำสิ่งที่พบเห็นมาสอนผู้อ่านผู้ฟัง

๓) หนังสือขนาดเล็กที่ใช้เป็นเครื่องมือในการปลูกฝังจริยธรรม บันทึกเหตุการณ์ ควบคุมคนในสังคม หรือมีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่น

การสวดหนังสือ หมายถึง การอ่านหนังสือเป็นทำนองเสนาะ หรืออ่านแบบขับร้องทำนองหนังสือได้ ผู้ที่สวดหนังสืออาจสวดคนเดียวหรือสวดให้ผู้อื่นฟังก็ได้

๑.๘ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการสำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวรรณกรรมคำสอน ผู้วิจัยจำแนกงานวิจัยออกเป็น ๓ กลุ่มใหญ่ ๆ คือ งานวิจัยที่ศึกษาเฉพาะวรรณกรรมคำสอนสมัยโบราณ งานวิจัยที่ศึกษาทั้งวรรณกรรมคำสอนสมัยโบราณและวรรณกรรมคำสอนกลุ่มใหม่ และงานวิจัยที่ศึกษาเฉพาะวรรณกรรมคำสอนกลุ่มใหม่ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑.๘.๑ งานวิจัยที่ศึกษาเฉพาะวรรณกรรมคำสอนสมัยโบราณ วรรณกรรมคำสอนสมัยโบราณในที่นี้ คือ วรรณกรรมคำสอนซึ่งจารลงในหนังสือใบลาน สมุดข่อย หรือใบลาน เก็บต้นฉบับไว้ที่วัด มีทั้งที่ผู้วิจัยปริวรรตเอง หรือมีผู้อื่นปริวรรตไว้แล้ว

จากการสำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวรรณกรรมคำสอนสมัยโบราณพบว่าสามารถแยกเป็น ๔ กลุ่มใหญ่ได้ดังนี้

๑.๘.๑.๑ งานวิจัยที่ศึกษาเฉพาะวรรณกรรมคำสอนสมัยโบราณของท้องถิ่นต่าง ๆ ประกอบด้วยวรรณกรรมคำสอนภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคอีสาน และภาคใต้

๑) การศึกษาวรรณกรรมคำสอนสมัยโบราณของภาคกลาง แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม ดังนี้

ก. การศึกษาเฉพาะเรื่อง ศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างละเอียด ส่วนใหญ่ศึกษาตั้งแต่ประวัติความเป็นมา รูปแบบ อักษรวิธี เนื้อหา ลักษณะคำประพันธ์ กลวิธีการสอน และคุณค่า อาจมีการหยิบยกประเด็นใดประเด็นหนึ่งมาศึกษาให้ละเอียดลึกซึ้ง เช่น ประเด็นจริยธรรมและประเด็นโลกทัศน์ มีทั้งการนำเสนอในรูปแบบของวิทยานิพนธ์และงานวิจัย เช่น

- การนำเสนอในรูปแบบของวิทยานิพนธ์ เช่น

พัชนี อัยราวงษ์ (๒๕๒๑) ทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง “จริยศึกษาของสตรีไทยในสุภายิตสอนหญิงคำกลอน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติผู้แต่ง และค่านิยมเกี่ยวกับสตรี ผลการศึกษาพบว่าผู้แต่งอาจไม่ใช่สุนทรภู่ น่าจะเป็นคนอื่นที่มีชื่อว่า “ภู” เหมือนกัน ส่วนด้านคำสอนสะท้อนค่านิยมว่าสตรีมีบทบาทและฐานะทางสังคมที่ด้อยกว่าบุรุษ

รำพึง ศิลากลาง (๒๕๓๐) ทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เรื่อง “ศึกษาวรรณคดีคำสอนประเภทร้อยกรองช่วงก่อนได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมตะวันตกในเชิงจริยธรรม” เช่น โคลงโลกนิติ เพลงยาวถวายโอวาท และสุภาษิตสอนหญิง ผลการศึกษาพบจริยธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรม ได้แก่ จริยธรรมสำหรับผู้ปกครอง จริยธรรมสำหรับคนทั่วไป จริยธรรมสำหรับผู้หญิง และจริยธรรมสำหรับผู้ชาย สอดคล้องกับหลักจริยศาสตร์ในพระพุทธศาสนา

ศุภาพร กงศิริรัตน์ (๒๕๓๑) ทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท สาขาวิชาจารึกภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร เรื่อง “การศึกษาวเคราะห์วรรณกรรมคำสอนสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เรื่องศรีสวัสดิ์ดิศวร” ฉบับของขุนสารานิก (โพธิ์) และฉบับวัดหนองไฉน อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดสุโขทัย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผู้แต่ง จุดมุ่งหมายในการแต่ง การใช้ภาษา ลักษณะตัวอักษร อักษรวิธี ตลอดจนสภาพสังคม ผลการศึกษาพบว่าลักษณะอักษรและอักษรวิธีที่ใช้ในวรรณกรรมเรื่องนี้ใกล้เคียงกับอักษรปัจจุบัน แต่อักษรวิธีในสมัยนั้นไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว เรื่องศรีสวัสดิ์ดิศวรเป็นผลงานของนายมีหรือหมื่นพรหมสมพัตสร ซึ่งแต่งขณะบวชอยู่ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามสมัยต้นรัตนโกสินทร์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อถวายแด่พระพุทธศาสนา และให้เป็นแบบหัดอ่านของศิษย์วัดและสามเณร เนื้อหาของศรีสวัสดิ์ดิศวรสอนข้อปฏิบัติต่อตนเองและข้อปฏิบัติต่อครู ใช้วิธีสอนแบบอุปมา และยกอุทาหรณ์ประกอบการสอน ผู้แต่งสรรคำได้อย่างไพเราะและเห็นภาพ เรื่องนี้สะท้อนสภาพสังคมที่ค่อนข้างเป็นลบบ เช่น การหาผลประโยชน์ของเจ้าขุนมูลนาย การประพฤติผิดศีลของสมณะและสามเณร แต่วัดก็ยังเป็นที่ยอมรับของสังคม เพราะเป็นศูนย์กลางการศึกษาของคนในสังคมสมัยนั้น

เรณู เข็นใจ (๒๕๓๕) ทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท สาขาวิชาจารึกภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา เรื่อง “โคลงโลกนิติ: วิเคราะห์ในแง่จริยธรรม” มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและจำแนกหมวดหมู่จริยธรรมในเรื่อง โคลงโลกนิติ และเพื่อศึกษาจริยธรรมในปัจจุบัน โดยใช้จริยธรรมในเรื่อง โคลงโลกนิติเป็นแนวทาง ผลการศึกษาพบว่าจริยธรรมที่ปรากฏมีจำนวน ๑๐ หมวด ได้แก่ จริยธรรมการคบคน จริยธรรมการพูด จริยธรรมความรอบคอบ จริยธรรมความเพียร จริยธรรมการรู้จักประมาณตน จริยธรรมการเจียมตน จริยธรรมการวางตน จริยธรรมความกตัญญู จริยธรรมความรักศักดิ์ศรีของตนเอง และจริยธรรมการพึ่งพาอาศัย จริยธรรมที่อยู่ในเรื่อง โคลงโลกนิตียังเป็นที่ยอมรับของคนไทยปัจจุบัน

เดชา ซากักดี (๒๕๔๒) ทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท สาขาวิชาจริยศาสตร์ศึกษา คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล เรื่อง “วิเคราะห์

หลักจริยธรรมในวรรณคดีเรื่อง*สุภามิตพระร่วง*” ผลการศึกษาพบว่าเรื่องนี้แสดงหลักจริยธรรมของผู้ครองเรือน เพื่อการพัฒนาตนเองและการปฏิบัติต่อผู้อื่น

- การนำเสนอในรูปแบบของงานวิจัย เช่น

นิยะดา เหล่าสุนทร (๒๕๓๗) ทำวิจัยเรื่อง “โคลงโลกนิติ: การศึกษาที่มา” สรุปได้ว่าเรื่องนี้มีที่มาจากโลกนิติปกรณ์ ธรรมเนียมดี พระไตรปิฎก และวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ

สุริยกานต์ ชีเก็งเอี่ยม และอาทิตย์ ครุณัยธร (๒๕๕๑) ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาวรรณกรรมคำสอนที่ได้รับอิทธิพลจากรามเกียรติ์” สรุปได้ว่าวรรณกรรมคำสอนที่ได้รับอิทธิพลจากเรื่อง*รามเกียรติ์* คือ *ทศรถสอนพระราม* *พาลีสอนน้อง* *พิเภกสอนเบญจกาย* และ*ทศกัณฐ์สอนน้อง* เรื่อง*ทศรถสอนพระราม* และ*พาลีสอนน้อง*พระราชนิพนธ์ในพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ได้รับอิทธิพลจากเรื่อง*รามเกียรติ์*ก่อนเรื่องอื่น ๆ เรื่องที่มีผู้นิยมแต่งมากที่สุด คือ เรื่อง*พาลีสอนน้อง* มีมากถึง ๗ ตำรา วรรณกรรมเหล่านี้ได้รับอิทธิพลด้านรูปแบบคำประพันธ์เดี่ยวและคำประพันธ์ผสมจากเรื่อง*รามเกียรติ์* ใช้อบรมสั่งสอนบุคคล ๑ กลุ่ม ได้แก่ พระมหากษัตริย์ ข้าราชการ และกลุ่มสตรี โดยเลือกโอกาสในการสอนตอนที่ตัวละครผู้สอนรู้ว่าต้องตาย ตอนที่ละครผู้สอนต้องพลัดพราก และตอนที่ตัวละครผู้สอนจะมอบหมายงานให้ตัวละครอื่นทำ เมื่อแต่งเป็นวรรณกรรมคำสอน ผู้แต่งมักนำคำสอนเดิมมาแต่งขยายความหรือแต่งเพิ่มเติม และสร้างคำสอนขึ้นใหม่

- การนำเสนอในรูปแบบของบทความ เช่น

บทความของสุภาณี พัดทอง (๒๕๔๕: ๖๔ - ๗๕) เรื่อง “โคลงโลกนิติ: อมตะวรรณกรรมคำสอน” ผลการศึกษารูปได้ว่าเรื่อง*โคลงโลกนิติ*เป็น“ยอดสุภามิตอมตะ” ที่ได้รับความนิยมสืบเนื่องตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน คำสอนสอดคล้องกับพระพุทธศาสนา และมีความคุณค่าต่อผู้อ่านทุกเพศวัย ทุกสถานภาพ และทุกชนชั้น คำสอนสะท้อนให้เห็นว่าบุคคลและสังคมจะดีหรือชั่วเกิดจากบุคคลเป็นผู้กระทำ

บทความของโอฬาร รัตนภักดี (๒๕๔๕: ๒๒๕ - ๒๔๗) เรื่อง “อวาศโวหาร: วรรณกรรมคำสอนสำหรับผู้ (จะ) ครองเรือน” ผู้เขียนใช้ฉบับของพระยาปริยัติธรรมธาดา (แพ ตาละลักษมณ์) เรื่องนี้เก็บไว้ที่หอสมุดแห่งชาติ ภาคกลาง โดยศึกษาด้านประวัติการแต่งเนื้อเรื่อง ลักษณะการแต่ง และคุณค่า ผลการศึกษาพบว่าเรื่อง*อวาศโวหาร*น่าจะแต่งในสมัยรัชกาลที่ ๓ แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทกลอนเพลงยาวที่มีลักษณะตามแบบกลอนของสุนทรภู่ วรรณกรรมเรื่องนี้มีคุณค่าด้านคำสอน คือ สอนการเลือกคู่ครอง สอนการครองเรือน และสอนคุณลักษณะของแม่เรือน ทั้งมีคุณค่าด้านวรรณศิลป์ที่เกิดจากความไพเราะของเสียงและความหมาย

- การนำเสนอในรูปแบบของงานอื่น ๆ พบ ๑ เรื่อง ได้แก่ ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต (๒๕๔๘) เขียนเรื่อง “อ่านสุภาษิตพระร่วง ฉบับวิเคราะห์และถอดความ” เพื่อศึกษาลักษณะทั่วไป วรรณศิลป์ และคุณค่าของ *สุภาษิตพระร่วง* ผลการศึกษาพบว่า *สุภาษิตพระร่วง* เป็นวรรณคดีคำสอนลายลักษณ์ที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดในวรรณคดีไทย เท่าที่มีหลักฐานเหลืออยู่ การตัดแบ่งคำสอนเป็นกลุ่มหรือเป็นช่วงทำให้เข้าใจเนื้อหาคำสอนได้ชัดเจนขึ้น เรื่อง *สุภาษิตพระร่วง* เป็นคำสอนที่มีสัมผัสคล้องจองต่อเนื่องกัน ทำให้จดจำได้ง่าย ฉันทลักษณ์ค่อนข้างยืดหยุ่น คือ เป็นร้อยสุภาพที่ไม่บังคับจำนวนคำในวรรคอย่างเคร่งครัดและไม่บังคับตำแหน่งตายตัวของคำรับสัมผัส ใช้ภาษาที่สั้นและกระชับซึ่งเป็นเสน่ห์ที่ดึงดูดใจให้คนอยากอ่าน สอนเรื่องการปฏิบัติตนในด้านต่าง ๆ ทั้งแสดงความคิด ความเชื่อ และสะท้อนสภาพสังคมอย่างชัดเจน

ข. การศึกษาภาพรวม มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เข้าใจวรรณกรรมคำสอนในภาพรวม ส่วนใหญ่ศึกษาประวัติความเป็นมา รูปแบบ อักษรวิธี เนื้อหา ลักษณะคำประพันธ์ กลวิธีการสอน วรรณศิลป์ คุณค่า อาจมีการหยิบยกประเด็นใดประเด็นหนึ่งมาศึกษาให้ละเอียดลึกซึ้ง เช่น ประเด็นจริยธรรม และสังคม มีทั้งการนำเสนอในรูปแบบของวิทยานิพนธ์และงานวิจัย ดังนี้

- การนำเสนอในรูปแบบของวิทยานิพนธ์ เช่น

ปราณี สุรสิทธิ์ (๒๕๒๗) ทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เรื่อง “คำสอนสตรีไทยจากวรรณกรรมช่วงก่อนได้รับอิทธิพลตะวันตก” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคำสอนที่ใช้สอนสตรีในสมัยสุโขทัยจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ทั้งที่แต่งเป็นวรรณกรรมคำสอนโดยตรงและเป็นคำสอนแทรกในวรรณกรรมเรื่องอื่นๆ เช่น *ลิลิตพระลอ* และ *พระสุธนกำนันท์* ผลการศึกษาพบลักษณะของสตรีที่ดีในอุดมคติ คือ ปฏิบัติต่อตนเอง และต่อผู้อื่นเป็นอย่างดี โดยเฉพาะปฏิบัติต่อสามี หากเป็นสตรีในยุคปัจจุบันจะไม่ปฏิบัติตามหากเห็นว่าคำสอนนั้นขัดต่อค่านิยมของสังคม เช่น กราบเท้าสามีก่อนนอน และเป็นข้างเท้าหลัง

ศิริมา เอนจิตมัน (๒๕๒๘) ทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมคำสอนประเภทกลอนเพลงยาวในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว” เช่น เรื่อง *ปรมัตถ์คำกลอน เพลงยาวถวายโอวาท* และ *สุภาษิตสอนชายหญิง* โดยศึกษาประวัติความเป็นมา ลักษณะการแต่ง เนื้อหาคำสอน ตลอดจนความเชื่อและค่านิยมที่ปรากฏ ผลการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่แต่งตรงตามแบบแผน มีเนื้อหาที่สะท้อนคุณค่าทางด้านศีลธรรม จริยธรรม และสังคม ตลอดจนความเชื่อบางอย่างในสังคม มีกลวิธีการสอน ๔ แบบ คือ สอนแบบตรงไปตรงมา สอนโดยอ้างว่าเป็นคำสอนที่มีมาแต่โบราณ สอนโดยวิธีเปรียบเทียบ และสอนโดยบอกผลของการกระทำ

บุญสนอง สมวงศ์ (๒๕๕๑) ทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาคุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เรื่อง “การประยุกต์และบูรณาการสุภาษิตจากวรรณกรรมคำสอนของไทยสำหรับบุคคลและสังคม” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิหลังและสภาพการใช้วรรณกรรมคำสอนของไทย การประยุกต์และบูรณาการสุภาษิตจากวรรณกรรมคำสอนของไทยสำหรับบุคคลและสังคม วรรณกรรมคำสอนที่นำมาศึกษา ได้แก่ *โคลงโลกนิติ* *สุภาษิตพระร่วง* *วชิรญาณภาษิต* *สุภาษิตอิศรญาณ* *สุภาษิตสอนสตรี* *สวัสดิรักษา* และ *พระอภัยมณี* ผลการวิจัยพบว่าวรรณกรรมคำสอนของไทยสอนตามลักษณะของบุคคล ครอบคลุมความรู้สึนึกคิดและชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มชน แต่งเป็นคำประพันธ์ที่ไพเราะ เข้าใจง่ายและนำไปใช้ได้ง่าย สามารถนำคำสอนมาประยุกต์ใช้และบูรณาการไปตามสถานะทางสังคมของผู้ใช้และผู้ปฏิบัติ

- การนำเสนอในรูปแบบของงานวิจัย พบ ๑ เรื่อง ได้แก่ นิยะดา เหล่าสุนทร และคณะ (๒๕๔๐) ทำวิจัยเรื่อง “ภูมิปัญญาของคนไทย: ศึกษาจากวรรณกรรมคำสอน” เช่น *โคลงราชสวัสดิ์* *พาสีสอนน้อง* และ *สุภาษิตสอนหญิง* ผลการศึกษาพบว่าวรรณกรรมคำสอนของไทยใช้สอนทั้งกษัตริย์ ราชเสวก บุรุษ สตรี และเด็ก แสดงภูมิปัญญาด้านวิถีชีวิต วิธีคิด และอาจมองไปถึงอนาคตของคนไทย มีกลวิธีการสอน ๒ แบบ คือสอนโดยตรง และสอนโดยอ้อม

- การนำเสนอในรูปแบบของบทความ พบ ๑ เรื่อง ได้แก่ พิมพ์พรรณ ไพบูลย์หวังเจริญ (๒๕๔๒: ๑๑๓ - ๑๒๑) เรื่อง “วรรณกรรมสุภาษิตสำหรับสอนผู้หญิง” สรุปได้ว่าวรรณกรรมคำสอนที่ใช้สอนผู้หญิงที่เป็นเอกสารต้นฉบับจากหอสมุดแห่งชาติมีหลายสำนวน มีทั้งทราบชื่อผู้แต่งและไม่ทราบชื่อผู้แต่ง สาระในเรื่องแยกสอนตามวัย และตามฐานะเพื่อให้เป็นผู้หญิงที่มีคุณค่าและได้รับความรักความเมตตา แบ่งได้เป็น ๓ กลุ่ม กลุ่มแรกสอนหญิงสูงศักดิ์ เช่น *กฤษณาสอนน้อง* *พิภกสอนเบญจกาย* *ท้าวกรุงพานสอนนาง* และ *ศรีอุสา* มักสอนตั้งแต่วัยสาวจนถึงการอยู่ในฐานะภรรยา กลุ่มที่สองสอนหญิงสาวทั่วไป ต้นฉบับใช้ชื่อว่า “ขรสาว” สอนเรื่องการครองตนที่ต้องมีกิริยามารยาท ไม่พูดคำหยาบ ไม่อวดฉลาด และรู้จักเลือกคบคน และกลุ่มที่สามสอนหญิงที่ออกเรือนแล้ว ใช้ชื่อว่า “สอนหญิง” สอนการครองตนที่ต้องมีกิริยามารยาท และรู้จักถนอมกาย สอนการครองคน ทั้งการครองมิตรสหายของสามี ภรรยา น้อย และข้าทาสบริวาร ต่อมาก็สอนการครองงานที่ต้องขยันปรนนิบัติสามี รู้จักเก็บหอมรอมริบและทำให้เพิ่มพูน สุภาษิตสอนหญิงที่รู้จักกันแพร่หลายคือ *สุภาษิตสอนหญิง* ของนายภูที่ น่าจะดำเนินแนวทางการสอนจากเรื่อง *โคลงโลกนิติ* ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้

๒) *การศึกษาวรรณกรรมคำสอนสมัยโบราณของภาคอีสาน* ศึกษาภาพรวมคือภูมิหลังทางสังคม ลักษณะเนื้อหา รูปแบบคำประพันธ์ และบทบาทของวรรณกรรมคำสอน มีทั้งการนำเสนอในรูปแบบของวิทยานิพนธ์และงานวิจัย เช่น

- การนำเสนอในรูปแบบของวิทยานิพนธ์ เช่น

จรรยารัตน์ รัตนากกร (๒๕๓๓) ทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท สาขาวิชาไทยคดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม เรื่อง “โลกทัศน์ชาวอีสานจากวรรณกรรมคำสอน” เช่น เรื่อง *ขุนบรม พญาคำกองสอนไพร่* และ *ชนะสันทะยอกคำสอน* ผลการศึกษาสรุปได้ว่าชาวอีสานมีโลกทัศน์ ๒ แบบ แบบแรกคือโลกทัศน์ต่อมนุษย์ ชาวอีสานเห็นว่าผู้หญิงต้องรักษานวลสงวนตัว ผู้ชายต้องมีความรู้ กล้าหาญและมีคุณธรรม บิดามารดาต้องรับผิดชอบเลี้ยงดูบุตร บุตรต้องเชื่อฟังและตอบแทนบุญคุณของบิดามารดา พี่น้องควรรักและช่วยเหลือกัน ผู้ปกครองต้องยึดมั่นในฮีตคอง และผู้ใต้ปกครองต้องซื่อสัตย์และไม่ตีตนเสมอ นายแบบที่สองคือโลกทัศน์ต่อธรรมชาติ โดยเชื่อว่าธรรมชาติมีคุณค่าต่อมนุษย์ขณะเดียวกันก็มีโทษด้วย และแบบที่สามคือโลกทัศน์ที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติคือการนับถือแถน ยอมรับเรื่องเวทมนตร์คาถา ฤกษ์ยาม กฎแห่งกรรม และนิพพาน

ชัยณรงค์ โคตะนนท์ (๒๕๓๓) ทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เรื่อง “อุดมคติเกี่ยวกับผู้นำในวรรณกรรมอีสานประเภทวรรณกรรมคำสอน” เช่น *กาพย์ปู่สอนหลาน* *กาพย์วิสูตรย์บัณฑิต คำกลอนสอนโลก* และ *ชนะสันทะยอกคำสอน* โดยศึกษาลักษณะและคุณสมบัติของผู้นำ บทบาทของผู้นำที่มีต่อสังคม รูปแบบการปกครอง และรูปแบบของสังคม สรุปได้ว่าคุณสมบัติของผู้นำที่สังคมคาดหวังคือมีคุณธรรม นอกจากนี้ ยังต้องประพฤติตนตามฮีตคอง และมีบทบาทต่อสังคม สังคมอีสานเชื่อว่าทุกสรรพสิ่งมีกำเนิดจากอำนาจของแถน แถนเป็นผู้สร้างและควบคุมสิ่งต่าง ๆ และยังเชื่อว่ากษัตริย์หรือผู้ปกครองมีกำเนิดจากแถนหรือสืบเชื้อสายมาจากแถน โลกพระศรีอาริยมตไตรยเป็นสังคมในอุดมคติของชาวอีสาน เพราะเชื่อว่าเป็นสังคมที่ปราศจากการแบ่งชนชั้น และยุติธรรม ผู้ที่จะไปเกิดในโลกนี้ต้องประพฤติตัวดี

เกวณีน ภูมิภาค (๒๕๔๓) ทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เรื่อง “ความเชื่อทางศาสนาและลัทธิที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสอนของชาวอีสาน” เช่น *กาพย์ปู่สอนหลาน* *กาพย์พระมุณี* *กาพย์หลานสอนปู่* และ *พญาคำกองสอนไพร่* ผลการศึกษาพบว่าการดำเนินชีวิตของชาวอีสานผูกพันอยู่กับความเชื่อทางศาสนา รวมทั้งการนับถือแถน

เสน่ห์ ทันอินทรอาจ (๒๕๕๒) ทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญา มหาบัณฑิต แขนงวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องท้าวคำสอน” มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาลักษณะทั่วไป จุดมุ่งหมายในการแต่ง เนื้อหา วรรณศิลป์ และคุณค่าเชิงสังคม ผลการศึกษาพบว่าเรื่องท้าวคำสอนเป็นชาดกนอกนิบาต มุ่งแนะนำคนทั่วไปให้ปฏิบัติตามจารีตประเพณีและศีลธรรม และเพื่อความบันเทิง แต่งเป็นโคลงสาร ใช้ตัวอักษรไทยภาคกลางและตัวอักษรธรรมอีสาน มีการดำเนินเรื่องตามปฏิทิน ตัวละครเอกมีหลายลักษณะ มีฉากสะท้อนสภาพชีวิตของชาวอีสาน มีเนื้อหาสอนให้กตัญญูกตเวที ยึดมั่นในจารีตประเพณี หมั่นทำบุญให้ทาน และรักษาศีล นอกจากนี้ก็มีคุณค่าทางด้านวรรณศิลป์ และคุณค่าในด้านวรรณกรรมเชิงสังคมคือสะท้อนวิถีชีวิตของชาวอีสาน

- การนำเสนอในรูปแบบของงานวิจัย เช่น

จารุวรรณ ธรรมวัตร (๒๕๒๘) ทำวิจัยเรื่อง “รายงานการวิจัยตามโครงการปริวรรตวรรณกรรมอีสานจากหนังสือผูก “ศึกษาอีสานจากวรรณกรรมคำสอน” เช่น เรื่อง กาพย์ย่ำสอนหลาน กาพย์หลานสอนปู่ และอินทนิมิตสอนลูก ผลการศึกษาสรุปได้ว่าวรรณกรรมคำสอนอีสานแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของกลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคม ปัจจุบันวรรณกรรมคำสอนได้ลดบทบาทลงเนื่องจากมีสื่อสมัยใหม่เข้ามาแทนที่

สัทธา อริยะรุกันต์ (๒๕๓๕) ทำวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์วรรณกรรมคำสอนอีสานใต้” ด้านเนื้อหาและคุณค่า ผลการศึกษาพบว่าผู้แต่งใช้หลักพระพุทธศาสนา และคำสั่งสอนดั้งเดิมของบรรพบุรุษเป็นแก่นของเรื่อง มีทั้งสอนโดยภาพรวม และสอนเฉพาะบุคคลตามสถานภาพทางสังคม วรรณกรรมคำสอนอีสานใต้สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิต ค่านิยม จริยธรรมและความเชื่อ รวมทั้งเป็นกฎระเบียบของสังคม

๓) การศึกษาวรรณกรรมคำสอนสมัยโบราณของภาคเหนือ แบ่งการศึกษาได้เป็น ๒ กลุ่ม คือ

ก. การศึกษาเฉพาะเรื่อง มีทั้งการนำเสนอในรูปแบบของวิทยานิพนธ์ และงานวิจัย เช่น

- นำเสนอในรูปแบบของวิทยานิพนธ์ เช่น

อิรวดี ไตลังคะ (๒๕๒๕) ทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์คำสอนพระยามังราย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและเนื้อหา ผลการศึกษาสรุปได้ว่าคำสอนพระยามังราย จารึกไว้ในสมุดข่อย ตอนต้นเรื่องระบุว่าพระสงฆ์เป็นผู้แต่ง กล่าวว่าจะแต่งตามคำสอนของ

พระมหาติสเถระ ซึ่งได้ทรงสอนแก่พระยามังราย โดยประสงค์ให้พระยามังรายทรงนำไปสอนพระ
ราชวงศ์ ขุนนาง และไพร่ เรื่องนี้ใช้สอนคนทุกคนในสังคม ในส่วนที่สอนกษัตริย์และขุนนาง
ผู้แตงนำแนวคิดมาจากพระพุทธศาสนา ในส่วนที่สอนไพร่สอนเกี่ยวกับการครองตนโดยทั่วไป

พระมหาจิตรकर्ก ห้วนา (๒๕๔๗) ทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาและวรรณกรรมล้านนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เรื่อง
“การวิเคราะห์ปูเถ่าสอนหลาน ฉบับล้านนา” โดยศึกษาลักษณะการแต่ง โครงเรื่อง เนื้อหา การ
ยกอุทาหรณ์ และภูมิปัญญาล้านนา ผลการศึกษาพบว่าผู้แตงนิยมใช้ภายิตในการดำเนินเรื่อง
ใช้คำประพันธ์ประเภทร้อยในการแต่ง ใช้ภายิตคำสอนต่าง ๆ เป็นแกนหลักของเรื่อง นิทานที่
ปรากฏในเรื่องปูเถ่าสอนหลานมาจากคัมภีร์อรรถกถาชาดก เจี้ยก้อมล้านนา ชาดกนอกนิบาต
ปฐมสมโพธิ นิทานพื้นบ้าน นิทานอิสป มังคลัตถทีปนี และอรรถกถาธรรมบท เรื่องปูเถ่าสอน
หลานใช้สอนคนทุกระดับชั้นเพื่อการปฏิบัติตนให้ถูกต้องในสังคม ทั้งยังแสดงให้เห็นระบบ
ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ เมื่อสอนมักใช้วิธี
อ้างชื่อผู้สอนและผู้ถูกสอน นิยมใช้ภาษาถิ่นล้านนาโบราณ และภาษาบาลีสันสกฤต

พิริยา อ่วมเจริญ (๒๕๕๒) ทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญามหาบัณฑิต
สาขาวิชาจารึกภาษาไทย คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากรเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์
วรรณกรรมล้านนาเรื่องคติโลกคติธรรม” ผลการศึกษาพบว่าเรื่องคติโลกคติธรรมมีจุดมุ่งหมายเพื่อ
อบรมสั่งสอนหรือให้แนวทางประพฤติปฏิบัติแก่คนทั่วไป แต่งเป็นคำประพันธ์ร้อยแก้ว เนื้อความ
ส่วนใหญ่เป็นภายิต มีบางตอนยกอุทาหรณ์มาประกอบ คำสอนมี ๗ ประเภท ได้แก่ การอยู่ร่วมกัน
ในสังคม การทำมาหากิน ครอบครัว ความรักและการครองเรือน การทำมาหากิน พุทธศาสนา
การปกครอง และหลักการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งหลักการดำเนินชีวิตประจำวันมีจำนวนคำสอน
มากที่สุด มีการนำนิทานอุทาหรณ์จำนวน ๑๑ เรื่องมาประกอบคำสอนเพื่ออธิบายคำสอนให้เข้าใจ
ง่ายขึ้น วรรณกรรมคำสอนเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นภาพวิถีชีวิต การดำเนินชีวิต สถานภาพของบุคคล
ค่านิยมและประเพณี รวมถึงความเชื่อต่าง ๆ ของชาวล้านนา

- การนำเสนอในรูปแบบของงานวิจัย พบ ๑ เรื่อง ได้แก่ ประคอง
กระแสน้ำ (๒๕๓๔) ทำวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์วรรณกรรมคำสอนล้านนาไทย เรื่อง “ธรรมคาสอน
โลก” ผู้วิจัยศึกษาจากสำนวนวัดสันผักแค ตำบลม่วงคำ จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา
ลักษณะอักษร อักษรวิธี เนื้อหา และคุณค่าทางสังคม ผลการศึกษาพบว่าเรื่องธรรมคาสอนโลก
บันทึกด้วยอักษรธรรมล้านนา อักษรวิธีไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว มีเนื้อหาสอนชาวบ้านทั่วไปให้รู้
หลักการประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะการปฏิบัติของภรรยาต่อสามี ผู้แตงใช้คำเรียบ

ง่าย ตรงไปตรงมาแต่มีศิลปะด้านการประพันธ์ วรรณกรรมคำสอนเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของชาวล้านนาได้เป็นอย่างดี ทั้งด้านค่านิยมและความเชื่อของชาวล้านนา

ข. การศึกษาภาพรวม นำเสนอในรูปแบบของงานวิจัย เช่น สุภาพร คงศิริรัตน์ (๒๕๔๒) ทำวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์วรรณกรรมคำสอนท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่างจากเอกสารโบราณ” เช่น *สุภามิตสอนชาย* และ *สุภามิตสอนหญิง* โดยศึกษาลักษณะตัวอักษร อักษรวิธี เนื้อหา ค่านิยม และความเชื่อของคนในยุคสมัย ผลการศึกษาพบว่าในการเขียนวรรณกรรมคำสอนผู้แต่งใช้ตัวอักษร และอักษรวิธีเดียวกับสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ผลงานสร้างขึ้นจากแรงบันดาลใจของผู้แต่งในท้องถิ่น และได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมภาคกลางสะท้อนค่านิยมที่เด่นชัด เช่น เรื่องความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ของตน และเรื่องความกตัญญูเป็นค่านิยมเชิงจริยธรรม และสะท้อนภาพของบุคคลในอุดมคติ แม้เนื้อหาแต่งในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น แต่สามารถปรับใช้ในสังคมปัจจุบันได้ นับเป็นมรดกล้ำค่าที่ผู้แต่งได้มอบให้แก่บุตรหลานปัจจุบัน

ทรงศักดิ์ ปรารักษ์วัฒนากุล และหทัยวรรณ ไชยะกุล (๒๕๔๒) ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมประเภทโคลงคำสอนล้านนา” เช่น *โคลงพระลอสอนโลก* *โคลงวิฑูรสอนโลก* และ *โคลงวิฑูรสอนหลาน* มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเนื้อหาและกลวิธีการสอนจริยธรรม ผลการศึกษาพบว่าเรื่องนี้ใช้สอนตั้งแต่กษัตริย์ หรือเจ้าผู้ครองนคร บุคคลในวงราชการสตรีในราชสำนัก และบุคคลทั่วไป มีข้อเสนอแนะในการเลือกคู่ และการครองเรือน กลวิธีการสอนมี ๕ แบบ คือ สอนแบบตรงไปตรงมา สอนแบบยกตัวอย่างเปรียบเทียบ สอนแบบแนะให้คิด สอนแบบยกนิทานหรืออุทาหรณ์ประกอบ และสอนแบบอ้างความเชื่อถือศรัทธาของชาวบ้าน

๔) การศึกษาวรรณกรรมคำสอนสมัยโบราณของภาคใต้ แบ่งกลุ่มการศึกษาได้เป็น ๒ กลุ่ม ดังนี้

ก. การศึกษาเฉพาะเรื่อง มีทั้งการนำเสนอในรูปแบบของวิทยานิพนธ์ และงานวิจัย เช่น

- การนำเสนอในรูปแบบของวิทยานิพนธ์ เช่น

มาลี แก้วละเอียด (๒๕๓๑) ทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา เรื่อง “การศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้เรื่องปริสนาสอนน้อง” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศิลปะการประพันธ์ เนื้อหาคำสอน และเจตคติชาวนครศรีธรรมราชที่มีต่อคำสอน ผลการศึกษาพบว่าผู้แต่งใช้ศิลปะการประพันธ์ที่มีลักษณะเด่น เช่น ใช้ภาพย่นตลอดเรื่อง นิยมเพิ่มเสียงเสนาะ ใช้คำซ้อนเพื่อ

ความหมาย และนิยมใช้เทศนาโวหาร เรื่อง *ปริศนาสอนน้องสอนผู้หญิง* ให้รู้จักปฏิบัติต่อตนเอง และรู้จักปฏิบัติต่อผู้อื่น แสดงเจตคติของหญิงชายในปัจจุบันที่มีต่อคำสอนแตกต่างจากอดีต

วัชรภรณ์ กิตตยานุกิตติ (๒๕๔๗) ทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาไทย คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เรื่อง “การศึกษาเชิง วิเคราะห์วรรณกรรมคำสอนเรื่องวรรณโศตร ฉบับจังหวัดนครศรีธรรมราช” มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาลักษณะต้นฉบับ ชื่อเรื่องและที่มาของเรื่อง ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง จุดมุ่งหมายในการแต่ง ลักษณะคำประพันธ์ คำสอนในพระพุทธศาสนา ตลอดจนสภาพสังคมและความเชื่อ ผลการศึกษา พบว่าเรื่องนี้แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทร้อยแก้ว ผู้แต่งรวบรวมคำสอนในพระพุทธศาสนาที่เห็น ว่าเหมาะสมมาเผยแพร่ บางส่วนนำมาจาก *ไตรภูมิพระร่วง* และ *กายนคร* มีจุดมุ่งหมายเพื่อถวายแด่ พระศาสนาเพื่อส่งผลแก่ผู้แต่งในชาติหน้า แสดงแนวคิดสำคัญในด้านศาสนา คือ แนวคิดเรื่องกฎ แห่งกรรม มีเนื้อหาคำสอนที่มุ่งสอนจริยธรรมและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น ไตรลักษณ์ และอกุศลกรรมบถ ๑๐ ใช้กลวิธีการสอน ๔ แบบ คือ สอนตรงไปตรงมา ยกนิทานหรืออุทาหรณ์ ประกอบการสอน อ้างถึงสิ่งที่ชาวบ้านเชื่อถือศรัทธา และแสดงผลตอบแทนการกระทำ วรรณกรรมเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นภาพการปกครอง วิถีชีวิต สถานภาพของสตรีชาวใต้ รวมทั้ง สะท้อนให้เห็นพระพุทธศาสนาที่เข้ามามีอิทธิพลในการดำเนินชีวิตของชาวใต้

- การนำเสนอในรูปแบบของงานวิจัย พบ ๑ เรื่อง ได้แก่ วิมล คำศรี (๒๕๒๗) ทำวิจัยเรื่อง “โคลงสุภายิต” ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณค่าด้านคำสอน ความเชื่อ และคุณค่าทางศิลปะ ผลการศึกษาพบว่าเรื่อง *โคลงสุภายิต* มีเนื้อหาร่วมกับ *โคลงโลกนิติ* มุ่งสอนให้ คนเข้าใจธรรมชาติ ชี้นำให้ทำความดี และละเว้นความชั่ว ใช้กลวิธีในการสอนคนหนุ่มมาก วรรณคดี เรื่องนี้แสดงความคิดความเชื่อของคนในด้านต่าง ๆ ทั้งมีคุณค่าด้านศิลปะการประพันธ์

- การนำเสนอในรูปแบบของบทความ เช่น

บทความของบัวงาม ห่อแก้ว (๒๕๔๕: ๔๔ - ๔๕) เรื่อง “ภายิตจาก วรรณกรรมลายลักษณ์: ภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้” ผลการศึกษาพบว่าภายิตจากวรรณกรรมลาย ลักษณ์สะท้อนภูมิปัญญาของชาวบ้านภาคใต้ในเรื่องการสอนความสัมพันธ์ในครอบครัว และสอน การดำเนินชีวิตประจำวัน ภูมิปัญญาเหล่านี้มีคุณค่าและทันสมัย คนรุ่นหลังสามารถนำไปใช้ดำเนิน ชีวิตและเตือนสติตนเองได้

บทความของประพนธ์ เรืองณรงค์ (๒๕๕๒: ๑๗๖ - ๑๘๗) เรื่อง “ลูนสอนหลาน คำสอนพิสดารในวรรณกรรมภาคใต้” ผลการศึกษาพบว่าเรื่อง *ลูนสอนหลาน* ใช้ กลวิธีการสอนแบบแฝงนัยคือใช้เนื้อหาขัดกันระหว่างความจริงกับสิ่งที่ปรากฏให้เห็น วรรณกรรม

คำสอนเรื่องนี้สะท้อนภาพวิถีชีวิตของชาวดั้ง เช่น ความเชื่อเรื่องการรับถือครูบาอาจารย์ และ ผิดตายาย ค่านิยมการเล่นอบายมุขและการพนัน นอกจากนี้ยังใช้ภาษาถิ่นและลีลาการแต่งที่น่าสนใจ ตลอดจนการสร้างสรรคดีด้านสารัตถะที่มุ่งให้เป็นคนดี มีศีลธรรม และทำงานสุจริต

ข. การศึกษาภาพรวม พบ ๑ เรื่อง นำเสนอในรูปแบบของงานวิจัย ได้แก่ อุดม หนูทอง (๒๕๒๘) ทำวิจัยเรื่อง “รายงานการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภท คำสอน” เช่น *ต้นสมุดสุภามิต* *ปริศนาสอนน้อง* *พาลีสอนน้อง* *ลักษณะเม็ยเจ็ดสถาน* *ลุงสอนหลาน* *สุภามิตพระร่วงคำกาพย์* *สุภามิตร้อยแปด* และ *สุภามิตสอนหญิงคำกาพย์* โดยศึกษาที่มา อักษรวิธี รูปแบบ เนื้อหา และกลวิธีการสอน ผลการศึกษาพบว่าวรรณกรรมคำสอนท้องถิ่นภาคใต้มุ่งสอน จริยธรรมของคน ๖ กลุ่ม คือ คนทั่วไป สตรี บุรุษ ชุนนาง ข้าราชการ ฆราวาส และบรรพชิต ด้าน สารัตถะคำสอนมุ่งให้ปฏิบัติตนเป็นคนดี และประสบความสำเร็จทั้งชีวิตส่วนตัวและสังคม แต่คำสอน บางประการเหมาะสมแก่สังคมสมัยก่อน มีกลวิธีการสอน ๖ แบบ คือ สอนแบบตรงไปตรงมา สอนด้วยการยกนิทานประกอบ สอนโดยอ้างสิ่งมีชีวิตอื่น สอนโดยแสดงผลตอบแทนการกระทำ สอนด้วยวิธีประชดประชันเสียดสี และสอนแบบแสดงโวหาร โดยให้ตีความเอง

๑.๘.๑.๒ งานวิจัยที่ศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมคำสอนสมัยโบราณในท้องถิ่น เดียวกัน มุ่งเปรียบเทียบด้านกลวิธีการประพันธ์ เนื้อหา จุดมุ่งหมายในการแต่ง และค่านิยม เช่น

๑) เปรียบเทียบกับวรรณกรรมคำสอนภาคกลางด้วยกัน มีทั้งการนำเสนอ ในรูปแบบสารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ และบทความ ดังนี้

ก. การนำเสนอในรูปแบบของสารนิพนธ์ พบ ๑ เรื่อง ได้แก่ พรรณทิพา วายจตุ (๒๕๑๘) ทำสารนิพนธ์ระดับปริญญาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เรื่อง “เปรียบเทียบอิทธิพลภาษิตกับสุภามิตของสุนทรภู่ และสุภามิต พระร่วง” โดยเปรียบเทียบศิลปะการประพันธ์ ประวัติความเป็นมา ผู้แต่ง และจุดมุ่งหมายในการ แต่ง ผลการศึกษาพบว่าวรรณกรรมทั้ง ๓ เรื่องมีความดีเด่นด้านให้คติสอนใจ สอนให้ประพฤติตน อย่างถูกต้อง และเหมาะสมแก่สถานการณ์ มีจุดมุ่งหมายที่คล้ายคลึงกัน คือ มุ่งสอนบุคคลให้รู้จัก บำเพ็ญกิจที่เป็นประโยชน์ ทั้งต่อตนเองและเพื่อนร่วมชาติ นิยมใช้โวหารเปรียบเทียบที่คมคาย รวมทั้งสอดแทรกสุภามิตที่เป็นคติและข้อเตือนใจที่ดี

ข. การนำเสนอในรูปแบบของวิทยานิพนธ์ พบ ๑ เรื่อง ได้แก่ วิษณุ พัฒนวิบูลย์ (๒๕๔๑) ทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท สาขาวิชาไทยศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง เรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบวรรณคดีคำสอนเรื่อง โคลงโลกนิติ และ โคลงสุภามิต พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว” โดย

เปรียบเทียบคำนิยาม คำสอน และกลวิธีการประพันธ์ ผลการศึกษาพบว่าทั้ง ๒ เรื่องมีสาระคำสอน เรื่องการอยู่ร่วมกันในสถาบันต่าง ๆ และแสดงคำนิยามที่ควรยกย่อง สาระคำสอนตรงกับหลักธรรม ในพระพุทธศาสนา แสดงให้เห็นพัฒนาการของการแต่งวรรณคดีคำสอนอย่างชัดเจน

ก. การนำเสนอในรูปแบบของบทความ เช่น

บทความของศิริวรรณ วงษ์ทัต (๒๕๔๓: ๗๕ - ๘๕) เรื่อง “วรรณกรรม คำสอนสมัยธนบุรี” โดยนำเรื่องพระโพธิสัตว์โกสามภินและเรื่องมันท์อภัยพานรที่แต่งในสมัย ธนบุรีมาเปรียบเทียบกับเรื่อง โคลง โลกนิติที่แต่งในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ผลการศึกษาพบว่า ผู้แต่งวรรณกรรมทั้ง ๒ เรื่องใช้สุภาษิต โคลง โลกนิติ (ของเก่า) เป็นแนวทางการแต่ง เพราะปรากฏ คำสอนตรงกับ โคลง โลกนิติ เช่น สอนให้ขยันหมั่นเพียร รู้วิธีคบคน รู้จักทำทาน รู้จักละกิเลส และ รู้จักพูด แสดงให้เห็นความแพร่หลายของ โคลง โลกนิติที่มีต่อสังคมไทยทั้งในภาคกลางและภาคใต้

บทความของสละโรจน์ กิตติมหาเจริญ (๒๕๕๑: ๑๕๘ - ๑๘๐) ศึกษา เรื่อง “ทุกคตะสอนบุตรกับเศรษฐีสอนบุตร: สาระคำสอนและกลวิธีการสอนจาก “พ่อ” ถึง “ลูก” ผู้เขียนศึกษาสาระคำสอนและกลวิธีการสอน ผลการศึกษาพบว่านอกจากเรื่องทุกคตะสอนบุตรใช้ สอนทาสแล้ว ยังใช้สอนหลักการดำเนินชีวิตสำหรับเด็กเล็กด้วย ส่วนเรื่องเศรษฐีสอนบุตรสอน การคบเพื่อน ด้านกลวิธีการสอนพบว่าวรรณกรรมทั้งสองใช้กลวิธี ๒ วิธี คือ สอนโดยอธิบายเหตุ และผลและเล่านิทานประกอบ ซึ่งเหมาะแก่เด็กเล็ก และสอนโดยทำพิธีจุ่มและทดลองผล ซึ่งเหมาะ แก่วัยรุ่น วรรณกรรมทั้งสองแสดงทัศนคติและความคาดหวังของผู้ใหญ่ที่มีต่อเด็กและเด็กต่อผู้ใหญ่

๒) เปรียบเทียบกับวรรณกรรมคำสอนภาคเหนือด้วยกัน พบ ๑ เรื่อง นำเสนอในรูปแบบของวิทยานิพนธ์ ได้แก่ ทรงศักดิ์ ปรารักษ์วัฒนากุล (๒๕๑๕) ทำวิทยานิพนธ์ ระดับปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เรื่อง “วิเคราะห์วรรณกรรมล้านนาไทยเรื่องเจ้าวิฑูรสอนหลาน และพระลอสอนโลก” โดยเปรียบเทียบด้านลักษณะคำประพันธ์ เนื้อหา ศิลปะการประพันธ์ คำนิยมของสังคมและ วัฒนธรรมท้องถิ่น ผลการศึกษาพบว่าลักษณะคำประพันธ์ในวรรณกรรมเรื่องเจ้าวิฑูรสอนหลาน และพระลอสอนโลก คือ ร่ายและโคลง วรรณกรรมเรื่องเจ้าวิฑูรสอนหลานมีเนื้อหาคำสอนมากกว่า โคลงพระลอสอนโลก ผู้แต่งทั้ง ๒ เรื่องนิยมใช้คำสร้างภาพ และใช้ความเปรียบ นอกจากนี้ยังใช้ กลวิธีการสอนที่เข้าใจง่าย คือ สอนให้เห็นผลของการกระทำ และสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมล้านนา เช่น สามีเป็นใหญ่ในครอบครัว และการดำเนินชีวิตตามคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา

๑.๘.๑.๓ งานวิจัยที่ศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมคำสอนสมัยโบราณในท้องถิ่นต่าง ๆ ศึกษาเปรียบเทียบที่มา เนื้อหา กลวิธีการแต่ง วรรณศิลป์ และมักจบด้วยการศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมวัฒนธรรมหรือการศึกษาคุณค่า และแนวคิดที่ปรากฏในวรรณกรรม เช่น

๑) เปรียบเทียบวรรณกรรมคำสอนภาคกลางกับภาคเหนือ มีทั้งการนำเสนอในรูปแบบของสารนิพนธ์และงานวิจัย ดังนี้

ก. การนำเสนอในรูปแบบของสารนิพนธ์ พบ ๑ เรื่อง ได้แก่ ลินดา วิชาดากุล (๒๕๑๕) ทำสารนิพนธ์ระดับปริญญาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เรื่อง “เปรียบเทียบวรรณกรรมเรื่องประชุม โคลง โลกนิติกับวรรณกรรมเรื่องพระลอสอนโลก” โดยเปรียบเทียบด้านที่มา ลักษณะคำประพันธ์ เนื้อหา และคุณค่าของวรรณกรรม ผลการศึกษาพบว่าวรรณกรรมทั้งสองแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทโคลง มีบางโคลงในพระลอสอนโลกที่มีสัมผัสไม่ตรงตามแผนข้อบังคับของโคลงภาคกลาง ในเรื่องประชุม โคลง โลกนิติสอนเรื่องทั่วไป ส่วนในพระลอสอนโลกมีเนื้อหามุ่งสอนทั้งเจ้าขุนมูลนาย และสอนคนทั่วไป ลักษณะเด่นของประชุม โคลง โลกนิติ คือ ผู้แต่งนำคาถาภาษาบาลีและสันสกฤตมาแปล แต่งเป็นโคลงโดยมีเนื้อหาเหมือนคาถาที่ยกมา และสามารถเปรียบเทียบให้เห็นภาพ ส่วนในพระลอสอนโลกดีเด่นด้านการเปรียบเทียบ และการให้ความรู้ในเรื่องคำภาษาถิ่นเหนือ

ข. การนำเสนอในรูปแบบของงานวิจัย พบ ๑ เรื่อง ได้แก่ กิ่งแก้ว เพ็ชรราช (๒๕๓๑) ทำวิจัยเรื่อง “สวัสดิรักษาและสุภามิตจากตำบลทุ่งยั้ง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์” โดยเปรียบเทียบกับวรรณคดีแบบฉบับ ผลการศึกษาพบว่าสวัสดิรักษาและสุภามิตจากตำบลทุ่งยั้ง มีเนื้อหาคล้ายกับสวัสดิรักษาและสุภามิตสอนหญิงของกวีราชสำนักซึ่งเป็นไปได้ว่าชาวทุ่งยั้งคัดลอกไปจากวรรณกรรมราชสำนักเพื่อใช้สอนคนในสังคมของตน

๒) เปรียบเทียบวรรณกรรมคำสอนภาคกลางกับภาคเหนือและภาคใต้ พบ ๑ เรื่อง นำเสนอในรูปแบบของวิทยานิพนธ์ ได้แก่ มัชฌิมา สุขคง (๒๕๔๘) ทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เรื่อง “การเปรียบเทียบวรรณกรรมคำสอนของชาวไทย” เช่น สวัสดิรักษาของภาคกลาง กาพย์ปู่สอนหลานของภาคอีสาน ภาษิตสูงสอนหลานของภาคใต้ และ โคลงพระลอสอนโลกของภาคเหนือ มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบที่มา ลักษณะคำประพันธ์ เนื้อหาคำสอน กลวิธีการสอน และคุณค่า ผลการศึกษาพบว่าวรรณกรรมคำสอนชายภาคใต้ ภาคเหนือ และภาคอีสานมักไม่ระบุที่มา วรรณกรรมคำสอนชายภาคกลางและภาคใต้มักแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทกลอนและกาพย์ ภาคอีสานใช้คำประพันธ์ของท้องถิ่น ภาคเหนือใช้คำประพันธ์ประเภทโคลงและร่าย วรรณกรรมคำสอนชายภาคกลาง เหนือ

และอีสานมีเนื้อหาใช้สอนกษัตริย์ ขุนนาง และเด็กชายไทย ส่วนวรรณกรรมคำสอนชายภาคใต้ใช้สอนขุนนาง ชายไทยทั่วไป และเด็กชายไทย วรรณกรรมเหล่านี้มีกลวิธีการสอน ๘ แบบ ได้แก่ สอนแบบชี้แจงเหตุผลและโน้มน้าวใจ สอนด้วยการยกนิทานและอุทาหรณ์ประกอบ สอนด้วยการใช้ภาพพจน์ สอนแบบบอกให้ปฏิบัติ สอนโดยอ้างอิงสำนวนหรือภาษิต สอนผ่านพฤติกรรมของตัวละครเอก สอนโดยอ้างอิงหลักธรรมในพระพุทธศาสนาและจารีต และสอนแบบประชดประชัน ภาคใต้ใช้กลวิธีการสอนแบบประชดประชันซึ่งแตกต่างจากภาคอื่น วรรณกรรมคำสอนชายทั้ง ๔ ภาคมีคุณค่าด้านการอบรมสั่งสอนชายไทย สะท้อนภาพชายไทย และสะท้อนวิถีชีวิตชาวบ้าน

๓) เปรียบเทียบวรรณกรรมคำสอนภาคกลางกับภาคตะวันตก พบ ๑ เรื่อง นำเสนอในรูปแบบของงานวิจัย ได้แก่ นันทา ขุนภักดี (๒๕๒๕) ทำวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์ความเชื่อของชายไทยในเรื่องสวัสดิกษา” ได้แก่ *สวัสดิกษาคำกลอนฉบับสุนทรภู่ สวัสดิกษาคำกลอนฉบับเมืองเพชร สวัสดิกษาฉบับนครปฐม สวัสดิกษาฉบับหอสมุดวชิรญาณ และสวัสดิกษาคำฉันท์* โดยมุ่งพิจารณาความคล้ายคลึง ความแตกต่าง การเปลี่ยนแปลงของความเชื่อ และคุณค่ารวมทั้งเปรียบเทียบการปฏิบัติตนตามความเชื่อกับคนไทยปัจจุบัน ผลการศึกษาพบว่า *สวัสดิกษา* มีเนื้อหาที่เป็นทั้งข้อห้ามและข้อปฏิบัติเรื่องทิศ คำสอนของศาสนา ลัทธิประเพณีและค่านิยมของสังคม ผู้แต่งส่วนใหญ่นิยมใช้ภาษาที่มีลักษณะเป็นอภิสิทธิ์ของกวี หรือกวียานุโลม คุณค่าที่ได้รับจาก *สวัสดิกษา* คือสอนให้รู้จักปฏิบัติตนเพื่อความเป็นสิริมงคล ส่วนการเปรียบเทียบการปฏิบัติตนตามความเชื่อใน *สวัสดิกษา* ของคนไทยปัจจุบัน สรุปได้ว่าคนไทยอายุ ๖๑ ปีขึ้นไปปฏิบัติตามคำสอนใน *สวัสดิกษา* มากกว่าคนไทยอายุ ๒๐ - ๔๐ ปี ผู้ที่เป็นหม้ายปฏิบัติตามมากกว่าผู้ที่แต่งงานและเป็นโสด ผู้ที่แต่งงานปฏิบัติตามมากกว่าคนโสด กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับการถ่ายทอดความเชื่อจากบิดามารดา จากตำราพรหมชาติ และจากหนังสือ *สวัสดิกษา*

๔) เปรียบเทียบวรรณกรรมคำสอนภาคใต้กับภาคอีสาน นำเสนอในรูปแบบของวิทยานิพนธ์ เช่น

ศิริพร คชตั้ง (๒๕๔๔) ทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทยศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง เรื่อง “เปรียบเทียบวรรณกรรมคำสอนเรื่องกาพย์ลึงสอนหลานสำนวนภาคใต้กับกาพย์ปู้สอนหลานสำนวนภาคอีสาน” โดยเปรียบเทียบด้านศิลปะการประพันธ์ กลวิธีการแต่ง ค่านิยมและความเชื่อ ผลการศึกษาพบว่าเรื่อง *กาพย์ลึงสอนหลาน* ใช้คำประพันธ์แบบกาพย์สุรางคณาจจ์ และกาพย์ยานี เรื่อง *กาพย์ปู้สอนหลาน* ใช้กาพย์อีสาน ด้านกลวิธีการสอนพบว่าเรื่อง *กาพย์ลึงสอนหลาน* ใช้กลวิธีการสอนโดยประชดประชัน ส่วนเรื่อง *กาพย์ปู้สอนหลาน* ใช้กลวิธีการสอนแบบตรงไปตรงมา ผู้แต่งทั้ง ๒ เรื่องใช้ภาษาถิ่นตลอดทั้งเรื่อง มีการ

ใช้คำและโวหารภาพพจน์ในลักษณะต่าง ๆ ผู้แต่งสะท้อนเนื้อหาเชิงสังคมของชาวใต้และชาวอีสาน ได้อย่างน่าสนใจ แม้เนื้อหาคำสอนทั้งสองแตกต่างกัน แต่มีลักษณะร่วมกัน คือ สอนให้ดำเนินชีวิต เรียบง่าย และมุ่งหวังให้คนประพฤติปฏิบัติในสิ่งดีงาม ส่วนที่ต่างกันคือการแสดงคำนิยม และความ เชื้อเฉพาะในถิ่นของตน

ปัญญลักษณ์ แก้วแฝก (๒๕๕๐) ทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทยศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง เรื่อง “เปรียบเทียบวรรณกรรม คำสอนเรื่องสุภามิตรร้อยแปด ล้านวนภาคใต้ และยาสอนหลาน ล้านวนภาคอีสาน” โดยเปรียบเทียบ ด้านฉันทลักษณ์ ศิลปะการประพันธ์ เนื้อหา และแนวคิด สรุปผลการศึกษาได้ว่า *สุภามิตรร้อยแปด* ใช้ คำประพันธ์ประเภทกาพย์ยานี ๑๑ *ยาสอนหลาน* ใช้คำประพันธ์ประเภทโคลงสาร ลักษณะร่วมของ วรรณกรรมทั้งสอง คือ การโน้มน้าวให้ผู้อ่านปฏิบัติตาม มีการใช้ภาษาถิ่น ใช้คำซ้ำ คำซ้อน คำเลียน เสียงธรรมชาติ และภาพพจน์ นิยมใช้เทศนาโวหารและสาธกโวหาร ใน *สุภามิตรร้อยแปด* และ *ยาสอนหลาน* มีลักษณะร่วมกันเรื่องการโน้มน้าวใจผู้อ่านปฏิบัติตามเรื่องรู้จักประมาณตน รู้จักสร้าง ความเจริญให้แก่ตน ละเว้นเรื่องเดือดร้อน มารยาทงาม มีคุณธรรม ศรัทธาในพระพุทธศาสนา และ การครองเรือน ทั้งนี้มีคำสอนบางเรื่องปรากฏเฉพาะในเรื่อง *ยาสอนหลาน* เท่านั้น เช่น สอนให้ ระมัดระวังเรื่องอาหาร

๑.๘.๑.๔ งานวิจัยที่ศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมคำสอนสมัยโบราณระหว่างชาติ

ศึกษาเปรียบเทียบด้านลักษณะร่วม และลักษณะที่แตกต่างกัน ดังนี้

๑) เปรียบเทียบวรรณกรรมคำสอนของไทยกับเกาหลี พบ ๑ เรื่อง นำเสนอ ในรูปแบบของวิทยานิพนธ์ ได้แก่ คีน เฮ ซิน (๒๕๔๓) ทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท สาขาวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง “เปรียบเทียบ วรรณกรรมคำสอนสตรีของไทยและเกาหลี” โดยเปรียบเทียบด้านที่มา เนื้อหา กลวิธีการประพันธ์ ภาพลักษณ์สตรี คำนิยมเกี่ยวกับสตรี และลักษณะของสตรีในอุดมคติ ผลการศึกษาพบว่าภาพลักษณ์ ของสตรีไทยและเกาหลีเหมือนกันในด้านการเป็นแม่บ้านแม่ศรีเรือน และเป็นช่างทำหลังของสามี ส่วนที่ต่างกัน คือ วรรณกรรมคำสอนของไทยมุ่งสอนการเป็นภรรยาและเป็นแม่บ้านที่ดี ส่วนใน วรรณกรรมคำสอนของเกาหลีมุ่งสอนการเป็นบุตรที่ดี เป็นมารดาที่ดี หรือเป็นลูกสะใภ้ที่ดี

๒) เปรียบเทียบวรรณกรรมคำสอนของไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว พบ ๑ เรื่อง นำเสนอในรูปแบบของวิทยานิพนธ์ ได้แก่ บั้วพร มาลัยคำ (๒๕๔๔) ทำ วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เรื่อง “เปรียบเทียบวรรณกรรมคำสอนสตรีของไทยและลาว” มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบด้าน

ที่มา ลักษณะการแต่ง เนื้อหาคำสอน กลวิธีการสอน และภาพสะท้อนทางคติชน ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมคำสอนทั้งของไทยและลาวส่วนใหญ่ไม่พบชื่อผู้แต่ง วรรณกรรมคำสอนของไทยส่วนใหญ่แต่งตั้งแต่ช่วงรัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๕ วรรณกรรมคำสอนของลาวแต่งในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๒ วรรณกรรมเหล่านี้เน้นสอนสตรีระดับชาวบ้านเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็สอนสตรีผู้สูงศักดิ์ด้วย วรรณกรรมคำสอนทั้งของไทยและลาวแต่งเป็นบทร้อยกรอง ขึ้นต้นด้วยบทไหว้ครู แล้วเริ่มเรื่องทันที ภาพของสตรีไทยและลาวที่เหมือนกัน คือ มีคุณสมบัติด้านความงาม ความสุภาพเรียบร้อยทั้งกาย วาจาและใจ มีคุณสมบัติของแม่บ้านแม่เรือน รู้จักผูกใจสามี ส่วนที่ต่างกัน คือ คำสอนของลาวสอนสตรีระดับชาวบ้าน ส่วนของไทยสอนทั้งสตรีชาวบ้านและสตรีสูงศักดิ์ วรรณกรรมทั้งของไทยและลาวต่างก็ให้ภาพสะท้อนทางคติชนอย่างเด่นชัด วรรณกรรมคำสอนของไทยและลาวมีกลวิธีการสอนที่เหมือนกันและแตกต่างกัน ที่เหมือนกันมี ๔ แบบ คือ สอนตรงไปตรงมา สอนด้วยการอธิบาย สอนด้วยการเปรียบเทียบ และสอนโดยอ้างคำกล่าวของบรรพบุรุษหรือคำโบราณ ส่วนที่ต่างกัน คือ ของไทยแสดงทรรศนะหรือความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ และสอนด้วยการยกสำนวนภาษิตเข้ามาแทรก ส่วนของลาวมักสอนด้วยการยกตัวอย่างประกอบ

๓) เปรียบเทียบวรรณกรรมคำสอนของไทยกับสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชาและกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พบ ๑ เรื่อง นำเสนอในรูปแบบของวิทยานิพนธ์ ได้แก่ ภูมิจิต เรื่องเดช (๒๕๕๑)ทำวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศาสตร์ การพัฒนาภูมิภาค บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ เรื่อง “การวิเคราะห์วรรณกรรมคำสอนของไทย กัมพูชา และลาว” โดยเปรียบเทียบด้านประวัติความเป็นมา องค์ประกอบ คุณค่า อุดมการณ์ ความสัมพันธ์ และการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม วรรณกรรมของไทย เช่น ภาษิต ลุงสอนหลาน สุภาษิตสอนหญิง และสุภาษิตสอนหญิงคำกาพย์ วรรณกรรมของกัมพูชา เช่น ฌบับ สอนตนเอง ฌบับสอนลูกหลาน และ ฌบับสอนหญิง วรรณกรรมของลาว เช่น กาพย์ปู่สอนหลาน กาพย์หลานสอนปู่ ย่าสอนหลาน หลานสอนย่า และฮิตผัวครองเมีย ผลการศึกษาพบว่าวรรณกรรมคำสอนของไทย กัมพูชา และลาวมีที่มาจากความศรัทธาในพระพุทธรูปศาสนาแบบนิกายเถรวาท มีกลวิธีทางวรรณศิลป์ที่ใกล้เคียงกัน คือ ใช้คำง่าย และสอนตรงไปตรงมา ทั้ง ๓ กลุ่มสะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาในการประยุกต์คำสอนทางศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน วรรณกรรมราชสำนักและวรรณกรรมท้องถิ่นของกัมพูชาสอนตามประเพณีนิยม เป็นคำสอนที่สูงส่ง นำเคารพเกรงขาม และสอนตรงไปตรงมา ของลาวแสดงอัตลักษณ์คำสอนที่ให้ความสำคัญกับเรื่อง “ฮิตครอง” เป็นพิเศษ เป็นคำสอนที่แสดงให้เห็นวิถีชีวิตของชาวบ้านที่ให้ความสำคัญแก่ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน

๑.๘.๒ งานวิจัยที่ศึกษาทั้งวรรณกรรมคำสอนสมัยโบราณและวรรณกรรมคำสอนกลุ่มใหม่

พบเพียงการศึกษาในภาคใต้ นำเสนอในรูปแบบของงานวิจัย คือ การศึกษาของชวน เพชรแก้ว และคณะ (๒๕๔๗) ทำวิจัยเรื่อง “ภูมิปัญญาทักษิณจากวรรณกรรมท้องถิ่น” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาดั้งแต่วรรณกรรมคำสอนฉบับตัวเขียนและวรรณกรรมคำสอนกลุ่มใหม่ที่เป็น “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” การศึกษาดังกล่าวมุ่งให้ผู้อ่านรู้จักวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ ส่วนใหญ่วิเคราะห์วรรณกรรมที่เป็นฉบับตัวเขียน มีผลการวิจัย ๔ เล่ม ได้แก่

๑.๘.๒.๑ **วรรณกรรมทักษิณ: วรรณกรรมปฏิบัติ** เน้นแนะนำวรรณกรรมทักษิณประเภทลายลักษณ์ที่เป็นหนังสือบุค ซึ่งตีพิมพ์และเผยแพร่มาแล้ว จำนวน ๔๗๕ เรื่อง โดยศึกษาสภาพต้นฉบับ และแนะนำเรื่องนั้น ๆ ส่วนที่เป็นวรรณกรรมคำสอนกลุ่มใหม่ เช่น *คำกลอนสอนใจ ภาษิตพาสือก โลกวัตตภาษิต สุราวิวาทนักปราชญ์วิจารณ์ และหัวใจนิทาน*

๑.๘.๒.๒ **วรรณกรรมทักษิณ: วรรณกรรมปริทัศน์** เน้นศึกษาด้านอัตลักษณ์และพลวัตของวรรณกรรมทักษิณในแต่ละด้านเพื่อช่วยให้เห็นภาพรวม และพัฒนาการของวรรณกรรมทักษิณตั้งแต่ยุคศิลาจารึกจนถึงยุคปัจจุบัน ชวน เพชรแก้ว (๒๕๔๗: ๔๗๗ - ๔๘๘) ศึกษา “อัตลักษณ์และพลวัตของวรรณกรรมทักษิณกลุ่มสุภาษิตและคำสั่งสอน” จำนวน ๒๐ เรื่อง มีทั้งวรรณกรรมฉบับตัวเขียนและวรรณกรรมฉบับตัวพิมพ์ เช่น *เพลงคำดัก แม่หม้ายรำพรรณพ้อหม้าย รัญจวน และอิสอนศิษย์* โดยศึกษาที่มา รูปแบบ จุดมุ่งหมาย เนื้อหา และกลวิธีการสอน ผลการศึกษาพบว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้แบ่งเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มที่บันทึกในสมุดข่อย และกลุ่มที่บันทึกหรือพิมพ์เผยแพร่อย่างหนังสือปัจจุบัน วรรณกรรมทั้ง ๒ กลุ่มใช้รูปแบบคำประพันธ์ประเภทกาพย์ กลอน โคลง ฉันท์ และลิลิต ในระยะแรกนิยมกาพย์มากที่สุด ส่วนคำประพันธ์ประเภทกลอน ได้รับความนิยมในระยะหลัง ทั้ง ๒ กลุ่มมีจุดมุ่งหมายเพื่อสอนคนทั่วไป สอนเฉพาะคน และสอนเฉพาะกลุ่ม ผู้แตงนำสาระคำสอนมาจากพระพุทธศาสนา หลักคำสอนและกฎหมายโบราณ เรื่องราวหรือประสบการณ์ของผู้แต่ง มีกลวิธีการสอน ๖ แบบ คือ สอนตรงไปตรงมา สอนด้วยการอ้างสิ่งที่ประชาชนเชื่อถือศรัทธา สอนด้วยการแต่งให้ผู้อื่นสอน สอนด้วยวิธีใช้หนามยอกเอาหนามบ่งหรือประชดประชัน และสอนด้วยการเปรียบเทียบ

๑.๘.๒.๓ **วรรณกรรมทักษิณ: วรรณกรรมคัดสรร** เน้นคัดสรรวรรณกรรมทักษิณจำนวน ๖๔ เล่มที่มีคุณค่าควรแก่การศึกษาวิจัย ซึ่งมีทั้งวรรณกรรมคำสอนและวรรณกรรมประเภทอื่น ๆ ส่วนที่เป็นวรรณกรรมคำสอนฉบับตัวเขียน คือ *กฤษณาสอนน้องคำฉันท์ ภาษิตลุนสอนหลาน คำกาพย์ สุภาษิตคำกาพย์ ฉบับศูนย์วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต* หมายเลข ๒๕๑ และ *อำเภอท่าศาลา สุภาษิตคำกาพย์ ฉบับศูนย์วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต* หมายเลข ๒๕๕ *สุภาษิต*

ร้อยแปด และสุภาษิตสอนหญิงคำภีร์ ส่วนวรรณกรรมคำสอนกลุ่มใหม่คือ คำกลอนสอนใจ โดยศึกษาประวัติและลักษณะวรรณกรรม ผู้แต่ง ลักษณะเฉพาะและคุณค่า

๑.๘.๒.๔ วรรณกรรมทักษิณ: วรรณกรรมพินิจ เน้นศึกษานิยามและขอบข่ายของ วรรณกรรมทักษิณ อรรถลักษณะ ภูมิปัญญาและคุณค่าของวรรณกรรมทักษิณ ผู้วิจัยศึกษาวรรณกรรม ทักษิณประเภทต่าง ๆ รวมทั้งสุภาษิตคำสอน ผลการศึกษาพบว่าวรรณกรรมทักษิณสะท้อนวิถีคิด แบบชาวบ้าน และบุคลิกภาพพื้นบ้าน ผู้แต่งสร้างหนังสือเพื่อเป็นพุทธรูชาเพื่อเป็นวิทยาทานให้แก่ กุลบุตรกุลธิดาใช้สวดอ่านเพื่อศึกษาเล่าเรียน และเพื่อเอาบุญ รูปแบบของตัวอักษรนิยมเลียนแบบ ตัวอักษรภาคกลาง นิยมแต่งด้วยคำภีร์ นอกจากนี้ก็มีฉันท์ คำโคลง คำกลอน คำกลอนพื้นบ้าน และร่าย มีเนื้อหาที่นำมาจาก ๔ แหล่ง คือ จากแนวความคิดและคตินิยมที่เกิดขึ้นภายในท้องถิ่น จาก แนวความคิดที่ได้รับมาจากวัฒนธรรมอินเดีย จากแนวความคิดที่ได้จากคติทางพุทธศาสนา และจาก แนวความคิดและคตินิยมที่ได้จากราชธานี วรรณกรรมกลุ่มนี้ให้แสดงภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ เช่น การ ครอบงำคน การคบคนและทันโลกทันคน การวางตัวและครองตน การปลูกฝังการธรรมและการ เคารพขนบประเพณี และการพึ่งพิงตนเอง ภูมิปัญญาที่ปรากฏนี้ ส่วนใหญ่เป็นจารีตนิยม ทั้งนี้เพราะ ผู้แต่งส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มจารีตนิยม

๑.๘.๓ งานวิจัยที่ศึกษาเฉพาะวรรณกรรมคำสอนกลุ่มใหม่ พบ ๑ เรื่อง นำเสนอในรูปแบบ วิทยานิพนธ์ ได้แก่ วินัย สุกใส (๒๕๔๖) ทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท สาขาวิชา ภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ เรื่อง “วิเคราะห์ภาพสะท้อนเศรษฐกิจสังคมชุมชน ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทร้อยกรองในยุคการพิมพ์ (พ.ศ. ๒๔๗๒ - ๒๕๐๓)” ซึ่งประกอบด้วยวรรณกรรมคำสอน (ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์จำนวน ๑๕ เรื่อง เช่น คำกลอนสอนใจ ภาษิตพาสื่ออก มารดรสอนบุตร และหนังสือเกียรติกฐิน โดยตั้งข้อสังเกตว่ายังไม่มี การรวบรวมวรรณกรรมคำสอนกลุ่มนี้อย่างเป็นระบบ และน่าจะปรากฏที่อื่นด้วย)นิทานประโลม โลก ประวัติสถานที่และบุคคล ตำนานและประวัติศาสตร์ และร้อยกรองสมัยใหม่ รวมทั้งวิเคราะห์ ภาพสะท้อนเศรษฐกิจสังคมชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ผลการศึกษาทำให้ทราบว่ากระบวนการ สร้างเสพวรรณกรรมสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วรรณกรรมประเภทนิทานประโลม โลกและวรรณกรรมคำสอนที่เป็นผลงานของนักประพันธ์ชาวบ้าน ได้รับความนิยมนอกเหนือจากผลงาน ของพระสงฆ์และปัญญาชน วรรณกรรมที่แต่งในช่วงนี้สะท้อนให้เห็นความพยายามของรัฐที่เข้าไป ควบคุมปัจจัยการผลิต และผลผลิตของชุมชนอย่างชัดเจน

งานวิจัยได้มีการศึกษามาแล้วนี้ ผู้วิจัยจะใช้เป็นแหล่งความรู้เพื่อวิเคราะห์ด้วยท เช่น ด้าน เนื้อหาคำสอน และกลวิธีการสอน ซึ่งจะช่วยให้งานวิจัยของผู้วิจัยสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

จากการสำรวจงานวิจัยข้างต้นพบว่าส่วนใหญ่ศึกษาวรรณกรรมคำสอนภาคใต้สมัยโบราณ ซึ่งมีทั้งของภาคกลางและท้องถิ่น และยังไม่มีการศึกษาวิจัยวรรณกรรมคำสอนภาคใต้กลุ่มใหม่หรือที่เป็น “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” อย่างลึกซึ้งและลุ่มลึก ที่ศึกษากันก็เป็นเพียงการให้ความรู้พื้นฐานหรือให้ภาพรวมกว้าง ๆ เช่น ให้ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับผู้แต่ง รูปแบบคำประพันธ์ เนื้อหา และกลวิธีการสอน อาจเพิ่มเติมประเด็นเรื่องการศึกษาสภาพสังคมและวัฒนธรรม แต่ทำเพียงสังเขป และมักนำมาศึกษาร่วมกันกับวรรณกรรมคำสอนสมัยโบราณ หรือวรรณกรรมประเภทอื่น ๆ เช่น งานวิจัยของชวน เพชรแก้ว และวินัย สุกใส ส่งผลให้ผู้อ่านยังไม่เห็นลักษณะเด่นของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้กลุ่มใหม่ที่เด่นชัดนัก ทั้ง ๆ ที่วรรณกรรมคำสอนกลุ่มนี้น่าสนใจศึกษา เพราะปรากฏในช่วงที่สังคมได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตกแล้ว และปรากฏในช่วงที่เกิดเหตุการณ์สำคัญ ๆ ในสังคม ซึ่งน่าจะส่งผลต่อวัฒนธรรมการแต่งหนังสือไม่น้อย นอกจากนี้ วรรณกรรมคำสอนกลุ่มนี้มีชีวิตอยู่ในสังคม ชาวบ้านนิยมนำไปสวดกันอย่างแพร่หลายจนกลายเป็นประเพณีท้องถิ่นนิยม ซึ่งน่าจะสะท้อนให้เห็นบทบาทบางอย่างที่มีต่อสังคมด้วย ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวิจัยลักษณะเด่นและบทบาททางสังคมของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” นี้

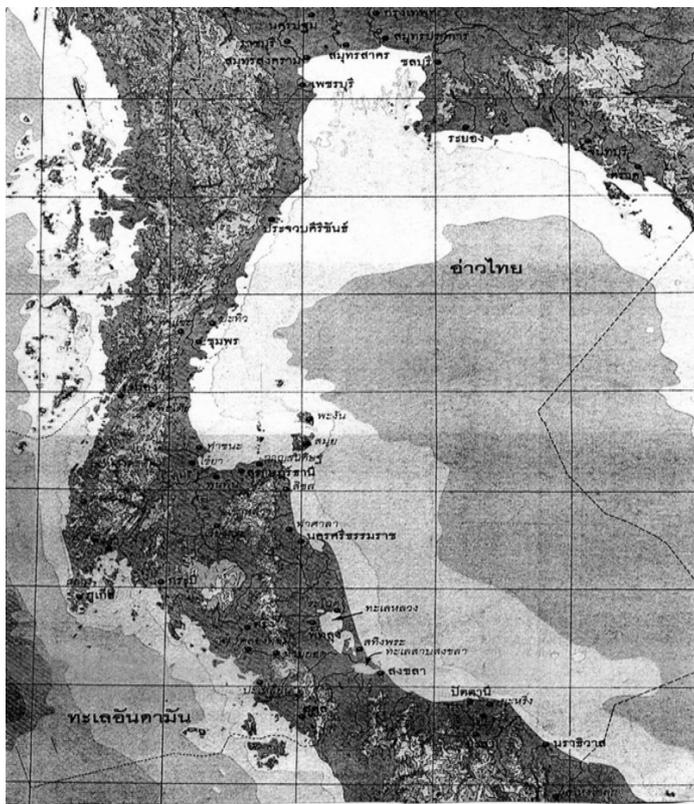
บทที่ ๒

ภูมิหลังของภาคใต้ คำสอนภาคใต้ และวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ ก่อนมีวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก”

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวเรื่องภูมิหลังของภาคใต้ คำสอนภาคใต้ และภูมิหลังของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ก่อนมีวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ก่อนที่จะวิเคราะห์รูปลักษณะและการแบ่งประเภทของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” รวมถึงลักษณะเด่นด้านอื่น ๆ ต่อไป ดังนี้

๒.๑ ภูมิหลังของภาคใต้ที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรม

๒.๑.๑ สภาพภูมิศาสตร์และการตั้งถิ่นฐาน ภาคใต้แบ่งเป็นภาคใต้ฝั่งตะวันตก (ได้แก่ จังหวัดภูเก็ต ระนอง พังงา กระบี่ และตรัง) ภาคใต้บริเวณจังหวัดชายแดนใต้ (ได้แก่ จังหวัดยะลา สตูล ปัตตานี นราธิวาส) และภาคใต้ฝั่งตะวันออก (ได้แก่ จังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช สงขลาและพัทลุง) ดังแผนที่ภาคใต้ข้างล่างนี้

แผนที่ ๑ แสดงภูมิศาสตร์ภาคใต้ของประเทศไทย

(ศรีศักร วัลลิโภดม, ๒๕๔๖: ๑๖)

ภูมิประเทศของภาคใต้ส่วนใหญ่เป็นป่าและภูเขา แต่อุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ และมีพื้นที่เหมาะแก่การเพาะปลูก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บริเวณจังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลา และพัทลุง ที่มีที่ราบกว้างใหญ่ คือ ที่ราบนครศรีธรรมราช และที่ราบพัทลุง ที่ราบเหล่านี้เป็นแหล่งผลิตข้าวที่สำคัญของคาบสมุทรมลายู (พิศมัย นันทแสง, ๒๕๖๖: ๘)

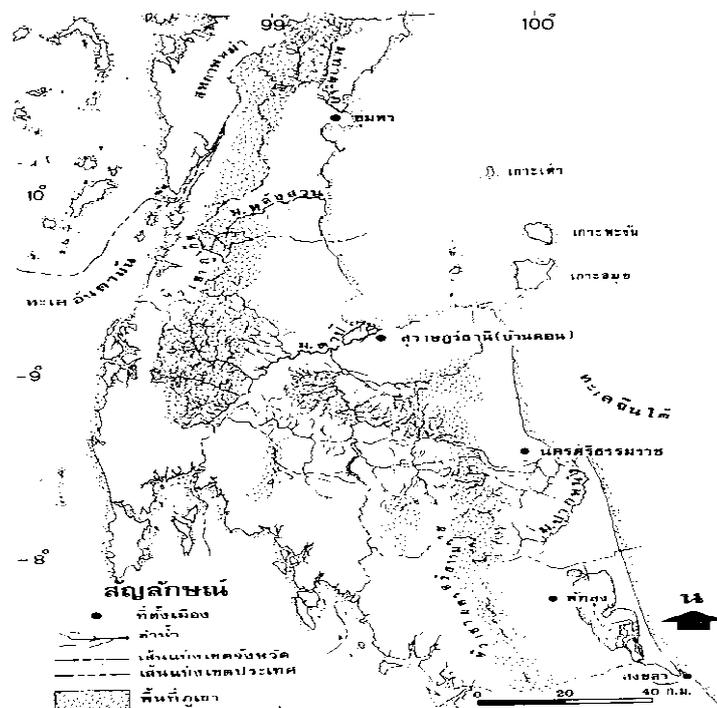
ภาคใต้มีภูมิอากาศค่อนข้างอบอุ่น เนื่องจากมีลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ และลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดผ่าน มี ๒ ฤดูกาล คือ ฤดูฝนและฤดูร้อน ฤดูฝนเริ่มจากเดือนตุลาคมถึงเดือนมกราคม ฤดูฝนจะได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ส่งผลให้เกิดพายุและน้ำท่วมบ่อยครั้ง ส่วนฤดูร้อนเริ่มจากเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนกันยายน ได้รับอิทธิพลลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ เมื่อถึงหน้าร้อนบางครั้งก็ร้อนจนทำนาไม่ได้ การประสบปัญหาภัยธรรมชาติครั้งสำคัญเริ่มประมาณต้น พ.ศ. ๒๔๗๐ ที่ชาวบ้านประสบปัญหาภัยแล้ง ช่วง พ.ศ. ๒๔๘๕ เกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ทั่วประเทศ ครั้น พ.ศ. ๒๔๘๑ และ พ.ศ. ๒๔๘๗ ชาวบ้านประสบกับปัญหาภัยแล้งอีกครั้ง ต่อมา พ.ศ. ๒๕๐๕ ก็เกิดวาตภัยครั้งใหญ่อีก ส่งผลให้ชาวบ้านใช้ชีวิตอย่างยากลำบาก ดังเรื่อง *คำกลอนสอนใจ* บันทึกปัญหาภัยแล้งว่า “ฝนมันแล้งแห้งหมดคอดทั่วไป” (หน้า ๑๔)

เมื่อพิจารณาด้านการคมนาคมพบว่าในอดีตชาวใต้ติดต่อกันยากลำบากทางน้ำ โดยอาศัยแพและเรือ เพราะการเดินทางเต็มไปด้วยความยากลำบาก ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ ๕ ทรงดำเนินนโยบาย “ปรับปรุงเทศาภิบาลหัวเมือง” มีการพัฒนาระบบการคมนาคม จนเกิดความสะดวกสบายมากขึ้น เช่น ทางรถไฟอุดหนุนกิจการเรือเมล์ของบริษัทเอกชน ทำให้การค้าขายระหว่างเมืองสงขลา-พัทลุงมีตลอดปี และมีการสร้างเส้นทางรถไฟหลายสาย ปก แก้วกาญจน์ (๒๕๖๔: ๖๐ - ๖๑) กล่าวว่า การสร้างทางรถไฟมีตั้งแต่จากชุมพรถึงนครศรีธรรมราช เส้นทางรถไฟนี้สร้างใน พ.ศ. ๒๔๕๑ เสร็จใน พ.ศ. ๒๔๕๘ และมีการสร้างเส้นทางรถไฟจากพัทลุงถึงนครศรีธรรมราชใน พ.ศ. ๒๔๕๔ เสร็จใน พ.ศ. ๒๔๕๖ เมื่อทางรถไฟสร้างเสร็จ เส้นทางรถไฟก็กลายเป็นเส้นทางเศรษฐกิจสำคัญในการขนส่งสินค้า การสร้างทางรถไฟนี้ช่วยกระตุ้นให้ชาวบ้านสนใจค้าขายมากขึ้น เพราะสะดวกและประหยัด สอดคล้องกับที่พิศมัย นันทแสง (๒๕๖๖: ๑๐๖ - ๑๐๖) กล่าวว่า การมีเส้นทางรถไฟสายใต้ ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของชุมชนการค้าใหม่ ๆ หลายแห่ง เช่น ชุมชนทุ่งสงกลายเป็นชุมชนที่มั่นคงขึ้นอย่างรวดเร็ว ในขณะที่ชุมชนขนาดใหญ่มีชุมทางรถไฟที่เป็นจุดจ่อรับ - ส่งสินค้าเข้าออกสำคัญ ดังดูให้พ่อค้าชาวจีนเข้ามาทำการค้าจำนวนมาก

ตัวอย่างเรื่อง *สุภายิตสอนชูชายโสด* กล่าวว่าช่วง พ.ศ. ๒๔๕๒ มีทั้งเรือและรถไฟ “ทางทะเลผ่านได้ใช้เรือพก ผ่านทางบกกำหนดขึ้นรถไฟ” (หน้า ๑) และเรื่อง *ประวัติการณ์เดือนไทย* กล่าวว่าช่วง พ.ศ. ๒๔๕๗ มีเรือยนต์จำนวนมาก “เพราะเรือยนต์ทุกตำบลเยอะแยะไป” (หน้า ๑๘)

การที่ระบบการคมนาคมสะดวกขึ้นนี้น่าจะส่งผลให้พ่อค้าจากภาคกลางหรือพ่อค้าคนกลาง นิยมนำหนังสือวัดเกาะมาขายยังภาคใต้ด้วย

ภาคใต้มีประชากรอาศัยอยู่หลายกลุ่ม มีทั้งกลุ่มคนเมืองที่ได้รับการศึกษาดี กลุ่มชาวชนบท ที่อาศัยอยู่ทั้งใกล้ตัวเมืองและห่างไกลออกไป และกลุ่มย่อยทางชาติพันธุ์ เช่น กลุ่มชนชาวเลที่อาศัย อยู่ในเขตพื้นที่ชายฝั่งทะเล และกลุ่มเงาะป่าซาไกที่อาศัยอยู่ในป่า บริเวณที่ประชากรนิยมตั้งถิ่นฐาน คือ บริเวณภาคใต้ฝั่งตะวันออก เนื่องจากมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ดังที่ยงยุทธ ชูแว่น (๒๕๕๐: ๒๗) กล่าวว่าบริเวณภาคใต้ฝั่งตะวันออกเป็นบริเวณที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูก จึงมีคนนิยมมาตั้ง ถิ่นฐานจนกระทั่งเข้าสู่ยุคที่ยงยุทธ ชูแว่น เรียกว่ายุคแห่งความรุ่งเรืองของรัฐต่าง ๆ โดยกล่าวว่า นครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลางของอำนาจใหญ่ที่สุดในบริเวณนี้ มีเมืองหุมพร ไชยา พัทลุง และ สงขลาเป็นศูนย์กลางย่อยเรียงรายกันไป

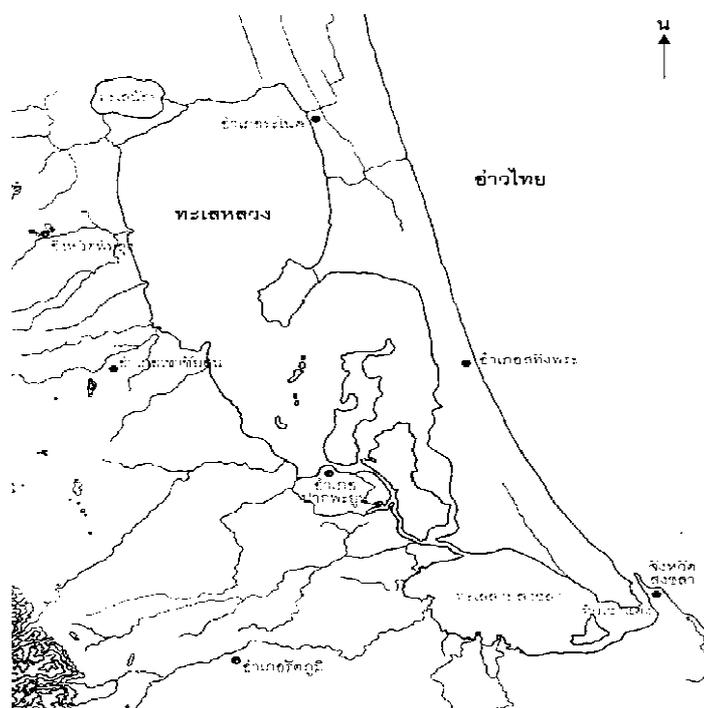
แผนที่ ๒ แสดงภูมิศาสตร์ภาคใต้ฝั่งตะวันออก

(ถัทรทิพย์ นาดสุภา และพูนศักดิ์ ชานิกรประดิษฐ์, ๒๕๕๐: ๒๑)

ศรีศักร วัลลิโภดม (๒๕๕๖: ๕๗ - ๕๘) กล่าวถึงความนิยมตั้งถิ่นฐานของประชากรบริเวณ ภาคใต้ฝั่งตะวันออกว่าเป็นเพราะพื้นที่บริเวณนี้เหมาะแก่การเพาะปลูก ฝั่งตะวันออกมีที่ราบลุ่มน้อย เหมาะแก่การทำเหมืองแร่และค้าขายเพราะอยู่ติดกับมหาสมุทรอินเดีย ภูมิภาคส่วนใหญ่ก็เป็น ภูเขาซึ่งตั้งบ้านเมืองได้แต่เพียงขนาดเล็กเท่านั้น ประชาชนที่มีวัฒนธรรมเจริญจึงมักตั้งหลักแหล่ง

รวมตัวกันทางด้านตะวันออกมากกว่าตะวันตก บริเวณที่เกิดเป็นบ้านเมืองขนาดใหญ่จนถึงขั้นเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรล้วนอยู่ด้านนี้ทั้งสิ้น

บริเวณที่นิยมตั้งถิ่นฐาน คือ กลุ่มทะเลสาบสงขลาซึ่งอยู่ติดกับจังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุงและสงขลา บริเวณลุ่มแม่น้ำปากพนัง และบริเวณที่ราบลุ่มตอนกลางเขตลุ่มน้ำตาปี - พุมดวง ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี เพราะเป็นแหล่งผลิตข้าวขนาดใหญ่ โดยบริเวณลุ่มแม่น้ำปากพนัง และกลุ่มทะเลสาบสงขลาเป็นบริเวณที่ปรากฏกลุ่มผู้สร้างวรรณกรรมคำสอนจำนวนมาก

แผนที่ ๑ แสดงกลุ่มทะเลสาบสงขลาและพื้นที่โดยรอบ

(ศรีศักร วัลลิโภดม, ๒๕๔๖: ๒๔๘)

ประชากรของภาคใต้ฝั่งอยู่ร่วมกันหลายกลุ่ม ฝั่งตะวันออกเป็นถิ่นพำนักของชาวไทยพุทธ ชาวไทยจีน และชาวไทยมุสลิม แต่ส่วนใหญ่เป็นชาวไทยพุทธ ชาวไทยจีนอยู่กระจัดกระจายตามภาคใต้ทั่วไป ชาวไทยมุสลิมอยู่บริเวณภาคใต้ชายแดน ประชากรส่วนใหญ่ของภาคใต้นับถือศาสนาพุทธ รองลงมาคืออิสลาม ศาสนาคริสต์ และศาสนาอื่นๆ

๒.๑.๒ สภาพเศรษฐกิจ วิถีชีวิต และปัญหาสังคม ในอดีตสังคมภาคใต้มีวิถีชีวิตแบบพอเพียง คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน งานใดที่เกินกำลังความสามารถก็ให้वानให้เพื่อนบ้านช่วยทำได้ เมื่อได้ผลผลิตมาแล้ว นอกจากใช้ในครัวเรือน ส่วนที่เหลือก็นำไปแจกจ่ายเพื่อนบ้าน หรือจำหน่ายโดยไม่หวังผลกำไร เงินที่ได้มักนำไปบริจาคในพระพุทธศาสนา

ส่วนใหญ่ของประชากรในภาคใต้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รองลงมา คือ อาชีพประมง เลี้ยงสัตว์ การช่าง และการค้า การทำนามีมากที่สุดโดยเฉพาะเขตที่ปลูกข้าวเก่า คือ รอบ ๆ เมือง นครศรีธรรมราชและสุราษฎร์ธานี การประมงนิยมทำกันในหมู่บ้านของมุสลิม การทอผ้าทำกันแทบทุกบ้าน การทำสวนทำกันบริเวณชายเขาหรือบนไหล่เขา ส่วนใหญ่ปลูกข้าวไร่ ทำไร่เลื่อนลอย อาจเสริมด้วยแตงกวา ข้าวโพด และฟักทอง (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพูนศักดิ์ ธานีกรประดิษฐ์, ๒๕๔๐: หน้า ๔๕ - ๖๑) โดยบริเวณจังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุงและสงขลานิยมทำนา ทำสวนประมง และทำน้ำตาลโตนด

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมาภาคใต้เริ่มรับอิทธิพลวัฒนธรรมทุนนิยม ส่งผลให้ระบบสังคมและวัฒนธรรมของชาวใต้เปลี่ยนไป ดังที่สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์ (๒๕๔๔: ๘๖ - ๘๗) กล่าวว่าการผลิตและการบริโภคของชาวใต้สมัยโบราณเป็นการผลิตและบริโภคเพียงเพื่อพอมือพอกิน สิ่งที่เก็บไว้ คือ ผลผลิตที่ไม่ใช่เงิน ชาวบ้านพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่โดยไม่สนใจเงินทองหรือความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ เป็นเพราะระบบอุปถัมภ์ที่เน้นความใกล้ชิดในครอบครัว และมีคติสอนใจที่สอนให้เดินตามหลังผู้ใหญ่ ส่งผลให้วัฒนธรรมการผลิตและการบริโภคของ ชาวใต้เป็นแบบอนุรักษ์นิยม

ต่อมาภายหลัง การบริโภคของชาวใต้เริ่มเปลี่ยนไปเมื่อมีชาวจีนอพยพเข้ามาในสมัยรัชกาลที่ ๓ ชาวจีนเน้นผลิตเพื่อจำหน่ายให้แก่ชาวพื้นเมือง จึงสร้างวัฒนธรรมแบบใหม่ที่ให้ความสำคัญเรื่องการเงินซึ่งขยายตัวอย่างรวดเร็ว จนกระทั่งถึงสมัยรัชกาลที่ ๕ บทบาทของชาวจีนก็มีมากขึ้น พิศมัย นันทแสง (๒๕๓๖: ๑๗๘ - ๑๘๕) กล่าวว่าในสมัยรัชกาลที่ ๕ ชาวจีนมีบทบาทสำคัญด้านการผลิตและการค้าในภาคใต้ ตลอดจนการพัฒนาเศรษฐกิจภาคใต้ ชาวจีนมักเป็นเจ้าของกิจการต่าง ๆ เช่น กิจการโรงสีข้าว เหมืองแร่ กิจการเดินเรือ เป็นเจ้าของบริษัทนำเข้าส่งออก นอกจากนี้ยังทำหน้าที่เป็นพ่อค้าคนกลาง ทั้งนี้ เป็นเพราะการลดอำนาจของผู้นำดั้งเดิม จากที่เคยเป็นเจ้าของชีวิตก็กลายเป็นคนสามัญ จึงเปิดโอกาสให้นักลงทุนเอกชนขยายการลงทุนได้อย่างเสรี

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๑ จนกระทั่งเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่ ๒ (พ.ศ. ๒๔๕๗ - ๒๔๘๒) ระบบทุนนิยมได้ขยายตัวเข้าสู่ชนบทมากขึ้น นายทุนส่วนใหญ่ยังคงเป็นชาวจีนที่นำสินค้าเกษตรเข้าสู่เมืองหลวง แต่มักเอาเปรียบชาวบ้านเรื่องการซื้อขายสินค้าและการให้กู้เงิน ทำให้ชนบทไทยถูกเชื่อมเข้ากับระบบทุนนิยมโลก (พรรณี บัวเล็ก, ๒๕๔๕: ๕๘๕ - ๕๘๖)

สนานจิตร สุคนธ์ทรัพย์ (๒๕๓๕: ๔๗) กล่าวว่าในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ (พ.ศ. ๒๔๘๒ - ๒๔๘๘) ส่งผลกระทบต่อคนในสังคมเป็นอย่างมาก ประชาชนอยู่กันอย่างอดอยาก และขาดแคลนเครื่องอุปโภคบริโภค สินค้ามีราคาแพง ทำให้ศีลธรรมจรรยาของประชาชนเสื่อมทราม มีโจรผู้ร้าย ชุกชุม สถิติอาชญากรรมเพิ่มขึ้น รวมทั้งมีเรื่องทุจริตคอร์รัปชันอย่างแพร่หลาย ในช่วงสงคราม

มหาเอเชียบูรพา เกิดปัญหาข้าวยากหามากแพง ชาวใต้อยู่อย่างยากลำบากมากขึ้น เมื่อสงครามยุติลง ชาวชนบทเริ่มสนใจทำการค้ามากกว่าแต่ก่อน อย่างไรก็ตาม พ่อค้าคนกลางยังคงเป็นชาวจีนที่อาศัยอยู่ในภาคใต้ ทำหน้าที่รับซื้อสินค้า และบางครั้งก็กดราคาสินค้า

แม้ว่าช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ชาวใต้ประสบปัญหาเรื่องการเลี้ยงชีพ แต่ก็ยังรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่าง ๆ อยู่ สารูป ฤทธิชู (๒๕๕๒: ๓๓๒ - ๓๓๕) กล่าวว่าช่วง พ.ศ. ๒๔๓๕ จนถึงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ชาวใต้ยังอาศัยวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน และเริ่มใช้เป็นแหล่งให้การศึกษาสมัยใหม่ อีกทั้งเป็นแหล่งความบันเทิงควบคู่กับการสอนคุณธรรม มีพระเป็นผู้สอนคุณธรรม มีศิลาหินพื้นบ้านเป็นผู้นำให้ความบันเทิงควบคู่กับการสอนคุณธรรม ทำให้บ้าน วัด โรงเรียน สื่อพื้นบ้าน และชุมชนต่างก็ยังพึ่งพาอาศัยกันอยู่ในช่วง พ.ศ. ๒๔๕๐ - ๒๕๐๔ การดำเนินชีวิตของชาวใต้ไม่แตกต่างจากเดิมนัก สมัยนี้โรงเรียนและสถาบันศาสนาสมบูรณ์เจริญขึ้น เนื่องจากรัฐบาลให้การสนับสนุน โดยมีสื่อพื้นบ้านช่วยเผยแพร่ศาสนาและการศึกษาสมัยใหม่

การดำเนินชีวิตของชาวใต้เริ่มเปลี่ยนแปลงให้เห็นอย่างเด่นชัดตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นต้นมา ทั้งนี้เกิดจากรัฐบาลให้ความสำคัญแก่วัฒนธรรมบริโกล ส่งผลให้อุดมการณ์เดิม ๆ เปลี่ยนไป ดังที่โกวิท วงศ์สุรวัฒน์ (๒๕๔๐: ๘๗ - ๘๘) กล่าวว่ารัฐบาลได้วางแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับต่าง ๆ ฉบับแรกเริ่มเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔ ส่งผลให้อุดมการณ์ชาตินิยมเปลี่ยนเป็นบริโกลนิยมที่ส่งเสริมระบบอุตสาหกรรมและการบริโกล วัฏจักรนี้กินเวลาเกือบ ๓๐ ปี

วรพล พรหมิกบุตร (๒๕๔๐: ๕๗ - ๑๒๓) กล่าวว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติของรัฐบาลไม่ให้ความสำคัญแก่การดำรงชีวิตร่วมกันในฐานะที่เป็นครอบครัวแบบดั้งเดิม ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนเริ่มเสื่อมลง มาตรฐานเรื่องจริยธรรมของคนในสังคมก็เสื่อมถอย แม้กระทั่งสถาบันการศึกษาก็ไม่เน้นการเรียนการสอนเรื่องจริยธรรมและคุณธรรม ที่มีสอนบ้างก็เพียงให้ท่องจำบทบัญญัติทางศาสนา สังคมยุคนี้จึงมุ่งพัฒนาทางวัตถุ แต่ด้อยพัฒนาทางจิตใจ

ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ (๒๕๓๖: ๗๖ - ๒๐๓) กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนภาคใต้ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๕ เป็นต้นมาว่าอยู่ในระบบทุนนิยมเชิงพาณิชย์อย่างชัดเจน ดังนี้

ช่วง พ.ศ. ๒๕๑๓ - ๒๕๑๔ ชาวใต้บางกลุ่มเริ่มทำนาแบบใหม่ คือ เปลี่ยนพันธุ์ข้าวใช้ปุ๋ยเคมี และใช้รถไถแทนแรงงานสัตว์

ช่วง พ.ศ. ๒๕๒๐ เป็นต้นมา ชาวใต้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนน้อยลง เพราะมุ่งทำงานเลี้ยงตัวในระบบทุนนิยม ชาวบ้านรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากสื่อโทรทัศน์มากกว่าออกไปพบปะผู้คน ทำให้การรวมกลุ่มเริ่มยากลำบาก นอกจากนี้ชาวบ้านก็เริ่มเข้าไปทำงานในเมืองมากขึ้น ทำให้รับค่านิยมความคิดจากสังคมเมืองอย่างชัดเจน ต่างจากสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ หรือสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามที่ยังมีประเพณีการรวมกลุ่มที่วัด พระยังมีส่วนอบรมศีลธรรมและ

จริยธรรมให้แก่คนในชุมชน ช่วงที่เจ้าหน้าที่รัฐเข้ามาพัฒนาการคมนาคมหรือส่งเสริมการเกษตรก็ยังคงอาศัยวัดเป็นศูนย์กลางชาวบ้าน ครั้นการปราบปรามคอมมิวนิสต์เริ่มต้น เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๘ และสิ้นสุดลงเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๕ การรวมกลุ่มของชาวบ้านก็หายไป

เมื่อพิจารณาปัญหาในชุมชนภาคใต้ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๐ เป็นต้นมา พบว่าประสบกับปัญหาหลายอย่าง เช่น ปัญหาจากภัยธรรมชาติ ปัญหาโจรสลัด ปัญหาการแก่งแย่งที่ทำกิน ปัญหานักเลงหัวไม้ ปัญหาการหลอกลวงเพื่อนบ้าน และปัญหาอบายมุข

นางยินดี พงศ์เกื้อ (สัมภาษณ์, ๒๔ มีนาคม ๒๕๕๖) ปัจจุบันอายุ ๗๑ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๕๐ หมู่ที่ ๕ ตำบลบางนบ อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช และนายนิคม จินนุ่น (สัมภาษณ์, ๑ เมษายน ๒๕๕๖) ปัจจุบันอายุ ๖๕ ปี อดีตเคยเป็นชาวปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ช่วง พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้ย้ายครอบครัวมาอยู่ที่อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ทั้งสองเล่าปัญหาในสังคมภาคใต้ว่ามีทั้งปัญหาภัยธรรมชาติ ปัญหาการเล่นการพนัน ปัญหานักเลงหัวไม้ซึ่งมักก่อเรื่องทะเลาะวิวาทเมื่อมีการฉายหนัง ทำให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนไปด้วย และปัญหาโจรสลัดที่มีชุกชุม

นายเทียบ โนนเขียว (สัมภาษณ์, ๑๗ มีนาคม ๒๕๕๖) ปัจจุบันอายุ ๕๐ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๒๐/๑ หมู่ที่ ๓ ตำบลเขาพังไกร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช เล่าว่าสาเหตุที่ชาวบ้านนิยมเป็นโจรสลัด ส่วนหนึ่งเกิดจากประสบปัญหาเรื่องปากท้องหรือปัญหาความยากจน

ปัญหาบางอย่างเกิดจากการต่อต้านอำนาจรัฐ ซึ่งเริ่มทวีความรุนแรงนับแต่สมัยรัชกาลที่ ๔ วิจารณ์ แสงเพชร (๒๕๔๔: ๔๘-๔๙) กล่าวว่าปัญหาในชุมชนภาคใต้เริ่มทวีขึ้นนับแต่รัชกาลที่ ๔ ทรงเปลี่ยนแปลงการปกครองในส่วนภูมิภาค โดยทรงแต่งตั้งให้เจ้าเมืองเป็นเจ้าภายใน พ.ศ. ๒๓๙๗ เป็นเหตุให้เจ้าเมืองมีอำนาจมากขึ้นและมักใช้อำนาจกดขี่ราษฎรอย่างไม่เป็นธรรม ทำให้ชาวบ้านที่อยู่ไกลหูไกลตาเจ้าหน้าที่ของรัฐรวมตัวกันต่อต้านอำนาจรัฐ บางชุมชนกลายเป็นชุมโจร หลายคนเกิดความฮึกเหิมและท้าทายอำนาจรัฐ จนละเลยวัฒนธรรมนักเลงที่ไม่ทำร้ายคนดี เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบบมณฑลเทศาภิบาลในสมัยรัชกาลที่ ๕ แม้ว่าปัญหาการใช้อำนาจของเจ้าเมืองและกรมการเมืองลดลง แต่กลับเกิดปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำในสมัยรัชกาลที่ ๖ จนถึงรัชกาลที่ ๗ ซึ่งนำไปสู่การปฏิวัติ พ.ศ. ๒๔๗๕ สมัยนี้เกิดโจรสลัดมีอย่างชุกชุม ช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา โจรสามารถหาอาวุธปืนและอาวุธร้ายแรงได้ง่ายกว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจเสียอีก

ในช่วง พ.ศ. ๒๕๐๘ - ๒๕๒๕ เกิดความรุนแรงครั้งสำคัญเรื่องการต่อสู้ระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ โดยมีชาวใต้ร่วมขบวนการครั้งนี้ด้วย ผลของการสู้รบทำให้ชาวใต้บาดเจ็บล้มตายและหายสาบสูญจำนวนมาก ชาวบ้านเริ่มไม่ไปหาสุกัณฑ์ เพราะกลัวภัย แม้แต่การแต่งวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” และวรรณกรรมประเภทอื่น ๆ ก็หยุดชะงักลงด้วย โดยช่วง พ.ศ. ๒๕๐๘ - ๒๕๑๕ ในระยะเวลา ๑๑ ปีนี้ปรากฏวรรณกรรมคำสอนเพียง ๗ เล่ม

เฉลี่ยปีละไม่ถึง ๑ เล่ม ส่วนวรรณกรรมประเภทอื่น ๆ เช่น นิราศ นิทานประโลมโลก และศาสนา รวมกันได้ประมาณ ๕ เล่ม ซึ่งช่วงก่อนหน้านี้นี้มีการแต่งวรรณกรรมคำสอนถึงปีละ ๔ - ๕ เล่ม หากรวมกับวรรณกรรมประเภทอื่น ๆ ด้วยก็มีถึงปีละ ๑๐ - ๑๕ เล่ม ทำให้เห็นว่าปัญหาการเมืองส่งผลกระทบต่อการสร้างและเสพวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ด้วย

กล่าวได้ว่าวิถีชีวิตของชาวใต้ปรับเปลี่ยนไปตามการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและสภาพทางภูมิศาสตร์ เช่น หากประสบปัญหาภัยแล้งก็จะขยับขยายไปประกอบอาชีพอื่น เช่น ทำสวนหรือค้าขาย บ้างก็หันไปเป็นโจรสลัดในช่วงที่เผชิญกับภาวะสงคราม

๒.๑.๓ สภาพแวดล้อมทางการเมือง ภาคใต้ก่อนรัชกาลที่ ๕ อยู่ในระบบกินเมือง กล่าวคือ ผู้นำในท้องถิ่นบริหารบ้านเมืองโดยได้รับผลประโยชน์หรือส่วนแบ่งจากการเก็บภาษี และสามารถเรียกแรงงานราษฎรมาใช้สอยในกิจการของตนได้ โอกาสที่รัฐบาลกลางจะรับรู้และควบคุมทิศทางของเศรษฐกิจมีน้อย แม้แต่การควบคุมผลประโยชน์ก็ทำได้ไม่เต็มที่ ทั้งนี้ เนื่องจากรัฐบาลกลางไม่มีกำลังมากพอที่จะควบคุมดูแลพื้นที่ในหัวเมืองห่างไกล จึงมักประนีประนอมและแบ่งผลประโยชน์ให้ (พิศมัย นันทแสง, ๒๕๓๖: ๒๐) ทำให้ชาวบ้านต้องส่งส่วยให้แก่ข้าราชการในท้องถิ่น รวมทั้งเสียภาษีอากรแก่รัฐบาล (ขงยุทธ ชูแว่น, ๒๕๔๑: ๘๗) เมื่อเจ้าหน้าที่ในเมืองหลวงไม่อาจควบคุมเจ้าเมืองหรือขุนนางที่แต่งตั้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้เจ้าเมืองมีอำนาจมาก มักคุกคามชีวิตและยึดทรัพย์สินของราษฎร เช่น ไม่ยอมออกตราจองให้แก่ชาวนา แม้ว่าชาวนาได้จับจองที่ดินทำกินมานานแล้ว สาเหตุเพราะผู้ปกครองและเครือญาติของเจ้าเมืองต้องการที่นาของชาวนา นอกจากนี้ กรมการยังจับกุมชาวนาในฤดูเก็บเกี่ยวเพื่อให้ชาวนาหนีเข้าป่า กรมการก็จะริบทรัพย์และเกี่ยวข้าวในนาเสียเอง (พิศมัย นันทแสง, ๒๕๓๖: ๑๘๒)

ประไพพิศ วรวัฒนชัย (๒๕๓๔: ๕๗ - ๕๘) กล่าวว่าในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีนโยบายปฏิรูปการปกครองบ้านเมืองส่วนภูมิภาคเป็นระบบการปกครองแบบใหม่ที่เรียกว่า “ระบบเทศาภิบาล” ชุมพล คชวงศ์ (ม.ป.ป: ๑๑๘ - ๑๒๖) อธิบายว่าระบบดังกล่าว คือ การจัดข้าหลวงเทศาภิบาลให้ทำงานต่างพระเนตรพระกรรณเมื่อออกไปควบคุมหัวเมืองต่าง ๆ ส่งผลให้ประเพณีการปกครองเมืองแบบเก่าที่เรียกว่า “กินเมือง” ถูกยกเลิกไป และมีข้าราชการจากส่วนกลางบริหารงานท้องถิ่นแทนที่เจ้าหน้าที่ในส่วนภูมิภาค ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ ๗ คณะราษฎรประกาศใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. ๒๔๗๖ ทรงยกเลิกมณฑลเทศาภิบาลทั้งหมด หัวเมืองทางปักษ์ใต้ที่มีชื่อเสียงในอดีต เช่น นครศรีธรรมราชจึงกลายเป็นเพียงจังหวัดหนึ่งในสังกัดของกระทรวงมหาดไทย

เมื่อศึกษาบทบาทของรัฐบาลกลางพบว่านับแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นต้นมา รัฐบาลมีบทบาทในท้องถิ่นมากขึ้นเพราะผู้นำมีแนวคิดเรื่องสร้างชาติ โกวิท วงศ์สุรวัฒน์ (๒๕๔๗: ๔๖) กล่าวว่าใน

สมัยรัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพยายามปลูกฝังจิตสำนึกรักชาติเพื่อให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการคงอยู่ของชาติ และของสถาบันต่าง ๆ หน้าที่ที่มีต่อประเทศชาติ การสร้างชาตินิยมทางเศรษฐกิจ และการรักษาเอกราชของชาติไทย

วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ที่แต่งช่วง พ.ศ.๒๔๘๑ - ๒๕๐๔ กระตุ้นแนวคิดดังกล่าวมากเป็นพิเศษ ที่เข้มข้นที่สุด คือ ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม

รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม กำหนดนโยบายต่าง ๆ เช่น รัฐบาลประกาศให้ประชาชนสวมหมวก เชิญชวนให้ประชาชนเลิกกินหมาก ส่งเสริมการศึกษา ส่งเสริมให้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ เช่น ปลูกผักสวนครัวและเลี้ยงสัตว์ ใช้คำที่ส่งเสริมวัฒนธรรมของชาติ เช่น “ฉัน” “ท่าน” “ครับ” “ค่ะ” “ขอบใจ” และ “ขอโทษ” ออกพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้หญิง

รัฐบาลประกาศนโยบายรัฐนิยมจำนวน ๑๒ ฉบับเพื่อให้พลเมืองปฏิบัติตาม เช่นฉบับที่ ๕ (๑ พฤศจิกายน ๒๔๘๒) กำหนดให้ชาวไทยใช้เครื่องอุปโภคบริโภคที่มีอยู่หรือผลิตขึ้นในประเทศไทย ฉบับที่ ๗ (๒๑ มีนาคม ๒๔๘๒) ชักชวนให้ชาวไทยร่วมกันสร้างชาติ ฉบับที่ ๙ (๒๔ มิถุนายน ๒๔๘๓) กำหนดให้คนไทยทำหน้าที่พลเมืองดี หรือฉบับที่ ๑๐ (๑๕ มกราคม ๒๔๘๔) กำหนดเรื่องการแต่งกายของประชาชนชาวไทย

นอกจากนี้รัฐบาลยังออกพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๕ เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรม ศิลธรรม และวรรณกรรม รัฐบาลเปิดโอกาสให้ประชาชนพิมพ์หนังสืออย่างเต็มที่ นับว่าเป็นช่วงที่กิจกรรมการเขียนและพิมพ์สมบูรณ์มากกว่ายุคใด ๆ (๒๕๔๐: ๒๑๘, ๓๕๗) สอดคล้องกับที่ตรีศิลป์ บุญขจร (๒๕๔๒: ๘๐ - ๘๓) กล่าวว่าในช่วงที่ไทยอยู่ระหว่างการ “สร้างชาติไปสู่ความเป็นอารยประเทศ” ตามนโยบายผู้นำ รัฐบาลได้กำหนดแนวทางวรรณกรรมเพื่อสร้างยุคสมัยให้เป็นยุค “ทอง” ของวรรณกรรม มีการกำหนดให้นำเสนอเนื้อหาที่ส่งเสริมศิลปธรรม เพราะ “ศิลปธรรม” เป็นนโยบายหนึ่งของรัฐนิยมนด้านวรรณกรรม

รัฐบาลใช้มาตรการทั้งจำและปรับหากมีการฝ่าฝืน เช่น หากแต่งกายไม่ถูกระเบียบ เมื่อไปติดต่อเจ้าหน้าที่ที่อำเภอก็จะไม่ได้รับบริการ เมื่อไปซื้อของก็จะไม่ได้ลดราคาหรือถูกจับในข้อหาทำผิดวัฒนธรรม (แถมสุข นุ่มนนท์, ๒๕๔๔: ๘๑ - ๘๔) สายชล สัตยานุรักษ์ (๒๕๔๕: ๒๙ - ๓๐) กล่าวถึงผู้มีบทบาทสำคัญในการแนะนำแนวคิดชาตินิยมให้แก่คณะรัฐบาลคือหลวงวิจิตรวาทการซึ่งนำเสนออุดมการณ์ชาตินิยมมาตั้งแต่ต้น พ.ศ. ๒๔๗๐ แนวคิดนี้ทวีความรุนแรงตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นต้นมา เนื่องจากสมัยนี้ สังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปและเผชิญกับปัญหาหลายด้าน การตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงและปัญหาเหล่านี้ คือการสร้าง “ชาติไทย” และ “ความเป็นไทย” เพื่อให้เป็นที่ยึดมั่นของทุกกลุ่ม การสร้างความเป็นไทยเพื่อให้บ้านเมืองเจริญตามมาตรฐานของตะวันตกจำเป็นต้อง

อาศัยความรู้สึกชาตินิยมเพื่อให้ประชาชนรักชาติ เสียสละเพื่อชาติและทำหน้าที่เพื่อชาติ หลวงวิจิตรวาทการยุติบทบาททางการเมืองเมื่อถึงแก่กรรมใน พ.ศ. ๒๕๐๕

อย่างไรก็ตาม วิธีคิดของหลวงวิจิตรวาทการยังคงมีพลังและฝังแน่นอยู่ในหัวใจของคนไทย ทั้งที่เป็นคนเมืองและคนท้องถิ่น

ถนอมจิต มีชีน (๒๕๑๑: ๘ - ๑๘) กล่าวถึงนโยบายของรัฐบาลว่าในช่วงแรก คือ ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๒๔๘๗ รัฐบาลมีนโยบายปรับปรุงวัฒนธรรม ศิลธรรม และการทำมาหากิน ในช่วงที่สองคือระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๒๕๐๐ เป้าหมายของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม คือ มุ่งพัฒนาประเทศไทยให้เจริญตามอารยประเทศ โดยใช้นโยบายด้านวัฒนธรรมนำทาง

การประกาศนโยบายสร้างชาติที่เข้มข้นนี้ ส่งผลให้ความคิดและความรู้สึกชาตินิยมกระจายอยู่ในหมู่ราษฎรด้วย (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, ๒๕๑๓: ๘๔) ดังที่นิภา หิรัญวรชาติ (๒๕๔๖: ๑๕) ชาวสงขลากล่าวว่ามีที่จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี มีการออกไปปลิว “รัฐนิยม” แจกทั่วประเทศ และแจกติดต่อกันเกือบทุกเดือน

ผู้แต่งวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” เองก็รับรู้เรื่องราวทางการเมืองเหล่านี้ ทำให้มีการแต่งคำสอนส่วนหนึ่งเพื่อปลุกฝังให้ผู้อ่านปฏิบัติตามนโยบายสร้างชาติของรัฐบาลนี้

ผู้วิจัยพบว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” มีเนื้อหาคำสอนสนับสนุนนโยบายสร้างชาติของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม หรือสนับสนุนแนวคิดการสร้างชาติของหลวงวิจิตรวาทการช่วง พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๒๕๐๔ มากกว่าสนับสนุนอุดมการณ์บริโภคนิยมในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ หรือนโยบายของรัฐบาลสมัยหลัง ทั้งนี้ น่าจะเกิดจากชาวบ้านเห็นว่ นโยบายบางอย่างของรัฐบาลส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้าน จึงไม่ปลุกฝังให้ปฏิบัติตาม ดังจะเห็นการต่อต้านรัฐบาลอย่างรุนแรง เช่น เข้าร่วมพรรคกับคอมมิวนิสต์ เพราะรับรู้ว่รัฐบาลกระทำกับชาวบ้านอย่างไม่เป็นธรรม เช่น มาผู้ต้องสงสัยทั้งชายและหญิงโดยกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ จับกุมชาวบ้านเป็นตัวประกันเพื่อให้ญาติพี่น้องออกมามอบตัว จับกุมตัวไปสอบสวนทั้งหมู่บ้าน มาและเผาถางถึงน้ำมัน ที่เรียกว่าการฆ่าล้าง “ถึงแดง” (ปริญา นวลเปียน, ๒๕๕๐: ๑๒ - ๑๓)

สารูป ฤทธิชู (๒๕๕๒: ๓๓๒ - ๓๓๕) กล่าวว่าช่วง พ.ศ. ๒๕๐๔ - ๒๕๓๔ เป็นช่วงการทำสงครามอย่างรุนแรงระหว่างชวากับรัฐบาล มีชวามาเข้าร่วมขบวนการคอมมิวนิสต์จำนวนมาก จนนำไปสู่สถานการณ์ที่เลวร้าย ในสมัยนี้การศึกษาและศาสนาถูกแยกออกจากกัน และมักถูกรอบงำด้วยรัฐ กล่าวได้ว่ายุคนี้ขบวนการ “ไม่รบนาย ไม่หายจน” คือ ต้องต่อสู้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐ จึงจะหายจากความยากจนเดือดร้อนแรง ครั้นในสมัยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ รัฐบาลจึงออกมาประกาศนโยบายต่าง ๆ เพื่อยุติการทำสงคราม จนนำไปสู่การเจรจาสงบศึกเมื่อวันที่ ๒๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๔ ชวามาซึ่งถูกเรียกว่าผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์จึงเริ่มออกมาพัฒนาชาติไทย

ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ (๒๕๑๖: ๒๐ - ๑๘๔) กล่าวว่ากรณีความขัดแย้งระหว่างชาวใต้กับรัฐบาลนั้นปรากฏเป็นรูปธรรมตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๘ เป็นต้นมา ในช่วงนี้ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์โจมตีสถานีตำรวจหลายแห่ง ต่อมาก็ตั้งกองทัพบกเพื่อปลดปล่อยแห่งประเทศไทยขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๒ จนรัฐบาลต้องประกาศกฎอัยการศึกใน ๘ จังหวัดภาคใต้ ช่วง พ.ศ. ๒๕๑๕ มีการตั้งค่ายทหารขึ้นในพื้นที่ภาคใต้ ส่งผลให้การต่อสู้เริ่มทวีความรุนแรง มีการฆ่าผู้ต้องสงสัยจำนวนมาก ชาวบ้านเริ่มหายสาบสูญไป ที่เหลือก็อยู่กันอย่างไม่ปกติสุข แม้จะทำมาหากินก็ลำบาก ผู้ชายต้องอพยพไปทำมาหากินที่อื่น จนรัฐบาลต้องใช้ “นโยบายได้ร่มเย็น” ความรุนแรงจึงค่อยยุติลง อย่างไรก็ตาม ความไม่พอใจเจ้าหน้าที่ของรัฐยังคงมีอยู่ เพราะชาวบ้านเห็นว่าใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรม

ด้วยเหตุนี้ ทำให้เห็นว่าความรุนแรงที่เกิดขึ้นในภาคใต้ส่วนหนึ่งมาจากนโยบายของรัฐซึ่งค่อย ๆ รุนแรงขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นต้นมา อมรา พงศาพิชญ์ (๒๕๔๕: ๑๒๑) กล่าวว่าสาเหตุที่ชาวบ้านตอบโต้อำนาจรัฐอย่างรุนแรง เพราะอุดมการณ์ของรัฐไม่เป็นที่ยอมรับของชาวบ้านนั่นเอง

จากข้อมูลข้างต้นเห็นได้ว่าแม้ในช่วงหลังชาวใต้ต่อต้านอำนาจของรัฐอย่างรุนแรง แต่ช่วงสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ชาวบ้านไม่ได้แสดงที่ท่าที่รุนแรงต่อรัฐบาลนัก

จากข้อมูลข้างต้นกล่าวได้ว่าบริบทสังคมวัฒนธรรมและการเมืองภาคใต้เชื่อมโยงกับอำนาจในเมืองหลวง สอดคล้องกับที่ศิราพร จิตะฐาน (๒๕๓๘: ๑๔-๑๖) กล่าวว่ากันไปไม่ได้ที่วัฒนธรรมท้องถิ่นจะอยู่อย่างโดด ๆ จากอำนาจรัฐ เนื่องจากระบบการเมือง การปกครอง และวัฒนธรรมก็รับมาจากรัฐ เพียงแต่ควรปรับให้เข้ากับวิถีท้องถิ่น เมื่อรัฐติดต่อกับชาติตะวันตก รัฐมีนโยบายปรับประเทศให้ทันสมัยด้วยการพัฒนาสังคมชนบท ทำให้ค่านิยมแบบเมืองแพร่เข้าสู่ท้องถิ่น เมื่อเมืองได้รับผลกระทบจากระบบทุนนิยม ท้องถิ่นก็ย่อมได้รับผลกระทบนี้ด้วย แม้กระนั้นรัฐเองก็คงได้รับความคิดและวัฒนธรรมจากท้องถิ่นด้วย เช่นนี้แล้ว การถ่ายเทระหว่างวัฒนธรรมจึงมีขึ้นเสมอ

๒.๑.๔ ลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพบางอย่าง ผู้วิจัยพบว่ามีการศึกษาลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพของชาวใต้กันอย่างแพร่หลาย ได้ข้อสรุปที่คล้ายคลึงกัน เช่น อมรา ศรีสุชาติ (๒๕๔๔: ๑๑๕ - ๑๔๒) กล่าวว่าชาวใต้มีนิสัยรักอิสระ ชอบแสดงออก มีอัธยาศัยสูง รักพวกเดียวกัน และชอบปกครองกันเอง เน้นการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ในระบบครอบครัวหรือญาติของตน มีความภาคภูมิใจในรูปลักษณ์ หน้าตาและบุคลิกภาพของตนเอง ชอบแสดงออกถึงความมีน้ำใจต่อแขกผู้มาเยือน ไม่เชื่อหรือยอมรับอะไรง่ายคาย เนื่องจากถือคติอยู่ในตัว เว้นแต่มีผู้นำที่เป็นที่ยอมรับ หรือมีบารมีเหนือกว่าเท่านั้นจึงสามารถร่วมมือกันได้ ไม่ได้ยึดมั่นถือมั่นในขนบธรรมเนียมจนเกินไป แต่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขหากเอื้อประโยชน์ต่อตน ชอบพัฒนาตนเอง มีค่านิยมความกตัญญูรู้คุณ ยกย่องผู้มีปัญญา ผู้ประพฤติดี และกตัญญูต่อเจ้าซึ่งในที่นี้หมายถึงพระเจ้าอยู่หัว ไม่

ชอบเอาเปรียบใครและไม่ยอมให้ใครเอาเปรียบหรือเสียเปรียบ ลักษณะนิสัยด้านลบ เช่น ขาม บ้านเมืองปลอดภัยก็มักชอบตีรันฟันแทง ทะเลาะวิวาท และมีรสนิยมในการดื่มน้ำเมา

ชวน เพชรแก้ว (๒๕๓๔: ๑๐๑ - ๑๐๘) กล่าวถึงลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพของชาวใต้ว่า ชอบทำตัวเป็นนักเลงซึ่งในความเข้าใจของชาวใต้ คือ บุคคลที่ใจกว้าง กล้าได้กล้าเสีย รักษาสัจจะ และปกป้องพวกพ้อง ต่อมา คือ พุดจาไม่ถนอมน้ำใจหรือรักษามารยาทกับคู่สนทนา เป็นนักเลง การเมือง รักศักดิ์ศรี พิทักษ์พวกพ้องและเครือญาติของตน รักและผูกพันในบ้านเกิด เกียจคร้าน รักสนุก ไม่อดออม ไม่ประมาณการใช้จ่าย ชอบเล่นการพนัน หรือชื้อห่วย และชอบกู่หนีเยี่ยมสิน

สุวิงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (๒๕๒๑: ๕ - ๘๖) ประมวลนิสัยชาวใต้จากนิทาน เพลง สุภาษิต คำสอน คำนาน และปริศนาคำนายพบว่าชาวใต้มีนิสัยต่าง ๆ เช่น ชอบเอาหน้า นิยมผู้ที่วางตนเหมาะสมตามเพศ วัยและฐานะของตน เช่น ผู้หญิงต้องรักนวลสงวนตัว ฐานะบ้านงานเรือน ตำรวม กายวาจา และชื่อเสียงต่อคนรัก ผู้ชายต้องบวชเรียนก่อนแต่งงาน เมื่อแต่งงานแล้วต้องรักเดียวใจเดียว ต้องเป็นผู้นำครอบครัว คือ รู้จักหาทรัพย์สินมาเลี้ยงคนในครอบครัว และมีความรู้ความสามารถ ผู้สูงวัยต้องไม่คิดมีภรรยาสาว ชาวใต้ยกย่องศิลปินพื้นบ้าน ผู้มีความรู้ และผู้มีชาติตระกูล นิยมผิวเดียวเมียบเดียว นิยมให้บุตรชายเล่าเรียนมากกว่าบุตรหญิง ยอมรับศักดิ์ศรีของข้าราชการ ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม รักพวกพ้อง นิยมความเป็นนักเลง ไม่ชอบอยู่ได้ข้อบังคับ นิยมการละเล่นพื้นเมือง รวมถึงความนิยมเข้าร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพรพิไล เลิศวิชา (๒๕๔๑: ๑๖๘ - ๑๗๖) กล่าวว่าชาวใต้นิยมพบปะกันจนน่าจะเรียกว่า “ชุมชนเครือข่าย” มากกว่า “ชุมชนหมู่บ้าน” การไปมาหาสู่กันนี้ก็เพราะต้องการเพิ่มพลังในการต่อสู้และปกป้องผลประโยชน์ของชุมชน ส่งผลให้ความสัมพันธ์ของคนค่อนข้างใกล้ชิดกัน นิยมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน มีการนำข่าวสารมาวิเคราะห์อยู่เสมอ ทำให้ชาวใต้เป็นคนหูตากว้างไกล ไวต่อการรับรู้ข่าวสาร และกล้าเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เมื่อมีปัญหาเน้นใช้พลังของกลุ่มชน โดยหวังตะลุมและโนราช่วยหล่อหลอมพฤติกรรมต่าง ๆ ด้วย

จากข้อมูลข้างต้นทำให้เห็นว่าสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ภาคใต้ สังคมและวัฒนธรรมมีส่วนหล่อหลอมให้ชาวใต้มีลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพดังที่กล่าวมา

๒.๑.๕ ประเพณีการละเล่นของชาวใต้ ผู้วิจัยพบว่าช่วงที่ปรากฏวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” เป็นช่วงที่ชาวใต้มีประเพณีการละเล่นที่น่าสนใจอยู่ ๓ ประเพณีซึ่งมีอิทธิพลต่อการสร้างและการเสพวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” เป็นอย่างมาก ดังนี้

๒.๑.๕.๑ ประเพณีการแจกหนังสือเป็นของชำร่วย นับแต่การพิมพ์เจริญก้าวหน้า มีการพิมพ์หนังสือเพื่อแจกเป็นของชำร่วยกันอย่างกว้างขวาง ซึ่งนิยมมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หนังสือที่พิมพ์แจกในสมัยนั้น คือ นนทกปรกณัม พิมพ์แจกในงานฉลอง

เลื่อนกรมของกรมหมื่นอักษรสาสนโสภณขึ้นเป็นกรมขุนบดินทร์ไพศาลโสภณ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๕ นอกจากนี้ มีการพิมพ์แจกในงานวันเกิดและงานศพ ครั้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็นิยมพิมพ์หนังสือแจกในงานศพและงานมงคล แม้ประชาชนเองก็เริ่มพิมพ์หนังสือแจกเรื่องส่วนใหญ่ที่นิยมพิมพ์แจกมักเป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนา และหนังสือเทศน์ที่อ่านเข้าใจง่าย ต่อมาก็เปลี่ยนมาพิมพ์เรื่องที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์โบราณคดี (พลาศิษย์ สิทธิธัญกิจ, ๒๕๔๑: ๒๕ - ๓๐) แม้กระทั่งในภาคใต้เองก็มีประเพณีการพิมพ์หนังสือแจกหนังสืออย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะการพิมพ์วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” เพื่อแจก ดังจะกล่าวต่อไป

๒.๑.๕.๒ ประเพณีการสวดหนังสือ ชาวใต้มีประเพณีท้องถิ่นสำคัญอย่างหนึ่งคือ การสวดหนังสือ ซึ่งเริ่มต้นจากการสวดหนังสือบุด ต่อมาจึงขยายไปสู่การสวดหนังสือจากแหล่ง อื่น ๆ ประพนธ์ เรืองณรงค์ (๒๕๕๒: ๗) กล่าวว่าสมัยก่อนเด็กผู้ชายที่บวชเรียนที่วัดเริ่มต้นการเรียนด้วยการสวดสัคดีเพื่อความเป็นสิริมงคล (สัคดี = สวัสดิ์ หรือ พระสุรัสวดี) จากนั้นจึงเริ่มเรียนอ่านเขียนอักษรไทยและอักษรขอม เมื่อสามารถแจกมาตราต่าง ๆ ได้แล้วจึงฝึกสวด หนังสือที่ใช้สวดคือสมุดข่อยหรือหนังสือบุด ส่วนมากเป็นเรื่องสนุก เช่น *สุบิน* และ *พระรถเมรี* ชาวบ้านที่ต้องการสวดหนังสือก็อาศัยวัดเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน

เปรมจิตต์ ชนวงษ์ (๒๕๔๒: ๗๘๒๐) กล่าวว่านครศรีธรรมราชมีประเพณีสำคัญคือ สวดด้านหรือสวดหนังสือ ที่เรียกว่า “สวดด้าน” เพราะสวดที่พระด้าน (พระพุทธรูปที่ประดิษฐานอยู่ที่พระระเบียงในวิหารคดรอบพระบรมธาตุ) ประเพณีนี้เกิดขึ้นจากการที่ชาวบ้านชาวเมืองไปนั่งรอฟังพระเทศน์ที่ระเบียง ในตอนที่นั่งรอพระอาจเกิดความเบื่อหน่ายจึงคิดหาเรื่องราวมาเล่าสู่กันฟัง ในที่สุดจึงคิดว่าควรนิทานมาสวด เพราะเป็นสิ่งที่คนส่วนใหญ่สนใจ กิจกรรมนี้คงได้รับความนิยมจึงเกิดประเพณีสวดด้านขึ้น คนสวดหนังสือเก่งมักเป็นนักเทศน์ หรือ ศิลปินพื้นบ้าน เมื่อสวดเสร็จจะได้รับรางวัลหรือได้รับเลี้ยงข้าว การสวดด้านช่วงหลัง ๆ เปลี่ยนแปลงไปบ้าง คือ สวดทั้งในพระด้านและวิหารทับเกษตร เรื่องที่ใช้สวดนอกจากนำมาจากหนังสือบุดแล้วยังนำมาจากหนังสือวัดเกาะ สอดคล้องกับที่อุดม หนูทอง (๒๕๓๘: ๘๖) กล่าวว่า “ชาวใต้นิยมอ่านวรรณกรรมจากภาคกลาง การสวดด้านที่วัดพระมหาธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราชซึ่งเดิมเคยสวดหนังสือบุดก็หันมานิยมสวดหนังสือที่พิมพ์จากภาคกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หนังสือจากโรงพิมพ์วัดเกาะ”

วินัย สุกใส (๒๕๔๖: ๑๓๘ - ๑๔๒) กล่าวว่า การสวดหนังสือเป็นการถ่ายทอดประเพณีลายลักษณ์ไปสู่ชาวบ้านโดยอาศัยสื่อที่เป็นมุขปาฐะ ยุคที่หนังสือวัดเกาะเข้ามามีการสวดหนังสือวัดเกาะกันอย่างแพร่หลาย ส่งผลให้ประเพณีมุขปาฐะประเภทสวดหนังสือปรากฏให้เห็นทั่วไป จนกลายเป็นแหล่งบันเทิงที่ผู้คนแสวงงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ช่วง พ.ศ. ๒๔๗๒ - ๒๕๐๓

เป็นช่วงที่ประเพณีสวดหนังสือได้รับความนิยมเป็นอย่างสูง มีชาวบ้านหลายคน que เริ่มสวดหนังสือ ตั้งแต่วัยหนุ่ม บางคนสวดได้ไพเราะถึงขนาดมีผู้รับไปสวด บ้างสวดเพื่อความบันเทิงของตัวเอง บ้างก็สวดในขณะที่ทำงานหรือยามว่าง บ้างก็สวดอยู่กับบ้าน หรือบ้างก็นำหนังสือติดตัวไปสวดขณะเดินทาง หนังสือที่ชาวบ้านนิยมสวด คือ นิทานประโลมโลก และวรรณกรรมคำสอน เช่น *สุภายิต* *สอนหญิง พระอภัยมณี รามเกียรติ์ อิเหนา และสังข์ทอง* นอกจากนี้ก็มีหนังสือที่แต่งขึ้นในท้องถิ่น ด้วย เช่น ผลงานของทอง นวลศรี แดง ประพันธ์บัณฑิต และหนูแก้ว นครจันทร์

เมื่อผู้วิจัยสัมภาษณ์คนในชุมชนก็พบว่าสอดคล้องกับคำกล่าวของวินัย สุโกไสย ดังที่ นางยินดี พงศ์เกื้อ ปัจจุบันอายุ ๗๑ ปี ชาวตำบลบางนบ อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช (สัมภาษณ์, ๒๔ มีนาคม ๒๕๕๖) กล่าวว่าช่วง พ.ศ. ๒๔๗๐ เป็นต้นมา มีการสวดหนังสือกันอย่าง แพร่หลาย การสวดหนังสือเป็นกิจกรรมที่ช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดได้เป็นอย่างดี นางยินดีสวด หนังสือครั้งแรกตอนอายุ ๑๔ ปี โดยฟังจากนักสวดหนังสือในหมู่บ้าน

นางยินดีเล่าว่านักสวดหนังสือมีที่มาจาก ๔ แหล่ง แหล่งแรก คือ มาจากการ จ้างวานของผู้แต่งหนังสือ อันเนื่องจากผู้แต่งสวดหนังสือไม่ชำนาญ กล่าวหากรนำหนังสือไปสวด เพื่อจำหน่ายจะไม่มีคนซื้อ จึงจ้างวานผู้ที่สวดหนังสือเก่ง ๆ ทำหน้าที่นี้แทน แหล่งที่สอง คือ นักสวดหนังสือที่เป็นผู้แต่งหนังสือเล่มนั้น โดยตรง เมื่อจะจำหน่ายหนังสือผู้แต่งจะเดินทางมาสวด หนังสือตามบ้านต่าง ๆ หรือตามเทศกาลงานบุญ หากผู้ฟังชื่นชอบจะรีบซื้อหนังสือทันที แหล่งที่ สาม คือ นักสวดหนังสือที่เป็นศิลปินพื้นบ้าน ช่วงที่จะแสดงมหรสพ ศิลปินเริ่มต้นด้วยการสวด หนังสือที่ตนแต่งเองเพื่อเรียกร้องความสนใจจากผู้ชมหนังตะลุง เมื่อแสดงหนังก็มักหยิบยก คำสอนที่ตนนำมาสวดสอดแทรกในการแสดงด้วย และแหล่งที่สี่ คือ นักสวดหนังสือสมัครเล่นซึ่ง พบเห็นทั่วไป เกิดจากชื่นชอบการสวดหนังสือ เมื่อพบปะผู้คนที่มักอวดการสวดหนังสือ หากคนฟัง ดิใจก็มักชักชวนสมัครพรรคพวกมาฟังด้วย ซึ่งนางยินดีก็เป็นหนึ่งในนั้น

อนึ่ง นักสวดหนังสือที่เป็นผู้แต่งหนังสือ นอกจากจำหน่ายตามหมู่บ้านแล้ว ยังนำ หนังสือไปจำหน่ายบนรถไฟ ในวัด ในตลาด หรือหน้าโรงหนังด้วย ในขณะที่กำลังจำหน่ายหนังสือ ก็สวดหนังสือไปด้วยเพื่อโน้มน้าวให้ผู้ฟังซื้อหนังสือ

นางยินดีบรรยายต่อว่าในการสวดหนังสือ อาจสวดเพื่อชาน้องแทนการร้องเพลง กล่อมเด็ก สวดตามลำพัง สวดโดยมีเพื่อนบ้านมาฟัง ผู้ฟังจะนอนฟังหรือนั่งฟังก็ได้ บางครั้งมีคนมา รับไปสวด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้สูงวัย บางครั้งจะชักชวนเพื่อนบ้านไปฟังกันที่ได้ต้นตาล โดยมีผู้ฟัง มากบ้างน้อยบ้าง ผู้ฟังบางคนนึกสนุกขึ้นมา ก็อาจขอร่วมสวดด้วย หนังสือเล่มหนึ่งมักสวดวันเดียว จบ เนื่องจากผู้ฟังดิใจเรื่องที่ฟัง จึงเร่งรัดให้สวดให้จบ หากตอนใดที่ฟังแล้วสนุกจะหัวเราะกัน

อย่างสนุกสนาน โดยเจ้าบ้านมักทำขนมเลี้ยงนักร้องและผู้ฟังด้วย การสวดหนังสือจึงเกิดจากความสมัครใจ ไม่ต้องเสียค่าจ้าง และไม่ต้องมีของตอบแทน แต่หากจะให้รางวัลก็ไม่ผิดกติกา

แม้ว่าหนังสือสวดราคาค่อนข้างสูง แต่คนในชุมชนก็เต็มใจซื้อ บางคนต้องขายข้าวจำนวนมากเพื่อนำเงินมาซื้อหนังสือ หากไม่มีหนังสือก็ไปยืมเพื่อนบ้าน บางครั้งก็ไปเคาะประตูเพื่อเรียกคนมาฟัง เรื่องที่นำมาสวดมีทั้งหนังสือวัดเกาะและหนังสือในท้องถิ่น เช่น พระอภัยมณี ปิ่นทอง แก้วหน้าม้า นารีสอนน้อง คำกลอนสอนน้อง และเรือนสามน้ำสี่ ชาวบ้านเรียกหนังสือเหล่านี้ว่า “หนังสือสวด” บ้างก็ว่า “หนังสือเล่มเล็ก” หนังสือเหล่านี้ฟังสนุก และ “สอนให้ดี สอนให้ชั่วได้” โดยไม่นิยมสวดกลางคืน เพราะรำคาญนักเลงหัวไม้ที่มักหาเรื่องทะเลาะวิวาทกันอยู่เสมอ

จากข้อมูลข้างต้นทำให้เห็นว่าช่วง พ.ศ. ๒๔๗๐ เป็นต้นมา การสวดหนังสือได้รับความนิยมน้อยลง ชาวบ้านสวดหนังสือทั้งที่มาจากโรงพิมพ์วัดเกาะ และของท้องถิ่น จนเกิดนักสวดหนังสือโดยทั่วไป การแต่งวรรณกรรมคำสอนในสมัยนี้จึงต้องเอื้อให้นำไปสวดได้ด้วย เช่น นายทอง นวลศรี กล่าวไว้ในตอนท้ายเรื่องว่าแต่งวรรณกรรมเพื่อใช้สวด

๒.๑.๕.๓ ประเพณีการละเล่นมหรสพพื้นบ้าน ผู้วิจัยพบว่าช่วง พ.ศ. ๒๔๗๐ เป็นต้นมาเป็นช่วงที่มหรสพพื้นบ้านกำลังได้รับความนิยมในภาคใต้ ดังที่วิมล คำศรี (๒๕๔๕: ๑๓ - ๔๐) กล่าวว่าหนังสือชุดชั้นครูจังหวัดนครศรีธรรมราชที่แสดงช่วง พ.ศ. ๒๔๗๕ - ๒๕๑๐ มีถึง ๔๕ คณะ เช่น หนังสือจันทร์ เสียงทอง หนังสือประทีน บัวทอง หนังสือประวิง ป. ชีซ่าง หนังสือล้อม สระกำแพง จำเนียร คำหวาน หนังสือปรีชา สงวนศิลป์ หนังสือสุชาติ ทรัพย์สิน และหนังสือปล้อง อ้ายลูกหมี่

การที่ชาวบ้านชื่นชอบหนังสือชุดนี้ เกิดจากหนังสือชุดนี้มักนำเสนอเนื้อหาตามบริบทสังคมและการเมืองร่วมสมัยซึ่งเข้ากับลักษณะนิสัยของชาวใต้ที่ไวต่อการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร พิทยา บุขรรัตน์ (๒๕๕๓: ๑๐๖ - ๑๕๗) กล่าวว่าหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ถึงทศวรรษ ๒๕๑๐ นายหนังสือชุดนี้มักแสดงหนังตามอิทธิพลทางการเมือง ค่านิยม และวรรณกรรมยุคใหม่ ประเภทนวนิยายและเรื่องสั้น เป็นเพราะนายหนังสือเป็นผู้มีประสบการณ์ หูตากว้างขวาง อะไรเกิดขึ้นในสังคมก็นำมาบรรจุไว้ในเรื่อง ด้วยเหตุนี้ หนังสือชุดนี้จึงอยู่ในความนิยมได้นาน เช่น กำหนดให้ตัวหนังสือใส่หมวก และใส่กระโปรงตามนโยบายของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม หรือดิศรูปโจร “เสือใบ - เสือดำ” ตามนิยายของ ป. อินทรปาลิตซึ่งกำลังเฟื่องฟู โดยนายหนังสือชุดนี้เน้นขับกลอนเป็นสำคัญ กลอนที่ใช้ เช่น ใช้กลอนแปดบรรยายฉาก บรรยายความรู้สึกของตัวละคร และบรรยายธรรมชาติ ใช้กลอนหกกับบทยักยักเพื่อให้อารมณ์ตื่นเต้น และมีท่วงทำนองแจ่มกร้าว ใช้กลอนสี่กับตัวตก หรืออุโฆษิตใช้กลอนคำคอนหรือกลอนสามห้าในบทเกี่ยว บทสอน และใช้กลอนกลบทในบทตัดพ้อต่อว่า

ช่วงที่มหรสพพื้นบ้านกำลังได้รับความนิยม มีการแต่งหนังสือเพื่อจำหน่ายให้แก่ นายหนังสือและผู้ฟังที่ชื่นชอบมหรสพพื้นบ้านด้วย โดยพวง บุขรรัตน์ (๒๕๔๒: ๑๒๖) กล่าวว่า

ผู้เริ่มแต่งวรรณกรรมหนังสือตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๘ เมื่อเห็นว่าชาวบ้านชื่นชอบจึงมีการแต่งกันอย่างแพร่หลาย บ้างก็นำขนบของหนังสือมาแต่งวรรณกรรมคำสอน กลุ่มผู้แต่งมักเป็นศิลปินพื้นบ้าน เช่น หนูฟอง เจียม มณีรัตน์ แปลก สองหิ้ง และปรีชา สงวนศิลป์

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่าตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๐ เป็นต้นมา ภาคใต้มีประเพณีการเล่นสำคัญ คือ การพิมพ์หนังสือเพื่อแจกเป็นของขวัญ การละเล่นมหรสพพื้นบ้านและการสวดหนังสือ ส่งผลให้มีการแต่งวรรณกรรมคำสอนที่เอื้อต่อประเพณีดังกล่าวด้วย

๒.๑.๖ ศาสนาพุทธในสังคมภาคใต้ ผู้วิจัยพบว่าศาสนาพุทธมีอิทธิพลต่อสังคมภาคใต้เป็นอย่างมาก แม้แต่การแต่งวรรณกรรมคำสอนภาคใต้สมัยโบราณคู่ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ก็มีเรื่องของพระพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างแยกไม่ออก

อดิศักดิ์ ทองบุญ (๒๕๔๒: ๑๓๓๒ - ๑๓๕๓) กล่าวว่าพุทธศาสนาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไทยได้ เช่น มีส่วนกำหนดความเชื่อและค่านิยมพื้นฐานในการดำเนินชีวิต (เช่น เชื่อว่าพระพุทธเจ้ามีอยู่จริง เชื่อในกฎแห่งกรรม และเชื่อว่าจะถ้าทำดีจะได้ขึ้นสวรรค์) และกำหนดประเพณีท้องถิ่น (เช่น ประเพณีทอดกฐิน ประเพณีทอดผ้าป่า และประเพณีการบั้งสุกุล)

ชาวไทยสมัยโบราณถือว่าวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นแหล่งวิทยาการแขนงต่าง ๆ โดยมีพระครูเป็นผู้นำทางด้านจิตใจ เมื่อมีทุกข์ร้อน เกิดภัยอันตราย หรือเจ็บไข้ได้ป่วยก็ไปหาพระขอให้ช่วยบำบัดทุกข์บำรุงสุข สถาบันพุทธศาสนามีหน้าที่อบรมสั่งสอนกุลบุตรทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรงคือ ชาวบ้านนำบุตรหลานไปเรียนที่วัดเพื่อให้เรียนหนังสือ ทางอ้อม คือ วัดใช้พระธรรม ศาสนสถาน และศาสนพิธีดึงคนมาสอนเพื่อให้รู้บาปบุญคุณโทษ วัดใช้ศาสนาเป็นศูนย์รวมศรัทธาและความเชื่อจนถึงขั้นปฏิบัติตามความเชื่อนั้น ๆ เพื่อเป็นพุทธบูชา ดังการสร้างวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้สมัยโบราณที่มักสร้างขึ้นเพื่อเป็นพุทธบูชา หวังให้เป็นอานิสงส์ไปจนถึงโลกหน้า

ในสมัยโบราณการสร้างวรรณกรรมสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา ทั้งนี้เกิดจากผู้แต่งมักเป็นพระสงฆ์หรือผู้ที่เคยบวเรียนมาก่อน เพราะแตกฉานในอักษรศาสตร์และรอบรู้ในเนื้อหา เมื่อเริ่มสอนพระจะให้สามเณรหัดเขียน หัดอ่าน หัดแจกลูก เมื่อเริ่มอ่านออกเขียนได้บ้างแล้วก็ให้หัดอ่านหนังสือจากสมุดข่อย การสอนอ่านขั้นนี้เรียกว่า หัดสวดหนังสือที่ให้หัดสวดเรียกว่า “หนังสือสวด” เป็นวรรณกรรมที่แต่งขึ้นเพื่อใช้ฝึกอ่านหรือใช้อ่านหรือฟังทั่วไปก็ได้ วรรณกรรมที่ว่านี้มักแต่งเป็นกาพย์ นำมาจากชาดก นิทานพื้นเมือง หรือแต่งขึ้นเอง มักสอดแทรกหลักธรรมไว้อย่างเหมาะสม เช่น สอนเรื่องกฎแห่งกรรม ฐาปบุญคุณโทษ เพราะเชื่อว่าหากทำดีจะขึ้นสวรรค์ ทำชั่วจะตกนรก

ครั้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นต้นมาพระพุทธศาสนาในสังคมภาคใต้เริ่มเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทสังคม เศรษฐกิจ และผู้นำประเทศ ชัยวุฒิ พิชยะกุล (๒๕๕๒: ๕๒ - ๑๓๑) กล่าวว่าช่วง พ.ศ. ๒๔๔๒ - ๒๔๗๔ พุทธศาสนาบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลาเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสวัฒนธรรม

เมืองหลวงและวัฒนธรรมต่างชาติ รวมทั้งนโยบายของผู้บริหารประเทศ ดังในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปฏิรูปการปกครองจากระบบจตุสดมภ์เป็นระบบมณฑลเทศาภิบาล เพื่อพัฒนาประเทศให้ทันสมัยตามตะวันตก โปรดเกล้าฯ ให้ประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๕) รัฐบาลกำหนดให้ผู้นำท้องถิ่นมีหน้าที่สร้างและบูรณะวัด ในท้องถิ่น จนเกิดสำนักเรียนพระปริยัติธรรมทั่วไป ถือเป็น “สมัยเริ่มปฏิรูปพุทธศาสนา” สมัยนี้ พระสงฆ์และชาวบ้านยังมีความเชื่อเรื่องโลกหน้าอยู่

ช่วง พ.ศ. ๒๔๖๕ - ๒๔๘๘ พุทธศาสนาเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วตามกระแสสังคมและวัฒนธรรมที่ถูกกำหนดขึ้น การสร้างวัดและบูรณะวัดเปลี่ยนแปลงไป จากที่เคยเป็นหน้าที่ของผู้นำท้องถิ่นก็เปลี่ยนเป็นหน้าที่ของประชาชนร่วมกับพระสงฆ์ มีการส่งเสริมและพัฒนาการศึกษาของพระสงฆ์อย่างกว้างขวาง พระสงฆ์เริ่มตีความพุทธธรรมอย่างมีเหตุมีผลตามหลักวิทยาศาสตร์ เกิดผู้รู้หรือนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนามากขึ้น แม้แต่ชาวบ้านก็นิยมศึกษาพุทธธรรม ช่วง พ.ศ. ๒๔๘๔ รัฐบาลใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์เพื่อแยกโรงเรียนออกจากวัด พระสงฆ์จึงมีบทบาทเพียงผู้สนับสนุนการศึกษา ชาวบ้านเริ่มห่างเหินจากวัด ในขณะที่พระสงฆ์เริ่มมีบทบาทด้านไสยศาสตร์และโหราศาสตร์เพื่อตอบสนองความต้องการทางใจของชาวบ้านที่เริ่มขาดที่พึ่งในช่วงที่เศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

ช่วง พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๔๒ อยู่ในช่วงที่พระพุทธศาสนามีอายุครบ ๒๕๐๐ ปีหรือ ๒๕ พุทธศตวรรษ และเริ่มย่างเข้าสู่พุทธศตวรรษที่ ๒๖ อันเป็นช่วงมงคลสมัย สมัยนี้รัฐบาลและประชาชนต่างก็ร่วมใจกันจัดพิธีเฉลิมฉลองพระพุทธศาสนาซึ่งช่วยจรโลงพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ต่อไป ช่วง พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นต้นมา รัฐบาลประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติเพื่อพัฒนาประเทศตามระบบวัฒนธรรมทุนนิยม กระแสดังกล่าวผลักดันให้พระพุทธศาสนาเริ่มเปลี่ยนแปลงไปตามระบบทุนนิยม มีการระดมทุนบนความเชื่อและความศรัทธาแบบไสยศาสตร์ หรือเป็น “สมัยพัฒนาพุทธศาสนาแบบทุนนิยมบนพื้นฐานไสยศาสตร์” เกิดระบบวัดอุนิยามภายในวัดทั่วไป บางกลุ่มเริ่มมองวัดและพระสงฆ์ว่าล้าหลัง เพราะได้รับการศึกษาตามแนวตะวันตก อย่างไรก็ตาม สมัยนี้เกิดผู้รู้พุทธธรรมจำนวนมาก เช่น พุทธทาสภิกขุ (พระธรรมโกศาจารย์) และพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) พระเถระเหล่านี้ได้ตีความพุทธธรรมแบบใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับระบบเหตุผลนิยม ซึ่งพุทธธรรมแบบใหม่นี้มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นเป็นอย่างมาก

จากข้อมูลข้างต้นยืนยันให้เห็นว่าศาสนาพุทธมีอิทธิพลในสังคมภาคใต้มาก โดยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทสังคม วัฒนธรรม หรือการเมือง ลักษณะดังกล่าวนี้ส่งผลกระทบต่อเนื้อหาของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ที่แต่งช่วง พ.ศ. ๒๔๖๐ - ๒๕๑๘ ด้วย ดังจะกล่าวต่อไป

๒.๑.๓ การพิมพ์หนังสือในสังกัดภาคใต้ ผู้วิจัยพบว่ากรณีที่วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” มีเป็นจำนวนมาก เกิดจากการมีเทคโนโลยีการพิมพ์ในภาคใต้ ซึ่งน่าจะต่อเนื่องจากความแพร่หลายของหนังสือวัดเกาะในภาคใต้ โดยการจัดตั้งโรงพิมพ์น่าจะเริ่มตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๗ ดังที่สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (๒๕๔๗: ๓๒๐) กล่าวว่านับแต่สมัยรัชกาลที่ ๗ จนถึงประมาณ พ.ศ. ๒๕๒๐ ในสมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นยุคที่การพิมพ์ในต่างจังหวัดเจริญก้าวหน้า มีนักแต่งกลอนสมัครเล่น แต่งกลอนเพื่อจำหน่ายไปเกือบทั่วทั้งภาค

วินัย สุภัสส (๒๕๕๓: ออนไลน์) สํารวจโรงพิมพ์ตั้งแต่ต้นทศวรรษ ๒๔๗๐ จนถึงประมาณ ช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ พบว่ามีการตั้งโรงพิมพ์ขึ้นหลายแห่ง เช่น จังหวัดสงขลามีโรงพิมพ์ สมบูรณ์ไอสถ โรงพิมพ์พานิช โรงพิมพ์อักษรศิริ และโรงพิมพ์หาดใหญ่ จังหวัดพัทลุงมีโรงพิมพ์ พัทลุง โรงพิมพ์ครูชาญ โรงพิมพ์โชติการพิมพ์ และปากคลองการพิมพ์ จังหวัดนครศรีธรรมราชมีโรงพิมพ์ชะอวดการพิมพ์ โรงพิมพ์พัฒนาสัมพันธ์ และโรงพิมพ์วัฒนาการไอสถ

ผู้วิจัยสำรวจรายชื่อโรงพิมพ์จากปกหลังของวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทต่าง ๆ พบว่าพิมพ์หนังสือตั้งแต่ทศวรรษ ๒๔๗๐ จนถึงสมัยรัชกาลที่ ๕ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

โรงพิมพ์ในจังหวัดสงขลามี ๕ แห่ง พิมพ์หนังสือรวมทั้งสิ้น ๔๕ เรื่อง โรงพิมพ์แต่ละแห่งพิมพ์หนังสือในปริมาณที่มากบ้างน้อยบ้าง โรงพิมพ์สมบูรณ์ไอสถพิมพ์หนังสือจำนวนมากที่สุดคือ ๒๗ เรื่อง ผลงานส่วนใหญ่เป็นของ หนูแก้ว นครจันทร์แดง ประพันธ์บัณฑิต และเสื่อชำนาญกักตี่ซึ่งมักแต่งเป็นวรรณกรรมหนังสือละเล่น โรงพิมพ์สงขลาพานิชพิมพ์หนังสือจำนวน ๑๒ เรื่อง ผลงานส่วนใหญ่เป็นของท้าม เจริญพงษ์ และอีกส่วนหนึ่งนายท้ามก็แต่งร่วมกับนายคล้อย มีเนื้อหาทั้งที่เป็นวรรณกรรมคำสอนและวรรณกรรมนิราศ โรงพิมพ์วินิจฉัยการพิมพ์พิมพ์หนังสือจำนวน ๑ เรื่อง มักพิมพ์ผลงานที่เป็นวรรณกรรมคำสอน โรงพิมพ์หาดใหญ่พิมพ์หนังสือจำนวน ๒ เรื่อง ในขณะที่โรงพิมพ์อักษรศิริ โรงพิมพ์สุเมธการพิมพ์ โรงพิมพ์เมืองสงขลา โรงพิมพ์ไทยประดิษฐ์ และโรงพิมพ์เอ็งเสียงสามัคคีพิมพ์หนังสือไม่มากนัก ผู้วิจัยพบรายชื่อหนังสือโรงพิมพ์ละ ๑ เรื่อง โรงพิมพ์เหล่านี้พิมพ์หนังสือในสมัยรัชกาลที่ ๗ จำนวน ๔ เรื่อง ในสมัยรัชกาลที่ ๘ จำนวน ๒ เรื่อง และในสมัยรัชกาลที่ ๕ จำนวน ๔๑ เรื่อง ดังนี้

ตารางที่ ๑ แสดงรายชื่อโรงพิมพ์และรายชื่อหนังสือของโรงพิมพ์ในจังหวัดสงขลา

ชื่อโรงพิมพ์	รายชื่อหนังสือที่โรงพิมพ์จัดพิมพ์
สมบูรณ์ไอสต	<ul style="list-style-type: none"> - เรื่องลายลักษณ์พระบาท (ไม่ระบุนามผู้แต่ง) พ.ศ. ๒๔๗๒ - ประวัติพระสารีริกธาตุ ของหม่อมอ้อม โตรระกะพันธุ์ พ.ศ. ๒๔๗๓ - คำกลอนสอนใจว่าด้วยเกิด แก่ เจ็บตาย ของอิน สุชะศิริวัฒน์ พ.ศ. ๒๔๗๕ - โลกนิতিকำกลอน ของหนูแก้ว นครจันทร์ พ.ศ. ๒๔๗๗ - ยุทธภาษิตกับประสิทธิพร ของดำเนิน บุญรัตเศรษฐี พ.ศ. ๒๔๘๑ - กลิ่นกรอบแก้ว (เล่มที่ ๑ - ๑๗) ของเสื่อ ชำนาญภักดี พ.ศ. ๒๔๕๒ - ๕๕ - กำเนิดมนุษย์ ของเสื่อ ชำนาญภักดี พ.ศ. ๒๔๕๒ - ๕๕ - ลอยวารินสินสุวรรณ ของเสื่อ ชำนาญภักดี พ.ศ. ๒๔๕๒ - ๕๕ - นิราศสงขลา ของหนูแก้ว นครจันทร์ พ.ศ. ๒๔๕๒ - ๕๕ - นิราศท่าบอน ของหนูแก้ว นครจันทร์ พ.ศ. ๒๔๕๒ - ๕๕ - นิราศพัทลุง ของหนูแก้ว นครจันทร์ พ.ศ. ๒๔๕๒ - ๕๕ - นิราศสตูล ของหนูแก้ว นครจันทร์ พ.ศ. ๒๔๕๒ - ๕๕ - นิราศศิษย์ ของหนูแก้ว นครจันทร์ พ.ศ. ๒๔๕๒ - ๕๕ - นิราศมาปนกิจอุปัชฌาย์วัดท่าบอน ของหนูแก้ว นครจันทร์ พ.ศ. ๒๔๕๒ - ๕๕ - พรายประสิทธิ์ ของหนูแก้ว นครจันทร์ พ.ศ. ๒๔๕๒ - ๕๕ - นางสาวชาวดง ของหนูแก้ว นครจันทร์ พ.ศ. ๒๔๕๒ - ๕๕ - นางแก้ว ของหนูแก้ว นครจันทร์ พ.ศ. ๒๔๕๒ - ๕๕ - แก้วสองภาค ของหนูแก้ว นครจันทร์ พ.ศ. ๒๔๕๒ - ๕๕ - นิราศพ่อหม้ายและคำกลอนสอนประชาชน ของชัย จันรอดภัย พ.ศ. ๒๔๕๔ - นิราศหัวหรั่ง ของชัย จันรอดภัย พ.ศ. ๒๔๕๔ - ชัยภามิต ของชัย จันรอดภัย พ.ศ. ๒๔๕๔ - มงคลประชาราษฎร์ ของแดง ประพันธ์บัณฑิต พ.ศ. ๒๔๕๔ - ๕๕ - อธิสอนศิษย์ ของแดง ประพันธ์บัณฑิต พ.ศ. ๒๔๕๔ - ๕๕ - พลเรือนสอนบุตร ของแดง ประพันธ์บัณฑิต พ.ศ. ๒๔๕๔ - ๕๕ - คีทปฏิบัติคำกลอน ของขุนวิจารณ์จรรยา (โชติ เหมะรักษ์) พ.ศ. ๒๔๕๕ - แก้วผรอด ของแดง ประพันธ์บัณฑิต พ.ศ. ๒๕๐๐ - กตัญญูกำกลอน ของพระคลี่ ทิฎฐบุญโญ พ.ศ. ๒๕๐๓

ชื่อโรงพิมพ์	รายชื่อหนังสือที่โรงพิมพ์จัดพิมพ์
สงขลาพานิช	- เศรษฐภายิต ของขุนมนตรีบริรักษ์ (พ. ศิริธร) พ.ศ. ๒๔๘๐ - มงคลสูตรวิภาคบรรยาย ของขุนมนตรีบริรักษ์ (พ. ศิริธร) พ.ศ. ๒๔๘๓ - สุภายิตสอนผู้ชายโสด ของหนูฟอง จันทภาโส พ.ศ. ๒๔๘๒ - คติคำกลอนเดือนเพ็ญ ของท้ามกับคล้อย พ.ศ. ๒๔๘๕ - คำกลอนสอนใจคนจน ของท้าม เจริญพงษ์ พ.ศ. ๒๔๘๖ - นิราศพรมสุภายิตระบาย ของพรมกับระบาย พ.ศ. ๒๔๘๖ - นิราศไปจังหวัดตรัง ของ คลิ่ง สุขะปณณพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๖ - นิราศอัครประวัติน้ำโคลง ของพระมหาเปลี่ยน พ.ศ. ๒๕๐๐ - นิราศท้ามที่วัง ของท้ามกับคล้อย ราว พ.ศ. ๒๔๘๐ - ๒๕๐๐ - ประวัติน้ำกลอนตอนนารีหนีผัว ของท้ามกับคล้อย ราว พ.ศ. ๒๔๘๐ - ๒๕๐๐ - คำกลอนคล้อยตาบอด ของท้ามกับคล้อย ราว พ.ศ. ๒๔๘๐ - ๒๕๐๐ - กลอนไทยสอนไทย ของท้ามกับคล้อย ราว พ.ศ. ๒๔๘๐ - ๒๕๐๐
วินิจการพิมพ์	- แม่หม้ายปลาคราก์ ของหนูหมึก แม่หม้าย พ.ศ. ๒๔๘๔ - ๒๔๘๕ - นานาสุภายิต ๑ ของขุนกลับเพชรศึกษากร (แหวน กลับเพชร) พ.ศ. ๒๔๘๕ - ธนกุมารและเหมษาลา ของ เพ็ญ อุปการรัตน์ พ.ศ. ๒๕๐๓)
หาดใหญ่	- นิราศเร่ขายหรือเที่ยวชมงานรัฐธรรมนูญ ของจิตต์ภิรมย์ พ.ศ. ๒๔๘๒ - ดำเนินพระบรมธาตุคำกลอน ของพระมหาอุทัย พิสิษฐ์พงษ์ พ.ศ. ๒๔๘๓
อักษรศิริ	- กุกกุโรวาทชาดกคำฉันท์ ของแก้ว จันทรวัดน์ พ.ศ. ๒๔๘๐
สุเมธการพิมพ์	- ชีวะพุทธประวัติ ขององคต พ.ศ. ๒๔๘๖
เมืองสงขลา	- คำกลอนสอนใจ ของทอง นวลศรี พ.ศ. ๒๔๘๗ - ๒๔๘๘
ไทยประดิษฐ์	- กลิ่นกรอบแก้ว เล่ม ๑ - ๗ ของเสื่อ ชำนาญภักดี พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๒๔๘๒
เอ็งเสียง สามัคคี	- โทษผิดกามคำฉันท์และคติสอนใจ ของ คม ภิมยาภรณ์ พ.ศ. ๒๔๗๖

โรงพิมพ์ในจังหวัดพัทลุงมี ๕ แห่ง พิมพ์หนังสือรวมทั้งสิ้น ๓๕ เรื่อง โดยโรงพิมพ์พัทลุงพิมพ์หนังสือในปริมาณ ๒๕ เรื่อง หนังสือของโรงพิมพ์มักเป็นวรรณกรรมคำสอน โรงพิมพ์ครูชาวยุพิมพ์หนังสือจำนวน ๗ เรื่อง มักเป็นวรรณกรรมคำสอนเช่นกัน โรงพิมพ์คณะช่างโรงพิมพ์อุบล และโรงพิมพ์ปากคลองการพิมพ์พิมพ์หนังสือโรงพิมพ์ละ ๑ เรื่อง โรงพิมพ์เหล่านี้พิมพ์หนังสือในสมัยที่ ๘ จำนวน ๑ เรื่อง และในสมัยรัชกาลที่ ๙ จำนวน ๓๔ เรื่อง ดังนี้

ตารางที่ ๒ แสดงรายชื่อโรงพิมพ์และรายชื่อหนังสือของโรงพิมพ์ในจังหวัดพัทลุง

ชื่อโรงพิมพ์	รายชื่อหนังสือที่โรงพิมพ์จัดพิมพ์
พัทลุง	<ul style="list-style-type: none"> - นิราศเกาะใหญ่ ของสินวล มากนวล พ.ศ. ๒๔๗๕ - นิราศอิสลาม ของ ขุนจำเริญ พ.ศ. ๒๔๕๖ - สุราวีวาทนักราชัญวีจรรย์ ของสินวล มากนวล พ.ศ. ๒๔๕๖ - ตำนานสร้างโลกคำกลอน ของชัย จันรอดภัย พ.ศ. ๒๔๕๖ - ทรุษสงกรานต์ตัดเศียรมหาพรหม ของเฟื่อง อุ่นเลียม พ.ศ. ๒๔๕๗ - ประวัติการณ์เดือนไทย ของจันทร์ เชิดชู พ.ศ. ๒๔๕๗ - ผู้คีนีราส ของจันทร์ เชิดชู ราว พ.ศ. ๒๔๕๗ - เฝรียอุทอง ของแดง ประพันธ์บัณฑิต พ.ศ. ๒๔๕๘ - กายสังขารสติ ของกล่อม พอใจ พ.ศ. ๒๔๕๘ - อุกุศล โสภณสิบสี ของพระธรรมวิโรจน์เถระ พ.ศ. ๒๔๕๘ - มนุษย์ ๔ วัย ของ จ. ใจมนุษย์ พ.ศ. ๒๔๕๕ - มารครสอนบุตร ของพอม ชิตผล พ.ศ. ๒๔๕๕ - กายนคร ของเนื่อง แก้วทงกั พ.ศ. ๒๕๐๑ - สมบัติพระศลี ของป้อ คนวัด พ.ศ. ๒๕๐๓ - สายเลือดทรยศ ของ พร้อม วรรณวาร พ.ศ. ๒๕๐๓ - ฆาตกรรมคำกลอน ของ ส. พะยอมไพโร พ.ศ. ๒๕๐๓ - นานาสุภายิต ของนิล ศรีพัทลุง พ.ศ. ๒๔๑๐ - ขวัญใจ ของปรีชา สวงวนศิลป์ พ.ศ. ๒๕๑๑ - สารร้กระหว่างมิตร ของแปลก สองหิ้ง พ.ศ. ๒๕๑๑ - หนังสือไตร โลกวิถดการ ของพระครูศิริปัญญาภุมณี (อ่อน) พ.ศ. ๒๕๑๒ - มาตุภูมิที่ซ้ารัก ของ เวียงศักดิ์ เพชรย้อย พ.ศ. ๒๕๑๒ - อาหารใจ ของหิ้น อมตเวทย์ พ.ศ. ๒๕๑๔ - ประวัติคำกลอนของวัดใหม่ท่านางพรหม ของ วัน เมืองสง พ.ศ. ๒๕๑๕ - สุรายาเสพติด ของพลอย อักษรพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๕ - นิราศหัวเขาเมือง ของนกเล็ก พ.ศ. ๒๕๑๓
ครูชาญ	<ul style="list-style-type: none"> - หนังสือเกียรติคุณของปาน วิสาโร พ.ศ. ๒๕๐๓ - ศิลห้ภายิต ของอินทร์ ทองหู่ พ.ศ. ๒๕๐๔

ชื่อโรงพิมพ์	รายชื่อหนังสือที่โรงพิมพ์จัดพิมพ์
ครูชาญ	- สร้างความดีหนีความชั่ว ของปรีชา เทพรักษ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ - คีทปฏิบัติคำกลอน ของขุนวิจารณ์จรรยา (โชติ เหมะรักษ์) พ.ศ. ๒๕๐๘ - เพื่อนรักหักหลัง ของชัย จันรอดภัย พ.ศ. ๒๔๙๔ - ๒๕๐๐ - พระนามพระพุทธเจ้า ๕ พระองค์ ของ ชาญ ไชยจันทร์ พ.ศ. ๒๕๐๕ - ตำบลชนเจริญ ของ ชาญ ไชยจันทร์ พ.ศ. ๒๕๑๐
อุบล	แม่ของ “ลมลอย” ของรัตนชัย เลตะกุล พ.ศ. ๒๔๙๗
ปากคลองการพิมพ์	พระพุทธทำนายของพระยาปีเถว ของชัย จันรอดภัย ราว พ.ศ. ๒๕๐๐
คณะช่าง	อาสา ของ เกลีย์ พริกเทพ พ.ศ. ๒๕๐๓

โรงพิมพ์ในจังหวัดนครศรีธรรมราชมี ๗ แห่ง พิมพ์หนังสือรวมทั้งสิ้น ๓๒ เรื่อง โดยโรงพิมพ์ไทยนำพิมพ์หนังสือมากที่สุด คือ จำนวน ๑๓ เรื่อง ผลงานส่วนใหญ่เป็นของคล้าย ศรีพจน์ มีทั้งแต่งเป็นวรรณกรรมคำสอน วรรณกรรมนิราศ และนิทานประโลมโลก รองลงมา คือ โรงพิมพ์กระจ่างภายิต พิมพ์หนังสือจำนวน ๕ เรื่อง ผลงานส่วนใหญ่เป็นวรรณกรรมคำสอนและวรรณกรรมประโลมโลก โรงพิมพ์มิตรบำรุงพิมพ์หนังสือจำนวน ๔ เรื่อง โรงพิมพ์ศิริสวัสดิ์และโรงพิมพ์รัตนโสภณ พิมพ์หนังสือโรงพิมพ์ละ ๒ เรื่อง โรงพิมพ์จตุพรการพิมพ์และโรงพิมพ์พัฒนาสัมพันธ์ พิมพ์หนังสือโรงพิมพ์ละ ๑ เรื่อง โรงพิมพ์เหล่านี้พิมพ์หนังสือในสมัยรัชกาลที่ ๗ และสมัยรัชกาลที่ ๘ จำนวนสมัยละ ๒ เรื่อง และพิมพ์หนังสือในสมัยรัชกาลที่ ๙ จำนวน ๒๘ เรื่อง ดังนี้

ตารางที่ ๓ แสดงรายชื่อโรงพิมพ์และรายชื่อหนังสือของโรงพิมพ์ในจังหวัดนครศรีธรรมราช

ชื่อโรงพิมพ์	รายชื่อหนังสือที่โรงพิมพ์จัดพิมพ์
ไทยนา	- สุภาษิตสมรส ของคล้าย ศรีพจน์ พ.ศ. ๒๔๙๘ - สุภาษิตแม่หม้ายใจเดียว ของคล้าย ศรีพจน์ พ.ศ. ๒๕๐๒ - สุภาษิตพ่อบ้านสอนบุตรสอง ของคล้าย ศรีพจน์ พ.ศ. ๒๕๐๓ - สมภารสอนศิษย์ ของคล้าย ศรีพจน์ ราว พ.ศ. ๒๔๙๘ - ๒๕๐๓ - จักร์มาลา ของคล้าย ศรีพจน์ ราว พ.ศ. ๒๔๙๘ - ๒๕๐๓ - นิราศบรรพชา ของคล้าย ศรีพจน์ ราว พ.ศ. ๒๔๙๘ - ๒๕๐๓ - นิทานสี่เกลอ ของคล้าย ศรีพจน์ ราว พ.ศ. ๒๔๙๘ - ๒๕๐๓ - พ่อหม้ายเลือกเมีย ของคล้าย ศรีพจน์ ราว พ.ศ. ๒๔๙๘ - ๒๕๐๓ - หญิงหน่ายชายรัก ของคล้าย ศรีพจน์ ราว พ.ศ. ๒๔๙๘ - ๒๕๐๓ - สุภาษิตบิดเบออร์ ของคล้าย ศรีพจน์ ราว พ.ศ. ๒๔๙๘ - ๒๕๐๓

ชื่อโรงพิมพ์	รายชื่อหนังสือที่โรงพิมพ์จัดพิมพ์
ไทรโย	- อานิสงส์ถวายเป็นของคล้าย ศรีพจน์ ราว พ.ศ. ๒๔๕๘ - ๒๕๐๓ - นายพรานคืนศีล ของคล้าย ศรีพจน์ ราว พ.ศ. ๒๔๕๘ - ๒๕๐๓ - นิราศปากพ่องมาไหว้พระบรมธาตุ ของคล้าย ศรีพจน์ ราว พ.ศ. ๒๕๐๓
กระจ่างภายิต	- องคูลีมาลเพลงฤทธิ์ ของคล้าย ศรีพจน์ พ.ศ. ๒๕๐๓ - คำกลอนสังขาร ของท้าว เจริญพงษ์ พ.ศ. ๒๕๐๓ - คำกลอนสอนน้อง ของเจียม มณีรัตน์ พ.ศ. ๒๕๐๓ - ภาษิตสอนนักเรียน ของแก้ว ศรีพจน์ พ.ศ. ๒๕๐๓ - สมบัติพ้อบ้านคำกลอน ของสุภรณ์ ศรีวัชรภรณ์ พ.ศ. ๒๕๐๓ - แม่ศรีเรือน ของสุภรณ์ ศรีวัชรภรณ์ พ.ศ. ๒๕๐๓ - ลีเสื่อสองสาวสามสัตรี ของทอง หนูขาว พ.ศ. ๒๕๐๓ - ลุงสอนสอนหลานสินธุ์ ของหนูฟอง พ.ศ. ๒๕๐๔ - เสภา ก. ไก่ของหนูฟอง พ.ศ. ๒๕๐๔
มิตรบำรุง	- กรรมกิลีสคำกลอน ของพระภู่ โชติปาโล พ.ศ. ๒๔๗๖ - นิทานสาธกเบญจศีลคำกลอนเพลงกะบอก ของ พระเลื่อม สุวณฺโณ พ.ศ. ๒๔๗๖ - กุมารวัดต์และสมณสัญญาของพระวัดตปาโมชซ์ (ชุ่ม สารสุวณฺโณ) พ.ศ. ๒๔๗๕ - พระบรมธาตุกลอนสวด ของ หมื่นแจ้งภารกิจ พ.ศ. ๒๔๘๒
ศิริสวัสดิ์	- สองกุมารคำกลอน (มหาชาติ กัณฑ์ที่ ๘) ของภิกขุ ธรรมวาที (จ่าย) พ.ศ. ๒๔๕๕ - ชุดเตือนใจคำกลอน ของจ. ผดุงเดช ศิษย์ท่าโพธิ์ พ.ศ. ๒๕๐๔
รัตน โสภณ	- ลีเสื่อสองสาวสามสัตรี เล่ม ๕ ของทอง หนูขาว พ.ศ. ๒๕๐๓ - พระพุทธเจ้าคำกลอน ของเจียน พยัฆมาศ พ.ศ. ๒๕๐๓
จตุพรการ พิมพ์	- สุภาษิตธรรมคำกลอน ของฮวด สุวรรณโชติ พ.ศ. ๒๕๐๑
พัฒนา สัมพันธ์	- เสื่อเอื้อน ของชอบ หัตถยานนท์ พ.ศ. ๒๕๐๓

นอกจากมีโรงพิมพ์ใน ๓ จังหวัดข้างต้นแล้ว ยังมีโรงพิมพ์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานีและตรังด้วย แต่พิมพ์หนังสือในปริมาณที่ไม่มากนัก พบจำนวน ๗ เรื่อง โดยโรงพิมพ์รัตนมีศรีในจังหวัดสุราษฎร์ธานี พิมพ์หนังสือจำนวน ๔ เรื่องและโรงพิมพ์พิมพ์อำเภอไพ พิมพ์หนังสือจำนวน ๑ เรื่อง ส่วน

โรงพิมพ์ตั้งวัฒนาพานิชและโรงพิมพ์ชูไทยแบบเรียนในจังหวัดตรัง พิมพ์หนังสือโรงพิมพ์ละ ๑ เรื่อง โรงพิมพ์เหล่านี้พิมพ์หนังสือในสมัยรัชกาลที่ ๕ ทั้งสิ้น ดังนี้

ตารางที่ ๔ แสดงรายชื่อโรงพิมพ์และรายชื่อหนังสือของโรงพิมพ์ในจังหวัดอื่น ๆ

ชื่อโรงพิมพ์	จังหวัด	รายชื่อหนังสือที่โรงพิมพ์จัดพิมพ์
รัตนศิริ	สุราษฎร์ฯ	- คำกลอนมโนห์ราขีเมมา ของดัด วิเศษมาก พ.ศ. ๒๔๕๘ - ประวัติสุราษฎร์ธานีคำกลอน ของนายลิม เนียมขำ พ.ศ. ๒๕๐๓ - นิราศไปวัดเขาพัง ของฟ. โกวิท พ.ศ. ๒๕๐๔ - มาตาปิตุอุปฏิฐาน ของก. ชนมวร พ.ศ. ๒๕๑๒
พิมพ์อำเภอ	สุราษฎร์ฯ	- คำกลอนการบูชาพระ ของควน สราญรมย์ พ.ศ. ๒๕๐๕
ตั้งวัฒนาพานิช	ตรัง	- ประวัติศาสตร์พัทลุง - ตรังคำกลอน ของชาญ ไชยจันทร์ และ พาสน์ พลชัย พ.ศ. ๒๔๕๖
ชูไทยแบบเรียน	ตรัง	- ประวัติสุราษฎร์คำกลอน ของชาญ ไชยจันทร์ พ.ศ. ๒๔๕๕

จากการสำรวจโรงพิมพ์ข้างต้นเห็นได้ว่าโรงพิมพ์ส่วนใหญ่ตั้งอยู่บริเวณจังหวัดสงขลา พัทลุง และนครศรีธรรมราชตามลำดับ ส่วนจังหวัดอื่น ๆ ปรากฏน้อย ส่งผลให้เกิดการสร้างและการเผยแพร่วรรณกรรมบริเวณนี้มากกว่าบริเวณอื่น

เมื่อพิจารณาปีที่โรงพิมพ์หนังสือ พบว่าวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้จำนวน ๑๒๓ เรื่อง พิมพ์ในสมัยต่าง ๆ ดังนี้

พิมพ์ในรัชกาลที่ ๗ จำนวน ๖ เรื่อง

พิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ ๘ จำนวน ๕ เรื่อง

พิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ ๕ จำนวน ๑๑๒ เรื่อง ซึ่งถือว่ามีปริมาณมากที่สุด ซึ่งน่าจะเกิดจากกิจการการพิมพ์เฟื่องฟูเป็นอย่างมาก

ผู้วิจัยพบว่าเจ้าของโรงพิมพ์มักเป็นสามัญชน และมักเป็นชาวจีน เช่น

นายไผ่ตงและนางคุษดี อุตตโรพร เจ้าของโรงพิมพ์สมบูรณ์ไอศถ

นายง้วนกี วรรณพฤษ เจ้าของโรงพิมพ์สงขลาพานิช

นายฟุกจุ่น เจ้าของโรงพิมพ์อักษรศิริ

นายยูเลียง ต้นปีชาติ เจ้าของโรงพิมพ์ไทยประดิษฐ์

นายเขียนและนางระวีวรรณ ไสยวรรณ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณาโรงพิมพ์พัทลุง

นายชาญ ไชยจันทร์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณาประจำโรงพิมพ์ครูชาญ

นายฉิม สีลาภรณ์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา โรงพิมพ์ไทยนำ

นายกระจำจ วีระวรรณ โณ เจ้าของโรงพิมพ์กระจำจภายิต

นายสวาท มิตรกุล ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา โรงพิมพ์มิตรบำรุง

นายชยุตต์ สังขนันท์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา โรงพิมพ์จตุพรการพิมพ์

การที่สามัญชนมีโอกาสนี้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ส่งผลให้เกิดการสร้างวรรณกรรมขยายวงกว้างขึ้น ดังที่ชาวบ้านโดยทั่วไปกระตือรือร้นที่จะแต่งหนังสือกันมาก ไม่ว่าจะแต่งเป็นนิราศนิทาน นิยาย สุภาษิตคำสอน หรือวรรณกรรมประเภทหนังตะลุง เมื่อแต่งเสร็จแล้วก็ขายลิขสิทธิ์ให้โรงพิมพ์ เพื่อให้โรงพิมพ์นำไปพิมพ์และจำหน่ายต่อไป บ้างก็นำงานเขียนของตนไปจ้างโรงพิมพ์พิมพ์ ต่อมาผู้แต่งก็นำหนังสือไปจำหน่ายต่อไป

หนังสือที่ออกจากโรงพิมพ์ ส่วนหนึ่งวางขายที่โรงพิมพ์ ส่วนหนึ่งมีร้านค้ารับไปจำหน่าย และอีกส่วนหนึ่งผู้แต่งนำไปจำหน่ายเอง ทั้งนี้ก็เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มผู้เสพมากขึ้น

ผู้วิจัยพบว่า โรงพิมพ์ข้างต้นนี้ส่วนใหญ่ปิดกิจการลงแล้ว ที่ยังดำเนินการอยู่ เช่น โรงพิมพ์สงขลาพานิช โรงพิมพ์ไทยนำ โรงพิมพ์รัตนโสภณ โรงพิมพ์ศิริสวัสดิ์ และโรงพิมพ์ชะวอดการพิมพ์ โรงพิมพ์เหล่านี้ต่างก็พิมพ์หนังสือสมัยใหม่ทั้งสิ้น เช่น ตำราเรียน นวนิยาย และเบ็ดเตล็ด

๒.๑.๘ พระราชบัญญัติการศึกษาที่มีผลต่อความรู้ของชาชาติ ในสมัยก่อนภาคใต้ไม่มีรูปแบบการศึกษาที่แน่นอน แม้มีการปกครองในระบบมณฑลเทศาภิบาล แต่ผู้เรียนก็ยังคงเรียนภาษาบาลีและสันสกฤตจากคัมภีร์ไบบลานที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้จัดการศึกษาเล่าเรียนแบบสมัยใหม่ขึ้นในหัวเมืองทั่วประเทศ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๑ โดยจัดตั้งโรงเรียนขึ้นตามวัดต่าง ๆ ในหัวเมือง มีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้สอน ทั้งนี้ก็เพื่อพัฒนาคนให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ (ชัยวุฒิพิยะกุล, ๒๕๕๒: ๑๐๒) ส่งผลให้คนในท้องถิ่นเริ่มมีการศึกษามากขึ้น โดยมีข้าหลวงเทศาภิบาลสนับสนุนการศึกษาของคนในชุมชนอย่างแข็งขัน

ชุมพล คชวงศ์ (ม.ป.ป.: ๑๓๖ - ๑๓๘) กล่าวว่าในช่วงที่พระยาสุขุมนัยวินิต (ปั้น สุขุม) เป็นผู้สำเร็จราชการมณฑลนครศรีธรรมราชช่วง พ.ศ. ๒๔๓๕ ได้นำนโยบายปฏิรูปการปกครองแผ่นดินของรัฐบาลมาปรับปรุงแก้ไขในท้องถิ่น เช่น จัดตั้งโรงเรียนตามวัดต่าง ๆ ซึ่งปรากฏว่าใน ร.ศ. ๑๑๘ ราษฎรในเมืองนครศรีธรรมราชให้ความสนใจมาศึกษาเล่าเรียนมากกว่าหัวเมืองใด ๆ

ในสมัยรัชกาลที่ ๖ ทรงออกพระราชบัญญัติการประถมศึกษาขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๔ ส่งผลให้การศึกษาย่อยสู่ประชาชนมากขึ้น มีโรงเรียนประชาบาลเกิดขึ้นหลายแห่งในภาคใต้ และมีเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดใน พ.ศ. ๒๔๖๔

ช่วง พ.ศ. ๒๔๖๖ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ สนับสนุนให้ประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาทั่วทั้งกรุงเทพฯ และหัวเมือง ต่อมาในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามก็ออกพระราชบัญญัติให้ทุกคนศึกษาภาษาไทย ทำให้มีโรงเรียนจำนวนมากเกิดขึ้นในท้องถิ่น ดังที่สารูป ฤทธิชู (๒๕๕๒: ๓๓๔) กล่าวว่าผลพวงจากนโยบายสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทำให้สถาบันการศึกษาในชุมชนขยายตัวมากขึ้น ดังนี้

พลเมืองดีมีปัญญาหาकिनง่าย	เพราะเจ้านายท่านรักสมักรสมาน
จัดให้มีที่เรียนและเขียนอ่าน	ทุกสถานท้องที่มีโรงเรียน

(มงคลประหารราษฎร์ หน้า ๕)

เรื่อง *ศิลาห้ำกษัตริย์* ซึ่งแต่งเมื่อต้น พ.ศ. ๒๕๐๐ กล่าวว่าสมัยนี้รัฐบาลจัดครูให้มาสอนหนังสืออย่างทั่วถึง มีการออกแบบหลักสูตรการเรียนที่ทันสมัย มีการจัดตั้งโรงเรียนราษฎร์และโรงเรียนประชาบาลตามวัดต่าง ๆ เนื่องจากรัฐบาลต้องการพัฒนาชาติบ้านเมือง โดยหวังว่านักเรียนจะสำเร็จชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ดังปรากฏในข้อความว่า

ท่านจัดครูโรงเรียนให้ศึกษา	เพราะท่านเห็นไพร่ประชาปัญญาเห็น
ออกแบบเสนอสมัยใหม่ไทยเจริญ	นำไปเดินถูกต้องตามคลองธรรม
ตั้งโรงเรียนประชาบาลตามบ้านวัด	ให้ฝึกหัดเด็กไทยวิไลจำ
ท่านเอ็นดูชุกไม่ตกคำ	ช่วยแนะนำภูษาดีไม่พลาดเพรียง
จบชั้นสี่ประชาบาลท่านประกาศ	โรงเรียนราษฎร์ท่านจัดตั้งหวังชื่อเสียง
รับสั่งสอนแนะนำไม่ลำเอียง	หวังชื่อเสียงก้าวหน้าคณะไทย

(ศิลาห้ำกษัตริย์ หน้า ๒๕)

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าผลของการขยายการศึกษา ส่งผลให้ชาวบ้านมีโอกาสแห่งวรรณกรรม คำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” กันมากขึ้น และเริ่มแต่งเพื่อเอาใจผู้อ่านด้วย เนื่องจากเมื่อมีคนอ่านหนังสือได้มากขึ้น ย่อมส่งผลให้มีโอกาสเรียกร้องหรือมีปฏิริยาต่อการสร้างงานมากขึ้นด้วย

๒.๑.๕ ข้อมูลพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลา
จากการเก็บข้อมูลวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ผู้วิจัยพบข้อมูลจำนวนมากบริเวณภาคใต้ฝั่งตะวันออก โดยเฉพาะในจังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลาและพัทลุง อาจเพราะจังหวัดทั้งสามต่างก็มีปฏิสัมพันธ์กันมาอย่างยาวนาน ดังรายละเอียดในประวัติศาสตร์ต่อไปนี้

๒.๑.๕.๑ จังหวัดนครศรีธรรมราช ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์ และครุณี บุญภิบาล (๒๕๔๒: ๓๕๕ - ๓๖๑) กล่าวว่านครศรีธรรมราชถือเป็นศูนย์กลางอำนาจที่ยิ่งใหญ่ที่สุดบนแหลมมลายูมาแต่โบราณ ยุคแรกชาวพื้นเมืองตั้งบ้านเรือนที่ดอนสันทรายทะเล ทำให้เกิดชุมชน

เมืองขึ้น เมื่อชาวอินเดียเข้ามาติดต่อกับค้าขายก็ได้นำเอาศาสนาและศิลปวัฒนธรรมเข้ามาเผยแพร่ด้วย ทำให้ชุมชนนี้พัฒนาเข้าสู่ยุคประวัติศาสตร์ราวพุทธศตวรรษที่ ๖ - ๘ เป็นต้นมา

ราวพุทธศตวรรษที่ ๖ - ๑๒ แคว้นตามพรลิงค์จึงถือกำเนิดขึ้น อาณาจักรนี้ยอมรับนับถือและส่งเสริมศาสนาพราหมณ์ตามชาวอินเดีย ชาวอินเดียที่มาตั้งถิ่นฐานที่แคว้นนี้มีบทบาทด้านการค้าขายทางทะเลอย่างกว้างขวางรวมถึงชาวจีนที่มาตั้งสถานีการค้าด้วย จึงเป็นเหตุให้ทั้งชาวอินเดียและชาวจีนต่างก็มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชาวตามพรลิงค์ ต่อมาราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓ - ๑๕ อาณาจักรศรีวิชัยจึงเริ่มเข้ามาขยายอำนาจยังบริเวณนี้

อาณาจักรศรีวิชัยนับถือพุทธศาสนาเถรวาททำให้ลัทธินี้แพร่หลายในแหลมมลายูด้วย แม้แต่อาณาจักรตามพรลิงค์ก็ยอมรับเข้ามาบ้าง ต่อมาเขมรเริ่มแผ่อำนาจเข้ามายังแหลมมลายูตอนเหนือในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๖ - ๑๗ ชาวเขมรเคลื่อนย้ายผู้คนไปตั้งหลักแหล่งร่วมกับชาวพื้นเมือง ชาวพื้นเมืองจึงพลอยรับอิทธิพลทั้งจากศิลปวัฒนธรรมและพุทธศาสนาเถรวาทที่เขมรนำมาเผยแพร่ด้วย ในพุทธศตวรรษที่ ๑๘ - ๑๙ ชาวลังกาได้นำพุทธศาสนาหินยานลัทธิลังกาวงศ์เข้ามาเผยแพร่ในอาณาจักรตามพรลิงค์บ้าง โดยมีกษัตริย์คอยผลักดันให้ลัทธินี้แพร่หลายไปทั่วแหลมมลายู เป็นเหตุให้ชาวพื้นเมืองหันมานับถือลัทธิหินยานมากขึ้น ต่อมากษัตริย์ผู้นี้ได้รับการถวายพระอิสริยยศว่า “พระเจ้าศรีธรรมโศกราช” แคว้นตามพรลิงค์จึงเปลี่ยนชื่อเป็น “นครศรีธรรมราช” ตามพระนามของกษัตริย์ ช่วงนี้นครศรีธรรมราชเจริญรุ่งเรืองทั้งเศรษฐกิจและวัฒนธรรม และมีอำนาจมากที่สุด ในแหลมมลายู เนื่องจากอาณาจักรศรีวิชัยและขอมเสื่อมอำนาจลง มีการตั้ง “เมือง ๑๒ นักยัต” ขึ้นเพื่อปกครองหัวเมืองต่าง ๆ มีเมืองนครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลาง อีก ๑๒ เมืองเป็นบริวารตั้งอยู่โดยรอบ มีฐานะเป็นเมืองขึ้นของนครศรีธรรมราช โดยมีพัทลุงและสงขลาอยู่ด้วย

ในด้านความสัมพันธ์กับเมืองหลวง พบว่านครศรีธรรมราชมีฐานะเป็น “เมืองพระยามหานคร” หรือ “เมืองประเทศราช” ของสุโขทัย ๕๖ ปี ต่อมาก็ตกเป็นเมืองขึ้นของอยุธยา โดยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเปลี่ยนฐานะเมืองนครศรีธรรมราชเป็นหัวเมืองเอก และให้เจ้าเมืองมีบรรดาศักดิ์เป็น “เจ้าพระยาศรีธรรมราช” ในสมัยธนบุรี สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรียกฐานะเมืองนครศรีธรรมราชเป็นเมืองประเทศราช ครั้นถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกก็ลดบทบาทให้เมืองนครศรีธรรมราชเป็นเพียงหัวเมืองชั้นนอก เมืองนครศรีธรรมราชได้รับการเชิดชูอีกครั้งในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องจากสมัยนี้มีเจ้าเมืองที่ทำประโยชน์เพื่อแผ่นดินเป็นอย่างมาก คนรู้จักกันในนาม “เจ้าพระยานครน้อย” ครั้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงจัดตั้งระบบมณฑลเทศาภิบาลขึ้น โดยจัดให้นครศรีธรรมราช สงขลา และพัทลุงอยู่ในมณฑลเดียวกัน คือ “มณฑลนครศรีธรรมราช” มีข้าหลวงเทศาภิบาล คือ “พระยาสุขุมน้อยวินิต (ปั้น สุขุม)” ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งตำแหน่ง

อุปราชปักษ์ใต้ปกครองหัวเมืองปักษ์ใต้ และจัดตั้งทหารรักษาอุปราชขึ้นที่นครศรีธรรมราช ครั้นถึง พ.ศ. ๒๔๖๕ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงยุบตำแหน่งเหล่านี้ แต่ยังคงความเป็นมณฑลอยู่ จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ คณะราษฎรจึงยุบมณฑลทั้งหมด ส่งผลให้เมืองนครศรีธรรมราชซึ่งเคยมีความสำคัญที่สุดของปักษ์ใต้สิ้นสุดลง

๒.๑.๕.๒ จังหวัดพัทลุง ศรีศักร วัลลิโภดม (๒๕๔๖: ๒๑๗ - ๒๓๐) กล่าวว่า ชาวพัทลุงสร้างบ้านแปลงเมืองอยู่บริเวณรอบทะเลสาบสงขลามาดั้งแต่สมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ก็ว่าได้ แต่เดิมชาวพัทลุงมีอยู่ ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มคนพื้นเมืองร่อนเร่อยู่ตามป่าเขา เช่น พวกซาไก เขมมิ่ง อีกกลุ่มหนึ่ง คือ พวกที่อยู่แถวชายทะเลสาบ มีทั้งคนพื้นถิ่นกับคนที่มาจากภายนอก กลุ่มที่สองนี้มีความเจริญกว่า จึงสามารถพัฒนาเป็นชุมชนหมู่บ้านราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓ ชุมชนเหล่านี้รับอิทธิพลด้านศาสนาและศิลปวัฒนธรรมมาจากอินเดีย มีทั้งการนับถือพุทธศาสนาและศาสนาฮินดู ชาวเมืองส่วนใหญ่นับถือพุทธศานาพยาน ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากรัฐศรีวิชัยที่มีอำนาจทางทะเล ในเวลานั้น ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๕ เป็นช่วงที่พุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์เข้ามาอิทธิพลในภาคใต้ และเป็นช่วงที่วัฒนธรรมศรีวิชัยล่มสลายลงด้วย โดยมีเมืองศรีธรรมราชเข้ามาใช้อำนาจแทนที่เมืองศรีวิชัย ในช่วงนี้มีการสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ที่วัดเขียนบางแก้วขึ้น

ชัยวุฒิ พิชะกุล และชาญณรงค์ เทียงธรรม (๒๕๔๒: ๔๓๕๘ - ๕๓๗๕) กล่าวว่า จังหวัดพัทลุงอยู่ทางฝั่งตะวันตกของทะเลสาบสงขลา ชาวบ้านเรียกว่า “ปละท่าตะวันตก” ในอดีตชุมชนขนาดใหญ่หลายชุมชนตั้งอยู่ได้ไม่นาน เพราะถูกโจมตีจากโจรสลัด

ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๕ เมืองสทิงพระซึ่งเป็นเมืองสำคัญในแถบนี้ถูกโจมตีจากโจรสลัดจนชุมชนเริ่มเสื่อมถอย เปิดโอกาสให้ชุมชนพัทลุงที่โคกเมืองบางแก้วเจริญขึ้นมาแทนที่ ชุมชนนี้พัฒนาขึ้นจนกลายเป็นเมืองศูนย์กลางพระพุทธรศาสนาแบบลังกาวงศ์ และศูนย์กลางการปกครองบริเวณทะเลสาบสงขลา อย่างไรก็ตาม ชุมชนนี้ก็ยังคงถูกโจมตีจากโจรสลัดเช่นเดียวกับหัวเมืองนครศรีธรรมราชและหัวเมืองใกล้เคียง ราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ทางกรจึงย้ายเมืองไปอยู่ที่บ้านควนแร่ อยู่มาไม่นานก็ต้องย้ายเมืองอีกเพื่อหนีโจรสลัด โดยไปตั้งเมืองที่บริเวณเขาชัยบุรีหรือเขาเมือง อันเป็นเมืองที่มีชัยภูมิที่ดี เพราะมีภูเขาล้อมรอบ

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ ให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองหัวเมืองให้เป็นระบบมณฑลเทศาภิบาล เมืองหลวงลดอำนาจผู้ว่าราชการเมืองลง โดยส่งข้าหลวงประจำราชสำนักออกมากำกับราชการแทน ต่อมาทางการย้ายเมืองพัทลุงไปอยู่ที่บ้านวังเนียง ตำบลคูหาสวรรค์ ซึ่งก็คือตัวจังหวัดในปัจจุบัน ในวันที่ ๑๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๖๖ และได้เปิดทำการศาลากลางจังหวัดใหม่ เมื่อวันที่ ๑๖ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๘

๒.๑.๕.๓ จังหวัดสงขลา สงบ ส่งเมือง และชาวนครศรีธรรม (๒๕๔๒: ๔๕๓๒ - ๔๕๘๘) กล่าวว่าเชื่อกันว่าชุมชนขนาดใหญ่แห่งแรกในจังหวัดสงขลา คือ สทิงหม้อ ตามด้วยสทิงพระ ชุมชนสทิงพระมีสถานที่ตั้งเหมาะสม สามารถพัฒนาตนเองจนกลายเป็น ศูนย์กลางการปกครองดินแดนรอบ ๆ ทะเลสาบสงขลา ชาวอาหรับที่ไปค้าขายกับจีนได้อาศัยทำเรือ สทิงพระเป็นที่แวะพักเรือสินค้าและรับซื้อสินค้า ส่งผลให้ชุมชนสทิงพระเริ่มขยายตัวด้านการค้า มากขึ้น ระยะเวลาที่ชาวสทิงพระนับถือศาสนาพราหมณ์ ชาวพื้นเมืองนำประเพณีของพราหมณ์มาใช้ จนกลายเป็นประเพณีพื้นบ้าน ต่อมาจึงรับเอาพุทธศาสนาจากอาณาจักรศรีวิชัยมาใช้ด้วย โดยนำมาผสมผสานกับประเพณีและความเชื่อดั้งเดิม จนกลายเป็นวิถีพื้นฐานของชาวสทิงพระ

ช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๘ อาณาจักรศรีวิชัยเริ่มเสื่อมอำนาจลง เพราะถูกรุกรานจาก กลุ่มโจระ เปิดโอกาสให้พุทธศาสนาเถรวาทจากลังกาเข้ามามีอิทธิพลแทนที่ ประมาณปลาย พุทธศตวรรษที่ ๑๕ ชุมชนสทิงพระเริ่มเสื่อมโทรมลง ชุมชนแห่งใหม่ซึ่งอยู่ใกล้เคียงกันจึงเจริญ ขึ้นมาแทนที่ คือ เมืองพัทลุงที่พะโคะ แต่ปัญหาที่เมืองพะโคะประสบอยู่ คือ การคุกคามจากโจร สลัด เจ้าเมืองต้องขอให้อยุธยาช่วย รัฐบาลกลางจึงใช้วัดหลวงที่พะโคะเป็นศูนย์รวมพลังเพื่อ ปกป้องชุมชนและพระพุทธรูปศาสนา แม้ว่าวัดนี้เป็นศูนย์กลางที่สำคัญที่สุดของชุมชน แต่ก็ตกอยู่ ภายใต้อาณาเขตควบคุมของรัฐบาล ผลจากการโจมตีของโจรสลัดในแต่ละครั้ง ทำให้เมืองพัทลุงที่ พะโคะค่อย ๆ เสื่อมลง ราษฎรบางส่วนจึงอพยพไปอยู่ที่ชุมชนใหม่บริเวณเมืองสงขลาริมเขาหัวแดง ซึ่งเมืองสงขลาในยุคนี้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของชาวชวาที่นับถือศาสนาอิสลาม

ช่วง พ.ศ. ๒๑๖๒ - ๒๑๘๕ เมืองสงขลาเริ่มก่ออกบฏขึ้น รัฐบาลกลางเข้า ปราบปรามจนสามารถยึดเมืองได้เมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๓ ส่งผลให้พวกมลายูที่มีอิทธิพลบริเวณนี้ถูก กำจัดออกไปด้วย รัฐบาลกลางได้ลดฐานะเมืองสงขลาให้กลายเป็นเมืองขึ้นของพัทลุงระหว่าง พ.ศ. ๒๒๔๒ - ๒๓๑๕ ที่ตั้งเมืองสงขลาในระยะนี้อยู่ที่บ้านแหลมสนตรงข้ามกับที่ตั้งเมืองสงขลา ปัจจุบัน ในสมัยกรุงธนบุรี เมืองสงขลาฝั่งแหลมสนเริ่มมีบทบาทสำคัญขึ้นอีกครั้ง เนื่องจากค้าขาย กับภาคใต้ของจีน และเริ่มมีชาวจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองสงขลามากขึ้น ชาวจีนบางกลุ่ม กลายเป็นกลุ่มอิทธิพลในเวลาต่อมา ดังการมีเจ้าเมืองที่เป็นคนจีนปกครองถึง ๘ คน อย่างไรก็ตาม เมืองสงขลาฝั่งแหลมสนมีสถานที่คับแคบ ไม่สามารถขยายเป็นเมืองใหญ่ได้ จึงมีการย้ายเมืองไป ตั้งที่ตำบลบ่อยางใน พ.ศ. ๒๓๘๕ หลังจากนั้นก็เจริญรุ่งเรืองทัดเทียมกับเมืองนครศรีธรรมราช เมื่อ มีการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ ๕ ทางฝ่ายรัฐบาลเลือกเมืองสงขลาเป็นที่ตั้งที่ว่าการ มณฑลนครศรีธรรมราช สมัยนี้มีการสร้างทางหลวงเชื่อมต่อระหว่างเมืองสงขลา กับเมืองใกล้เคียง มีการจัดระบบไปรษณีย์โทรเลข และมีเรือเมล์ที่สามารถติดต่อกับกรุงเทพ และเมืองต่าง ๆ สะดวก ขึ้น การเปิดประเทศตอนปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๔ ส่งผลให้เมืองสงขลากลายเป็นเมืองค้าขายสำคัญ

ของภาคใต้ หลังจากที่เราสร้างเส้นทางรถไฟเสร็จใน พ.ศ. ๒๔๖๐ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ก็กลายเป็นชุมทางรถไฟที่ใหญ่ที่สุดในภาคใต้ และเป็นศูนย์กลางการค้าขายพาราและดีบุก หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ มีนักท่องเที่ยวหลังไพลเข้ามาเที่ยวจำนวนมาก

จากข้อมูลข้างต้นทำให้เห็นว่าจังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลาและพัทลุงต่างก็มีบริบททางประวัติศาสตร์ร่วมกันมาอย่างยาวนาน กล่าวคือ ทั้ง ๓ เมืองต่างก็เป็นเมืองอยู่ข้างอู่น้ำสำคัญของภาคใต้ ต่างก็เป็นเมืองที่ถูกโจมตีจากโจรสลัด ต่างก็เป็นเมืองท่าที่ชาวอินเดีย และชาวจีนนิยมเดินทางมาติดต่อค้าขาย ส่งผลให้ได้รับอิทธิพลด้านศาสนาและศิลปวัฒนธรรมจากทั้ง ๒ ชาติด้วย ต่างก็เป็นเมืองที่อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาลกลาง เช่น ในสมัยอยุธยาเมืองทั้งสามมีฐานะเป็นหัวเมืองชั้นนอกของเมืองหลวง แต่เมืองเหล่านี้ที่อยู่ห่างไกลเมืองหลวงมาก ทำให้การควบคุมหัวเมืองค่อนข้างหละหลวม ส่งผลให้เมืองเหล่านี้มักแข็งข้ออยู่เสมอ

ชาวนครศรีธรรมราช สงขลาและพัทลุงมักขัดแย้งกับหน่วยงานของรัฐ ทั้งรัฐบาลกลางและรัฐท้องถิ่น ก่อนปฏิรูปการปกครองเป็นระบบมณฑลเทศาภิบาล เจ้าเมืองและบริวารมักบังคับเอาผลประโยชน์จากชาวนา ชาวนาได้รับความเดือดร้อนกันไป จนต้องหนีไปเป็นโจรบ้างก็ทิ้งบ้านเรือนไปอยู่ที่อื่น (พิศมัย นันทแสง, ๒๕๓๖: ๓๕ - ๔๔) หลังการปฏิรูปการปกครองเป็นระบบมณฑลเทศาภิบาล รัฐบาลออกกฎหมายจัดเก็บภาษีต่าง ๆ รวมทั้งภาษีรัชชูปการ (เป็นเงินที่เรียกเก็บจากผู้ชายที่มีอายุ ๑๘ - ๖๐ ปี) ชาวบ้านที่ไม่คุ้นชินกับระบบนี้จึงรวมตัวกันต่อต้าน โดยตั้ง “ชุมโจรบ้านดอนทราย” ขึ้นที่จังหวัดพัทลุง มีการประกาศตัวว่าจะดูแลปกป้องชุมชนของตน รวมทั้งแก้แค้นกลไกดของรัฐที่เคยสร้างความเดือดร้อน ภายหลังรัฐบาลเข้ามาปราบปรามชุมโจรนี้ อย่างหนัก ชุมโจรดังกล่าวจึงแตกสลายไป (มานะ ชุนวิช่วย, ๒๕๔๖: ๑๓๔ - ๑๓๖)

นครศรีธรรมราช สงขลาและพัทลุงต่างก็เป็นเมืองที่มีวัฒนธรรมทางพุทธศาสนา ร่วมกัน ซึ่งส่งผลให้ชาวเมืองมีความคิดความเชื่อร่วมกันด้วย อติศักดิ์ ทองบุญ (๒๕๔๒: ๗๓๗๕) กล่าวว่าชุมชนสทิงพระ (บริเวณทะเลสาบสงขลา รวมถึงบางแก้วของพัทลุง) และนครศรีธรรมราช ต่างก็อาศัยพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมน้ำใจให้คนรักใคร่สามัคคีและอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข

ในช่วงที่พ่อค้านำหนังสือวัดเกาะเข้ามาสู่ภาคใต้ก็เข้ามาบริเวณทะเลสาบสงขลาและทะเลแวกใกล้เคียงหรือมีตลาดใหญ่อยู่บริเวณมณฑลนครศรีธรรมราช (อุดม หนูทอง, ๒๕๓๘: ๘๖)

นอกจากนี้นครศรีธรรมราช สงขลาและพัทลุงยังมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในด้านการเมือง โดยมานครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลางอำนาจและปกครองหัวเมืองทั้งสอง ยงยุทธ ชูแ่วน (๒๕๕๐: ๑๒๓) กล่าวถึงความสัมพันธ์ของเมืองทั้งสามว่าเมืองนครศรีธรรมราชมีอิทธิพลในเมืองพัทลุงมาแต่เดิม เพราะผู้ปกครองเมืองพัทลุงเป็นบุตรชายของเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ในขณะที่เจ้าเมืองสงขลา ก็มีอิทธิพลทางการเมืองในเมืองพัทลุง มีตำนานเล่าว่าเจ้าเมืองสงขลาส่งน้องชายมาปกครองเมือง

พัทลุง และศรีศักร วัลทิโกดม (๒๕๔๖: ๒๑๓ - ๒๓๐) กล่าวว่าในอดีตชุมชนพัทลุงเป็นส่วนหนึ่งของเมืองสทิงพระ จังหวัดสงขลา ในขณะที่เมืองสทิงพระก็เป็นส่วนหนึ่งของนครศรีธรรมราชซึ่งมีความสัมพันธ์ทางการเมืองและวัฒนธรรมในรูปของแคว้นแคว้นหรือรัฐเดียวกัน

ครั้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมืองทั้งสามก็อยู่ในมณฑลเดียวกัน เรียกว่า มณฑลนครศรีธรรมราช โดยมีเมืองสงขลาเป็นสถานที่ตั้งว่าการมณฑล

การที่จังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลา และพัทลุงมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันอย่างยาวนานและแนบแน่น น่าจะส่งผลให้วรรณกรรมคำสอนกลุ่มนี้มีลักษณะบางประการร่วมกัน

ผู้วิจัยพบว่าตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๕ เป็นต้นมา การสร้างและการเสพวรรณกรรมคำสอนภาคใต้เริ่มคลี่คลายลงไปมาก กล่าวได้ว่าแทบจะไม่มี การแต่งวรรณกรรมคำสอน หรือวรรณกรรม “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ประเภทอื่น ๆ วรรณกรรมคำสอนที่ปรากฏมักเป็นงานเขียนขนาดสั้น ไม่ได้มีรูปแบบเป็นเล่มเหมือน “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ส่วนใหญ่แต่งเฉพาะกิจ ที่สำคัญคือ ไม่ได้มุ่งไปที่ “การสื่อสาร” กับคนในชุมชนดังแต่ก่อน แม้แต่โรงพิมพ์วัดเกาะในภาคใต้เองก็ลดปริมาณการพิมพ์ และหลายแห่งปิดกิจการลงเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐ ทั้งนี้ น่าจะเกิดขบวนการได้เน้นสร้างงานตามกระแสตลาด หรือแต่งเพื่อส่งเข้าชิงรางวัลจากองค์กรต่าง ๆ ในขณะที่ผู้เสพก็นิยมเสพงานจากสื่อวิทยุโทรทัศน์ ส่งผลให้การสร้างงานที่เป็นหนังสือรูปเล่มขนาดเล็กไม่ได้รับความนิยม ดังที่ผู้แต่งเรื่อง *สุรายาเสพติด* กล่าวว่าสมัยนี้ (พ.ศ. ๒๕๑๕) คนไม่นิยมแต่งกลอน แต่นิยมเสพดนตรี และภาพยนตร์ ดังนี้

สมัยนี้กลอนกวีหาไม่	ทั้งเนื้อได้มีเสียงเพลงบรรเลงเจอลย
ประกอบภาพที่ส่งาราน่าชย	จนลิมเลขของเก่าเราประพันธ์
	(สุรายาเสพติด หน้า ๑๖)

ความคิดข้างต้นสอดคล้องกับที่สุธิวงษ์ พงศ์ไพบูลย์ กล่าวไว้ว่าช่วง พ.ศ. ๒๕๒๐ - ๒๕๓๐ วัฒนธรรมการเรียนรู้ถ่ายโอนจากสถาบันครอบครัวและสถาบันการศึกษาไปอยู่ที่โรงงาน และหน้าจอโทรทัศน์ (๒๕๔๔: ๕๑) การรวมตัวของของคนในชุมชนมักปรากฏในรูปของการทำกิจกรรมที่มีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง นอกจากนี้ก็น่าจะเกิดจากวิกฤตการณ์ทางการเมืองในภาคใต้ ดังที่กล่าวไว้แล้ว ส่งผลให้คนไม่มีเวลาแต่งหนังสือหรือนำไปสวดอ่านกันเหมือนในอดีต

ประเด็นที่ผู้วิจัยกล่าวมานี้เป็นข้อมูลพื้นฐานที่ช่วยให้เข้าใจภูมิหลังของสังคมภาคใต้ ผู้วิจัยจะนำความรู้เรื่องภูมิหลังนี้ไปใช้วิเคราะห์ลักษณะเด่นและบทบาททางสังคมของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ในบทต่อ ๆ ไป

๒.๒ ภูมิหลังของคำสอนภาคใต้และวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ก่อนมีวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก”

คำสอนภาคใต้แบ่งได้เป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่ คำสอนประเภทมุขปาฐะและลายลักษณ์ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ประเภทร้อยกรองที่ตั้งใจแต่งเป็นวรรณกรรมคำสอนเท่านั้น หรือแต่งเป็นคำสอนตลอดเรื่องและแสดงวัฒนธรรมการแต่งชัดเจน ลักษณะดังกล่าวปรากฏในรูปแบบของวรรณกรรมคำสอนประเภทลายลักษณ์ หรือฉบับตัวเขียน อย่างไรก็ตาม การที่ผู้วิจัยนำเสนอคำสอนภาคใต้ประเภทมุขปาฐะข้างต้นนี้ด้วย เพราะพบว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ที่แต่งตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๐ เป็นต้นมา ได้รับอิทธิพลจากขนบของวัฒนธรรมมุขปาฐะค่อนข้างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คำสอนในมหรสพพื้นบ้านประเภทหนังตะลุง ซึ่งทำให้เห็นว่าในช่วงที่สังคมเปลี่ยนแปลงไปยังมีการสืบทอดวัฒนธรรมมุขปาฐะไปพร้อม ๆ กับวัฒนธรรมลายลักษณ์ อาจเพราะวัฒนธรรมมุขปาฐะยังมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตชาวบ้านในสมัยที่แต่ง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๒.๒.๑ คำสอนภาคใต้ประเภทมุขปาฐะ เป็นคำสอนที่ถ่ายทอดจากปากต่อปาก ในที่นี้ ผู้วิจัยหมายรวมถึงคำสอนในมหรสพพื้นบ้านประเภทหนังตะลุงและมโนห์ราด้วย คำสอนภาคใต้กลุ่มนี้มักเป็นผลงานของกลุ่มชาวบ้าน แบ่งเป็น ๒ กลุ่มย่อย คือ

๒.๒.๑.๑ คำสอนที่เป็นภายิตพื้นบ้าน* ผู้วิจัยพบว่าคำสอนมุขปาฐะประเภทภายิตพื้นบ้านเท่านั้นที่มีการนำไปสอนโดยตรง แต่ก็เป็นเพียงคำพูดที่พูดต่อ ๆ กันมา ส่วนใหญ่มักเป็นถ้อยคำง่าย ๆ สั้น ๆ ที่มีคำสัมผัสคล้องจองเพื่อสะดวกในการจดจำ เช่น ตื่นสายให้สร้างสวนพร้าว ตื่นเช้าให้สร้างสวนยาง และนั่งนานແหลง** มากงานน้อย

สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์ (๒๕๑๒: ๑๒๒ - ๑๓๘) กล่าวว่าภายิตชาวบ้านน่าจะเป็นต้นเค้าของกลอนชาวบ้าน อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่าคำสอนกลุ่มนี้ไม่ได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์ จึงยังมีลักษณะที่ไม่หยุดนิ่ง เมื่อมีการถ่ายทอดก็อาจเปลี่ยนแปลงคำให้ผิดไปจากเดิม และอ้างอิงได้ยาก

๒.๒.๑.๒ คำสอนในการแสดงและพิธีกรรม แบ่งเป็น ๒ ประเภท ได้แก่

๑) คำสอนในการแสดง เช่น คำสอนแทรกในเพลงพื้นบ้าน นิทานนิยายพื้นบ้าน ลิเกป่า เพลงบอก หนังตะลุง และโนรา คำสอนมุขปาฐะประเภทนี้มีเนื้อหาหลากหลาย เช่น ล้อเลียนสังคม วิพากษ์วิจารณ์สังคม ล้อเลียนการเมือง ฝากรัก บอกรัก ตัดพ้อต่อว่า รวมทั้งอบรมสั่งสอน ในระยะแรกเป็นเพียงจดจำต่อ ๆ กันมา ครั้นเทคโนโลยีการพิมพ์เจริญรุ่งเรือง จึงพิมพ์ด้วยบท

* สามารถดูได้ที่งานวิจัยต่าง ๆ ของกัญญา จิตต์ธรรม วิมล คำศรี สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์ งานวิจัยของมหาวิทยาลัยทักษิณ และงานวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคใต้

** แหลง หมายถึง พูด

ออกเผยแพร่อย่างแพร่หลาย โดยปรับเปลี่ยนตัวบทให้สอดคล้องกับยุคสมัยมากขึ้น ในส่วนที่เป็นคำสอน มักปรากฏเด่นชัดในมหรสพประเภทหนังตะลุง เพราะนายหนังมักนำ “บทสอน” มาสอดแทรกไว้ในเรื่องเพื่อใช้สอนผู้อ่านผู้ฟัง

หนังตะลุงเกิดขึ้นเมื่อใด ยังไม่มีหลักฐานยืนยันได้แน่ชัด พวง บุษรารัตน์ (๒๕๔๒: ๒๑ - ๒๕) ซึ่งเป็นนายหนังตะลุงสันนิษฐานว่าหนังตะลุงเกิดขึ้นในภาคใต้เมื่อประมาณ ๒๐๐ ปีมาแล้ว น่าจะเกิดปลายสมัยรัชกาลที่ ๒ เนื่องจากหนังตะลุงนิยมแต่งด้วยกลอนซึ่งเป็นคำประพันธ์ที่แพร่หลายไปอย่างกว้างขวางเมื่อสุนทรภู่แต่งเรื่องพระอภัยมณี

การแสดงหนังตะลุงในระยะแรก ๆ เน้นการพากย์กลอนและดำเนินเรื่องด้วยบทร้อยกรองที่ซับซ้อนเป็นสำเนียงท้องถิ่น หรือที่เรียกว่าการ “ว่าบท” ประกอบด้วยตัวบทที่หลากหลาย แต่ที่จดจำกันได้ เช่น บทไหว้ครู บทตั้งเมือง บทโคธ บทพรรณนาธรรมชาติ บทสอน บทยักษ์ และบทอัศจรรย์หรือบทสมห้อย ส่วนที่เป็นคำสอนมักปรากฏใน “บทสอน”

เรื่องที่น่าสนใจมีที่มาจาก ๓ แหล่ง แหล่งแรกนำมาจากวรรณกรรมภาคกลาง รวมทั้งเรื่องที่น่ามาจากหนังสือวัดเกาะที่แพร่หลายจากภาคกลางเข้าสู่ท้องถิ่น เช่น พระอภัยมณี โคบุตร ลักษณวงศ์ ขุนช้างขุนแผน และรามเกียรติ์ แหล่งที่สองนำมาจากวรรณกรรมท้องถิ่น และแหล่งที่สามเป็นเรื่องที่แต่งขึ้นเอง ในระยะหลังแหล่งที่สามมุ่งเนื้อหาที่ทันสมัยมากขึ้น มีการบันทึกใส่เทปออกจำหน่ายโดยมุ่งเน้นบทตลก บทพูดหรือบทเจรจามากกว่าพากย์กลอน เช่น ธรรมะชนะอธรรม ประชาชนเป็นใหญ่ในแผ่นดิน และนายอำเภอปฏิวัติ

เมื่อพิจารณาในส่วนที่เป็นคำสอน พบว่ามีหลักคำสอนที่ใช้สอนคนทั่วไปกลุ่มหนึ่ง และใช้สอนคนเฉพาะกลุ่มอีกกลุ่มหนึ่ง เช่น “บทฤๅษีสอนศิษย์” จากหนังเรื่อง แว่วเสียงมหัศจรรย์ ของคณะหนังจำเนียร คำหวาน มีเนื้อหาตักเตือนผู้หญิงชนบทให้แต่งกายเหมาะสมแก่สภาพสังคมชนบท ไม่แต่งกายตามอย่างคนเมือง เช่น นุ่งกางเกงทรงกระบอก แด้มไฟ ผัดหน้าทาปากแดง ใส่ผมปลอม และเสริมหน้าอก ดังนี้

เราเป็นลูกสาวพวกชาวบ้านนอก	ตามสาวบางกอกเหมือนนุ่งบอกลำไย
ยุคสาวดาวเทียมดูริเริ่มดูไร	ปลุกไฟแด้มหน้าปากทาให้แดง
ผมงอกไม่พร้อมเอาผมปลอมเข้ามาเสริม	หน้าอกเดิมหนูนุ่นพูนแขนง
ไว้ให้ยาวยาวเดินสาวปากแดง	ตกแต่งปากสาวพวกชาวเมืองกรุง
ลูกทุ่งลูกนาชาวป่าชาวไร่	กลืนโคลนสาบควายควรรใช้ผ้าถุง
อย่าเอาเยี่ยงอย่างหนุ่มนางเมืองกรุง	อย่านุ่งแต่ไฟดีให้ปิดรางราน
	(จำเนียร คำหวาน, เทปดลับ)

๒) คำสอนในพิธีกรรม เช่น เพลงคำตัก (ซึ่งก็คือเพลงที่ใช้ร้องในงานบวชนาคเพื่อสวดให้ขวัญเจ้านาคอยู่กับตัว และตักเตือนการปฏิบัติตนของนาค) และบทสวดคู่ขวัญคู่บ่าวสาว (ซึ่งแต่งขึ้นเพื่อสอนการครองคู่ของเจ้าบ่าวและเจ้าสาว) ดังตัวอย่างเพลงคำตักสอนนาคตอนหนึ่งที่สอนนาคให้รู้จักหน้าที่ และสนใจศึกษาเล่าเรียนพระธรรมเพื่อจะได้มีวิชาติดกาย ดังนี้

หน้าที่ของพระจะต้องปฏิบัติในกิจวัตรทุก ๆ สิ่ง

อย่าละทิ้งในกิจของพรหมอยู่ให้เขาชมเชย

เจ้าจงอุตส่าห์เล่าเรียนทำความเพียรอย่าเพิกเฉย

อย่าละเลยศีลวิชาสิกแล้วได้ติดกาย

(คำตัก ฉบับนายบุญกุล ล้อมเขตต์, ๒๕๔๒: ๑๐๔๓ - ๑๐๔๕)

ผู้วิจัยพบว่าคำสอนในวรรณกรรมมุขปาฐะส่วนใหญ่ของภาคใต้ แฝงอยู่ในเรื่องให้ความบันเทิง ไม่ได้แต่งขึ้นเพื่อใช้สอนโดยตรง นอกจากนี้ แม้ว่ามีคำสอนที่เป็นภาษิตพื้นบ้านที่ใช้สอนโดยตรง แต่ก็ยังเป็นเพียงถ้อยคำสั้น ๆ จึงไม่ได้อยู่ในขอบเขตของการวิจัยครั้งนี้

จากข้อมูลข้างต้นเห็นได้ว่าคำสอนภาคใต้ประเภทมุขปาฐะปรากฏอยู่ในแหล่งต่าง ๆ อย่างหลากหลาย แม้จะไม่แต่งเป็นวรรณกรรมคำสอนโดยตรง แต่ก็ทำให้เห็นว่าการตั้งใจสอดแทรกคำสอน เพราะผู้แต่งเห็นความสำคัญด้วย

๒.๒.๒ วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ประเภทลายลักษณ์ ได้แก่ วรรณกรรมคำสอนที่ปรากฏในฉบับตัวเขียนหรือที่เรียกว่าหนังสือบุด มักแต่งเป็นร้อยกรอง มีลักษณะทั่วไปดังต่อไปนี้

๒.๒.๒.๑ ลักษณะต้นฉบับ วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ประเภทลายลักษณ์มักจารลงในหนังสือบุด หนังสือบุดนี้ทำด้วยกระดาษที่พับซ้อนไปมาหลายชั้น โดยใช้ส่วนบนและส่วนล่างทำเป็นปก ไม่ระบุเลขหน้า แต่บอกหน้าต้นและหน้าปลายไว้ มีทั้งหนังสือบุดขาวและบุดดำ หากเป็นบุดดำ เนื้อกระดาษมีสีดำ เขียนด้วยตัวอักษรสีขาว คำหรือทอง หากเป็นบุดขาว เนื้อกระดาษเป็นสีขาว เขียนด้วยอักษรสีดำ วรรณกรรมคำสอนภาคใต้มักจารลงในหนังสือบุดขาว ผู้จารใช้หมึกดำหรือดินสอดำ ขนาดของหนังสือ คือ เป็นขนาดกลาง ความยาวประมาณ ๑๑ x ๓๒ เซนติเมตร เขียนข้อความเรียงต่อกันไปจากซ้ายไปขวาจนเต็มบรรทัด และเต็มหน้า เมื่อเปลี่ยนฉันทลักษณ์ มักบอกชื่อฉันทลักษณ์ไว้ อักษรที่ใช้ คือ อักษรไทยและภาษาไทยโบราณ โดยมีภาษาไทยถิ่นใต้ปะปน ต้นฉบับของวรรณกรรมคำสอนประเภทลายลักษณ์มักชำระในตอนต้น และตอนท้ายเรื่อง ภายหลังนิยมเขียนลงในสมุดฝรั่ง ซึ่งได้รับความนิยมตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นต้นมา

ภาพที่ ๑ แสดงต้นฉบับสุภาษิตสอนหญิง

สมบัติสุนัษัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

๒.๒.๒.๒ ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ประเภทลายลักษณ์ ส่วนใหญ่ไม่ระบุชื่อผู้แต่งและสมัยที่แต่ง เพราะคัดลอกสืบต่อกันมาเป็นทอด ๆ ชื่อผู้แต่งและสมัยที่ แต่งมักเป็นคำสันนิษฐานของนักวิชาการ เช่น อุดม หนูทอง สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ วิมล คำศรี และ สนิท บุญฤทธิ์ โดยเชื่อกันว่าวรรณกรรมคำสอนประเภทลายลักษณ์เรื่องแรก คือ *ปริสนาสอนน้อง* หรือ *กฤษณาสอนน้อง* แต่งในสมัยอยุธยา ดังที่อุดม หนูทอง (๒๕๓๔: ๘๕ - ๘๐) กล่าวว่าก่อนที่จะมี กฤษณาสอนน้องฉบับธนบุรี ได้มีฉบับอยุธยาแล้ว แต่สภาพชำรุด จึงแต่งขึ้นซ่อมของเดิม

เรื่องอื่น ๆ ที่แต่งหรือคัดลอกตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๑ - ๖ มีดังนี้

๑) ในสมัยรัชกาลที่ ๑ - ๓ มีวรรณกรรมคำสอนต่อไปนี้

- *สุภาษิตสอนหญิงคำกาพย์* สันนิษฐานว่าผู้แต่ง คือ พระอุดมปิฎก (เทพ บุญยประสาท, ๒๕๐๐: หน้า ก)
- *สุภาษิตคำกาพย์ ฉบับสุนัษัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต* หมายเลข ๒๕๑* สันนิษฐานว่าผู้แต่ง คือ สามเณรลอย เพราะระบุว่า “หนังสือสอนยี่ห่วยนี้เนนล้อย เขียนไว้หน้าต้อน หน้าปลายสุภาษิตข้าเขียน” (หน้า ๑)
- *สุภาษิตคำกาพย์ ฉบับสุนัษัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต* หมายเลข ๒๕๕ สันนิษฐานว่ากวีนิพนธ์แต่ง**
- *พาลีสอนน้องคำกลอน* ผู้แต่ง คือ พระมหายศรา ระบุว่าคัดลอกเมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๕ (ระบุไว้ในเล่ม)
- *คำสรรเสริญพระคุณครูหรือปรมัตถ์คำกลอน* ขุนชำนาญแต่งเมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๕ (ระบุไว้ในเล่ม)
- *โคลงสุภาษิต* คัดลอกเมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๐ (ระบุไว้ในเล่ม)

ไม่ระบุชื่อผู้แต่ง

* ต่อไปผู้วิจัยจะเรียกสุภาษิตเล่มนี้ว่า สุภาษิตคำกาพย์ หมายเลข ๒๕๑

** ต่อไปผู้วิจัยจะเรียกสุภาษิตเล่มนี้ว่า สุภาษิตคำกาพย์ หมายเลข ๒๕๕

๒) ในสมัยรัชกาลที่ ๔ มีวรรณกรรมคำสอนเรื่อง สุภาษิตร้อยแปด

สันนิษฐานว่าผู้แต่ง คือ พระอุดมปิฎก (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๒: ๑๐)

๓) ในสมัยรัชกาลที่ ๕ มีวรรณกรรมคำสอนต่อไปนี้

- ภายิตลวงสอนหลานคำกาพย์ สันนิษฐานว่าผู้แต่ง คือ พระครูวิจารณ์ศีลคุณ (ชู) และน่าจะแต่งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๖ (สนธิท บุญฤทธิ, ๒๕๔๘: ๒๖๐)

- ปกริโนวาท ผู้แต่ง คือ พระมหาโชติ วัดราชบูรณะ แต่งเสร็จเมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๑ (พ.ศ. ๒๔๓๕) (ระบุไว้ในเล่ม)

- คำสอนจี๋เท่อ ผู้แต่ง คือ พระมหาโชติ แต่งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๒ (ระบุไว้ในเล่ม)

- อวาศโวหาร ไม่ระบุนามผู้แต่ง ระบุเพียงว่าจำพรรษาอยู่ที่วัดอรุณราชวราราม (ระบุไว้ในเล่ม)

๔) ในสมัยรัชกาลที่ ๖ มีวรรณกรรมคำสอนต่อไปนี้

- สุภาษิต ผู้แต่ง คือ หลวงสุขเกษมสโหมทัย แต่งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ (ระบุไว้ในเล่ม)

- ราดชะเนนคำกาพย์ คัดลอกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ (ระบุไว้ในเล่ม)

วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ประเภทลายลักษณ์หลายเรื่องไม่ระบุทั้งชื่อผู้แต่งและช่วงเวลาที่แต่งหรือคัดลอก สาเหตุประการหนึ่งเกิดจากวรรณกรรมกลุ่มนี้มักชำระที่ปกหน้าหรือปกหลัง และส่วนดังกล่าวมักระบุชื่อผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

วรรณกรรมคำสอนภาคใต้สมัยโบราณที่ไม่ทราบชื่อผู้แต่งและสมัยที่แต่ง เช่น คติโลกคีธรรม คำสอนเรื่องบาปบุญคุณโทษ ธรรมะสอนใจชายหญิง สุภาษิตมุงคังทัฬหะนี สุภาษิตสอนบุตร และ อภัยพานร อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าวรรณกรรมคำสอนเหล่านี้แต่งหรือคัดลอกก่อนสมัยรัชกาลที่ ๖ เพราะมีเนื้อหาร่วมกับวรรณกรรมคำสอนภาคกลางที่แต่งในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นหรือก่อนหน้านั้น ผู้แต่งวรรณกรรมกลุ่มนี้น่าจะเป็นพระสงฆ์หรือนักปราชญ์ราชบัณฑิต เนื่องจากมีความรู้พอที่จะอ่านออกเขียนได้ นอกจากนี้ ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าส่วนใหญ่ น่าจะเป็นพระภิกษุ เพราะใช้คำสรรพนามว่า “อาตมา” ดังที่ปรากฏในเรื่อง อภัยพานร ว่า “เหตุตามอาตมา” (หน้า ๑๓) “เป็นอุปนิสัยอาตมา” (หน้า ๑๓) และ “ว่าอาตมาเลิศกว่าคน” (หน้า ๕๖) ในเรื่อง สุภาษิตร้อยแปด มีข้อความว่า “จึงไม่ไกลอาตมา” (หน้า ๘) และ “กับอายุของอาตมา” (๑๑) ในเรื่อง สุภาษิตสอนหญิงคำกาพย์ มีข้อความว่า “ขอบหัวหัวอย่าเชื่อน อย่าให้เกินแก่อาตมา” (หน้า ๑๓)

สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (๒๕๔๒: ๓๐๕๒ - ๓๐๖๖) กล่าวว่าสมัยโบราณผู้แต่งวรรณกรรมท้องถิ่นส่วนใหญ่เป็นผู้แตกฉานทั้งภาษาบาลี ภาษาไทยและอักษรขอม มีเจตนาสร้างถวายเป็นพุทธบูชา ให้ใช้สวดอ่านหนังสือให้แตกฉาน และเป็นการรวบรวมองค์ความรู้สาขาใดสาขาหนึ่งไว้ใช้ประโยชน์

๒.๒.๒.๓ วัตถุประสงค์ในการแต่ง วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ประเภทลายลักษณ์มีวัตถุประสงค์ในการแต่ง ๓ ประการ ดังนี้

๑) เพื่อใช้สอนผู้อ่านผู้ฟัง วรรณกรรมคำสอนประเภทลายลักษณ์ทุกเรื่องมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้สอนผู้อ่านผู้ฟัง เช่น เรื่อง สุภายิตสอนหญิง ฉบับนางนิล ทวีเศษ ผู้แต่งกล่าวว่าแต่งเพื่อสอนหญิงชาย ดังนี้ “ให้ทราบจิตหญิงชายไปภายหน้า” (สุภายิตสอนหญิง หน้า ๔๗) เรื่อง สุภายิตคำกาพย์ หมายเลข ๒๕๑ กล่าวว่าใช้ตั้งสอนหญิงชายเช่นเดียวกัน ดังนี้

ข้าพเจ้าแตงนิยาย	ตั้งสอนไว้ให้ถ้วนถี่
หญิงชายทุกคนมี	เจ้าจงจำอย่าทำเมิน

(สุภายิตคำกาพย์ หมายเลข ๒๕๑ หน้า ๑๘๓)

๒) เพื่อใช้เป็นหนังสือสวดอ่านสำหรับกุลบุตร ภาคใต้สมัยโบราณมีวัฒนธรรมการ “สวดหนังสือ”* การแต่งหนังสือส่วนหนึ่งจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อให้กุลบุตรใช้สวดอ่าน เช่น เรื่อง สุภายิตคำกาพย์ หมายเลข ๒๕๑ ระบุว่า “เขียนไวยไทยกุลบุตรสวดอ่านในหทัยนารโงย” (หน้า ๑) เรื่อง สุภายิตสอนหญิงคำกาพย์ ระบุว่า “สวดแล้วเร่งจำไว้ ให้ชัดเจนในหทัย” (หน้า ๓๔) และเรื่อง สุภายิตคำกาพย์ หมายเลข ๒๕๑ กล่าวว่าแต่งเพื่อให้กุลบุตรอ่าน ดังนี้

กุลบุตรผู้ใดได้อ่าน	คำนี้วิจารณ์
ประเสริฐเลิศล้ำทำใจ	
ควรที่เล่าเรียนจำไว้	เรื่องราวนี้ไสย
จำใจเอาไว้อย่าหย่อน	

(สุภายิตคำกาพย์ หมายเลข ๒๕๑ หน้า ๒๑๖)

* การสวด คือ การอ่านหนังสือร้อยกรองโดยออกเสียงเป็นทำนองตามบทหรือกรอง แห่ลงสำคัญของหนังสือสวด คือ วัค สมัยก่อนผู้ที่ต้องการให้บุตรหลานเล่าเรียนต้องส่งไปเรียนที่วัค หลังจากทีอ่านนม ก ข ทั้งไทยและขอมแล้วเด็กวัคต้องหัด “สวดหนังสือ” เพื่อให้อ่านหนังสือได้คล่อง หนังสือที่อ่านเป็นเรื่องเกี่ยวกับคติธรรมคำสั่งสอน เรื่องที่อ่านแต่งเป็นร้อยกรองเพื่อให้จดจำง่าย (ตรีศิลป์ บุญขจร, ๒๕๔๗: ๑๑ - ๑๓)

๓) เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ผู้แต่งวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ประเภทลายลักษณ์นิมสร้างงานเพื่อเป็นพุทธบูชาหรือถวายแด่พระศาสนา เพราะเชื่อว่าจะได้รับอานิสงส์ สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (๒๕๓๘: ๓๔-๓๗) กล่าวถึงความเชื่อเรื่องอานิสงส์ที่เกิดจากการสร้างหนังสือว่าจำแนกได้ ๕ ประเภท ประการแรกคือเป็นอานิสงส์ให้เกิดผลบุญทั้งแก่ผู้สร้างและผู้เกี่ยวข้อง ประการที่สองคือเป็นอานิสงส์ให้ถึงสวรรค์ ประการที่สามคือเป็นอานิสงส์ให้ได้พบกับยุคพระศรีอาริยเมตไตรย ประการที่สี่คือเป็นอานิสงส์ให้เกิดปัญญาธรรมและธรรมะชั้นสูง และประการที่ห้าคือเป็นอานิสงส์ให้ถึงนิพพาน

การแต่งเพื่อถวายแด่พระศาสนา เช่น สุภามิตสอนหญิงคำกาพย์ ผู้แต่งขอให้อานิสงส์ในการแต่งคัลบันดาลให้ได้พบพระศรีอาริยเมตไตรยหรือบรรลुพระนิพพาน เช่น “ขอให้ทันพระศรีอาริย์” และ “เข้านิพพานล่วงลับไป” (หน้า ๓๔)

เรื่องพระสังกัจจายน์สอนศิษย์ ผู้แต่งขอให้ตนบรรลुพระนิพพาน ดังนี้ “ส่วนตัวเราไซ้จักไปนฤพาน” (สมุดไทยขาว อักษรไทย เส้นหมึก: ๒๔)

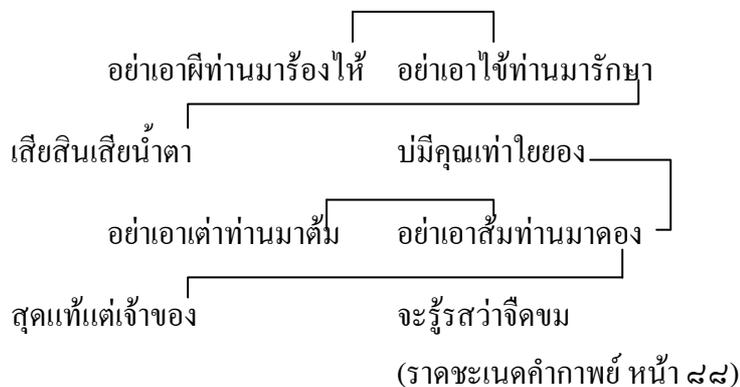
๒.๒.๒.๔ รูปแบบคำประพันธ์ วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ประเภทลายลักษณ์ส่วนใหญ่ใช้รูปแบบคำประพันธ์เดี่ยวประเภทใดประเภทหนึ่งทั้งเรื่อง เช่น กาพย์ กลอน โคลง หรือ ร่าย ซึ่งคำประพันธ์ประเภทนั้นอาจมีคำประพันธ์ชนิดย่อยรวมอยู่ด้วยก็ได้ เช่น แต่งเป็นคำประพันธ์ประเภทกาพย์ ประกอบด้วยกาพย์สุรางคณาจค์ และกาพย์ยานี

จากการศึกษาคำประพันธ์เดี่ยวพบว่ามิตดังต่อไปนี้

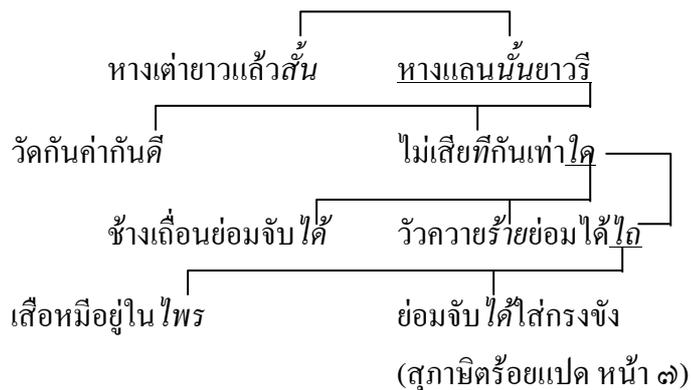
- ๑) กาพย์ ใช้มากที่สุด พบจำนวน ๑๖ เรื่อง แบ่งกลุ่มได้ดังนี้
 - ก. กลุ่มที่แต่งด้วยกาพย์ยานี ๑๑ พบ ๘ เรื่อง ได้แก่
 - (๑) รัตชะเนนคคำกาพย์
 - (๒) โลกนิตติสุภามิต
 - (๓) สุภามิตของหลวงสุขเกษมสโมทัย
 - (๔) สุภามิตคำกาพย์ หมายเลข ๒๕๕
 - (๕) สุภามิตร้อยแปด
 - (๖) สุภามิตสอนบุตร
 - (๗) สุภามิตสอนหญิง
 - (๘) สุภามิตสอนหญิงคำกาพย์

* ผู้วิจัยสะกดคำว่า กาพย์สุรางคณาจค์ โดยใช้พยัญชนะ “ณ” ตามวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ เพราะมีความหมายว่าคณะนางฟ้า ส่วนที่ใช้ “น” สะกดเป็นศัพท์ที่แปลไม่ได้

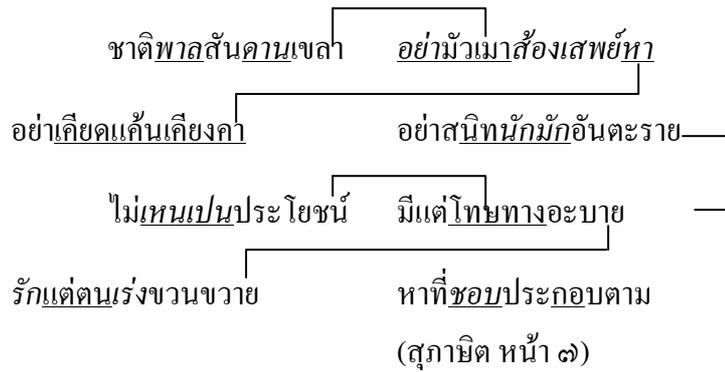
กาพย์ยานี ๑๑ ในวรรณกรรมคำสอนภาคใต้มีจำนวนคำในบางวรรคขาดบ้างเกินบ้าง และคำสุดท้ายในวรรคที่ ๓ มักไม่ส่งสัมผัสไปยังคำที่ ๓ ในวรรคที่ ๔ ตามลักษณะของข้อบังคับของกาพย์ยานี ๑๑ โดยทั่วไป เช่น

อย่างไรก็ตาม วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ประเภทลายลักษณ์ที่ส่งสัมผัสในลักษณะเคร่งครัดก็มีอยู่บ้าง เช่น เรื่อง *สุภามิตรร้อยแปด* ดังนี้

วรรณกรรมคำสอนประเภทลายลักษณ์บางเรื่อง มีสัมผัสในวรรคเพื่อให้ไพเราะยิ่งขึ้น เช่น เรื่อง *สุภามิตร* มีสัมผัสสระในคำว่า “พาล - ดาน” ในวรรคแรก คำว่า “อย่า - หา” ในวรรคที่ ๒ คำว่า “นัก - มัก” ในวรรคที่ ๔ คำว่า “เหน - เปน” ในวรรคที่ ๕ และคำว่า “ชอบ - (ประ) กอบ” ในวรรคที่ ๘ สัมผัสพยัญชนะ คือ คำว่า “มัว - เมา” และ “สื่อ - เสพย์” ในวรรคที่ ๒ คำว่า “เคียด - แค้น - เคียง - คา” ในวรรคที่ ๓ คำว่า “(ส)นิท - นึก” ในวรรคที่ ๔ คำว่า “โทษ - ทาง” ในวรรคที่ ๖ และคำว่า “รัก - เร่ง” และ “แต่ - ตน” ในวรรคที่ ๗ ดังนี้

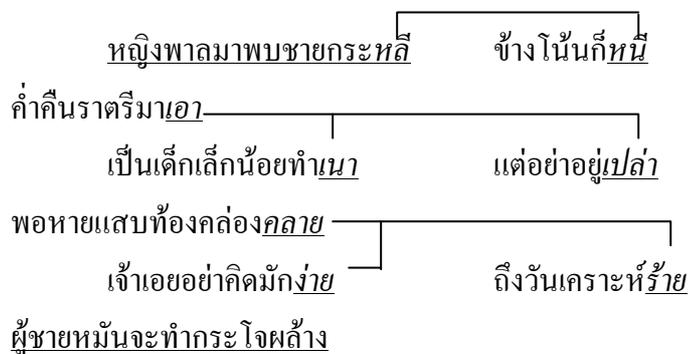

อนึ่ง การแต่งกาพย์โดยเพิ่มสัมผัสในนี้ปรากฏในวรรณคดีสมัยโบราณของภาคกลางหลายเรื่อง เช่น กาพย์ของพระศรีมโหสถ กาพย์ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ กาพย์ประถมมาลา และกาพย์พระไชยสุริยาของสุนทรภู่ โดยกาพย์ ๒ เรื่องหลังแต่งเพื่อให้กุลบุตรนำไปสวดอ่าน พระยาอุปกิตศิลปสาร(๒๕๔๐: ๔๓๒) กล่าวถึงกาพย์พระไชยสุริยา และกาพย์ประถมมาลาว่าแต่งเป็นคำสวด มักมีสัมผัสสระทวิวรรค มีบางแห่งใช้สัมผัสพยัญชนะแทน

ข. กลุ่มที่แต่งด้วยกาพย์ยานี ๑๑ และกาพย์สุรางคนางค์ ๒๘ พบ ๒ เรื่อง ได้แก่ ภาษิตดูลงสอนหลานคำกาพย์ และพระสังกัจจายน์สอนศิษย์

วรรณกรรมคำสอนประเภทหลายลักษณะที่แต่งด้วยกาพย์ต่าง ๆ นี้มักเริ่มต้นด้วยกาพย์สุรางคนางค์ ๒๘ ตามด้วยกาพย์ยานี ๑๑ เช่น เรื่องพระสังกัจจายน์สอนศิษย์ เริ่มด้วยกาพย์สุรางคนางค์ ๒๘ ตามด้วยกาพย์ยานี ๑๑ จบด้วยกาพย์สุรางคนางค์ ๒๘ เรื่องภาษิตดูลงสอนหลานคำกาพย์เริ่มด้วยกาพย์สุรางคนางค์ ๒๘ จบด้วยกาพย์ยานี ๑๑

วรรณกรรมคำสอนที่แต่งด้วยกาพย์เหล่านี้มักมีจำนวนพยางค์เกินคำ แต่ก็ไม่น่าจะเป็นปัญหาหากต้องนำไปสวด เพราะสามารถรวบคำได้ เช่น กาพย์ฉบับ ๑๖ บางวรรคใช้คำ ๗ - ๘ พยางค์ก็มี เช่น ในตัวอย่างวรรคแรกมี ๗ พยางค์ และวรรคที่ ๕ มี ๘ พยางค์ ดังนี้

(สุภายิตคำกาพย์ หมายเลข ๒๕๑ หน้า ๒๐๔)

ก. กลุ่มที่แต่งด้วยกาพย์ยานี ๑๑ กาพย์ฉบัง ๑๖ และกาพย์สุรางคนางค์ ๒๘ พบ ๖ เรื่อง ได้แก่

- (๑) กฤษณาसनนึ่ง
- (๒) คดีโลกคดีธรรม
- (๓) คำสอนเรื่องบาปบุญคุณโทษ
- (๔) ธรรมะสอนใจชายหญิง
- (๕) สุภาษิตคำกาพย์ หมายเลข ๒๕๑
- (๖) อัยฎาพานร

วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ประเภทลายลักษณ์ที่แต่งด้วยกาพย์ชนิดต่าง ๆ นี้ ส่วนใหญ่แต่งสลับกันไปมา มักเริ่มต้นด้วยกาพย์สุรางคนางค์ ๒๘ ตามด้วยกาพย์ฉบัง ๑๖ และกาพย์ยานี ๑๑ ตามลำดับ ผู้แต่งไม่เคร่งครัดฉันทลักษณ์เช่นเดียวกับกลุ่มอื่น ๆ เช่น เรื่อง *พระสังกัจจายน์สอนศิษย์* บางบทที่เป็นกาพย์สุรางคนางค์ ๒๘ มีสัมผัสเพียง ๒ แห่ง ดังนี้

	ครั้นเจ้าเป็นฐิ
เรียนรู้งังดี	อย่าห่างแก่ความ
คอยไปเฝ้าครู	ปรนนิบัติตามหา
แก่ท่านพฤฒา	ท่านจักสั่งสอน

(“พระสังกัจจายน์สอนศิษย์.” สมุดไทยขาว อักษรไทยเส้นหมึก: ๒๔)

มีข้อสังเกตว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ประเภทลายลักษณ์ที่แต่งด้วยกาพย์ ส่วนใหญ่สร้างสรรค์เรื่องขึ้นใหม่เพื่อให้เหมาะแก่การนำไปสวด เช่น *คดีโลกคดีธรรม คำสอนเรื่องบาปบุญคุณโทษ ภาษิตลูงสอนหลานคำกาพย์ และสุภาษิตสอนหญิงคำกาพย์* แม้บางเรื่องผู้แต่งนำเนื้อหามาจากภาคกลาง แต่ก็นำมาแต่งเป็นกาพย์โดยเฉพาะ เช่น นำเรื่อง *โลกนิติปกรณ* ที่แต่งเป็นร้อยแก้วมาแต่งเป็นกาพย์เรื่อง *โลกนิติสุภาษิต* นำเรื่อง *ฉันทอัยฎาพานร* มาแต่งเป็นกาพย์ *อัยฎาพานร* โดยปรับเปลี่ยนเนื้อหาให้น่าสนใจขึ้น เช่น สอดแทรกศีลธรรมจำนวนมาก

๒) กลอน มักเป็นกลอนเพลงยาว

กลอนเพลงยาว คือ ลักษณะคำประพันธ์ที่มีรูปแบบคล้ายกลอนสุภาพ เพียงแต่ขึ้นต้นด้วยวรรคหรือวรรคที่ ๒ และลงท้ายด้วยคำว่า “เออ” ในช่วงหลัง ๆ การแต่งด้วยกลอนเพลงยาว เริ่มต้นด้วยวรรครับ แต่ไม่ค่อยลงท้ายด้วยคำว่า “เออ” เนื้อหาของกลอนเพลงยาวจะใช้แต่งเรื่องอะไรก็ได้ ดังที่ ศิริมา เจนจิตมัน (๒๕๒๕: ๕๑ - ๕๕) กล่าวว่ากลอนเพลงยาวมี

ความหมายเฉพาะด้านรูปแบบ แต่จะใช้แต่งเกี่ยวกับเรื่องใด ๆ ก็ได้ กลอนเพลงยาวแต่งง่าย และแต่งให้จดจำง่าย แต่ละวรรคนิยมใช้จำนวน ๘ - ๙ คำ มีสัมผัสในวรรคละ ๑ - ๒ แห่ง

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (๒๔๖๕: ๑ - ๑๒) กล่าวว่าเพลงยาวมาจากการเกี่ยวพาราสี แต่งกันแพร่หลายในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ช่วงแรก ๆ ยังไม่เป็นแบบแผนเคร่งครัด ในสมัยรัชกาลที่ ๑ เป็นต้นมาจึงค่อยเป็นแบบแผนขึ้น กลอนที่นับว่าดีที่สุดในยุคนี้ คือ กลอนเพลงยาวในสมัยรัชกาลที่ ๓ เพราะมีกวีสำคัญ คือ รัชกาลที่ ๓ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส และสุนทรภู่ ซึ่งแต่งกลอนเพลงยาวมาก่อนหน้านี้

วรรณกรรมคำสอนที่แต่งด้วยกลอนเพลงยาว พบ ๑๐ เรื่อง ทั้งหมดมีเนื้อหาและรูปแบบคำประพันธ์ร่วมกับวรรณกรรมคำสอนภาคกลางทั้งสิ้น ได้แก่

- (๑) คำสรรเสริญพระคุณครูหรือปรมัตถ์คำกลอน
- (๒) ปกิริ โนวาท
- (๓) พ่อหม้ายสอนลูก
- (๔) พาลีสอนน้องคำกลอน
- (๕) พิภกสอนบุตร
- (๖) ลักษณะภรรยาเจ็ดสถาน
- (๗) สวัสดิรักษาคำกลอน
- (๘) สุภายิตมุงคungskุทัมมะนีอ (ภาคกลางใช้ที่ปิ่นแปล)
- (๙) สุภายิตสอนเด็ก
- (๑๐) อวาศโหวาท

ตัวอย่างวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ประเภทลายลักษณ์ที่แต่งด้วยกลอนเพลงยาว เริ่มต้นด้วยวรรครับ ผู้แต่งใช้จำนวนคำประมาณ ๘ - ๙ คำ ดังนี้

	พ่อหนูจ๋ามานี่พี่จะสอน
จงจำใส่ใจไว้ให้แน่นอน	เร่งอาทรเรื่องรู้ยาคูดา
อย่าคบเพื่อนเขื่อนเล่นไม่เป็นผล	หาวิชาใส่ตนให้เขิดฉาย
ไว้เป็นเครื่องสำหรับประดับกาย	เป็นผู้ชายมีวิชาแล้วพางาม

(“ปกิริ โนวาท.” สมุดไทยขาว อักษรไทยเส้นหมึก: ๒๗)

๓) โคลง พบเพียง ๑ เรื่อง คือ โคลงสุภายิต แต่งด้วยฉันทลักษณ์ชนิดโคลงสี่สุภาพเหมือนกับ โคลงโลกนิติ ในภาคกลาง เพียงแต่มีเนื้อหาไม่เหมือนกันเสียทีเดียว เพราะบางบทใน โคลงสุภายิต ของภาคใต้เหมือนคล้ายกับวรรณกรรมคำสอนของภาคใต้เอง เช่น สุภายิตสอนหญิงคำกาพย์ สุภายิตคำกาพย์ และ สุภายิตร้อยแปด แต่ โคลงสุภายิต มีเนื้อหาส่วนใหญ่ตรง

กับเรื่อง *โคลงโลกนิติ* มากที่สุด ต่างกันเพียงคำบางคำ และการเรียงลำดับโคลงที่ไม่เหมือนกัน อาจเป็นเพราะผู้แต่งเรื่อง *โคลงสุภายิต* ภาคใต้ จดจำ *โคลงโลกนิติ* ของภาคกลางได้เพียงบางตอน และไม่ได้แต่งตาม *โคลงโลกนิติ* ทั้งหมด บางบทผู้แต่งอาจจดจำมาจากที่อื่น ๆ หรือแต่งขึ้นเอง ส่วนการใช้คำบางคำที่แตกต่างกัน อาจเป็นเพราะผู้ฟังฟังไม่ชัดหรือฟังคำผิดไป เช่น ฟังคำว่า “ชิด” เป็น “มิตร” ฟังคำว่า “แรง” เป็น “เรื่อง” บ้างก็เปลี่ยนแปลงคำใหม่ เพราะไม่เข้าใจความหมายของคำเดิม เช่น ไม่เข้าใจคำว่า “ถลาง” จึงเปลี่ยนเป็นคำว่า “พลาด” หรือต้องการปรับแปลงคำเดิมให้เป็นคำใหม่ เช่น คำว่า “แม่น” เป็น “ครั้น” คำว่า “หม่น” เป็น “ถูก” ดังนี้

ตารางที่ ๕ เปรียบเทียบเรื่อง *โคลงโลกนิติ* ภาคกลางกับ *โคลงสุภายิต* ภาคใต้

โคลงโลกนิติ (ภาคกลาง)	โคลงสุภายิต (ภาคใต้)
ทรชนอย่าเคียดแค้น อย่าสนิท	ทรชนอย่าเคียดแค้น อย่าสนิท
อย่าห่างศัตรูชิด	อย่าห่างศัตรูมิตร
คือถ่านไฟแรงฤทธิ์	คือถ่านไฟเรื่องฤทธิ์
แม่นดับแล้วบ่ใหม่	ครั้นดับแล้วบ่ใหม่
มิตรพาลอย่าคบให้	หมาใจตัวร้ายขบ
พาลไซ้มิตรอย่ามัก	อย่าต่อขบตีนหมา
ครั้นคราวเคียดคุมชัก	ทรชนชาติช้องทา
รู้เหตุสิ่งใดไซ้	อย่าโกรธทำหน้าบึ้ง
หมาใจตัวร้ายขบ	มดแดงแมงป่องไว้
อย่าขบตอบต่อหมา	จะเจ็บพิษวาง
ทรชนชาติช้องทา	ทรชนทั่วสรรพางค์
อย่าโกรธอย่าหน้าบึ้ง	ครั้นเคียดคุ้มร้ายเกี้ยว
(โคลงโลกนิติ หน้า ๒๒ - ๒๓)	(โคลงสุภายิต หน้า ๕๔ - ๕๕)

๔) *ร้าย* พบเพียง ๑ เรื่อง คือ *สุภายิตพระร่วง* แต่งเหมือนกับ *สุภายิตพระร่วง* ของภาคกลาง ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะชาวใต้คัดลอกโดยไม่เปลี่ยนฉันทลักษณ์ แต่ก็พบว่ามีคำต่างกันบางคำ เช่น “เฝ้า” เป็น “เฝ้า” “จึง” เป็น “จึง” “บำรุง” เป็น “บำรุง” ดังนี้

ตารางที่ ๖ เปรียบเทียบเรื่องสุภามิตพระร่วงสำนวนภาคกลางกับสำนวนภาคใต้

สุภามิตพระร่วง สำนวนภาคกลาง	สุภามิตพระร่วง ฉบับนางนิล ทวีเศษ
ปางสมเด็จพระร่วงเจ้า	ปางสมเด็จพระร่วงเจ้า
เฝ้าแผ่นภพสุโขทัย	เฝ้าแผ่นภพสุโขทัย
มลักเห็นในอนาคต	มลักเห็นในอนาคต
จึงผายพจนประภาษ	จึงผายพจนประภาษ
เป็นอนุศาสนกถา	เป็นอนุศาสนกถา
สอนคณารชน	สอนคณารชน
ทั่วธาธาตพิงเพียร	ทั่วธาธาตพิงเพียร
เรียนอำรุงผดุงอาตม์	เรียนบำรุงผดุงอาตม์
อย่าเคลื่อนคลาดคลาถ้อย	อย่าเคลื่อนคลาดคลาถ้อย
(ประชุมสุภามิตพระร่วง หน้า ๑)	(สุภามิตพระร่วง หน้า ๕๒)

จากที่กล่าวมา พบว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ประเภทลายลักษณ์มักคัดลอกตัวบทมาจากวรรณกรรมคำสอนภาคกลาง โดยไม่เปลี่ยนรูปแบบคำประพันธ์ มีคำและอักขรวิธีผิดเพี้ยนไปบ้าง แต่การเปลี่ยนแปลงที่ว่านี้ก็ไม่ทำให้เนื้อความและการดำเนินเรื่องต่างกัน

ผู้วิจัยค้นพบว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ประเภทลายลักษณ์มักใช้คำประพันธ์ตรงตามแบบแผนของการแต่งคำประพันธ์ แต่ไม่เคร่งครัดฉันทลักษณ์มากนัก จำนวนคำที่ใช้จึงขาดบ้างเกินบ้าง บางวรรคก็ไม่ส่งสัมผัสกัน บางครั้งก็อาจเกิดจากผู้แต่งคัดลอกต่อ ๆ กันมา ทำให้จดจำคำไม่ได้ทั้งหมด บ้างก็ฟังหรือจำคำบางคำผิดไป บ้างก็ไม่เข้าใจคำที่ใช้ จึงแก้ไขคำเสียใหม่ หรือการมุ่งเน้นเนื้อหามากกว่ารูปแบบคำประพันธ์ ส่งผลให้ใช้คำไม่ส่งสัมผัสกันบ้าง

จากที่กล่าวมาข้างต้นเห็นได้ว่าชาวใต้ในอดีตนิยมใช้กาพย์มากกว่าคำประพันธ์ประเภทอื่น ๆ ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะผู้แต่งต้องการนำไปสวด สอดคล้องกับที่ สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (๒๕๔๗: ๒๘๘) กล่าวว่าคำประพันธ์ประเภทกาพย์เป็นที่นิยมในภาคใต้ ใช้สวดอ่านให้กุลบุตรและกุลธิดาฟัง เพื่อได้เข้าใจหลักธรรมในพระพุทธศาสนามากขึ้น และประพนธ์ เรื่องฉรงค์ (๒๕๒๘: ๑๕๒) กล่าวว่ากวีใต้นิยมแต่งเป็นกาพย์ เพื่อให้เหมาะแก่การอ่านและการสวด

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าความนิยมคำประพันธ์ประเภทกาพย์นี้ ไม่เพียงแต่เกิดขึ้นในภาคใต้เท่านั้น ในส่วนของภาคกลางเองก็นิยมมากเช่นกัน ปรากฏในวรรณกรรมประเภทกลอนสวด ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะทั้งภาคใต้และภาคกลางมีประเพณีหรือธรรมเนียมนิยมที่คล้ายคลึงกัน หรือมีการส่งอิทธิพลถึงกัน เพราะตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ระบุว่าภาคกลางกับภาคใต้มี

ความสัมพันธ์กันมาอย่างยาวนาน ตรีศิลป์ บุญขจร (๒๕๔๗:๑๑ - ๑๓) กล่าวว่าทางภาคใต้มีประเพณีหรือธรรมเนียมการอ่านหนังสือคล้ายกับการสวดภาคกลาง กล่าวคือ ชาวบ้านชาวเมืองนิยมฟัง “คนสวดหนังสือ” ในยามว่างเว้นจากการทำนา วรรณกรรมที่ชาวใต้นิยมอ่านมีอยู่ในภาคกลางด้วย เช่น *สุทธกรรม* และ *สุบิน* เพียงแต่เรื่องสุบินเป็นเรื่องที่แพร่หลายที่สุดในภาคใต้ ประเพณีการสวดค่านของชาวใต้อีกมีความสัมพันธ์กับประเพณีการสวดอ่านของภาคกลาง ซึ่งทำกันมาตั้งแต่สมัยอยุธยา โดยใช้วรรณกรรมคำกาพย์เหมือนกัน แต่ประเพณีของภาคใต้มีความหลากหลายกว่า นอกจากนี้ ชาวบ้านชาวเมืองภาคกลางก็นิยมอ่านวรรณกรรมคำกาพย์เหมือนกับภาคใต้

๒.๒.๒.๕ เนื้อหา มีองค์ประกอบต่าง ๆ ได้แก่ บทนมัสการ คำสอน และคำลงท้าย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑) **บทนมัสการ** บทนมัสการเป็นบทบูชาพระรัตนตรัย บิดามารดา ครูอาจารย์ หรือผู้ที่กวีเคารพบูชา เช่น ฤๅตีปีศาจ เทพดาอารักษ์ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำป่าเขา การเริ่มต้นด้วยบทนมัสการแสดงให้เห็นความเคารพต่อสิ่งดังกล่าว เพื่อให้เกิดสิริมงคล ก่อนที่จะนำผู้อ่านเข้าสู่เนื้อหาคำสอน ดังนี้

หัดถั่งตั้งขึ้นไว้	ข้ายกไหว้เหนือเศียรนรา
ธัมมังพระสังฆา	ครูอุปัชฌาย์เลอาจารย์
พระบิดุราชทั้งมาครา	คุณเศรษฐาป่าพงปราน
ข้าขอนมัสการ	ไหว้ทุกท่านเหนือเกษิ
	(สุภายิตคำกาพย์ หน้า ๑๘๓)

อย่างไรก็ตาม วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ประเภทลายลักษณ์หลายเรื่องไม่มีบทนมัสการ เช่น เรื่อง *ปกริโนวาท* *สุภายิตสอนหญิงสำนวนต่าง ๆ* และ *อวาศโวหาร* ดังจะพบว่าเมื่อเริ่มต้นเรื่องก็เข้าสู่เนื้อเรื่องเลย การที่ไม่มีบทนมัสการ อาจเป็นเพราะได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมสมัยรัชกาลที่ ๓ ดังที่ศิริมา เจนจิตมัน (๒๕๒๕: ๖๔) กล่าวว่าลักษณะเด่นของวรรณกรรมคำสอนสมัยรัชกาลที่ ๓ คือ ไม่มีบทนมัสการหรือบทประณามพจน์ สะท้อนให้เห็นว่าวรรณกรรมประเภทนี้ลดความเคร่งครัดของขนบนิยมในการแต่งลง และเริ่มคลี่คลายมาเป็นแบบสามัญมากขึ้น ทำให้ไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงเนื้อความที่เป็นการไหว้ครูทุกเรื่องไป

๒) **คำสอน** มีทั้งสอนคนเฉพาะกลุ่มและสอนคนทั่วไป ดังนี้

- ก. **สอนคนเฉพาะกลุ่ม** แบ่งตามสถานภาพและเพศ ดังนี้
 - สอนตามสถานภาพทางสังคม ได้แก่

สอนกลุ่มพระราช เช่น เรื่องอภัยวานร สอนให้พระราชเป็นนักปกครองที่ดี เช่น รู้จักลงโทษและให้รางวัล รู้จักใช้คน และวางตน รู้จักคบคนดี รู้จักศึกษาหาความรู้ และปกครองบ้านเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุข

สอนกลุ่มขุนนาง เช่น พาลีสอนน้อง ส่วนต่าง ๆ สอนให้เป็นข้าราชการที่ดี เช่น ซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อพระเจ้าแผ่นดิน ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว ไม่ทำให้พระมหากษัตริย์ต้องทรงขุนเคืองพระราชหฤทัย และขยันขันแข็งในการประกอบอาชีพ

สอนกลุ่มสามเณร เช่น พระสังกัจจายน์สอนศิษย์ สอนให้สามเณรรู้จักตำราวมด้านกิริยามารยาท เมื่ออยู่ต่อหน้าพระอาจารย์ คอยปรนนิบัติรับใช้ไม่ให้ขาดตกบกพร่อง ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน และไม่ประพฤติดัวเหลวไหล

- สอนตามเพศ ได้แก่

สอนกลุ่มผู้ชาย เช่น พ่อหม้ายสอนลูก สุภามิตมุงคungskุทัมพะนี ลักษณะภรรยาเจ็ดสถาน สุภามิตคำกาพย์ หมายเลข ๒๕๑ และ สุภามิตสอนชาย

คำสอนกลุ่มผู้ชายมักสอนให้ขยันศึกษาหาความรู้ เพราะสามารถนำความรู้ไปรับราชการได้ ต่อมาก็สอนให้หลีกเลี่ยงสิ่งที่เป็นอบายและความเดือดร้อนต่าง ๆ เช่น ไม่เล่นซู้กับเมียเพื่อน ลักขโมยของผู้อื่น เป็นนักเลงหัวไม้ ไม่คิดหากินด้วยทางทุจริต รู้จักแสวงหาทรัพย์ รู้จักคบมิตรดี รู้จักเลือกคู่ครองที่เป็นแม่บ้านแม่เรือน เป็นที่รักของผู้อื่น และรู้จักรักษาทรัพย์ ต่อมาก็ให้มีรูปสมบัติ และมีลักษณะที่ถูกต้องตามตำรา ไม่เลือกหญิงหญิงแก่ หญิงหมั้น หรือหญิงที่หย่าถึง ๓ ครั้ง เพราะมักมีนิสัยหยาบคาย เสแสร้งมารยา มักคบซู้ ทุบตีสามี และมีนิสัยเหมือนโจร นอกจากนี้ก็ให้ศึกษาลักษณะของภรรยา ๗ จำพวก

สอนกลุ่มผู้หญิง มีในเรื่อง กฤษณาสอนน้องคำฉันท์ สุภามิตคำกาพย์ หมายเลข ๒๕๑ พิเภกสอนบุตร สุภามิตสอนหญิง สมบัติสุนทรีย์วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช สุภามิตสอนหญิง (ตำนานนายภู) สมบัติสุนทรีย์พุทธศาสนาธรรมโฆษณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี สุภามิตสอนหญิงคำกาพย์และอวาศโวหาร

คำสอนกลุ่มผู้หญิงมักสอนเรื่องให้รักนวลสงวนตัว แต่งกายสะอาด สงบเสงี่ยมเจียมตน มีกิริยามารยาท เชื้อฟังคำสั่งสอนของบิดามารดา ไม่สนใจแต่แต่งตัวเที๋ยวดู หรือแต่งกายขายตัว สนใจงานบ้านงานเรือน รู้จักเลือกคู่ครอง (เช่น ไม่เลือกชายที่เป็นนักเลง กลุ่มหลงอบายมุข เกียจคร้าน เป็นโจรผู้ร้าย ชายสามโบสถ์ ศิษย์คิดร้ายครู ผู้ชายเมียหย่า และชายที่ภรรยาตายถึง ๓ คน เพราะจะทำให้ไร้ทรัพย์อับปัญญา) ทำหน้าที่ของภรรยาที่ดี (เช่น ปรนนิบัติเรื่องอาหารการกิน ดูแลยามเจ็บไข้ได้ป่วย คอยร่วมทุกข์ร่วมสุข รู้จักรักษาทรัพย์ ดูแล

ข้าทาสบริวาร ต้อนรับแขก และผูกไมตรีกับเพื่อนบ้าน) เรื่อง *สุภายิตสอนหญิงคำกาพย์* ผู้แต่งปลุกฝังให้ผู้หญิงสำรวมอิริยาบถ สอนให้ไม่เลือกชาย ๔ จำพวกเป็นสามี คือ คีตสุรา เล่นไฮโล เล่นไก่ชน และเสพยาเสพติด เมื่อมีสามีก็ให้เชื่อฟัง พูดยาไปเพราะ รักเดียวใจเดียว ประณินบัตติทั้งในยามกินและยามนอน ต้อนรับแขกแทนสามี รู้หลักการนอน เช่น นอนด้านซ้ายของสามี นอนให้ต่ำกว่ากราบเท้าก่อนนอน ไม่นอนเกยสามี ไม่มีเพศสัมพันธ์ในวันสำคัญทางศาสนา และให้ตื่นก่อนนอนที่หลังสามี นอกจากนี้ก็ให้รู้จักดูแลสามียามป่วยไข้ และไม่ประพฤตินในทางเสื่อมเสีย เช่น คบขู้ข่มเหงสามี ทำเสน่ห์ และทะเลาะกับภรรยาบ่อย

ข. สอนกลุ่มคนทั่วไป มีในเรื่อง *คติโลกคติธรรม คำสอนเรื่องบาปบุญคุณโทษ โคลงสุภายิต ธรรมะสอนใจชายหญิง ภาษิตลุ่มสอนหลานคำกาพย์ ราชชะเนน คำกาพย์ สวัสดิรักษา สุภายิตคำกาพย์* หมายเลข ๒๕๕ *สุภายิตพระร่วง และ สุภายิตร้อยแปด*

คำสอนกลุ่มคนทั่วไปมักสอนให้รู้จักสร้างความสุขความเจริญให้แก่ตนเอง และไม่สร้างความสะดวกอื่นให้ผู้อื่น เช่น ให้ระมัดระวังคำพูดและการกระทำ ให้พูดแต่คำสัตย์ พูดแต่เรื่องที่เหมาะสม รักษาคำพูด ไม่พูดให้ร้ายผู้อื่น ไม่ดูหมิ่นหรือเพ่งโทษผู้อื่น รู้จักรักษาตัวให้รอดพ้นจากอันตรายที่เกิดจากทั้งคนและสัตว์ เห็นความสำคัญของความรู้ ไม่มักมากในกาม รู้จักกาลเทศะ ละเว้นเรื่องเดือดร้อน และมูลเหตุแห่งความเสื่อม ประกอบอาชีพสุจริต รู้จักประมาณตนหรือรู้กำลังของตน รู้จักเลือกคบคน ไม่ประมาท รู้จักใช้อำนาจ ปฏิบัติงานด้วยความพากเพียร และรอบคอบ ดำเนินชีวิตตามหลักพุทธศาสนา ให้มีน้ำใจต่อเพื่อนบ้าน และมิตรสหาย เอาใจใฝ่ญาติพี่น้อง เคารพและเชื่อฟังผู้อาวุโส อ่อนน้อมและไม่ตีตนเสมอผู้ใหญ่

โดยภาพรวมแล้ว วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ประเภทลายลักษณ์มักสอนคุณธรรมและมักสอนผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย คำสอนที่ปรากฏไม่แตกต่างจากคำสอนของภาคกลางนัก เพราะมีตัวบทร่วมกันหลายเรื่อง แม้คำสอนที่เป็นของภาคใต้เองก็มักสอนคุณธรรมเหมือนกับภาคกลางและไม่มุ่งแสดงความคิดเห็นหรือวิพากษ์วิจารณ์สังคม

๓) คำลงท้าย คำลงท้ายเป็นส่วนที่อยู่ท้ายเรื่อง แบ่งได้ดังต่อไปนี้

ก. คำลงท้ายซึ่งระบุวันเวลาที่แต่ง ผู้แต่งระบุไว้อย่างชัดเจนว่าแต่งในช่วงเวลาใด เช่น เรื่อง *คำกลอนสรรเสริญพระคุณครู* หรือ *ปรมัตถ์คำกลอน* ระบุว่าแต่งวันอาทิตย์ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ปีมะโรง พ.ศ. ๒๓๗๕ ดังปรากฏในข้อความว่า

แต่สักประมาณว่าไปได้สองพัน กับเศษนั้นสามร้อยเจ็ดสิบห้า
เมื่อเดือนสิบปีมะโรงจัตวา วันอาทิตย์ขึ้นสิบห้าสำเร็จเอย

(“คำสรรเสริญพระคุณครู.” สมุดไทยขาว อักษรไทยเส้นหมึก: ๒๗)

คำสั่งทำยเรื่อง สุภายิต ของหลวงสุขเกษมสโมทัย ระบุวันเวลาที่แต่ง คือ วันจันทร์ที่ห้า เดือนกุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๓๐ ดังปรากฏในข้อความว่า

ถึงวันจันทร์ที่ห้า	เดือนกุมภาพันธ์ร้อยสาม
สิบถ้วนพอจวนยาม	หนึ่งเขียนเสร็จสำเร็จลง
	(สุภายิต หน้า ๒๑)

ข. คำลงทำยซึ่งระบุชื่อผู้แต่งและวันเวลาที่แต่ง เช่น เรื่อง ปกริ โนวาท ระบุชื่อผู้แต่ง คือ พระมหาโชติ จำพรรษาที่วัดราชบูรณะ ระบุวันเวลาที่แต่ง คือ ๑๖ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๑ ดังปรากฏในข้อความว่า

วันที่ ๑๖ มิถุนายน	เรานิพนธ์ชื่อวิพากษ์มีศักดิ์ศรี
รศ ๑๑๑ เสร็จวาที	จบปกริ โนวาทนุศาสน์เอย
	(“ปกริ โนวาท.” สมุดไทยขาว อักษรไทยเส้นหมึก: ๒๐)

ค. คำลงทำยซึ่งระบุอันสังของการเชื่อฟังคำสอน เช่น เรื่อง สุภายิตสอนหญิง ฉบับนางนิล ทวีเศษ กล่าวว่ายิงใดที่ปฏิบัติตาม ดังที่กล่าวว่า “อย่าข้องขัดให้ใจผู้นั้นแตกฉาน” (หน้า ๕๑) จะได้ขึ้นสวรรค์ ดังปรากฏในข้อความว่า “ครั้นดับจิตคงจะสถิตพิมานแก้ว” และ “จะสถิตพิมานอิสิโร” (หน้า ๕๑)

ง. คำลงทำยซึ่งระบุความปรารถนาของผู้แต่ง ส่วนใหญ่ปรารถนาให้ตนไปเกิดในยุคพระศรีอารียเมตไตรย ดังนี้ “แม้ว่าข้าตายไป ขอให้ทันพระศรีอารีย์” (สุภายิตสอนหญิงคำกาพย์ หน้า ๓๔)

๒.๒.๒.๖ ที่มาของเนื้อหา วรรณกรรมคำสอนภาคได้ประเภทลายลักษณ์ได้เนื้อหา มาจากแหล่งต่าง ๆ ดังนี้

๑) มาจากความคิดความเชื่อในพระพุทธศาสนา วรรณกรรมภาคได้สมัยโบราณมักได้รับอิทธิพลด้านความคิดความเชื่อในพระพุทธศาสนา สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์ (๒๕๓๘: ๓๔) กล่าวว่าวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ นับแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัชกาลที่ ๕ ส่วนใหญ่มักได้อุณหามาจากพระอภิธรรม พระสูตรและพระวินัยในพระพุทธศาสนา

แม้แต่วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ก็ได้รับอิทธิพลด้านความคิดความเชื่อในพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกัน วรรณกรรมคำสอนเหล่านี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา และเผยแพร่พระพุทธศาสนา เช่น เรื่อง คติโลกคดียกรรม ที่แสดงความคิดความเชื่อในพระพุทธศาสนา

ชัดเจนว่าหากทำความดีจะได้ขึ้นสวรรค์ ทำความชั่วจะตกนรก ซึ่งมีแต่ความทุกข์ทรมาน หากฆ่าตีผู้อื่น ชาติหน้าจะถูกสุนัขกัด กาจิก และถูกยมบาลลงโทษ ดังนี้

สำหรับจะยับยั้ง	โลหิตย่อยลงโทรมทราม
ที่ร้อนต้องขวกหนาม	เพราะไม่ตามหนทางธรรม
สุนัขจิกกัดแย่ง	กาแลแย้งแข่งชิงกัน
ยมบาลเข้าหับหัน	คืนแดนขันขาคใจตาย
ตายแล้วเกิดมาเล่า	แรงแกเข้าจิกงุ่นวาย
เจ็บปวดแทบตัวตาย	ฝูงสัตว์ร้ายย่อมบีทา

(“คติโลกคติธรรม.” สมุดไทยขาว อักษรไทยเส้นหมึก: ๑๐)

เรื่องสุภายิตสอนหญิง ฉบับนางนิต ทวีเศษ สอนว่าแม่สามีจะมีนิสัยโหดร้ายโหดเขลาทุกอย่างถือ โกรธหรือด่าว่า หญิงที่แสดงพฤติกรรมต่ำช้าจะต้องตกนรก เกิดเป็นเปรต ร่างกายเปื่อยเน่าและพิการไปอีกนาน ดังนี้

ถึงผ้าโหดโหดร้ายสันดานชั่ว	ถึงศรีร้ายก็เป็นผ้าของโจนศรี
อย่าโกรธว่าหยาบคำกระสิ	เมื่อตายไปอวิจิเป็นเรือนตัว
จะทนทเวชอยู่ในเขตนรกนั้น	เพราะบาปครั้งที่เจ้าสับประมาทผ้า
ยังบาปเศษเป็นเปรตคุนากแล้ว	ทั้งเนื้อตัวเปื่อยเน่าพิการนาน

(สุภายิตสอนหญิง หน้า ๕๑)

ความเชื่อข้างต้นนี้มีในพระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อฏฐกนิบาต ในพระสูตร (เล่มที่ ๒๓: ๓๒๐ - ๓๒๑) ซึ่งมีข้อความว่าหญิงที่ทำหน้าที่ของมาตุคาม ซึ่งประกอบด้วยกรรม ๘ ประการ เช่น ตื่นก่อนนอนทีหลังเขา คอยรับใช้ปฏิบัติให้เป็นที่พอใจเขา พุดคำไปเพราะเคารพมารดาบิดาของเขา หรือสมณพราหมณ์ ขยันงานบ้านงานเรือน ดูแลเข้าทาสบริวาร รักษาคุ้มครองในสิ่งที่สามีหามาได้ และรักษาศีลให้ทาน คนเหล่านี้เมื่อตายไปจะให้เกิดเป็นเทพยดา

อนึ่ง แม้ว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ประเภทลายลักษณ์บางเรื่องได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมคำสอนภาคกลาง แต่แสดงความคิดความเชื่อในพระพุทธศาสนาที่เข้มข้นกว่า ดังคำสอนตอนหนึ่งของเรื่องอภัยวานรที่ไม่มีปรากฏในเรื่องฉันทอภัยวานรของภาคกลางว่าหญิงใดที่ปรารถนาจะบรรลุขั้นพุทธภูมิต้องปฏิบัติต่อสามีประดุจนางอัปสรที่ปฏิบัติต่อพระอินทร์ เพราะชั้นพุทธภูมิเป็นชั้นที่เหมาะสมแก่เพศชาย หญิงที่ปฏิบัติได้ แม้ปรารถนาจะเกิดเป็นผู้ชายในชาติหน้าก็สมหวังหรือปรารถนาเป็นพระพุทธรูปและพระภิกษุณีก็สามารถทำได้ ดังนี้

พุทธภูมิเป็นที่เอก	แลปัจเจกภูมิไฉรั
สาวกภูมิใน	คงสมไฟตั้งใจปอง
คั้งนี้จึงเห็นเหตุ	ว่าวิเศษณ์ไม่มีสอง
เหตุเพศอันใดปอง	จะปรารถนาบได้ตาย
จำเพาะแต่มนุษย์	เป็นบุรุษจึงสมหมาย
โดยนัยแห่งธบาย	ท่านกล่าวไว้ทั้งปณิธาน
โดยหญิงมีศรัทธา	จะปรารถนาหาแก่นสาร
ในที่สามประการ	คือพุทธภูมิเป็นต้นมา
มีอาจสำเร็จกิจ	ตามอุทิศจิตปรารถนา
ถ้าจักสมเจตนา	พึงคารวต่อสามี
ปฏิบัติซึ่งภักดา	โดยสัมมาใจอารี
คุณนางอัปสรศรี	อันบำเรออัมรินทร์
มิให้ระคายจิต	ในทวาริตม่วมัจฉา
สืบสร้างทางธรรมา	แล้วปรารถนาเป็นผู้ชาย
จึงจักสำเร็จกิจ	คั้งอุทิศจิตมุ่งหมาย
จึงเห็นว่าเพศชาย	ประเสริฐกว่าเพศนารี
เพศหญิงถ้าปรารถนา	พุทธมารดาพระชินศรี
กับนางภิกษุณี	ในสาวีพระทศพล
จักสมคั้งเจตนา	ที่อัครกาสถาผล
ยวดยิ่งมิ่งมงคล	สำเร็จผลคั้งใจปอง

(“อัยฎาพานร.” สมุดไทยขาว อักษรไทยเส้นหมึก: ๑๔)

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าคำสอนเรื่องนรกสวรรค์ที่มีอย่างเข้มข้นนี้ อาจเนื่องมาจากซึมซับอยู่ในความคิดของคนไทย แม้แต่คนในปัจจุบันก็ยังเชื่อเรื่องเหล่านี้อยู่ ดังที่ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์ (๒๕๓๑: ๖๔) กล่าวว่าคนสมัยโบราณถือว่าความเชื่อในพระพุทธรูปศาสนาสำคัญต่อวิถีชีวิต การเล่าเรียนเพื่อให้รู้หรือเข้าถึงศาสนาสำคัญกว่าการศึกษาหาความรู้ๆอย่างอื่น นอกจากนี้ก็เกิดจากผู้แต่งซึ่งเป็นพระสงฆ์ที่เชี่ยวชาญด้านการสอนศาสนาพยายามปลุกฝังความเชื่อดังกล่าว ดังที่อมรา ศรีสุชาติ (๒๕๔๔: ๑๗๓) กล่าวว่าพระสงฆ์ภาคใต้ได้รับการยกย่องว่าเข้าถึงหลักธรรมอย่างแท้จริง และมีความรู้เรื่องพุทธศาสนาลึกซึ้ง จึงมักสอดแทรกเรื่องดังกล่าวไว้

๒) มาจากเนื้อหาในวรรณกรรมคำสอนภาคกลาง วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ประเภทลายลักษณ์ส่วนใหญ่มีเนื้อหาร่วมกับวรรณกรรมคำสอนภาคกลางอย่างชัดเจน ดังที่

ชวีช ปุณ โณทก (๒๕๓๘: ๕๖) กล่าวว่าภาคใต้มีความใกล้ชิดกับราชธานีเสมอมา และมีการสืบทอดวัฒนธรรมจากส่วนกลางอย่างใกล้ชิด เมื่อเทียบกับภาคเหนือและภาคอีสาน วัฒนธรรมการเขียนหนังสือ และวรรณกรรม จึงได้รับอิทธิพลจากภาคกลางมากกว่าภาคอื่น ไม่ปรากฏว่าในภาคใต้มีอักษรและฉันทลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นตน มีแต่ได้รับอิทธิพลจากภาคกลาง

อุคม หนูทอง (๒๕๓๘: ๘๕ - ๘๗) กล่าวว่าวรรณกรรมภาคใต้มีเนื้อหาพ้องกับวรรณกรรมภาคกลางมากที่สุด การถ่ายโอนวัฒนธรรมภาคกลางกับภาคใต้มีมาตั้งแต่สมัยทวารวดีจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยรัตนโกสินทร์มีความเข้มข้นมากขึ้น เนื่องจากกวีภาคใต้หลายคนได้มาศึกษาในกรุงเทพฯ แล้วกลับไปแต่งวรรณกรรมในภาคใต้ เช่น พระอุคมปิฎก นอกจากนี้ กวีในภาคกลางมีชื่อเสียงเลื่องลือไปถึงภาคใต้ ก็มี เช่น สุนทรภู่ ยิ่งเมื่อมีการพิมพ์เกิดขึ้น วรรณกรรมจากภาคกลางแพร่ไปสู่ภาคใต้ได้สะดวกมากขึ้น ทำให้วรรณกรรมจากภาคกลางแพร่หลายเข้าสู่สังคมชาวใต้จำนวนมาก ความสัมพันธ์ระหว่างภาคใต้กับภาคกลางที่มีมาอย่างยาวนานเช่นนี้ ส่งผลต่อการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน

วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ที่มีเนื้อหาร่วมกับวรรณกรรมคำสอนภาคกลางแบ่งได้ดังนี้

ก. วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ประเภทลายลักษณ์ที่มีเนื้อหาส่วนใหญ่ร่วมกับวรรณกรรมคำสอนภาคกลาง มักพบในช่วงก่อนสมัยรัชกาลที่ ๖ เช่น เรื่องโคลงสุภาษิตพาลีสอนน้อง สวัสดิรักษา สุภาษิตพระร่วง สุภาษิตสอนเด็ก พิเภกสอนบุตร สุภาษิตสอนหญิง (สำนวนนายภู) และอภัยพานร วรรณกรรมคำสอนกลุ่มนี้เรื่องหนึ่ง ๆ พบหลายสำนวน เช่น เรื่องพาลีสอนน้อง พบถึง ๑๖ สำนวน เรื่องสวัสดิรักษา พบ ๑๑ สำนวน หรือเรื่องโคลง โลกนิติ พบหลายสำนวนเช่นเดียวกัน แต่มักใช้ชื่อว่า “คำสอน” “สุภาษิต”* เช่น เรื่อง โลกนิติสุภาษิต สมบัติสุนัย วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช นำมาจาก โลกนิติปกรณ ของภาคกลางที่แต่งเป็นร้อยแก้ว แต่ผู้แตงนำมาดัดแปลงเป็นกาพย์ โดยสามารถเก็บความได้ครบถ้วน และแต่งตรงตามแบบแผนฉันทลักษณ์ ดังจะเปรียบเทียบให้เห็นต่อไปนี้

* สามารถดูข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่หนังสือวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้: สถานภาพการศึกษาและแหล่งสืบค้น

ตารางที่ ๗ เปรียบเทียบเรื่อง โลกนิติปกรณกับ โลกนิติสุภายิต

โลกนิติปกรณ (ภาคกลาง)	โลกนิติสุภายิต (ภาคใต้)
<p>ในโลกนี้แก่นจันทน์นับว่าเย็น แต่แสงจันทร์ยังเย็นกว่านั้น (แม้กระนั้น) ถ้อยคำแห่งสัตบุรุษอันเป็นสุภายิต ยังเย็นน้อยกว่าความเย็นของแก่นจันทน์และแสงจันทร์ (โลกนิติปกรณ บทที่ ๔๗ หน้า ๑๑๓)</p>	<p>แก่นจันทน์นั้นว่าเย็น พระจันทร์เย็นกว่าเป็นแท้ คำสัปบุรุษแน่ เย็นกว่าจันทน์และจันทร์ (“โลกนิติสุภายิต.” สมุดไทยขาว อักษรไทยเส้นหมึก: ๕๑)</p>

เรื่องสุภายิตสอนหญิงสมบัติศูนย์พุทธทาสธรรม โฆษณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี มีเนื้อหาเหมือนคล้ายวรรณกรรมคำสอนภาคกลาง ต่างกันเพียงคำบางคำ เช่น สุภายิตสอนหญิงภาคใต้ใช้คำว่า “งาม” แทนคำว่า “แล” ใช้คำว่า “อารมณ์” แทนคำว่า “นิยม” และใช้คำว่า “องค์” แทนคำว่า “ก็” ดังจะเปรียบเทียบให้เห็นต่อไปนี้

ตารางที่ ๘ เปรียบเทียบเรื่องสุภายิตสอนหญิง ส่วนวนภาคกลางกับส่วนวนภาคใต้

สุภายิตสอนหญิง (ภาคกลาง)	สุภายิตสอนหญิง สมบัติศูนย์พุทธทาสธรรม โฆษณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี (ภาคใต้)
<p>จะเก็บไรไว้ผมให้สมพักตร์ บำรุงศักดิ์ตามศรีมิให้เงิน เป็นสุภาพราบเรียบแลเจริญ คงมีผู้สรรเสริญอนงค์ทรง ใครเห็นน้องต้องนิยมชมไม่ขาด ว่าฉลาดแต่งร่างเหมือนอย่างหงส์ ถึงรูปงามทราชมสงวนนวลอนงค์ ไม่รู้จักแต่งทรงก็เสียวาม (ภายิตและคำสอนภาคกลาง หน้า ๕๐)</p>	<p>จะเก็บไรไว้ผมให้สมพักตร์ บำรุงศักดิ์ตามศรีมิให้เงิน เป็นสุภาพราบเรียบงามเจริญ คงมีผู้สรรเสริญอนงค์ทรง ใครเห็นน้องต้อง<u>อารมณ์</u>ชมไม่ขาด ว่าฉลาดแต่งร่างเหมือนอย่างหงส์ ถึงรูปงามทราชมสงวนนวลอนงค์ ไม่รู้จักแต่งทรง<u>องค์</u>เสียวาม (“สุภายิตสอนหญิง.” สมุดไทยขาว อักษรไทยเส้นหมึก: ๑)</p>

เรื่องสุภายิตสอนเด็ก สมบัติศูนย์วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครศรีธรรมราช มีเนื้อหาร่วมกับเรื่องสุภายิตสอนเด็ก ภาคกลาง เพียงแต่การใช้ถ้อยคำบางวรรค

ต่างกัน เช่น เรื่องสุภาษิตสอนเด็กภาคกลางใช้คำว่า “รู้คัมภีร์เวท” ในวรรคที่ ๑ ขณะที่สำนวนภาคใต้ใช้คำว่า “รู้พระเวทมนตร์” เรื่องสุภาษิตสอนเด็กภาคกลางใช้คำว่า “เมื่อ” และ “ดูพิเศษ” ในวรรคที่ ๒ เพื่อให้สัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคแรก ขณะที่สำนวนภาคใต้ใช้คำว่า “ถ้า” และ “มีผล” เพื่อให้สัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคแรกเช่นเดียวกัน เรื่องสุภาษิตสอนเด็ก ภาคกลางใช้คำว่า “ซัด” กับ “มา” ในวรรคที่ ๓ ขณะที่สำนวนภาคใต้ใช้คำว่า “ซัด” และ “บ้า” เรื่องสุภาษิตสอนเด็ก ภาคกลางใช้คำว่า “สร้างค้อยบางเบา” ในวรรคที่ ๔ ขณะที่สำนวนภาคใต้ใช้คำว่า “สิ้นไม่ภิญโญ” ดังนี้

ตารางที่ ๕ เปรียบเทียบเรื่องสุภาษิตสอนเด็ก สำนวนภาคกลางกับสำนวนภาคใต้

สุภาษิตสอนเด็ก (ภาคกลาง)	สุภาษิตสอนเด็ก สมบัติศูนย์วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช (ภาคใต้)
ก็สมความพราหมณ์ <u>รู้คัมภีร์เวท</u> <u>เมื่อ</u> เคราะห์ดี <u>ดูพิเศษ</u> นั้นหนักหนา คราวเคราะห์ <u>ซัด</u> วิบัติ <u>เชิญ</u> จะเป็น <u>มา</u> มนตร์และ <u>ขา</u> เชื่อม <u>สร้างค้อยบางเบา</u> (ภาษิตและคำสอนภาคกลาง หน้า ๑๕๒)	ก็สมความพราหมณ์ <u>รู้พระเวทมนตร์</u> <u>ถ้า</u> เคราะห์ดี <u>มีผล</u> นั้นหนักหนา คราวเคราะห์ <u>ซัด</u> วิบัติ <u>เชิญ</u> จะเป็น <u>บ้า</u> มนตร์และ <u>ขา</u> เชื่อม <u>สิ้นไม่ภิญโญ</u> (“สุภาษิตสอนเด็ก.” สมุดไทยชาว อักษรไทยเส้นหมึก: ๓๕)

นอกจากนี้ ยังมีเรื่องปรมัตถ์คำกลอน คำสอนชี้เท่อ ปกิริโนวาท ลักษณะบุตรสามสถาน ลักษณะภรรยาเจ็ดสถาน สุภาษิตมุงคุงทัฬมะนี และอวาศโหวหารที่มีเนื้อหาทั้งหมดตรงกับหนังสือวัดเกาะของภาคกลางและหอสมุดแห่งชาติของภาคกลาง

ข. วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ประเภทลายลักษณ์ที่มีเนื้อหาบางส่วนร่วมกับวรรณกรรมคำสอนภาคกลาง เช่น เรื่องสุภาษิตร้อยแปดและราดชะเนนค้ำกาพย์ มีเนื้อหาบางส่วนร่วมกับหนังสือวัดเกาะของภาคกลางเรื่อง กาพย์สุภาษิตพระร่วง ดังนี้

ตารางที่ ๑๐ เปรียบเทียบเรื่องกาพย์สุภาษิตพระร่วง สุภาษิตร้อยแปด กับราชนิพนธ์คำกาพย์

กาพย์สุภาษิตพระร่วง	สุภาษิตร้อยแปด	ราชนิพนธ์คำกาพย์
เหล็กอยู่เรือนท่านว่าพริ้ว	เหล็กอยู่เรือนเป็นเพื่อนพริ้ว	เหล็กอยู่เรือนเป็นเพื่อนพริ้ว
ข้าวอยู่เรือนท่านว่าเม็ย	ข้าวอยู่เรือนเป็นเพื่อนเม็ย	ข้าวอยู่เรือนเป็นเพื่อนเม็ย
โดยจารีตบ่หอนเส็ย	รีตแต่ก่อนบ่หอนเส็ย	เรดแต่ก่อนบ่หอนเส็ย
เป็นบรรทัดท่านกล่าวไว้	ท่านผู้เฒ่าตักแต่งไว้	ค่านักปราชญ์โอวาทไว้
เส็ยยังรู้ตักถ้ง	เศรชญ็ย้อมตักถ้ง	ศักดิ์ย้อมตักถ้ง
ขุนนางยังรู้ตักไว้	เหล่าขุนนางย้อมตักไว้	เหล่าขุนนางตักถ้งไว้
บริวารบาตรไป	ผู้ตักต้ำได้	ศักดิ์ตักต้ำได้
เขียนผู้ไร้ทั่วทั้งผอง	ลูกข้าไชร์มักได้ดี	ลูกข้าไชร์ได้เป็นดี
จับปลาให้กุมหัว	จับปลากุมเอาหัว	จับปลากุมเอาหัว
เปลื้องใบบัวอย่าให้หมอง	เปลื้องใบบัวให้ดีหลี	เปลื้องใบบัวจงดีหลี
ปลากินสิ้นทั้งหนอง	น้ำใสในสระศรี	อาบน้ำในสระศรี
บัวมิให้ช้ำน้ำบ่เป็นตม	อย่าให้ช้ำขึ้นมิดตม	อย่าให้ช้ำชุ่นเป็นตม
(กาพย์สุภาษิตพระร่วง หน้า ๔๕)	(สุภาษิตร้อยแปด หน้า ๗)	(ราชนิพนธ์คำกาพย์ หน้า ๘๗)

๓) มาจากเนื้อหาในกาพย์หรือคำสอนของคนโบราณ วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ประเภทลายลักษณ์ นิยมเลือกเฟ้นกาพย์โบราณ คติชาวบ้าน และคำสอนจากแหล่งต่าง ๆ มาประมวลไว้ทำนองโคลงโลกนิติและสุภาษิตพระร่วง มีในเรื่องโคลงสุภาษิต ราชนิพนธ์คำกาพย์สุภาษิตร้อยแปด สุภาษิตคำกาพย์ เป็นต้น ดังเรื่องสุภาษิตร้อยแปดมีกาพย์หรือคำสอนต่าง ๆ เช่น

นายรักเหมือนเส็ยกอด

รักมิสร้างสวนหมาก รักยากเลี้ยงเม็ยสอง

อยู่ได้เพื่อเหนื่อ แล่นเรือให้เพื่อหลัง

ได้เม็ยอย่าอยู่เรือนหลวงยาย ฯลฯ

ผู้วิจัยมีความเห็นว่ากาพย์หรือคำสอนบางอย่างในเรื่องสุภาษิตร้อยแปดไม่

ต่างจากวรรณกรรมคำสอนภาคกลางนัก เช่น

ทำคุณบูชาโทษ โปรดสัตว์ได้บาป

เนื้อไม้ได้กิน หนั่งไม้ได้รองนอน

ไม้อ่อนผ่อนคัดได้ ไม้แก่กายคัดยาก ฯลฯ

๔) มาจากเนื้อหาในกฎมณเฑียรบาล กฎหมายในสมัยโบราณมักให้สิทธิแก่ผู้ชาย เช่น ให้สิทธิในการมีภรรยาหลายคน ให้สิทธิในการลงโทษภรรยา หญิงใดที่คิดว่าสามีต้องนำข้าวตอกดอกไม้ไปขอขมา ดังที่ว่า “มาตราหนึ่ง สามีภริยาอยู่ด้วยกัน ภริยามีความผิดสามีจะปราบปรามตีโบยหญิง หญิงจะโทษแก่สามีนั้นมิได้ ถ้าภริยาคำว่าหยาบเข้าแก่สามี ให้ภริยาเอาข้าวตอกดอกไม้ขอโทษแก่สามีจึงควร” (“กฎหมายลักษณะฟัวเมีย,” ๒๕๒๕: ๖๐) เช่น เรื่อง *สุภายิตสอนหญิงคำกาพย์* สอนว่าไม่ควรตำหรือข่มเหงสามีเพราะสามีมีสิทธิลงโทษภรรยาได้ นอกจากนี้หากสามีจับได้ว่าภรรยาคบชู้ก็สามารถจับส่งให้นายตรางเขียนตีกกลางศาลา อันจะส่งผลให้หญิงนั้นรู้สึกอับอายขายหน้าด้วย ดังนี้

คำฟัวอย่าควรคิด	ถือญาสิทธิผิดทางธรรม
อย่าเป็นคนดึกดำ	ทำกรรมข่มเหงฟัว
ญาสิทธิไว้แก่เขา	ไว้ที่เราเป็นที่ชั่ว
เอานายไว้กับฟัว	เมียทำชั่วได้ตีดำ
ตั้งอยู่ตามโอวาท	อย่าให้คลาดคำฟัวว่า
สิ่งหนึ่งอย่าฟังมา	เอาจิตออกนอกใจชาย
อย่าสอดลอคทำชู้	ชายนี้หนูทำเจตฉาย
ผู้รู้จักุ่นวาย	จับส่งนายจะตีคดา
เขาเขียนและทูปตี	ร้องเสียงมีทั้งสองรา
เขียนถามกลางศาลา	ขายหน้าดาอย่าควรทำ

(สุภายิตสอนหญิงคำกาพย์ หน้า ๒๒)

๕) มาจากเรื่องที่พบเห็นในสังคมปัจจุบัน เช่น เรื่อง *ภายิตลูงสอนหลานคำกาพย์* ผู้แต่งนำคำสอนมาจากวิถีชีวิตของสงขลาที่นิยมนำผลตาลมาทำน้ำตาลเมาหรือน้ำหวาน ซึ่งถือว่าเป็นอบายมุขอย่างหนึ่ง การดื่มน้ำหวานทำให้เสียการงาน ดื่มมากก็เสียสติ และแสดงให้เห็นถึงนิสัยของคนเกียจคร้าน จึงสอน โดยวิธีประชดประชันว่าควรดื่มน้ำหวานให้มาก เพราะคนที่เมาคือตัวเราเอง ของที่ใช่ทำก็หาได้ที่บ้านหารเทา (จังหวัดพัทลุง) และลูกไหจากเกาะขอ (สงขลา) ดังนี้

	เราเมาต่างหาก
กินน้ำตาลหวาน	สมบัติไหรเขา
เปลือกเคี่ยมเราหา	ลูกไหของเรา
เปลือกเคี่ยมหารเทา	ลูกไหเกาะขอ

เปลือกลีกล้วยไม้	การไทรของใคร
น้ำตาลกุกา	ใครอย่ามาล้อ
ใครอย่ามาขอ	เป็นความถูกต้อง
	ถูกต้องว่ามัน

(ภาษิตลุ่มสอนหลานคำกาพย์ หน้า ๒๗๗)

เมื่อศึกษาภาพรวมของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ประเภทลายลักษณ์ พบว่านิยมจารหรือเขียนไว้ในหนังสือบุดหรือสมุดข่อย ซึ่งมักมีสภาพชำรุด บางเล่มอักษรที่จารก็จางจนมองไม่เห็น ส่วนใหญ่ไม่ระบุชื่อผู้แต่ง และช่วงเวลาแต่ง แต่ก็ทำให้เห็นว่าการสร้างงานยังจำกัดอยู่ในวงแคบ เพราะผู้แต่งเป็นพระสงฆ์และนักปราชญ์ราชบัณฑิตที่มุ่งแต่งวรรณกรรมให้กุลบุตรสวดอ่านให้ชำนาญ และนำไปประกอบอาชีพเป็นสำคัญ ชาวบ้านที่สร้างงานในรูปแบบของวรรณกรรมลายลักษณ์มีจำนวนน้อย เพราะชาวบ้านนิยมบอกเล่าแบบมุขปาฐะมากกว่า

วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ประเภทลายลักษณ์ที่แต่งหรือคัดลอกก่อนสมัยรัชกาลที่ ๖ นี้มีเนื้อหาร่วมกับวรรณกรรมคำสอนภาคกลางอย่างเด่นชัด โดยเน้นสอนคุณธรรม การถ่ายทอดหลักการรับราชการและการปลูกฝังความคิดความเชื่อทางศาสนา เพียงแต่วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ประเภทลายลักษณ์แสดงความคิดความเชื่อในพระพุทธศาสนาอย่างเข้มข้นและน่าจะมากกว่าภาคกลาง ที่สร้างสรรค์ขึ้นเองก็มีหลักคำสอนร่วมกับภาคกลาง มีเพียงเรื่องภาษิตลุ่มสอนหลานคำกาพย์ที่ชาวบ้านจดจำกันได้ดีกว่าเรื่องอื่น ๆ เพราะใช้ภาษาถิ่นที่เข้าใจง่ายตลอดทั้งเรื่อง ต่างจากเรื่องอื่น ๆ ที่ใช้ภาษาไทยโบราณ นอกจากนั้น ยังใช้สอนคนระดับชาวบ้าน

ผู้วิจัยสังเกตว่าผู้แต่งวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ประเภทลายลักษณ์มักนำคำสอนที่มีอยู่แล้วมาเรียบเรียงขึ้นใหม่ โดยไม่อิงบริบทสังคมและการเมือง สอดคล้องกับที่อุดมหนูทอง (๒๕๒๘: ๑) กล่าวว่า “ผู้แต่งมิใช่ผู้คิดประดิษฐ์เนื้อหาขึ้นใหม่ เป็นแต่เพียงผู้รวบรวมและเรียบเรียง โดยใช้ศิลปะการประพันธ์เป็นเครื่องมือเท่านั้น” นอกจากนี้ก็มุ่งให้ผู้มีความรู้ ตลอดจนชนชั้นนำอ่าน เช่น นักบวช นักปราชญ์ราชบัณฑิต ข้าราชการ พระมหากษัตริย์ และนางสนม เนื่องจากภาษาที่ใช้เป็นภาษาที่มีไม่พบในชีวิตประจำวัน ไม่เหมาะแก่ชาวบ้านที่ไม่ค่อยรู้หนังสือ

บทต่อไป ผู้วิจัยจะศึกษารูปลักษณ์และการแบ่งประเภทของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ซึ่งจะให้เห็นลักษณะเด่นและบทบาทของวรรณกรรมคำสอนกลุ่มนี้ได้เด่นชัดยิ่งขึ้น

บทที่ ๓

รูปลักษณะและการแบ่งประเภทของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก”

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงรูปลักษณะและการแบ่งประเภทของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” เพื่อให้เห็นลักษณะเด่นของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ที่ชัดเจนขึ้น ดังจะนำเสนอต่อไปนี้

๓.๑ รูปลักษณะของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก”

จินตนา ไบกาชูยี กล่าวว่ารูปลักษณะ คือ โครงแบบ (Configuration) หรือรูปแบบหนังสือ (format) ซึ่งเป็นคุณสมบัติอีกด้านหนึ่งของหนังสือที่ทำให้หนังสือแตกต่างจากหนังสืออื่น (๒๕๓๘: ๑) โดยผู้วิจัยจะใช้คำว่ารูปลักษณะตามที่จินตนา นิยามไว้

เมื่อพิจารณารูปลักษณะของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” แล้วพบว่าส่วนใหญ่จบในเล่มเดียว ใช้หมึกพิมพ์ พิมพ์ด้วยกระดาษปรู๊ฟ เย็บเป็นรูปเล่มขนาด ๑๖ หน้ายก หรือขนาด ๗ x ๕ นิ้ว มีจำนวนหน้าตั้งแต่ ๑๐ - ๖๔ หน้า พิมพ์เรียงบรรทัดแบบพิมพ์ร้อยแก้ว (ยกเว้นเรื่องที่ตั้งด้วยโคลง) ใช้อักษรวิธีปัจจุบัน มีรายละเอียดต่าง ๆ ที่น่าสนใจดังนี้

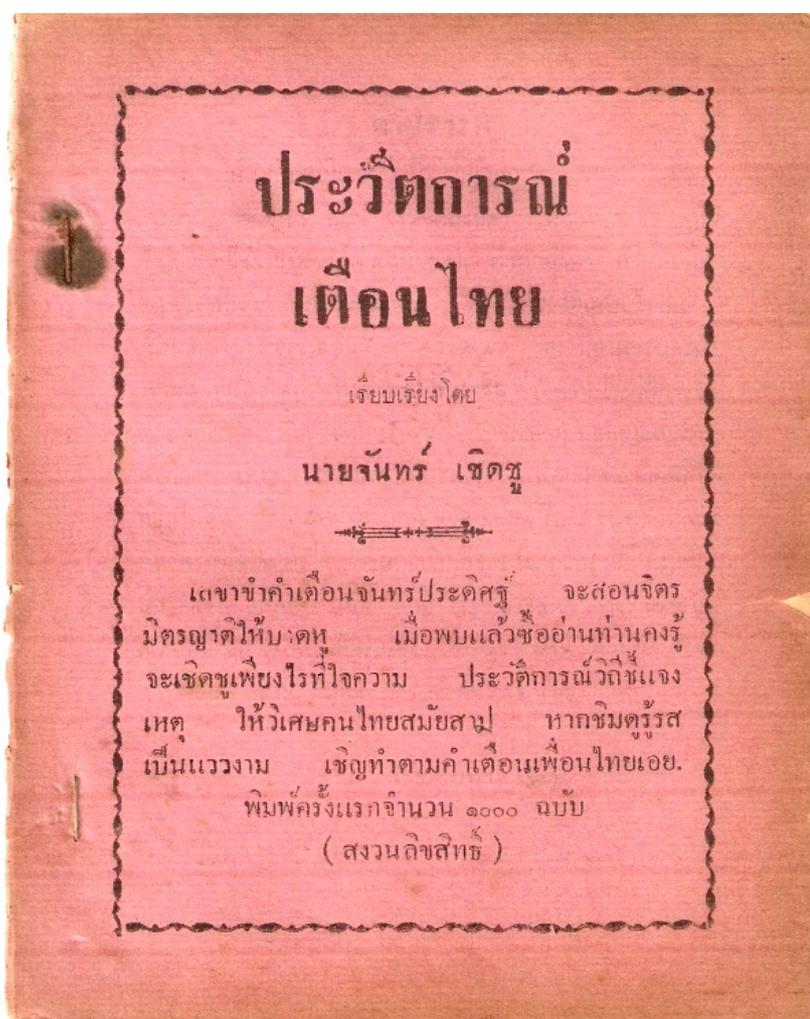
๓.๑.๑ ส่วนหน้า วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” มีส่วนหน้าเพียง ๒ ส่วน คือ ปกหน้า และหน้าคำนำหรือคำปรารภ ก่อนที่จะเข้าสู่เนื้อหาของเรื่องต่อไป มีรายละเอียดต่อไปนี้

๓.๑.๑.๑ ปกหน้า บนสุดเป็นชื่อเรื่อง ใช้ตัวอักษรขนาดโตสี่ขีด ตรงกลางมีข้อความเพื่อแจ้งเรื่องบางอย่าง เช่น เจ้าของโรงพิมพ์ และที่อยู่ของผู้แต่ง ใช้ตัวอักษรขนาดรองลงมา หรือใส่ภาพประกอบอย่างใดอย่างหนึ่ง ส่วนล่างระบุครั้งที่พิมพ์ จำนวนเล่มที่จัดพิมพ์ ตามด้วยคำว่า “สงวนลิขสิทธิ์” ผู้วิจัยพบว่าส่วนปกหน้าแสดงลักษณะเฉพาะบางอย่างที่น่าสนใจ ดังนี้

๑) นิยมใช้ชื่อเรื่องที่เร้าความสนใจ วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” มักมีชื่อเรื่องที่เร้าความสนใจผู้อ่านมากกว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้สมัยโบราณ* บางเรื่อง

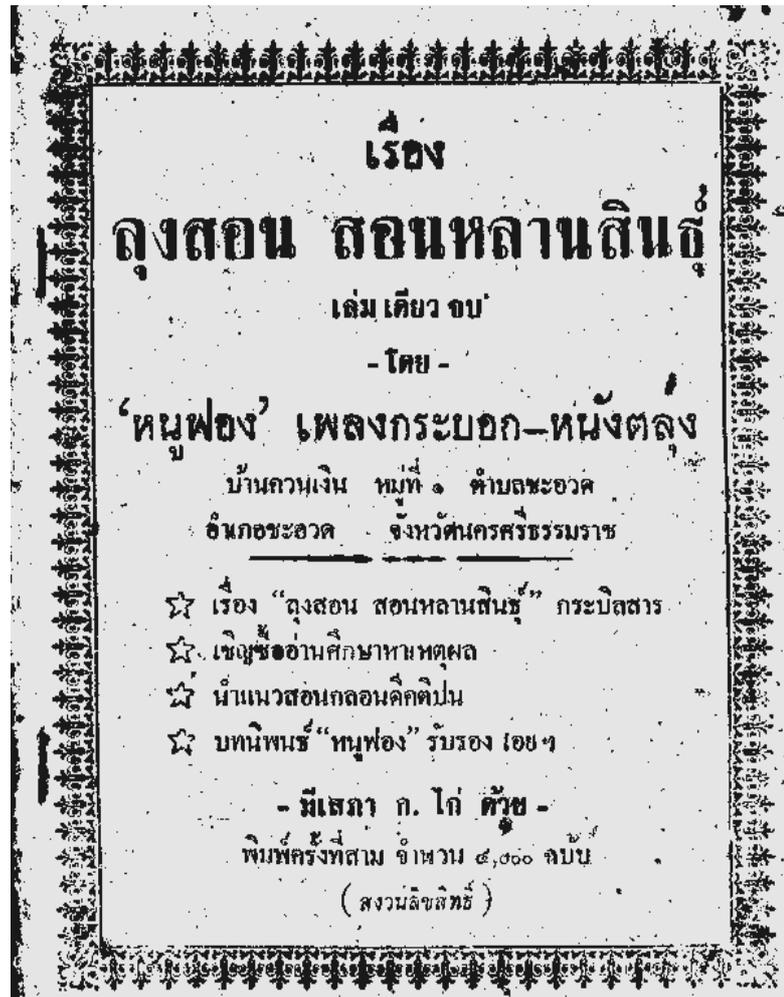
* วรรณกรรมคำสอนภาคใต้สมัยโบราณไม่มีชื่อเรื่องที่เร้าความสนใจนัก ส่วนใหญ่มีชื่อซ้ำกับชื่อวรรณกรรมคำสอนภาคกลาง เช่น ปกิรีโนวาท พ่อม้าสอนลูก พาลีสอนน้อง พิเภกสอนบุตร ลักษณะภรรยา เจ้าศศาน ลักษณะบุตรสามสถาน โลกนิติสุภายิต สวัสดิรักษา สุภายิตพระร่วง สุภายิตสอนเด็ก สุภายิตสอนบุตร สุภายิตสอนหญิง อัญญาพานร และอวาศโหวหาร

แทบจะไม่ทราบว่าเป็นวรรณกรรมคำสอน เพราะตั้งชื่อคล้ายนวนิยาย เช่น *ขวัญใจ วิวิธวรรณมาลัย แม่หม้ายปลาคราก์ สารรักระหว่างมิตร สุภามิตแม่หม้ายใจเดียว หนามรัก สุราวิวาทน์กปราชญ์ วิจารณ์ และอาหารใจ* บางชื่อมีคำขยายชื่อเรื่องด้วย เช่น *สุภามิตแม่หม้ายใจเดียว และสุภามิตสอนชู้ชายโสด* บางเรื่องตั้งตามชื่อผู้แต่ง เช่น *ชัยภามิต* ตั้งตามชื่อนายชัย และเรื่อง *สุภามิตระบาย* ตั้งตามชื่อนางระบาย บางชื่อตั้งชื่อเรื่องเข้ากับสถานการณ์บ้านเมืองในสมัยที่แต่ง เช่น *พลเรือนสอนบุตร มงคลประชาราษฎร์ และประวัติการณ์เดือนไทย* ดังตัวอย่างเรื่อง *ประวัติการณ์เดือนไทย* ตั้งชื่อเรื่องเข้ากับสถานการณ์บ้านเมืองที่ต้องการให้คนไทยตื่นตัวเรื่องการสร้างชาติ ดังตัวอย่างในภาพ

ภาพที่ ๒ แสดงชื่อเรื่องที่เราความสนใจผู้อ่าน

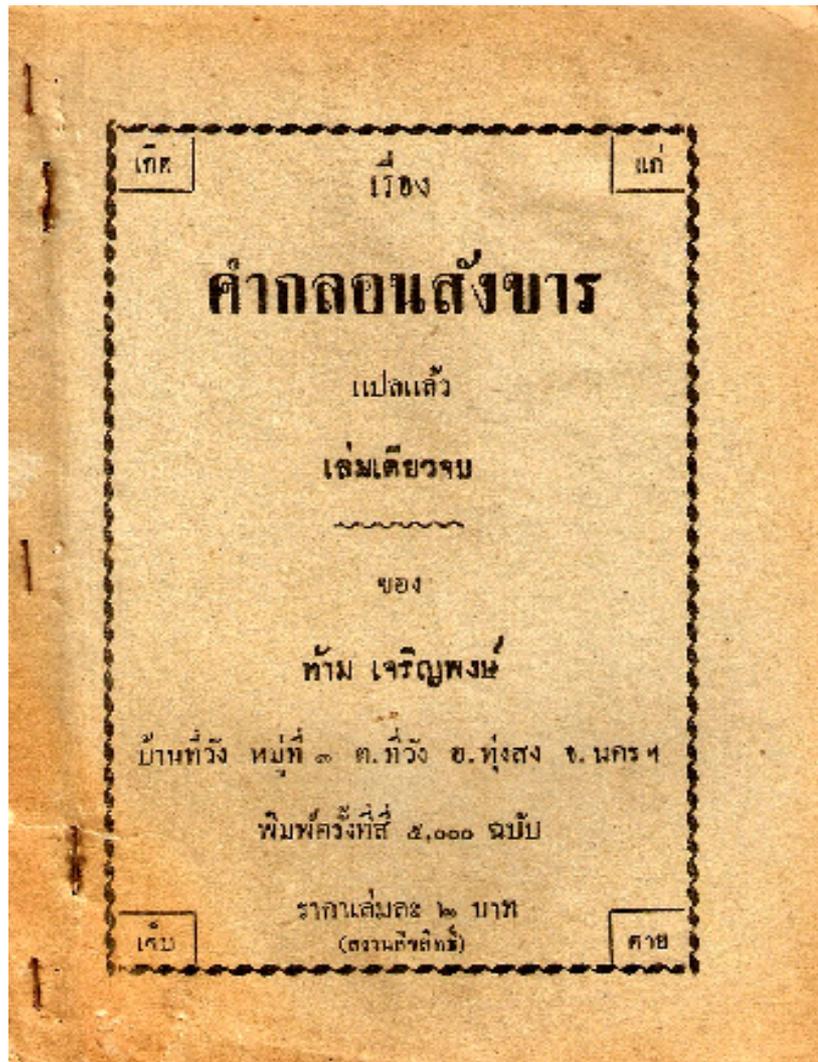
๒) นิยมบอกชื่อผู้แต่งหรือนามแฝง ส่วนนี้อยู่ถัดจากชื่อเรื่อง การบอกชื่อผู้แต่งอาจฟังด้วยความชำนาญพิเศษ ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้อ่านรู้จักผู้แต่งมากขึ้น เช่น เรื่อง *ลุงสอน สอนหลาน สิ้นธุ์* ระบุว่าผู้แต่งชื่อหนูฟอง ชำนาญเพลงบอกและหนังตะลุง ดังตัวอย่างในภาพ

ภาพที่ ๓ แสดงชื่อผู้แต่งที่ปกหน้า

มีข้อสังเกตว่าผู้แต่งวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” นิยมใช้นามแฝง เช่น หนูแก้ว นครจันทร์ เป็นนามแฝงของโชคชัย นครจันทร์ ลมลอย เป็นนามแฝงของรัตนชัย เตละกุล บ้างก็ใช้ตัวอักษรย่อตามความนิยมของผู้นำไทยสมัยสร้างชาติ เช่น จ. ศรีอักษรกุล เป็นชื่อย่อของจงเจริญ ศรีอักษรกุล ช. จันรอดภัย เป็นชื่อย่อของชัย จันรอดภัย ช. เหมะรักษ์ เป็นชื่อย่อของโชติ เหมะรักษ์ และ พ. อักษรพันธ์ เป็นชื่อย่อของพลอย อักษรพันธ์

๓) นิยมบอกสถานที่อยู่ของผู้แต่ง ส่วนนี้อยู่ถัดจากชื่อผู้แต่ง เกิดจากผู้แต่งบางคนจำหน่ายหนังสือเอง การระบุสถานที่อยู่ช่วยให้ผู้บริโภคซื้อสินค้าได้สะดวกขึ้น ที่สำคัญคือเพื่อแนะนำให้คนในท้องถิ่นรู้ว่าผู้แต่งเป็นคนในละแวกเดียวกัน เช่น เรื่อง คำกลอนสังขาร ระบุว่าผู้แต่งพำนักอยู่บ้านเลขที่ ๑๐ หมู่ที่ ๓ ตำบลที่วัง อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดังตัวอย่างในภาพ

ภาพที่ ๔ แสดงสถานที่อยู่ของผู้แต่งที่ปกหน้า

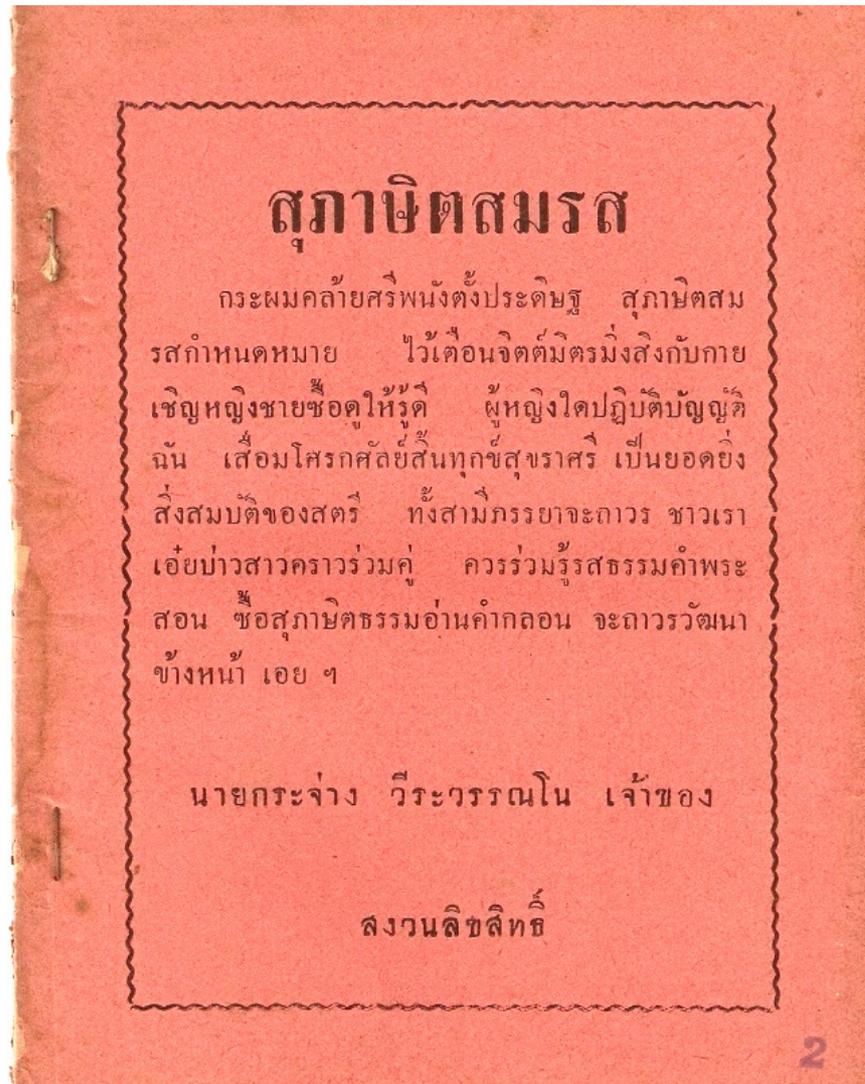
ผู้อ่านสามารถดูตัวอย่างเรื่องอื่น ๆ ได้ในหนังสือกลุ่มนี้ เช่น *กายสังขารสติ* คำกลอนสอนใจว่าด้วยเกิดแก่เจ็บตาย คำกลอนสอนประชาชน นานาสุภาษิต ภาษิตสอนนักเรียน ยุทธภาษิต ลุงสอนสอนหลานสินธุ์ ศิลห่าภาษิต และสุรยาเสพตติ

๔) นิยมพิมพ์รูปผู้แต่งซึ่งเป็นศิลปินพื้นบ้าน ผู้วิจัยพบว่าหากผู้แต่งเป็นศิลปินพื้นบ้าน ผู้สร้างมักพิมพ์รูปตนไว้ที่ตรงกลางของปกหน้าเพื่อดึงดูดความสนใจของผู้ที่ชื่นชอบศิลปิน เช่น เรื่อง *ขวัญใจ* มีรูปของปรีชา สงวนศิลป์ (หรือปรีชา ลุยจันทร์) ปรากฏส่วนกลางของหน้าปก รูปผู้แต่งปรากฏในอากัปภิกิริยาที่ค่อนข้างเป็นทางการ คือ สวมสูทสีดำทับเสื้อในสีขาว ผูกเนคไท ในมือถือด้วยรางวัล ๒ ใบ ใบหน้ายิ้มแย้ม แสดงให้เห็นความภูมิใจกับรางวัลที่ได้รับรางวัลคาราตุ๊กตาทองเมื่อ พ.ศ.๒๕๐๕ และรางวัลจอมท้าวทองคำเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐ มีชื่อนายหนังและสถานที่อยู่ปรากฏตอนกลางของภาพ ดังตัวอย่างในภาพ

ภาพที่ ๕ แสดงการพิมพ์รูปผู้แต่งที่เป็นศิลปินพื้นบ้าน

๕) นิยมแต่งด้วยกลอนเพื่อดึงดูดความสนใจของผู้ซื้อ อาจเสริมด้วยการบอกชื่อผู้แต่ง ชื่อหนังสือหรือเป้าหมายการสอน เช่น เรื่องคำกลอนสอนใจ สอนให้ขยันเหมือนไก่ ไม่เกียจคร้านเหมือนหมู ซึ่งสัมพันธ์กับเนื้อเรื่องที่สอนให้ขยันทำงาน ดังนี้ “ทำงานนอนฟังไก่ ไม่ทำสิ่งอะไรนอนฟังหมู หัวเข่านอนคูดู้ อยู่ในเล้าเกล้ากินรำ เกิดเป็นคนกินข้าวสาร ให้นึกงานประจำ ไก่ขันชวนกันทำ ไม่ตกตำจำไว้เอย” และเรื่องสุภาษิตสมรส ระบุว่าผู้แต่ง คือ คล้าย ศรีพั่ง แต่งเรื่องนี้เพื่อเตือนสติผู้หญิง ต่อมาก็บอกประโยชน์ของเรื่องว่าช่วยให้พบแต่ความสุข และเป็นยอดสตรี ดังตัวอย่างในภาพ

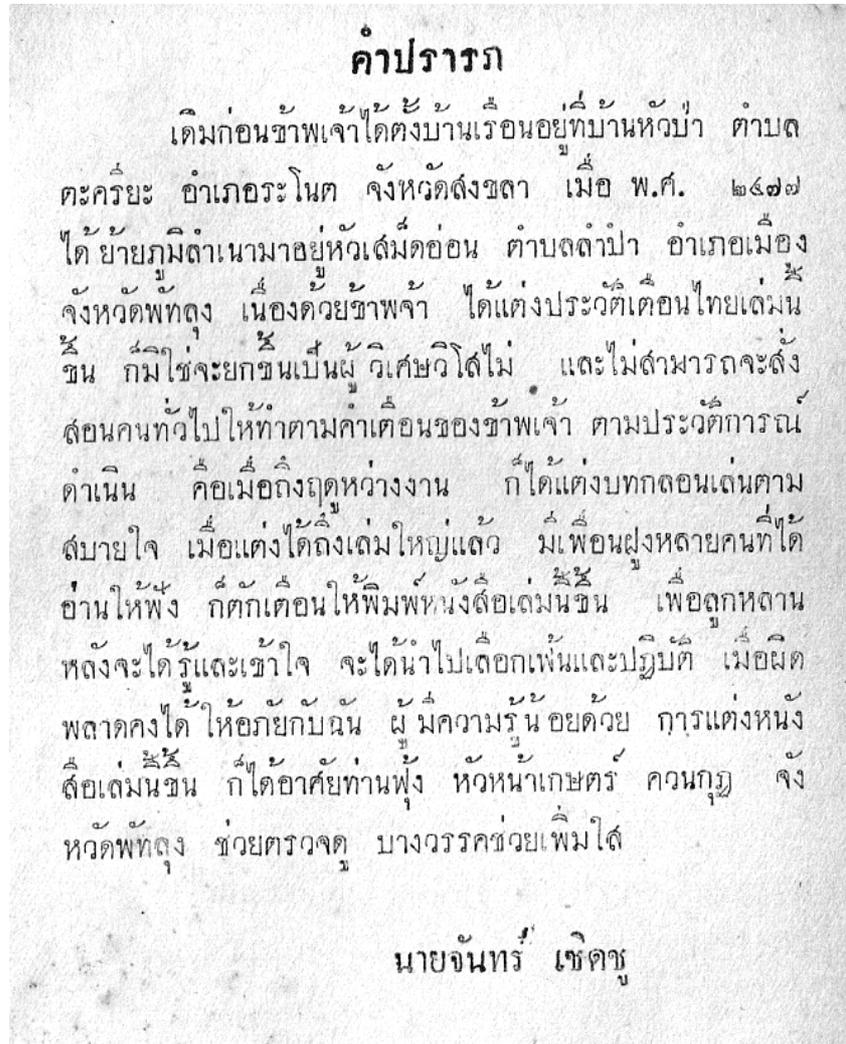
ภาพที่ ๖ แสดงกลอนเพื่อดึงดูดความสนใจของผู้ซื้อ

ผู้อ่านคว้ออย่างกลอนในเรื่องอื่น ๆ ได้จากเรื่องกายสังขารสติ คำกลอนสอนใจ ว่าด้วยเกิดแก่เจ็บตาย คำกลอนสอนน้อง ประวัติการณ์เดือนไทย ลุงสอนสอนหลานสินธุ์ สุภาสิต พ่อบ้านสอนบุตรสอง สุภาสิตสอนชูชายโสด สุรายาเสพคิด เป็นต้น

๓.๑.๑.๒ **หน้าคำนำหรือหน้าคำปรารภ** อยู่ถัดจากปกหน้า และอยู่ก่อนหน้าเนื้อเรื่อง มีทั้งแต่งเป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง

หากแต่งเป็นร้อยแก้วเน้นบอกข้อมูลของผู้แต่ง ตามด้วยการบอกจุดมุ่งหมายในการ แต่งหรือจัดพิมพ์ บอกเนื้อหา หรือสาระอื่น ๆ ส่วนล่างสุดของข้อความระบุชื่อผู้แต่ง เช่น เรื่อง **ประวัติการณ์เดือนไทย** ระบุว่าผู้แต่งชื่อจันทร์ เจริชชุ เดิมอยู่ที่ตำบลตะเคียน อำเภอรอนโคก จังหวัด

สงขลา ต่อมาย้ายมาอยู่ที่ตำบลลำปำ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา บอกรวมมุ่งหมายในการพิมพ์ว่า เพื่อให้คนในชุมชนอ่าน ส่วนล่างเป็นชื่อของผู้แต่ง ดังตัวอย่างในภาพ

ภาพที่ ๗ แสดงหน้าคำปรารภที่แต่งเป็นร้อยแก้ว

ในกรณีที่แต่งเป็นร้อยกรองเน้นบอกรวมของผู้แต่ง ซึ่งอาจมีรายละเอียดอื่น ๆ เพิ่มเติมด้วย เช่น เรื่องคำกลอนสอนประชาชนบอกรวมของผู้แต่งว่าชื่อชัย จันรอดภัย อยู่บ้าน โลกชุมแสง หมู่ที่เจ็ด ตำบลปันแต อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เรียนหนังสือกับครูน่วม และ ครุแนม ต่อมาได้บรรพชาเป็นสามเณรเพื่อเรียนหนังสือที่วัดกับสมภารคอนศาลาแล้วก็สึกออกมา มีครอบครัว แต่มีฐานะยากจน ผู้แต่งแนะนำเรื่องแต่งว่าเหมาะแก่ผู้ที่มีถิ่นพำนักบริเวณจังหวัดพัทลุง ชาวนา ชาวสวน นักบุญควรอ่านเพราะช่วยให้เข้าใจเรื่องอนิจจัง เนื่องจากเป็นกลอนที่อ่านง่าย ปิดท้ายด้วยการออกตัวว่าไม่ใช่นักปราชญ์ จบข้อความด้วยคำอวยพรผู้อ่าน ดังตัวอย่างในภาพ

คำนำ

๑

สวัสดิ์พี่น้องผมพร้อมด้วย ประคุดมาแม่ระย้า
 ย้อย ละดีดอยตามลมนำชมเชย เรื่องนิราศพ้อหม้าย
 ได้ยงดง จะชี้แจงหวังแพร่มาแผ่ผย
 ประดับเลย จะได้เชยชมกลอนคำอ่อนนวล อีกลำกลอน
 สอนชนคนแถบนี้ น้องและพี่น้ำน้อยย่ำยสรวาด เชิญ
 ท่านชื่อไปอ่านเป็นการควร จะได้อ่านลูกหลานท่านมาฟัง
 ทั้งรักไสรภายิตติดอยู่มาก ผมหวังฝากความสุขไปถึง
 ทุกวง ผู้ใดอ่านได้เห็นเป็นอนิจจัง ผู้ใดฟังตรึกตรอง
 เป็นของดี พวกนักบุญควรอดหนุนกันไว้บ้าง ชื่นทาง
 ไปสวรรค์ชั้นดี ประวัตินิการเมืองเรื่องยังมี เล่า
 ไม่ถึงแต่มาชอบประกอบธรรม ทั้งกลอนคำอ่านง่ายได้
 คำสัสดี ท่านจงศรัทธาของเป็นของชั่ว พวกชาวสวน
 ชาวอนาถาทองจำ เพราะเป็นคำดี ๆ มีอยู่ใน อยู่กับด
 บันแต่หมู่ที่เจ็ด ผมไม่เท็จโลกชุมแสงที่อาศัย ท่านอยู่
 ท่านผู้ฟังจงตั้งใจ ผม ช. จันทรอภัย ไทยโบราณ อยู่
 อยู่วิทยา ป. ห้า ครั้งกระโน้น ถ้าใครโค่นล้มมันไม่
 แก่นสาร คุณครูหนุ่มครูแหมเป็นอาจารย์ ท่านสมภารคอน
 ศาลามาคำนี้ ออกโรงเรียนเข้าวัดหัดคาลา บรรพชา

๒

อโศกโพธิ์โศกมนุ เรียนปรีชัธรรมบำเพ็ญบุญ พอ
 คนคุณธรรมภริชชิตตา / สักขาบทยอกบ้านเป็นการยาก
 แสงด้าบากทุกขทเวเค็มเค็มเศร้า เรื่องการกินการนอน
 ร้อนดูรา พอยุ่มาหนึ่งปีได้มีเรือน เล่าประวัติย่อ ๆ
 พอรู้ได้ผมมีไรนกับพระชนมมาเถื่อน ผู้ที่อ่านผู้ฟัง
 ยังเดือน ได้เป็นเพื่อนกันไปเมื่อชยาม ขอให้ท่านผู้
 มีความดีช ยายเป็นทุกขโรครภัยถึงโรหน่า ให้เขียนอก
 เขียนใจ เขียนในตา ชาวชนาพี่น้องของเราเอชว

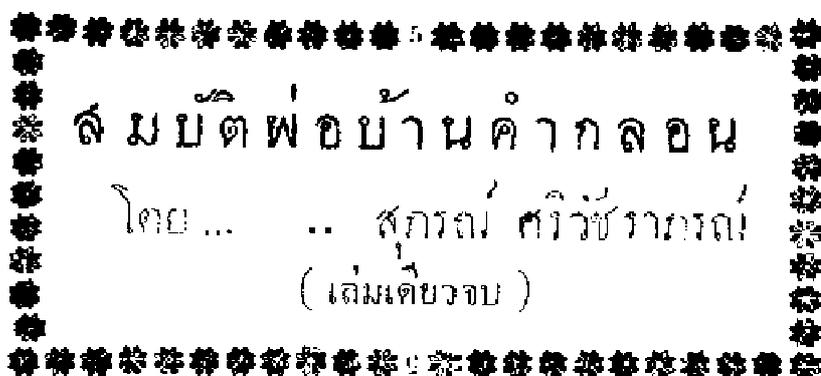
ภาพที่ ๘ แสดงหน้าคำนำที่แต่งเป็นร้อยกรอง*

* คำประพันธ์ในภาพเรียงใหม่ได้ดังนี้

ประคุดังม่านฝ้ายระย้าย้อย
 เรื่องนิราศพ้อหม้ายได้ยงดง
 แว่วโศดังพิงศัพพ์ประดับเลย
 อีกลำกลอนสอนชนคนแถบนี้
 เชิญท่านชื่อไปอ่านเป็นการควร
 ทั้งรักไสรภายิตติดอยู่มาก
 ผู้ใดอ่านได้เห็นเป็นอนิจจัง
 พวกนักบุญควรอดหนุนกันไว้บ้าง
 ประวัตินิการเมืองเรื่องยังมี
 ทั้งกลอนคำอ่านง่ายได้สัสดี
 พวกชาวสวนชาวอนาถาทองจำ
 อยู่ตำบลบันแต่หมู่ที่เจ็ด
 ท่านผู้อ่านผู้ฟังจงตั้งใจ
 อยู่วิทยา ป. ห้า ครั้งกระโน้น
 คุณครูหนุ่มครูแหมเป็นอาจารย์
 ออกโรงเรียนเข้าวัดหัดคาลา
 เรียนปรีชัธรรมบำเพ็ญบุญ
 สักขาบทยอกบ้านเป็นการยาก
 เรื่องการกินการนอนร้อนดูรา
 เล่าประวัติย่อ ๆ พอรู้ได้
 ผู้ที่อ่านผู้ฟังผมยังเดือน
 ขอให้ท่านสุขขีมีความสุข
 ให้เขียนอกเขียนใจเขียนในตา

สวัสดิ์พี่น้องผมพร้อมด้วย
 ละดีดอยตามลมนำชมเชย
 จะชี้แจงหวังแพร่มาแผ่ผย
 จะได้เชยชมกลอนคำอ่อนนวล
 น้องและพี่น้ำน้อยย่ำยสรวาด
 จะได้ชวนลูกหลานท่านมาฟัง
 ผมหวังฝากความสุขไปถึงทุกวง
 ผู้ใดฟังตรึกตรองเป็นของดี
 ชื่นทางไปสวรรค์ชั้นดีมี
 เล่าไม่ถึงแต่มาชอบประกอบธรรม
 ท่านจงจัดซื้อถองเป็นของจำ
 เพราะเป็นคำดี ๆ มีอยู่ใน
 ผมไม่เท็จโลกชุมแสงที่อาศัย
 ผม ช. จันทรอภัย ไทยโบราณ
 ถ้าใครโค่นล้มมันไม่แก่นสาร
 ท่านสมภารคอนศาลามาคำนี้
 บรรพชาวัดเขาอ้อพ้อได้หมุน
 พอบจบคุณธรรมตรีชชิตตา
 แสงด้าบากทุกขทเวเค็มเศษสา
 พอยุ่มาหนึ่งปีได้มีเรือน
 ผมมิใช่นักประพันธ์ชั้นป่าเถื่อน
 ได้เป็นเพื่อนกันไปเมื่อชยาม
 อย่าเป็นทุกขโรครภัยสิ่งโรหน่า
 ชาวชนาพี่น้องของเราเอชว

๓.๑.๒ ส่วนกลางหรือส่วนเนื้อหา หน้านี้นักอยู่ด้านขวา ส่วนบนสุดของหน้าแรกปรากฏชื่อเรื่อง ตามด้วยชื่อผู้แต่ง ใช้ตัวอักษรขนาดใหญ่และหนากว่าส่วนอื่น ๆ เมื่อเข้าสู่เนื้อเรื่องใช้ตัวพิมพ์เส้นบางขนาด ๑๖ พอยต์ (point) หรือไม่ต่ำกว่า ๑๔ พอยต์ พิมพ์บนกระดาษปรี๊ฟ ขนาด ๑๖ ½ นิ้ว (๑๔.๘ x ๒๑ ซม. หรือขนาด ๗ x ๕ นิ้ว) พิมพ์ด้วยหมึกพิมพ์สีดาบนกระดาษสีขาว พิมพ์เรียงบรรทัดแบบพิมพ์ร้อยแก้วโดยใช้อักขรวิธีปัจจุบัน ไม่มีการย่อหน้า มีเพียงการเว้นช่องไฟให้อ่านง่ายเท่านั้น ส่วนมุมขวาสุดหรือตรงกลางหน้ากระดาษมีตัวเลขกำกับหน้าไว้ ส่วนใหญ่ใช้ตัวเลขไทย มีจำนวนหน้าตั้งแต่ ๑๐ - ๖๔ หน้า ส่วนที่เป็นเนื้อหามักแต่งเป็นกลอนหรือกาพย์ เมื่อเริ่มเรื่องก็เข้าสู่เนื้อหาทันที ดังตัวอย่างในภาพ

ให้ ต ธิ ท เว เม ว าง ห ว ่าง ส ี ระ น บ

คุณพระรัตนังครบทั้งสาม คือพระพุทธสุดเลิศประเสริฐ
 นาม สลัดคามข้ามเขตกิลเลสมาร ทรงสละละหลดสมมา
 เจท ซึ่งเป็นเหตุให้หลงในสงสาร เข้าสู่ช่องห้องทิพย์
 พระนิพพาน โปรดประทานธรรมมาแทนวาที มีพระสงฆ์
 ทรงศีลชิลบุตร แผลแพร่พุทโธวาทประสาทศรี เพอ
 นำสัตว์สัตว์ล่วงบ่วงโลกีย์ แปรหม่นมีสี่พันชั้นระธรรม
 กราบชนกชนนมีคุณเลิศ ผู้ก่อเกิดกายชูปอุปถัมภ์ แก้ว
 เลียงดูชุตนอมพร้อมคุณธรรม คุณงามาเหนือสิ้นแผ่นดิน
 ดินดอน ไหว้คุณครูอุปฐมาย์และอาจารย์ พระคุณ

ภาพที่ ๕ แสดงรูปลักษณะส่วนกลางหรือส่วนเนื้อเรื่อง

เมื่อจบเรื่องผู้แต่งมักปิดท้ายด้วยการระบุคำว่า “จบบริบูรณ์”ตามด้วยการระบุสถานที่ที่พิมพ์
 แจกความโดยระบุรายชื่อนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์ หรือแทรกโฆษณา ดังเรื่อง สมบัติพ้องบ้าน

คำกลอน ปิดท้ายด้วยคำว่า “จบบริบูรณ์” ตามด้วยการบรรยายชื่อหนังสือเล่มต่อไปของผู้แต่ง คือ เรื่อง *แม่ศรีเรือน* เป็นเรื่องที่เหมาะแก่ผู้หญิงทุกรุ่นทุกว่าย มีคติมากและบทกลอนก็ไพเราะ ต่อมาระบุชื่อโรงพิมพ์ และสถานที่ตั้งของโรงพิมพ์ในจังหวัดนครศรีธรรมราช ดังตัวอย่างในภาพ

๑๖ สมบัติพ่อบ้านคำกลอน

สัจ ว่าไม่ถูกลูกหลานเร้าคาญใจ ไม่เข้าไหนแน่ๆ แม่
ลอคอก ถ้าแก่วัดแก้วน้ำเชื่อมใส แก่เพราะใหญ่อยู่นาน
พาลสอหลอ ไบราณว่าแก่พรวัวเฒ่าลอคอก เต็มจะต่อตี
ดำเนินหากัน ว่าตานั้นจันใจให้ราชนา ขอศีลห้าพระปริต
ติดปากสัน ชาติเกิดแก่แต่ถายอยู่หลายวัน ของสำคัญ
ควรจำไม่นำพา กลอนที่กล่าวเล่าตามเนื้อความจริง ตูง
ตานั้นนั่งฟังอย่างกังวล อย่าถือโทษโกรธเคืองเรื่องกล่าวมา
ใช้ผมจะว่าเสียหรือเบียดใคร.

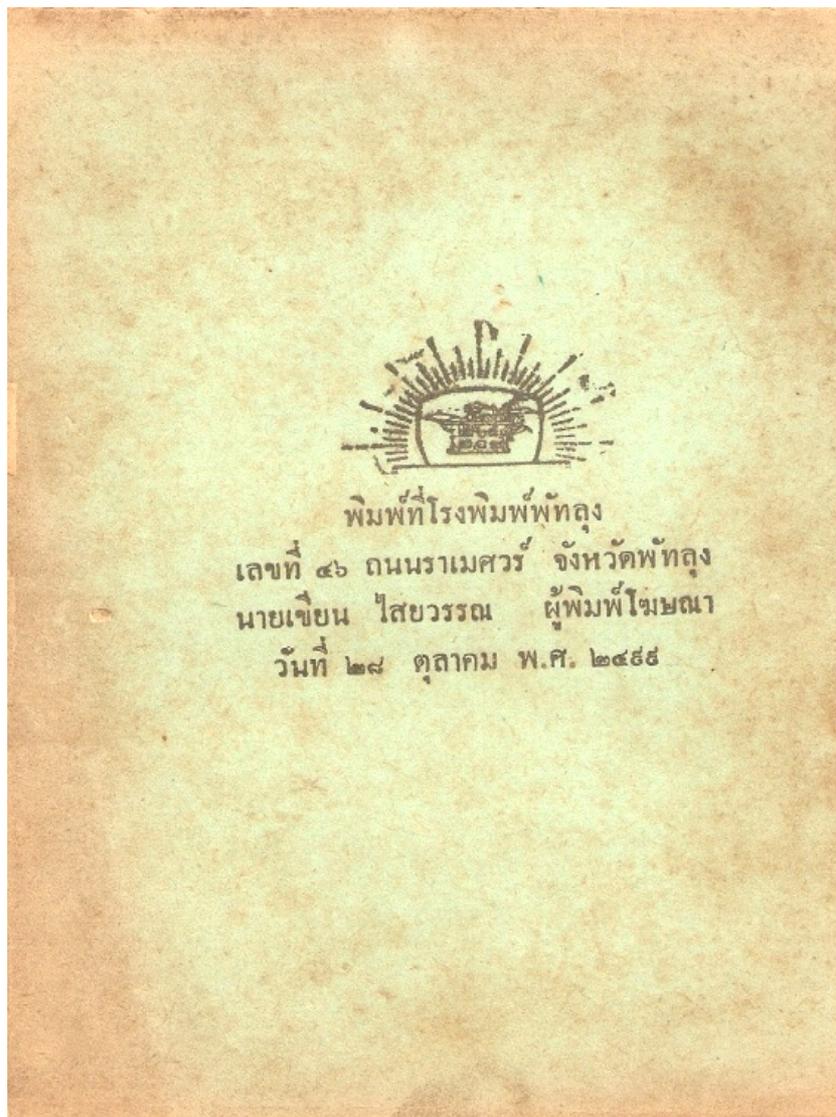
ขออำนาจอวยพรถาวรสวัสดิ์ คุณไตรรัตน์ขจัดทุกข์
ให้สุขใส ชนหญิงชายได้อ่านเบิกบานใจ ประสงค์ใดได้
สมอารมณ์ปอง ลากปรากฏขมาเกิดประเสริฐสุด ผิว
เมี่ยมบุตรน้องพ่อย่ามีหมอง ทรัพย์สินหลายหลากมากเกิน
เพชรเงินทอง ภัยทั้งผองพ้นหายอย่าไกลเอษ.

จบบริบูรณ์

เล่มที่จะออกต่อไปคือ “แม่ศรีเรือน”
เหมาะสำหรับสตรีทุกรุ่นทุกว่าย คติมาก กลอนไพเราะ สน
ใจ คิดต่อที่โรงพิมพ์กระจำภษิต อ. เมือง นคร ฯ

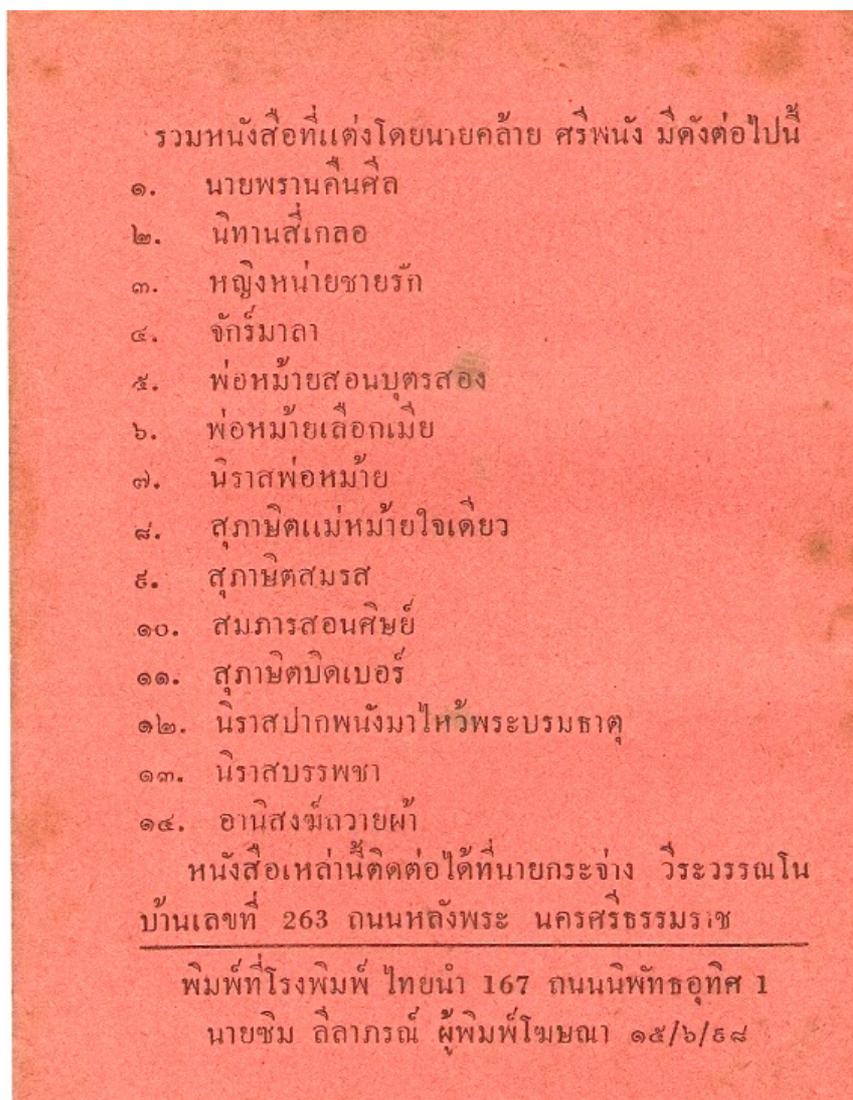
ภาพที่ ๑๐ แสดงหน้าสุดท้ายของเนื้อเรื่อง

๓.๑.๓ ส่วนหลังหรือปกหลัง มีทั้งการโฆษณาสินค้าของโรงพิมพ์ สัญลักษณ์โรงพิมพ์ ตามด้วยชื่อเจ้าของโรงพิมพ์และสถานที่ที่จัดพิมพ์ เช่น ปกหลังเรื่อง *มนุษย์ ๔ ้วย* ใต้สัญลักษณ์โรงพิมพ์ สถานที่พิมพ์ในจังหวัดพัทลุง ชื่อผู้พิมพ์โฆษณา และวันเวลาที่จัดพิมพ์ ดังตัวอย่างในภาพ

ภาพที่ ๑๑ แสดงรูปสัญลักษณ์ส่วนหลังหรือปกหลัง

ในกรณีที่เจ้าของหนังสือเล่มนั้นมีผลงานเรื่องอื่น ๆ อีกก็มักจะบอกรายชื่อหนังสือไว้ที่ปกหลังด้วยหรือเน้นจำนวนครั้งที่พิมพ์ และจำนวนเล่มที่จัดพิมพ์ เช่น ปกหลังเรื่อง *สุภายิตสมรส* แจงรายชื่อหนังสือของคล้าย ศรีพินัง ผู้แต่งเรื่องนี้จำนวน ๑๔ เรื่อง ดังตัวอย่างในภาพ

ภาพที่ ๑๒ แสดงรายชื่อหนังสือของกวีชาวใต้ที่ปกหลัง

ปกหลังของเรื่อง*คำกลอนสอนใจ*ระบุจำนวนครั้งที่พิมพ์และจำนวนเล่มที่จัดพิมพ์เพื่อแสดงให้เห็นว่าหนังสือเล่มนี้มีผู้ชื่นชอบเป็นอย่างมากจึงจัดพิมพ์ถึง ๑๓ ครั้ง ๆ ครั้งละไม่ต่ำกว่า ๑,๐๐๐ เล่ม โดยจัดพิมพ์ครั้งแรกจำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม ครั้งต่อ ๆ มาไม่ต่ำกว่า ๒,๐๐๐ เล่ม ที่จัดพิมพ์ในปริมาณมากที่สุด คือ ครั้งที่ ๕ เพราะมีจำนวนถึง ๖,๐๐๐ เล่ม ดังตัวอย่างในภาพ

ค่ากลอนสอนใจจำนวนที่พิมพ์

พิมพ์ครั้งที่	จำนวนฉบับ
1	1000
2	2000
3	4000
4	3000
5	2000
6	3000
7	5000
8	5000
9	6000
10	2000
11	2000
12	2000
13	2000

พิมพ์ที่โรงพิมพ์เมืองสงขลา 15/3 ตรงข้ามที่ทำการชุมสายโทรศัพท์ สงขลา
นายวิจิตร แก้วพรรัตน์ ผู้พิมพ์โฆษณา 10 เมษายน 2511

ภาพที่ ๑๓ แสดงจำนวนครั้งที่พิมพ์และเล่มที่พิมพ์ที่ปกหลัง

มีข้อสังเกตว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” มีรูปลักษณะคล้ายหนังสือวัดเกาะเป็นอย่างมาก* โดยวางส่วนประกอบต่าง ๆ ไว้คล้ายคลึงกัน เช่น ไม้กลอนหรือไม้ภาพประกอบที่ปกหน้า หรือมีข้อความเชิญชวนให้ซื้อสินค้าที่ปกหลัง ซึ่งผู้แต่งน่าจะได้รับอิทธิพลจากหนังสือวัดเกาะ ดังตัวอย่างในภาพ

* หนังสือวัดเกาะในที่นี้เป็นหนังสือที่พิมพ์ทั้งจากโรงพิมพ์วัดเกาะ หรือโรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ หรือพิมพ์จากโรงพิมพ์อื่น ๆ ในย่านเดียวกัน ชาวบ้านท้องถิ่นเรียกหนังสือนี้ว่า “หนังสือวัดเกาะ”

ภาพที่ ๑๔ แสดงรูปลักษณ์ของหนังสือวัดเกาะ

การสร้างรูปลักษณ์ให้เหมือนคล้ายหนังสือวัดเกาะน่าจะเกิดจากปัจจัย ๒ ประการ ประการแรกผู้สร้างชื่นชอบรูปลักษณ์ของหนังสือวัดเกาะเพราะเห็นว่ามีรูปเล่มขนาดบาง พกพาสะดวก และอ่านง่าย ประการที่สอง คือ หนังสือวัดเกาะมีบทบาทในสังคมภาคใต้มาก ผู้สร้างอาจกลัวว่าหากทำรูปเล่มที่แตกต่างไปจากหนังสือวัดเกาะ ผู้บริโภคจะไม่สนใจจึงจัดทำรูปเล่มให้เหมือนคล้ายกัน เมื่อแต่งแล้วก็นำไปสวดด้วยตนเองเพื่อเรียกร้องความสนใจจากผู้บริโภค *

* นอกจากหนังสือวัดเกาะมีอิทธิพลด้านรูปลักษณ์แล้วก็น่าจะมีอิทธิพลด้านรูปแบบคำประพันธ์ เพราะนิยมแต่งเป็นกลอนสุภาพหรือกลอนเพลงยาวเหมือนกัน รวมถึงสำนวนภาษา เพราะผู้แต่งนิยมใช้ภาษาสนทนาเหมือนกันกับหนังสือวัดเกาะ บ้างก็เลียนแบบถ้อยคำภาษาของสุนทรภู่ ดังจะกล่าวต่อไป

จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” มีรูปลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากวรรณกรรมคำสอนสมัยโบราณ โดยจัดทำรูปเล่มเหมือนหนังสือปัจจุบัน เพียงแต่มีขนาดเล็กและบางกว่า กระดาษที่ใช้ก็ไม่คงทนแข็งแรงเหมือนปัจจุบัน ความน่าสนใจของหนังสือกลุ่มนี้ คือ มีชื่อเรื่องที่เร้าความสนใจของผู้อ่าน เน้นให้ข้อมูลของผู้แต่ง โดยใส่ข้อมูลของผู้แต่งไว้ที่ส่วนประกอบต่าง ๆ ของเล่ม ทั้งที่ปกหน้า หน้าคำนำ หน้าแรกของเนื้อเรื่อง และปกหลัง กลอนที่ปรากฏก็เป็นฝีมือของผู้แต่งเอง ทำให้เห็นว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” มุ่งให้ข้อมูลของผู้แต่งซึ่งเกิดจากต้องการจูงใจให้ผู้บริโภคซื้อสินค้า หรือตัดสินใจซื้อทันทีหากเห็นว่าเป็นผลงานดังกล่าวเป็นของคนในชุมชนที่ตนรู้จักหรือคุ้นเคย หรือเกิดจากผู้แต่งส่วนหนึ่งพิมพ์หนังสือขึ้นเองและจำหน่ายเองจึงใส่ข้อมูลของตนเองด้วยเพื่อเรียกความสนใจของผู้ซื้อ

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการมีรูปลักษณะเฉพาะดังที่กล่าวมาข้างต้นน่าจะเกิดจากการมีเทคโนโลยีการพิมพ์ในท้องถิ่น ซึ่งช่วยให้ผู้สร้างสามารถออกแบบรูปเล่มที่น่าสนใจขึ้นได้ เช่น ใส่ภาพถ่ายของผู้แต่งไว้ที่ตรงกลางของปกหน้า หรือใส่ตัวหนังสือตะลุมตะกลามเพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนผู้แต่งที่เป็นศิลปินพื้นบ้าน ใช้ตัวอักษรขนาดใหญ่รองจากชื่อเรื่องเพื่อแจ้งชื่อของผู้แต่งเพื่อให้ผู้บริโภคมองเห็นง่ายขึ้น หรือใส่สัญลักษณ์โรงพิมพ์และสถานที่พิมพ์ไว้ที่ปกหลังแทนที่จะใส่ไว้ที่หน้าปกในเหมือนหนังสือวัดเกาะ ทั้งนี้ก็เพื่อเรียกร้องความสนใจจากกลุ่มผู้ซื้อ ปัจจัยต่อมา คือ การแข่งขันกับตลาดหนังสือวัดเกาะของภาคกลางที่แพร่หลายมาสู่ภาคใต้ ส่งผลให้ผู้สร้างมุ่งผลิตวรรณกรรมที่มีรูปลักษณะเฉพาะเพื่อดึงดูดกลุ่มผู้เสพชาวใต้ เช่น ตั้งชื่อเรื่องที่สอดคล้องกับเหตุการณ์บ้านเมือง ใช้อักษรย่อตามความนิยมของผู้นำสมัยนั้น คือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม หรือให้ข้อมูลของผู้แต่งอย่างละเอียดเพื่อเรียกร้องความสนใจของผู้ซื้อว่าเป็นคนท้องถิ่นเดียวกัน

๓.๒ การแบ่งประเภทของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก”

การวิเคราะห์การแบ่งประเภทของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” เพื่อให้ผู้อ่านเห็นลักษณะเด่นของวรรณกรรมคำสอนกลุ่มนี้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๓.๒.๑ แบ่งตามสมัยที่แต่ง วรรณกรรมคำสอนภาคใต้สมัยโบราณไม่มีใครระบุสมัยที่แต่ง แต่สันนิษฐานว่าส่วนใหญ่แต่งในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น แต่งอย่างช้าไม่เกินสมัยรัชกาลที่ ๖ การไม่ทราบข้อมูลที่ชัดเจนนี้ทำให้ยากต่อการวิเคราะห์ข้อมูล ในขณะที่วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ระบุสมัยที่แต่งอย่างชัดเจน ทำให้ทราบว่ามีการแต่งกันถึง ๓ สมัย โดยเริ่มตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๗ เป็นต้นมา ซึ่งช่วงนี้เป็นช่วงที่วรรณกรรมคำสอนภาคใต้เริ่มมีรูปแบบ กลวิธีการสอน และเนื้อหาคำสอนแตกต่างไปจากเดิม ดังจะกล่าวต่อไป สำหรับรายชื่อวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ในสมัยต่าง ๆ มีดังต่อไปนี้

๓.๒.๑.๑ สมัยรัชกาลที่ ๗ (พ.ศ. ๒๔๖๘ - ๒๔๗๗) พบจำนวน ๗ เรื่อง ส่วนใหญ่เป็นผลงานของพระสงฆ์และข้าราชการท้องถิ่น

๓.๒.๑.๒ สมัยรัชกาลที่ ๘ (พ.ศ. ๒๔๗๗ - ๒๔๘๕) พบจำนวน ๑๑ เรื่อง ส่วนใหญ่ยังเป็นผลงานของพระสงฆ์และข้าราชการท้องถิ่นเช่นกัน

๓.๒.๑.๓ สมัยรัชกาลที่ ๙ (พ.ศ. ๒๔๘๕ - ๒๕๑๕) พบจำนวน ๔๕ เรื่อง มีกลุ่มผู้แต่งหลากหลายกว่าแต่ก่อน ส่วนใหญ่เป็นผลงานของชาวบ้าน ทำให้เห็นว่าชาวบ้านเริ่มมีบทบาทในการแต่งวรรณกรรมคำสอนอย่างเห็นเด่นชัด ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ ๑๑ แสดงรายชื่อวรรณกรรมคำสอนในสมัยรัชกาลที่ ๗ - รัชกาลที่ ๙

สมัย	ชื่อวรรณกรรม	ชื่อผู้แต่ง	ปีที่แต่ง
รัชกาลที่ ๗			
๑	คติธรรมคำกลอน ๑	ไม่ระบุนามผู้แต่ง	๒๔๗๐
๒	เทศนาสมุปทา	พระอนุศาสนาจารย์ (จิตต์ รตน โชต)	๒๔๗๒
๓	จูลกัมมวังคสูตรคำกลอน	เกลื่อน ทองดี	๒๔๗๓
๔	คำกลอนสอนใจว่าด้วยเกิด แก่ เจ็บ ตาย	อิน สุชะศิริวัฒน์	๒๔๗๕
๕	กรรมกิเลสคำกลอน	พระภู่ โชติปาโล	๒๔๗๖
๖	คติสอนใจ	คม ภริมยาภรณ์	๒๔๗๖
๗	โลกนิติคำกลอน	หนูแก้ว นครจันทร์	๒๔๗๗
รัชกาลที่ ๘			
๑	นารีสมบัติ	พระครูธรรมธร (กลิ่น ศรีนรินทร์)	๒๔๗๘
๒	กุมารวัตต์ และสมณสัญญา	พระวัดป่าโมกข์ (ชุ่ม สารสุวรรณ โณ)	๒๔๗๙
๓	ความก้าวหน้าแห่งชีวิต	พระมหานิตย์ วรวัณ โณ	๒๔๗๙
๔	ทัสนานุสร	อตุลย์ สังขพงศ์	๒๔๗๙
๕	โลกวัตตภายิต	พระมหาเรือง วุฑฒินญา โณ	๒๔๘๐
๖	เศรษฐภายิต	ขุนมนตรีบริรักษ์ (พ.ศิริธร)	๒๔๘๐
๗	ยุทธภายิต	คำเนน บุญยรัตเสริม	๒๔๘๑
๘	หลายเรื่องหลายกรส	กลิ่น ศรีนรินทร์	๒๔๘๑
๙	มงคลสูตรวิภาคบรรยาย	ขุนมนตรีบริรักษ์ (พ. ศิริธร)	๒๔๘๓
๑๐	อาจารย์สอนศิษย์	พระครูขาว โอภาสวัณ โณ	๒๔๘๖
๑๑	คติธรรมคำกลอน ๒	จู จันทร์แก้ว	๒๔๘๘

สมัย	ชื่อวรรณกรรม	ชื่อผู้แต่ง	ปีที่แต่ง
รัชกาลที่ ๕			
๑	สุภาษิตสอนผู้ชายโสด	หนูฟอง จันทภาโส	๒๔๕๒
๒	โศภิตสุภาษิต	พระครูโศภิตอวาสวัตต์ (ฮั่ว โสภิต)	๒๔๕๓
๓	คำกลอนสอนประชาชน	ชัย จันรอดภัย	๒๔๕๔
๔	ชัยภาษิต	ชัย จันรอดภัย	๒๔๕๔
๕	แม่หม้ายพลาครรัก	หนูหมึก แม่หม้าย	๒๔๕๔ - ๕๕
๖	พลเรือนสอนบุตร	แดง ประพันธ์บัณฑิต	๒๔๕๔ - ๕๕
๗	อิสีสอนศิษย์	แดง ประพันธ์บัณฑิต	๒๔๕๔ - ๕๕
๘	มงคลประชากรราษฎร์	แดง ประพันธ์บัณฑิต	๒๔๕๔ - ๕๕
๙	คติคำกลอนเตือนเพื่อน	ท้ามกับกล้วย	๒๔๕๕
๑๐	สุภาษิตระบาย	ระบาย	๒๔๕๖
๑๑	คำกลอนสอนใจคนจน	ท้ามกับกล้วย	๒๔๕๖
๑๒	สุภาษิตศรีนวล	ศรีนวล	๒๔๕๖
๑๓	สุราวิวาหนักปราชญ์วิจารณ์	สินวล มากนวล	๒๔๕๖
๑๔	ประวัติการณ์เดือนไทย	จันทร์ เชิดชู	๒๔๕๗
๑๕	แม่ของ “ลมลอย”	รัตนชัย เตะทะกุล	๒๔๕๗
๑๖	คำกลอนสอนใจ	ทอง นวลศรี	๒๔๕๗ - ๕๘
๑๗	สุภาษิตสมรส	กล้วย ศรีพนัง	๒๔๕๘
๑๘	กายสังขารสติ	กล่อม พอใจ	๒๔๕๘
๑๙	นานาสุภาษิต ๑	ขุนกลีบเพ็ชรศึกษากร (แหวน กลีบเพ็ชร)	๒๔๕๙
๒๐	มนุษย์ ๔ วัย	จ. ใจมนุษย์	๒๔๕๙
๒๑	ประวัติสุราคำกลอน	ชาญ ไชยจันทร์	๒๔๕๙
๒๒	คิหิปฏิบัติคำกลอน	ขุนวิจารณ์จรรยา (โชติ เหมะรักษ์)	๒๔๕๙
๒๓	ศิลป์คำกลอนสอนใจ	พระถาวร ราชไพฑูรย์	๒๕๐๐
๒๔	สุภาษิตธรรมคำกลอน	ฮวด สุวรรณโชติ	๒๕๐๑
๒๕	วิสุทธิธรรมภาษิต	พระครูวิสุทธิธรรมนิเทศก์ (สุภาพ ป. ๖)	๒๕๐๒
๒๖	สุภาษิตแม่หม้ายใจเดียว	กล้วย ศรีพนัง	๒๕๐๒
๒๗	กตัญญูคำกลอน	พระคลี่ ทัศนบุญโญ	๒๕๐๓
๒๘	คำกลอนสอนน้อง	เจียม มณีรัตน์	๒๕๐๓
๒๙	คำกลอนสังขาร	ท้าม เจริญพงษ์	๒๕๐๓

สมัย	ชื่อวรรณกรรม	ชื่อผู้แต่ง	ปีที่แต่ง
รัชกาลที่ ๕			
๓๐	ภายิตสอนนักเรียน	คล้าย ศรีพจน์	๒๕๐๓
๓๑	สมบัติพ่อบ้านคำกลอน	สุภรณ์ ศรีวัชรารักษ์	๒๕๐๓
๓๒	สุภายิตพ่อบ้านสอนบุตรสอง	คล้าย ศรีพจน์	๒๕๐๓
๓๓	หนามรัก	จ. ศรีอักษรกุล	๒๕๐๓
๓๔	เดือนคนแก่	จ. ผดุงเดช ศิษย์ท่าโพธิ์	๒๕๐๔
๓๕	เดือนชายมีเมีย	จ. ผดุงเดช ศิษย์ท่าโพธิ์	๒๕๐๔
๓๖	เดือนหญิงมีผัว	จ. ผดุงเดช ศิษย์ท่าโพธิ์	๒๕๐๔
๓๗	เดือนนักเรียน	จ. ผดุงเดช ศิษย์ท่าโพธิ์	๒๕๐๔
๓๘	ลูกสอนสอนหลานสินธุ์	หนูฟอง	๒๕๐๔
๓๙	ศีลห้าภายิต	อินทร์ ทองหู่	๒๕๐๔
๔๐	เพลงบอกเรื่องอบายมุข	พระราชวรารักษ์	๒๕๐๕
๔๑	สร้างความคิดนี้ความชั่ว	ปรีชา เทพรักษ์	๒๕๐๕
๔๒	อนุภาโสวาสคำกลอน	พระเทพปัญญาภรณ์ (อนุภาสเถร)	๒๕๐๕
๔๓	สามัคคีคำกลอน	พระเทพปัญญาภรณ์ (อนุภาสเถร)	๒๕๐๕
๔๔	นานาสุภายิต	นิล ศรีพัทลุง	๒๕๑๐
๔๕	ขวัญใจ	ปรีชา สงวนศิลป์	๒๕๑๑
๔๖	สารรักระหว่างมิตร	แปลก สองหิ้ง	๒๕๑๑
๔๗	อาหารใจ	หิ้น อมตเวทย์	๒๕๑๔
๔๘	วิธีวรรณมถัย	เปลื้อง นาควานิช	๒๕๑๕
๔๙	สุรยาเสพติค	พลอย อักษรพันธ์	๒๕๑๕

จากตารางข้างต้นสรุปได้ว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” แต่งกันตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๗ แล้วค่อยขยายปริมาณเพิ่มเรื่อย ๆ จนกระทั่งมีจำนวนมากที่สุดในสมัยรัชกาลที่ ๙* น่าจะเกิดจากเทคโนโลยีการพิมพ์ในภาคใต้เจริญถึงขีดสุด (ดูรายละเอียดเรื่องโรงพิมพ์ได้ที่ บทที่ ๒) ประการต่อมา น่าจะเกิดจากเป็นช่วงที่รัฐบาลสนับสนุนการแต่งวรรณกรรม ดังในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม หลังจากที่นายกรัฐมนตรีกลับจากเยือนยุโรป เมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๔๙๘ รัฐบาลเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในการพูด เขียน และพิมพ์หนังสืออย่างเต็มที่ (อนุสรณ์ครอบรอบ ๑๐๐ ปี ฯพณฯ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๐, ๒๕๔๐: ๒๑๓-๒๑๘) จึงน่าจะส่งผลให้มีการแต่งวรรณกรรมกันอย่างแพร่หลาย และอีกประการหนึ่งน่าจะเกิดจากเป็นช่วงที่ชาวบ้านกำลังอยู่ในภาวะตึงเครียดจากเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น การเผชิญกับภาวะข้าวยากหมากแพง การแต่งหนังสือจึงน่าจะช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดและความเบื่อหน่ายได้

ผู้วิจัยพบว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ที่แต่งในสมัยต่าง ๆ นี้ มีเนื้อหาคำสอนหลากหลาย สัมพันธ์กับบริบททางสังคมและการเมืองอย่างชัดเจน ดังจะกล่าวต่อไป

๓.๒.๒ แบ่งตาม พ.ศ. ที่แต่ง ผู้วิจัยพบว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ระบุ พ.ศ. ที่แต่งไว้อย่างชัดเจน แม้บางเรื่องผู้วิจัยไม่พบ พ.ศ. ที่แต่ง เพราะกระดาษชำรุด แต่ก็สามารถสอบถามบุคคลที่เกี่ยวข้องได้ ลักษณะเช่นนี้ต่างจากวรรณกรรมคำสอนภาคใต้สมัยโบราณ เพราะไม่มีใครระบุวันเวลาที่แต่ง ข้อดีของการทราบ พ.ศ. ที่แต่ง คือ ทำให้การวิเคราะห์ข้อมูลง่ายขึ้น นอกจากนี้ก็ทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับบริบททางสังคมที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

* ผู้วิจัยพบว่า มีรายชื่อวรรณกรรมคำสอนกลุ่มหนึ่งที่ผู้วิจัยไม่พบตัวเล่ม แต่แต่งช่วง พ.ศ. ๒๔๘๕ เป็นต้นมา เช่น *สุภาษิตคำกลอนสอนเด็ก* ของพระครูประภาภุมิสถิต พ.ศ. ๒๔๘๔ *บิดาภยิต* ของขวัญวัด พ.ศ. ๒๔๘๔ *แม่หม้ายรำพรรณพ่อหม้ายรัญจวน* ของสินุ่น ไชยเศรษฐ์ พ.ศ. ๒๔๘๕ *ภยิตพาเสือก* ของทอง นวลศรี พ.ศ. ๒๔๘๖ *คติธรรมคำกลอน* ของเคลื่อน อินทสาธิต พ.ศ. ๒๔๘๘ *กิติปฏิบัติคำกลอน* ของหนูแก้ว นครจันทร์ พ.ศ. ๒๔๘๘ *มารดรสอนบุตร* ของผอม ชิดผล พ.ศ. ๒๔๘๘ *เชษฐาลาภ* ของพระอำนวยการ บุญเรือง ขาว พ.ศ. ๒๕๐๒ *แม่ศรีเรือน* ของสุภรณ์ ศรีวัชรารักษ์ พ.ศ. ๒๕๐๓ *คำกลอนภยิตสอนชายหญิง* ของพระครูวิสุทธิธรรมนิเทศก์ (สุภาพ ป. ๖) พ.ศ. ๒๕๐๓ *คำกลอนภยิตสอนหญิงชาย* ของโนราเดิม อ่องแข่ง พ.ศ. ๒๕๐๓ *เดือนชนครองเรือน* ของศรีสะอาด พ.ศ. ๒๕๐๕ *นิทานคำกลอนปู่สอนหลาน* ของเกษม ทิพย์เสภา พ.ศ. ๒๕๐๕ และ *ศิริมาถกลับใจคำกลอน* ของพระประวิง เพชรอาวุธ พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๐๕ (รวบรวมรายชื่อจากหนังสือของ วิมล คำศรี, ๒๕๒๕: ๑๘๘ - ๒๐๐ สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ และวิทยานิพนธ์ของวินัย สุทธิ, ๒๕๔๖)

จากการรวบรวมวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” (เท่าที่สำรวจได้ในขณะนี้) ผู้วิจัยพบว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” เล่มแรกเริ่มแต่งช่วง พ.ศ. ๒๔๗๐ และแต่งไปจนถึง พ.ศ. ๒๕๑๕* จึงเริ่มหยุดชะงักไป ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๑๒ แสดง พ.ศ. ที่แต่งวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก”

ลำดับที่	ชื่อวรรณกรรม	ชื่อผู้แต่ง	ปีที่แต่ง
๑	คติธรรมคำกลอน ๑	กวีชาวพัทลุง (ไม่ระบุนามผู้แต่ง)	๒๔๗๐
๒	เทศนาสมุทรภาพ	พระอนุศาสนาจารย์ (จิตต์ รตนโชต)	๒๔๗๒
๓	จูลกัมมวังคสูตรคำกลอน	เกลื่อน ทองดี	๒๔๗๓
๔	คำกลอนสอนใจว่าด้วยเกิดแก่เจ็บ ตาย	อิน สุชะศิริวัฒน์	๒๔๗๕
๕	กรรมกิเลสคำกลอน	พระภู่อโชติปาโล	๒๔๗๖
๖	คติสอนใจ	คม ภิรมยาภรณ์	๒๔๗๖
๗	โลกนิติคำกลอน	หนูแก้ว นครจันทร์	๒๔๗๗
๘	นารีสมบัติ	พระครูธรรมธร (กลิ่น สรนรินทร์)	๒๔๗๘
๙	กุมารวัตต์ และสมณสัญญา	พระวัดป่าโมซข์ (ชุ่ม สารสุวรรณโณ)	๒๔๗๙
๑๐	ความก้าวหน้าแห่งชีวิต	พระมหานิกัย์ วรรณโณ	๒๔๗๙
๑๑	ทัศนานุสร	อคุลย์ สังขพงศ์	๒๔๗๙
๑๒	โลกวัตตภายิต	พระมหาเรือง วุฑฒินญา โณ	๒๔๘๐
๑๓	เศรษฐภายิต	ขุนมนตรีบริรักษ์ (พ. ศิริธร)	๒๔๘๐
๑๔	ยุทธภายิต	ดำเนิน บุญรัตเศรษฐ์	๒๔๘๑
๑๕	หลายเรื่องหลายกรส	กลิ่น สรนรินทร์	๒๔๘๑
๑๖	มงคลสูตรวิภาคบรรยาย	ขุนมนตรีบริรักษ์ (พ. ศิริธร)	๒๔๘๓
๑๗	อาจารย์สอนศิษย์	พระครูขาว โอภาสวณฺโณ	๒๔๘๖

* วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” บางเรื่องผู้วิจัยไม่พบปีที่พิมพ์ครั้งแรก พบเพียงครั้งต่อมา ได้แก่ คติคำกลอนเตือนเพื่อน คำกลอนสอนใจ คำกลอนสังขาร ลุงสอนสอนหลานสินธุ์ และศีลห้าภายิต บางเรื่องไม่มีปกหน้าและปกหลัง ได้แก่ คติธรรมคำกลอน ๑ ชัยภายิต แม่หม้ายปลาครก และสุภายิตศรีนวล พ.ศ. ที่ผู้วิจัยระบุไว้งานวิจัยเล่มนี้ได้มาจากการพิจารณาเนื้อหาของเรื่องซึ่งมีกระบวนเวลาที่แต่งไว้ นอกจากนี้ก็อาศัยการสอบถามญาติของผู้แต่งและรวบรวมจากคำสันนิษฐานของนักวิชาการ

ลำดับที่	ชื่อวรรณกรรม	ชื่อผู้แต่ง	ปีที่แต่ง
๑๘	คติธรรมคำกลอน ๒	จู จันท์แก้ว	๒๔๘๘
๑๙	สุภาษิตสอนผู้ชายโสด	หนูฟอง จันทภาโส	๒๔๙๒
๒๐	โศภิตสุภาษิต	พระครูโศภิตอวาสวัตต์ (ฮั่ว โสภิต)	๒๔๙๓
๒๑	คำกลอนสอนประชาชน	ชัย จันรอดภัย	๒๔๙๔
๒๒	ชัยภาษิต	ชัย จันรอดภัย	๒๔๙๔
๒๓	แม่หม้ายปลาครก	หนูหมึก แม่หม้าย	๒๔๙๔ - ๙๕
๒๔	พลเรือนสอนบุตร	แดง ประพันธ์บัณฑิต	๒๔๙๔ - ๙๕
๒๕	อภิสอนศิษย์	แดง ประพันธ์บัณฑิต	๒๔๙๔ - ๙๕
๒๖	มงคลประชากรราษฎร์	แดง ประพันธ์บัณฑิต	๒๔๙๔ - ๙๕
๒๗	คติคำกลอนเตือนเพื่อน	ท้ำกับกล้วย	๒๔๙๕
๒๘	สุภาษิตระบาย	ระบาย	๒๔๙๖
๒๙	คำกลอนสอนใจคนจน	ท้ำกับกล้วย	๒๔๙๖
๓๐	สุภาษิตศรีนวล	ศรีนวล	๒๔๙๖
๓๑	สุราวิวาหนักปราชญ์วิจารณ์	สินวล มากนวล	๒๔๙๖
๓๒	ประวัติการณ์เดือนไทย	จันทร์ เข็ชชู	๒๔๙๗
๓๓	แม่ของ “ลมลอย”	รัตนชัย เตละกุล	๒๔๙๗
๓๔	คำกลอนสอนใจ	ทอง นวลศรี	๒๔๙๗ - ๙๘
๓๕	สุภาษิตสมรส	กล้วย ศรีพจน์	๒๔๙๘
๓๖	กายสังขารสติ	กล่อม พอใจ	๒๔๙๘
๓๗	นานาสุภาษิต ๑	ขุนกลีบเพชรศิษยากร (แหวน กลีบเพชร)	๒๔๙๙
๓๘	มนุษย์ ๔ วัย	จ. ใจมนุษย์	๒๔๙๙
๓๙	ประวัติสุราคำกลอน	ชาญ ไชยจันทร์	๒๔๙๙
๔๐	คิหิปฏิบัติคำกลอน	ขุนวิจารณ์จรยา (โชติ เหมะรักษ์)	๒๔๙๙
๔๑	ศิลปคำกลอนสอนใจ	พระถาวร ราชไพฑูรย์	๒๕๐๐
๔๒	สุภาษิตธรรมคำกลอน	ฮวด สุวรรณโชติ	๒๕๐๑
๔๓	วิสุทธิธรรมภาษิต	พระครูวิสุทธิธรรมนิเทศก์ (สุภาพ ป. ๖)	๒๕๐๒
๔๔	สุภาษิตแม่หม้ายใจเดียว	กล้วย ศรีพจน์	๒๕๐๒
๔๕	กตัญญูคำกลอน	พระคลี่ ทัศนบุญโญ	๒๕๐๓
๔๖	คำกลอนสอนน้อง	เจียม มณีรัตน์	๒๕๐๓
๔๗	คำกลอนสังขาร	ท้ำ เจริญพงษ์	๒๕๐๓

ลำดับที่	ชื่อวรรณกรรม	ชื่อผู้แต่ง	ปีที่แต่ง
๔๘	ภายิตสอนนักเรียน	คล้าย ศรีพนัง	๒๕๐๓
๔๙	สมบัติพ้อบ้านคำกลอน	สุภรณ์ ศรีวัชรภรณ์	๒๕๐๓
๕๐	สุภายิตพ้อบ้านสอนบุตรสอง	คล้าย ศรีพนัง	๒๕๐๓
๕๑	หนามรัก	จ. ศรีอักษรกุล	๒๕๐๓
๕๒	ชุดเตือนใจคำกลอน	จ. ผดุงเดช ศิษย์ท่าโพธิ์	๒๕๐๔
๕๓	ลุงสอนสอนหลานสินธุ์	หนูฟอง	๒๕๐๔
๕๔	ศีลห้าภายิต	อินทร์ ทองหู่	๒๕๐๔
๕๕	เพลงบอกเรื่องอบายมุข	พระราชวราภรณ์	๒๕๐๕
๕๖	สร้างความดีหนีความชั่ว	ปรีชา เทพรัักษ์	๒๕๐๕
๕๗	อนุภาโสवासคำกลอน	พระเทพปัญญามุนี (อนุภาสเถร)	๒๕๐๕
๕๘	สามัคคีคำกลอน	พระเทพปัญญามุนี (อนุภาสเถร)	๒๕๐๕
๕๙	นานาสุภายิต ๒	นิล ศรีพัทลุง	๒๕๑๐
๖๐	ขวัญใจ	ปรีชา สงวนศิลป์	๒๕๑๑
๖๑	สารรักระหว่างมิตร	แปลก สองหิ้ง	๒๕๑๑
๖๒	อาหารใจ	หิ้น อมตเวทย์	๒๕๑๔
๖๓	วิวิธวรรณมาลัย	เปลื้อง นาควานิช	๒๕๑๕
๖๔	สุรยาเสพติด	พลอย อักษรพันธ์	๒๕๑๕

จากตารางข้างต้นสรุปได้ว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” แต่งต่อเนื่องกันแทบทุกปี จนกระทั่งยุคช่วง พ.ศ. ๒๕๑๕ * เท่าที่สำรวจรายชื่อวรรณกรรมพบว่าเรื่องที่แต่งเป็นเรื่องแรก คือ เรื่องคติธรรมคำกลอน ๑ แต่งใน พ.ศ. ๒๔๗๐ เรื่องสุดท้าย คือ เรื่องสุรยาเสพติด แต่งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ บาง พ.ศ. วางแผนการแต่งไปบ้าง คือ พ.ศ. ๒๔๗๑ พ.ศ. ๒๔๗๔ พ.ศ. ๒๔๘๒ พ.ศ. ๒๔๘๔ พ.ศ. ๒๔๘๕ พ.ศ. ๒๔๘๗ พ.ศ. ๒๔๘๙ พ.ศ. ๒๔๙๐ พ.ศ. ๒๔๙๑ พ.ศ. ๒๕๐๖ พ.ศ. ๒๕๐๗ พ.ศ. ๒๕๐๘ พ.ศ. ๒๕๐๙ พ.ศ. ๒๕๑๒ พ.ศ. ๒๕๑๓ พ.ศ. ๒๕๑๖ พ.ศ. ๒๕๑๗ และ พ.ศ. ๒๕๑๘ หากวางแผนการแต่งช่วงก่อน พ.ศ. ๒๕๐๕ น่าจะเกิดจากผู้แต่งหันไปแต่งวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทอื่น ๆ ด้วย เช่น ทำมาค้าขายแต่งเรื่องนิราศทำมาที่วัง คำกลอนคล้องตาบอด ประวัติคำกลอนตอนนารีหนีผัว และกลอนไทยสอนไทยช่วง พ.ศ. ๒๔๕๐ - ๒๕๐๐ แต่หากวางแผนหลัง พ.ศ. ๒๕๐๕ น่าจะเกิดจากวิกฤตการณ์เมือง ดังที่ผู้วิจัยกล่าวไว้แล้วในบทที่ ๒ โดยช่วงที่มีการ

* สาเหตุเกิดจากต้นทุนการผลิตหนังสือที่สูงขึ้น การประสบกับปัญหาทางการเมือง และการที่คนในชุมชนนิยมเสพงานสมัยใหม่มากขึ้น

แต่งติดต่อกันทุกปี คือ ช่วง พ.ศ. ๒๔๕๒ - ๒๕๐๕ แม้กระทั่งวรรณกรรมประเภทอื่น ๆ ก็นิยมแต่งในช่วงนี้ อาจเพราะเป็นช่วงที่คนในชุมชนมีความพร้อมมากกว่าช่วงอื่น ๆ ที่สำคัญคือ อาจได้รับค่าตอบแทนสูงกว่าช่วงที่ผ่านมา ส่งผลให้ชาวบ้านที่ไม่เคยคิดแต่งหนังสือสนใจแต่งกันทั่วไป บ้างก็ชักชวนเพื่อนให้แต่ง เช่น ชัย จันรอดภัย และทำม เจริญพงษ์

๓.๒.๓ แบ่งตามกลุ่มผู้สร้างสรรค์วรรณกรรม ผู้วิจัยพบว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ระบุภูมิหลังของผู้สร้างไว้ในหนังสืออย่างชัดเจนซึ่งต่างจากรวมคำสอนสมัยโบราณที่ไม่ใคร่ระบุส่วนนี้ สำหรับการศึกษเกี่ยวกับกลุ่มผู้สร้างสรรค์วรรณกรรมนี้ ผู้วิจัยจะแยกให้เห็นรายละเอียดปลีกย่อยต่าง ๆ ด้วย ดังนี้

๓.๒.๓.๑ แบ่งตามชื่อผู้แต่ง การแบ่งตามชื่อผู้แต่งช่วยให้ผู้อ่านรู้จักผู้แต่งมากขึ้น ทำให้ทราบว่าแต่ละคนแต่งวรรณกรรมมากน้อยเพียงใด ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ ๑๓ แสดงชื่อผู้แต่ง จำนวนผลงาน และชื่อผลงาน

ชื่อผู้แต่ง	จำนวนผลงาน	รายชื่อ
กลุ่มม พอใจ	๑ เรื่อง	กายสังขารสติ พ.ศ. ๒๔๕๘
กลิ่น สรนรินทร์	๓ เรื่อง	นารีสัมบัติ พ.ศ. ๒๔๖๘ หลายเรื่องหลากหลาย พ.ศ. ๒๔๘๑ หัวใจนิทาน ราว พ.ศ. ๒๔๘๘
เกลือทองดี	๑ เรื่อง	จุลกัมมวังกุศตรค้ำกลอน พ.ศ. ๒๔๖๒
ขุนกลับเพชรศิษยากร (แหวน กลับเพชร)	๑ เรื่อง	นานาสุภาษิต ๑ พ.ศ. ๒๔๕๕
ขุนมนตริบริรักษ์ (พ. ศิริธร)	๒ เรื่อง	เศรษฐสุภาษิต พ.ศ. ๒๔๘๐ มงคลสุตว์วิภาคบรรยาย พ.ศ. ๒๔๘๓
ขุนวิจารณ์จรรยา (โชติ เหมะรักษ์)	๑ เรื่อง	คิหิปฏิบัติค้ำกลอน พ.ศ. ๒๔๕๕
คม ภิรมยาภรณ์	๑ เรื่อง	คติสอนใจ พ.ศ. ๒๔๖๖
คล้าย ศรีพินัง	๕ เรื่อง	สุภาษิตสมรส พ.ศ. ๒๔๕๘ สุภาษิตบิคเบอร์ ราว พ.ศ. ๒๔๕๘ - ๒๕๐๓ สุภาษิตแม่หม้ายใจเดียว พ.ศ. ๒๕๐๒ สุภาษิตพ่อบ้านสอนบุตรสอง พ.ศ. ๒๕๐๓ สุภาษิตสอนชายหญิง พ.ศ. ๒๕๑๒ (สองเรื่องหลังไม่พบต้นฉบับ)
แก้ว ศรีพินัง	๑ เรื่อง	ภาษิตสอนนักเรียน พ.ศ. ๒๕๐๓
จ. ใจมนุษย์	๑ เรื่อง	มนุษย์ ๔ วัย พ.ศ. ๒๔๕๕

ชื่อผู้แต่ง	จำนวนผลงาน	รายชื่อ
จ. ผดุงเดช ศิษย์ท่าโพธิ์	๔ เรื่อง	เดือนคนแก่ พ.ศ. ๒๕๐๔ เดือนขามมีเมีย พ.ศ. ๒๕๐๔ เดือนหญิงมีผิว พ.ศ. ๒๕๐๔ เดือนนักเรียน พ.ศ. ๒๕๐๔
จ. ศรีอักษรกุล	๑ เรื่อง	หนามรัก พ.ศ. ๒๕๐๓
จันทร์ เชิดชู	๑ เรื่อง	ประวัติการณ์เดือนไทย พ.ศ. ๒๔๕๓
จู จันทร์แก้ว	๑ เรื่อง	คติธรรมคำกลอน ๒ พ.ศ. ๒๔๘๘
เจียม มณีรัตน์	๑ เรื่อง	คำกลอนสอนน้อง พ.ศ. ๒๕๐๓
ชัย จันรอดภัย	๒ เรื่อง	คำกลอนสอนประชาชน พ.ศ. ๒๔๕๔ ชัยภายิต พ.ศ. ๒๔๕๔
ชาญ ไชยจันทร์	๑ เรื่อง	ประวัติสุรากลอน พ.ศ. ๒๔๕๕
แดง ประพันธ์บัณฑิต	๓ เรื่อง	อิสอนศิษย์ พ.ศ. ๒๔๕๔ - ๕๕ มงคลประหารราษฎร์ พ.ศ. ๒๔๕๔ - ๕๕ พลเรือนสอนบุตร พ.ศ. ๒๔๕๔ - ๕๕
ดำเนิน บุญยรัตเศรษฐี	๑ เรื่อง	ยุทธภายิต พ.ศ. ๒๔๘๑
ทอง นวลศรี	๓ เรื่อง	สุภายิตสอนหญิง ราว พ.ศ. ๒๔๕๐ ภายิตพาเสือก พ.ศ. ๒๔๕๖ คำกลอนสอนใจ พ.ศ. ๒๔๕๗ - ๕๘ (สองเรื่องหลังไม่พบต้นฉบับ)
ท้าม เจริญพงษ์	๑ เรื่อง	คำกลอนสังขาร พ.ศ. ๒๕๐๓
ท้ามกับคล้าย	๒ เรื่อง	คติคำกลอนเดือนเพื่อน พ.ศ. ๒๔๕๕ คำกลอนสอนใจคนจน พ.ศ. ๒๔๕๖
นิล ศรีพัทลุง	๑ เรื่อง	นานาสุภายิต ๒ พ.ศ. ๒๕๑๐
ปรีชา เทพรักษ์	๑ เรื่อง	สร้างความดีหนีความชั่ว พ.ศ. ๒๕๐๕
ปรีชา สวงศิลป์	๑ เรื่อง	ขวัญใจ พ.ศ. ๒๕๑๑
แปลก สองหิ้ง	๑ เรื่อง	สารรักระหว่างมิตร พ.ศ. ๒๕๑๑
เปลื้อง นาควานิช	๑ เรื่อง	วิจิตรวรรณมาลัย พ.ศ. ๒๕๑๕
พระคเณศ ทัศนบุญโญ	๑ เรื่อง	กศัญญุคำกลอน พ.ศ. ๒๕๐๓
พระครูขาว โสภาสวนุโณ	๑ เรื่อง	อาจารย์สอนศิษย์ พ.ศ. ๒๔๘๖

ชื่อผู้แต่ง	จำนวนผลงาน	รายชื่อ
พระครูวิสุทธิธรรมนิเทศก์ (สุภาพ ป. ๖)	๒ เรื่อง	วิสุทธิธรรมกายิต พ.ศ. ๒๕๐๒ คำกลอนภายิตสอนชายหญิง พ.ศ. ๒๕๐๓ (เรื่องหลังไม่พบต้นฉบับ)
พระครูโศภิตอวาสวัตต์ (ฮั่ว โสภิต)	๑ เรื่อง	โศภิตสุภายิต พ.ศ. ๒๔๕๓
พระถาวร ราชไพฑูรย์	๑ เรื่อง	ศิลป์คำกลอนสอนใจ พ.ศ. ๒๕๐๐
พระเทพปัญญาภุมณี (อนุภาสเถร)	๒ เรื่อง	อนุภาโสวาสคำกลอน พ.ศ. ๒๕๐๕ สามัคคีคำกลอน พ.ศ. ๒๕๐๕
พระภู โขติปาโล	๑ เรื่อง	กรรมกิเลสคำกลอน พ.ศ. ๒๔๗๖
พระมหานิตย วรรณโณ	๑ เรื่อง	ความก้าวหน้าแห่งชีวิต พ.ศ. ๒๔๗๖
พระมหาเรือง วุฑฒินญาโณ	๑ เรื่อง	โลกวัตตภายิต พ.ศ. ๒๔๘๐
พระราชวราภรณ์	๑ เรื่อง	เพลงบอกเรื่องอบายมุข พ.ศ. ๒๕๐๕
พระวัดตปาโมชซ์ (ชุ่ม สารสุวรรณโณ)	๑ เรื่อง	กุมารวัตต์ และสมณสังญา พ.ศ. ๒๔๗๕
พระอนุสาสนาจารย์ (จิตต์ รตนโชต)	๑ เรื่อง	เทศนาสมุปทา พ.ศ. ๒๔๗๒
พลอย อักษรพันธ์	๑ เรื่อง	สุรยาเสพตติค พ.ศ. ๒๕๑๕
ระบาย	๑ เรื่อง	สุภายิตระบาย พ.ศ. ๒๔๕๖
ศรีนวล	๑ เรื่อง	สุภายิตศรีนวล พ.ศ. ๒๔๕๖
สินวล มากนวล	๑ เรื่อง	สุราวิวาหนักปราชญ์วิจารณ์ พ.ศ. ๒๔๕๖
สุภรณ์ ศรีวัชรภรณ์	๒ เรื่อง	สมบัติพ้อบ้านคำกลอน พ.ศ. ๒๕๐๓ แม่ศรีเรือน พ.ศ. ๒๕๐๓ (เรื่องหลังไม่พบต้นฉบับ)
หนูแก้ว นครจันทร์	๒ เรื่อง	โลกนิตติคำกลอน พ.ศ. ๒๔๗๓ กิริยปฏิบัติคำกลอน ราว พ.ศ. ๒๔๕๐ (เรื่องหลังไม่พบต้นฉบับ)
หนูฟอง (ชวานครศรีธรรมราช)	๑ เรื่อง	ลุงสอนสอนหลานสินธุ์ พ.ศ. ๒๕๐๔
หนูฟอง จันทภาโส (ชาวสงขลา)	๑ เรื่อง	สุภายิตสอนผู้ชายโต พ.ศ. ๒๔๕๒
หนูหมึก แม่หม้าย	๑ เรื่อง	แม่หม้ายพลาตรัก พ.ศ. ๒๔๕๔ - ๕๕
หิ้น อมตเวทย์	๑ เรื่อง	อาหารใจ พ.ศ. ๒๕๑๔
อดุลย์ ตั้งขพงศ์	๑ เรื่อง	ทำสนานุสร พ.ศ. ๒๔๗๕
อิน สุขะศิริวัฒน์	๑ เรื่อง	คำกลอนสอนใจว่าด้วยเกิดแก่ เจ็บ ตาย พ.ศ. ๒๔๗๕

ชื่อผู้แต่ง	จำนวนผลงาน	รายชื่อ
อินทร์ ทองหู่	๑ เรื่อง	คิดทำภายิต พ.ศ. ๒๕๐๔
สวด สุวรรณโชติ	๑ เรื่อง	สุภายิตกรรมคำกลอน พ.ศ. ๒๕๐๑

จากตารางข้างต้นสรุปได้ว่าผู้แต่งวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” มีถึง ๕๑ คน มีชื่อที่หลากหลาย หลายชื่อบอกสถานภาพและอาชีพว่าเป็นพระสงฆ์และข้าราชการ แต่ละคนแต่งวรรณกรรมมากบ้างน้อยบ้าง บางคนแต่ง ๑ เรื่อง บางคนแต่งเกิน ๑ เรื่อง

ผู้ที่แต่งวรรณกรรมคำสอนเพียง ๑ เรื่องมีทั่วไป บางคนแต่งเพียงเรื่องเดียว แต่ผู้อ่านผู้ฟังก็คิดใจ เพราะท่องจำกันได้ เช่น ผลงานของปรีชา สงวนศิลป์ แปลก สองหิ้ง และเจียม มณีรัตน์ (สอบถามจากชาวบ้านในชุมชน) สังเกตว่าชื่อเหล่านี้มักเป็นศิลปินพื้นบ้าน

ผู้ที่แต่งวรรณกรรมคำสอนเกิน ๑ เรื่อง ส่วนใหญ่เป็นชาวบ้าน ผู้แต่งกลุ่มนี้อาจเห็นว่าเมื่อแต่งเรื่องแรกแล้วผู้อ่านผู้ฟังชื่นชอบ จึงแต่งเรื่องอื่น ๆ อีก เช่น คล้าย ศรีพจน์ แดง ประพันธ์บัณฑิต ทอง นวลศรี และท้าม เจริญพงษ์ ผลงานของผู้แต่งเหล่านี้ได้รับความนิยมจากผู้เสพไม่แพ้งานของสุนทรภู่ซึ่งชาวบ้านชื่นชอบ สังเกตได้จากจำนวนครั้งในการพิมพ์ แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านก็มีความสามารถไม่น้อย โดยผู้แต่งกลุ่มนี้แต่งวรรณกรรมประเภทอื่น ๆ ไปด้วย เช่น วรรณกรรมประเภทนิทาน วรรณกรรมประเภทนิราศ และวรรณกรรมหนังตะลุง

นอกจากกลุ่มชาวบ้านแล้ว ยังมีพระสงฆ์บางรูปที่แต่งวรรณกรรมเกิน ๑ เรื่อง เพียงแต่มีไม่มากนัก เช่น กลิ่น ศรณรินทร์ พระครูวิสุทธิธรรมนิเทศก์ (สุภาพ ป. ๖) และพระเทพปัญญาภุมนี (อนุภาสเถร) กลุ่มนี้น่าจะมีฝีมือด้านการแต่งคำประพันธ์ด้วย เพราะจะแต่งเมื่อมีผู้เรียกร้องให้แต่ง แม้ว่ายอดของการพิมพ์จะไม่สูงเท่ากับกลุ่มแรก แต่ผู้รับของแจกก็ชื่นชอบ เพราะมีการเรียกร้องให้พิมพ์ซ้ำด้วย

การบอกชื่อผู้แต่งและผลงานนี้มีเพื่อป้องกันการละเมิดลิขสิทธิ์ เนื่องจากมีพระราชบัญญัติกรรมสิทธิ์ผู้แต่งหนังสือที่ประกาศไว้ตั้งแต่ช่วง ร.ศ. ๑๒๐ (พ.ศ. ๒๔๔๕) แล้ว

อนึ่ง วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” บางเรื่องไม่สามารถค้นหาผู้แต่งได้ ได้แก่ คติธรรมคำกลอน ๑ เพราะชำรุดจนอ่านไม่ได้ ผู้วิจัยจึงไม่ทราบข้อมูลดังกล่าวทราบเพียงว่าเป็นกวีชาวพัทลุงจากการพิจารณาเนื้อหาคำสอน

๓.๒.๓.๒ แบ่งตามเพศของผู้แต่ง การแบ่งตามเพศของผู้แต่งก็เพื่อให้ผู้อ่านทราบว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” เริ่มมีผู้แต่งที่เป็นเพศหญิงด้วย ซึ่งต่างจากอดีตที่ผู้แต่งเป็นเพศชายเท่านั้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑) ผู้แต่งที่เป็นเพศชาย มีทั้งหมด ๕๐ คน โดยมีการระบุเพศของตนไว้ อย่างชัดเจน เช่น “นายนิลนามผู้ประดิษฐ์ลิจิตสนอง” (นานาสุภายิต ๒ หน้า ๑) “ผมน้องชายคล้ายพี ศรีพั่ง” (ภายิตสอนนักเรียน หน้า ๑๘) “ผมชื่อแดงนักประพันธ์ชั้นษา” (มงคลประธารายภูรี หน้า ๒) หรือ “ถึงตัวผมเหมือนกันสันดานชาย” (ขวัญใจ หน้า ๒)

๒) ผู้แต่งที่เป็นเพศหญิง เท่าที่พบมี ๓ คน คือ หนูหมึก แม่หม้าย ผู้แต่งเรื่อง แม่หม้ายพลาดรัก ระบาย ผู้แต่งเรื่อง สุภาภิตระบาย และผู้แต่งที่ไม่ระบุนามเรื่อง คติธรรม คำกลอน ๑ ก็น่าจะเป็นผู้หญิง เช่น อ้างว่าผู้แต่งเป็น “สตรี” ที่รักการแต่งกลอน ดังนี้

ท่านผู้ใดใครเห็นเอ็นดูด้วย	โปรดจงช่วยแนะนำพรา้งสอน
ให้สมเป็นสตรีที่รักกลอน	ขอรับพรโดยชอบด้วยขอบใจ
	(คติธรรมคำกลอน ๑ หน้า ๑๒)

จากข้อมูลข้างต้นเห็นได้ว่าผู้แต่งวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์ เล่มเล็ก” ส่วนใหญ่เป็นผู้ชายซึ่งสาเหตุเกิดจากผู้ชายมีโอกาสศึกษาเล่าเรียนก่อนผู้หญิง และสมัยก่อนการศึกษาขังมุ่งให้คนรับราชการ นอกจากนี้ก็อาจเกิดจากค่านิยมของชาวใต้ที่สนับสนุนให้ บุตรชายเรียนหนังสือมากกว่าบุตรสาว เพราะเห็นว่าผู้หญิงควรเป็นแม่บ้าน ไม่จำเป็นต้องเรียน หนังสือ รวมทั้งชาวนาไม่มีเงินมากพอที่จะส่งบุตรหลานผู้หญิงเรียนหนังสือ จึงมักเก็บตัวผู้หญิงไว้ ใช้งาน หรือช่วยทำงานเกษตรกรรม

การที่ผู้แต่งเป็นผู้ชายมากกว่าผู้หญิง ส่งผลให้เนื้อหาคำสอนมาจาก โลกทัศน์ของเพศชายเสียเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยสังเกตว่าผู้แต่งที่เป็นหญิงอบรมสั่งสอน ไม่ต่างจากผู้ชายนัก ทำให้เห็นว่าผู้แต่งต่างก็คาดหวังให้คนในสังคมมีลักษณะเป็นคนดีที่คล้ายกัน

๓.๒.๓.๓ แบ่งตามภูมิลำเนาของผู้แต่ง* ผู้วิจัยพบว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ สมัยโบราณไม่มีใครระบุภูมิลำเนาของผู้แต่ง จึงไม่สามารถยืนยันได้ว่าเป็นชาวใต้หรือไม่ ในขณะที่ วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ระบุภูมิลำเนาของผู้แต่งว่าเป็นชาวใต้อย่างชัดเจน พบว่าส่วนใหญ่เป็นชาวนครศรีธรรมราช พัทลุง และพัทลุงตามลำดับ ผู้แต่งส่วนใหญ่ใช้ชีวิตอยู่ใน ท้องถิ่น และรับรู้ความเป็นไปของท้องถิ่นเป็นอย่างดี ส่งผลให้เนื้อหาคำสอนส่วนใหญ่มาจาก โลกทัศน์ของผู้แต่งที่อาศัยบริเวณนี้มากกว่าบริเวณอื่น ดังนี้

* ผู้วิจัยเก็บรวบรวมจากข้อมูลบนหน้าปกหนังสือ หน้าคำนำ และรายละเอียดในเนื้อเรื่อง

๑) กลุ่มผู้แต่งในจังหวัดนครศรีธรรมราช เช่น

- (๑) กล้าย ศรีพั่ง
- (๒) แคล้ว ศรีพั่ง
- (๓) จ. ผดุงเดช ศิษย์ท่าโพธิ์
- (๔) จ. ศรีอักษรกุล
- (๕) เจียม มณีรัตน์
- (๖) แดง ประพันธ์บัณฑิต
- (๗) ทำมกับคล้อย
- (๘) ปรีชา สงวนศิลป์
- (๙) แปลก สองหิ้ง
- (๑๐) เปลื้อง นาควานิช
- (๑๑) พระครูวิสุทธิธรรมนิเทศก์ (สุภาพ ป. ๖)
- (๑๒) พระครูโศภิตอวาสวัตต์ (ฮั่ว โสภิต)
- (๑๓) พระภู ไซติปาโล
- (๑๔) พระมหานิตย วรรณุโณ
- (๑๕) พระวัดตปาโมชช (ชุ่ม สารสุวรรณุโณ)
- (๑๖) สุภรณ์ ศรีวัชรารักษ์
- (๑๗) หนูฟอง
- (๑๘) หนูหมึก แม่หม้าย
- (๑๙) ฮวด สุวรรณโชติ

ตัวอย่าง แดง ประพันธ์บัณฑิต หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าแดง นักประพันธ์
บ้างก็ว่าแดง นักปราชญ์ กล่าวว่าอยู่บ้านสี่กั๊ก หมู่ที่หก ตำบลท่าเสม็ด กิ่งอำเภอชะอวด จังหวัด
นครศรีธรรมราช ดังปรากฏในเรื่อง มงคลประชาราษฎร์ ดังนี้

ผมชื่อแดงนักประพันธ์ขานา	หกสิบกว่าแจ้งประจักษ์ในอักษร
อยู่ที่บ้านสี่กั๊กเป็นนักกลอน	กล่าวสุนทรหลายเรื่องสืบเนื่องมา
หมู่ที่หกตกตำบลท่าเสม็ด	บอกขาดเค็ดที่สบายไม่มูสา
กิ่งชะอวดเมืองนครฯ เป็นตอนมา	ญาติกาทั้งหลายได้เข้าใจ
	(มงคลประชาราษฎร์ หน้า ๒)

ผู้วิจัยพบว่าผู้แต่งบางคนเคยใช้ชีวิตอยู่ในจังหวัดนครศรีธรรมราช ต่อมาก็ย้ายไปอยู่ที่อื่น เมื่อมีงานสำคัญ ๆ ในหมู่บ้านก็สร้างสรรค์วรรณกรรมคำสอนให้ชุมชน เช่น

- (๑) พระเทพปัญญาภรณ์ (อนุภาสเถร) จำพรรษาที่วัดบุปผาราม หนองรี
- (๒) พระมหาเรือง วุฑฒินญาโณ จำพรรษาที่วัดราชบูรณะ พระนคร
- (๓) พระราชวรารักษ์ จำพรรษาที่วัดราชาธิวาสวิหาร หนองรี
- (๔) อุดลย์ สังขพงศ์ อยู่ที่กรุงเทพมหานคร

๒) กลุ่มผู้แต่งในจังหวัดพัทลุง เช่น

- (๑) กล่อม พอใจ
- (๒) ขุนมนตรีบริรักษ์ (พ. ศิริธร)
- (๓) จ. ใจมนุษย์
- (๔) จู จันท์แก้ว
- (๕) ชัย จันรอดภัย
- (๖) ชาญ ไชยจันทร์
- (๗) ดำเนิน บุญรัตเศรษฐี
- (๘) นิล ศรีพัทลุง
- (๙) ปรีชา เทพักษ์
- (๑๐) พลอย อักษรพันธ์
- (๑๑) พระครูขาว โสภาสวนโณ
- (๑๒) พระคลี่ ภิภูมปุญโญ
- (๑๓) พระอนุศาสนาจารย์ (จิตต์ รตนโชต)
- (๑๔) รัตน์ชัย เตละกุล
- (๑๕) ศรีนวล
- (๑๖) สีนวล มากนวล
- (๑๗) หิ้น อมตเวทย์
- (๑๘) อินทร์ ทองหู่
- (๑๙) ผู้แต่งเรื่องคติธรรมคำกลอน ๑

ตัวอย่าง พระอนุศาสนาจารย์ (จิตต์ รตนโชต) กล่าวว่าชื่อจิตต์ รตนโชต จำพรรษาที่วัดประดู่เรียง (จังหวัดพัทลุง) ดังปรากฏในเรื่อง เทศนาสมุปทาว่า

การบอกภูมิฐานะของผู้แต่ง เช่น ทอง นวลศรี กล่าวว่า เป็นชาวยุทธ
จังหวัดสงขลา ซึ่งติดกับอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช อีกฝั่งหนึ่งติดกับจังหวัดพัทลุง อยู่
หมู่ที่หก มีผู้ใหญ่บ้านชื่อเลื่อน กำนันชื่อจรูญ ดังปรากฏในเรื่อง *คำกลอนสอนใจ*ว่า

ผมชื่อทองนวลศรีมิใช่ปราชญ์	บอกกับญาติตามตรงอย่าสงสัย
อยู่ระโนดทิศเหนือจดหัวไทร	ปัจฉิมไปพัทลุงเขตทุ่งต่อ
หมู่ที่หกตกที่ผู้ใหญ่เลื่อน	มิดลาดเคลื่อนบอกให้ไม่ร่อยหรอ
เปรียบเหมือนไทรใบคร่อมปกพอ	มิกกกอโตใหญ่ใจเบิกบาน
เจ้าตำบลเป็นคนที่มีหลัก	อารีรักทั่วไปแผ่ไพศาล
ชื่อจรูญจรูญชื่อล้อมานาน	ทางราชการจัดให้ได้กัน

(คำกลอนสอนใจ หน้า ๒)

หนูฟอง จันทภาโส ผู้แต่งเรื่อง *สุภายิตสอนชูชายโสศ* กล่าวว่าอยู่ที่หมู่
ห้า ตลาดท่าแมงลัก ตำบลสกลอม อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา มีกำนันชื่อพันแดง ดังนี้

ปลูกเค้างตั้งอยู่หมู่ที่ห้า	ตลาดท่าแมงลักหลักถิ่นฐาน
ติดตำบลสกลอมจิมริมลำธาร	แจ้งชานานามกรนายตำบล
ท่านพันแดงมีตำแหน่งเกียรติยศ	จบหมดจดแจ้งนามตามนุสนธิ์
ได้ปกปักรักษาประชาชน	ทั่วตำบลหอบเหือดไม่เคียดร้อน
ติดอำเภอเทพาอาณาเขต	สมความเจตหมายไม่รี้ออน
ขึ้นจังหวัดสงขลาแสนถาวร	คมนาคนันจรสะดวกใจ

(สุภายิตสอนชูชายโสศ หน้า ๑)

จากการรวบรวมข้างต้นแสดงให้เห็นว่าผู้แต่งเป็นชาวนครศรีธรรมราช
มากที่สุด เกิดจากผู้แต่งส่วนหนึ่งเป็นพระสงฆ์ซึ่งบวชเรียนที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่ง
นครศรีธรรมราชถือว่าเป็นแหล่งที่มีการจัดตั้งโรงเรียนขึ้นเป็นจำนวนมาก ผู้ที่เป็นนักปราชญ์มัก
พำนักอยู่เมื่อนี้ หากใครสนใจศึกษาเล่าเรียนก็มักมาเรียนที่นครศรีธรรมราช นอกจากนี้ผู้แต่งอีก
ส่วนหนึ่งก็เป็นศิลปินพื้นบ้าน พ่วง บุชรรัตน์ (๒๕๔๒: ๑๕ - ๔๐) กล่าวว่านครศรีธรรมราชเป็น
จังหวัดที่ให้กำเนิดศิลปินหนังตะลุงมากที่สุด รองลงมา คือ สงขลา พัทลุง และตรัง

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าสาเหตุที่ผู้แต่งเป็นชาวนครศรีธรรมราช สงขลา
และพัทลุงมากเป็นพิเศษ เกิดจากช่วงที่พ่อค้านำหนังสือวัดเกาะเข้ามาจำหน่ายในภาคใต้ก็เข้ามา
บริเวณนี้ เมื่อชาวใต้คิดตั้งโรงพิมพ์เพื่อการค้าก็สนใจตั้งบริเวณนี้ การได้อ่านหนังสือวัดเกาะกปร
กับการมีโรงพิมพ์น่าจะกระตุ้นให้ผู้พำนักอยู่บริเวณนี้คิดผลิตวรรณกรรมคำสอนเพื่อเผยแพร่ขึ้น

๓.๒.๓.๔ **แบ่งตามสถานภาพหรือการประกอบอาชีพของผู้แต่ง** วรรณกรรมคำสอนภาคใต้สมัยโบราณระบุสถานภาพหรือการประกอบอาชีพของผู้แต่งว่าหากไม่เป็นพระสงฆ์ ก็มักเป็นข้าราชการสำนัก เมื่อสร้างงานก็เน้นสอนคุณธรรมหรือสอนหลักการรับราชการ ในขณะที่วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ระบุการประกอบอาชีพที่หลากหลายมากขึ้น การมีกลุ่มผู้แต่งที่หลากหลายส่งผลต่อการสร้างงานที่หลากหลายตามไปด้วย รายละเอียดต่อไปนี้

๑) **ผู้แต่งกลุ่มดั้งเดิม** คือ กลุ่มที่เป็นกลุ่มเดียวกันกับที่แต่งวรรณกรรมคำสอนภาคใต้สมัยโบราณ ได้แก่ พระสงฆ์และนักปราชญ์ราชบัณฑิต เท่าที่ผู้วิจัยสืบค้นได้ มีดังนี้

ก. **กลุ่มที่เป็นพระสงฆ์** เช่น

- (๑) พระครูขาว โสภาสวนโณ
- (๒) พระครูธรรมธร (กลั่น สรนรินทร์)
- (๓) พระครูวิสุทธิธรรมนิเทศก์ (สุภาพ ป.๖)
- (๔) พระครูโสภิตอวาสวัตต์ (ฮั่ว โสภิต)
- (๕) พระคลี่ ทิฏฐบุญโญ
- (๖) พระภู จันทรแก้ว
- (๗) พระถาวร ราชไพฑูรย์
- (๘) พระเทพปัญญามุนี (อนุภาสเถร)
- (๙) พระมหานิตย์ วรณโณ
- (๑๐) พระมหาเรือง วุฑฒินญาโณ
- (๑๑) พระราชวราภรณ์
- (๑๒) พระวัดตปามาซซ์ (ชุ่ม สารสุณโณ)
- (๑๓) พระอนุศาสนาจารย์ (จิตต์ รตนโชต)

ผู้วิจัยพบว่าพระสงฆ์บางรูปไม่ได้สอนเรื่องคุณธรรมเท่านั้น แต่ยังสอนการดำเนินชีวิตในสังคมและการทำหน้าที่เพื่อชาติ เช่น พระอนุศาสนาจารย์ (จิตต์ รตนโชต) ปลุกฝังให้ชาวบ้านทำกสิกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน พระครูขาว โสภาสวนโณ ปลุกฝังให้ชาวบ้านทำหน้าที่ของพลเมืองดีเพื่อช่วยสร้างชาติตามนโยบายของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม นอกจากนี้พระสงฆ์บางรูปยังมีบทบาทต่อสังคมด้วย เช่น พระครูธรรมธร (กลั่น สรนรินทร์) ถ่ายทอดความรู้ด้านการว่ากลอนโนรา และหนังสือให้แก่ชาวบ้านเพื่อนำไปประกอบอาชีพได้ จนมีลูกศิษย์ที่มีชื่อเสียงหลายคน เช่น โนราเดิม อ่องเซ่ง และหนั่งนครินทร์ ซาทอง ทำให้เห็นว่าพระสงฆ์เริ่มเห็นความสำคัญของการดำเนินชีวิตในสังคม หรือเริ่มมีบทบาทในสังคมอย่างเห็นเด่นชัด

ผู้วิจัยสังเกตว่ากลุ่มพระสงฆ์เริ่มแต่งเพื่อเอาใจกลุ่มผู้เสพมากขึ้น ซึ่งในอดีตไม่มีลักษณะดังกล่าว เช่น พระเทพปัญญาภรณ์ (อนุภาสเถร) กล่าวว่าถ้าแต่งวรรณกรรมคำสอนเป็นร้อยแก้ว กล่าวว่าผู้รับไปแล้วจะไม่อ่าน จึงแต่งเป็นกลอนตามความชื่นชอบของชาวบ้าน (อนุภาโสวาทคำกลอน หน้าคำปรารภ)

ข. กลุ่มที่เป็นข้าราชการท้องถิ่น เช่น

- (๑) ขุนกลับเพ็ชรศึกษากร (แหวน กลับเพ็ชร)
- (๒) ขุนมนตรีบริรักษ์ (พ. ศิริธร)
- (๓) ขุนวิจารณ์จรรยา (โชติ เหมะรักษ์)
- (๔) ครูชาญ ไชยจันทร์
- (๕) ครู จ. ศรีอักษรกุล
- (๖) ครูปรีชา เทพรักษ์
- (๗) ครูศรีนวล
- (๘) ครูสีนวล มากนวล
- (๙) ครูใหญ่คม ภิรมยาภรณ์
- (๑๐) ครูใหญ่ดำเนิน บุญรัตเศรษฐ์
- (๑๑) จำสิบตรีเปลื้อง นาควานิช
- (๑๒) ร.ต.ผ. เกลื้อทองดี

จากข้อมูลข้างต้นพบว่ากลุ่มข้าราชการท้องถิ่นมีหลายกลุ่มมากกว่าในวรรณกรรมคำสอนสมัยโบราณ บ้างก็เป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจ เช่น จำสิบตรีเปลื้อง นาควานิช บ้างก็เป็นครู เช่น ปรีชา เทพรักษ์ ชาญ ไชยจันทร์ สีนวล มากนวล จ. ศรีอักษรกุล คม ภิรมยาภรณ์ ดำเนิน บุญรัตเศรษฐ์ และขุนกลับเพ็ชรศึกษากร (แหวน กลับเพ็ชร) บ้างก็เคยเป็นศึกษาธิการจังหวัดพัทลุงด้วย คือ ขุนวิจารณ์จรรยา (โชติ เหมะรักษ์)

ผู้วิจัยพบว่าอาชีพรับราชการในยุคนี้ได้รับเงินเดือนไม่มากนัก จึงมีหลายคนลาออกไปประกอบอาชีพอื่นที่มีรายได้ดีกว่า เช่น สีนวล มากนวล (๒๕๒๔:๕) กล่าวว่าเคยเป็นครูประจำบาลเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๑ ที่โรงเรียนตำบลป็นแต มีรายได้เพียงวันละ ๔๐ สตางค์ ช่วงที่เศรษฐกิจตกต่ำ ครูบางคนจะถูกให้ออก เนื่องจากเงินไม่พอจ้างครู

ชาญ ไชยจันทร์ ชาวบ้านคูหาสวรรค์ อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง ลาออกจากโรงเรียนวิเชียรมาตุ จังหวัดตรัง แล้วตั้งโรงพิมพ์ครูชาญขึ้นที่จังหวัดพัทลุง ทั้งประกอบอาชีพขายประกันชีวิต ดังที่เล่าไว้ว่า “ก่อนอื่นข้าพเจ้าขอเรียนท่านผู้อ่านให้ทราบเสียก่อนว่า ข้าพเจ้า

เป็นผู้แทนพิเศษบริษัทกรุงสยามประกันชีวิต จำกัด ได้เที่ยวเดินหาเอาประกันทั่วไปในจังหวัดพัทลุง และในจังหวัดตรัง” (ประวัติสุราคำกลอน หน้า คำนำ) อย่างไรก็ตาม มีบางคนที่พอใจจะรับราชการต่อไป เช่น ปรีชา เทพวิทย์ กล่าวว่ามีความสุขกับอาชีพรับราชการ และหน้าที่ของผู้แต่งวรรณกรรมคือ อบรมเด็กให้เป็นพลเมืองดีของชาติต่อไป ดังปรากฏในข้อความต่อไปนี้

นามผู้แต่งผมปรีชาไซ้สามารถ	บอกแก่ญาติตามตรงอย่าสงสัย
รับราชการงานครูดุสุขใจ	อบรมให้ศิษย์ดีมีปัญญา
เพื่อจะให้ทำกิจไม่ผิดกฎ	อุทิศสัจจจ้อฝึกให้ศึกษา
ได้เสริมสร้างกุลบุตรกุลธิดา	ให้อ่านาคณันปล้นสหาย

(สร้างความคิดนี้ความชั่ว หน้า ๒)

การที่กลุ่มข้าราชการท้องถิ่นแต่งวรรณกรรมคำสอน น่าจะทำให้กลุ่มผู้อ่านยอมรับได้ไม่ยาก เพราะชาวบ้านยกย่องอาชีพรับราชการว่าเป็นอาชีพที่มีเกียรติอยู่แล้ว

ผู้วิจัยพบว่าผู้แต่งกลุ่มดั้งเดิมส่วนใหญ่แต่งวรรณกรรมคำสอน โดยมุ่งเนื้อหาสอนคุณธรรมเป็นสำคัญ อาจเพราะผู้แต่งถนัดหรือชำนาญมาก่อน และอาจต้องการให้ผู้อ่านอ่านเอาบุญด้วย เพราะมักแต่งเพื่อนำไปแจกในงานบุญ

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าสาเหตุที่ผู้แต่งยังเป็นกลุ่มดั้งเดิมอยู่ เพราะกลุ่มนี้มีความรู้มากกว่ากลุ่มอื่น คือ พระภิกษุและสามเณร ไม่ใช่ราษฎรที่เป็นฆราวาสโดยทั่วไป ชาลิตีลปรีศมี (๒๕๒๕: ๑๒๑ - ๑๒๗) กล่าวว่าผู้มีความรู้ในระยะแรก ๆ ต้องเข้ามาอุปสมบทโดยศึกษาพระธรรมวินัยและเรียนหนังสือไปด้วยจึงต้องเป็นบุคคลที่สนใจศึกษาจริงจัง ส่วนมากศึกษาเพื่อเข้ารับราชการมากกว่านำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ผู้ที่อ่านออกเขียนได้มีจำนวนน้อย แม้แต่ผู้ใหญ่บ้านที่อ่านหนังสือได้ก็มีน้อย

๒) ผู้แต่งกลุ่มใหม่ คือ กลุ่มผู้แต่งที่ไม่เคยปรากฏว่าแต่งวรรณกรรมคำสอนในสมัยโบราณ เท่าที่ผู้วิจัยสืบค้นได้ มีดังนี้

ก. กลุ่มศิลปินพื้นบ้าน ศิลปินพื้นบ้านส่วนใหญ่อยู่รอบ ๆ ทะเลสาบสงขลา ดังที่พิทยา บุษรารัตน์ (๒๕๕๓: ๒๘๘) กล่าวว่าพื้นที่รอบ ๆ ทะเลสาบสงขลาเต็มไปด้วยศิลปินโนราและหนังตะลุง จนขึ้นชื่อว่าเป็น “ชุมชนนิยมหนังตะลุงและโนรา”

ศิลปินได้รับการสนับสนุนทั้งจากรัฐและชาวบ้าน เป็นสื่อพื้นบ้านที่ช่วยกล่อมเกลาชาวบ้านแทนสถาบันครอบครัวและสถาบันการศึกษา ศิลปินพื้นบ้านคุ้นเคยกับชาวบ้านมากกว่าราชสำนัก สามารถช่วยเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับชาวบ้าน

ศิลปินพื้นบ้านมักเรียนรู้การประกอบอาชีพจากวัด เนื่องจากในช่วงเวลาที่แต่งวรรณกรรมนี้ วัดยังมีความสำคัญต่อชุมชนเป็นอย่างมาก คือ เป็นสถานที่ที่ให้การศึกษาศิลปะและฝึกหัดหนังตะลุงจนมีชื่อเสียง ดังที่วิมล คำศรี (๒๕๔๕: ๕๑) กล่าวว่าวัดช่วยส่งเสริมทักษะเรื่องกาพย์กลอนและการแต่งหนังตะลุง ช่วยให้ศิลปินแสดงความสามารถในงานต่าง ๆ

ศิลปินพื้นบ้านเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตชนบท นอกจากจะให้ความบันเทิงแล้ว ยังให้ความรู้ความคิดและเป็นสื่อกลางที่ระหว่างรัฐกับประชาชน ศิลปินพื้นบ้านช่วยให้ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์แทนการไปวัด นอกจากนี้ ชาวบ้านนิยมประกอบอาชีพศิลปินพื้นบ้านเพราะรายได้ดีกว่ารับราชการ โดยเฉพาะในช่วงทศวรรษ ๒๔๙๐ ดังที่พงษ์พันธุ์ ทินนิมิต (๒๕๓๔: ๑๓) กล่าวถึงประวัติของหนังก้น ทองหล่อว่าสมัยนั้นรายได้จากการเล่นหนังดีกว่าเป็นครู (เงินเดือนครูเดือนละ ๖ บาท แต่เล่นหนังได้คืนละ ๘ - ๑๒ บาท) เพียงแค่เล่นหนังคืนเดียวก็มีรายได้มากกว่าเงินเดือนครูทั้งเดือน ที่สำคัญคือ เป็นอาชีพอิสระ

นอกจากศิลปินพื้นบ้านถนัดในการแสดงหนังตะลุง และ โนราแล้ว ยังถนัดในการแต่งวรรณกรรมคำสอน ศิลปินพื้นบ้านจึงสร้างสรรค์วรรณกรรมคำสอนไม่น้อย เช่น

- (๑) กล้าย ศรีพั่ง
- (๒) จ. ผดุงเดช ศิษย์ท่าโพธิ์
- (๓) เจียม มณีรัตน์
- (๔) ปรีชา สวงวนศิลป์
- (๕) แปลก สองหิ้ง
- (๖) หนูฟอง

ตัวอย่างนายหนังแปลกเขียนเรื่อง*สารรักระหว่างมิตร*เพื่อให้ญาติมิตรชื่อไว้สอนใจ และดูต่างหน้าในยามที่นายหนังต้องไปแสดงที่อื่น ดังปรากฏในข้อความว่า

ผมจึงเขียนสารรักระหว่างมิตร	จากดวงจิตไว้คูพอเป็นอนุสรณ์
ถึงคราวครั้งหนังมาแล้วจจร	ได้อ่านกลอนแปลกหนังผู้หวังดี
	(สารรักระหว่างมิตร หน้า ๗ - ๘)

ปรีชา สวงวนศิลป์ ผู้แต่งเรื่อง*ขวัญใจ*แนะนำตนเองว่าชื่อปรีชา แต่งเรื่อง*ขวัญใจ*โดยใช้กลอนหนังตะลุงเพื่อฝากผู้ชมหนังตะลุง ก่อนที่จะไปแสดงหนังที่อื่น ดังนี้

คราวเดิมติดคิดภิปรายใช้กลอนหนัง	เพื่อฝากฝังประชาชนทุกหนทุกแห่ง
เป็นขวัญใจหนัง <i>ปรีชามา</i> แสดง	พอรุ่งแจ้ง <i>ปรีชา</i> ต้องลาไป

เมื่อไกลตาได้ดูหน้าจากภาพถ่าย
พร้อมคดีมีกลอนไว้สอนใจ

ที่ฝากไว้ด้วยมือในหนังสือเล่มใหม่
แก่มิตรไม่น้อยน้ำลุ่มป่าปู

(ขวัญใจ หน้า ๑ - ๒)

ผู้แต่งบางคนอาจเลิกประกอบอาชีพศิลปินพื้นบ้านแล้ว แต่เมื่อแต่งวรรณกรรมคำสอนก็อดที่จะกล่าวถึงอาชีพเดิมไม่ได้ ทั้งนี้ อาจเพื่อดึงดูดผู้ที่ชื่นชอบหนังตะลุงให้ซื้อผลงานของตนก็เป็นได้ เช่น นายหนังเจียมระบุว่าเคยเป็นศิลปินพื้นบ้าน ดังปรากฏในข้อความว่า “ใซ้อวดอ้างทางกลอนยังอ่อนแรง ผมผู้แต่งเป็นนายหนังครั้งเก่าก่อน” (คำกลอนสอนน้อง หน้า ๒)

ผู้วิจัยพบว่าศิลปินพื้นบ้านมักแต่งตามขนบของหนังตะลุง เช่น แทรกส่วนที่เป็นการทักทายผู้อ่านผู้ฟังทำนอง “ปราชหน้าบท”* แบบหนังตะลุง แต่งเป็นกลอนสี่หรือ

* “ปราชหน้าบท” คือคำกล่าวปราศรัยที่กลั่นออกมาจากใจของนายหนังที่ต้องกล่าวก่อน “การออกรูปบอกเรื่อง” หรือก่อนที่จะเข้าสู่เนื้อหาของเรื่อง ส่วนที่กลั่นออกมานั้นมีทั้งการแสดงถึงความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ การเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ น้อมรำลึกถึงคุณบิดามารดา พระอุปัชฌาย์ ครูบาอาจารย์ ตลอดจนบุคคลที่นายหนังเคารพ การกล่าวตำนานของหนังตะลุง กล่าวฝากเนื้อฝากตัวกับเจ้างาน ตอนสุดท้ายนายหนังมักกล่าวอ้อมตน สดุดีผู้ชม สนทนากับผู้ฟังและเชิญชวนให้ติดตามชมการแสดงต่อไป “ปราชหน้าบท” จึงมีลักษณะเป็นการกล่าวปราศรัย และไหว้ครูตามธรรมเนียมนิยมของหนังตะลุง (ฉันทิต ทองช่วย, ๒๕๓๖: ๒๘๘ - ๒๘๘)

ดังเรื่อง *สารรักระหว่างมิตร* ของหนังแปลก สองหิ้ง เริ่มแรกกล่าวไหว้ครู ต่อมาก็บอกประสบการณ์ในการเล่นหนัง โนม่น้ำให้ผู้ชมช่วยกันอนุรักษ์หนังตะลุง บอกให้ผู้ชมดูแลตัวเอง เช่น ซื้อเสื้อมาปู แนะนำให้ผู้สูงวัยที่รอมหนังคำหามากไปพลาง ๆ แต่ให้ระวังเด็กที่ซุกซน เพราะจะแอบขโมย “บอกขน” (ที่คำหามาก) ได้ ผู้แต่งโนม่น้ำให้เห็นว่าหนังตะลุงน่าสนใจกว่าหนังกลางแปลง เพราะใช้ภาษาถิ่น ฟังแล้วสบายใจ ส่วนหนังกลางแปลงฉายภาพที่ทำให้ผู้เฒ่าผู้แก่เวียนศีรษะ และมักใช้ภาษาต่างประเทศ ปิดท้ายด้วยการชักชวนให้ซื้อเรื่อง *สารรักระหว่างมิตร* ไปฝากคนที่บ้าน ดังตัวอย่างบางตอนว่า

ซื้อศาลาปูน/ให้ลูกหนุนตัก	แลตักพัก/จะลกลักไปไหน
ถ้าเปรี้ยวปาก/ไหย่นหมากเรื่อยไป	เด็กไทรชน/จะลักขนคุณยาย
แม่แก่แก่/ต้องนั่งแลหนังไทย	จะรู้ไทร/เมื่อไปฟังหนังฉาย
เห็นแต่ตัว/หมันเวียนหัวเหมือนจะตาย	แลตาลาย/พูดก็ไม่รู้ฟัง
หนังบางกอก/เขานำออกกลางนา	จะพูดจา/ใช้ภาษาฝรั่ง
นั่งเถิดยาย/ลูกกล่าวให้แม่ฟัง	ชมหนังไทย/สบายใจบายตัว
น้องสาวพี่สาว/ผิวเผืออยู่บ้าน	จำนิทาน/ไปถึงบ้านเล่าตัว
ฟังหนังแปลก/ไปจ่ายแจกครอบครัว	เล่าชวนหัว/บางทีผิวพอใจ
น้องบ่าวน้องสาว/หยับเข้ามานั่ง	พี่เล่าให้ฟัง/ในเรื่องไทรต่อไทร
สารรักระหว่างมิตร/เตือนจิตเตือนใจ	เตือนนิสัย/จำพวกวัยคะนอง

(สารรักระหว่างมิตร หน้า ๘)

กลอนสามห้า* และมักมีคำสอนที่ไม่ต่างจาก “บทสอน” ในหนังสือเรื่อง เช่น “บทแม่สอนลูก” ซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งของหนังสือเรื่อง *บัลลังก์ทิพย์* กับวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” เรื่อง *ขวัญใจ* ต่างก็สอนผู้หญิงให้มีกิริยามารยาท มีเรือนสามน้ำสี่ และรู้จักเก็บตัว ทำให้เห็นว่า ทั้ง ๒ เรื่องสอนผู้หญิงให้มีคุณสมบัติแบบเดียวกัน ต่างกันเพียงตัวบท และตัวผู้สอน เช่น เรื่อง *บัลลังก์ทิพย์* ผู้แต่งกำหนดให้ตัวละครผู้เป็นมารดาสอนบุตรสาว ส่วนเรื่อง *ขวัญใจ* ผู้แต่งเป็นผู้สอนโดยตรง ดังจะเปรียบเทียบให้เห็นต่อไปนี้

ตารางที่ ๑๔ เปรียบเทียบ “บทแม่สอนลูก” ของนายหนังปรีชา กับเรื่อง *ขวัญใจ*

“บทแม่สอนลูก” ของนายหนังปรีชา สนวนศิลป์	เรื่อง <i>ขวัญใจ</i> ของนายหนังปรีชา สนวนศิลป์
เกิดมาเป็นสตรีควรมีศักดิ์	หญิงจะสวยก็พร้อมด้วยเรือนสาม
เจ้าจงรักจรรยาคุณค่าสาว	หญิงจะงามก็พร้อมด้วยน้ำสี่
การพูดจาพาทิมี่เรื่องราว	เรือนตัวเรือน/ผมก็น่าชมสวยดี
อย่าพูดจาอวดตัวทำเป็นหญิงหัวโต	ข้อสามมี/คือเรือนอยู่หนูนาง
อย่าเป็นหญิงข้อนขู่จะทำจืดจาง	น้ำชื่อน้ำใช้/ทั้งน้ำกินน้ำใจ
จะรำคาญด้วยสังคมเขาจะชมว่าหญิงโหด	ถ้าสาวไหน/ที่น้ำในสว่าง
อย่าแต่งกายเดินคางลงเข้าไซว์	เรียกว่าสวยงาม/เพราะได้น้ำสี่อย่าง
อย่าไปไม้กับชายชายในท่ามสายตาคณ	จะเลศนาง/จะเลศน้องของชม
เขาจะด่าว่าเราคือยด้วยคำศักดิ์	เศรษฐกิจเดินผ่าน/จันทาลเดินพบ
หรือถ้าถูกนักนินทาเข้าศักดิ์ห้าหน	ใครจะพบ/ไปร่วมคู่คู่สม
ชื่อก็หมดรสก็หมิ่นสิ้นหอมตน	แต่เก่าแก่สาว/ทั้งบ่าวบ่าวใครชม
เกิดเป็นคนควรค่าด้วยรักษาความดี	ทั้งลิ้นลม/ไม่กล่าวความลามลวน
โหมสาวสาวจะสวยเพราะเรือนสาม	มีจนคนหวัง/ชื่อยังเด่นดี
โหมสาวสาวจะงามเพราะน้ำสี่	ถึงเศรษฐกิจ/ไม่ใช่ดีทุกส่วน
ให้เก็บตัวเหมือนศรีสวัสดิ์นางมัทรี	แต่เป็นหญิง/ข้อมมีสิ่งก่อกวน
รักสามมีเนื้อหอมยอมบรรลัษ	อย่าให้เกิน/กระทั่งเดินหาชาย
(บัลลังก์ทิพย์, เทปดลับ)	(ขวัญใจ หน้า ๑๖)

* กลอนสามห้าคือกลอนที่แต่งวรรคละ ๘ คำ แต่แบ่งออกเป็น ๒ จังหวะ หรือ ๒ ช่วง คือ ๓ - ๕ มีการส่งสัมผัสแบบกลอน เพียงแต่เพิ่มสัมผัสระหว่างจังหวะหรือระหว่างช่วงขึ้น

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การที่ศิลปินพื้นบ้านนำขนบของวรรณกรรมมุขปาฐะมาแต่งเป็นวรรณกรรมคำสอน น่าจะช่วยถ่ายทอดคำสอนซึ่งเดิมเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะได้เป็นอย่างดี ทั้งช่วยเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านให้คงอยู่ต่อไป

ข. กลุ่มพ่อค้า กลุ่มนี้ปรากฏเพียงคนเดียว คือ หิ้น อมตเวทย์เป็นพ่อค้าจำหน่ายเฟอร์นิเจอร์อยู่ที่อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง แต่งเรื่องอาหารใจ การแต่งครั้งนี้ก็เพื่อนำเงินมาสมทบทุนสร้างโรงเรียน ผู้แต่งได้ระบุอาชีพของตนไว้ ดังนี้

บ้านเลขที่สามสี่สี่หมู่ที่หนึ่ง	ถนนถึงและอยู่ใกล้กับชายท่า
ที่อำเภอปากพะยูนศูนย์การค้า	หนึ่งคูหาขายเครื่องเฟอร์นิเจอร์
ต.ค.จังหวัดพัทลุงเหมือนมุ่งหมาย	ได้ขายหวายเตียงและตู้เสื้อผ้า
ยี่หอร้านปากพะยูนเฟอร์นิเจอร์	ที่อำเภอติเตเขตสุขาภิบาล
	(อาหารใจ หน้า ๔๐ - ๔๑)

ค. กลุ่มชาวนา เช่น

- (๑) แคล้ว ศรีพินัง
- (๒) จ. ใจมนุษย์
- (๓) จันท์ เชิดชู
- (๔) ชัย จันรอดภัย
- (๕) แดง ประพันธ์บัณฑิต
- (๖) ทอง นवलศรี
- (๗) ท้ามกับค้อย*
- (๘) นิล ศรีพัทลุง
- (๙) พลอย อักษรพันธ์
- (๑๐) ระบาย
- (๑๑) สุภรณ์ ศรีวีชราภรณ์
- (๑๒) หนูหมึก แม่หม้าย

ผู้วิจัยพบว่ากลุ่มชาวนาแต่งวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” มากเป็นพิเศษ โดยเฉพาะตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นต้นมา ทั้งนี้ เป็นเพราะเริ่มมีการศึกษามาก

* ท้ามกับค้อยคือผู้แต่งวรรณกรรมคำสอนเรื่องคำกลอนสอนใจคนจน ทำให้เห็นว่าเรื่องนี้มีผู้แต่ง

ขึ้นจากการส่งเสริมระบบการศึกษาสู่ชุมชนชาวใต้ โดยชานนามักจะบออาชีพไว้ด้วย เช่น “เป็นชานาจริงคอกบอให้รู้” (พลเรือนสอนบุตร หน้า ๑) “อาชีวะทำนาระบุซัด” (ประวัติการณ์เดือนไทย หน้า ๒) และ “ใช่เป็นคนราชการหัวฟ่อค้า เป็นคนชาวไร่นาอาชีโว” (สุภามิตสอนผู้ชายโสด หน้า ๑)

กลุ่มชานาที่แต่งวรรณกรรมคำสอนมักสอนกลุ่มชานาด้วยกันหรือกลุ่มที่อาศัยอยู่ในชุมชนของตน เช่น ชัย จันรอดภัย ผู้แต่งเรื่อง*คำกลอนสอนประชาชน*ระบุว่าแต่งเพื่อให้ชาวบ้านที่อยู่ในละแวกเดียวกันอ่าน ทอง นวลศรี ผู้แต่งเรื่อง*คำกลอนสอนใจ*นำเสนอวิถีชีวิตของชาวระโนด จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นบ้านเกิดของตน และ ท้าม เจริญพงษ์ ผู้แต่งเรื่อง*คติคำกลอนเตือนเพื่อน* นำเสนอวิถีชีวิตของชาวทุ่งสง ซึ่งเป็นบ้านเกิดของตนเช่นกัน

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่าผู้แต่งวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” เริ่มเป็นชาวบ้านในชุมชนซึ่งประกอบอาชีพหลากหลาย การที่ชาวบ้านแต่งวรรณกรรมมากขึ้น ส่งผลต่อการสร้างงานด้วย กล่าวคือ กลุ่มชาวบ้านจะไม่ค่อยยึดติดกับสถาบันศาสนาเหมือนกลุ่มพระสงฆ์ และไม่ยึดติดกับสถาบันชั้นสูงเหมือนกลุ่มข้าราชการ จึงสามารถนำเสนอเนื้อหาได้อย่างเต็มที่ ที่สำคัญคือ สามารถสะท้อนพฤติกรรมของคนในสังคมใกล้เคียงและเป็นจริงมากกว่าการนำเสนอของกลุ่มพระสงฆ์หรือกลุ่มข้าราชการ

ผู้วิจัยพบว่านอกจากชาวบ้านมีอาชีพหลักดังที่กล่าวไว้แล้วนี้ บางคนยังทำงานเสริมอื่น ๆ ด้วย เมื่อว่างเว้นจากการทำนาก็อาจทำสวน หรือค้าขาย เช่น ทอง นวลศรี และแดง ประพันธ์บัณฑิต ที่ขายยาด้วย ในขณะที่จู จันท์แก้วก็เป็นหมอพื้นบ้านด้วย

ผู้แต่งพบว่าผู้แต่งส่วนใหญ่เกิดก่อน พ.ศ. ๒๔๗๐ จึงน่าจะรับรู้บริบทของสังคมแบบเก่าและแบบใหม่เป็นอย่างดี ข้อมูลด้านเนื้อหาคำสอนจึงมาจากโลกทัศน์หรือแนวคิดของคนรุ่นเก่าที่ได้เรียนรู้ หรือสัมผัสเรื่องราวต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงสมัยที่แต่ง เช่น ผู้แต่งเรื่อง*มงคลประชากรราษฎร์*กล่าวว่าคำสอนที่ปรากฏเป็นของผู้เฒ่า ซึ่งแนะนำให้บุตรหลานปฏิบัติตาม “แผนผู้เฒ่าเข้าใจสมัยก่อน เป็นขั้นตอนเก็บประสมอบรมชน” (มงคลประชากรราษฎร์ หน้า ๑)

มีข้อสังเกตว่าผู้แต่งส่วนใหญ่เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน เพราะมีบทบาทสำคัญในชุมชน เช่น เป็นพระสงฆ์ ศิลปินพื้นบ้าน และข้าราชการ นอกจากนี้ก็ประพฤติตัวดี เช่น วินัย สุกใส (๒๕๔๖: ๒๖๘ - ๒๗๕) กล่าวว่าแม่นายทอง นวลศรีเป็นชาวบ้านธรรมดา แต่ชอบอ่านหนังสือและมีหัวการค้า หรือหนูแก้ว นครจันทร์ ไม่ดื่มสุรา ไม่เข้าสู๊ พุดน้อย และพุดจริง จังอุดม หนูทอง (๒๕๔๒: ๔๓๖) กล่าวว่านายหนังปรีชา สงวนศิลป์ หรือปรีชา ลุยจันทร์ เป็นคนรักษาคำพูด สุภาพ ไม่เสพอบายมุข และไม่เรียนอยู่เสมอ ชาวบ้านจึงนับถือเป็นอย่างมาก

ผู้วิจัยพบว่าผู้แต่งเริ่มแสดงปฏิสัมพันธ์กับผู้อ่านมากขึ้น เช่น ใช้ภาษาสนทนา บอกเล่าเรื่องราวของตน และสอดแทรกบริบทสังคมภาคใต้เพื่อให้รู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน

การศึกษาจากผู้สร้างวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ทำให้เห็นว่าวรรณกรรมคำสอนกลุ่มนี้เริ่มแตกต่างจากวรรณกรรมคำสอนสมัยโบราณ เพราะเริ่มมีกลุ่มผู้แต่งที่หลากหลายมากขึ้น ดังการพบรายชื่อผู้แต่งถึง ๕๓ รายชื่อ มีกลุ่มผู้แต่งที่เป็นชาวบ้านมากเป็นพิเศษ ซึ่งในอดีตไม่ปรากฏกลุ่มดังกล่าว และเริ่มมีผู้แต่งเพศหญิงแต่งวรรณกรรมคำสอนด้วย วรรณกรรมคำสอนกลุ่มนี้ระบุชื่อ ภูมิปัญญา และการประกอบอาชีพของผู้แต่งไว้อย่างชัดเจน ซึ่งในอดีตไม่มีใครบันทึกไว้ การระบุสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ช่วยให้การวิเคราะห์ข้อมูลง่ายขึ้น ที่สำคัญคือช่วยให้เห็นภาพรวมของวรรณกรรมว่ามาจากโลกทัศน์ของชาวใต้กลุ่มใด

๓.๒.๔ แบ่งตามรูปแบบคำประพันธ์ วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” มีรูปแบบคำประพันธ์ที่หลากหลายมากกว่าสมัยโบราณ มีทั้งด้วยคำประพันธ์เดี่ยวและคำประพันธ์ผสม เริ่มมีการนำคำประพันธ์ชนิดใหม่ ๆ เข้ามาแต่งมากขึ้น คำประพันธ์บางชนิดไม่เคยปรากฏแม้กระทั่งในวรรณกรรมลายลักษณ์ประเภทอื่น ๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๓.๒.๔.๑ คำประพันธ์เดี่ยว คือ แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทใดประเภทหนึ่ง (เช่น กลอน กาพย์ โคลง ฉันท์หรือร่าย) พบจำนวน ๖๐ เรื่อง เรียงจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้

๑) กลอน พบจำนวนถึง ๕๖ เรื่อง มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ก. กลุ่มที่แต่งด้วยกลอน ๑ ชนิด มีดังนี้

- กลอนเพลงยาว พบ ๒๗ เรื่อง ดังนี้

(๑) กัตถัญญาคำกลอน

(๒) กรรมกิเลสคำกลอน

(๓) กายสังขารสติ

(๔) คติธรรมคำกลอน ๑

(๕) คติธรรมคำกลอน ๒

(๖) คำกลอนสอนใจ

(๗) คำกลอนสอนประชาชน

(๘) ชัยภายิต

(๙) นानาสุภายิต ๒

(๑๐) ประวัติการณ์เดือนไทย

(๑๑) ประวัติสุรากลอน

(๑๒) พลเรือนสอนบุตร

(๑๓) ภายิตสอนนักเรียน

(๑๔) มงคลประชาราษฎร์

- (๑๕) มนุษย์ ๔ วัย
 (๑๖) โลกวัตตภายิต
 (๑๗) วิวิธวรรณมาลัย
 (๑๘) ศิลปคำกลอนสอนใจ
 (๑๙) ศิลหำภายิต
 (๒๐) โศภิตสุภายิต
 (๒๑) สุภายิตแม่หม้ายใจเดียว
 (๒๒) สุภายิตศรีนวล
 (๒๓) สุราวิวาหนักปราชญ์วิจารณ์
 (๒๔) หนามรัก
 (๒๕) อาจารย์สอนศิษย์
 (๒๖) อาหารใจ
 (๒๗) อติสอนศิษย์

ผู้วิจัยพบว่าการแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทกลอนเพลงยาวของผู้แต่ง
 ชาวใต้ ขึ้นต้นด้วยวรรครับทุกเรื่อง เพียงแต่คำลงท้ายมีคำว่า “เออ” บ้าง ไม่มีบ้าง นิยมใช้คำระหว่าง
 ๗ - ๘ คำ ดังตัวอย่างการขึ้นต้นกลอนและตอนจบต่อไปนี้

ตอนต้นของกลอนเพลงยาว

เจ้าชู้ช้ำกาลิที่ตั้งใจ
 สามสิบปีที่อยู่เป็นคู่เชิญ
 ไม่คิดฟ้องหมองใจอะไรกัน

มานี้แน่แม่สุราอย่าไถล
 จะขับไล่จากบ้านเสียนานวัน
 ทุกเช้าเย็นเฝ้าชมภิรมย์ขวัญ
 แม่เที่ยงวันยามขึ้นยังขึ้นชม
 (สุราวิวาหนักปราชญ์วิจารณ์ หน้า ๓๑)

ตอนจบของกลอนเพลงยาว

ไม่พันภูมิพุ่มเพื่อเหลือวิสัย
 หลานจดจำคำสอนรับพรดา
 ทักยิณาลาลับกลับสถาน
 เรื่องสุราวิวาหนักเฝ้า

ให้เหมือนใจมุ่งมาตปรารถนา
 ลูกบาทาใส่เสียดรเวียรระวัง
 ตาวิจารณ์แสนสมอารมณ์หวัง
 ให้สุขขังทุกท่านที่อ่านเออ
 (สุราวิวาหนักปราชญ์วิจารณ์ หน้า ๖๔)

- กลอนสุภาพ พบ ๒๑ เรื่อง ดังนี้

- (๑) คติคำกลอนเตือนเพื่อน
- (๒) ความก้าวหน้าแห่งชีวิต
- (๓) คำกลอนสอนใจคนจน
- (๔) คำกลอนสอนใจว่าด้วยเกิดแก่เจ็บตาย
- (๕) คำกลอนสังขาร
- (๖) จุลกัมวิภังคสูตรคำกลอน
- (๗) เตือนคนแก่
- (๘) เตือนชายมีเมีย
- (๙) เตือนหญิงมีผัว
- (๑๐) แม่ของ “ลมลอย”
- (๑๑) แม่หม้ายพลาดรัก
- (๑๒) สุภายิตพ่อบ้านสอนบุตรสอง
- (๑๓) สุภายิตระบาย
- (๑๔) สุภายิตสมรส
- (๑๕) โลกนิตีคำกลอน
- (๑๖) วิฐุรธรรมภายิต
- (๑๗) สามัคคีคำกลอน
- (๑๘) สุภายิตธรรมคำกลอน
- (๑๙) สุภายิตสอนผู้ชายโสด
- (๒๐) สุรายาเสพติด
- (๒๑) อนุภาโสวาทคำกลอน

ผู้วิจัยพบว่าการแต่งด้วยคำประพันธ์เดี่ยวประเภทกลอนสุภาพของกวี
ชาวไต้หวันมิใช่คำตั้งแต่ ๗ - ๙ คำ ดังตัวอย่างเรื่องสมบัติพ่อบ้านคำกลอน ใช้คำตามข้อบังคับดังกล่าว

สุนทรภูंपราชนัญฉลาดล้ำ	คลจิตนำแนวกลอนตอนสมัย
ผู้อ่านฟังทั้งหลายสบายใจ	ลาภยศไหลหลั่งมาดั่งวาริ
ขอเจริญเรื่องตำหรับฉบับสุทธิ	สอนบุรุษบอกไว้ให้ถ้วนถี่
ได้ละทิ้งสิ่งชั่วมั่วราศี	ประพฤติดีด้วยธรรมสัมปทา
	(สมบัติพ่อบ้านคำกลอน หน้า ๒)

ผู้วิจัยสังเกตว่าหากกลุ่มศิลปินพื้นบ้านแต่งวรรณกรรมคำสอนนิยมใช้จำนวนคำในวรรครับเกินกว่าที่กำหนด เช่น เรื่อง *สารรักระหว่างมิตร* ของแปลก สองหิ้ง ใช้จำนวนคำในวรรครับ ๑๑ คำ ดังตัวอย่าง “ป่าจะห้วงน่องจะรักต้องหักหาย จำหนีหน้าออกจากกันยังไม่ทันถึงไหน” (หน้า ๙) และเรื่อง *ขวัญใจ* ของปรีชา สวงวนศิลป์ ใช้จำนวนคำในวรรครับ ๑๑ คำ ดังตัวอย่าง “เมื่อไกลตาได้ดูหน้าจากภาพถ่าย ที่ฝากไว้ด้วยมือในหนังสือเล่มใหม่” (หน้า ๑)

มีข้อสังเกตว่าการแต่งด้วยกลอนสุภาพ บางครั้งผู้แต่งเพิ่มข้อบังคับให้เป็น “กลอนกลบท” ด้วย แต่แทรกเพียงบางวรรค หรือบางตอนเพื่อให้กลอนมีชั้นเชิงขึ้น โดยนิยมใช้กลบทนาครบัพินธ์ และกลบทว้าวพันหลัก ดังเรื่อง *ขวัญใจ* มีลีลาของ *กลอนกลบทนาครบัพินธ์* คือ บังคับซ้ำคำที่ ๖ และ ๗ ในวรรคแรกกับ ๒ คำแรกในวรรคถัดไปและซ้ำเสียงพยัญชนะในคำสุดท้ายของวรรคแรกกับคำที่ ๓ ของวรรคถัดไป โดยรับสัมผัสนอกในคำที่ ๖ ดังนี้

<u>ไม่ผินหลบปลื้มปลื้มใจจ้ง</u>	<u>ปลื้มใจจอดกอดนั่งจณลิมนอน</u>
<u>จนลิ้มแน่มแม่รักมาแต่แรก</u>	ใส่บ่าแบกบุญเจ้าเท่าเขาจร
	(ขวัญใจ หน้า ๕)

เรื่อง *สร้างความคิดหนีความชั่ว* แต่งคล้ายกลบทว้าวพันหลัก คือ บังคับซ้ำคำท้ายวรรคแรกกับคำต้นวรรคต่อไปทุกวรรค ดังคำที่ผู้วิจัยขีดเส้นใต้ไว้ต่อไปนี้

<u>เรื่องสร้างตัวอาคารเป็นงานใหญ่</u>	<u>จงเห็นใจเถิดพี่น้องผมร้องขอ</u>
<u>ขอให้ท่านทำคืออย่ารีรอ</u>	<u>รอถ้าต่อมั่งมีไม่มีวัน</u>
<u>วันข้างหน้าใครกล้ารับรองได้</u>	<u>ได้หรือไม่ได้ทำตามคำมั่น</u>
<u>มันพากเพียรมาจะช่วยเหลือ</u>	<u>ฟันฝ่าสรรพอุปสรรคให้หักลง</u>
	(สร้างความคิดหนีความชั่ว หน้า ก- ข)

- กลอนสี่แบบที่ ๑ สุภาพร มากแจ้ง (๒๕๓๖: ๖๔ - ๖๗) กล่าวว่า การแต่งเป็นกลอนสี่ มีลักษณะบังคับ ๒ แบบ แบบแรก คือ กลอนสี่ที่บังคับสัมผัสแบบกลอนสุภาพ คือ บทหนึ่งมี ๔ วรรค ๆ ละ ๔ คำ พบใน *มหาชาติคำหลวง* กัณฑ์มหาพน กลอนบทละครสมัยอยุธยา และรัตนโกสินทร์ แบบที่ ๒ กำหนดให้บทหนึ่งมี ๔ วรรค ๆ ละ ๘ คำ แต่แบ่งออกเป็นวรรคละ ๒ ช่วงช่วงละ ๔ คำ โดยเพิ่มสัมผัสระหว่างช่วงขึ้น พบในกลบทศิวิบูลกิตติ กลอนบทละคร บทพากย์หนังตะลุง และกลอนแหล่งเทศน์มหาชาติ

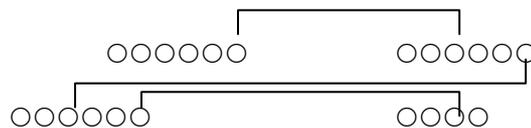
วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” แต่งด้วยกลอนสี่แบบแรก และกลอนสี่แบบที่ ๒ เรื่องที่แต่งด้วยกลอนสี่แบบแรก พบ ๑ เรื่อง ได้แก่ *เตือนใจคำกลอน* แต่งตรงตามแบบแผนฉันทลักษณ์ทุกประการ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

สาว ๆ สวยสด	นอนตดเหม็นคู้้ง
นอนให้ย้งรุ่ง	อย่ายุ่งกับใคร
แต่กำลังเรียน	อย่าเวียนยุ่งไฟ
เมียมืดมไป	ต่อใหญ่ค้อยหา
เรียนวิทยาศาสตร์	สามารถทุกท่า
เหาะเห็นเดินฟ้า	ประระมาณู
	(เดือนใจนักเรียน หน้า ๒๓)

- กลอนเพลงบอก พบ ๑ เรื่อง คือ เพลงบอกเรื่องอบายมุข

อุดม หนูทอง (๒๕๔๒:๕๕๓๑ - ๕๕๓๔) อธิบายกลอนเพลงบอกว่าเป็นบทร้อยกรองที่ใช้ขับร้องเพลงบอก มีรูปแบบที่ซับซ้อน และยุ่งยากกว่ากลอนที่ใช้ในการละเล่นอย่างอื่น กลอนชนิดนี้ดัดแปลงมาจากเพลงพื้นบ้านโบราณ บ้างก็เรียกว่า “เพลงเห่” “เพลงฉะ” หรือ “กลอนแปด” เพราะแม่เพลงว่าเป็นแบบกลอนด้น ครั้งละ ๒ วรรค ต่อมาขุนประดิษฐ์ได้ดัดแปลงกลอนแปดบทขึ้นเป็นกลอนเพลงบอก แต่รูปแบบของกลอนไม่ลงตัวนัก ครั้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ พระรัตนธัชมุนี (ม่วง รตนธชเถร) เจ้าคณะมณฑลนครศรีธรรมราชได้จัดระเบียบกฎเกณฑ์กลอนเพลงบอกใหม่ กลายเป็นแบบฉบับที่คนสนใจศึกษาและฝึกฝน จนเกิดนักกลอนเพลงบอกที่มีชื่อเสียงหลายคน เช่น เพลงบอกเนตร เพลงบอกรุ่ง เพลงบอกรอด (หลอ) และเพลงบอกปาน (บอด)

แบบแผนกลอนเพลงบอกของพระรัตนธัชมุนี (ม่วง รตนธชเถร) มีดังนี้ เพลงบอก ๑ บทกำหนดให้มี ๔ วรรค สามวรรคแรกมีจำนวน ๖ คำ วรรคสุดท้ายมีจำนวน ๔ คำ หากส่งสัมผัสระหว่างวรรค กำหนดให้คำสุดท้ายของวรรคแรกส่งสัมผัสไปยังคำที่ ๓ ของวรรคที่ ๒ คำสุดท้ายของวรรคที่ ๒ ส่งสัมผัสไปยังคำที่ ๓ ของวรรคที่ ๓ และคำสุดท้ายของวรรคที่ ๓ ส่งสัมผัสไปยังคำที่ ๓ ของวรรคที่ ๔ เมื่อนำไปขับร้องสามารถยึดหยุ่นจำนวนคำได้ ดังนี้

การส่งสัมผัสระหว่างบทมี ๒ แบบ แบบแรก คือ กำหนดให้คำสุดท้ายของบทแรกส่งสัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคสุดท้ายของบทต่อไป แบบที่ ๒ กำหนดให้คำสุดท้ายของบทแรกสัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคที่สองในบทถัดไป ทั้งแบบแรกและแบบที่ ๒ จะต่างกลับกันไปมา ดังแผนผังต่อไปนี้

การสัมผัสระหว่างบท แบบแรก	○○○○○○○	○○○○○○○
	○○○○○○○	○○○○○
	○○○○○○○	○○○○○○○
	○○○○○○○	○○○○○
การสัมผัสระหว่างบทแบบที่ ๒	○○○○○○○	○○○○○○○
	○○○○○○○	○○○○○
	○○○○○○○	○○○○○○○
	○○○○○○○	○○○○○

นอกจากมีผู้นิยมแต่งกลอนเพลงบอกตามแบบแผนข้างต้นแล้ว ยังนิยมแต่งอีกแบบหนึ่ง คือ กำหนดให้เพลงบอก ๑ บทมี ๔ วรรคเหมือนแบบแรก แต่จำนวนคำในวรรคที่ ๑ - ๓ ไม่นั่นอน วรรคหนึ่ง ๆ อาจมีคำตั้งแต่ ๕ - ๑๐ แต่วรรคสุดท้ายมีจำนวนคำ ๕ คำเสมอ การสัมผัสระหว่างวรรคไม่เคร่งครัดเหมือนแบบแรก (ชวน เพชรแก้ว, ๒๕๒๓: ๖ - ๑๐)

เรื่องเพลงบอกเรื่องอบายมุข แต่งตามแบบแผนกลอนเพลงบอกของพระรัตนธัชมุนี (ม่วง รตนชเชตร) แต่ผู้แต่งไม่เคร่งครัดจำนวนคำในวรรคนัก เพราะวรรคที่ ๓ มีจำนวนคำเพียงแค่ ๕ คำ ดังตัวอย่างคำประพันธ์

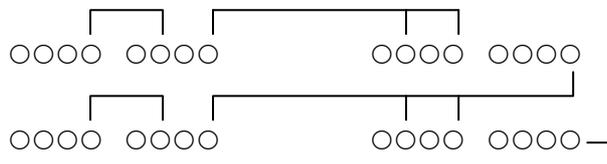
บัญญัติธรรมคำภายิต	ไว้ฝากมิตรที่รักใคร่
โดยบรรยายเป็นกลอน	เพื่อจะสอนสั่ง
เพื่อสั่งสอนกลอนเพลงบอก	มิให้นอกจากแนวธรรม
โปรดน้อมนำพินิจ	แล้วตั้งจิตฟัง
ขอขยายเรื่องอบายมุข	เป็นเหมือนกุ๊กที่ติดตรง
เหตุว่าขังใจคน	ติดกันจนโหม
โหมทั้งทรัพย์ยับยั้งชื่อ	สุดจะรื้อขึ้นต่อติด
คังยาพิษมีเผาเลีย	ทำให้เสียโฉม
โหมไลไลราไฟเผ้ว	หมดทรัพย์แล้วใครจะโลม
ยิ่งซุกโหมตัวต้อง	มีแต่หมองมล

(เพลงบอกเรื่องอบายมุข หน้า ๑๔)

ข. กลุ่มที่แต่งด้วยกลอน ๒ ชนิด มีดังนี้

- กลอนสุภาพและกลอนสี่แบบที่ ๒ พบ ๒ เรื่อง คือ คำกลอนสอนน้อง และ สร้างความคิดหนักความชั่ว สำหรับแบบแผนของกลอนสี่แบบที่ ๒ กำหนดให้ ๑ บทมี ๒ บาท วรรคหนึ่งมี ๘ คำ แต่แบ่งออกเป็น ๒ จังหวะหรือ ๒ ช่วง ในการแบ่งช่วง อาจมีทั้ง ๔ - ๔ หรือ ๓ - ๔ หรือ ๔ - ๕ มีการสัมผัสแบบกลอน เพียงแต่เพิ่มสัมผัสระหว่างจังหวะหรือระหว่างช่วงขึ้น แต่ไม่เคร่งครัดหนักทักขณัณัก บางครั้งการสัมผัสระหว่างวรรคก็ไม่อยู่ในตำแหน่งที่

แน่นอน โดยคำสุดท้ายของวรรคแรก และวรรคที่ ๓ อาจส่งสัมผัสไปยังคำที่ ๒ หรือยังคำที่ ๔ ในวรรคถัดไปได้ ดังตัวอย่างแผนผังชั้นหลักเกณฑ์และตัวอย่างคำประพันธ์ต่อไปนี้

กลืนรศหมดเขต	ทุกประเทศได้ฟ้า	เอามาแวดล้อม	ยังหอมไม่เหมือน
คืนแรกเคียงหมอน	ขอสอนดักเตือน	ในเรือนในห้อง	เราต้องดูแล
หมากพลูบุหรี	ใส่ที่ตั้งวาง	ชั้นน้ำตั้งข้าง	อย่าให้ห่างให้แห
อย่าหลับก่อนฝัว	ทูลห้วงมองแล	เข้านั่งใกล้แค่	บีบหยาคำเ็น

(คำกลอนสอนน้อง หน้า ๖)

ผู้วิจัยพบว่าวรรณกรรมคำสอนที่แต่งเป็นกลอนสี่แบบที่ ๒ นี้ แต่งร่วมกับคำประพันธ์ประเภทกลอนสุภาพคล้ายมหรสพพื้นบ้านประเภทหนังตะลุง หากต้องการสอนตอนใดเป็นพิเศษก็มักแต่งเป็นกลอนสี่แบบที่ ๒ ดังตัวอย่างเรื่อง คำกลอนสอนน้อง ดังนี้

แม่ถึงรูปจะวิไลถ้าใจชั่ว	จะพาตัวตกต่ำชั่วสาม	} กลอนสุภาพ		
จงสัจซื่อถือนวลสงวนงาม	ประพฤติตามข้อธรรมคำบรรยาย			
วณิดานิ่งนั่งฟังที่สอน	ทุก ๆ ตอนเป็นหลักชักเงื่อนหาย			
ภูมิรู้ที่คืนักกับบรรยาย	อธิบายถ้วนทั่วถึงผิวเคียง			
จึงตอบว่าพี่	ยินดีของน้อง	} กลอนสี่		
เราเกิดเป็นสาว	ถ้าชายบ่าวร่วมเคียง		น้ำคำรำพร่อง	ถูกส่วนนวลเสียง
อย่าอายเลยน้อง	เป็นของมีทั่ว		แรกเริ่มเดิมเคียง	น้องนึกเอียงนี้กาย
สุขสักปานใด	ไหนที่อธิบาย		เขาวามีผิว	แสนสุขทุกข์หาย
วันแรกแต่งงาน	เสียงชาวบ้านเขาว่า		หญิงอยู่ร่วมชาย	เหมือนดอกไม้ร่วมแมลง
เรื่องวิมานรัก	อย่าให้พักแสด		ถ้าแหล่งตั้ง ๆ	คนฟังเขาค่า
เด็กหนุ่มชอบแน่	แต่คนแก่เขาเกลียด		ก็เกียจบอกหนู	ค่อยรู้เอาเถิดหนา
ฝัวใหม่เมียใหม่	ถึงใคร ๆ อย่าค่า		แลเห็นนางฟ้า	ไปตั้งห้าหกเดือน
กลืนรศหมดเขต	ทุกประเทศได้ฟ้า		เอามาแวดล้อม	ยังหอมไม่เหมือน
คืนแรกเคียงหมอน	ขอสอนดักเตือน		ในเรือนในห้อง	เราต้องดูแล
หมากพลูบุหรี	ใส่ที่ตั้งวาง	ชั้นน้ำตั้งข้าง	อย่าให้ห่างให้แห	
อย่าหลับก่อนฝัว	ทูลห้วงมองแล	เข้านั่งใกล้แค่	บีบหยาคำเ็นฯลฯ	

เราประพาศิตสวขงมตาม โอวาท	ไม่เอื้อมอจควนรักไม่มกหลม	} กลอนสุภาพ
นับถือผู้ปกครองน้องไม่จม	อันคู่ชมออย่างกลัวัวจะแก่	
หญิงบางคนไม่ทันสาวหลวาวๆเหลือ	พอแตกเนื้อทุลผ้าลูกตาแห	
ของสงวนที่ควรห้ามปล่อยตามแต่	พอกับแม่สั่งสอนหลอนไม่ฟัง	

(คำกลอนสอนน้อง หน้า ๖ - ๘)

จากตัวอย่างข้างต้นเห็นได้ว่าส่วนที่แต่งเป็นกลอนสุภาพเป็นส่วนที่ผู้แต่งสอนเรื่องทั่วไป เมื่อแต่งเป็นกลอนสี่ ผู้แต่งมุ่งสอนผู้หญิงให้รู้วิธีปฏิบัติต่อสามี

- กลอนสุภาพและกลอนสามห้า พบ ๓ เรื่อง ได้แก่ ขวัญใจ สารรัก ระหว่างมิตร และสมบัติพ้อบ้านคำกลอน สำหรับแบบแผนของกลอนสามห้ากำหนดให้ ๑ บทมี ๒ บาท วรรคหนึ่งมี ๘ คำ แต่แบ่งออกเป็น ๒ จังหวะหรือ ๒ ช่วง คือ ๓ - ๕ มีการส่งสัมผัสแบบกลอนเพียงแต่เพิ่มสัมผัสระหว่างจังหวะหรือระหว่างช่วงขึ้น โดยกำหนดให้คำที่ ๓ ของช่วงแรกส่งสัมผัสไปยังคำที่ ๖ ของช่วงที่ ๒ ในวรรคเดียวกัน หรือกำหนดให้คำสุดท้ายของช่วงแรกส่งสัมผัสไปยังคำที่ ๓ ของช่วงที่ ๒ ในแต่ละวรรค แต่ไม่เคร่งครัดนัก ดังตัวอย่างแผนผังและคำประพันธ์

○○○ ○○○○○	○○○ ○○○○○
○○○ ○○○○○	○○○ ○○○○○

สำหรับตัว	ระหว่างพัวกับเมีย	สิ่งเสื่อมเสีย	เราพัวเมียควรถาม
ยามโกรธา	อย่าค่าว่าประณาม	พูดคล้อยตาม	ด้วยข้อความที่ดี
ผิดตรงไหน	ถนอมใจปรับปรุง	คิดบำรุง	ให้เป็นสูงเป็นศรี
ปรักขาน	ปรักขานการที่มี	เรื่องชั่วดี	ควรพาที่ส่วนตัว

(สมบัติพ้อบ้านคำกลอน หน้า ๕)

ผู้วิจัยพบว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ที่แต่งเป็นกลอนสามห้านี้แต่งทำนองเดียวกับมหรสพพื้นบ้านประเภทหนังตะลุง คือ เริ่มต้นด้วยกลอนสุภาพ เมื่อต้องการสอนเรื่องใดเป็นพิเศษก็แต่งเป็นกลอนสามห้า ดังตัวอย่าง

เพราะลูกเราเรารักหลักธรรมดา	ชาวบ้านพากันบ่นทนมไม่ไหว	} กลอนสุภาพ
รักแต่เราเขาไม่รักกษนักใจ	ยิ่งโตใหญ่ยิ่งทำให้รำคาญ	
เราแม่พอก็ต้องรักนักรในลูก	แต่ผิดถูกถองแท้แลหลักฐาน	
ตามใจลูกเหลือไปไม่วิจารณ์	ปล่อยนาน ๆ หนักหน้าว่าไม่ตาม	

สำหรับตัว	ระหว่างผิวกับเมืง	สิ่งล่ือมเสืง เรอผ้วเมืงควรถม	} กลอนสามห้
ยามโกรธา	อ่ยาค้วอ่ยประณม	พุดคล่ือยตาม ค้วข้ขอควมที่ค้	
ผิตรงไหน	ถนอมใจปร้บปร้ง	คิตรง ร้ง ให้เป็นสูงเป็นศรี	
ปร้กษางน	ปร้กษาการที่มี	เร่ืองช้วดี ควรถพที่ส่วนตัว	
เร่ืองภายใน	อ่ย่นำไปนอกร้บ้น	จะร้าคาญ พวกร้วบ้นชนห้ว	
เร่ืองนอกร้บ้น	อ่ย่นำผ่นเข้กร้ว	เรอเมืงผ้ว รู้เกรงกล้วต้อกัน	
อ่ย่นำค้ือ	อ่ย่นำค้ืออ่ยง	อ่ย่นำค้ืออ่ยงอ่ยงอ่ยง	
ยามผ้วผิ	เมืงสะกิดบอกร้บ้น	ผ้วรู้ท้น กล้บหล้งท้นให้ดี ฯลฯ	
ร้กเช่ือซาอ่ย่นำประมอหม้งหมม		คนไทยชายไทยหญิงชายอูดหนน	} กลอนสุภพ
อูดหนนไทยค้วข้ว้ใจการุณ		ได้ท้งคุณและเพิ่มพูนซาดีไทย	
ให้ช้ค้ืออ่ยงไทยช้ือไทยชาย		ผลพลอยได้ค้ือเงินไม่ว้วไหล	
ค้งช้วซาดีให้ผ้ค้ผ้ค้องไทย		เงินไม่ว้วไหลไม่ว้วยนไปเวียมนม	

(สมบ้ติพ้อบ้นค้ากลอน หน้ ๕ - ๑๑)

จากตัวอย่างเห็นได้ว้ส่วนที่แต่งเป็นกลอนสุภพเป็นส่วนที่ผู้แต่ง
สอนเร่ืองท้วไป ส่วนที่แต่งเป็นกลอนสามห้ ผู้แต่งมุ่งสอนสามห้ให้รู้วิธีปฏิบัติต่อกรรยา

ค. กลุ่มที่แต่งค้วกลอน ๓ ชนิด ได้แก

- กลอนสุภพ กลอนสี่แบบที่ ๒ และกลอนสามห้ พบ ๑ เร่ือง ค้ือ
เร่ือง ลูงสอนสอนหลานสินธุ์ โดยแต่งสลับกับกลอนสุภพเช่นเดียวกับวรรณกรรมค้าสอนภคาคได้
“ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ที่แต่งค้วกลอนสามห้หรือกลอนสี่แบบที่ ๒ เพียงแต่เร่ืองนี้ผู้แต่งแต่งท้ง
กลอนสามห้และกลอนสี่ ท้งนี้ อาจเพื่อให้ผู้อ่นเห็นควมแตกต้งของกลอนท้ง ๒ ชนิด เนื่องจก
วรรณกรรมค้าสอนภคาคได้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” บางเร่ืองแต่งค้วกลอนสามห้ แต่ผู้แต่งระบุว้เป็น
กลอนสี่ ค้งตัวอย่างการแต่งค้วกลอนชนิดต้ง ๆ

ตัวอย่างตอนทีแต่งค้วกลอนสุภพ

ระวีไ้อ้ระวีเอ่ยแสงจะค้บ	สีจะท้บดวงจะพ้งค้งขร
โลกเรอเอ่ยโลกเรอไอ้เดินโคจร	หมดสังวรหรือเวียมนรสิวัน
เคยล้ินแสงแล้วแ่งสิรตรีใหม่	สว่างในแดนมนุข้สุดกระสัน
อูดหะคุณ้นี้แน้ค้กับจันทร	ผลัดเปล่ียนกันปฏิบัติร้ตติกาล

(ลูงสอนสอนหลานสินธุ์ หน้ ๑)

ตัวอย่างตอนที่แต่งด้วยกลอนสี่แบบที่ ๒

ลูกอ่อนนอนร้อง	ถูกทั้งน้ำค้าง	อ่อนปิกอ่อนหาง	เสียหายหลายคน
พ่อแม่ตั้งหน้า	โถมถาบินบน	ลูกทนแทบท้อง	นอนร้องเฝ้าร้าง
จดจำเอาไว้	ตรองให้แน่นอน	ศรีสูงสูงสอน	กันแสงแจ้งสั่ง
ต้นข้าวรักนา	มัจฉารักวัง	ป่าร้างรักเสือ	รูปเรื่อรักพาย

(ลูกสอนสอนหลานสินธุ์ หน้า ๑๕)

ตัวอย่างตอนที่แต่งด้วยกลอนสามห้า

หนูหาเมีย	มองกันเสียให้ทั่ว	เพชรเป็นแก้ว	ประเดี้ยวตัวอัปศรี
เลือกได้จริง	ถ้าได้หญิงที่ดี	คงพันภัย	เพราะนิสัยสาวงาม
ลูกเคยเสีย	ตอนมีเมียคนชั่ว	ลำบากตัว	ทนบุกป่าฝ่าหนาม
เสียสูญยศ	สิ้นหมดทั้งสาม	เพราะรักงาม	ไหลหลงแถมแถมอน

(ลูกสอนสอนหลานสินธุ์ หน้า ๑๐)

๒) กาพย์ พบ ๒ เรื่อง ได้แก่ เทศนาสมุปทา และ นารีสมบัติ แบ่งได้ดังนี้

ก. กลุ่มที่แต่งด้วยกาพย์ ๑ ชนิด ได้แก่

- กาพย์ฉบับ ๑๖ พบ ๑ เรื่อง ได้แก่ เรื่อง เทศนาสมุปทา เรื่องนี้แต่งตรงตามแบบแผนฉันทลักษณ์ ดังนี้

อนึ่งเมื่อจะประกอบงาน สรรพวิชชาการ
 อย่าได้เลินเล่อผลอดตัว
 จงนึกตรึกตรองให้ทั่ว สติคุ้มตัว
 จงใช้ให้ถูกเวลา

(เทศนาสมุปทา หน้า ๔)

ข. กลุ่มที่แต่งด้วยกาพย์ ๒ ชนิด ได้แก่

- กาพย์ฉบับ ๑๖ และกาพย์ยานี ๑๑ พบ ๑ เรื่อง ได้แก่ เรื่อง นารีสมบัติ เรื่องนี้แต่งตรงตามแบบแผนฉันทลักษณ์ แต่มีการเพิ่มบังคับสัมผัสสระในวรรคเดียวกัน เช่น คำว่า “รี - ดี” ในวรรคที่ ๑ คำว่า “สิทธิ์ - กิจ (การ)” ในวรรคที่ ๒ คำว่า “ปอง - ครอง” ในวรรคที่ ๓ คำว่า “(รอบ) คอบ - รอบ” ในวรรคที่ ๔ คำว่า “หยาบ - บาบ” ในวรรคที่ ๕ และคำว่า “(สัม) มา - จา” ในวรรคที่ ๖ นอกจากนี้ ผู้แต่งยังเพิ่มสัมผัสระหว่างวรรค คือ คำว่า “(กิจ) การ - มาร (ดา)” ในบทแรก และคำว่า “กรรม - สัม (มา)” ในบทที่ ๒ ดังนี้

นารีจกคีตศราญ เพราะสิทธิ์กิจการ
เป็นมารดาปองครองธรรม
รอบคอบรอบรู้อุปถัมภ์ ละหยาบบาปกรรม
เป็นสั้มมาจารินี

(นารีสมบัติ หน้า ๔ - ๕)

การเพิ่มสัมผัสในและสัมผัสระหว่างวรรคของกาพย์บังข้างต้น คล้ายกาพย์ของสุนทรภู่ ดังที่ชลดา เรื่องรักษ์ลิขิต (๒๕๔๖: ๑๒๖ - ๑๖๓) กล่าวว่ากาพย์บังของ สุนทรภู่มีลักษณะเฉพาะตัว คือ เพิ่มทั้งสัมผัสในและสัมผัสระหว่างวรรค จนกลายเป็นขนบการ สร้างความไพเราะและแสดงพัฒนาการกาพย์บังอย่างเห็นได้ชัด

๓) โคลง พบ ๑ เรื่อง คือ ยูทธภายิต เรื่องนี้มีคำประพันธ์ร้อยกรอง ภาษาบาลีกำกับไว้ด้วย โดยวางไว้ต้นบทตามด้วยโคลงที่แสดงคำสอนตามคถานัน คล้ายการแต่ง เรื่อง โคลงโลกนิติ ฉบับสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ดังนี้

กำม้ มณญตุ วา มาวา	ภยา มุยาย์ ตติกขติ
สทตถปรมา อตุถา	ขนตุยา ภยโยน วิชชติฯ
ถึงพาลจะนีกโน้ม	นำใจ
เราถ่อมเปนเกรงภัย	เฟ่งจะนั้น
ธรรมดาประโยชน์ใน	คนแน่
ผลอื่นมีผลสั้น	กว่าข้อขันตีคุณ

(ยูทธภายิต หน้า ๔)

๔) ร่าย พบ ๑ เรื่อง คือ มงคลสูตรวิภาคบรรยาย แต่งคล้ายร่ายโบราณ สุภาพร มากแจ้ง (๒๕๓๕: ๒๘๓) กล่าวถึงร่ายโบราณว่ามีลักษณะเหมือนร่ายยาวตรงการลงท้าย มี จำนวนคำในวรรคประมาณวรรคละ ๕ คำ ไม่กำหนดความยาวใน ๑ บท เช่นเดียวกับคำประพันธ์ ประเภทร่ายทั่วไป ตัวอย่างเรื่องมงคลสูตรวิภาคบรรยาย ที่กำหนดให้แต่ละวรรคมีจำนวนคำวรรค ละประมาณ ๕ คำ สอนให้ดำเนินชีวิตตามหลักมงคล ๓๘ ประการ ดังตอนท้ายเรื่องดังนี้

จะอภิปรายทางกวี คงจักมีไม่หมดจด ขอกำหนดเนื้อความเอา
เป็นสำเนาหน่อยนิด หากใครคิดใคร่ศึกษา จงแสวงหาที่พิศดาร
ตรวจวิจารณ์ต่อไป ข้อความในส่วนมัจฉลา หาพระคาถาดังประพันธ์
มีความมุ่งมั่นหมาย เพียงขยายให้กันฟัง ตามพุทธวจนังโปรดประทาน
พอเป็นการเลื่อมใส ปราภฏในพระโอวาท ว่าสามารถนำตน
ให้ล่วงพ้นวิญญะทุกข์ ประสพสุขเกษมสันต์ ขอยุติการไว้แต่เพียงนี้ แลณา
(มงคลสูตรวิภาคบรรยาย หน้า ๑๕)

จากการศึกษาคำประพันธ์เดี่ยวข้างต้น สรุปได้ว่ามีความหลากหลายมากกว่า
วรรณกรรมคำสอนสมัยโบราณ คำประพันธ์เดี่ยวบางชนิดเคยปรากฏในวรรณกรรมคำสอนสมัย
โบราณ ได้แก่ กลอนเพลงยาว กลอนสุภาพ กาพย์ยานี ๑๑ กาพย์ฉบัง ๑๖ กาพย์สุรางคณาจค์ ๒๘
โคลงสี่สุภาพ และร่ายโบราณ คำประพันธ์เดี่ยวบางชนิดไม่เคยปรากฏในวรรณกรรมคำสอนภาคใต้
สมัยโบราณหรือวรรณกรรมลายลักษณ์ประเภทอื่น ๆ ได้แก่ กลอนสี่แบบที่ ๒ กลอนสามห้า และ
กลอนเพลงบอก ทำให้เห็นว่าผู้แต่งเริ่มนำคำประพันธ์เดี่ยวชนิดใหม่ ๆ เข้ามาแต่งวรรณกรรม
คำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” มากขึ้น มีข้อที่น่าสนใจว่าผู้แต่งเริ่มแต่งด้วยคำประพันธ์เดี่ยว
ประเภทกลอนเกิน ๒ ชนิดด้วย เช่น แต่งด้วยกลอนสุภาพกับกลอนสี่แบบที่ ๒ หรือกลอนสามห้า
ในขณะที่วรรณกรรมคำสอนภาคใต้สมัยโบราณปรากฏเพียงการแต่งด้วยกาพย์ชนิดต่าง ๆ

๓.๒.๔.๒ คำประพันธ์ผสม คือ การใช้คำประพันธ์ตั้งแต่ ๒ ประเภทขึ้นไปแต่ง
วรรณกรรมคำสอนเรื่องใดเรื่องหนึ่ง มีทั้งกาพย์ กลอน โคลง และฉันท

วรรณกรรมคำสอนภาคใต้สมัยโบราณมักแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภท
กาพย์ โคลง กลอนหรือร่ายทั้งเรื่อง และมักแต่งด้วยคำประพันธ์เดี่ยว แม้ว่าคำประพันธ์ประเภทนั้น
มีชนิดย่อยอีกหลายชนิดก็ตาม เช่น เรื่องคดีโลกคดียุทธศาสตร์ คำสอนเรื่องบาปบุญคุณโทษ และธรรมะ
สอนใจชายหญิง แต่งด้วยคำประพันธ์เดี่ยว คือ กาพย์ แต่แต่งด้วยกาพย์จำนวน ๓ ชนิด ได้แก่ กาพย์
ยานี ๑๑ กาพย์ฉบัง ๑๖ และกาพย์สุรางคณาจค์ ๒๘ ส่วนวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่ม
เล็ก” เริ่มแต่งด้วยคำประพันธ์ผสมมากขึ้น คำประพันธ์ประเภทหนึ่ง ๆ มักปรากฏเพียง ๑ บทหรือ ๑
ตอน และไม่มีการส่งสัมผัสระหว่างฉันทลักษณ์ พบจำนวน ๓ เรื่อง ได้แก่

- (๑) กุมารวัตต์และสมณสัญญา
- (๒) คติสอนใจ
- (๓) คีหิปฏิบัติคำกลอน
- (๔) ทักษานุสร

(๕) นานาสุภายิต ๑

(๖) เศรษฐสุภายิต

(๗) หลายเรื่องหลากหลาย

การแต่งด้วยคำประพันธ์ผสมมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) กลุ่มที่แต่งด้วยคำประพันธ์ผสม ๒ ประเภท พบ ๒ เรื่อง ดังนี้

ก. ผสมระหว่างโคลงและกาพย์ ได้แก่ เศรษฐสุภายิต เรื่องนี้แต่งด้วย โคลงสี่สุภาพ และกาพย์ยานี ๑๑

ข. ผสมระหว่างกลอนและกาพย์ ได้แก่ เรื่องกุมารวัตต์และสมณ สัตถุญา เรื่องนี้แต่งด้วยกลอนสุภาพ กลอนเพลงบอก และกาพย์ยานี ๑๑

๒) กลุ่มที่แต่งด้วยคำประพันธ์ผสม ๓ ประเภท คือ ผสมระหว่างกลอน กาพย์ และโคลง ได้แก่ เรื่อง นานาสุภายิต ๑ แต่งด้วยกลอนสุภาพ กาพย์ยานี ๑๑ และโคลงสี่สุภาพ

๓) กลุ่มที่แต่งด้วยคำประพันธ์ผสม ๔ ประเภท คือ แต่งด้วยคำประพันธ์ ประเภทกลอน กาพย์ โคลง และฉันท์ พบ ๔ เรื่อง ได้แก่ คติสอนใจ ทักษานุกร คหิปฏิบัติคำกลอน และหลายเรื่องหลากหลาย มีรายละเอียดดังนี้

เรื่องคติสอนใจ แต่งด้วยกลอนสุภาพ กลอนหก กาพย์ยานี ๑๑ โคลงสี่สุภาพ โศลกฉันท์ ๑๒ ภูษกษัตริย์ฉันท์ ๑๒ วรรณคดีฉันท์ ๑๔ และอิทิสังฉันท์ ๒๐

เรื่องคหิปฏิบัติคำกลอน แต่งด้วยกลอนสุภาพ กลอนเพลงยาว กาพย์ยานี ๑๑ กาพย์ฉบัง ๑๖ โคลงสี่สุภาพ และอินทรวชิรฉันท์ ๑๑

เรื่องทักษานุกร แต่งด้วยกลอนสุภาพ กลอนสี่กวี กลอนดอกสร้อย กาพย์ยานี ๑๑ กาพย์สุรางคณาจค์ ๒๘ โคลงสี่สุภาพ และอินทรวชิรฉันท์

เรื่องหลายเรื่องหลากหลาย แต่งด้วยกลอนสุภาพ โคลงสี่สุภาพ กาพย์ฉบัง ๑๖ อุปลุกิตฉันท์ ๑๑ และอินทรวงศ์ฉันท์ ๑๒

ผู้วิจัยจะขอยกตัวอย่างเรื่องทักษานุกรที่แต่งด้วยคำประพันธ์ผสม ได้แก่ กลอน กาพย์ โคลง และฉันท์ ดังในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๑๕ แสดงคำประพันธ์ผสมของเรื่องทศนารุส

คำประพันธ์	ชนิดของคำประพันธ์	ตัวอย่าง	
กลอน	กลอนสุภาพ	ผู้ไร้บุญวาสนาต้องอาภัพ จะทำนาค้ำขายไม่เป็นการ จะพึงผู้มีบุญก็เบือนหนี ต้องรับทุกข์ทั้บถมระทมใจ	ไม่ได้รับผลอะไรอันไพศาล กรรมบันดาลสารพัดวิบัติไป มิของศิริรักษาไว้ไม่ได้ ทั้งโรกภัยซ้ำซัดอยู่อตรา (หน้า ๓)
	กลอนดอกสร้อย	ชื่นเอ๋ยชื่นจิตต์ จะทำการสิ่งใดใครไม่ชัง เชิญพวกเราฝ่าผู้แสวงสุข เป็นอุบายปิดนรกปกอัคคี	เพราะว่าคิดได้สมอารมณ์หวัง เหตุบุญยังจึงประสบพบผลดี อย่าเป็นทุกข์เร่งทำบุญพลุราศรี คงจะมีแต่สำราญยืนนานเออ (หน้า ๒)
	กลอนสักวา	สักวามาพบโลกล้วนโศกทุกข์ ได้เมื่อยผันนับสุขสนุกใจ ผู้พิจารณาเห็นอาการโลกเป็นทุกข์ แสวงสุขแต่ที่ทุกข์ไม่ระคน	จะหาสุขที่แท้ๆ มาแต่ไหน แต่มันไม่สุขแท้แปรทุกข์ปน จึงละโลกียะสุขไม่ขวยขวาน จึงได้คลสุขแท้ไม่แปรเออฯ (หน้า ๑๐)
กาพย์	กาพย์ยานี ๑๑	มีทรัพย์กลับจนชาน หรือเล่นเสียอักโข เดิมจนกลับมั่งมี เหตุที่เขาหมั่นจิน-	ก็เพราะคร้านจึงต้องโง ถั่วไปจับยี่เก็กิน เป็นเศรษฐีประเสริฐสิน ตประกอบให้ชอบการ (หน้า ๗)
	กาพย์สุรางคนางค์ ๒๘	ไม่ควรจนาใจ ควรเพียรเรียนรอบ สามารถอาจหาญ	เกิดมาเป็นไทย ในที่ทุกสถาน รอบรู้กิจการ ป้องกันทุกข์ภัย (หน้า ๘)
โคลง	โคลงสี่สุภาพ	เสียชื่อลือชื่อแล้ว ทองนากเพชรถึงกอง เท่าใดไปหมดหมอง ตัวเกิดประเสริฐได้	ตรีกตรอง กอบให้ ปองเปล้า แน่เฮย เพราะด้วยดีสนองฯ (หน้า ๑๐)

คำประพันธ์	ชนิดของคำประพันธ์	ตัวอย่าง
ฉันท	อินทรวีเชียรฉันท	คนใดประพาศิตี สุจริตพินิจธรรม ผลนั้นจะชักนำ จรสู่เกษมสานต์ คนใดประพาศิตีชั่ว ทูจจริตสนิทพาล ผลกรรมก็ชั่วผลาญ อูระร้อนดุจเพลิงรุมฯ (หน้า ๒)

การแต่งด้วยคำประพันธ์ผสมนี้ มีการนำคำประพันธ์ประเภทฉันทมาแต่งด้วย
 อาจเพื่ออวดฝีมือหรือสร้างความแปลกใหม่ ส่วนใหญ่แต่งตรงตามแบบแผนการแต่งฉันท ดังนี้

อินทรวีเชียรฉันท ๑๑ พบในเรื่อง ทศนาคสูร และ คิหิปฏิบัติคำกลอน ดังนี้

ทั้งสี่ลขเป็นปาก	บริจาคมรรคา
ถันนั้นก็ปัญญา	จตุพิศผดุงผล
พงศ์เผ่าผีเพ็ญพัส-	คูวิบัติมิคงทน
ด้วยเหตุเพราะเป็นคน	เกะกะมิชีร้ายแรง
	(คิหิปฏิบัติคำกลอน หน้า ๑๕)

อุปฏิตามันต์ ๑๑ พบในเรื่อง หลายเรื่องหลายกรสสอนให้สามัคคีกัน ดังนี้

จักเอาชนะเขา	คณะเราก็จงสา-
มัคคีวิริยา	ธุรการบเกียจกันฯ
สมควรจะประกอบ	กิจชอบประพาศิตธรรม์
สามัคคยฉันท-	ทสมัคร์สमानคุณฯ
	(หลายเรื่องหลายกรส หน้า ๑๕ - ๒๐)

กุชงคปายตฉันท ๑๒ พบในเรื่อง คติสอนใจสอนให้มีธรรมะในใจ ดังนี้

ปธานสี่จะสำแดง	ขยายแจ้งประจักษ์ความ
ณข้อต้นพยายาม	ระวังชั่วมิกลัวปน
ผิว่าพ้องก็ต้องจำ	ประพาศิตธรรมผจญคล
ละเลิกเสียมิชอบกล	จะตามติดประชิดกาย
ณข้อสองพยายาม	ประหารความทุกข์หลาย
นิราสพันอธรรมหาย	ก็เหลือล้วนประมวดี
ณข้อสามพยายาม	ประกอบความเจริญมี
ระลึกชอบจะเกิดศรี	สวัสดียิ่งเกษมสันต์

อิทิสั่งฉันท์ ๒๐ พบในเรื่องคติสอนใจสอนให้คบมิตรดี ดังนี้

ผู้ประจบจะคบกะมิตรก็พึง	จะเลือกจริตสุมิตรและซึ่ง
ประพฤดีดี	
เพื่อประกอบณะกิจจะผลิตลสุศรี	เจริญสวัสดิ์สมรรถทวี
แสวงหา	
ทรัพย์และเกียรติ์ประจงก็สงเคราะห์ภา-	ระช่วยเสมออมิคิดระอา
จะรอดผิด	
ตามกำลังหิริญและทรัพย์ม่นัส	ณะเมื่อสหายประสพพิบัติ
อบคักย	

(คติสอนใจ หน้า ๒๕ - ๓๐)

จากการศึกษาคำประพันธ์ผสม สรุปลงได้ว่ามีความหลากหลายมากกว่าแต่ก่อน เพราะเริ่มปรากฏคำประพันธ์ที่ไม่ซ้ำกับวรรณกรรมคำสอนภาคได้สมัยโบราณ ได้แก่ กลอนเพลงบอก กลอนดอกสร้อย กลอนสัทวา กลอนหก และฉันท์ชนิดต่าง ๆ โดยผู้แต่งพลิกแพลงกลวิธีการแต่งให้น่าสนใจขึ้น เช่น ใส่ชื่อตอนค้นฉันท์ลักษณะในแต่ละฉันท์ลักษณะ และไม่เน้นการส่งสัมผัสระหว่างฉันท์ลักษณะทำนองกวีนิพนธ์สมัยใหม่ด้วย ทำให้เห็นถึงความแปลกใหม่อย่างชัดเจน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าวรรณกรรมคำสอนภาคได้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” แต่งไว้ ๒ ลักษณะ คือ แต่งด้วยคำประพันธ์เดี่ยว และคำประพันธ์ผสม การแต่งด้วยคำประพันธ์เดี่ยวมีจำนวนทั้งสิ้น ๖๐ เรื่อง คือ แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทกลอนจำนวน ๕๖ เรื่อง แบ่งการแต่งเป็น ๒ ลักษณะ ลักษณะแรก คือ แต่งด้วยกลอน ๑ ชนิดหรือชนิดใดชนิดหนึ่ง ได้แก่ แต่งด้วยกลอนเพลงยาว จำนวน ๒๗ เรื่อง กลอนสุภาพ จำนวน ๒๑ เรื่อง กลอนเพลงบอก จำนวน ๑ เรื่อง และกลอนสี่แบบที่ ๑ จำนวน ๑ เรื่อง ลักษณะที่สอง คือ แต่งด้วยกลอนตั้งแต่ ๒ ชนิดขึ้นไป โดยมีกแต่งผสมระหว่างกลอนสุภาพกับกลอนสี่หรือกลอนสามห้า พบ ๖ เรื่อง ทำให้เห็นว่าคำประพันธ์ชนิดกลอนสี่หรือกลอนสามห้าเริ่มได้รับความนิยมด้วย คำประพันธ์ประเภทกาพย์พบเพียง ๒ เรื่อง คำประพันธ์ประเภทโคลง และร่ายพบเพียงประเภทละ ๑ เรื่อง ไม่ปรากฏการแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทฉันท์เป็นคำประพันธ์เดี่ยว ดังภาพรวมในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๑๖ แสดงภาพรวมของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก”
ที่แต่งโดยใช้คำประพันธ์เดียว

รายชื่อวรรณกรรม	คำประพันธ์เดียว			
	กลอน	กาพย์	โคลง	ร่าย
กัตัญญูกำกลอน	กลอนเพลงยาว			
กรรมกิเลสคำกลอน	กลอนเพลงยาว			
กายสังขารสติ	กลอนเพลงยาว			
คติธรรมคำกลอน ๑	กลอนเพลงยาว			
คติธรรมคำกลอน ๒	กลอนเพลงยาว			
คำกลอนสอนใจ	กลอนเพลงยาว			
คำกลอนสอนประชาชน	กลอนเพลงยาว			
ชัยภามิต	กลอนเพลงยาว			
นानาสุภามิต ๒	กลอนเพลงยาว			
ประวัติการณ์เดือนไทย	กลอนเพลงยาว			
ประวัติสุรากลอน	กลอนเพลงยาว			
พลเรือนสอนบุตร	กลอนเพลงยาว			
ภามิตสอนนักเรียน	กลอนเพลงยาว			
มงคลประชาราษฎร์	กลอนเพลงยาว			
มนุษย์ ๔ วัย	กลอนเพลงยาว			
โลกวัตตภามิต	กลอนเพลงยาว			
วิวิธวรรณมาลัย	กลอนเพลงยาว			
ศิลปคำกลอนสอนใจ	กลอนเพลงยาว			
ศีลห้าภามิต	กลอนเพลงยาว			
โศภิตสุภามิต	กลอนเพลงยาว			
สุภามิตแม่หม้ายใจเดียว	กลอนเพลงยาว			
สุภามิตศรีนวล	กลอนเพลงยาว			
สุราวิวาหนักปราชญ์วิจารณ์	กลอนเพลงยาว			
หนามรัก	กลอนเพลงยาว			
อาจารย์สอนศิษย์	กลอนเพลงยาว			
อาหารใจ	กลอนเพลงยาว			
อิสติสอนศิษย์	กลอนเพลงยาว			

รายชื่อวรรณกรรม	คำประพันธ์เดี่ยว			
	กลอน	กาพย์	โคลง	ร่าย
ความก้าวหน้าแห่งชีวิต	กลอนสุภาพ			
คติคำกลอนเตือนเพื่อน	กลอนสุภาพ			
คำกลอนสอนใจคนจน	กลอนสุภาพ			
คำกลอนสอนใจว่าด้วยเกิดแก่เจ็บตาย	กลอนสุภาพ			
คำกลอนสังขาร	กลอนสุภาพ			
จูลกัมวิภังคสูตรคำกลอน	กลอนสุภาพ			
เตือนคนแก่	กลอนสุภาพ			
เตือนชายมีเมีย	กลอนสุภาพ			
เตือนหญิงมีพี่	กลอนสุภาพ			
แม่ของ “ลมลอย”	กลอนสุภาพ			
แม่หม้ายพลาดรัก	กลอนสุภาพ			
สุภาษิตพ่อบ้านสอนบุตรสอง	กลอนสุภาพ			
สุภาษิตระบาย	กลอนสุภาพ			
สุภาษิตสมรส	กลอนสุภาพ			
โลกนิติคำกลอน	กลอนสุภาพ			
วิสุทธิธรรมภาษิต	กลอนสุภาพ			
สามัคคีคำกลอน	กลอนสุภาพ			
สุภาษิตธรรมคำกลอน	กลอนสุภาพ			
สุภาษิตสอนผู้ชายโสด	กลอนสุภาพ			
สุรยาเสพติด	กลอนสุภาพ			
อนุภาโสภาทคำกลอน	กลอนสุภาพ			
เพลงบอกเรื่องอบายมุข	กลอนเพลงบอก			
สมบัติพ่อบ้านคำกลอน	กลอนสุภาพ กลอนสามห้า			
ขวัญใจ	กลอนสุภาพ กลอนสามห้า			
สารรักระหว่างมิตร	กลอนสุภาพ กลอนสามห้า			

รายชื่อวรรณกรรม	คำประพันธ์เดี่ยว			
	กลอน	กาพย์	โคลง	ร่าย
คำกลอนสอนน้อง	กลอนสุภาพ กลอนสี่แบบที่ ๒			
สร้างความคิดเห็นความชั่ว	กลอนสุภาพ กลอนสี่แบบที่ ๒			
ลุงสอนสอนหลานสินธุ์	กลอนสุภาพ กลอนสี่แบบที่ ๒ กลอนสามห้า			
เตือนนักเรียน	กลอนสี่แบบแรก			
เทศนาสมุทรพา		กาพย์ฉับ ๑๖		
นารีสมบัติ		กาพย์ยานี ๑๑ กาพย์ฉับ ๑๖		
ยุทธภยิต			โคลงสี่สุภาพ	
มงคลสูตรวิภาคบรรยาย				ร่ายโบราณ
รวม	๕๖	๒	๑	๑

ในส่วนที่เป็นการแต่งด้วยคำประพันธ์ผสม ผู้แต่งนิยมใช้คำประพันธ์ประเภทต่าง ๆ เรื่องละไม่เกิน ๔ ประเภท มีทั้งผสมด้วยกลอนและกาพย์ ผสมด้วยโคลงและกาพย์ ผสมด้วยกลอน กาพย์ และโคลง และผสมด้วยกลอน กาพย์ โคลง และฉันท์ โดยผู้แต่งเลือกใช้คำประพันธ์ชนิดย่อย ๆ แตกต่างกันไปตามความชอบหรือความถนัด อย่างไรก็ตาม การแต่งด้วยคำประพันธ์ผสมมีเพียง ๗ เรื่อง ดังตารางการแต่งด้วยคำประสมต่อไปนี้

ตารางที่ ๑๗ แสดงภาพรวมของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก”
ที่แต่งโดยใช้คำประพันธ์ผสม

รายชื่อวรรณกรรม	คำประพันธ์ผสม			
	กลอน	กาพย์	โคลง	ฉันท
กumar วัตต์และสมณ สัญญา	กลอนสุภาพ กลอนเพลงบอก	กาพย์ยานี ๑๑		
เศรษฐภายิต		กาพย์ยานี ๑๑	โคลงสี่สุภาพ	
นานาสุภายิต ๑	กลอนสุภาพ	กาพย์ยานี ๑๑	โคลงสี่สุภาพ	
คติสอนใจ	กลอนสุภาพ กลอนหก	กาพย์ยานี ๑๑	โคลงสี่สุภาพ	โตฏกฉันท ภูชงคพายดฉันท วสันตฉิลฉันท อิทิสฉันท
หลายเรื่องหลากหลาย	กลอนสุภาพ	กาพย์ฉับ ๑๖	โคลงสี่สุภาพ	อุปฏฐิตฉันท อินทรวงศ์ฉันท
คิทธิปฏิบัติคำกลอน	กลอนสุภาพ กลอนเพลงยาว	กาพย์ยานี ๑๑ กาพย์ฉับ ๑๖	โคลงสี่สุภาพ	อินทรวีเชียรฉันท
ทัศนานุสร	กลอนสุภาพ กลอนสัทวา กลอนดอกสร้อย	กาพย์ยานี ๑๑ กาพย์สุราง คณางค์ ๒๘	โคลงสี่สุภาพ	อินทรวีเชียรฉันท

จากการศึกษารูปแบบคำประพันธ์สรุปได้ว่าตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๐ - ๒๕๑๕ ผู้แต่ง
นิยมแต่งด้วยคำประพันธ์เดี่ยวประเภทกลอนมากกว่ารูปแบบอื่น ๆ ซึ่งน่าจะมีสาเหตุดังต่อไปนี้

๑) ชาวบ้านชื่นชอบกลอน ชาวบ้านในที่นี้หมายถึงผู้สร้างและผู้เสพ
วรรณกรรม การชื่นชอบกลอนน่าจะเป็นเพราะได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมต่อไปนี้

ก. ชาวบ้านชื่นชอบกลอนวัดเกาะ หนังสือกลอนวัดเกาะแพร่หลายสู่
ภาคใต้ในขณะนั้น เตือนใจ สินทะเกิด (๒๕๒๗: ๕ - ๑๗) กล่าวถึงความเป็นมาของหนังสือวัดเกาะ
ว่าในช่วงที่กิจการการพิมพ์หนังสือเป็นที่นิยม เกิดโรงพิมพ์ขึ้นเป็นจำนวนมาก โรงพิมพ์ที่มีชื่อเสียง
อยู่บริเวณย่านวัดเกาะ คือ โรงพิมพ์ราษฎร์เจริญซึ่งตั้งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ นักอ่านนิยมเรียกว่า
โรงพิมพ์วัดเกาะหรือร้านหนังสือวัดเกาะ โรงพิมพ์วัดเกาะจัดพิมพ์ทั้งวรรณคดีชั้นครู เช่น
พระอภัยมณี ขุนช้างขุนแผน และรามเกียรติ์ นิราศของสุนทรภู่ และสุภายิตคำสอน

ช่วงเวลาต่อมา มีการนำหนังสือวัดเกาะออกเผยแพร่ตามท้องถิ่น ซึ่ง เอนก นาวิกมูล (๒๕๓๕: ๓๕) กล่าวว่ากลุ่มชาวจีนที่เป็นพ่อค้าคนกลาง มีบทบาทในการกระจายสินค้าจากในเมืองออกสู่ชนบท กลุ่มพ่อค้าเหล่านี้ ได้รวบรวมข่าวจากพ่อค้าชาวจีนในชนบทมาสู่ตลาดข่าวในกรุงเทพฯ ฯ ทั้งได้นำหนังสือวัดเกาะขึ้นไปจำหน่ายยังต่างจังหวัดด้วย ดังที่บุตรสาวของนายสินเจ้าของโรงพิมพ์วัดเกาะกล่าวว่าผู้ที่ล่องเรือตามลำแม่น้ำมักเป็นพ่อค้าชาวจีน พ่อค้าเหล่านี้ขึ้นมาซื้อหนังสือวัดเกาะใส่เรือกระแซงเรือสำปั้น ไปเป็นจำนวนมากในสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒

ตลาดสำคัญของหนังสือวัดเกาะ คือ บริเวณภาคใต้ โดยเฉพาะจังหวัด นครศรีธรรมราช รongลงมา คือ ภาคกลาง และภาคเหนือตามลำดับ ส่วนภาคอีสานจำหน่ายไม่ได้เลย (เอนก นาวิกมูล สัมภาษณ์ผู้จัดพิมพ์โรงพิมพ์วัดเกาะรุ่นที่สอง, ๒๕๓๕: ๓๖)

ช่วงที่หนังสือวัดเกาะเป็นที่รู้จักแพร่หลายในภาคใต้น่าจะเป็นช่วงเวลาประมาณปลายสมัยรัชกาลที่ ๖ เพราะช่วงนี้ตลาดหนังสือวัดเกาะในกรุงเทพฯ ฯ เริ่มเสื่อมความนิยมลง เนื่องจากคนเริ่มอ่านวรรณกรรมประเภทร้อยแก้วมากขึ้น ตลาดของหนังสือวัดเกาะจึงแพร่หลายไปยังท้องถิ่น ดังที่ชลดา เรื่องรักย์ลิขิต (๒๕๒๔: ๕๒) กล่าวว่าหนังสือวัดเกาะเป็นที่นิยม น่าจะเกิดจากร้อยแก้วเริ่มแพร่หลายและเป็นที่นิยมของนักอ่านในเมืองหลวง ตลาดสำคัญของหนังสือวัดเกาะจึงเปลี่ยนเป็นชนบท เพราะชนบทยังไม่ถูกชีวิตสมัยใหม่ซึมซับเหมือนในเมืองหลวง

จิตต์ภิรมย์ กวีชาวใต้ ระบุรายชื่อหนังสือวัดเกาะในงานเขียนของตน ซึ่งมีเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่แต่งเป็นกลอน ซึ่งมีทั้งกลอนสุภาพและกลอนเพลงยาว ดังรายชื่อหนังสือที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่อง *นิราศเร่ขายหรือเที่ยวชมงานรัฐธรรมนูญ* ดังนี้

มาถึงร้านขายหนังสือเสียงอ้ออิง เล่มละสี่สลึงหรือหนึ่งบาท มีทั้งเรื่องมหิสถทศชาติ
ทั้งนิราศรถไฟไปหัวหิน มีทั้งเรื่องแดงอ่อนสรนลินทร์ ทั้งโคมินโคบุตรวรรณุชวรเนตร
ทั้งความเรื่องดาวจายกระต่ายทอง ทั้งเรื่องพิสนนื่องการะเกศ ทั้งแหล่เทศต่าง ๆ เรื่อง
นางอัน มีทั้งเรื่องไก่อฟ้าพระสุชน ทั้งเรื่องนางแสนกลและกลโก่ง ทั้งเรื่องกลืนกรอบ
แก้วแก้วสองภาค เรื่องนางนาคพระโขนงและโม่งป่า สุภายิตสอนใจพระอภัยคารา
ทั้งเรื่องแก้วหน้าม้าจำปาทอง มีทั้งรามลิลทนวนศ์สุวรรณหงส์ พระพิมพ์สวรรค์สุวรรณ
ลอยล่อง มีทั้งเรื่องรามเกียรติ์ตะเพียนทอง ทั้งพาลีสอนนื่องเจณสองบาท

(นิราศ* เร่ขายหรือเที่ยวชมงานรัฐธรรมนูญ หน้า ๘ - ๕)

การที่ชาวบ้านนิยมอ่านกลอนวัดเกาะ ส่งผลให้เกิดความนิยมแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทกลอนเป็นสำคัญ ดังที่อุดม หนูทอง (๒๕๓๔: ๕๒ - ๕๓) กล่าวว่า การเข้ามา

* ผู้วิจัยสะกดตามชื่อเรื่อง

ของหนังสือเล่มเล็กจำพวกนิทานคำกลอน และกลอนบทละครแพร่หลายในวงกว้าง ชาวบ้านนิยมอ่านเพราะโวหารดี ทำให้ชาวบ้านนิยมกลอนมากขึ้น แม้แต่นายหนังตะลุงก็ใช้กลอนขับหนังตะลุง ส่งผลให้กลอนเด่นขึ้น และกาพย์เชื่อมความนิยมลงตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๗ เป็นต้นมา

พ่วง บุษรรัตน์ นายหนังตะลุง (๒๕๔๒: ๓๕๓๘ - ๓๕๔๐) กล่าวว่า หากเป็นกวีรุ่นเก่านิยมแต่งเป็นกาพย์ กวีสมัยต่อมานิยมแต่งเป็นกลอน เพราะได้รับอิทธิพลจากเรื่อง *พระอภัยมณี* ที่แพร่หลายเข้าสู่ภาคใต้ แม้แต่ศิลปินพื้นบ้านก็นิยมเช่นเดียวกัน สอดคล้องกับที่วินัย สุกใส (๒๕๔๖: ๑๒๒ - ๑๒๘) กล่าวว่าช่วงทศวรรษ ๒๔๗๐ จนถึงช่วงทศวรรษ ๒๔๘๐ ศิลปินมักใช้กลอนสร้างหนังสือส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากหนังสือวัดเกาะ และนิทานคำกลอนของสุนทรภู่ โดยเฉพาะเรื่อง *พระอภัยมณี* ที่ได้รับความนิยมมากกว่าเรื่องอื่น ๆ

ข. ชาวบ้านชื่นชอบกลอนหนังตะลุงและเพลงบอก ผู้วิจัยพบว่า วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ปรากฏในช่วงที่ประเพณีการเล่นกำลังเฟื่องฟู เป็นไปได้ว่า การแต่งด้วยกลอนเพลงบอก กลอนสี่แบบที่ ๒ และกลอนสามห้า ซึ่งไม่เคยปรากฏในวรรณกรรมคำสอนภาคใต้มาก่อน ส่วนหนึ่งผู้แต่งได้รับอิทธิพลจากประเพณีการเล่นภาคใต้

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการแต่งด้วยกลอนสี่แบบที่ ๒ และกลอนสามห้า ผู้แต่งน่าจะรับอิทธิพลจากมหรสพพื้นบ้านประเภทหนังตะลุง เพราะเป็นบทขับร้องที่ผู้ชมชื่นชอบ ดังที่พิทยา บุษรรัตน์ (๒๕๔๒: ๓๐๓๗ - ๓๐๓๘) กล่าวว่าในการแสดงหนังตะลุง ตอนที่แต่งด้วยกลอนสี่หรือกลอนสามห้า เป็นตอนที่ช่วยอารมณ์ของผู้ชมให้ตื่นเต้นเร้าใจไปกับเหตุการณ์ในเรื่อง กลอนทั้งสองใช้กับบทสมห่องหรือบทสังวาส บทตัดพ้อต่อว่า บทเสร์ราโศกเสียใจ หรือบทสั่งสอน

ผู้วิจัยพบว่ากลอนสี่แบบที่ ๒ และกลอนสามห้านี้ บางครั้งนักวิชาการภาคใต้เรียกว่า “คำคอน” เช่น

สืบพงษ์ ธรรมชาติ (๒๕๔๐: ๒๒๕) กล่าวถึงนัยลักษณ์ของคำคอนว่าเมื่อขับร้องจะแบ่งเป็น ๔ - ๔ หรือ ๓ - ๕ การขับเว้นภายในวรรคนี้เรียกว่ากลอนคอน (นครฯ) เพราะหนังตะลุงนครศรีธรรมราชนิยมขับกลอนนี้ อีกอย่างหนึ่งอาจจะหมายถึงความสมดุลระหว่างเสียงขับกับดนตรี หรือการถ่วงของเสียงดนตรี พอจบเสียงขับแต่ละช่วงจะมีดนตรีรับต่อทันที

อุดม หนูทอง (๒๕๔๒: ๑๐๔๑) กล่าวว่าคำคอนเป็นท่วงทำนองร้อยกรองแบบหนึ่ง นิยมใช้ในการเล่นหนังตะลุงของศิลปินเมืองนครศรีธรรมราช วรรคหนึ่งมี ๘ คำ แต่แบ่งท่วงทำนองออกเป็น ๒ จังหวะ จังหวะละ ๔ คำ การขับคำคอนมีท่วงทำนองที่ให้ความรู้สึกสนุก อ้อยอิ่ง ชวนพรรณษา จึงนิยมใช้ร้องในบทชมธรรมชาติ พรรณนาความรื่นรมย์ บทเกี่ยวและมุขตลกต่าง ๆ เวลาร้องจะใช้ทับคัมจังหวะ ทำนองเสียงทับจะดังพืด ตึก ฉับ ตึก พืด ตึก ตึก พืด ตึก พืด เทิง พืด ตึก อย่างนี้เรื่อยไป สอดคล้องกับที่พ่วง บุษรรัตน์ (๒๕๔๒: ๓๗) กล่าวถึงคำคอนว่า

เป็นบทขับที่นิยมร้องกันในขณะที่เล่นหนังตะลุง เช่น ใช้ในบทรัก บทเกี่ยว บทสอน บทโต้ตอบ และบทเศร้า เพราะลีลากลอนกระชับ ชวนสรรษา

ตัวอย่างวรรณกรรมหนังตะลุงที่แต่งด้วยกลอนสามห้า

ในตอน “บทสอนลูก” ของหนังตะลุงปรีชา สวงวนศิลป์ มีทำนอง สนุกสนาน มีใจความสอนบุตรให้ตั้งใจเรียนหนังสือ ไม่ประพฤติตัวเหลวไหล เช่น เสพยาเสพติด เพราะทำให้บิดามารดาอับอายขายหน้าที่สุดสำหรับกู้เงินเพื่อส่งเสียให้บุตรเรียนจนจบปริญญา ดังนี้

กูดอกเบื้อ	ไม่กลัวเสียหลักทรัพย์	ให้ลูกรับ	ปริญญาภาชี
ให้ก้อนใหญ่	แต่ลูกไปจ่ายฟรี	ไม่เห็นมี	ปริญญามาเรียน
พึงรู้เห็น	ว่าลูกเป็นจำฝูง	ถูกชักจูง	ไปคบหาป่าเถื่อน
ลูกพ่อรัก	ไม่เชื่อคนตักเตือน	ลูกบิดเบือน	พอสิ้นเดือนพ่อจ่าย
พึงทราบว่	ลูกคิดยาเสพติด	เดินทางผิด	พาชีวิตฉิบหาย
พ่อหมดทาง	เห็นด้วยอย่างอับอาย	สอนลูกชาย	ให้จดจำทำดี

(วิมล คำศรี, ๒๕๔๕: ๓๑๔)

ตัวอย่างวรรณกรรมหนังตะลุงที่แต่งด้วยกลอนสี่

ในตอน “บทญาติสอนศิษย์” ของหนังจำเนียร คำหวาน สอนผู้หญิงให้ แต่งกายเหมาะสมกับอาชีพของตน ไม่เอาอย่างหญิงกรุงเทพ ฯ ที่แต่งตัวทันสมัยจนเกินงาม ดังนี้

ลูกทุ่งลูกนา	ชาวป่าชาวไร่	กลั่นโคลนสาบควาย	ควรใช้ผ้าถุง
อย่าเอาเยี่ยงอย่าง	หนุ่มนางเมืองกรุง	อย่างนุ่งแต่ฟิต	ให้ปิดรางราน
หมุนตามสมัย	ใครใครก็ไม่ว่า	นีกหน้าแลหลัง	สอนสั่งลูกหลาน
วันนี้เข้าไป	ให้ใจเบิกบาน	ก่อนท่านเจ้าตา	อนุญาตให้ “ภา” ไป

(จำเนียร คำหวาน, เทปตลับ)

ในส่วนที่เป็นการละเล่นเพลงบอกพบว่าได้รับความนิยมไม่แพ้หนังตะลุง ดังที่ชาวบ้านกล่าวว่าชื่นชอบเพลงบอก เพราะฟังสนุก “จึงคิดค้นต้นฉบับศัพท์เพลงบอกคนบ้านนอกฟังสนุกกันทุกแห่ง” (หนังสือประวัติหนังปาดบอดคำกลอน หน้า ๓)

ประทีป ชุมพล (๒๕๔๖: ๒๐) กล่าวถึงประเพณีการละเล่นเพลงบอกว่าใช้เพื่อสื่อสาร โดยใช้เสียงบอกข่าวสารแก่ชาวบ้านในเทศกาลต่าง ๆ หรือข่าวทางราชการ ต่อมามีการนำมาเล่นในงานรื่นเริง เช่น งานวันเกิด งานแต่ง และงานบวช และพัฒนาขึ้นเป็นการโต้ตอบกันระหว่างคณะเพื่อประชันแข่งกันเป็นกลอนตอบโต้เชิงปฏิภาณคล้ายกับเพลงน้อยของภาคกลาง

นักเพลงบอกที่ชาวบ้านชื่นชอบ เช่น เพลงบอกปาน ชีซ้าง หรือปาน บอด เพลงบอกเนตร ชลารัตน์ และเพลงบอกรอดหล่อ ทั้ง ๓ คนเป็นชาวนครศรีธรรมราช ซึ่งมีชื่อเสียงในช่วงทศวรรษ ๒๔๗๐ เป็นอย่างมาก ดังมีการกล่าวถึงศิลปินพื้นบ้านทั้ง ๓ คน ดังนี้

คือ นาย “รอด” ยอดชำนาญ “ปาน” และ “เนตร” ชั้นพิเศษทั้งสามล้วนงามสม

ลีลาคลอนอ่อนนวลชวนให้ชม ปากก็คมเพื่อนก็ขามทั้งสามนาย

(หนังสือประวัติหนังปานบอดคำกลอน หน้า ๓)

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการมีประเพณีการเล่นเพลงบอกนี้ น่าจะส่งผลต่อการแต่งวรรณกรรมคำสอนด้วย ดังที่มีการแต่งด้วยกลอนเพลงถึง ๒ เรื่อง

ตัวอย่างกลอนเพลงบอกของศิลปินเพลงบอกภาคใต้

ในตอน “เลือกตั้ง” ของเพลงบอกสร้อย เสียงเสนาะ มีใจความ โนม่น้าวให้ผู้อ่านไปใช้สิทธิ์ใช้เสียงเลือกตั้ง เพื่อจะได้คนดีมาบริหารบ้านเมือง

จงลืมตาเถิดพี่น้อง	เขาไม่เอาทองมาแลกถั่ว
สิทธิ์ของตัวมีไม่น้อย	อย่าเห็นเพียงร้อยใบ
ถ้าขายสิทธิ์เพียงเอาเศษ	เหมือนขายประเทศและขายชาติ
ได้คนอุบาทว์มาครองเมือง	เรื่องนี้และเรื่องใหญ่
เมื่อเราได้แล้วมีโอกาส	อย่าปล่อยอำนาจอธิปไตย
ให้หลุดลอยไปจากตำแหน่ง	ไปอยู่ในพรรคมาร
อย่านอนหลับหรือทับสิทธิ์	ไปช่วยพิชิตกันอีกที
เลือกคนใจพระหากคนดี	เข้ามาบริหาร
การซื้อสิทธิ์ที่มีแน่นอน	มักอยู่ในแดนกันดาร
พี่น้องชาวบ้านลืมนักชาติ	ไปด้วยอำนาจจน

(เพลงบอกสร้อย เสียงเสนาะ)

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการแต่งด้วยกลอนเพลงบอก กลอนสี่ และกลอน สามห้านี้ น่าจะแต่งเพื่อให้อ่านนำไปขับร้องได้ด้วย ดังที่เจ้าของโรงพิมพ์แจ้งว่าหนังสือที่โรงพิมพ์ แต่งด้วยกลอนประเภทหนังตะลุง มโนห์รา และเพลงบอก ดังข้อความว่า “ทั้งกลอนหนังมโนห์ราว่า เพลงบอก สัมผัสนอกในสนธิไม่ผิดไหน” (สร้างความดีหนีความชั่ว หน้า ๒๑)

ผู้วิจัยพบว่าผู้ที่ถนัดแต่งแบบนี้มักมีอาชีพเป็นศิลปินหนังตะลุง ศิลปิน โนราและนักขับเพลงบอก เช่น แปก สองหึง ผู้แต่งเรื่อง *สารรักระหว่างมิตรเป็นศิลปินหนังตะลุง* และ โนรา ปรีชา สงวนศิลป์ ผู้แต่งเรื่อง *ขวัญใจ* และเจียม มณีรัตน์ ผู้แต่งเรื่อง *คำกลอนสอนน้อง* เป็น

ศิลปินหนังตะลุง และหนูฟอง ผู้แต่งเรื่อง *ลุงสอนสอนหลานสินธุ์* เป็นศิลปินหนังตะลุง และเพลงบอก นอกจากนี้ก็อาจเป็นบุคคลที่ชื่นชอบมหรสพพื้นบ้านด้วย

ก. ชาวบ้านชื่นชอบกลอนกลบทศิริวิบูลกิตติ (ทางภาคใต้เรียกยศกิต) ของหลวงศรีปรีชา (เซ่ง) เดิมทีนายหนังตะลุงนิยมใช้ตำรานี้ ดังที่อุดม หนูทอง (๒๕๔๒: ๖๒๔๐) กล่าวว่านายหนังใช้หนังสือยศกิตเป็นแบบอย่างในการแต่งกลอนหนังตะลุง ผู้ที่สามารถขับร้องด้วยกลอนกลบทได้หลายชนิด และเล่นได้เหมาะกับท้องเรื่องถือว่าเก่งในเชิงกลอน ด้วยเหตุนี้ นายหนังจึงต้องเรียนและอ่านยศกิตให้ขึ้นใจ จนสามารถร้องกลอนสดเป็นกลบทต่าง ๆ ได้โดยอัตโนมัติ

การนิยมแต่งด้วยกลอนกลบทนี้ ผู้แต่งอาจได้รับอิทธิพลจากการอ่านตำรากลบทโดยตรงหรือรับอิทธิพลจากการฟังหนังตะลุง ทั้งนี้ก็เพื่อเอาใจตลาด ส่วนผู้แต่งเองก็ได้แสดงความสามารถด้านการแต่งกลอนกลบทด้วย โดยการแต่งด้วยกลอนกลบทปรากฏอย่างสม่ำเสมอ แต่ปรากฏในปริมาณที่มากบ้างน้อยบ้างตามความชำนาญของผู้แต่ง ดังที่ผู้แต่งบางคนกล่าวว่าแต่งในลักษณะกลบทแต่งยาก แต่ก็พยายามแต่ง เพราะชาวบ้านชื่นชอบ ดังที่ว่า “ไหนคนจำนวนมากถูกปากหมด กลบทเขียนยากฟังมากหู” (สร้างความดีหนีความชั่ว หน้าคำนำ)

จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่าความนิยมแต่งเป็นกลอน เพราะชาวบ้าน (ซึ่งหมายรวมถึงผู้สร้างด้วย) ชื่นชอบกลอนจากแหล่งต่าง ๆ ดังที่แดง ประพันธ์บัณฑิต ผู้แต่งเรื่อง *อิสโณศิษย์ พลเรือนสอนบุตร และมงคลประหารราษฎร* ชื่นชอบนิทานภาคกลาง และนิยายหนังตะลุง นายทอง นवलศรี ผู้แต่งเรื่อง *คำกลอนสอนใจ* ชอบอ่านเรื่อง *พระอภัยมณี* และตำรา “ยศกิต” (พิเชฐ แสงทอง, ๒๕๔๓: ๒๖๐ - ๒๘๔) สีนวล มากนวล ผู้แต่งเรื่อง *สุราวิวาหนักปราชญ์วิจารณ์* ชอบนิยายหนังตะลุง (หน้าคำนำ) และหนูฟอง ผู้แต่งเรื่อง *ลุงสอนสอนหลานสินธุ์* ชอบนิยายหนังตะลุง และเพลงบอก (ปกหน้า) โดยกลุ่มชาวบ้านน่าจะชื่นชอบกลอนวัดเกาะมากที่สุด รองลงมา คือ กลอนจากประเพณีการเล่นภาคใต้ และกลอนกลบทศิริวิบูลกิตติ

๒) กลอนแต่งง่ายและเลียนแบบได้ง่าย การที่ผู้แต่งนิยมใช้รูปแบบของกลอนไม่ว่าจะเป็นกลอนชนิดใดก็ตาม อาจเนื่องจากแต่งง่าย และเลียนแบบง่ายด้วย เท่าที่ผู้วิจัยสังเกตการแต่งกลอนของผู้แต่งวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” พบว่ามักเลียนแบบกลอนของสุนทรภู่ แม้แต่นายหนังก็ยกย่องให้สุนทรภู่เป็นครูกลอนของตน

ชลดา เรื่องรักย์ลิขิต (๒๕๔๘: ๓๓๕ - ๓๔๔) กล่าวว่าคำประพันธ์ที่สุนทรภู่แต่งและได้รับการกล่าวถึงมากที่สุด คือ กลอนเพลงยาว สุนทรภู่คิดแบบแผนขึ้นโดยให้มีตำแหน่งของสัมผัสที่แน่นอน เป็นระบบ กระทั่งกลอนเพลงยาวของสุนทรภู่ได้รับการยกย่องว่าเป็นกลอนที่มีความไพเราะยอดเยี่ยม ไม่มีของใครเทียบได้ เป็นที่นิยมทั้งในหมู่ผู้อ่านและผู้แต่งกลอน

ไม่ว่าจะเป็นในสมัยเดียวกันหรือสมัยหลัง ในช่วงที่หมอมสธินำเอาเรื่องพระอภัยมณีของสุนทรภู่มาพิมพ์จำหน่าย ปรากฏว่าทำกำไรดี จึงมีผู้เลียนแบบการแต่งกลอนตามอย่างสุนทรภู่

เมื่อเริ่มแต่งกลอน ผู้แต่งมักขอพรให้แต่งได้ไพเราะเหมือนสุนทรภู่ บ้างก็อ้างสุนทรภู่เพื่อความเป็นสิริมงคล ดังเรื่อง*คติธรรมคำกลอน* ๑ กล่าวว่า มีแต่คนชื่นชอบกลอนของสุนทรภู่ จึงขอให้แต่งกลอนคล้องแคล้ว และให้หญิงชายฟังกลอนของตน ดังนี้ “ให้คล้องแคล้ว ไหวหารไต้หวัน ก็บหม่อมมีมากมายหญิงชายฟัง” (หน้า ๒)

นอกจากนี้ ยังกล่าวยกย่องสุนทรภู่เป็นครูกลอน เช่น “ขอยกคุณสุนทรภู่ ผู้สูงสิงห์ ให้เด่นดั่งคารมยี่มีคมสรรค์” (*คติธรรมคำกลอน* ๑ หน้า ๑) “ไม่เคื่องเด่นเหมือนท่านอาจารย์” (*ประวัติการณั้เดือนไทย* หน้า ๑) “จะตามหลังพ่อภูท่านผู้ปราชญ์” (*สุรายาเสพติด* หน้า ๑๖) “สุนทรภู่ครูกลอนวอนเคารพ” (*คติธรรมคำกลอน* ๒ หน้า ๘) “สุนทรภู่ปราชญ์ฉลาดล้ำ คลจิตนำแนวกลอนตอนสมัย” (*สมบัติพ้องบ้านคำกลอน* หน้า ๒) “อ่านคำกลอนสุนทรภู่จงดี” (*สุภายิตแม่หม้ายใจเดียว* หน้า ๑๕) “แต่งสุนทรกลอนศัพท์นอนหลับตา” (*สุภายิตสอนผู้ชายโสด* หน้า ๑) และ “ภูสุนทรเป็นอาจารย์การกวี” (*ศีลห้าภายิต* หน้า ๒๒)

ผู้แต่งหลายคนนิยมเลียนแบบกลอนของสุนทรภู่ เช่น เรื่อง*ความก้าวหน้าแห่งชีวิต* เลียนแบบกลอนของสุนทรภู่จากเรื่อง*เพลงยาวถวายโอวาท* โดยเปลี่ยนแปลงเพียงคำบางคำ คือ เปลี่ยนคำว่า “แต่” เป็นคำว่า “เยี่ยง” และเปลี่ยนคำว่า “ข่อมปลิ้น” เป็นคำว่า “ปลิ้นปล้อน” ดังนี้

ตารางที่ ๑๘ เปรียบเทียบเรื่องเพลงยาวถวายโอวาทกับเรื่องความก้าวหน้าแห่งชีวิต

เพลงยาวถวายโอวาท	ความก้าวหน้าแห่งชีวิต
แต่คนร้ายหลายลีนข่อมปลิ้นปลอก เลี่ยมันหลอกหลอนเล่นเหมือนเช่นผี อย่าพานพบคบค้าเป็นราศี เหมือนพาลีหลายหน้าระอาอาย (หน้า ๖๔)	เยี่ยงคนร้ายหลายลีนปลิ้นปล้อนปลอก เลี่ยมันหลอกหลอนเล่นเหมือนเช่นผี อย่าพานพบคบค้าเป็นราศี เหมือนพาลีหลายหน้าระอาอาย (หน้า ๑๖)

เรื่อง*สุภายิตแม่หม้ายใจเดียว* เลียนแบบ*นิราศวัดเจ้าฟ้า* *นิราศอิเหนา* และ*พระอภัยมณี* เรื่อง*นานาสุภายิต* ๒ เลียนแบบเรื่อง*นิราศเมืองเพชร* และ*นิราศเมืองสุพรรณ* เรื่อง*คติธรรมคำกลอน* ๑ เลียนแบบเรื่อง*นิราศภูเขาทอง* หรือเรื่อง*สุภายิตศรีนวล* เลียนแบบ*เพลงยาวถวายโอวาท* *พระอภัยมณี* และ*นิราศ* เรื่องต่าง ๆ ผู้แต่งหลายคนเลียนแบบเรื่อง*สุภายิตสอนหญิง* ซึ่งเข้าใจกันว่าเป็นของสุนทรภู่ เช่น *ศีลห้าคำกลอนสอนใจ* *กรรมกิเลสคำกลอน* *สุภายิตแม่หม้ายใจเดียว* และ

ลุดสอนสอนหลานสินธุ์ อย่างไรก็ตาม ผู้แต่งบางคนก็เลียนแบบสุภาษิตคำสอนของวัดเกาะที่อยู่
นอกเหนือจากผลงานของสุนทรภู่ด้วย เช่น โคลงโลกนิติ สุภาษิตสอนเด็ก และสุภาษิตพระร่วง

ผู้วิจัยพบว่ากลอนของผู้แต่งหลายคนมีสัมผัสในแพรวพราวแบบกลอน
สุนทรภู่* เพียงแต่กลอนของกวีชาวใต้ไม่ได้รับรักษาจำนวนคำที่แน่นอน นอกจากนี้มักแต่งแบบกลอน
พาไป สังกัดได้จากเรื่องลุดสอนสอนหลานสินธุ์ ผู้แต่งกำหนดให้วรรคที่ ๑ กับวรรคที่ ๓ มีสัมผัส
สระทั้ง ๒ คู่ คือ คำที่ ๓ กับคำที่ ๔ และคำที่ ๕ กับคำที่ ๖ หรือกับคำที่ ๗ วรรคที่ ๒ กับวรรคที่ ๔ ก็
ใช้สัมผัสตรงกัน เห็นความพยายามที่จะแต่งตามแบบกลอนของสุนทรภู่

สองคู่มีสี่พระบาทมาตุเรศ	เกิดกายเกศวางไว้ไม่เหิน
พระคุณสองกองเคียงสูงเพียงจันทร์	นั่งน้อมคัลสองคู่ลูกบุชา
ไหว้ปลาตเปลี่ยวเดียวเต็ดเผ็ดหวานร้อน	สุนทรกลอนเสียงศัพท์จับกรรณา
โถมถีบถึงซึ่งห้องกองปัญญา	เป็นเมธาบันเทิงเมืองทองไทย
ครูอาจารย์ผ่านขั้นขั้นศึกษา	วิทยายอกทางกระจ่างใส
เป็นบ่อเกิดเลิศแล้วแก้วเจียรระโน	ถูกยกใส่วางสู่บูชาชม

(ลุดสอนสอนหลานสินธุ์ หน้า ๒)

๓) กลอนเป็นคำประพันธ์ที่เข้าใจง่าย ผู้แต่งวรรณกรรมคำสอนภาคใต้
“ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” บางคนกล่าวว่าแต่งเป็นกลอน เพราะเข้าใจง่าย นอกจากนี้ก็ช่วยให้ผู้อ่านได้รับ
ความเพลิดเพลินจากการอ่าน และเป็นเสมือนยาที่ช่วยแก้ความหงุดหงิดรำคาญใจได้ (ความก้าวหน้า
แห่งชีวิต หน้า ข) ส่วนพระมหาเรื่อง วุฑฒินญาโณ ผู้แต่งเรื่อง โลกวัตตภายิต กล่าวว่าแต่งเป็นกลอน
เพราะชาวบ้านท่องจำง่าย และอ่านเข้าใจง่าย ดังปรากฏในข้อความว่า

ครั้นภายหลังมาคิดถึงคนชาวบ้านนอกเราโดยมากชอบอ่านกลอนกัน แลเมื่ออ่าน
แล้วมักท่องจำติดปากไว้ได้ จึงสะกิดใจให้ข้าพเจ้าคิดจะแปลงภายิตโบราณที่ท่าน
แต่งไว้เป็น โคลง, ฉันท์, ฉันท์, ร่าย ซึ่งเมื่ออ่านแล้วยากที่จะตีความหมายของ โคลง
ภายิตนั้น ๆ ได้โดยง่ายขึ้น เป็นกลอนสุภาพ (โลกวัตตภายิต หน้า ก- ข)

* ชลดา เรื่องรักย์ลิขิต (๒๕๔๘: ๑๐๔) กล่าวถึงกลอนของสุนทรภู่ว่ากลอนของสุนทรภู่มักรักษาจำนวน
คำในวรรคให้มี ๘ คำ นอกจากในกรณีที่ต้องการให้มีสัมผัสในหรือต้องการใช้คำที่มี ๒ พยางค์จึงจะยึดออกไป
เป็น ๙ คำ ในวรรคหนึ่งๆ แยกเป็นกลุ่มคำ ๓ - ๒ - ๓ แต่ละกลุ่มคำจะเชื่อมสัมผัสกันอย่างที่เรียกว่าสัมผัสใน ซึ่ง
โดยมากจะมี ๒ คู่ คือคำที่ ๓ กับคำที่ ๔ และคำที่ ๕ กับคำที่ ๖ หรือ ๗ นอกจากเนื้อความไม่อ่านยวหรือหาสัมผัส
ในได้คู่เดียวจริงๆ ก็มักให้มีสัมผัสในคู่หลังมากกว่าคู่หน้า วรรคที่ ๑ กับวรรคที่ ๓ นิยมให้เป็นสัมผัสสระทั้ง ๒ คู่
ส่วนวรรคที่ ๒ กับวรรคที่ ๔ คู่แรกนิยมให้เป็นสัมผัสพยัญชนะ ส่วนคู่หลังเป็นสัมผัสสระ ในกรณีที่หาสัมผัส
ไม่ได้ครบจะเว้นสัมผัสในคู่หน้าที่เป็นสัมผัสพยัญชนะ เหลือเพียงสัมผัสในที่เป็นสัมผัสสระ

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการแต่งกลอนเพื่อให้ฟังง่ายและเข้าใจง่ายนี้ ผู้แต่งอาจต้องใช้ศัพท์ที่เข้าใจง่ายด้วยเพื่อเอาใจกลุ่มผู้เสพที่ยังอ่านหนังสือไม่คล่อง หรือนิยมฟังการสวดมากกว่าการอ่านตามลำพัง จะได้เข้าถึงตัวบทง่ายขึ้น ไม่ต้องแปลศัพท์หรือตีความให้ยุ่งยาก

๔) กลอนนำมาใช้สวดได้ง่าย ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการแต่งเป็นกลอนก็เพื่อให้ผู้เสพนำไปสวดหนังสือตามประเพณีนิยมของท้องถิ่นได้ด้วย อย่างไรก็ตาม การแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทกาพย์และร่ายก็สามารถนำไปสวดได้ เช่น ผู้แต่งเรื่อง*เทศนาสมุททา*กล่าวว่า แต่งด้วยกาพย์เพื่อให้นำไปสวดได้ (หน้าคำนำ) และผู้แต่งเรื่อง*มงคลสูตรวิภาคบรรยาย* กล่าวว่าแต่งเป็นร่ายเพื่อให้ “จำง่ายสะดวกดี” (หน้า ๑๑) แม้แต่นายหนังตะลุงก็นิยมนำร่ายและกาพย์ฉบับ ๑๖ ไปขับร้อง เพียงแต่ที่ปรากฏไม่มากนัก เพราะผู้เสพชื่นชอบกลอนมากกว่า ส่วนคำประพันธ์ประเภทโคลง และฉันท์ไม่ได้รับความนิยม เพราะนำไปสวดยาก ที่แต่งเพื่อต้องการอวดฝีมือ ซึ่งมักเป็นผลงานของพระสงฆ์หรือข้าราชการท้องถิ่นที่มีชั้นเชิงในการแต่ง เนื่องจากได้รับการศึกษาจากเมืองหลวง และระดับการศึกษาที่สูงกว่าชาวบ้าน ทำให้มีโอกาสศึกษาดำระพันธุศาสตร์ต่าง ๆ เช่น จ. ศรีอักษรกุล กล่าวว่าได้แบบอย่างการแต่งคำประพันธ์จากตำราของเจือ สะเวทิน และเปลื้อง ณ นคร (หนามรัก หน้า ข) ในขณะที่ม. ภิรมยาภรณ์ ผู้แต่งเรื่อง*คติสอนใจ*ค้นคว้าแบบแผนการแต่งฉันท์จากแหล่งต่าง ๆ เพื่อให้ผู้อ่านใช้เป็นแบบอย่างด้านการแต่งฉันท์ (หน้าคำนำ) สอดคล้องกับที่อุดม หนูทอง (๒๕๓๘: ๘๕) กล่าวว่า การที่คำประพันธ์ประเภทอื่น ๆ ไม่ได้ได้รับความนิยมเนื่องจากเป็นเพียงการทดลองแต่งเพื่อให้เกิดความแปลกใหม่ หรือต้องการอวดภูมิ แต่ไม่ประสบความสำเร็จ เพราะชาวบ้านภาคใต้นิยมสวดหนังสือ เมื่อสวดไม่ได้จึงไม่นิยม

จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” แต่งด้วยกลอนมากที่สุด เพราะชาวบ้านชื่นชอบกลอน ซึ่งน่าจะได้รับอิทธิพลทั้งจากกลอนวัดเกาะ กลอนจากประเพณีการเล่น และกลอนกลบทสิริวิบูลกิตติ นอกจากนี้ก็เกิดจากกลอนแต่งง่าย เข้าใจง่าย นำมาสวดได้ง่าย และเป็นคำประพันธ์ที่ใกล้ชิดกับชาวบ้านมากกว่ารูปแบบอื่น ๆ ดังที่ กิรติ ธานีไชย (๒๕๕๑: ๒๕๖) กล่าวว่ากลอนและกาพย์ใกล้ชิดกับผู้เสพมากกว่าฉันท์ลักษณะชนิดอื่น ๆ เนื่องจากกระบวนการเสพวรรณคดี เช่น การเล่นสักวา กลอนดอกสร้อย เพลงยาว การร้องเพลงพื้นบ้าน และการชมมหรสพต่าง ๆ ขณะที่ฉันท์ลักษณะอื่น ๆ เช่น โคลงและฉันท์เกี่ยวข้องกับวรรณคดีราชสำนักและมีองการทางภาษาสูง ทำให้ผู้เสพบางคนเข้าถึงยาก

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (๒๕๒๕: ๓๒ - ๓๔) มีความเห็นว่าการกลอนเป็นสิ่งที่ไม่แปลกใหม่สำหรับชาวบ้าน ใช้แสดงอารมณ์ได้หลากหลาย สามารถแต่งให้หวานหูเหมือนกลอนสุนทรภู่ หรือแต่งให้ตลกอย่างกลอนของพระมหามนตรี (ทรัพย์) ก็ได้ กลอนสัมพันธ์กับเพลงหรือการขับร้อง การสร้างฉันท์ลักษณะประเภทกลอนก็เพื่อให้สัมพันธ์กับความบันเทิงนั่นเอง

การศึกษารูปแบบคำประพันธ์ข้างต้นนี้ทำให้ผู้วิจัยทราบว่า การใช้รูปแบบคำประพันธ์สัมพันธ์กับความรู้ความสามารถหรือความชำนาญของผู้แต่งประการหนึ่ง ดังข้าราชการท้องถิ่นนิยมแต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ที่หลากหลาย เพราะต้องการอวดฝีมือ กลุ่มศิลปินนิยมแต่งด้วยกลอนสี่หรือกลอนสามห้าเพราะตนถนัด ส่วนชาวบ้านนิยมแต่งด้วยกลอนเพราะแต่งง่ายและเลียนแบบง่าย ซึ่งสัมพันธ์กับระดับการศึกษาที่ไม่สูงนัก ที่สำคัญคือ ชาวบ้านคุ้นเคยการค้นกลอนในวัฒนธรรมมุขปาฐะมาก่อน ต่อมา คือ การเลือกใช้รูปแบบคำประพันธ์ต่าง ๆ สัมพันธ์กับประเพณีนิยมในท้องถิ่น เช่น การนิยมแต่งเป็นกลอนก็เพราะนำไปสวดหรือขับหนังตะลุงได้ง่าย ส่วนคำประพันธ์ประเภทโคลงหรือฉันท์นำมาสวดหรือขับร้องได้ยาก ผู้แต่งจึงอาจแต่งเพราะต้องการให้เสพโดยการอ่านด้วยตาเพียงอย่างเดียว การเลือกใช้รูปแบบคำประพันธ์ยังสัมพันธ์กับกลุ่มผู้เสพ กล่าวคือ การแต่งด้วยกลอนเพื่อให้กลุ่มผู้เสพ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านที่การศึกษาไม่สูงนักฟังง่ายและเข้าใจง่ายมากขึ้น อีกประการหนึ่ง คือ การแต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ใด ๆ ก็ตามมักสัมพันธ์กับความชื่นชอบในขณะนั้น ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทต่าง ๆ ของสังคม เช่น สังคมยุคหนึ่งนิยมคำประพันธ์ประเภทกาพย์ เพราะคุ้นเคยจากหนังสือบุด ครั้นอีกยุคหนึ่งนิยมคำประพันธ์ประเภทกลอน เพราะคนในสังคมชื่นชอบกลอนวัดเกาะที่แพร่หลายในขณะนั้น หากจะนำไปจำหน่ายก็มีคนซื้อ เพราะต้องกับรสนิยมของคนในสังคม การแต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์อื่น ๆ จึงมักนำไปแจกเท่านั้น ทำให้ทราบว่า การแต่งกลอนมากนี้เพราะสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชาวบ้านนั่นเอง

๓.๒.๕ แบ่งตามจุดมุ่งหมายในการพิมพ์ นับแต่เทคโนโลยีการพิมพ์เจริญก้าวหน้าในภาคใต้ มีการพิมพ์หนังสือเพื่อแจกและจำหน่ายกันทั่วไป ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๓.๒.๕.๑ พิมพ์เพื่อแจกเป็นของชำร่วย การพิมพ์หนังสือเพื่อแจกเป็นของชำร่วยนี้มีให้เห็นอย่างสม่ำเสมอตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๐ เป็นต้นมา วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ที่พิมพ์เพื่อแจกในระยะแรกไม่ได้แต่งขึ้นใหม่ เพียงแต่นำของเดิมมาพิมพ์เผยแพร่ใหม่เท่านั้น คือ *เรื่องภายิตูลงสอนหลานคำกาพย์* ซึ่งเป็นเรื่องที่ชาวใต้ชื่นชอบเป็นอย่างมาก อาจเป็นเพราะใช้ภาษาถิ่นทั้งเรื่อง และมีกลวิธีการสอนที่น่าสนใจ เรื่องนี้พิมพ์แจกในงานบุญถึง ๕ ครั้ง ส่วนใหญ่พิมพ์แจกในงานศพ ครั้งแรกพิมพ์ใน พ.ศ. ๒๔๗๐ หลังจากนั้นก็มีวรรณกรรมคำสอนเรื่องใหม่ ๆ ปรากฏมากขึ้น ส่วนใหญ่แต่งขึ้นใหม่เพื่อใช้ในงานนั้น ๆ โดยเฉพาะ จนกลายเป็นประเพณีนิยมว่าเมื่อพิมพ์แจกต้องแต่งขึ้นใหม่ วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ที่พิมพ์แจกเป็นของชำร่วย เช่น

เรื่องคติสอนใจ พิมพ์ครั้งแรกเมื่อวันที่ ๑๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ เพื่อให้เป็นแบบอย่างด้านการแต่งฉันท์ พิมพ์ซ้ำอีกครั้งเมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ เพื่อแจกในงานพระราชทานเพลิงศพ พระครูเหมเจตยานุรักษ์ (ห้องกิม) เจ้าคณะรอง จังหวัดนครศรีธรรมราช

เรื่อง *โลกวัตตภายิต* พิมพ์แจกในงานฉลองพระวิหาร วัดหัวค่าย อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๐

เรื่อง *คิทธิปฏิบัติคำกลอน* พิมพ์แจกครั้งแรกในงานอุปสมบทของมนตรี เหมะรักษ์ บุตรชายของขุนวิจารณ์จรรยา (โชติ เหมะรักษ์) เมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๕ ต่อมาพิมพ์อีกครั้งเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๘ เพื่อทำบุญในช่วงที่ขุนวิจารณ์จรรยาป่วย

ชุด *เตือนใจคำกลอน* พิมพ์แจกในงานผูกพัทธสีมา วัดท่าแพ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ - ๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๔

เรื่อง *เพลงบอกเรื่องอบายมุข* พิมพ์แจกในงานผูกพัทธสีมา วัดเพ็ญมิตร อำเภอลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๕

เรื่อง *วิวิธวรรณมาลัย* พิมพ์แจกในงานศพนายแป้น นาควานิช เมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๕

ผู้วิจัยพบว่าวรรณกรรมคำสอนที่พิมพ์เพื่อแจกเป็นของชำร่วยมักกระบวรายละเอียดต่าง ๆ ไว้ที่ปกหน้า เช่น ชื่องาน วันเวลาในการจัดงาน สถานที่ในการจัดงาน หรือเจ้าภาพ

หนังสือที่พิมพ์แจกเป็นของชำร่วยมักมีเนื้อหาสอนคุณธรรมเป็นสำคัญ เช่น เรื่อง *คิทธิปฏิบัติคำกลอน* สอนหลักมรรคาธรรมสี่ และอบายมุขหกอาจเพื่อให้ผู้อ่านอ่านเอาบุญด้วย ส่วนผู้แต่งก็ได้รับอานิสงส์จากการแต่ง ที่สำคัญคือผู้แต่ง “ได้หน้า” ด้วย

การพิมพ์หนังสือเพื่อแจกเป็นของชำร่วยนี้ ได้รับการตอบรับจากกลุ่มผู้เสพไม่แพ้การพิมพ์เพื่อจำหน่าย สังเกตได้จากการตีพิมพ์เกิน ๒ ครั้งในเวลาไล่เลี่ยกัน ดังเรื่อง *โลกวัตตภายิต* พิมพ์ครั้งแรกในเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ ต่อมาก็พิมพ์ซ้ำอีกครั้งในเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ เพราะมีผู้เรียกร้องให้พิมพ์ ดังที่ผู้แต่งกล่าวไว้ว่า “ข้าพเจ้าได้รับ จ.ม. จากพระอธิการกล้า เขมจาโร ว่าในการพิมพ์ครั้งก่อนที่ส่งมาแจกจ่ายเป็นจำนวนพันเศษนั้น ยังไม่ทั่วถึงกัน ยังมีผู้ต้องการแลขอให้พิมพ์เป็นครั้งที่ ๒ อีกมาก” (หน้าคำนำ) อย่างไรก็ตาม วรรณกรรมกลุ่มนี้มักมียอดการพิมพ์ต่ำกว่าหนังสือที่แต่งเพื่อจำหน่าย อาจเพราะผู้แต่งไม่ได้หวังผลประโยชน์ทางการค้า

ผู้ที่แต่งหนังสือเพื่อแจกเป็นของชำร่วยนี้ มักแต่งด้วยสาเหตุดังต่อไปนี้

๑) แต่งตามคำเรียกร้องของเจ้าภาพ การแต่งในกรณีนี้เกิดจากเจ้าภาพเห็นว่าผู้แต่งมีความสามารถในการแต่งคำประพันธ์จึงขอร้องให้ช่วยแต่ง ปรากฏในเรื่อง *เตือนใจคำกลอน* *เพลงบอกเรื่องอบายมุข* *โลกวัตตภายิต* *อาจารย์สอนศิษย์* และ *อนุภาโสวาทคำกลอน* โดยเจ้าภาพมักขอให้แต่งตามรสนิยมของคนในสังคม เพราะกลัวว่าหากสร้างงานที่แหวกแนว ผู้รับจะไม่ชื่นชอบหรือโยนทิ้ง

๒) แต่งตามความพอใจของผู้แต่ง ปรากฏในเรื่อง นารีสสมบัติ คติสอนใจ กุมารวัตต์และสมณสัญญา กตัญญูกำกลอน นานาสุภายิต ๑ วิจิตรวรรณมาลัย ศิลป์คำกลอนสอนใจ ไตรภิตสุภายิต ความก้าวหน้าแห่งชีวิต สามัคคีคำกลอน และ หลายเรื่องหลากหลาย

การแต่งในกรณีนี้เกิดจากผู้แต่งมีนิสัยเป็นนักเลงกลอน เมื่อมีงานสำคัญ จึงแต่งหนังสือเพื่อนำไปฝากผู้ร่วมงาน เช่น พระครูวิจิตรธรรมนิเทศก์ (สุภาพ ป. ๖) แต่งหนังสือขึ้นเพื่อมอบให้แก่ผู้มาร่วมงานทอดกฐินและสร้างพระอุปัชฌาย์ วัดโคกธาราราม อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๐๒ ดังนี้

นักเลงกลอนนอนเปล่าเบาสมอง	จึงตรีกตรองคั่นคิดลึกลึใจ
เขียนฝากญาติทั้งหลายใกล้และไกล	ที่ตั้งใจมาร่วมบุญหนุนศรัทธา
	(วิจิตรธรรมภายิต หน้า ๔ - ๕)

๓.๒.๕.๒ พิมพ์เพื่อจำหน่าย ผู้วิจัยพบว่าการพิมพ์หนังสือเพื่อจำหน่ายปรากฏตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๓ และเฟื่องฟูที่สุดในสมัยรัชกาลที่ ๕ ผู้ที่นิยมพิมพ์หนังสือเพื่อจำหน่าย คือ กลุ่มชาวบ้าน มีกลุ่มข้าราชการบ้าง แต่ไม่มากนัก การพิมพ์หนังสือเพื่อจำหน่ายมีสาเหตุดังต่อไปนี้

๑) เพื่อนำเงินมาเลี้ยงชีพ ปรากฏโดยทั่วไป ดังที่ชัย จันรอดภัย ผู้แต่งเรื่อง คำกลอนสอนประชาชน กล่าวว่า “พาเอาไปจ้างโรงพิมพ์ลงพิมพ์ขาย” (หน้า ๖) นายคล้อยและนายท้ำม กล่าวว่า “ผมผู้แต่งท้ำมผู้พิมพ์จำหน่าย” (คำกลอนสอนใจคนจน หน้า ๒) นายท้ำมยังพิมพ์ให้ผู้อื่นด้วย เช่น พิมพ์เรื่อง นิราศพรมภายิตระบาย และพิมพ์เรื่อง แม่หม้ายพลาดรัก

การแต่งหนังสือเพื่อนำเงินมาเลี้ยงชีพน่าจะได้รับค่าตอบแทนสูง จึงมีการแต่งกันทั่วไป เช่น นายท้ำม เจริญพงษ์ กล่าวว่า “ผมคิดแต่งกลอนขายได้พาดัว” (คำกลอนสอนใจคนจน หน้า ๒) นายชัย จันรอดภัยกล่าวว่าแต่งหนังสือตามสมัยนิยม เมื่อแต่งหนังสือก็นำไปจ้างโรงพิมพ์เพื่อให้พิมพ์จำหน่ายต่อไป ดังนี้

คิดจะหาสดางค์ทางไหนได้	ที่จะให้ทันสมัยไม่ใครโถม
นำเอนี้คือนาไม่ญาติโยม	ปิดติโลมเลี้ยงเรากี่เปล่าตาย
หนังสือนี้เป็นที่พึ่งอาศัย	พาเอาไปจ้างโรงพิมพ์ลงพิมพ์ขาย
ได้สดางค์เลี้ยงตัวไม่อดตาย	บุตรหญิงชายใหญ่ค่อยพลอยชื่นใจ
	(คำกลอนสอนประชาชน หน้า ๕ - ๖)

นายแดง ประพันธ์บัณฑิต ผู้แต่งเรื่อง อภิสอนศิษย์ พลเรือนสอนบุตร และ มงคลประชาราษฎร์ กล่าวว่าที่แต่งหนังสือ เพราะมีร่างกายพิการ (นิ้วเท้าข้างหนึ่งด้วน) ทำงานหนักไม่ได้ จึงหวังจะนำเงินที่ได้จากการจำหน่ายหนังสือมารักษาตัว ดังนี้

ตัวฉันนี่พิการมานานัก	ทำงานหนักมิได้กายถล่า
โชคชะตาอาภัพนับว่ากรรม	หางานทำไปข้างหว่างจะตาย
พยายามความรู้กระจุกทุกลอน	เขียนอักษรตัวบรรจงลงพิมพ์ขาย
หวังสตาจค์ซื้อยารักษากาย	แม้ไม่หายก็พอทรงดำรงชนม์

(พลเรือนสอนบุตร หน้า ๒)

การพิมพ์หนังสือเพื่อจำหน่ายมีการกำหนดราคาขาย มีการโฆษณาสินค้าอื่น ๆ ของโรงพิมพ์ หรือตกแต่งปกหน้าให้สวยงาม นอกจากนี้ก็กำหนดเนื้อหาของงานตามความนิยม ซึ่งอาจต้องสอดแทรกบริบทสังคมและการเมืองเพื่อเอาใจชาวใต้ที่มักสนใจเรื่องเหล่านี้

จู่ปะเนี่ย นาคทรพร และจงจิต นิมมานนรเทพ (๒๕๕๑: ๕๔๘ - ๕๔๙) กล่าวว่า การแต่งหนังสือเพื่อการค้า ผู้สร้างต้องคำนึงถึงผู้เสพด้วยจึงมักกำหนดราคาของหนังสือตามกำลังผู้ซื้อ กำหนดรูปแบบและเนื้อหาของงานตามความนิยม และกำหนดคุณภาพของงานเพื่อการแข่งขัน ทั้งมีการโฆษณาสินค้าอื่น ๆ ด้วย ผู้อ่านมีโอกาซื้อหนังสือตามกำลังทรัพย์และความสนใจ นอกจากนี้ก็ยังสามารถเลือกซื้อหนังสืออ่านมากขึ้น ผู้แต่งก็คำนึงถึงคุณภาพของงานและความต้องการของผู้อ่านเป็นหลัก เพราะต้องแข่งขันกันในตลาดหนังสือ ส่วนสำนักพิมพ์ก็พยายามศึกษาตลาดและความสนใจของผู้อ่าน รวมทั้งคิดค้นวิธีดึงดูดใจผู้ซื้อ

ผู้วิจัยพบว่าในการเผยแพร่หนังสือมี ๓ วิธี วิธีการแรก คือ โรงพิมพ์เป็นฝ่ายจำหน่ายหนังสือโดยตรง ผู้ที่ต้องการซื้อก็มาซื้อที่โรงพิมพ์ วิธีที่สอง คือ มีร้านค้ารับหนังสือจากโรงพิมพ์ไปจำหน่าย และวิธีที่สาม คือ ผู้แต่งนำหนังสือไปจำหน่ายเอง เมื่อจำหน่ายก็สวดหนังสือไปด้วยเพื่อให้เข้าถึงกลุ่มผู้บริโภค สังกัดได้ว่าผลงานของทอง นวลศรี ท้าม เจริญพงศ์ และแดง ประพันธ์บัณฑิตที่มียอดจำหน่ายสูง เพราะใช้วิธีสวดหนังสือเพื่อเรียกร้องความสนใจ

ผู้วิจัยพบว่า การพิมพ์หนังสือเพื่อจำหน่าย มักได้รับการตอบรับด้วยดีจากกลุ่มผู้เสพ เช่น เรื่อง *คดีคำกลอนเดือนเพ็ญ* แต่งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๕ ในปีเดียวกันนี้มีการพิมพ์ซ้ำถึง ๔ ครั้ง และเรื่อง *คำกลอนสังขาร* ก็พิมพ์ซ้ำถึง ๔ ครั้ง ครั้งละไม่ต่ำกว่า ๒,๐๐๐ เล่ม ผู้แต่งกล่าวว่า “พิมพ์เท่าใดขายได้ไม่ใคร่พอ” เมื่อนำไปจำหน่ายบนรถไฟก็มีแต่คนแห่กันมาซื้อ ดังที่ว่า “บาทสองบาทเด็ดขาดไม่ควรต่อ ซื้อกันโปรอเทียวหมคบนรถไฟ” (คำกลอนสังขาร หน้า ๑๑ - ๑๒) เรื่องใดผู้บริโภคชื่นชอบ พิสูจน์ได้จากจำนวนเล่มและจำนวนครั้งที่พิมพ์ เช่น

เรื่อง *คำกลอนสอนใจคนจน* พิมพ์ครั้งแรก จำนวน ๔,๐๐๐ เล่ม

เรื่อง *สุภายัตระบาย* พิมพ์ครั้งแรก จำนวน ๔,๐๐๐ เล่ม

เรื่อง *ลุงสอนสอนหลานลินธุ์* พิมพ์ ๓ ครั้ง ครั้งที่ ๓ จำนวน ๔,๐๐๐ เล่ม

เรื่อง *ศีลห้าภายิต* พิมพ์ ๓ ครั้ง ครั้งที่ ๓ จำนวน ๒,๐๐๐ เล่ม

เรื่องแม่หม้ายปลาครุฑ พิมพ์ ๔ ครั้ง ครั้งที่ ๔ จำนวน ๒, ๐๐๐ เล่ม

เรื่องคติคำกลอนเตือนเพื่อน พิมพ์ ๔ ครั้ง ครั้งที่ ๔ จำนวน ๘, ๐๐๐ เล่ม

เรื่องคำกลอนสอนใจ พิมพ์ ๑๓ ครั้ง พิมพ์ตั้งแต่ ๑, ๐๐๐ - ๖,๐๐๐ เล่ม

วรรณกรรมคำสอนข้างต้นนี้จำหน่ายเล่มละประมาณ ๑.๕๐ - ๒.๐๐ บาท ซึ่งถือว่าเป็นราคาที่ค่อนข้างสูงสำหรับสังคมสมัยนั้น แต่ก็ได้รับการตอบรับด้วยดี อาจเพราะอยู่ในช่วงที่ชาวบ้านกำลังนิยมอ่านหรือสวดหนังสือตามประเพณีนิยม

๒) เพื่อนำเงินมาสมทบทุนทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น พิมพ์เรื่องสร้างความคิด
เห็นความชั่ว สุภายัตถธรรมคำกลอน และอาหารใจ เพื่อนำเงินมาสมทบทุนซ่อมแซมโรงเรียน ผู้แต่ง
กล่าวว่าชาวบ้านไม่ควรหวังพึ่งงบประมาณของรัฐบาล “โรงเรียนเราอย่าหมางให้รัฐสร้าง จงหา
หนทางช่วยกันอย่าปล้นหนี” (สร้างความคิดเห็นความชั่ว หน้า ๒๑) เพราะการสละเงินครั้งนี้แสดงให้เห็น
เห็นถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน “ขายห้าบาทคิดว่าค่าไม่แพง เหมือนท่านช่วยหนึ่งแรง
พัฒนา” (อาหารใจ หน้า ๑) ในขณะที่เรื่องแม่ของ “ลมลอย” นำเงินที่ได้จากการจำหน่ายมาทำบุญ

ผู้วิจัยพบว่าไม่ว่าหนังสือเล่มนั้นจะพิมพ์แจกหรือจำหน่าย ผู้แต่งต่างก็
คาดหวังให้ใช้อ่านหรือสวดตามประเพณีนิยมได้ เช่น พระอนุศาสนจารย์ (จิตต์ รัตนโชติ) พิมพ์
เรื่องเทศนาสมุทรภาพเพื่อแจก โดยหวังให้ผู้เสวนาไปสวดทำนองหนังสือได้ (หน้าคำนำ) ดังนี้

ถึงสมัยที่ข้าพเจ้าออกเทศน์เวลาใด กำลังเดินไปตามหนทางมักจะได้ยินชายหนุ่ม และ
เด็กกล่าวเป็นทำนองหนังสือสวดแทบจะตลอดทาง และเรื่องที่น่ามากกล่าวโดยมาก
ข้าพเจ้าจับได้ว่าจำมาจากหนังสือต่าง ๆ เช่นเรื่อง พระอภัยมณี ลักษณะวงศ์...หนังสือ
ดี ๆ ฝ่ายธรรม เช่น เรื่องเบญจศีลเบญจธรรมและแว่นใจ เป็นต้น ข้าพเจ้าได้แนะนำให้
เขาอ่าน เขาก็ไม่จำ ข้าพเจ้าไม่ชอบอ่านเสียด้วย จนถึงกับเอาไปกล่าวเป็นทำนองหนังสือได้
ข้าพเจ้าจะลองหาธรรมเทศนาให้เป็นเชิงกาพย์และกลอนขึ้นบ้าง

นายทอง นวลศรี และนายห้าม เจริญพงษ์ พิมพ์หนังสือเพื่อจำหน่าย โดย
มุ่งหวังให้ผู้เสวนาไปสวดได้เช่นกัน ดังข้อความว่า “ผู้ใดสวดจำไว้คงได้ผล” (คำกลอนสอนใจ หน้า
๑๕) และ “จะได้ชวนลูกหลานท่านมาฟัง” (คำกลอนสอนประชาชน หน้าคำนำ)

จากข้อมูลข้างต้นเห็นได้ว่าตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๗ เป็นต้นมา การพิมพ์
หนังสือเพื่อแจกและจำหน่ายมีทั่วไป โดยวรรณกรรมคำสอนจำนวน ๖๗ เรื่อง พิมพ์แจกจำนวน
๒๕ เรื่อง พิมพ์จำหน่ายจำนวน ๓๘ เรื่อง ในช่วงแรก ๆ คือ สมัยรัชกาลที่ ๗ - รัชกาลที่ ๘ เน้นพิมพ์
แจก ครั้นในสมัยรัชกาลที่ ๙ เริ่มพิมพ์จำหน่ายมากขึ้น ดังที่ผู้วิจัยจะสรุปให้เห็นต่อไป

สมัยรัชกาลที่ ๗ มีทั้งพิมพ์แจกและพิมพ์จำหน่ายแต่เน้นพิมพ์แจกมากกว่า (พิมพ์แจก ๔ เรื่อง พิมพ์จำหน่าย ๓ เรื่อง) โดยมักพิมพ์แจกในโอกาสต่าง ๆ เช่น แจกเป็นสาธารณสมบัติ แจกในงานเลื่อนสมณศักดิ์ของพระอาจารย์ผู้แต่ง แจกในงานฉลองวัด และแจกในงานศพ ทำให้เห็นว่าจากที่เคยนิยมพิมพ์แจกในงานศพก็เริ่มขยายไปสู่งานอื่น ๆ ด้วย

สมัยรัชกาลที่ ๘ มีทั้งพิมพ์แจกและพิมพ์จำหน่ายแต่เน้นพิมพ์แจกมากกว่า เพราะพบถึง ๑๐ เรื่อง แสดงให้เห็นถึงความนิยมอย่างชัดเจน โดยพิมพ์แจกในงานต่าง ๆ เช่นกัน ทั้งงานวัด งานโรงเรียน งานศพ มีเพียง ๑ เรื่องที่พิมพ์จำหน่าย คือ *คติธรรมคำกลอน ๒*

สมัยรัชกาลที่ ๙ มีทั้งพิมพ์แจกและพิมพ์จำหน่าย แต่เน้นพิมพ์จำหน่ายมากกว่า โดยวรรณกรรมคำสอนจำนวน ๔๕ เรื่อง พิมพ์แจก ๑๕ เรื่อง พิมพ์จำหน่ายถึง ๓๔ เรื่อง เกิดจากเริ่มมีกลุ่มชาวบ้านที่นิยมพิมพ์หนังสือเพื่อจำหน่ายมากขึ้น ทำให้เห็นว่าประเพณีการพิมพ์หนังสือเพื่อแจกและจำหน่ายมีอย่างสม่ำเสมอตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๐ - ๒๕๑๕ ดังในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๑๕ รายชื่อวรรณกรรมคำสอนที่แต่งเพื่อแจกและเพื่อจำหน่าย

สมัย	ชื่อวรรณกรรม	จุดมุ่งหมายในการพิมพ์	ปีที่แต่ง
สมัยรัชกาลที่ ๗			
๑	<i>คติธรรมคำกลอน ๑</i>	จำหน่าย	๒๔๗๐
๒	<i>เทศนาสมุทรพา</i>	แจกเป็นสาธารณสมบัติ	๒๔๗๒
๓	<i>จุกกัมมวังคสูตรคำกลอน</i>	แจกในงานเลื่อนยศตำแหน่ง	๒๔๗๓
๔	<i>คำกลอนสอนใจว่าด้วย ฯ</i>	จำหน่าย	๒๔๗๕
๕	<i>กรรมกิเลสคำกลอน</i>	แจกในงานฉลองพระพุทธรูป	๒๔๗๖
๖	<i>คติสอนใจ</i>	แจกในงานศพ	๒๔๗๖
๗	<i>โลกนิติคำกลอน</i>	จำหน่าย	๒๔๗๗
สมัยรัชกาลที่ ๘			
๘	<i>นารีสมบัติ</i>	แจกในงานศพ	๒๔๗๘
๙	<i>กุมารวัดต์ และสมณสัญญา</i>	แจกในงานเลื่อนยศตำแหน่ง	๒๔๗๙
๑๐	<i>ความก้าวหน้าแห่งชีวิต</i>	แจกเมื่อไปเยี่ยมบ้าน	๒๔๗๙
๑๑	<i>ทำศานานุสร</i>	แจกในงานศพ	๒๔๗๙
๑๒	<i>โลกวัตตภายิต</i>	แจกในงานฉลองพระวิหาร	๒๔๘๐
๑๓	<i>เศรษฐภายิต</i>	แจกในงานศพ	๒๔๘๐
๑๔	<i>ยุทธภายิต</i>	แจกในงานโรงเรียน	๒๔๘๑
๑๕	<i>หลายเรื่องหลากหลาย</i>	แจกในงานบวช	๒๔๘๑

สมัย	ชื่อวรรณกรรม	จุดมุ่งหมายในการพิมพ์	ปีที่แต่ง
สมัยรัชกาลที่ ๘			
๑๖	มงคลสูตรวิภาคบรรยาย	แจกในงานศพ	๒๔๘๓
๑๗	อาจารย์สอนศิษย์	แจกในงานฉลองตราตั้งพระอุปัชฌาย์	๒๔๘๖
๑๘	คติธรรมคำกลอน ๒	จำหน่าย	๒๔๘๘
สมัยรัชกาลที่ ๙			
๑๙	สุภาษิตสอนผู้ชายโสด	จำหน่าย	๒๔๙๒
๒๐	โศภิตสุภาษิต	แจกในงานเลื่อนยศตำแหน่ง	๒๔๙๓
๒๑	คำกลอนสอนประชาชน	จำหน่าย	๒๔๙๔
๒๒	ชัยภาษิต	จำหน่าย	๒๔๙๔
๒๓	แม่หม้ายปลาครี	จำหน่าย	๒๔๙๔ - ๙๕
๒๔	พลเรือนสอนบุตร	จำหน่าย	๒๔๙๔ - ๙๕
๒๕	อิสติสอนศิษย์	จำหน่าย	๒๔๙๔ - ๙๕
๒๖	มงคลประชาราษฎร์	จำหน่าย	๒๔๙๔ - ๙๕
๒๗	คติคำกลอนเตือนเพื่อน	จำหน่าย	๒๔๙๕
๒๘	สุภาษิตระบาย	จำหน่าย	๒๔๙๖
๒๙	คำกลอนสอนใจคนจน	จำหน่าย	๒๔๙๖
๓๐	สุภาษิตศรีนวล	จำหน่าย	๒๔๙๖
๓๑	สุราวิวาทนักปราชญ์วิจารณ์	จำหน่าย	๒๔๙๖
๓๒	ประวัติการพิมพ์ของไทย	จำหน่าย	๒๔๙๗
๓๓	แม่ของ “ลมลอย”	จำหน่าย	๒๔๙๗
๓๔	คำกลอนสอนใจ	จำหน่าย	๒๔๙๗ - ๙๘
๓๕	สุภาษิตสมรส	จำหน่าย	๒๔๙๘
๓๖	กายสังขารสติ	จำหน่าย	๒๔๙๘
๓๗	นานาสุภาษิต ๑	แจกในงานศพ	๒๔๙๙
๓๘	มนุษย์ ๔ วัย	จำหน่าย	๒๔๙๙
๓๙	ประวัติสุราคำกลอน	จำหน่าย	๒๔๙๙
๔๐	คิหิปฏิบัติคำกลอน	แจกในงานบวช	๒๔๙๙
๔๑	ศิลป์คำกลอนสอนใจ	แจกเป็นสาธารณสมบัติ	๒๕๐๐
๔๒	สุภาษิตธรรมคำกลอน	จำหน่าย	๒๕๐๑
๔๓	วีรกรรมภาษิต	แจกในงานทอดกฐิน	๒๕๐๒

สมัย	ชื่อวรรณกรรม	จุดมุ่งหมายในการพิมพ์	ปีที่แต่ง
สมัยรัชกาลที่ ๕			
๔๔	สุภายิตแม่หม้ายใจเดียว	จำหน่าย	๒๕๐๒
๔๕	กตัญญูกำกลอน	แจกในงานเก็บอัฐิบิดามารดาและพี่ชาย	๒๕๐๓
๔๖	คำกลอนสอนน้อง	จำหน่าย	๒๕๐๓
๔๗	คำกลอนสังขาร	จำหน่าย	๒๕๐๓
๔๘	ภายิตสอนนักเรียน	จำหน่าย	๒๕๐๓
๔๙	สมบัติพ้อบ้านคำกลอน	จำหน่าย	๒๕๐๓
๕๐	สุภายิตพ้อบ้านสอนบุตรสอง	จำหน่าย	๒๕๐๓
๕๑	หนามรัก	แจกในงานศพ	๒๕๐๓
๕๒	เดือนคนแก่	แจกในงานผูกพัทธสีมา	๒๕๐๔
๕๓	เดือนขามมีเมีย	แจกในงานผูกพัทธสีมา	๒๕๐๔
๕๔	เดือนหญิงมีพี่	แจกในงานผูกพัทธสีมา	๒๕๐๔
๕๕	เดือนนักเรียน	แจกในงานผูกพัทธสีมา	๒๕๐๔
๕๖	ลุงสอนสอนหลานสินธุ์	จำหน่าย	๒๕๐๔
๕๗	ศีลห้าภายิต	จำหน่าย	๒๕๐๔
๕๘	เพลงบอกเรื่องอบายมุข	แจกในงานผูกพัทธสีมา	๒๕๐๕
๕๙	สร้างความคิดหนีความชั่ว	จำหน่าย	๒๕๐๕
๖๐	อนุภาโสวาสคำกลอน	แจกในงานผูกพัทธสีมา	๒๕๐๕
๖๑	สามัคคีคำกลอน	แจกในงานทอดผ้าป่า	๒๕๐๕
๖๒	นานาสุภายิต ๒	จำหน่าย	๒๕๑๐
๖๓	ขวัญใจ	จำหน่าย	๒๕๑๑
๖๔	สารรักระหว่างมิตร	จำหน่าย	๒๕๑๑
๖๕	อาหารใจ	จำหน่าย	๒๕๑๔
๖๖	วิจิตรวรรณมาถีย์	แจกในงานศพ	๒๕๑๕
๖๗	สุรายาเสพติด	จำหน่าย	๒๕๑๕

ผู้วิจัยพบว่าวรรณกรรมคำสอนบางเล่มตอนแรกพิมพ์เพื่อแจก ต่อมาก็พิมพ์เพื่อจำหน่าย ได้แก่ ชุดเตือนใจคำกลอน และหนามรัก ในขณะที่บางเรื่องตอนแรกพิมพ์จำหน่าย ต่อมาบุตรหลานของผู้แต่งก็นำไปพิมพ์แจกเป็นของชำร่วยในงานศพของผู้แต่งหรืองานศพ ซึ่งเป็นญาติของผู้แต่ง ได้แก่ สุรายาเสพติด และสุราวิวาทนักปราชญ์วิจารณ์

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การที่ชาวได้นิยมพิมพ์หนังสือเพื่อแจกและจำหน่ายกันมากนี้ ส่วนหนึ่งเกิดจากวัฒนธรรมการแต่งหนังสือกำลังได้รับความนิยม จึงเกิดนักเขียนสมัครเล่น โดยทั่วไป บางคนขอเพียงได้แต่งหนังสือไว้อ่านเล่นก็มีความสุขแล้ว ที่นำไปพิมพ์เผยแพร่เพราะเพื่อนขอร้อง ดังที่นายจันทร์ เชิดชู กล่าวไว้ว่า “คือเมื่อถึงฤดูว่างงานก็ได้แต่งบทกลอนเล่นตามสบายใจ เมื่อแต่งได้ถึงเล่มใหญ่แล้วมีเพื่อนฝูงหลายคนที่ได้อ่านได้ฟัง ก็ชักชวนให้พิมพ์หนังสือเล่มนี้” (ประวัติการณ์เดือนไทย หน้าคำปรารภ) หรือบางคนเพียงเดินทางไปเยี่ยมบ้านก็คิดเรื่องการพิมพ์หนังสือเพื่อแจกเพื่อนบ้าน อีกส่วนหนึ่งน่าจะเกิดจากการมีนิสัยเป็นนักเลงกลอนอยู่แล้ว เมื่อเห็นว่ามี การตั้งโรงพิมพ์ในภาคใต้ขึ้น กอปรกับมีประเพณีการพิมพ์หนังสือเพื่อแจกเป็นของชำร่วยที่กำลังได้รับความนิยมจากคนในท้องถิ่นจึงสนใจแต่งหนังสือบ้าง หลายคนมีฝีมือในการแต่งส่วนใหญ่เป็นข้าราชการท้องถิ่น และอีกหลายคนที่แต่งแบบกลอนพาไป มีทั้งพระสงฆ์และชาวบ้านทั่วไป ทำให้เห็นว่าการแต่งหนังสือกลายเป็นประเพณีการละเล่นอย่างหนึ่งของกลุ่มชน

ผู้วิจัยพบว่าตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๕ เป็นต้นมา การพิมพ์หนังสือที่มีรูปเล่มขนาดเล็กเริ่ม หยุคชะงักลง โดยเฉพาะการพิมพ์หนังสือเพื่อแจกที่ต้องแต่งขึ้นใหม่ไม่ค่อยพบเห็นในสังคม เจ้าภาพมักพิมพ์หนังสือธรรมะของพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงแจกผู้ร่วมงาน หรือพิมพ์ประวัติของผู้วายชนม์ และมักแต่งเป็นร้อยแก้ว หรืออาจนำวรรณกรรมคำสอนที่ผู้วายชนม์เคยแต่งมาพิมพ์ซ้ำแล้วนำไปแจกผู้ร่วมงาน ในขณะที่การพิมพ์เพื่อจำหน่ายก็ทำเป็นธุรกิจขนาดเล็ก และมักเลือกพิมพ์งานสำคัญ ๆ เท่านั้นเพื่อมุ่งหวังกำไรสูงสุด ทั้งนี้เกิดจาก ผู้เสพเริ่มเลือกเสพงานมากขึ้น และไม่ได้เสพเฉพาะหนังสือเท่านั้น ยังเสพงานจากโทรทัศน์ รวมถึงอินเทอร์เน็ตด้วย ซึ่งไม่เหมือนสมัยก่อนที่ใครแต่งหนังสือก็จำหน่ายได้หมด แม้จะนำไปแจก ผู้รับก็ยินดี เพราะนำไปสวดได้ หากจะนำวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” มาพิมพ์จำหน่ายหรือแจกในสังคมยุคใหม่ อาจต้องหาวิธีเรียกร้องความสนใจของผู้บริโภคที่ถูกกระแสวัฒนธรรมบริโภคครอบงำ เช่น ปรับเปลี่ยนรูปลักษณะให้น่าสนใจขึ้น หรือนำคำสอนไปแทรกในสื่อสมัยใหม่ ที่สำคัญคือ คนในชุมชนอาจต้องรื้อฟื้นประเพณีการสวดหนังสือขึ้นมาใหม่ เพราะประเพณีนี้ช่วยให้คำสอนแทรกซึมอยู่ในใจของคนได้ดีกว่าการอ่านตามลำพัง หรือการฟังจากสื่อวิทยุโทรทัศน์เพียงอย่างเดียว

จากที่กล่าวมาในบทนี้เห็นได้ว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” เริ่มมีลักษณะเด่นบางประการที่แตกต่างจากอดีต ซึ่งพอสรุปได้ว่าวรรณกรรมคำสอนกลุ่มนี้แต่งตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๗ - ๕ กลุ่มผู้แต่งมีทั้งกลุ่มดั้งเดิม (ได้แก่ พระสงฆ์ ข้าราชการท้องถิ่น) และกลุ่มใหม่ (ได้แก่ ศิลปิน พ่อค้า และชาวนา) แต่ละกลุ่มมักสร้างงานตามความถนัดส่วนตัว เช่น พระสงฆ์ และข้าราชการท้องถิ่นเน้นสอนคุณธรรม ชาวนาเน้นสอนการกสิกรรม ในขณะที่ศิลปินนิยมแต่งตามขนบของหนังตะลุง ส่งผลให้วรรณกรรมคำสอนกลุ่มนี้มีความหลากหลายมากกว่าอดีต กลุ่ม

ผู้แต่งมีทั้งหญิงและชาย แม้จะมีผู้ชายมากกว่าผู้หญิง แต่คำสอนก็ไม่ต่างกันนัก ส่วนใหญ่พำนักอยู่บริเวณจังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลาและพัทลุง โดยเฉพาะบริเวณกลุ่มทะเลสาบสงขลา คำสอนจึงอิงสภาพแวดล้อมบริเวณนี้มากเป็นพิเศษ ผู้แต่งแต่งทั้งด้วยคำประพันธ์เดียวและผสม แต่นิยมแต่งด้วยคำประพันธ์เดียวประเภทกลอน โดยกลุ่มชาวบ้านนิยมแต่งด้วยคำประพันธ์เดียวประเภทกลอน ในขณะที่กลุ่มพระสงฆ์แต่งด้วยคำประพันธ์ที่หลากหลายกว่า ทั้งคำประพันธ์เดียวประเภทต่าง ๆ และคำประพันธ์ผสม อาจเพราะต้องการอวดฝีมือหรือสร้างความแปลกใหม่

การพิมพ์หนังสือในสมัยรัชกาลที่ ๗ เป็นต้นมา มีจุดมุ่งหมายเพื่อแจกหรือจำหน่าย เรื่องที่พิมพ์แจกมักเป็นผลงานของพระสงฆ์และข้าราชการท้องถิ่น ส่วนเรื่องที่พิมพ์จำหน่ายมักเป็นผลงานของชาวบ้าน เป้าหมายในการพิมพ์ที่มีร่วมกัน คือ ต้องการให้ผู้เสพนาไปอ่านหรือสวดได้

เมื่อพิจารณาในเชิงพัฒนาการพบว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” เริ่มแต่งในสมัยรัชกาลที่ ๗ เป็นต้นมา แต่เฟื่องฟูมากที่สุด ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ช่วงแรก ๆ ผู้แต่งส่วนใหญ่ยังเป็นคนกลุ่มดั้งเดิมอยู่ คือ พระสงฆ์และข้าราชการท้องถิ่น แม้เริ่มมีชาวบ้านแต่งวรรณกรรมคำสอนบ้าง แต่ก็ยังมีไม่มากนัก ครั้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ จึงเริ่มมีกลุ่มชาวบ้านแต่งวรรณกรรมคำสอนกันมากขึ้นและแต่งมากกว่ากลุ่มดั้งเดิม ได้แก่ ศิลปินพื้นบ้าน พ่อค้า และชาวนา

ในด้านรูปแบบคำประพันธ์พบว่าช่วงแรก ๆ ผู้แต่งแต่งทั้งด้วยคำประพันธ์เดียวและผสม ซึ่งมีปริมาณที่ไม่ห่างกันนัก ครั้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ จึงเริ่มห่างกันอย่างชัดเจน เพราะแต่งด้วยคำประพันธ์เดียวถึง ๔๗ เรื่อง ในขณะที่แต่งด้วยคำประพันธ์ผสมเพียง ๒ เรื่อง

คำประพันธ์เดียวที่ปรากฏในช่วงแรก ๆ มีหลากหลายชนิด ทั้งกลอน กาพย์ โคลง และร่าย ครั้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ จึงพบคำประพันธ์เดียวประเภทกลอนทั้งหมด ซึ่งพิสูจน์ให้เห็นว่า คำประพันธ์เดียวประเภทกาพย์ ซึ่งเคยได้รับความนิยมในอดีต ไม่ได้ได้รับความนิยมอีกต่อไป แม้แต่พระสงฆ์และข้าราชการท้องถิ่นก็นิยมแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทกลอนอย่างเห็นได้ชัด

ด้านจุดมุ่งหมายในการพิมพ์พบว่าสมัยรัชกาลที่ ๗ - รัชกาลที่ ๘ มีทั้งพิมพ์เพื่อแจกและเพื่อจำหน่าย แต่ก็เน้นพิมพ์เพื่อแจกมากกว่า ผลงานส่วนใหญ่เป็นของพระสงฆ์และข้าราชการท้องถิ่น ในสมัยรัชกาลที่ ๕ มีทั้งพิมพ์แจกและจำหน่ายเช่นกัน แต่เน้นพิมพ์จำหน่ายกันอย่างชัดเจน ผลงานส่วนใหญ่เป็นของชาวบ้าน ดังรายละเอียดในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๒๐ แสดงการสร้างงานในสมัยต่าง ๆ

สมัยที่แต่ง	สมัยรัชกาลที่ ๗ (๒๔๖๘ - ๒๔๗๓)	สมัยรัชกาลที่ ๘ (๒๔๗๓ - ๒๔๘๕)	สมัยรัชกาลที่ ๙ (๒๔๘๕ - ๒๕๒๐)
ผู้สร้าง	ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มดั้งเดิม (พระสงฆ์ + ข้าราชการ)	ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มดั้งเดิม (พระสงฆ์ + ข้าราชการ)	ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มใหม่ (ศิลปิน+พ่อค้า+ชาวนา)
ปริมาณ	จำนวน ๗ เรื่อง	จำนวน ๑๑ เรื่อง	จำนวน ๔๕ เรื่อง
รูปแบบ	คำประพันธ์เดี่ยว ๖ เรื่อง (กลอน ๕ + กาพย์ ๑) คำประพันธ์ผสม ๑ เรื่อง (กาพย์+กลอน+โคลง +ฉันท์)	คำประพันธ์เดี่ยว ๗ เรื่อง (กลอน ๔+ กาพย์ ๑ + ร่าย ๑ + โคลง ๑) คำประพันธ์ผสม ๔ เรื่อง (กาพย์+กลอน+โคลง +ฉันท์)	คำประพันธ์เดี่ยว ๔๗ เรื่อง (กลอนทั้งหมด) คำประพันธ์ผสม ๒ เรื่อง (กาพย์+กลอน+โคลง +ฉันท์)
จุดมุ่งหมายในการพิมพ์	เน้นพิมพ์เพื่อแจก	เน้นพิมพ์เพื่อแจก	เน้นพิมพ์เพื่อจำหน่าย

ผู้วิจัยพบว่าการสร้างงานตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๐ เป็นต้นมา คำนึงถึงรสนิยมของผู้เสพเป็นสำคัญ เช่น ผู้แต่งเรื่อง *สุภามิตรธรรมคำกลอน* กล่าวว่าแต่งเป็นกลอน เพราะ “เพื่อให้ถูกรสนิยมของพี่น้องชาวบ้านทั้งหลาย” (หน้าคำนำ) และผู้แต่งเรื่อง *สามัคคีคำกลอน* กล่าวว่า “ถ้าเขียนคำสอนเป็นคำร้อยแก้ว ไม่ค่อยมีคนนิยมอ่าน จึงพยายามแต่งเป็นกลอนเท่าที่พอทำได้” (หน้า ข) ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่าการสร้างกับการเสพงานในยุคนี้มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันอย่างชัดเจน และเชื่อมโยงกับบริบทสังคมวัฒนธรรมด้วย เช่น การเข้ามาของหนังสือวัดเกาะของภาคกลาง ส่งผลให้รูปแบบของกลอนได้รับความนิยม หรือการมีประเพณีในท้องถิ่น ส่งผลให้เกิดการสร้างงานตามประเพณีมากขึ้น ดังที่ผู้วิจัยจะสรุปให้เห็นลักษณะดังกล่าวอีกครั้งในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๒๑ แสดงปฏิสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคม

บริบททางสังคมวัฒนธรรม	การสร้างกับการเสพงาน
การเข้ามาของวรรณกรรมภาคกลาง	สร้างรูปลักษณ์ของหนังสือคล้ายหนังสือวัดเกาะ/แต่งเป็นกลอนเพลงยาวหรือกลอนสุภาพ / เขียนแบบถ้อยคำภาษาของสุนทรภู่ เพราะชาวบ้านชื่นชอบหนังสือวัดเกาะ
อิทธิพลจากประเพณีในท้องถิ่น - ประเพณีการละเล่น (เพลงบอก โนรา หนังตะลุง ฯลฯ) - ประเพณีการสวดหนังสือ - ประเพณีการแจกหนังสือเป็นของชำร่วย	เกิดการสร้างเสพงานตามประเพณีกลุ่มชน - แต่งด้วยกลอนเพลงบอก กลอนสี่หรือกลอนสามห้าตามประเพณีการละเล่นเพื่อให้ผู้เสพนำไปขับร้องได้ - นิยมแต่งด้วยกลอนเพื่อให้ผู้เสพนำไปสวดง่ายขึ้น - สร้างงานเพื่อให้ผู้เสพได้รับของแจก ซึ่งได้รับการตอบรับด้วยดี เพราะแต่งเป็นกลอนตามสมัยนิยม
การมีเครื่องพิมพ์และโรงพิมพ์	เกิดการพิมพ์หนังสือเพื่อจำหน่ายหรือเพื่อแจกเป็นของชำร่วยกันอย่างกว้างขวาง โดยนิยมแต่งตามรสนิยมของผู้เสพ
การที่รัฐส่งเสริมด้านการศึกษา	เกิดกลุ่มผู้สร้างและกลุ่มผู้เสพที่เป็นชาวบ้าน ทั้ง ๒ ฝ่ายมีโอกาสร่วมสร้างและเสพงานที่ตอบสนองซึ่งกันและกันได้

จากตารางแสดงให้เห็นว่าลักษณะเด่นที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ไม่ได้เกิดจากรสนิยมของผู้สร้างแต่เพียงฝ่ายเดียว แต่เกิดจากบริบทของผู้เสพและบริบทสังคมวัฒนธรรมที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันด้วย ส่งผลให้การสร้างและการเสพงานอยู่ในทิศทางเดียวกันและงอกงามมากกว่าอดีต สอดคล้องกับทีนธิ เอียวศรีวงศ์ (๒๕๒๕: ๕, ๖๘) กล่าวว่วรรณกรรมมิได้สะท้อนโลกทัศน์ ค่านิยม และความรู้สึกนึกคิดของผู้แต่งเพียงฝ่ายเดียว แต่ผู้อ่านจำนวนหนึ่งย่อมต้องมืบทบาทด้วย นอกจากนี้วรรณกรรมและสังคมที่ผลิตวรรณกรรมนั้นย่อมมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ทั้งผู้สร้างและผู้เสพต่างก็คิดและตอบสนองความคิดของกันและกัน ตลอดจนตอบสนองต่อสภาพสังคมที่แวดล้อมคนทั้ง ๒ ฝ่าย ความเปลี่ยนแปลงนี้จึงมีหลักฐาน มิใช่ว่าเกิดขึ้นเพราะอัจฉริยภาพหรือลักษณะพิเศษของผู้แต่งบางคน แต่เกิดเพราะรสนิยม ค่านิยม และโลกทัศน์ของผู้อ่านจำนวนหนึ่งที่ช่วยค้ำจุนให้วรรณกรรมนี้งอกงามอย่างต่อเนื่อง แม้จะมีกวีที่ “แหวกแนว” เกิดขึ้น งานของเขาก็จะสาบสูญไป หากสังคมหรือผู้บริโภคไม่สนใจ

การศึกษาในเรื่องรูปลักษณ์และการแบ่งประเภทของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ทำให้ผู้อ่านทราบว่าสมัยนี้การสร้างองค์ประกอบต่าง ๆ สัมพันธ์กับคนและบริบททางสังคมอย่างชัดเจน เช่น การสร้างรูปลักษณ์ที่แปลกใหม่ก็เพื่อแข่งขันกับหนังสือวัดเกาะของภาคกลาง และเพื่อเรียกร้องความสนใจของชาวดั้งที่ชื่นชอบหนังสือวัดเกาะ การที่ในสมัย

รัชกาลที่ ๕ มีกลุ่มชาวบ้านแต่งหนังสือจำนวนมาก เพราะเทคโนโลยีการพิมพ์เฟื่องฟูในยุคนี้ และอาจเป็นช่วงที่กลุ่มชาวบ้านอ่านออกเขียนได้มากขึ้น อันเนื่องจากนโยบายพัฒนาการศึกษาของรัฐบาล เมื่อกลุ่มชาวบ้านแต่งวรรณกรรมคำสอนกันมาก การนำเสนองานจึงเน้นตอบสนองต่อกลุ่มชนของตนซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวบ้าน เช่น เน้นแต่งด้วยกลอน เพื่อให้ชาวบ้านซึ่งระดับการศึกษาไม่สูงนักฟังง่ายขึ้น ที่สำคัญคือ ชาวบ้านสามารถนำไปใช้สวดหรือขับร้องเป็นทำนองหนังตะลุงซึ่งกำลังเฟื่องฟูในสมัยนี้ได้ โดยการประกอบอาชีพของกลุ่มชาวบ้านสัมพันธ์กับการนำเสนองานด้วย เช่น หากเป็นชาวนานิยมสอนให้ทำการเกษตร หรือหากเป็นศิลปินพื้นบ้านนิยมแต่งตามขนบของการแสดง นอกจากนี้ ภูมิปัญญาและเพศของผู้แต่งก็สัมพันธ์กับเนื้อหา กล่าวคือ การที่ผู้แต่งส่วนใหญ่ทำนบกบบริเวณจังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลาและพัทลุง ส่งผลให้เนื้อหาคำสอนอิงบริเวณนี้ เช่น มักสอนการเกษตร เพราะพื้นที่บริเวณนี้เหมาะแก่การทำเกษตร หรือสอนให้ชาวบ้านกับข้าราชการท้องถิ่นร่วมใจกันทำงาน เพราะทั้ง ๒ ฝ่ายมีขัดแย้งกันเสมอ นอกจากนี้การที่ผู้แต่งส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ส่งผลให้เนื้อหาคำสอนมาจากโลกทัศน์ของเพศชายเป็นสำคัญ ส่วนการมีประเพณีการพิมพ์หนังสือเพื่อแจกและจำหน่ายก็สัมพันธ์กับผู้แต่ง รูปแบบ และเนื้อหาคำสอน หากพิมพ์เพื่อแจก ผู้แต่งมักเป็นพระสงฆ์หรือข้าราชการท้องถิ่นซึ่งนิยมพิมพ์หนังสือแจกในงานบุญ ส่งผลให้เนื้อหาคำสอนเน้นสอนคุณธรรมเพื่อให้ผู้อ่านอ่านเอาบุญด้วย หนังสือที่พิมพ์แจกมักมีรูปแบบคำประพันธ์หลากหลาย เกิดจากผู้แต่งไม่เน้นเอาใจตลาด ที่แต่งเพื่ออวดภูมิหรือสร้างความแปลกใหม่ ในขณะที่การพิมพ์เพื่อจำหน่ายมีองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ต่างจากการพิมพ์เพื่อแจก เริ่มจากผู้แต่งที่ส่วนใหญ่เป็นชาวบ้าน เพราะต้องการพิมพ์เพื่อนำเงินมาเลี้ยงชีพ เมื่อแต่งวรรณกรรมคำสอนจึงเน้นสอนการดำเนินชีวิตในสังคม นิยมสอดแทรกบริบททางสังคมและการเมือง และเลือกใช้คำประพันธ์ประเภทกลอน ทั้งนี้ก็เพื่อเรียกร้องความสนใจของผู้ซื้อ นอกจากนี้ สถานที่พบวรรณกรรมคำสอนก็สัมพันธ์กับบริบททางสังคมด้วย กล่าวคือ การพบวรรณกรรมบริเวณจังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุงและสงขลาเป็นพิเศษ เกิดจากบริเวณนี้เป็นแหล่งเจริญด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรมมาตั้งแต่ครั้งประวัติศาสตร์ พ่อค้าจึงนิยมนำหนังสือวัดเกาะมาจำหน่ายบริเวณนี้ การได้อ่านหนังสือวัดเกาะทำให้ชาวใต้เกิดแรงบันดาลใจที่จะสร้างงานเป็นของตนเองขึ้น แม้แต่การตั้งโรงพิมพ์เพื่อการค้าก็นิยมตั้งบริเวณนี้ การสร้างกับการเสพจึงเฟื่องฟูบริเวณดังกล่าวเป็นอย่างมาก ทำให้เห็นว่าปัจจัยเรื่องผู้แต่ง (สถานภาพ อาชีพ ภูมิปัญญา เพศ) ผู้อ่าน (กลุ่มชาวบ้าน) จุดมุ่งหมายในการพิมพ์ และบริบททางสังคม ส่งผลต่อการกำหนดครูปัญลักษณ์และองค์ประกอบต่าง ๆ

นอกจากลักษณะเด่นข้างต้น วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ยังมีลักษณะเด่นด้านเนื้อหาคำสอนด้วย ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ให้เห็นลักษณะเด่นด้านนี้อย่างละเอียดลึกซึ้งในบทต่อไป และจะวิเคราะห์ให้เห็นถึงกลวิธีการสอน รวมทั้งบทบาททางสังคมในบทต่อ ๆ ไปด้วย

บทที่ ๔

ลักษณะเด่นด้านเนื้อหาคำสอนของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก”

ในบทที่ ๓ ผู้วิจัยกล่าวถึงรูปลักษณะและการแบ่งประเภทของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ไปแล้ว บทนี้จะนำเสนอลักษณะเด่นด้านเนื้อหาคำสอน ซึ่งมีทั้งสืบทอดและสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ โดยอิงกับบริบทสังคมและการเมืองชัดเจน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๔.๑ เนื้อหาคำสอนที่สืบทอดจากวรรณคดีคำสอนโบราณ

แม้ว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ส่วนใหญ่สร้างสรรค์คำสอนขึ้นใหม่ แต่ก็พบว่าส่วนหนึ่งยังคงอนุรักษ์หรือสืบทอดคำสอนจากวรรณคดีคำสอนโบราณอยู่ วรรณกรรมคำสอนที่สืบทอดคำสอนโบราณ มีทั้งการนำคำสอนโบราณมาพิมพ์ใหม่ ซึ่งส่วนหนึ่งมีรายละเอียดด้านเนื้อหา และรูปแบบคำประพันธ์เหมือนกับตัวบทเดิมทุกประการ ส่วนหนึ่งมีเนื้อหาเหมือนกับวรรณกรรมคำสอนสมัยโบราณเท่านั้น แต่รูปแบบคำประพันธ์เปลี่ยนไปจากเดิม เพราะผู้แต่งนำมาปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับความนิยมของผู้อ่านในสังคมยุคใหม่ นอกจากนี้ก็นำคำสอนโบราณมาแต่งเป็นวรรณกรรมคำสอนเรื่องใหม่ ซึ่งทำให้เห็นความแปลกใหม่ขึ้น เพราะแม้เนื้อหาคำสอนเป็นของเดิมแต่ตัวบทก็เป็นของใหม่ โดยผู้แต่งเลือกนำเฉพาะคำสอนโบราณที่เอื้อต่อสังคมสมัยใหม่เท่านั้น คำสอนที่ล้ำสมัยจึงไม่ค่อยปรากฏในยุคนี้ เช่น สอนให้ภรรยากราบเท้าสามีคำสอนโบราณที่นำมาใช้ในสังคมยุคใหม่มีประเด็นคำสอนที่ไม่หลากหลายเหมือนในอดีต หากสอนเรื่องใดผู้แต่งจะเน้นอธิบายขยายความคำสอนเรื่องนั้นอย่างกระจ่างชัดเพื่อกระตุ้นให้ผู้อ่านปฏิบัติตาม หรือนำบริบททางสังคมมาช่วยเน้นย้ำคำสอนเพื่อให้เข้าใจอย่างกระจ่างชัด วรรณกรรมคำสอนหลายเรื่องจึงมีประเด็นคำสอนไม่ที่ประเด็นเท่านั้น ดังรายละเอียดต่าง ๆ ต่อไปนี้

๔.๑.๑ นำคำสอนโบราณมาพิมพ์ใหม่

๔.๑.๑.๑ พิมพ์ใหม่โดยไม่เปลี่ยนแปลงรายละเอียดใด ๆ คือ ยังคงชื่อเรื่อง รูปแบบคำประพันธ์และเนื้อหาเดิมไว้ เช่น

เรื่อง สุภายัตริย์แปด ซึ่งนายเทพ บุญยประสาท เป็นผู้ปริวรรตจากหนังสือชุดต่อมาร้านอุดมพานิชกิจ จังหวัดพัทลุงและโรงพิมพ์ราษฎร์เจริญนำไปจัดพิมพ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐

เรื่อง สุภายัตริย์ของหลวงสุขเกษมสโมทัย แต่งในสมัยรัชกาลที่ ๖ ต่อมาญาติ ๆ นำมาพิมพ์เพื่อแจกเป็นที่ระลึกในงานฌาปนกิจศพของนางเยี่ยม (แข่งเอี่ยม) กปิตลาภรณ์ ณ ฌาปนสถานเทศบาลเมืองสงขลา วันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๑๐

เรื่องภยิตสูงสอนหลานคำกาพย์ เจ้าภาพมักนำไปจัดพิมพ์เพื่อการกุศล โดยพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐ ต่อมาพิมพ์ซ้ำอีก เช่น พ.ศ. ๒๕๑๕ พ.ศ. ๒๕๒๘ และ พ.ศ. ๒๕๔๗

๔.๑.๑.๒ **พิมพ์ใหม่โดยปรับเปลี่ยนฉันทลักษณ์และชื่อเรื่อง** คือ นำเนื้อหาเดิมมาพิมพ์ใหม่ แต่ปรับเปลี่ยนฉันทลักษณ์และชื่อเรื่อง เช่น นำเนื้อหาเดิมของเรื่อง *โคลง โลกนิติ* ซึ่งแต่งเป็นโคลงสี่สุภาพมาแต่งเป็นกลอนสุภาพแล้วตั้งชื่อว่า *โลกวัตตภยิต* และ *โลกนิติคำกลอน* เช่น ผู้แต่งเรื่อง *โลกวัตตคำกลอน* กล่าวว่าแต่งเรื่องนี้โดยนำเนื้อหาจากโคลง โลกนิติ ดังนี้ “ได้อาสรีย์สำเนาความในสุภยิตโลกนิติคำโคลงเป็นพื้น” (หน้า ข) โดยนำมาแต่งเป็นกลอน ดังนี้

ตารางที่ ๒๒ แสดงคำสอน โบราณที่นำมาพิมพ์ใหม่โดยปรับเปลี่ยนฉันทลักษณ์และชื่อเรื่อง

โคลง โลกนิติ	โลกวัตตภยิต
ไม้ค้อมมีลูกน้อม นวยงาม	ธรรมคาไม้ค้อมยอมน้อมผล
คือสัปบุรุษสอนตาม ง่ายแท้	สาธุชนสอนง่ายไม่สูงสิง
ไม้ผู้คั่งคนทราม สอนยาก	ไม้ผู้พั่งคั่งคนบ่อนสอนยากจริง
ดัดคักหักแหลกแล้ ห่อนรื้อโดยตาม	จะคัดคั่งทิ้งถอนไม่พ่อนปรน
(โคลง โลกนิติ หน้า ๗๔)	(โลกวัตตภยิต หน้า ๓)

๔.๑.๒ **นำคำสอนโบราณมาแต่งใหม่** คือ นำคำสอนที่เคยปลุกฝังในอดีตมาสอนซ้ำในสังคมสมัยที่แต่ง โดยนำเฉพาะประเด็นที่ผู้แต่งเห็นว่าสำคัญเท่านั้น ไม่ได้นำมาทั้งหมด เช่น สมัยโบราณมีเรื่อง *กฤษณาสอนน้อง* และ *สุภยิตสอนหญิงคำกาพย์* ทั้ง ๒ เรื่องมีคำสอนร่วมกัน คือ สอนให้ผู้หญิงมีกิริยามารยาท ขยันทำงานบ้านงานเรือน และรู้วิธีปฏิบัติต่อสามี เพราะยอมรับว่านี่คือลักษณะของผู้หญิงดี ผู้แต่งเห็นว่าคำสอนนี้ยังใช้ได้คืออยู่หรือมีความสำคัญ แม้เวลาจะเปลี่ยนไปก็ตาม จึงนำมาสอนอีก แต่คิดเนื้อเรื่องขึ้นใหม่และปรับเปลี่ยนส่วนประกอบต่าง ๆ ให้น่าสนใจขึ้น เช่น เปลี่ยนรูปแบบคำประพันธ์จากกาพย์เป็นกลอนตามสมัยนิยม ตั้งชื่อเรื่องใหม่ที่เร้าใจผู้อ่านมากขึ้น เช่น *ขวัญใจ* หรือ *สุภยิตระบาย* และปรับการใช้ภาษาให้เข้าใจง่ายขึ้น จากที่เคยใช้ภาษาไทยโบราณก็ใช้ภาษาชาวบ้านหรือภาษาพูด ทั้งหมดนี้ก็เพื่อให้ดึงดูดใจผู้อ่านให้ได้

วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ที่นำคำสอนโบราณมาแต่งใหม่นี้ อาจมีรายละเอียดปลีกย่อยของคำสอนที่มากบ้างน้อยบ้างแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับจุดเน้นของผู้แต่งแต่ละคน โดยเมื่อสืบทอดแล้ว ผู้แต่งยังพยายามดัดแปลงคำสอนให้ทันสมัยขึ้นเพื่อให้เข้ากับบริบทสังคม

* คำสอนและรายชื่อวรรณกรรมที่ใช้ปลุกฝังจริยธรรมคนกลุ่มต่าง ๆ ผู้วิจัยกล่าวไว้แล้วในบทที่ ๒

สมัยใหม่ เช่น เรื่องสุภามิตรระบายสอนให้ภรรยาขยันงานบ้านงานเรือนเหมือนคำสอนในอดีต แต่เพิ่มคำสอนเรื่องการสะสมอุปกรณ์ในครัวเรือน ทั้งนี้ เกิดจากสังคมสมัยใหม่เน้นการพึ่งตนเอง ดังนี้

ตารางที่ ๒๓ เปรียบเทียบคำสอนที่ใช้สอนให้เป็นภรรยาที่ดี

วรรณกรรมคำสอนภาคใต้สมัยโบราณ เรื่องสุภามิตรสอนหญิงค้ำกาพย์	วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” เรื่องสุภามิตรระบาย
ครกเบือและสากเบือ อย่าตั้งเพรื่อคกซึกกลา บวยหวักควรรักษา ไว้ให้ดีตามวิสัย อย่าได้อุเบกษา หาน้ำทำดับพื้นไฟ เสร็จแล้วเจ้าออกไป ชักประตูหับกำซับครัว (หน้า ๘๒)	หนึ่งครัวไฟนอกในควรปิดกวาด รักษาความสะอาดอย่าให้พลั้ง เครื่องใช้สอยครัวไฟไปทั่วทั้ง หมั่นระวังขัดถูอย่ารู้วาย หม้อข้าวแกงแต่งปรุงเครื่องหุงต้ม หมั่นสะสมรักษาอย่าให้หาย สิ่งไรตกบกพร่องต้องเตรียมไว้ เพื่อจะได้ใช้คล่องยามต้องการ (หน้า ๑๘)

เรื่องขวัญใจผู้แต่งสอนผู้หญิงให้เป็นมารดาที่ดีเหมือนในอดีต คือ รู้จักดูแลเอาใจใส่บุตรของตน แต่เพิ่มรายละเอียดเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้หญิงยุคนี้ว่าเริ่มบกพร่องเรื่องหน้าที่เพราะเอาแต่รอสามีกลับบ้าน จนลืมสนใจความเป็นอยู่ของบุตร ดังจะเปรียบเทียบให้เห็นในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๒๔ เปรียบเทียบคำสอนที่ใช้สอนให้เป็นมารดาที่ดี

วรรณกรรมคำสอนภาคใต้สมัยโบราณ เรื่องสุภามิตรสอนหญิงค้ำกาพย์	วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” เรื่องขวัญใจ
ลูกเต้ารบตีกัน อย่าหุนหันลูกคำราม ลูกเราลูกเขาก็ตาม ลำดับความสอนให้ดี (หน้า ๑๑๐)	ข้อนึงลูกเต้า แม่ต้องเฝ้ารักษา อานน้ำอานท่า แม่ไม่มาเหลวไหล แลดูจนทั่ว ไม่ว่าฟัวไปใด ไซ้สาวน้อย จะนั่งคอยสามี ลูกเต้าหลายคน สัปคนสกปรก ยกขวัญใจ แม่ยกไปขัดสี ลูกซุกซน ต้องเฝ้าบ่นเยียนตี อยู่บังคับ ไม่ได้หลับได้นอน (หน้า ๔)

นอกจากนี้ก็นำคำสอนโบราณที่เคยใช้สอนชายหนุ่ม เด็กวัด และคนทั่วไปมาสอนซ้ำด้วย เช่น เรื่อง*อิสติสอนศิษย์*สอนชายหนุ่มเรื่อง “วิธีเลือกคู่ครอง” โดยมีเนื้อหาคำสอนคล้ายกับวรรณกรรมคำสอนภาคใต้สมัยโบราณ คือ เมื่อจะเลือกคู่ครองควรเลือกที่มีความทัดเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นฐานะหรือวิชาความรู้ หากเป็นสมัยก่อนมุ่งเน้นเรื่องฐานะทางสังคม สมัยนี้มุ่งเน้นทั้ง ๒ เรื่องเพราะผู้แต่งคำนึงถึงการใช้ชีวิตคู่มากขึ้น ดังจะเปรียบเทียบให้เห็นในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๒๕ เปรียบเทียบคำสอนที่ใช้สอนให้เป็นชายหนุ่มที่ดี

วรรณกรรมคำสอนภาคใต้สมัยโบราณ เรื่อง <i>พ่อหม้ายสอนลูก</i>	วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” เรื่อง <i>อิสติสอนศิษย์</i>
ถ้าออกมาหาคู่เป็นเพื่อนคิด จงตรงจิตเลิบบานอนุสนธิ์ ที่สมควรคู่เคียงเสมอตน ถ้าสูงน้ออย่าระคนให้เกินกาย (สมุดไทยขาว อักษรไทยเส้นหมึก: ๑๒)	การจะหาภริยาอย่ามั่งง่าย งามรูปกายเสมอนอย่างนางสวรรค์ ถ้าวิชาเลวทรามไม่งามกัน อย่าหมายมั่นไถ่กล้าเอาทำเมีย (หน้า ๕)

เรื่อง*พระสังกัจจายสอนศิษย์*สอนเด็กวัดให้รู้จักปรนนิบัติพระอาจารย์ มีกิริยามารยาท และไม่ประพฤติตัวเหลวไหล ส่วนเรื่อง*สุภายิตพ่อบ้านสอนบุตรสอง* ซึ่งเป็นวรรณกรรมคำสอนภาคใต้กลุ่มใหม่ก็สอนในทำนองเดียวกัน ดังจะเปรียบเทียบให้เห็นในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๒๖ เปรียบเทียบคำสอนที่ใช้สอนให้เป็นเด็กวัดที่ดี

วรรณกรรมคำสอนภาคใต้สมัยโบราณ เรื่อง <i>พระสังกัจจายสอนศิษย์</i>	วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” เรื่อง <i>สุภายิตพ่อบ้านสอนบุตรสอง</i>
เมื่อท่านจำวัด อยู่ที่สงัด บรรทมห้องใน อย่าคบเพื่อนเล่น หัวดังแรงไป ระวังระไว ค่อยอย่างค่อยเดิน แม่นท่านเจ็บป่วย นวดพั้นนั่งด้วย อย่าทำสะเทิน อย่าคบเพื่อนเล่น ชวนกันไปเอน อย่าทำซาเลน นั่งเฝ้าแลดู (สมุดไทยขาว อักษรไทยเส้นหมึก: ๒๐)	เมื่ออาจารย์ใช้การปฏิบัติ อย่าขึ้นขัดแข็งพักตร์ทำหักทวน อย่าเฮฮาร่าเริงเหลิงสำรวล จะเดินควนอย่าให้ดังระวังดู แม่นสคุดสิ่งใดใจท่านฉุน จะวายวุ่นเกิดเรื่องด้วยเคื่องหู กับเพื่อนกันอย่าพูดหมั่นแลหมิงกู ต่อหน้าครูอย่าทะเลาะหัวเราะกัน (หน้า ๓)

เรื่องคำกลอนสอนใจสอนคนทั่วไปให้กตัญญูรู้คุณเหมือนวรรณกรรมคำสอนโบราณ โดยสอนให้เห็นผลที่จะได้รับตรงกันว่าหากกตัญญูรู้คุณ เทวดาจะพากันอวยพร ดังนี้

ตารางที่ ๒๗ เปรียบเทียบคำสอนที่ใช้สอนคนทั่วไป

วรรณกรรมคำสอนภาคใต้สมัยโบราณ เรื่องคำสอนเรื่องบาปบุญคุณโทษ	วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” เรื่องคำกลอนสอนใจ
<p>ผู้นั้นแทนคุณมารดา ให้พันทุกขา ปรนนิบัติด้วยคำสั่งสอน ปรนนิบัติบิดามารดร เทวายอกร อวยพรด้วยใจเอ็นดู เทวรักษาค้ำชู ด้วยได้เลี้ยงดู มารดามีให้อันตราย (สมุดไทยขาว อักษรไทยเส้นหมึก: ๑๐)</p>	<p>พ่อแม่แก่ชรามาฝากปาก อย่าโกรครกรากโกรธาว่าไม่ไหว* ถึงชั่วดีมีจนเป็นคนไทย ทำบุญไปไหนก็ได้เหมือนให้กิน เทพทัยทุกห้องช่องสถาน สาธุการส่งผลไม่ดูหมิ่น พ่อแม่คกขุให้อยู่กิน มีรสกลิ่นหอมตลอดเป็นขอดบุญ (หน้า ๑๘)</p>

จากตัวอย่างข้างต้นกล่าวได้ว่าการนำคำสอนโบราณมาแต่งใหม่นี้ เป็นการสืบทอดความคิดของคนโบราณไปสู่คนรุ่นใหม่ ผู้อ่านจะเห็นคำสอนที่อยู่ในทิศทางเดียวกันหรือเหมือนคล้ายกัน

ผู้วิจัยพบว่า การนำคำสอนโบราณมาแต่งใหม่ได้รับความนิยมมากกว่าการนำคำสอนโบราณมาพิมพ์เผยแพร่ใหม่ พิสูจน์จากจำนวนครั้งและจำนวนเล่มที่พิมพ์ อาจเพราะผู้แต่งมุ่งผลิตตัวบทขึ้นใหม่ ซึ่งเข้าใจง่ายมากขึ้น เพราะอิงกับบริบททางสังคม นอกจากนี้ก็ระบุชื่อผู้แต่งไว้ ทำให้ผู้อ่านซึ่งเป็นคนในชุมชนให้การตอบรับด้วยดี ซึ่งต่างจากคำสอนกลุ่มแรกที่ไม่ระบุชื่อผู้แต่ง

ในการศึกษาเนื้อหาคำสอนที่สืบทอดจากวรรณคดีคำสอนโบราณนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาวรรณกรรมที่นำคำสอนโบราณมาแต่งใหม่เท่านั้น หรือแต่งตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๐ เป็นต้นมา ซึ่งในอดีตไม่เคยปรากฏวรรณกรรมคำสอนกลุ่มนี้มาก่อน ทั้งนี้ก็เพื่อให้ผู้อ่านเห็นการสืบทอดคำสอนจากวรรณกรรมคำสอนโบราณมาสู่สังคมสมัยใหม่ที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจะแสดงรายละเอียดให้ผู้อ่านเห็นอย่างชัดเจนว่าคำสอนโบราณที่นำมาแต่งใหม่นี้ ผู้แต่งมุ่งสอนกลุ่มใดบ้าง และสืบทอดคำสอนใดในสังคมสมัยใหม่ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

*ไม่ไหว หมายถึง ไม่มีอะไร ในที่นี้คือมีฐานะยากจน

๔.๑.๒.๑ คำสอนที่ใช้สอนคนทั่วไป

คำสอนโบราณที่ผู้แตงนำมาปลูกฝังกันอย่างแพร่หลาย* มีทั้งสอนการปฏิบัติต่อตนเองและการปฏิบัติต่อผู้อื่น ผู้วิจัยจะเรียงตามลำดับความสำคัญ ดังต่อไปนี้

๑) ความสำคัญของการมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” สอนให้ผู้อ่านรู้จักเข้าวัดฟังธรรม ตระหนักเรื่องความเป็นอนิจจัง เชื่อในผลของกรรม และรักษาศีล เช่น เรื่อง สุรายาเสพติด ผู้แตงชักชวนให้ผู้อ่านเข้าวัดฟังธรรมทุกวันศุกร์เพื่อจะได้มีดวงตาเห็นธรรม ดังปรากฏในข้อความว่า

หันเข้ามาสังคมได้ร่มเกล้า	ชวนกันเข้าวัดความาสุเหว่า
ทุกวันศุกร์วันพระอย่าดูเบา	ตาของเราจะมองกว้างเห็นทางธรรม

(สุรายาเสพติด หน้า ๒๑)

เรื่อง อาหารใจ สอนว่าแม้จะเป็นถึงนางงามจักรวาลก็ต้องตาย เมื่อตายแล้วก็ไม่มีคนชื่นชมความงามอีกต่อไป ดังปรากฏในข้อความว่า

ถึงนางงามจักรวาลที่ท่านชม	เมื่อหมดลมหายใจไปเมืองผี
สักห้าบาทหากคนซื้อหรือจะมี	ถึงให้ฟรีไม่ภริมย์ชมคนตาย

(อาหารใจ หน้า ๑๘ - ๑๙)

ผู้แตงเรื่อง คำกลอนสอนประชาชน กล่าวว่าคนสมัยนี้ไม่มีใครเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ ส่วนผู้แตงเชื่อว่าผู้รักษาศีลห้าจะได้ขึ้นสวรรค์ซึ่งทำได้โดยไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ละเว้นเรื่องกาม ไม่พูดปด และไม่ดื่มสุรา ดังคำสอนที่ว่า

หนึ่งเราไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต	ให้ปลงปลิดชีวิมาตักชัย
สองไม่ล่อลวงทรัพย์ท่านผู้ใด	ให้เว้นในข้อสามเรื่องกามคุณ
คือลูกเมียเจ้าของเขาต้องห้าม	อย่าทำตามพ่อหมีลูกจิกหมู
ผิดเมียท่านอย่าเห็นว่าเป็นบุญ	ถึงลูกหนูนได้กินไม่สิ้นเวร

* ผู้วิจัยประมวลคำสอนที่ใช้สอนคนทั่วไปมาจากเรื่อง คติโลกคดีธรรม คำสอนเรื่องบาปบุญคุณโทษ โคลงโลกนิติ ธรรมะสอนใจชายหญิง ราชชนนค้ำกายย์ สวัสดิรักษา สุภามิตค้ำกายย์ หมายเลข ๒๕๕ สุภามิตพระร่วง สุภามิตร้อยแปด เป็นต้น เรื่องเหล่านี้มีคำสอนร่วมกัน เช่น สอนให้ขยันทำงาน กตัญญูรู้คุณคน และรู้จักผูกมิตร ซึ่งคำสอนเหล่านี้ได้รับการถ่ายทอดไปสู่ผู้แตงวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ด้วย โดยผู้อ่านสามารถดูรายละเอียดด้านเนื้อหาคำสอนของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้สมัยโบราณเพิ่มเติมได้ที่งานวิจัยของวิมล คำศรี (๒๕๒๗) งานวิจัยของอุ้ม หนูทอง (๒๕๒๘) และวิทยานิพนธ์ของปัญญาลักษณ์ แก้วแฝก (๒๕๕๐)

ตกสังฆาตไม่คราดเสี้ยนเน่นัก	คงประจักษ์เหมือนว่าทันตาเห็น
ศีลข้อสี่มุสาวาจาเป็น	อย่าพูดเล่นพูดหลอกพูดออกตัว
พูดอะไรให้จริงเหมือนสิ่งนั้น	ปดทุกวันนรกจะหมกหัว
แต่มาสมัยนี้ใครมิกลัว	ขอให้ชั่วเมืองผีดีเมืองคน
ศีลข้อห้าสุราเมรัยเล่า	เรื่องเสพเหล้าเมามาขายกันหลายหน
ถ้าถือได้ไม่กินสิ้นทุกคน	ได้ไปปลสววรรค์ขึ้นเมืองแมน

(คำกลอนสอนประชาชน หน้า๑๖)

มีข้อสังเกตว่าผู้แต่งมักปลูกฝังผู้อ่านให้รักษาศีลข้อ ๒ และศีลข้อ ๓ คือ ห้ามลักทรัพย์และห้ามผิดศีลเรื่องกาม อาจเพราะมีความสำคัญในสังคมภาคใต้ ดังที่อมรา พงศาพิชญ์ (๒๕๔๔: ๑๗๒ - ๑๗๓) กล่าวว่าคนใต้ห่วงใยเรื่องเรื่องสวัสดิภาพผู้คน ทรัพย์สิน และให้ความสำคัญแก่สถาบันครอบครัวที่มั่นคง ศีลธรรมในเรื่องสัมมาอาชีวะ ข้อห้ามการลักขโมย การควบคุมไม่ให้คนประพฤติดีกในกามเป็นศีลธรรมที่ได้รับการยึดถืออย่างเคร่งครัดมากกว่าศีลธรรมข้ออื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การลักขโมยและการคบชู้จะส่งกระทบต่อความมั่นคงของสังคมและเศรษฐกิจโดยรวม สำหรับข้อห้ามที่คนภาคใต้อ่อนแอ คือ การละเว้นเครื่องทองของเมา เนื่องจากเป็นความพึงพอใจและรสนิยมร่วมของคนใต้ จะงดเว้นก็ต่อเมื่ออยู่ในช่วงพิธีกรรมทางศาสนา

ผู้วิจัยพบว่าคำสอนข้างต้นนี้มีมากที่สุด ปัจจัยหนึ่งเกิดจากผู้แต่งส่วนใหญ่เป็นชาวไทยพุทธ ส่งผลให้นิยมสอดแทรกหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ปัจจัยหนึ่งน่าจะเกิดจากอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่ยังลึกกลงไปในสังคมภาคใต้ ซึ่งส่งผลต่อความคิดความเชื่อของชาวใต้ เมื่อแต่งวรรณกรรมจึงมักสอดแทรกความคิดดังกล่าว ปัจจัยต่อมาน่าจะเกิดจากนโยบายของรัฐบาลที่ส่งเสริมพระพุทธศาสนา ดังที่ผู้วิจัยกล่าวไว้แล้วในบทที่ ๒ ส่งผลให้คนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มชาวบ้านมีความรู้เรื่องพุทธธรรมมากขึ้น จึงนิยมให้ความรู้เรื่องหลักธรรมอย่างแพร่หลาย ซึ่งนอกจากแสดงถึงการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีแล้ว ยังทำหน้าที่ของพลเมืองดีของรัฐบาลด้วย เพราะรัฐบาลเห็นว่า “การเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี ไม่เพียงแต่ไม่ขัดแย้งกับการเป็นรัฐกชนที่ดี หากยังเป็นส่วนประกอบสำคัญของการเป็น “พลเมืองดี” (วิทย์ วิศทเวทย์, ๒๕๒๖: ๑๗๕ - ๑๐๕) อีกปัจจัยหนึ่งน่าจะเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม ผู้แต่งอาจรับรู้ว่าคุณในสังคมเริ่มหันเหออกจากค่านิยมเดิม หรือเริ่มเสื่อมในเชิงจริยธรรม การสอนให้เห็นความสำคัญของการมีศรัทธาในพระพุทธศาสนาจึงน่าจะช่วยกล่อมเกลาคคนในสังคม และช่วยกระตุ้นให้คนเห็นความสำคัญของการปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาว่าจะดำเนินชีวิตราบรื่นมากขึ้น

๒) ความสำคัญของการผูกมิตร การสอนผู้อ่านให้ผูกมิตรไมตรีกับเพื่อนบ้านมืออย่างสม่ำเสมอ เช่น เรื่องคติธรรมคำกลอน แนะนำให้คนในสังคมไปมาหาสู่กันตามนิยมเพื่อจะได้ผูกมิตรไมตรีกันไว้ ดังปรากฏในข้อความว่า

การมาไปเป็นกำไรของชีวิต	ทั่วทุกทิศมองให้เห็นเป็นเหมาะสม
คู่อุปถัมภ์ประเพณีการนิยม	ทำสังคมเข้ากันได้ไม่แหวกแนว

(คติธรรมคำกลอน หน้า ๑๗)

ส่วนเรื่องสุราวิวาทนักปราชญ์วิจารณ์ ผู้แต่งสอนให้คนในชุมชนรู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และแบ่งปันกันให้เหมือนญาติของตน ดังปรากฏในข้อความว่า

มีอะไรแบ่งปันกันฉันญาติ	เกิดอาพาธเจ็บป่วยคอยช่วยเหลือ
ถึงไม่ใช่วงศ์ญาติในชาติเชื้อ	ก็เหมือนเนื้ออาตมาถ้าเขาซัง

(สุราวิวาทนักปราชญ์วิจารณ์ หน้า ๖๑)

การสอนให้เห็นความสำคัญของการผูกมิตรปรากฏรองลงมาจากการสอนให้เห็นความสำคัญของการมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ น่าจะเกิดจากการรับรู้ของคนในสังคมภาคใต้ยุคนี้เริ่มห่างเหินกันมากขึ้น อันเนื่องจากการเข้ามาของวัฒนธรรมตะวันตก บิดามารดาบางคนสนับสนุนให้บุตรประพฤติชั่ว หรือปล่อยให้บุตรมีเรื่องทะเลาะวิวาทกับเพื่อนบ้าน (มีในเรื่องศีลห้าภายิต) ชาวบ้านเกิดการเอารัดเอาเปรียบ แข่งขันชิงดีกันมากขึ้น แม้แต่พี่น้องที่นับญาติเฉพาะคนที่มิเงินจนทำให้ค่านิยมเรื่อง “การสาวย่านับโยด” หรือการอยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่ คนในชุมชนต่างก็ผูกสัมพันธ์ไปจนถึงลูกหลานเริ่มหายไป การสอนให้ผูกมิตรกับคนในสังคมจึงเป็นการรักษาค่านิยมที่สั่งสมมาอย่างยาวนานให้คงอยู่ต่อไป

๓) ความสำคัญของความขยันหมั่นเพียร สุริวงส์ พงศ์ไพบูลย์ (๒๕๔๔: ๔๕) กล่าวว่าชาวไต้ยงขาดความขยันเพื่อการพัฒนาอยู่อีกมาก จึงมั่นใจได้ว่าคนจีนซึ่งมีความขยันมากกว่าจะสามารถสร้างฐานะและความก้าวหน้าได้ดีกว่า คำสอนให้ขยันหมั่นเพียรจึงยังดำรงอยู่ต่อไป ทั้งนี้ก็เพื่อกระตุ้นให้ชาวไต้ยงทั้งในด้านการศึกษาและการทำกิจการต่าง ๆ คำสอนมีในเรื่องคำกลอนสอนใจ เทศนาสมุปทา มงคลประหารายฎร์ เป็นต้น เช่น เรื่องเทศนาสมุปทาสอนให้ขยันทำงาน ผู้แต่งขู่ว่าหากเกียจคร้านจะกลายเป็นขอทาน ดังปรากฏในข้อความว่า

ความว่าผู้ขยันอุส่าห์	การงานถ้วนหน้า
เกื้อกูลแก่การตั้งตน	
อุส่าห์สกดบดฝน	การงานเบื้องต้น
หมั่นเพียรตั้งหน้าศึกษา	

ให้รู้สรรพกิจวิทยา	จักเปลื้องปรีชา
ปัญญาเป็นพลคู่งาน	
โตขึ้นตั้งหน้าทำการ	การเรือนการบ้าน
ข้างนอกข้างในตรวจตรา	
สิ่งใดขาดพร้อมต้องหา	อย่าเที่ยวเฮฮา
ยากจนจะต้องขอกทาน	

(เทศนาสมุปทา หน้า ๑)

๔) ความสำคัญของการไม่ข้องเกี่ยวกับอบายมุข คำสอนนี้มีในเรื่อง คติคำกลอนเตือนเพื่อน คำกลอนสอนประชาชน ชัยภายิต เพลงบอกเรื่องอบายมุข ศิลห่าภายิต มงคลประชาราษฎร์ ศิลปคำกลอนสอนใจ สร้างความดีหนีความชั่ว สุรายาเสพติด เป็นต้น ผู้แต่ง สอนให้ไม่ข้องเกี่ยวกับอบายมุขประเภทสุราและการพนันมากที่สุด เนื่องจากส่งผลกระทบต่อ ชุมชนเป็นอย่างมาก เช่น เรื่อง ประวัติสุราคำกลอนกล่าวถึงชาวใต้ที่ฆ่ากันตาย เพราะเมาสุรา ดังนี้

งานบวชนาคแห่งหนึ่งซึ่งโตใหญ่	เหล้าเมรัยเต็มที่มีให้ผลาญ
ขวดกระบอกตรอกไหใช้ในงาน	งบประมาณไม่อันกั้นประตุ
ลัมว้าวควายหลายตัวไม่กลัวบาป	หลานเจ้าภาพโมทนาต้องฆ่าหมู
วันแห่นาคแบกหามกันตามพรู	ผลักมิ่งกูแย่งกันแบกกระแทกไทร
เลขยกกันพัลวันนำขันมาก	พ่อเจ้านาคเข้าห้ามเลือดหลามไหล
ถูกถูกหลงมีดลงตรงหัวใจ	พ่อบรรลัษสนองบุญคุณสุรา

(ประวัติสุราคำกลอน หน้า ๓๐)

ผู้แต่งกล่าวว่า การดื่มสุรากันแพร่หลาย ส่วนหนึ่งเกิดจากการสนับสนุน กิจการผลิตสุราของรัฐ มีในเรื่อง สุราวิวาทนักปราชญ์วิจารณ์ ดังนี้

หาประโยชน์มายัคให้รัฐบาล	งบประมาณแต่ละเดือนเข้าเรือนแสน
ถ้าชั่วช้ำกาลไม่มีแก่น	ต้องจากแดนดินไทยไปเสียนาน

(สุราวิวาทนักปราชญ์วิจารณ์ หน้า ๓๕)

เมื่อศึกษาบริบทดังกล่าวพบว่า รัฐบาลมีรายได้จากภาษีสุราค่อนข้างมาก พิชัย จิระอุดมทรัพย์ (๒๕๒๘: ๑๐ - ๒๐) กล่าวว่า ช่วง พ.ศ. ๒๔๗๔ - ๒๔๘๒ การบริหารงานสุรา อยู่ในความรับผิดชอบของกรมสรรพสามิต โดยรัฐบาลเป็นผู้ผลิตสุราเอง แต่ให้เอกชนเป็นผู้จำหน่าย ทั้งยังให้กรมสรรพสามิตตั้ง โรงงานสุราขึ้นหลายแห่ง แม้กระทั่งภาคใต้เองก็มี

โรงงานผลิตสุราขนาดใหญ่เกิดขึ้นที่จังหวัดสงขลา โดยรัฐบาลเข้าถือหุ้นบริษัทจังหวัด และบริษัทจังหวัดมีสิทธิ์ในการค้าสินค้าของกรมสรรพสามิตทุกชนิด จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๘๕ รัฐบาลยังโอนกิจการโรงงานสุราของกรมสรรพสามิตให้ขึ้นกับกระทรวงอุตสาหกรรมด้วย

นอกจากดื่มสุราแล้วชาวบ้านยังนิยมเล่นการพนันด้วย ในเรื่อง*คำกลอนสอนประชาชน*กล่าวถึงชาวบ้านในชุมชนที่เล่นไพ่กันทั้งวัน เมื่อไม่มีเงินก็นำข้าวของในบ้านไปจำนำ บ้างก็ออกปล้นสะดม จนกลายเป็นเรื่องที่พบเห็นได้ทั่วไป ดังปรากฏในข้อความว่า

ถ้าเล่นติดเข้าแล้วอย่างกินเหล้า รุ่งขึ้นเช้าตะวันเย็นเห็นแต่ใส่

เงินหาได้ใช้จ่ายไม่ไหวใคร คิดแต่ใส่ก๊วนปอกก่อสร้างเวร

ไม่ไทรเล่นมีคพำพำจำนำ หมดแล้วทำของเมียเสียดวงเขน

บังเกิดโจรกรรมทำจนเงิน ก่อแต่เวรทุกวันฉันสากแล้ว

(คำกลอนสอนประชาชน หน้า ๒๕)

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการเล่นการพนัน ส่วนหนึ่งน่าจะเกิดจากความยากจน ชาวบ้านมีนิสัยเกียจคร้าน นิยมเสี่ยงโชค และมีความรู้ไม่มากพอที่จะไปประกอบอาชีพอื่นหรือเกิดจากเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ใคร่กวาดขัน เนื่องจากคอยจับโจร (นิภา หิรัญวรชาติ, ๒๕๔๖: ๓๖) อีกส่วนหนึ่งก็จะเกิดจากนิสัยที่เคยเป็นมาในอดีต ดังที่ชัย เรื่อง*ศิลป์* (๒๕๔๕: ๑๕) กล่าวว่าการพนันของชาวใต้ที่มีกันมากนี้ เริ่มแรกน่าจะเกิดจากชาวจีนนำอบายมุขเข้ามาในภาคใต้ มีทั้งการพนันตามโรงบ่อน โรงหวย โรงยาฝิ่น โรงเหล้าและโสเภณี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดนครศรีธรรมราชที่ชาวจีนส่วนใหญ่เป็นก๊กเหมืองแร่ ก๊กจีนเหล่านี้หาทางผ่อนคลายความเครียดด้วยการเล่นการพนันประเภทถั่ว โป้ ไฟ แล้วคนไทยก็รับวิถีชีวิตนี้มา นอกจากนี้ก็เกิดจากการสนับสนุนของรัฐบาล เพราะเห็นว่าทำให้เศรษฐกิจเคลื่อนไหวดี ดังในสมัยรัชกาลที่ ๑ เกิดข้าวยากหมากแพง จึงโปรดให้เงินทองซึ่งเป็นนายอากรสุราออกห่วยขึ้นเป็นครั้งแรก ห่วยเป็นการพนันชนิดใหม่ และเล่นสะดวกกว่าเล่นโป้และถั่ว เพราะไม่ต้องเข้าไปเล่นในโรงบ่อน เพียงแต่ให้ตัวแทนไปตั้งโต๊ะรับแทงห่วยตามชุมชน พระภิกษุสามเณรอยากแทงห่วยก็ให้เงินลูกศิษย์ไปแทงได้โดยไม่ต้องเล่นเอง ทำให้นายอากรและท้องพระคลังมีรายได้มากขึ้น เป็นเหตุให้ราษฎรยากจนลง บางคนถึงกับขายบุตรและภรรยาเพื่อเอาเงินมาเล่นการพนัน บ้างก็เป็นผู้ร้ายที่ขโมยทรัพย์ การอนุญาตให้ตั้งบ่อนเบี้ยและโรงหวยจึงเพาะนิสัยคนไทยให้นิยมเล่นการพนัน

ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ ๕ โปรดให้ลดจำนวนบ่อนเบี้ยลง เพราะทำให้คนไทยเสียทรัพย์ อย่างไรก็ตาม ช่วง ร.ศ. ๑๒๒ รัฐบาลกลับให้ตั้งบ่อนเบี้ยขึ้นในมณฑลนครศรีธรรมราชและมณฑลชุมพร เนื่องจากชาวจีนไม่ยอมทำงาน ส่งผลให้การทำเหมืองแร่ดีบุกตกต่ำ การเล่นการพนันจึงกลับมาอีกครั้ง แต่ท้ายสุดพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรง

ประกาศให้ยุบโรงบ่อนเนื่องจากส่งผลให้ชาวบ้านยากจนลง (กรรณิการ์ ต้นประเสริฐ ภูธร ภูมะธน และคณะ, ๒๕๔๐: ๑๘๖ - ๒๐๓) ผู้แต่งอาจเห็นว่าการเสพบายมุขไม่ทำให้การดำเนินชีวิตราบรื่นได้ นอกจากนี้ยังส่งผลต่อการพัฒนาชุมชน ตลอดจนประเทศชาติ จึงแนะนำให้เลิกบายมุข

๕) *ความสำคัญของความไม่ประมาท* ช่วยให้ดำเนินชีวิตอย่างระมัดระวัง และรอบคอบมากขึ้น ดังเรื่อง*เทศนาสมุปทา*สอนว่าการดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาทช่วยให้ห่างไกลจากโรคร้ายไข้เจ็บ เช่น ไม่นำสัตว์ที่ตายด้วยโรคระบาดมารับประทานหรือขาย รับประทานอาหารที่ปรุงสุกใหม่ ดื่มน้ำที่ดื่มสะอาดแล้ว และสร้างสุขาที่ถูกสุขลักษณะ ดังข้อความต่อไปนี้

สัตว์ตายด้วยโรคระบาดทั่วพลอย	ไซ้ของอร่อย
เชื้อโรคจักพลอยถึงตาย	
อย่านำมากินและขาย	เราพันอันตราย
ผู้อื่นได้ทุกข์ต่อไป	
ผักสดไม่ควรไวใจ	สุกเสียด้วยไฟ
ลวกล้างก่อนรับประทาน	
น้ำคลองต้องต้มให้พล่าน	ล้างถ้วยล้างจาน
ไม่ดื่มเชื้อโรคจะพลอย	
อุจจาระปนสิ่งเสื่อมสอย	แมลงวันใหญ่ค่อย
นำชากมาตอมอาหาร	
เชื้อโรคติดมาสาธารณ์	ควรทำช่วมฐาน
รวมถ่ายในที่แห่งเดียว	

(เทศนาสมุปทา หน้า ๕ - ๗)

จากตัวอย่างเห็นได้ว่าการสอนเรื่องความไม่ประมาทอิงกับหลักการที่เป็นวิทยาศาสตร์ซึ่งเข้ากับสังคมสมัยใหม่ ทั้งนี้ก็เพื่อให้คนทั่วไปดำเนินชีวิตที่ถูกสุขลักษณะมากขึ้น

๖) *ความสำคัญของความกตัญญูรู้คุณคน* ผู้ที่กตัญญูรู้คุณคนจะพบแต่ความสุขความเจริญ อย่างไรก็ตาม สังคมปัจจุบันพบเห็นคนอกตัญญูจำนวนมาก ดังที่ผู้แต่งกล่าวว่า เด็กรุ่นใหม่มักอกตัญญูต่อบิดามารดาของตน (คำสอนมีอย่างสม่ำเสมอ) เช่น เรื่อง*คำกลอนสอนใจ* กล่าวถึงเด็กรุ่นใหม่ว่ามีกตัญญูต่อบิดามารดาของตน โดยมองบิดามารดาเหมือนเป็น “ชะหญา” (ภาษาที่ใส่หญ้าให้วัวกิน) หมายถึง ไม่สำคัญ ไม่มีคุณค่า ผู้แต่งกล่าวว่าผู้ที่อกตัญญูต่อบิดามารดาเปรียบเสมือนการเลี้ยงสุนัขที่เสียจริต มีแต่ทำให้เจ้าของเสียใจ แม้แต่ผู้เฒ่าผู้แก่ก็พูดยั่วเข้า

จนทำให้เขารำคาญ เป็นพวก “ล้ำสาม” คือ คุ่มดีคุ่มร้ายจึงไม่ควรคบหา ไม่ว่าผู้้นั้นจะมีฐานะยากจน หรือร่ำรวยก็ตาม แม้จะมีรูปงามก็ไม่ควรหันไปมอง ดังคำสอนว่า

พอกับแม่มั่นแลเหมือนชะหล้า	เกิดลูกมาผิดคนผลอะไร
เวรได้ทำกรรมสร้างแต่ปางใด	เมื่อลูกใหญ่ขึ้นมาค่าทุกวัน
ผู้ไม่รู้จักคุณค่าเปรียบว่า	เหมือนรักษาลูกหมาคนบ้าหวัน
กับคนแก่พูดเยออยู่ทุกวัน	อ้ายพันธุ้นั้นเขาวามันบ้ากาม
ถึงจะมีหรือจนคนเช่นนั้น	อย่าไปคบกับมันพันธุ้ล้ำสาม
ใครคบมันเป็นมิตรชั่วติดตาม	ถึงรูปงามเหมือนนางฟ้าอย่าผันแล

(คำกลอนสอนใจ หน้า ๑๘)

นอกจากนี้เด็กรุ่นใหม่มักหลบหลู่ผู้สูงวัยว่าไม่ทันสมัย ผู้แต่งเตือนสติว่าไม่ควรแสดงพฤติกรรมดังกล่าว หากไม่มีคนรุ่นเก่าก็คงไม่มีผู้กำหนดคัวบทกฎหมาย บทบัญญัติทางวินัยหรือแบบแผนต่าง ๆ ให้คนรุ่นหลังปฏิบัติตาม ดังปรากฏในเรื่อง *มงคลประชาราษฎร์* ว่า

เด็กทุกวันพูดจาพาให้แปลก	ว่าแต่แรกคนชราพาโง่งเงลา
จะพูดจาว่ากันไม่ทันเรา	เปรียบเหมือนเต่าหลงเมลงเลใจ
ถ้าผู้เฒ่าไม่มีปัญญา	ศาสนาไม่รู้ว่าจะอยู่ไหน
ทั้งแบบบทกฎหมายใช้ของใคร	ธรรมวินัยเขาสร้างแรกปางก่อน

(มงคลประชาราษฎร์ หน้า ๒๔)

ผู้แต่งเรื่อง *หลายเรื่องหลายกรส* สอนว่าผู้ที่ลบหลู่ดูหมิ่นหรือลืมนึกคน มีค่าน้อยกว่าไม้กระพี้ที่ลอยมาตามน้ำ ส่วนผู้ที่ไม่ลบหลู่หรือไม่ลืมนึกคนเปรียบเหมือนไม้ค้อนและไม้แสมที่ใช้เป็นเชื้อเพลิงได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

ไม้กระพี้ยังมีสาระบ้าง	จงดูอย่างไม้ค้อนท่อนแสม
ใช้ใส่ไฟฟุ้ง, แกงพลิกแพลงแปร	ไปตามแต่ใจปองของชาวชน
คนหลบหลู่ไม่รู้จักคุณค่าโทษ	ปราชญ์เอ๋ยโอบรับบรรยายว่าไร้ผล
ไม่ควรคบพบหากาลิชน	เพราะนำผลคือให้ไร้จากคุณฯ

(หลายเรื่องหลายกรส หน้า ๓ - ๔)

๗) ความสำคัญของการเลือกคบคนและรู้เท่าทันคน การรู้จักเลือกคบคน และรู้เท่าทันคนช่วยป้องกันอันตรายในชีวิตและทรัพย์สินได้ ผู้แต่งแนะนำว่าควรคบผู้ที่มีจิตใจงาม เป็นนักปราชญ์ หรือเป็นผู้เฒ่าที่น่านับถือ ไม่คบหญิงที่มีเล่ห์เหลี่ยมมารยา หญิงที่แต่งงานมาแล้วถึง

๓ ครั้ง ชาวจีนที่ชอบเอาโรคเอาเปรียบ มิตรปากหวานก้นเปรี้ยว สมณะเลว ผู้ที่เสพอบายมุข มีนิสัย
 น้อฉล คดโกง ออกตัญญู และศัตรูเก่า เช่น *ชัยภายิต นานาสุภายิต ๒* และ *มงคลประหารายฎร์*

เรื่อง *ศิลปคำกลอนสอนใจ* สอนว่าการคบคนควรพิจารณาอย่างถี่ถ้วนถี่
 ไม่คบคนชั่ว เพราะจะมีนิสัยชั่วด้วย ให้คบบัณฑิต เพราะช่วยให้หลุดพ้นจากความชั่ว ดังนี้

จงคบแต่บัณฑิตจะผลิตผล	จะพาดนชำระสาระเลว
เมื่อเขาสอนศีลธรรมจงจำเร็ว	ไม่ควรเขวใจจิตที่ผิดธรรม
ตถาคตโปรดสอนนิกรสัตว์	ให้วิริติแต่ศีลจะสิ้นกรรม
คบพวกโจรปล้นลักจิตรักคำ	เที่ยวกระทำทุจริตผิดวิสัย
ประพฤติดำคำพระชนะมาร	มาล้างผลาญมิได้ทั้งหลายภัย
เป็นกระษัตริย์รวมหัวในทั่วกาย	แสนสบายตามคำพระสัมมา

(ศิลปคำกลอนสอนใจ หน้า ๒๕)

นอกจากควรรู้จักเลือกคบคนแล้ว ผู้แต่งยังสอนให้รู้เท่าทันคนในสังคม
 ด้วย โดยเฉพาะให้รู้เท่าทันคนในชุมชนของตนเพื่อป้องกันไม่ให้ตกเป็นเหยื่อของอธรรมหรือผู้ที่
 คิดร้าย ดังเรื่อง *มงคลประหารายฎร์* สอนให้รู้เท่าทันพฤติกรรมของคนต่อไปนี้ เช่น เมื่อจะขอยืมเงิน
 ก็พูดจาอ่อนหวานเป็นพิเศษ ต่อมาก็พูดประจบสอพลอหรือยกยอว่าจะเป็นเพื่อนกันจนวันตาย เมื่อ
 ได้เงินแล้วก็หนีหน้าไป ผู้แต่งแนะนำว่าควรคบมิตรที่พูดจาโผงผาง เนื่องจากเป็นเหมือนทุเรียนที่
 ข้างนอกไม่งาม แต่ข้างในงาม ดังปรากฏในข้อความว่า

เพื่อนจะยืมจะกู้ต้องดูหน้า	อย่าปลั่งทำคนหลอพูดไกล
จะพูดมากปากหวานสักปานไร	สังเกตไปให้มากอยากจะรู้
เพื่อนดับ โคลงมาหาออกท่าหมอ	เจ็บเหมือนต่อมาไซถูกใบหู
พูดก็มากปากหวานสันดานคู	คดเหมือนงูเลื้อยหาลูกปลาคลัก
ถ้าใครหลงส่งให้ไหว้ต่อหน้า	ว่าผมมาฟังบุญคุณไม่ผลัก
ธนบัตรยังใหม่ชอบใจนัก	เป็นเพื่อนรักแก่กันจนวันตาย
พอรับได้ไหว้ลาพาจากบ้าน	ไม่ต้องการส่งกลับคิดหยับหาย
คนทุกวันคารมพูดคมคาย	นอกโสภานในขมไม่สมหวัง
คนพูดหยาบใจดีพาที่ดัง	อย่าฟังซังเปรียบดูเหมือนทุเรียน

(มงคลประหารายฎร์ หน้า ๒๔)

๘) ความสำคัญของการเลี้ยงชีพอย่างสุจริต คำสอนมีทั่วไป อาชีพสุจริต ที่กล่าวถึง เช่น ทำนา ทำสวน ค้าขาย หรือรับราชการ ดังปรากฏในเรื่อง มงคลสูตรวิภาคบรรยาย ว่า เมื่อชวนขายชอบทางดี เช่นปัจจุบันนี้เลือกทางสบาย ประกอบการฝ่ายกสิกรรม ทำนาทำสวนขายค้า ทรัพย์แสวงหาไม่มีโทษ หรือปราโมทย์ราชภัฏกรรม คือ กระทำทางราชการ แต่ล้วนงานในทางชอบ เมื่อประกอบประกิจดี ชื่อว่ามีตั้งต้น ไว้ ที่ชอบฝ่ายมงคลควร แต่ก็เป็นส่วนฝ่ายปัจจุบัน

(มงคลสูตรวิภาคบรรยาย หน้า ๑๗)

อนึ่ง การเน้นย้ำให้เลี้ยงชีพอย่างสุจริตนี้ เกิดจากผู้แต่งรับรู้ว่าชาวบ้าน ส่วนหนึ่งเลี้ยงชีพไม่สุจริต เช่น เป็นโจรผู้ร้าย (มีอย่างสม่าเสมอ) บ้างก็ค้ายาเสพติด (คำสอนมีในเรื่อง สุรายาเสพติด) หรือบ้างก็เล่นหวย (มีอย่างสม่าเสมอ) จึงแนะนำให้ชาวบ้านเลี้ยงชีพอย่างสุจริต จะได้ไม่ทุกข์ใจภายหลัง เช่น เรื่อง ชัชภายิต กล่าวว่าสมัยนี้สังคมเข้มงวดเรื่องโจรผู้ร้ายกันมาก มีกำนัน ผู้ใหญ่บ้านหรือคนในชุมชนคอยเฝ้าสอดส่องจับโจรผู้ร้ายอย่างใกล้ชิด เมื่อถูกจับแล้ว ไซ้ว่าจะหลุดออกมาย่าง ๆ เหมือนในสมัยก่อน หากไม่มีเงินจ้างทนายสู้คดีก็ต้องติดคุกหลายปี สุดท้ายก็เสียทั้งการงานและทรัพย์สิน ดังตัวอย่างบางตอนที่ว่า

ป้อมตระวางกว้างใหญ่น่าใจหาย	หลวงแกล้งสร้างเอาไว้ไซ้ขังหมี
ที่โทษเบาเอาไซ้ช้นอกก็มี	บ้างคือภัยโทษสั่งโปรดปล่อย
บ้างคดีที่ทำกรรมอันหนัก	เที่ยวปล้นลักฆ่าฟันกันมิถอย
ถูกสักรายจ่ายเงินตั้งหลายร้อย	มิไซ้ช้อยเอาเงินตรามาสู้ความ
สู้ไม่ดิหนีไม่พ้นตนต้องโทษ	พยานโจทก์ก็มีหลักนายชกถาม
ฝ่ายจำเลยไม่ดีที่สู้ความ	ตัดสินตามคำโจทก์โทษหลายปี
ทั้งการงานก็เสียเบียดก็หมด	ข้าวก็อดเพราะขาดน้าบัดสี
ได้เงินมาเพราะลักเหมือนอัคริ	ถ้าเรื่องมีสู้กันบันตันทุน
เป็นความทุกวันนี้มีไซ้ง่าย	ถ้าหาไม่เงินทองเป็นกองหนุน
อาจแพ้ความก็ได้เพราะไม่ทุน	มาเจ็จจนป้อนให้ทนายความ

(ชัชภายิต หน้า ๑๘ - ๑๙)

๙) ความสำคัญของการพูด คำสอนมีในเรื่อง เทศนาสมุททา นานาสุภายิต ๒ มงคลประหาราษฎร์ ศิลปคำกลอนสอนใจ เป็นต้น ส่วนใหญ่สอนว่าเมื่อจะพูดกับใคร ควรพูดไปเพราะ ไม่พูดเท็จ ไม่พูดให้ร้ายผู้อื่น ไม่พูดเสียดสี รู้จักรักษาความลับ รวมทั้งรู้จักจับน้าเสียงและ ท่วงทีของผู้พูดว่าร้ายหรือดี ดังนี้

กระบวนคำพูดจากัน	ให้รู้เลือกสัน
เปล่งกล่าวแต่วาจาดี	
ระวังอย่าให้เสียคติ	ถึงแม้พูดดี
ยังต้องรู้ที่และประมาณ	
เจียมตนก่อนแต่กล่าวสาร	สำนวนโวหาร
อย่างไรหนควรพูดกับใคร	
ความลับไม่ควรไว้ใจ	แม้สนิทอย่างไร
เขาคงเปิดเผยสักวัน	
เขากล่าวร้ายมาอย่าหุนหัน	สู้ทนเลือกสัน
ให้ได้เปล่งวาจางาม	
กำลังเขาเหนื่อยอย่าถาม	ถ้าอยากรู้ความ
เว้นไว้ต่อเมื่อใจสบาย	
เราจะฟังเขาพูดทั้งหลาย	จงรู้แยกคาย
ในท่วงในที่เขาก่อน	
เขาจะพูดชมติหรือสอน	หรือพูดขอขออน
ต้นลึกเข้าใจให้กัน	

(เทศนาสมุปทา หน้า ๑๕ - ๑๖)

เรื่องศิลปคำกลอนสอนใจสอนให้พูดแต่คำสัตย์ และให้ระมัดระวังคำพูด โดยเฉพาะในช่วงการทำสงคราม ผู้แต่งแนะนำว่าการพูดที่ดี คือ ต้องรู้จักพูด เพราะคนที่พูดดีย่อมมีแต่คนรักและพร้อมที่จะสนับสนุน ดังปรากฏในข้อความว่า

จงเคารพแต่คำที่รำสัจน์	กิจวัตรทุกวันรำพรรณา
สมัยนี้สงครามลูกถามมา	ใช้วาจาเป็นอาวุธยุทธภัณฑ์
วาจาดีเป็นศรีทวิศักดิ์	มีคนรักสรรถ้อยขอร่อยกรรม
เขาสนับสนุนคุณอนันต์	กล่าวรำพรรณาหวานหูไม่รู้หาย

(ศิลปคำกลอนสอนใจ หน้า ๓๕)

๑๐) ความสำคัญของการประหยัคคอคอม การประหยัคคอคอมช่วยให้ดำเนินชีวิตอยู่ได้ในช่วงที่ประสบภัยต่าง ๆ ผู้แต่งแนะนำว่าการประหยัคที่ดี คือ รู้จักรักษาของกินของใช้ รู้จักซ่อมแซมและบำรุงรักษาบ้านเรือน และไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ดังคำสอนว่า

ต้องการเงินต้องการรัตประหยัศทรัพย์ เมื่อจะจับจ่ายไปให้ผืนผอน
 มีหนึ่งจ่ายสองต้องเดือดร้อน อนาทรใจจิตคิดยุ่งไขว
 (ศิลปคำกลอนสอนใจ หน้า ๒๖)

เรื่องมงคลประหารราษฎรสอนให้รู้จักถอดอมด้วยการแบ่งเงินออกเป็น ๕ ส่วน ส่วนแรกเก็บไว้ใช้บำรุงศาสนา ส่วนที่สองเก็บไว้ใช้ยามป่วยไข้ ส่วนที่สามเก็บไว้เสียดาญ ส่วนที่สี่เก็บไว้ซื้อของกินของใช้ และส่วนที่ห้าเก็บไว้ซื้อเครื่องมือเครื่องใช้ ดังปรากฏในข้อความว่า

อุตสาหกรรมปล้ำทำให้จริงอย่าทิ้งชัง	คงสมหวังความดีที่เราหมาย
อุตสาหกรรมปล้ำทำใจให้เหลือจ่าย	เก็บดับไว้สักส่วนไม่กวนใจ
เกิดธุระปะทุกซ์หรือเจ็บไข้	หรือเป็นตายต่อเดียวเที่ยวฟ้าไหน
ต้องแยกสัพพ์ปันส่วนควรอย่างไร	ส่วนหนึ่งใส่หีบเพ็ชรสำเร็จการ
เอาฝากไว้กับพระรัตนตรัย	ได้อาศัยชั่วหล้าอวสาน
ส่วนหนึ่งไว้ให้เป็นแพทย์ประจำบ้าน	เมื่อถึงกาลเจ็บไข้ได้ช่วยตัว
ส่วนหนึ่งนายใช้คำราชการ	สำหรับท่านกรณารักษาหัว
ส่วนหนึ่งไว้ซื้อเสบียงเลี้ยงครอบครัว	เครื่องแกงขี้ผึ้งนุ่งห่มพอสมควร
ส่วนหนึ่งเราเอาไว้ใช้ทำงาน	ทำรั้วบ้านปลูกสร้างถางเรือกสวน
จะแลกกล้าจ่ายใช้พอควร	ให้ประมวลเก็บดับประคับประคอง

(มงคลประหารราษฎร หน้า ๒๑)

๑๑) ความสำคัญของความรู้ วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” กล่าวตรงกับคำสอนโบราณว่าการศึกษาความรู้ ช่วยสร้างความเจริญให้แก่ตน ดังนี้

จะพึงใครไม่ได้เหมือนหมาหมาด	จะพึงญาติ ๆ ก็ชิงผินหลังหนี
เกิดเป็นคนพึงวิชาจะพาดี	สามัคคีผูกพันกับบัณฑิต
จะบังเกิดปัญญาเครื่องพาตัว	คงเดินหัวไปไม่ได้ไม่ค้อยผิด
ได้สมบัติเมธีดีเป็นนิตย์	เลี้ยงชีวิตครอบครัวจนตัวตาย

(มงคลประหารราษฎร หน้า ๖)

ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่าสมัยนี้ชาวบ้านสอนให้เรียนหนังสือที่โรงเรียน ไม่ใช่ที่วัดเหมือนในอดีต อาจเพราะชาวบ้านเริ่มรับรู้ว่าการเรียนหนังสือที่โรงเรียนมีประโยชน์ สามารถนำวิชาความรู้ไปประกอบอาชีพในอนาคตได้ ดังคำสอนที่ว่า “วิชาดีเป็นศรีคู่จประทีป การอาชีพประกอบให้รอบหัว” (ประวัติการณ์เดือนไทย หน้า ๓) หากไม่รู้จักแสวงหาความรู้ จะส่งผลให้ยากจนอยู่ร่ำไป สอดคล้องกับที่กิตติ ดันไทย (๒๕๕๒: ๗๖ - ๗๗) กล่าวว่าช่วงก่อน พ.ศ. ๒๔๕๓

การศึกษาของคนในชุมชนขยายตัวช้า แม้มีการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. ๒๔๖๔ เพราะชาวบ้านหลีกเลี่ยงไม่ให้บุตรหลานเรียนหนังสือ จนกระทั่ง ชาวบ้านเริ่มรับรู้เรื่องการมีอาชีพการงานที่ดีของคนเรียนหนังสือ จึงสนับสนุนการศึกษามากขึ้น โดยเชื่อว่าจะช่วยยกฐานะของตนและครอบครัวได้ การส่งบุตรหลานเข้าเรียนหนังสือจึงขยายตัวตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๐

๑๒) ความสำคัญของการพึ่งตนเอง การพึ่งตนเองเป็นหนทางที่ช่วยให้อยู่รอดในสังคมได้ ผู้แต่งสอนว่าควรพึ่งตนเองให้ได้เสียก่อน แล้วจึงค่อยขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น หากพึ่งแต่ผู้อื่นจะเป็นการรบกวนเขา เพราะบางครั้งเขาเองก็ติดงานของเขาเหมือนกัน ผู้แต่งกล่าวถึงยุคสมัยที่วัดคุณค่ากันที่เงินทองว่าหากต้องการให้ใครช่วยงานก็ต้องจ้างเขา ไม่สามารถออกปากไหว้วานเหมือนในอดีตได้ จึงควรพึ่งตนเอง ดังกล่าวไว้ในเรื่อง วิสุทธิธรรมภาษิต ว่า

โบราณว่าถ้าเหลือกำลังลาก	ให้ออกปากบอกแขกช่วยแบกหาม
สมัยนี้ไม่มีหน้าพยายาม	ให้เขาหามหอบของตนต้องการ
ยามที่แขกคนใดใจเอื้อเพื่อ	มาช่วยเหลือเชื่อคำโบราณขาน
เพราะเขาเองก็ติดกิจการ	การไหว้วานขัดขวางต้องจ้างทำ
ตนของตนพึ่งตนจนใช้ได้	แล้วจึงให้เขาชูปอุปถัมภ์
งานเป็นสื่อถือหลักเครื่องชักนำ	เป็นการทำที่พึ่งให้ถึงใจ

(วิสุทธิธรรมภาษิต หน้า ๗)

๑๓) ความสำคัญของความเข้าใจโลก คือ การยอมรับความจริงของชีวิตที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เพื่อช่วยให้ดำเนินชีวิตได้ราบรื่น เช่น การนิทานเป็นเรื่องธรรมดาของโลก เมื่อมีอำนาจได้ก็ย่อมสูญเสียอำนาจได้เช่นกัน การแก่นิสัยคนช่างนินทานั้นแก้ยาก มนุษย์ย่อมมีนิสัยที่แตกต่างกัน และมนุษย์เกิดมาต้องตาย เช่น เรื่อง นานาสุภาษิต ๒ กล่าวว่าการรักษาน้ำใจของมนุษย์ทำได้ยาก เนื่องจากมนุษย์มีความชอบที่แตกต่างกัน แม้พระพุทธเจ้าซึ่งเป็นคนดีก็ยังมีคนชัง ดังนี้

รักษาน้ำใจมนุษย์สุดลำบาก	น้ำกล้วมากพลิกไฟล่หลายแขนง
บ้างชอบเปรี้ยวหวานสั้มสุดด้มแกง	ลำบากแรงเพราะต่างจิตสุดคิดปรุง
ถ้าเค็มจัดไปขัดกับคนหวาน	นำราคาญพูดแต่ปากยากผู้หุง
ถูกใจเค็กรุ่นใหม่ขัดใจลุง	สุดจะปรุงให้ถูกในน้ำใจคน
แดดออกกล้าร้อนแรงค่าแข่งแดด	ฝนตกเปล็ดหนาวแรงค่าแข่งฝน
รักษาน้ำใจมนุษย์สุดยากสิ้น	พระทศพลแสนดีมีคณชัง

(นานาสุภาษิต ๒ หน้า ๑๑)

จากที่กล่าวมาในหัวข้อนี้ทำให้เห็นว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ยังคงสืบทอดคำสอนจากวรรณกรรมคำสอนภาคใต้สมัยโบราณอยู่ได้แก่ สอนให้เห็นความสำคัญของการมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ความสำคัญของการผูกมิตรกับคนในสังคม ความสำคัญของการขยันหมั่นเพียร ความสำคัญของการไม่ข้องเกี่ยวกับอบายมุข ความสำคัญของการไม่ประมาท ความสำคัญของการกตัญญูรู้คุณคน ความสำคัญของการเลือกคบคนและรู้เท่าทันคน ความสำคัญของการเลี้ยงชีพอย่างสุจริต ความสำคัญของการพูด ความสำคัญของการประหยัดอดออม ความสำคัญของการรู้ ความสำคัญของการพึ่งตนเอง และความสำคัญของการเข้าใจโลก โดยเน้นสอนผู้อ่านชาวใต้ ซึ่งต่างจากสมัยก่อนที่ไม่ระบุกลุ่มผู้รับอย่างชัดเจน

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าคำสอนดังกล่าวใช้ได้ดีในช่วงที่สังคมภาคใต้กำลังเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น ปัญหาอันเนื่องมาจากวัฒนธรรมทุนนิยมที่ให้ความสำคัญกับเงิน หรือปัญหาเรื่องปากท้องในช่วงสงคราม จึงคาดหวังให้ผู้อ่านนำคำสอนโบราณไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อช่วยให้ดำเนินชีวิตราบรื่นขึ้น เช่น สอนให้เลือกคบคนหรือรู้เท่าทันคน เพื่อไม่ให้ตกเป็นเหยื่อของเพื่อนบ้านที่หลอกลวงกันมากขึ้น หรือสอนให้ประหยัดอดออม เพื่อช่วยให้อยู่รอดในช่วงที่ประสบปัญหาข้าวยากหามาแพง นอกจากนี้ก็ช่วยแก้ปัญหาชุมชนด้วย เช่น สอนให้เลี้ยงชีพอย่างสุจริตเพื่อแก้ปัญหาเรื่องโจรผู้ร้าย สอนให้รู้จักผูกมิตรเพื่อแก้ปัญหาการแก่งแย่งที่นาของผู้อื่น และสอนไม่ให้ข้องเกี่ยวกับอบายมุขเพื่อแก้ปัญหาเรื่องอบายมุข ตลอดจนการปรับแก้นิสัยและบุคลิกบางอย่างของคนในชุมชนที่อาจส่งผลกระทบต่อพัฒนาท้องถิ่น เช่น สอนให้ขยันทำงานเพื่อแก้การมีนิสัยขี้เกียจและเฉื่อยชา สอนให้ประหยัดอดออม เพื่อแก้นิสัยฟุ่มเฟือยและไม่รู้จักประมาณการใช้จ่าย และสอนให้เห็นความสำคัญของความรู้ เพื่อแก้ปัญหาเรื่องการไม่สนับสนุนให้บุตรหลานเรียนหนังสืออย่างจริงจัง

ผู้วิจัยพบว่าคำสอนที่สืบทอดมานี้ช่วยรักษาค่านิยมเดิมที่นับวันเริ่มเสื่อมถอยลงด้วย เช่น สอนให้กตัญญูรู้คุณคน เพราะรับรู้ว่าเป็นเด็กรุ่นใหม่ปฏิบัติต่อบิดามารดาด้วยนิสัยที่หยาบช้ำ ดังการแสดงพฤติกรรมที่ว่า “พ่อแม่ขอเบี่ยงทำหน้าบูด ปากไม่พูดโยนให้เสียงดังผาง” (สุภายิตศรีนวล หน้า ๕) หรือ “พ่อแม่ด่ามันด่าค่ากันไป มันขัดใจชะไม้ฮักไม่กลัว” (คำกลอนสอนใจ หน้า ๑๗) สอนให้รู้จักเข้าวัดฟังธรรม เพราะตระหนักว่าคนในสังคมเริ่มละเลยสิ่งเหล่านี้หรือไม่รู้จัก “บาปบุญ” หรือสอนให้รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เพราะเริ่มเห็นคนเห็นแก่ตัวมากขึ้น

การปฏิบัติตามคำสอนโบราณ นอกจากช่วยให้มีชีวิตราบรื่นขึ้นแล้ว ยังช่วยพัฒนาประเทศชาติด้วย เช่น ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม คณะรัฐบาลปลูกฝังพลเมืองให้เห็นความสำคัญของการศึกษา อุตสาหะในการทำงาน ไม่ประมาท ประหยัดอดออม รู้จักพูด และ

ละเว้นพฤติกรรมด้านลบ* ดังที่หลวงวิจิตรวาทการ นักคิดในสมัยสร้างชาติ (๒๕๑๑: ๓๔๐) เชื่อในสมมุติฐานว่ามูลเหตุแห่งความทรุดโทรมของชาติเกิดจากความ โง่ ความเกียจคร้าน และความประมาท ส่วนมูลเหตุแห่งความรุ่งโรจน์ คือ วิชาความรู้ ความขยันขันแข็ง และความไม่ประมาท หากชาวบ้านปฏิบัติตามได้ก็จะไม่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ

ทำให้เห็นว่าคำสอน โบราณยังใช้ได้ดีในสังคมที่พัฒนาเปลี่ยนแปลงไป ที่สำคัญคือ ใช้ได้ในวงกว้าง กล่าวคือ หากผู้อ่านปฏิบัติตามได้ ไม่เพียงแต่ทำให้ตนเองดีขึ้น ยังเป็นการรักษาค่านิยมเดิมไว้ ทั้งยังช่วยพัฒนาประเทศชาติด้วย

เมื่อพิจารณาภาพรวมของคำสอน ผู้วิจัยพบว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” จำนวน ๓๖ เรื่องที่ใช้สอนคนทั่วไปสอนเรื่องต่าง ๆ มากบ้างน้อยบ้างตามความสนใจของผู้แต่ง คำสอนที่ผู้แต่งให้ความสำคัญมากเป็นพิเศษในยุคนี้ คือ สอนการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา และสอนการผูกมิตรกับคนในสังคม ทั้งนี้ เกิดจากคำสอนทั้ง ๒ เรื่องช่วยสร้างความสุขความเจริญให้แก่ตนเองและแก่สังคมชนบทมากกว่าคำสอนเรื่องอื่น ๆ นอกจากนี้ยังช่วยให้สถาบันสังคมมั่นคงแข็งแรง ไม่สั่นคลอนตามระบบทุนนิยม ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๒๘ แสดงภาพรวมของคำสอนที่ใช้สอนคนทั่วไป

รายชื่อวรรณกรรม	ความสำคัญของการมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา	ความสำคัญของการผูกมิตร	ความสำคัญของความขยันหมั่นเพียร	ความสำคัญของการไม่ข้องเกี่ยวกับอบายมุข	ความสำคัญของการไม่ประมาท	ความสำคัญของความกตัญญูรู้คุณคน	ความสำคัญของการเลือกคบคนและรู้เท่าทัน	ความสำคัญของการเสียชีพอย่างสุจริต	ความสำคัญของการพูด	ความสำคัญของการประหยัดอดออม	ความสำคัญของการรู้	ความสำคัญของการพึ่งตนเอง	ความสำคัญของการเข้าใจโลก
กตัญญูคำกลอน	✓	-	-	✓	-	✓	-	-	-	-	-	-	-
กรรมกิเลสคำกลอน	✓	-	-	-	-	-	-	✓	-	-	-	-	-
กายสังขารสติ	✓	-	-	-	-	-	-	✓	-	-	-	-	-
คติคำกลอนเตือนเพื่อน	-	✓	-	✓	✓	-	✓	-	✓	-	-	-	-

* ดูรายละเอียดได้ที่หนังสือ “ที่ระลึกในงานเปิดตึกที่ทำการกระทรวงวัฒนธรรม และสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ ๒๔๕๗” ของกระทรวงวัฒนธรรม จัดพิมพ์โดยโรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม พ.ศ. ๒๔๕๗

รายชื่อวรรณกรรม	ความสำคัญของการมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา	ความสำคัญของการผูกมิตร	ความสำคัญของความซื่อสัตย์สุจริต	ความสำคัญของการไม่ข้องเกี่ยวกับอบายมุข	ความสำคัญของการไม่ประมาท	ความสำคัญของการความดีมีคุณคน	ความสำคัญของการเลือกคบคนและรู้เท่าทัน	ความสำคัญของการเลี้ยงชีพอย่างสุจริต	ความสำคัญของการพูด	ความสำคัญของการประหยัดอดออม	ความสำคัญของการความรู้	ความสำคัญของการพึ่งตนเอง	ความสำคัญของการความเข้าใจโลก
คติธรรมคำกลอน ๑	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	-	✓	✓	✓
คติสอนใจ	✓	-	✓	-	-	✓	✓	-	-	✓	✓	-	-
ความก้าวหน้าแห่งชีวิต	✓	✓	-	✓	✓	✓	-	✓	-	-	-	-	✓
คำกลอนสอนใจ	✓	✓	✓	-	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓	-
คำกลอนสอนใจว่าด้วย เกิดแก่เจ็บตาย	✓	-	✓	-	-	-	-	✓	-	-	-	-	-
คำกลอนสอนประชาชน	✓	✓	-	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓	-	-	-
คำกลอนสังขาร	✓	-	-	-	✓	✓	-	-	-	-	-	-	-
คติปฏิบัติคำกลอน	✓	✓	✓	✓	-	✓	-	✓	-	✓	-	-	-
ชัยภายิต	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	-	-	✓
ทัศนานุสร	✓	✓	✓	-	-	✓	-	-	-	-	-	-	-
เทศนาสมุปทา	✓	✓	✓	-	✓	-	-	-	✓	✓	-	-	-
นानาสุภายิต ๒	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	-	✓	-	-	-	✓
ประวัติการณ์เดือนไทย	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓	✓	-
ประวัติสุรคำกลอน	✓	✓	-	✓	✓	-	-	-	-	-	-	-	-
เพลงบอกเรื่องอบายมุข	✓	-	-	✓	-	-	-	-	-	-	-	-	-
มงคลประชาษฎร์	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
มงคลสูตรวิภาคบรรยาย	✓	-	-	✓	✓	-	✓	-	-	-	-	-	-
แม่ของ “ลมลอย”	-	-	-	-	-	✓	-	-	-	-	-	-	-
ยูทธภายิต	✓	-	-	-	-	-	-	✓	✓	-	-	-	-
วิสุทธิธรรมภายิต	✓	✓	✓	-	✓	-	-	-	✓	-	-	✓	-
ศิลป์คำกลอนสอนใจ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓
ศิลป์ทำภายิต	✓	✓	✓	-	✓	-	✓	✓	-	-	✓	✓	-
เศรษฐภายิต	-	-	✓	-	-	-	-	-	-	✓	-	-	-

รายชื่อวรรณกรรม	ความสำคัญของการมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา	ความสำคัญของการผูกมิตร	ความสำคัญของความซื่อสัตย์	ความสำคัญของการไม่ข้องเกี่ยวกับอบายมุข	ความสำคัญของความไม่ประมาท	ความสำคัญของความกตัญญูรู้คุณคน	ความสำคัญขององการเลือกคบคนและรู้เท่าทัน	ความสำคัญของการเลี้ยงชีพอย่างสุจริต	ความสำคัญของการพูด	ความสำคัญของการประหยัดอดออม	ความสำคัญของความรู้	ความสำคัญของการพึ่งตนเอง	ความสำคัญของความเข้าใจโลก
โศภิตสุภายิต	✓	✓	-	-	-	✓	-	-	-	-	-	-	-
สร้างความคิดนี้ความชั่ว	✓	✓	✓	✓	-	-	-	-	-	-	-	-	-
สามัคคีคำกลอน	✓	✓	✓	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
สุภายิตธรรมคำกลอน	✓	-	✓	✓	-	-	✓	✓	-	-	✓	-	-
สุรยาเสพติด	✓	✓	-	✓	-	-	-	-	-	-	-	-	-
สุรวินาหนักปราชญ์ วิจารณ์	✓	✓	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	-	-
หลายเรื่องหลากหลาย	✓	✓	✓	-	✓	✓	✓	-	-	-	✓	✓	-
อนุภาโสวาทคำกลอน	✓	✓	✓	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
อาหารใจ	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓	✓	✓	✓	-	-	-
รวม (๑๖)	๓๓	๒๔	๒๑	๑๕	๑๖	๑๖	๑๖	๑๕	๑๒	๑๑	๕	๗	๖

ผู้วิจัยพบว่าคำสอนทั้ง ๑๓ ข้อข้างต้นนี้มีพื้นฐานจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น เพียงแต่ผู้แตงนำคำสอนในพระพุทธศาสนา มาผสานกับวิถีชีวิตของคนในสังคม จนทำให้ไม่รู้สีกว่ากำลังเสพคำสอนในพระพุทธศาสนาอยู่ ทั้งนี้อาจเพื่อให้คำสอนดูสมเหตุสมผลมากขึ้นในยุคที่คนเริ่มมีความคิดเป็นวิทยาศาสตร์ อันเนื่องจากการได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตก ซึ่งทำให้เห็นว่าคำสอนในแต่ละสมัยไม่หยุดอยู่กับที่ เพราะมีการปรับเปลี่ยนไปตามบริบททางสังคมด้วย

๔.๑.๒.๒ คำสอนเฉพาะกลุ่ม นิยะดา เหล่าสุนทรและคณะ (๒๕๔๐) ศึกษาวรรณกรรมคำสอนของไทยพบว่ามุ่งสอนคนเฉพาะกลุ่ม ๕ กลุ่ม คือ กษัตริย์ ราชเสวก บุรุษ สตรี และเด็ก สำหรับวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ที่สืบทอดคำสอนเฉพาะกลุ่มพบเพียง ๓ กลุ่มหลัก ๆ คือ เด็กวัด ผู้ชาย และผู้หญิง ไม่มีการสืบทอดคำสอนกษัตริย์และราชเสวก ซึ่งอาจเกิดจากผู้แตงไม่ถนัดที่จะสอน หรือไม่กล้าสอน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) สอนกลุ่มเด็กวัด ผู้แต่งสอนให้เด็กวัดมีกิริยามารยาท รู้จักปรนนิบัติ อาจารย์ และไม่ประพฤติชั่วเหลวไหล คำสอนมีในเรื่อง กุมารวัดต์และสมณสัญญา และ สุภายิต พอบ้านสอนบุตรสอง เช่น เรื่อง สุภายิตพอบ้านสอนบุตรสอง สอนให้เด็กวัดตั้งใจศึกษาเล่าเรียน มีกิริยามารยาท รู้จักปรนนิบัติและเชื่อฟังคำสอนของพระอาจารย์ และไม่หาเรื่องวิวาทกับผู้อื่น ดังนี้

เมื่ออาจารย์ใช้การปฏิบัติ	อย่าขึ้นขัดแข็งพักตร์ทำหักทวน
อย่าเฮฮาร่าเริงหลังสำรวล	จะเดินควนอย่าให้ดังระวังดู
แม้ंसคุดสิ่งใดใจท่านจุน	จะวายวุ่นเกิดเรื่องด้วยเกื่องหู
กับเพื่อนกันอย่าพูดหมิ่นแลหมิงกู	ต่อหน้าครูอย่าทะเลาะหัวเราะกัน
อย่าเลยละพระเนรดับเพลเช้า	นั่งนั้งเฝ้าอยู่จนเสร็จสำเร็จจัน
อย่าแย่งชิงอาหารบรรานกัน	ท่านแยกป็นรับส่วนอย่าควนกิน
ภาชนะอย่าให้ดังเสียงผิงผึ่ง	จงอย่าเกรงชาวบ้านท่านดิฉิน
ของสิ่งใดไว้ได้เก็บไว้กิน	ของควรสิ้นกินแล้วล้างอย่าวางเรียง
อย่ากินพลางพูดพลางอย่าเมาเหล้า	ทุกคำเช่ารับทานอย่าขานเสียง
ผ้าเช็ดบาตรพาดไว้สายเสดียง	บาตรตั้งเรียงไว้ให้ดีตามที่เคย
ทิ้งน้ำจันน้ำไอช้อย่าให้จาด	เขียนเกดซ์จาดหาอย่าช้าเฉย
ครันเสร็จสรรพศึกษาวิชาเลย	อย่านั่งเงยดูเพื่อนทำเชื่อนแซ

(สุภายิตพอบ้านสอนบุตรสอง หน้า ๔)

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การที่ผู้แต่งยังคงสืบทอดคำสอนกลุ่มเด็กวัดอยู่ เป็นเพราะชาวใต้ส่วนใหญ่นิยมให้บุตรหลานบวชเรียนที่วัด โดยเชื่อกันว่าคนใต้วัดเป็นคนดี ดังที่ อติศักดิ์ ทองบุญ (๒๕๔๒: ๓๓๓๖) กล่าวว่า ชาวใต้อธิว่าการบวชเรียนเป็นเรื่องที่สำคัญ โดยให้สถาบันศาสนาช่วยอบรมสั่งสอนกุลบุตรให้มีคุณธรรม ปัญญาธรรม การวธธรรม และสามัคคีธรรม

ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า การศึกษาที่วัดในอดีตกับปัจจุบันต่างกันบ้าง ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์ (๒๕๔๔: ๕๕) กล่าวถึงการศึกษาในอดีตว่าการเรียนหนังสือที่วัดก็เพื่อศึกษาพระธรรม วินัยและคัมภีร์พระไตรปิฎก ตลอดจนเรื่องราวทางศาสนาและทางโลก ชาวบ้านจะนำบุตรหลานไปฝากฝังให้เป็นลูกศิษย์ตั้งแต่ยังเยาว์ หรือไม่ก็ให้บรรพชาเป็นสามเณรเพื่อเรียนหนังสือ เมื่ออายุครบ บวชก็อุปสมบทเป็นพระเพื่อจะได้ศึกษาเล่าเรียนอย่างเต็มที่ ได้ใกล้ชิดและคอยรับใช้ปรนนิบัติ ครุบาอาจารย์ เมื่อจบออกมาก็นำความรู้ไปรับราชการ หรือประกอบอาชีพอื่น ๆ ต่อไป

ในปัจจุบันการส่งบุตรหลานไปบวชเรียนที่วัดอาจไม่จำเป็นต้องเรียนหนังสือก็ได้ เพราะสมัยนี้มีการเรียนการสอนที่โรงเรียนแล้ว บางคนบวชเพื่อตอบแทนคุณบิดา มารดา บางคนบวชเพื่อลบล้างความผิดที่เคยก่อไว้ เช่น เป็นโจรผู้ร้าย บ้างก็บวชเพื่อให้พระภิกษุ

กล่อมเกลานิยายเป็นเบื้องต้น ต่อมาก็อาจเสี้ออกไปเรียนหนังสือในระดับที่สูงขึ้น อย่างไรก็ตาม มีชาวบ้านบางคนที่ไม่ชอบระบบการศึกษาสมัยใหม่ จึงส่งบุตรหลานไปเรียนที่วัดแทนโรงเรียน ดังที่พิเชฐ แสงทอง (๒๕๔๕: ๑๘๕ - ๑๘๘) กล่าวว่าสังคมชาวนานิยมส่งบุตรหลานไปบวชเรียนที่วัด เกิดจากทัศนคติที่ไม่ดีต่อการศึกษาสมัยใหม่ เพราะรู้สึกว่าการศึกษาไม่ได้ทำอะไรแก่พวกเขา

๒) สอนกลุ่มชายหนุ่ม คำสอนกลุ่มชายหนุ่มมีปริมาณมากกว่าแต่ก่อน ได้แก่ ขวัญใจ คติธรรมคำกลอน ๒ พลเรือนสอนบุตร ภาษิตสอนนักเรียน ลุงสอนสอนหลานสินธุ์ สมบัติพ่อบ้านคำกลอน สารรักระหว่างมิตร สุภาษิตพ่อบ้านสอนบุตรสอง สุภาษิตสอนผู้ชายโสด อาจารย์สอนศิษย์ และอิสสอนศิษย์ ผู้วิจัยจะสรุปภาพรวมคำสอนเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

ก. สอนการปฏิบัติตนโดยทั่วไป มีดังนี้

- สอนให้สนใจศึกษาเล่าเรียน วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” สอนให้ผู้ชายสนใจศึกษาเล่าเรียนเหมือนในอดีต ผู้แต่งกล่าวว่าชายที่มีวิชาความรู้จะมีคนยกย่องนับถือ เช่น เรื่อง อิสสอนศิษย์ สอนว่าผู้ชายต้องศึกษาหาความรู้เพื่อเพิ่มพูนสติปัญญาของตน แม้อายุมาก ร่างกายใหญ่โต แต่หากปราศจากวิชาความรู้ก็เป็นคนไม่มีคุณค่า ผู้ที่ไม่มีความรู้ก็เหมือนมิดพร้าวที่ทำจากเหล็กไม่ดี เมื่อฟันหญ้าไปกระทบดินก็บินไปได้ง่าย ดังนี้

ถ้าเรามีปัญหาเหมือนนางเงิง	คงหลีกเลี่ยงไม่หาญผ่านหัวหมอ
ส่วนปัญญามาจากเรียนเขียนอ่านต่อ	อย่าย่อท้ออดสำหรับพยายาม
สุภาษิตเมธาอุดุตสำหรับท่อง	ถ้าขัดข้องตรงไหนให้ไต่ถาม
คนรู้ดีมีราคากว่าคนงาม	คนเลวทราวมถึงจะสวยไม่รวยแรง
เหมือนพร้าววานที่ใช้ไม่เหล็กกล้า	เอาฟันหญ้าทบดินก็หวั่นไหว
คนไม่มีปัญหาหาไม่แรง	เสาะแสวงลาภผลก็จใจ

(อิสสอนศิษย์ หน้า ๓)

- สอนให้เลือกคบแต่มิตรดี มิตรดี คือ มิตรที่รู้จักแบ่งปัน แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ ร่วมทุกข์ร่วมสุข และตัดเดือนเมื่อทำผิด การคบมิตรดีช่วยให้ดำเนินชีวิตราบรื่นมากขึ้น นอกจากนี้ก็ควรหลีกเลี่ยงคนชั่วบางประเภทด้วย เช่น เรื่อง อาจารย์สอนศิษย์ สอนผู้ชายให้ระมัดระวังติดสามโบสถ์ ฤกษ์สัดไร่บ้าน ผู้ที่ตีดาบิดามารดาโจร ผู้ที่เสพอบายมุข ผู้ชอบนินทา มิตรปากหวาน ศิษย์ไร้ครู พระและชีไร้วัด พวกนกสองหัว ปลาสองน้ำ บ่าวสามนาย ไพร่สามเมือง และหญิงหม้ายที่หย่ากับสามีมาแล้วถึง ๓ ครั้ง เพราะมักเป็นหญิงหลายใจ มีนิสัยหยาบซ่า หรือมักข่มเหงสามี ดังปรากฏในข้อความว่า

ทิดสามโบทและอุโบสถไร่วัด	ครีหัดไร่บ้านหย่าหันหา
คนค่าตีบิตรและมารดา	หมู่โจราหย่าคบจะสบกัย
คนค้มเกล้าหย่าสมัคสมาน	คนเล่นการพนันจงห้วนไหว
คนนินทาผู้อื่นเปนพื้นไป	ไซ่วสัยนักปราชญ์ราชกวี
คนเคยเห็นแม่นย่ำว่าทำชั่ว	หย่าเกลือกกล้วยคอบหางผละหนี
ลีสไร่ครูดูไม่เข้าที่	พระและชีไร่วัดถัดกันไป
นกสองหัวปลาสองน้ำยิ่งซ้ำร้าย	บ่าวสามนายไพร่สามเมืองเรื่องเหลวไหล
ทิ้งหยิงหม้ายคราฝัวหย่าไป	หย่าตั้งใจคว่ำไว้ไม่ได้การ

(อาจารย์สอนศิษย์ หน้า ๑๕)

- สอนให้รู้จักแสวงหาทรัพย์ ผู้แต่งเรื่อง*สุภามิตพระร่วง*กล่าวว่า เมื่อน้อยให้เรียนวิชา ให้หาสินเมื่อใหญ่ ชลดา เรื่อง*รักษ์ลิขิต* (๒๕๔๕: ๔๓) กล่าวว่าหมายถึงเมื่อยังเป็นเด็กให้ตั้งใจเรียนหนังสือ ครั้นโตขึ้นให้ทำงานหาเงิน วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ยังคงสืบทอดคำสอนนี้ เช่น เรื่อง*พลเรือนสอนบุตร*แนะนำว่าก่อนที่จะมีครอบครัว ให้รีบแสวงหาทรัพย์ ชายที่มีทรัพย์สามารถขอหญิงที่หมายปองได้ เพราะบิดามารดาของฝ่ายหญิงเต็มใจยกบุตรสาวให้ แต่หากยากจนยอมได้แต่งงานกับหญิงที่ยากจนเหมือนกัน ดังปรากฏในข้อความว่า

ถ้าหาเมียเสียก่อนต่อหาทรัพย์	จะตกอับมีคิมิดเหมือนคิดหา
ทรัพย์สินหาไม่เป็นชายบ่าว	ต้องหาสาวที่จนคนเงี้ยวใจ
จะเอาลูกคนมีเขาหนีหน้า	เที่ยวตามบ้ำแต่เราเขาไม่ไขว
ถ้ามีทรัพย์สมบัติไม่ขัดใจ	จะเอาใครพูดไม่ยากให้มากคำ

(พลเรือนสอนบุตร หน้า ๕)

- สอนให้บวชเพื่อทดแทนคุณบิดามารดา ชาวใต้เชื่อว่าหากบวชเรียนจะทำให้เป็นคนสุข มีการพูดกันว่าผู้ชายที่ไม่บวชเรียนขอผู้หญิงไม่ได้ สุธิวงค์ พงศ์ไพบุลย์ (๒๕๔๔: ๑๐๑) กล่าวว่าเกียรติภูมิอันสูงสุดของความเป็นผู้ชาย คือ บวชเรียนในพระพุทธศาสนา อย่างน้อย ๑ พรรษา ชายที่ยังไม่บวชถือว่าเป็นคนคิบ ไม่มีใครปรารถนาให้บุตรหลานแต่งงานด้วย ขณะบวชได้คำเรียกขานว่า “หลวง” ผู้เป็นบิดามารดาจะเรียกว่า “ตัน” เมื่อสึกออกมาสู้อาวุโส พ่อตาและแม่ยายจะให้เกียรติเรียกว่า “เณร” ชาวใต้มีคติความเชื่อว่าชายที่อุปสมบทจะช่วยถ่ายบาปให้แก่บุพการี มนุษย์และสัตว์ การบวชมีบุญกุศลเป็นอย่างมาก คตินี้เชื่อกันอย่างกว้างขวางและจริงจัง เช่น เรื่อง*ลุงสอนสอนหลาน* สิ้นฐ์สอนให้ผู้ชายตั้งใจบวชเรียนในพระพุทธศาสนา โดยให้ตั้งใจศึกษาพระธรรม และฝึกฝนตนจนกว่าจะสึก ดังปรากฏในข้อความว่า

แต่สิ้นธุ้หลานควรจำผ่านเพียงภิกษุ เรียนล่วงลอบแบบทกฏยะธา
 ศีลสองร้อยยี่สิบเจ็ดเจดนา ทุกเวลาท่องบ่นต้องสนใจ
 (ลุนสอนสอนหลานสิ้นธุ้ หน้า ๖)

วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” กล่าวตรงกันว่า
 ในขณะบวชต้องไม่เป็นเหมือนภิกษุโบราณที่ว่า “บวชให้เสียผ้าเหลือง บวชให้เปลืองข้าวสุก”
 (ภิกษุ โภจิตต์ธรรม, ๒๕๑๖: ๗๖) คือ บวชโดยเปล่าประโยชน์ เช่น เรื่อง *ขวัญใจ* ผู้แต่งสอนให้ผู้ชาย
 รู้จักสำรวมในขณะบวช ไม่มัวเมาตันทา ไม่บวชเพราะไม่ชอบทำงาน ไม่บวชเพื่อให้แม่ยายเรียก
 เณร หรือไม่บวชเพื่อหวังกินอาหารที่วัด บางคนบวชจนแก่ แต่ไม่มีบารมี เพราะไม่ศรัทธา ผู้แต่ง
 เตือนสติว่าการบวชเช่นนี้มีแต่ทำบาป เมื่อจะบวช จึงควรสำรวมตน ขยันศึกษาพระธรรม ไม่ลบหลู่
 พระอาจารย์ แม้บวชเพียง ๗ วันก็ได้บุญ ครั้นสึกออกมาก็หาคุ้มครองได้ง่าย ดังนี้

ตัวอยู่วัดใจเป็นสัตว์เดียรัจฉาน	เที่ยวคืบคลานแอบคร้วเหมือนตัวเหลน
หูฟังแต่เสียงกลองของพระเณร	เช้าและเพลหวังหาวอยู่ฝ่ายเดียว
ปฏิบัติวัดวาหาธุ้ไม่	คอยแต่ได้มีละวันฉันทนมนเหนียว
บวชจนแก่สึกกายไม่ตัวเดียว	เพราะไม่เกี่ยวมอหบาบารมี
คนอย่างนั้นมันบวชไปเอาบาป	มีกรรมหยาบติดกายไม่หน่ายหนี
จึงขอเดือนรุ้น้องของชายพี่	ถ้าบวชกายให้ดีพอน่าดู
ให้ถือพรหมจรรย์หมั้นศึกษา	กิจของพระรู้ครบอย่าลบลหลู่
ได้สักเจ็ดเวลาก็่นาคู	เมื่อเรียนรู้สึกมาได้หาเมีย

(ขวัญใจ หน้า ๑๐)

- สอนให้ไม่เป็นนักเลงหัวไม้ เอกวิทย์ ณ ถลาง (๒๕๔๔: ๑๓๕)

กล่าวว่าในสมัยก่อนให้ค่านิยามว่านักเลง คือ ผู้ที่มีน้ำใจ กล้าได้กล้าเสีย รักษาคำพูด รักศักดิ์ศรี และ
 ไม่เป็นอันธพาล นักเลงที่มีพฤติกรรมเช่นนี้จะได้รับการยกย่องจากสังคม

ชวน เพชรแก้ว (๒๕๓๔: ๑๐๔) กล่าวว่าชาวบ้านสมัยก่อนยอมรับ
 นักเลง เนื่องจากชุมชนภาคใต้ส่วนใหญ่อยู่ในเส้นทางทุกันดาร ทั้งไร่นาของชุมชนก็อยู่ห่างไกลกัน
 การมีผู้นำที่ช่วยปกป้องคุ้มครองคนได้จึงเป็นเรื่องจำเป็น แต่บางครั้งภาพนักเลงก็เป็นอีกลักษณะ
 หนึ่ง คือ ทำทนายอำนาจรัฐ เป็นเจ้าพ่อที่มุ่งหาผลประโยชน์ เป็นนักเลงหัวไม้ มั่วสุมอบายมุขต่าง ๆ มี
 นิสยก้าวร้าว ชอบข่มขู่และใช้อำนาจกดขี่ผู้อื่น ทำให้ชาวบ้านตกอยู่ในภาวะจำยอม

นักเลงหัวไม้ที่พบในวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่ม
 เล็ก” มักสร้างปัญหาให้แก่ชุมชน จะปรากฏตัวเมื่อมีการขายหนังตะลุงยามค่ำคืนเพื่อหาเรื่องทะเลาะ

ชกต่อยกับคนในงานหรือล้อเลียนนายหนังที่พากย์หนังไม่ชำนาญ สอดคล้องกับที่นิภา หิรัญวรชาติ (๒๕๔๖: ๓๖) กล่าวว่า “ที่ใดมีงานเทศกาล โดยมากเป็นงานวัด งานชักพระ การแสดงมโนห์รา การเล่นหนังตะลุง นักเลงหัวไม้จะไปรวมพวกรวมกลุ่ม ก่อกวน ตีหัว ฟืนแทงคู่อริเป็นประจำ” เช่น เรื่อง *สมบัติพ้อบ้านคำกลอน* กล่าวถึงผู้ชายที่มีนิสัยเป็นนักเลงหัวไม้ เทียวข่มเหงผู้หญิง และไล่ยิงฟันผู้อื่น แม้แต่ญาติพี่น้องก็ไม่กลัว ผู้แต่งแนะนำให้เกิดพฤติกรรมดังกล่าว เพราะทำให้เพื่อนบ้านเกลียดชัง บ้างก็คอยหลบหนีเจ้าหน้าที่ตำรวจ บ้างก็ถูกยิงตาย ดังปรากฏในข้อความว่า

ขอบอวดตัวทำเป็นหัวไม้ใหญ่	พาลเรื่อยไปเพราะหัวใจโง่งเงลา
อ้างยิงฟันตามพงศัพทขี้เมา	บ้างตายเปล่าเพราะความเมาเกินตัว
ใครไม่สงสารพวกชาวบ้านสาธุ	ใครได้รู้ล้วนแต่ผู้ยืมหัว
หลงพัวพันการพนันติดตัว	เล่นควายวัวทั้งโปถั่วโกปลา
บางคนเก่งเที่ยววอดเบ่งไม่ห้มง	เพื่อนยอมมั่งพุดเสียงดังฟ้าผ่า
โกรธคนไหนเที่ยวรวนไปรวนมา	บ้างชกหน้าบอกว่าข้านักเลง
กับผู้หญิงทำกรุงกริ่งรังแก	หญิงไม่แค้นใช้ความข่มเหง
มาเป็นบ้ากับลูกตาไม่เกรง	พ่อแม่เองก็ไม่เกรงไม่กลัว
เดินเอ็กท่าแสดงว่าคนใหญ่	ไม่ชอบใครลักเข้าไปตีหัว
ใครไม่คบหน้านี้กว่าเกรงกลัว	ยิ่งเมามัวแสดงว่าตัวโง
พอถึงที่กลายเป็นผีไม่ศาล	โง้งโง้งคลานนอนลอกวานตายโง
มีมารายตายไม่ได้ใส่โลง	เพราะความโง่งโง่งไม่มีใส่กาย
บ้างถูกจับทั้งถูกปรับถูกขัง	นายคอยฟังคนซื้อดังทั้งหลาย
อันธพาลท่านกะการท่าลาย	จับตัวได้สั่งขังไว้หนึ่งเดือน
ไม่เข็ดหลาบท่านสั่งปราบเรื่อยไป	ไม่เท่าไรต้องออกไปเป็นเดือน
เพราะใจพาลต้องทิ้งบ้านทิ้งเรือน	หนักันเดือนเพราะใครเดือนไม่ฟัง

(สมบัติพ้อบ้านคำกลอน หน้า ๓ - ๔)

วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” บางเรื่องให้ภาพนักเลงหัวไม้ที่ลุดคร่าผู้หญิงหรือปล้นเอาผู้หญิงไปเป็นภรรยา ซึ่งผู้แต่งไม่เห็นด้วย จึงตักเตือนให้เกิดพฤติกรรมดังกล่าว คำสอนมีว่า “อย่าตั้งตัวหัวโต โทโสมาก อย่าลุดลากสตรีที่ข่มเหง” (สุภายิต พ้อบ้านสอนบุตรสอง หน้า ๙) พฤติกรรมนี้พบมากบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา ดังที่ชัยวุฒิ พิชะกุล (๒๕๕๒: ๒๘๒) กล่าวว่าพฤติกรรมดังกล่าวเคยปฏิบัติกันบริเวณทะเลสาบสงขลาเพื่อแสดงเกียรติศักดิ์ศรี มีอำนาจเหนือผู้อื่น และเป็นที่ยอมรับของสังคมนักเลง แต่เป็นการกระทำที่ผิดศีลธรรม

ข. สอนให้รู้จักเลือกคู่ครอง ภาสิตโบราณ (๒๕๑๗: ๑๒๘) สอนเรื่องการเลือกคู่ครองว่า “หาเมียอย่าให้โลกแม่ หาโลกสาวอย่าให้โลกโลกแสบ หาแม่หม้ายอย่าให้โลกแม่หม้าย” หมายถึง เมื่อจะหาคู่ไม่ควรคำนึงถึงความสวย ควรเลือกที่นิสัยใจคอ ไม่เลือกหญิงที่เห็นแก่เงิน มักมากในกาม ประเภทหญิงแสบ และหญิงหม้าย วรรณกรรมคำสอนภาคใต้สมัยโบราณมักสอนให้เลือกหญิงที่มาจากสกุลดี มีศักดิ์ศรีและมีฐานะเสมอกัน ไม่เลือกหญิงแสบที่ชอบเล่นรักกับชายโดยไม่ยอมแต่งงาน ไม่เลือกหญิงที่แต่งตัวอวดโฉม คบชายชู้ และหญิงหม้าย คือ หญิงที่หาเรื่องเล็กกับสามี เพราะพอใจมีสามีใหม่ มีราคะร้อนแรง รู้จักคุณและโทษของภรรยา ๗ จำพวก และเว้นอบายมุข (อุดม หนูทอง, ๒๕๒๘: ๓๑ - ๓๔, ๒๕๔๒: ๓๐๖๖ - ๓๐๖๘) ความคิดข้างต้นสืบทอดมาถึงยุคนี้ ดังที่มีการสอนเรื่องการเลือกคู่ครองต่อไปนี้

- เลือกหญิงที่มีกิริยามารยาท ดังคำสอนที่ว่า “ให้งามจิตงามจริตงามจรรรยา” (ภาสิตสอนนักเรียน หน้า ๕) ผู้หญิงลักษณะดังกล่าวต้องไม่มีนิสัยลึกลับลึกลน หรือกล้าเกินงาม เช่น เข้าหาผู้ชาย ดังคำสอนที่ว่า “หญิงเล่นตัวชั่วตามกาม โลกิ อย่าคลุกคลีคบหามาเป็นเมีย” (สุภายิตระบาย หน้า ๒๓) เพราะหญิงที่มีกิริยามารยาทจะเป็นที่รักของทุกคน มีแต่คนยกย่องสรรเสริญจึงควรเลือกมาเป็นคู่ครอง ดังปรากฏในเรื่องสุภายิตระบายว่า

หญิงดีหรือที่หมายคู่งามเด่น	ไม่ใช่เช่นรูปสมบัติคัดเฉลย
คือคุณธรรมมารยาทไม่ขาดเลย	ยอมเปิดเผยให้เห็นไม่เว้นวัน
ผู้ใดพบสบหน้าพาชื่นชอบ	อารีรอบยอคยังเป็นมิ่งขวัญ
กล่าวสรรเสริญเยินยอต่อเพื่อนกัน	ว่าหญิงนั้นชายนี้นำภิรมย์

(สุภายิตระบาย หน้า ๒๔)

- เลือกหญิงที่เหมาะสมแก่การเป็นแม่บ้านแม่เรือน เช่น เรื่องสุภายิตระบายสอนว่า “เลือกหญิงแม่เรือนคู่เพื่อนคิด” (สุภายิตระบาย หน้า ๒๓) หรือมีเรือนสามน้ำสี่ เมื่อจะเลือกจึงไม่ควรเอาแต่ใจ เพราะสังคมจะมองว่าเป็นชายเสเพล ดังเรื่องลุงสอนสอนหลานสินธุ์ที่ว่า

สาวจะสวยประกอบด้วยเรือนสาม	หญิงจะงามสาวต้องมีน้ำสี่
หาเมียมีงมงม่งหญิงที่ดี	เอาแต่ใจเขาว่าชายเสเพล

(ลุงสอนสอนหลานสินธุ์ หน้า ๘ - ๙)

- เลือกหญิงที่มีการศึกษาหรือฐานะเสมอกัน ผู้แต่งสอนให้ผู้ชายเลือกคู่ครองที่มีการศึกษาเท่าเทียมกัน เช่น เรื่องอิสสอนศิษย์สอนให้ผู้ชายเลือกผู้หญิงที่มีการศึกษาเสมอกัน หากมีหน้าตางดงาม แต่ไร้วิชาก็ไม่ควรเลือก ดังปรากฏในข้อความว่า

การจะหาภริยาอย่ามักง่าย	งามรูปกายเสมือนอย่างนางสวรรค์
ถ้าวิชาเลวทรามไม่งามกัน	อย่าหมายมันไถ่ลี้กล้ำเอาทำเมีย
	(อิติสอนศิษย์ หน้า ๕)

เรื่องสุภายิตรายบาย สอนให้เลือกหญิงที่มีฐานะเท่ากัน โดยให้เหตุผลว่าหากเลือกหญิงที่มีฐานะสูงกว่า นางมักใช้สามีต่างทาสและนอกใจสามี ดังนี้

หญิงรูปสวยรวยทรัพย์ระดับเกียรติ	อย่าหมายเพียรร่วมรักมักสลาย
มักข่มขู่ดูถูกดูชาย	เทอบายคิกคะนองของสัตว์
ปราบปรามผิวให้กลัวใช้ต่างทาส	ถืออำนาจขู่ไขว่ไปถ้วนถี่
จิตเรรวนรายมายไม่หมายดี	เกิดรักที่รักสามตามชอบใจ
	(สุภายิตรายบาย หน้า ๒๒ - ๒๓)

- เลือกหญิงที่มาจากสกุลดี คำสอนมีในเรื่อง ขวัญใจ ลุงสอนสอน หลานสินธุ์ สุภายิตพ่อบ้านสอนบุตรสอง และอาจารย์สอนศิษย์ เช่น เรื่องอาจารย์สอนศิษย์ ผู้แต่งสอนว่าควรเลือกผู้หญิงเหมือนการซื้อวัวที่ต้องมองเล็บเท้า ซื้อข้าวคูนที่น้ำหนัก ซื้อช้างคูนที่หาง ซื้อหิวคูนที่ฟัน ซื้อสวนคูนที่ผล ทำไร่สังเกตหญ้า ซื้อนามองที่คุ่มตา ซื้อไก่คูนที่ศีรษะ เมื่อจะเลือกผู้หญิงจึงควรดูไปถึงวงศาตณญาณดี หน้าที่การงาน และนิสัยใจคอ ดังปรากฏในข้อความว่า

จะซื้อวัวตัวต้องมองเล็บเท้า	จะซื้อข้าวคูนน้ำหนักจักพาลี
จะซื้อช้างคูนหางหนทางมี	จะซื้อหิวคูนพินหมั่นตรวจตรา
จะซื้อสวนคูนขยลคูนผลไม้	จะทำไร่หมายปองมองคูนหญ้า
ซื้อนาวินี่ต้องมองคุ่มตา	และวัดวาสอบสวนจึงควนการ
ซื้อไก่คูนสี่สะหย่าเห็นห่าง	จะหานางคูนแม่แลหลักถาน
หากไร่แม่แลพงส์เหล่าวงสวรรค์	และการงานกิริยาจะน้ำใจ
	(อาจารย์สอนศิษย์ หน้า ๑๗)

เรื่องสารรักระหว่างมิตรสอนว่าเมื่อจะเลือกผู้หญิง ควรพิจารณาไปถึงมารดาของหญิงนั้น เมื่อมารดามีนิสัยเช่นไร บุตรย่อมมีนิสัยไม่แตกต่างกัน ดังนี้

อีกผู้ชายเช่นกันเหมือนฉันว่า	แม่นจะหาแม่เรือนโปรดฟังที่เตือนใส่
ลูกกับแม่แน่นอนไม่หอนไกล	แม้อย่างใดลูกอย่างนั้นสำคัญจริง
กรรมพันธุ์สันดานปราบพ่อแม่	จะเห็นแท้ทางจิตคิดคูนหญิง
แม่เป็นแจ้ลูกก็แจ้แท้เสียจริง	จะไม่ทิ้งเหล่าปราบหรือว่านเครือ
	(สารรักระหว่างมิตร หน้า ๑๔)

- เลือกหญิงที่มีลักษณะดี วรรณกรรมคำสอนภาคใต้สมัยโบราณ มักสอนผู้ชายให้เลือกคู่ครองที่มีลักษณะดี เช่น *พ่อหม้ายสอนลูก และสุภาสิตคำกาพย์* หมายเลข ๒๕๑ ส่วนวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ยังสอนเรื่องดังกล่าวอยู่ แต่มีไม่มากนัก เช่น เรื่อง *ขวัญใจสอน* ไม่ให้เลือกหญิงที่มีตาเหมือนกา ให้เลือกที่ตาดำเหมือนแมงทับทอง ดังนี้

มองหน้าหญิงหญิงหน้าลิงปากรูด	เวลาพูด ทำต้งหน้าต้งหลัง
เสียงหยาบใหญ่ถึงใครใครระวัง	อาจมีหวังได้โมราหน้าลิง
สิ่งหนึ่งเล่าอ้ายพันธุ้สาวตากา	โบราณว่า ไม่ใช่ตาผู้หญิง
จงเลือกหาเอาที่ตาสวยจริง	เนตรคำขลับเสมือนแมงทับทอง

(ขวัญใจ หน้า ๑๑)

- ไม่เลือกหญิงที่แต่งตัวอวดโฉม ผู้แต่งกล่าวว่าหญิงประเภทนี้มักใช้เวลาในการแต่งตัว ทั้งตัดผม แต่งหน้า ทาปาก และสวมสร้อยที่ทันสมัย จนผู้ชายคิดว่าหญิงดังกล่าวเป็นพวกผู้ดีหรือสาวชาววัง แต่ในความเป็นจริงเป็นหญิงที่ไม่สนใจงานบ้านงานเรือน สนใจแต่แต่งตัวเพื่อยั่วชวนผู้ชาย ดังที่ผู้แต่งกล่าวว่า “ช่างแต่งตัวยั่วชายให้ตายใจ หญิงสมัยทุกวันช่างปัญญา” (คำกลอนสอนใจคนจน หน้า ๒๒) หากหญิงประเภทนี้เมื่อสามี นางก็จะทอดทิ้งทันที ดังนี้

กิจเกียจคร้านการห่างเป็นนางเอก	มัวแต่เสกแต่งกายอวดโฉม
แสวงหาผาสุกไม่ทุกซ์โทม	ชายห่างโลมสาวจะลอยพลอยระทม

(ภายิตสอนนักเรียน หน้า ๑๐)

ผู้แต่งแสดงทัศนะว่าการที่ผู้หญิงสมัยนี้แต่งตัวได้น่ามอง เพราะใช้เครื่องสำอางจากตะวันตก จนทำให้บางคนหลงคิดว่าเป็นหญิงบริสุทธิ์เหมือนดอกบัวที่ไม่มีแมลงมาชอนไช แต่แท้จริงแล้วข้างในล้วนเป็นหนอน ผู้ชายจึงไม่ควรหลงไหลหญิงเช่นนี้ ควรเลือกหญิงที่มีพฤติกรรมดีเหมือนนกยูงที่มีสง่าราศี ดังปรากฏในเรื่อง *ขวัญใจว่า*

งานไม่ดูหญิงไม่รู้เคียงสา	รุ่งขึ้นมาแต่งแต่หน้าบ้ำข้าว
ชายเหยชยเจ้าแลให้รอบตัว	แลน้ำกล้วเรื่องผิวผิวเมียมียม
เมียดินำคูกินอยู่สบาย	ถ้าเมียร้ายถ้าเมียวัวผิวเสีย
สมัยนี้สมัยที่หาบี้ย	แลหน้าร้านบริการสวยแรง
แลเพชรพลอยที่ล้ำลวยเลิศค่า	บางเวลาเอานากห่อล่อแฝง
สมัยนี้สมัยที่สาวแต่ง	ถ้าแลตัวเหมือนชาวไร่ชาววัง
ปากสาวเต็มทั้งสองแก้มเป็นอง	น่าจะมองเพราะใช้ของฝรั่ง
สองเต้าคุมเสมือนพุ่มบัวบัง	โพล่จากบึงแมลงผึ้งไม่ชอน

แลภายนอกไม่เคยปอกกล้วย
พี่เดือนเจ้าพี่เดือนบ่าวอ่อนอ่อน

แต่น่ากลัวจะถูกบัวเป็นหนอน
ถ้าจะเอาให้เลือกเหล่านางยุง

(ขวัญใจ หน้า ๑๒)

เรื่องสมมติพ่อบ้านคำกลอน กล่าวถึงผลของการเลือกหญิงข้างต้น เป็นคู่ครองว่ามีแต่ทุกข์ใจ เนื่องจากหญิงประเภทนี้รักง่ายหน่ายเร็ว มีนิสัยหยาบกระด้าง ไม่สนใจงานบ้านงานเรือน ไม่ว่าจะเป็นคนรอบตัวของสามี หรือแม้กระทั่งสามีของตนเอง เช่น เมื่อจะทำงานบ้าน นางจะแสร้งเจ็บมือแล้วเรียกให้สามีทำงานบ้านและเลี้ยงบุตรแทน นางมักพูดให้ร้ายบิดามารดาของสามี เมื่อสามีไม่สบายก็ไม่ดูแล เมื่อมีแขกมาเยี่ยมก็แสดงสีหน้าบึ้งตึง ดังนี้

เพราะความรักชกพาให้ตาบอด
มีเมียชั่วตัวชำระกำใจ
จะทิ้งเสียเสื่อมวงศ์สงสารลูก
ซิ่นทนไปไม่มีที่สบาย
นั่งรอกินคอยแต่งกลิ่นล่อผ้า
ช่วยทำปลาเครื่องแกงหาใส่ลง
น้องเข็ดมือเพราะแต่ชื่อชู้คพรวัว
มือเข็ดแข็งไม่มีแรงจะทำ
อ้อ..ลูกซี้เอาตะพี่ไปล้าง
ตั้งแต่เช้าทั้งน้ำข้าวไม่กิน
ถ้ายกแก๊งไม่ได้ล้างสักที
หญิงบางคนกะลาวนสำคัญ
พ่อแม่ตนข้าวของขนป็นให้
ถึงเจ็บไข้ทำเฉยได้ไม่มัว
แขกไปมานั่งทำหน้าบูดบึ้ง
เรื่องครัวไฟไม่สนใจเฉียวคาย

ถอนไม่รอดร้ายยิ่งกว่าสิ่งไหน
ทนอยู่ไปปลายอันคือวันตาย
คิดไม่ถูกลูกเมียคู่เสียหาย
เพราะเมียร้ายแรงเหลือเสือกกลางดง
พอเข้าครัวร้องเรียกผ้าเสียงหลง
เสือกครกส่งไหนพิจงช่วยดำ
รินหม้อข้าวยกหลาวๆเกือบคว่ำ
ฉวยขันน้ำขันเกือบคว่ำลงดิน
อาบน้ำข้างเพราะแก้มคางเปื้อนสิ้น
ช่วยตะพี่เอาข้าวนี้ป้อนกัน
ล้างตะพี่ลูกมานี้ให้ฉัน
จับไม่ทันชอบใส่มันจนมัว
แกลิ่งใส่ร้ายพ่อแม่ฝ่ายข้างผ้า
นั่งยิ้มหัวในเมื่อตัวสบาย
คิดลึกซึ้งบางที่ถึงเสียหาย
ขอเดือนไว้อย่างมักง่ายเรื่องเมีย

(สมมติพ่อบ้านคำกลอน หน้า ๖ - ๘)

จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ยังคงสืบทอดคำสอนที่ใช้สอนชายหนุ่มจากวรรณกรรมคำสอนภาคใต้สมัยโบราณอยู่ คำสอนดังกล่าว ได้แก่ สอนให้สนใจศึกษาเล่าเรียน คบมิตรดี รู้จักแสวงหาทรัพย์ บวชเพื่อทดแทนคุณบิดามารดา ไม่เป็นนักเลงหัวไม้ และรู้จักเลือกคู่ครอง เพียงแต่วรรณกรรมคำสอนภาคใต้สมัยโบราณมัก

สอนชายหนุ่มที่เป็นชนชั้นกลางถึงชนชั้นสูง ส่วนวรรณกรรมคำสอนกลุ่มนี้มักสอนชายชาวบ้าน เพื่อสร้างภาพลักษณ์ของชายชาวบ้านที่ใฝ่รู้ มีมิตรดี ขยันทำงาน เป็นที่รักของบุพการี ไม่สร้างความเดือดร้อนให้ผู้อื่น และเลือกคู่ครองเป็น โดยผู้แตงนำบริบทสังคมมาสนับสนุนคำสอนด้วย เช่น หากสนใจศึกษาเล่าเรียน โดยเฉพาะการเรียนหนังสือที่โรงเรียนจะช่วยให้ประกอบอาชีพในอนาคตได้ หากคบมิตรดีก็จะหลีกเลี่ยงมิตรที่หวังหลอกลวงได้ เนื่องจากสมัยนี้มีมิตรประเภทนี้จำนวนมาก ดังที่ว่า “สมัยนี้สังคมเพียงลมลิน พุดปลอกปลิ้นหยดย้อยหรือใจหาย” (ลุงสอนสอนหลานสินธุ์ หน้า ๕) และ “สมัยนี้จึงระวังอย่าปลั่งเปลอ ปากเรียกเกลอหวังห่วยหมายเอาผล” (พลเรือนสอนบุตร หน้า ๓) หากรู้จักแสวงหาทรัพย์ แม้แต่ผู้หญิงก็ต้องการแต่งงานด้วย เพราะยุคนี้ให้ความสำคัญกับการมีเงิน ดังเรื่อง *สุภายิตพ่อบ้านสอนบุตรสอง* ที่ว่า “ใครมีทรัพย์นับว่ามาลาสด” (หน้า ๑๖) และ “ทุกวันนี้มีทรัพย์เขานับชื่อ” (หน้า ๑๖) หรือหากเลือกผู้หญิงก็ให้เลือกหญิงที่เหมาะสมกับตนเพื่อไม่ให้ทำให้อีกฝ่ายดูหมิ่น และให้เลือกหญิงที่นิสัยดีมากกว่าหญิงหน้าตาดีหรือแต่งตัวดี เพราะสมัยนี้เป็นสมัยที่ผู้หญิงนิยมแต่งตัว อาจพบ “สาวปลอม” หรือหญิงชั่วได้ คำสอนมีในเรื่อง *ลุงสอนสอนหลานสินธุ์* ว่า “สมัยนี้สมัยมีสาวปลอม มักพุดปลิ้นหวานลมลินไม่หาย” (หน้า ๘) ผู้แตงแนะนำว่าเมื่อจะเลือกคู่ครอง ไม่ควรรีบร้อน เนื่องจากผู้หญิงมีเป็นจำนวนมาก ดังที่ว่า “ผู้หญิงดีมีถมพูนนี้ ครั้นเกินดีแล้วใครจะแยแส” (เดือนหญิงมีผิว หน้า ๑๖) สอดคล้องกับภายิตชาวบ้านที่ว่า “สา*อะไรกับโลก** เมีย ไม่ตายเสียหาได้ทุกหัวกะได” (ภิญโญ จิตต์ธรรม, ๒๕๑๗: ๔๐)

ผู้วิจัยพบว่าคำสอนที่สืบทอดมานี้ นอกจากใช้ได้ดีในสังคมสมัยที่แต่งแล้ว ยังเป็นการสืบทอดเกียรติภูมิของชาวดัตช์ที่ปลูกฝังกันอย่างยาวนาน ดังคติโบราณของชาวดัตช์ที่สอนว่าเมื่อเป็นชายต้องมีวิชา ต้องไม่ใช่กำลังและอำนาจบังคับใคร ต้องมีเพื่อนเป็นเพื่อน ต้องมีภรรยาเป็นภรรยา และต้องเป็นคนสุขไม่เป็นคนคิบ

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (๒๕๔๔: ๑๐๐ - ๑๐๒) อธิบายคติโบราณข้างต้นว่า คือ ให้เลือกคบแต่มิตรแท้ มีภรรยาที่รู้วิธีปฏิบัติตน ไม่เป็นหญิงหลายใจ และหญิงมีภริยาหยาบช้า และบวชเรียนเพื่อบิดามารดา เช่น เรื่อง *อาจารย์สอนศิษย์* ที่สืบทอดคติโบราณนี้ โดยสอนว่าหากเป็นชายต้องรักษาเกียรติและศักดิ์ศรีของตน ให้สมกับที่เขาเรียกว่า “ผู้ชาย” ดังนี้

เกิดเปนชายต้องให้เห็นว่าเปนชาย	จงไว้ลายให้ประจักษ์ตามศักดิ์ศรี
คิดพุดทำน้ำใจสดใสดี	สิ่งเหล่านี้เปนลายของชายชาญ

* สา หมายถึง ประสา หรือ นับประสา

** โลก หมายถึง ลูก

การชั่วช้าหย่าทำนาพิบัติ
งานที่ท่าๆเราผู้เอางาน

จงฝึกหัดจัดให้เห็นแก่นสาร
ให้โถลารลอยเด่นขึ้นเป็นดี
(อาจารย์สอนศิษย์ หน้า ๖)

เมื่อพิจารณาภาพรวมของคำสอน พบว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” จำนวน ๑๒ เรื่องที่ใช้สอนชายหนุ่ม นิยมสอนการปฏิบัติตนโดยทั่วไป เป็นเพราะยังใช้ได้คืออยู่ ส่วนการสอนเรื่องการเลือกคู่ครองก็มีมากเช่นกัน เกิดจากสมัยนี้มีผู้หญิง “เทียม” เป็นจำนวนมาก ผู้แต่งจึงสอนผู้ชายให้พิจารณาอย่างถ่วงถี่เพื่อว่าเมื่อแต่งงานกันแล้ว จะได้ร่วมใจกันทำงานต่อไป หากได้หญิงที่มีพฤติกรรมต่ำช้าย่อมนำให้เกิดปัญหา ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๒๕ แสดงภาพรวมของคำสอนที่ใช้สอนชายหนุ่ม

เนื้อหาคำสอน	ขวัญใจ	คติธรรมคำกลอน ๒	พลเรือนสอนบุตร	ภามิตสอนนักรเรียน	ลุงสอนสอนหลานตีन्हู้	สมบัติพ่อบ้านคำกลอน	สุภาพิตพอบ้านสอนบุตรสอง	สุภาพิตระบาย	สุภาพิตสอนผู้ชวยโสด	สารรักระหว่งมิตร	อาจารย์สอนศิษย์	อิสสอนศิษย์
สอนการปฏิบัติตนโดยทั่วไป												
- สอนให้สนใจศึกษาเล่าเรียน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓
- สอนให้เลือกคบแต่มิตรดี	✓	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓
- สอนให้รู้จักแสวงหาทรัพย์	✓	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓
- สอนให้บวชเพื่อทดแทนคุณ	✓	✓	-	✓	✓	-	✓	-	-	-	-	✓
- สอนให้ไม่เป็นนักเลงหัวไม้	✓	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
สอนให้รู้จักเลือกคู่ครอง												
- เลือกหญิงที่มีกิริยามารยาท	✓	-	-	✓	✓	✓	-	✓	✓	✓	✓	✓
- เลือกหญิงที่เหมาะสมเป็นแม่บ้าน แม่เรือน	✓	-	-	✓	✓	✓	-	✓	✓	✓	✓	✓
- เลือกหญิงที่มีการศึกษาหรือ ฐานะเสมอกัน	✓	-	-	✓	✓	✓	-	✓	✓	-	✓	✓
- เลือกหญิงที่มาจากสกุลดี	✓	-	-	-	✓	✓	-	✓	-	✓	✓	-
- เลือกหญิงที่มีลักษณะดี	✓	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
- ไม่เลือกหญิงที่แต่งตัวอวดโฉม	✓	-	-	✓	✓	✓	-	✓	✓	-	✓	✓

๓) สอนกลุ่มหญิงสาว วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ที่สอนกลุ่มหญิงสาว คือ ขวัญใจ คำกลอนสอนน้อง นารีสมบัติ ภาษิตสอนนักเรียน แม่หม้ายปลาครัก สารรักระหว่างมิตร สุภามิตพ่อบ้านสอนบุตรสอง สุภามิตแม่หม้ายใจเดียว สุภามิตระบาย และ สุภามิตสอนผู้ชายโสด คำสอนมีดังต่อไปนี้

ก. สอนการปฏิบัติตนโดยทั่วไป ดังนี้

- สอนให้มีกิริยามารยาท ชาวใต้ไม่นิยมหญิงที่มีกิริยาลูกลี้ลูกถน หรือซุ่มซ่าม เช่น “เดินนอกชาน ถ้วยรานบนพรา” (ภิญโญ จิตต์ธรรม, ๒๕๑๗: ๕๐) คือ เดินแรง แม้เดินที่ชานเรือนก็ทำให้ถ้วยที่วางอยู่บนหิ้งเหนือเตาไฟถึงกับร้าว หรือ “เหยียบมดไม่ตายเหมือนควายขาหัก” (ภิญโญ จิตต์ธรรม, ๒๕๑๗: ๑๓๓) คือ ต่อหน้าแสรั่งเรียบร้อย ถับหลังมีนิสัยกระโดดกระเดก และ “หญิงอาดหัวดั่ง ชายคลั่งร้องเพลง” (ภิญโญ จิตต์ธรรม, ๒๕๑๗: ๑๓๓) คือ หญิงซุ่มมักหัวเราะเสียงดัง การสอนผู้หญิงจึงมักสอนเรื่องกิริยามารยาท เช่น เรื่องสุภามิตระบาย สอนให้ผู้หญิงรักษากิริยามารยาท ไม่พุดจากลับกลอก และไม่พุดให้มากความ ดังนี้

ยามเป็นสาวเล่าต้องสงวนสาว	อย่าให้มาว่าเล่นเช่นหยาบหยาม
รักษากิจคัดจริตให้งาม	เหมือนยุงทองพยายามป้องรักแวง
จะพุดจาปราศรัยกับใครนั้น	อย่าผลุนผลันกลับเกลือกเป็นเทือกแวง
วาจาพร่องตรงถ้อยให้แน่นแวง	เรื่องพุดแล้วอย่าเล่าไม่เข้าการ

(สุภามิตระบาย หน้า ๑๓)

- สอนให้รู้จักแต่งกาย ผู้หญิงดีจะต้องรู้จักแต่งกายให้ชวนมอง ตั้งแต่อาบน้ำให้สะอาดสะอาด รู้จักคัดแป้งแต่งหน้า ไม่ปล่อยให้ผมรุงรัง แต่งกายได้เหมาะสมแก่รูปร่างหน้าตาและฐานะของตน และไม่แต่งกายล่อแหลม ดังนี้

อาบน้ำทาทาสบู่ถูตัวร่าง	ถ้าสบาสางกษตรีหมดสีแสง
ใบหน้าน้องอุดสำห้ฝ้าทาแป้ง	เพราะลมแล้งแดดต้องให้หมองมัว
ทั้งผมเผ้าอย่าให้รกปกหน้าสาว	หัวเข้า ๆ ล้างหน้ามาสางหัว
แต่อย่าทำให้เงินแต่งเกินตัว	เพื่อนจะหัวว่าสาวท่าแต่แต่ง

(สารรักระหว่างมิตร หน้า ๑๔ - ๑๕)

- สอนให้เชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดามารดา โดยไม่ได้เถียง คู่ค้าพุดจาตากถาง คูหมิ่น และขัดถ้อยคำ เพราะจะมีเวรกรรมติดตัวไป หรือเป็นหญิงซุ่ม ดังนี้

หญิงบางคนชนนักรักชื่อ	นิสัยคือเข้ามาครอบงอมเห็นห่าง
พ่อแม่สอนหล่อนไม่ได้เอาอย่าง	พูดถากถางเถียงท้าวจาจ่าง
	(คำกลอนสอนน้อง หน้า ๑๔)

- สอนให้ไม่ชิงสุกก่อนห่าม ดังเรื่องสุภายิตพอบ้านสอนบุตรสอง
ผู้แต่งตักเตือนให้ผู้หญิงไม่ชิงสุกก่อนห่าม เนื่องจากหากเสียตัวแล้วจะได้รับแต่ความอับอาย ดังนี้

ไอ้สุกเคঁแสนวิตกกอกผู้หญิง	จริงไม่จริงข่าวกระจายแล้วอายเขา
จงสงวนนวลสาวอย่าล่าวเปล่า	คูเงื่อนเงาของบุรุษที่สุคคม
	(สุภายิตพอบ้านสอนบุตรสอง หน้า ๑๑ - ๑๒)

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการสอนให้รักษาความบริสุทธิ์ เพราะทำให้
สามีเชิดชูและไม่คูหมิ่นด้วย หลวงวิจิตรวาทการ (๒๕๔๑: ๑๑๒ - ๑๑๓) นักชาตินิยมมีความเห็นว่า
ความบริสุทธิ์เป็นของศักดิ์สิทธิ์ ผู้ชายมักบูชาหญิงที่บริสุทธิ์เพื่อเป็นสิริมงคล ทำให้มีฤทธิ์มีอำนาจ
ประสพชัยชนะ ประสพความเจริญ และให้ผลอุดมสมบูรณ์ ผู้หญิงที่รักษาพรหมจรรย์ไว้ได้ก่อน
แต่งงาน เมื่อแต่งงานแล้วยอมทำให้สามีเกรงใจ ให้เกียรติ และไม่คูหมิ่น

ข. สอนให้รู้จักเลือกคู่ครอง วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์
เล่มเล็ก” ยังคงสอนให้หญิงสาวเลือกคู่ครองที่มีคุณสมบัติดีเหมือนในอดีต คือ ไม่ควรเลือกชายที่
เสพอบายมุข และเป็นนักเลงอันธพาล แต่ก็เน้นย้ำเรื่องอื่น ๆ ตามบริบทสังคมร่วมสมัยด้วย ดังนี้

- เลือกชายที่มาจากสกุลดี ดังเรื่องสุภายิตแม่หม้ายใจเดียวสอนว่า
เมื่อจะเลือกผู้ชาย ควรเลือกเหมือนเลือกสัตว์มีปีกที่ต้องดูแลและขน ไม่เลือกที่รูปปลักษณ์ภายนอก
เนื่องจากผู้ชายแต่ละคนมีรูปร่างหน้าตา กิริยาอัธมาสัยที่ผิดแผกกันไป อาจทำให้ตัดสินใจผิดพลาด
ได้ แต่หากพบชายที่มีนิสัยชั่วช้าแตกต่างจากวงศาความญาติก็ไม่ควรเลือก ดังปรากฏในข้อความว่า

เลือกไก่เป็ดเกล็ดมีเลือกสีขน	แต่เลือกคนสุดจะคิดชนิดไหน
ล้วนรูปร่างต่างกันทั้งนั้นไป	ทั้งน้ำใจและจริตผิด ๆ กัน
เลือกรูปทรงพงศาข้าเลือกได้	กลับชั่วร้ายจัญไรใหญ่มหันต์
ชายชั่วช้าผ่าเหล่าผิดแผกพันธุ์	จำห่างหันเส่นหาไอ้อาวรณ์
	(สุภายิตแม่หม้ายใจเดียว หน้า ๔ - ๕)

- ไม่เลือกชายที่เสพอบายมุขหรือเป็นนักเลงอันธพาล เพราะมีแต่
ทำให้ทุกข์ใจ เงินทองร่อยหรอ และเพื่อนบ้านเกลียดชัง เช่น “อย่าหาคนชนพาลสันดานพันธุ์ โคร
บุกบันหมายลองต้องเกรียมกรม” (สุภายิตระบาย หน้า ๑๓) และ

นักสุรยาฝืนและการพะนัน
ถึงมีทรัพย์คับคั่งยังคงจม

ต้องมีวันปลดเปลื้องเครื่องงุ่มง่าม
ใครหมายชมหมองช้าต้องปล้ำตัว
(คำกลอนสอนน้อง หน้า ๕)

- ไม่เลือกชายที่แต่งตัวอวดรวย มีแต่คารมดีหรือเอาใจเก่ง ผู้แต่ง
ตักเตือนไม่ให้เลือกชายเหล่านี้ เพราะอาจถูกหลอกหลวงได้ ที่สอนกันมากที่สุด คือ ไม่เลือกที่แต่งตัว
อวดรวย เพราะมักสร้างภาพเพื่อหลอกหลวงผู้หญิง ดังที่ผู้แต่งสอนว่า “ชายรูปสวยรวยทรัพย์ดับแต่ง
ลิ้น เขาหลอกกินดอกน่องไม่ต้องถาม” (คำกลอนสอนน้อง หน้า ๕) ผู้แต่งกล่าวว่าชายที่เอาแต่
แต่งตัวมักไม่มีปัญญาหรือไม่สามารถที่จะเลี้ยงครอบครัวได้ ดังคำสอนที่ว่า “ชายรูปงามปัญญาอย่า
หมายหา ใครสมักรักพาให้ผุยผง” (สุภายัตระบาย หน้า ๑๕) ไม่เลือกชายที่มีชั้นเชิงในการพูด
เพราะหวังโน้มน้าวให้ผู้หญิงหลงใหล ผู้แต่งแนะนำว่าให้สังเกตคำพูดและกิริยาทำที่ที่น่าเชื่อถือ
หรือไม่ เพราะมีผู้ชายจำนวนมากที่คารมดี แต่ในใจมีแต่ราคะอันร้อนแรง ดังนี้

ชายกล่าวว่าจะต้องรักน้องแท้
เมื่อเจ้าฟังอย่าปลั่งเนื้อความนั้น
เขาพูดเลี้ยวเกี่ยวพาลการเช่นนั้น
ดูท่าทางกิริยาถ้อยวาที
คำของชายอย่างนี้มีทั่วมาก
หญิงทั้งหลายมักตายด้วยคำลวง

ไม่ปรวนแปรทิ้งร้างชายอย่างฉนั้น
ถึงพูดกันควรนิกตริกให้ดี
อย่าหมายมั่นควรรักจักหมองศรี
ให้เป็นทีเชื่อได้หรือหมายลวง
พูดลมปากของน้ำกำของห้วง
ยื่นถ้ำพวงมัจจุราชนิสาหลง
(สุภายัตระบาย หน้า ๑๕)

ไม่เลือกชายที่เอาใจเก่งแต่ในช่วงแรก ๆ เช่น ส่งจดหมายรัก หรือ
ชื่อของฝากเมื่อแรกรักกัน ครั้นได้หญิงเป็นภรรยาแล้วก็มักทอดทิ้งทันที ดังปรากฏในข้อความว่า

แกลั้งแต่งตัวชั่วเข้าให้สาวหลง
แป้งบาทหยันมันหอมขอมลงไป
หนูเอ๋ยหนูดูให้ดีวิธีแตก
อย่าคล้อยตามงามสรรพจะอับปาง

จะฝากส่งจดหมายให้ฟ้าใหม่
มันตั้งใจทอดสะพานจะผ่านทาง
ฟังคำแปลกลผีปากพูดถากถาง
ดูตัวอย่างเพื่อนกันอนันต์
(ภายิตสอนนักเรียน หน้า ๑๔ - ๑๕)

ผู้วิจัยพบว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” สอน
เรื่องการเลือกคู่ครองมากกว่าแต่ก่อน อาจเพราะผู้แต่งเห็นภาพของชายชาวบ้านที่ประพฤติตัว
เหลวไหล หรือมีนิสัยหลอกหลวงจำนวนมาก ดังเรื่องสุภายัตระบายที่ว่า “ผู้ชายดีหายากลำบากครั้น
ยิ่งทุกวันล้วนชายหมายหลอกหลวง” (หน้า ๑๔) หรือ “ประมวลชายฝ่ายชั่วมีทั่วมาก พูดลมปากหวาน

นำคำหนักหน่วง” (หน้า ๑๕) จึงสอนให้ผู้หญิงรู้จักเลือกผู้ชายมากขึ้น โดยให้พิจารณาตั้งแต่ชาติสกุล และนิสัยใจคอ ซึ่งการสอนให้พิจารณาอย่างถ่วงถี้มนี่เป็นอุปนิสัยอย่างหนึ่งของชาวใต้ด้วย ดังที่ สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (๒๕๔๔: ๑๑) กล่าวไว้ว่าชาวใต้จะสอนไม่ให้ด่วนเล็งหรือปักใจเชื่อสิ่งต่าง ๆ อย่างง่ายค้าย เนื่องจากอาจแก้ไขได้ยากในภายหลัง

มีข้อสังเกตว่าผู้แต่งวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” จะไม่นำคำสอนบางเรื่องที่เคยสอนในอดีตมาสอนในยุคนี้ เช่น สอนให้ไม่เลือกพ่อหม้ายเมียร้าง ศิษย์ร้ายครู หรือทิดสึกแล้ว ๓ หน อาจเพราะไม่ค่อยพบเห็นผู้ชายที่มีพฤติกรรมดังกล่าวในสังคมสมัยที่แต่งหรือไม่ถือว่าเป็นข้อบกพร่อง

๔) สอนกลุ่มหญิงที่มีสามี เช่น ขวัญใจ คำกลอนสอนน้อง นารีสมบัติ แม่หม้ายพลาตรัก วิถีวรรณมาลัย สารรักระหว่างมิตร สุภามิตพ้อบ้านสอนบุตรสอง สุภามิตแม่หม้ายใจเดียว สุภามิตระบาย สุภามิตสมรส และสุภามิตสอนผู้ชายโสด คำสอนมีดังนี้

ก. สอนให้ขยันทำการบ้านการเรือน คำสอนเรื่องนี้มีทุกเรื่อง ทำให้เห็นว่าชาวใต้ชื่นชมหญิงที่เก่งงานบ้านงานเรือน ซึ่งชิน อยู่ดี (๒๕๒๑: ๒) กล่าวว่าค่านิยมเรื่องงานบ้านเรือนปรากฏในท้องถิ่นต่าง ๆ ตั้งแต่ นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี ตรัง พัทลุง สงขลา กระบี่ พังงา และภูเก็ต เช่น เรื่อง สุภามิตสมรส สอนหญิงที่มีสามีให้รู้จักทำความสะอาดบ้าน เก็บข้าวของให้เป็นระเบียบ ปิดหม้อข้าวหม้อแกง และเตรียมของให้ครบถ้วน ดังปรากฏในข้อความว่า

ของเหลือกินชิ้นหนึ่งอย่าทิ้งค้าง	ควรเก็บล้างให้สะอาดแดดด้วยขัน
ปิดหม้อข้าวหม้อแกงกล้วแมลงวัน	จงจัดสรรพกะเทียมหอมให้พร้อมเพรียง

(สุภามิตสมรส หน้า ๓)

ข. สอนให้รู้จักครองใจคน ดังเรื่อง เดือนหญิงมีผิว สอนว่าภรรยาที่ดีควรรู้จักครองใจคนรอบข้าง ตั้งแต่ดูแลเอาใจใส่ญาติของสามี ญาติสนิทมิตรสหายของตน ด้อนรับแขก มีไมตรีกับเพื่อนบ้าน และดูแลเอาใจใส่ข้าทาสบริวาร ดังปรากฏในข้อความว่า

ทั้งพ่อผิวแม่ผิวและพี่น้อง	ต้องยกย่องไปตามอัธยาศัย
ญาติสนิทมิตรสหายที่ใกล้ไกล	ต้องเอาใจเอาจิตคิดเมตตา
ตั้งตัวไว้ให้ถูกลูกแม่สอน	จะขึ้นดินนั่งนอนให้เป็นท่า
ถึงคราวกล้วควรกล้วไว้ในหน้า	ถึงคราวกล้าก็ควรกล้าให้หน้าดู
เพื่อนบ้านใกล้เรือนเคียงเลี้ยงเอาไว้	กล่าวภิปรายไพเราะให้เพราะหู
ทั้งคนใช้ชายหญิงสิ่งควรรู้	เรื่องกินอยู่หลับนอนสอนให้ดี

(เดือนหญิงมีผิว หน้า ๑๖ - ๑๗)

ก. สอนให้รู้วิธีปฏิบัติต่อสามี เรื่องที่สอนตรงกันมีดังนี้

- สอนให้ดูแลความทุกข์สุขของสามี ดังเรื่องเดือนหญิงมีฟัวสอนว่าภรรยาที่ดีควรสนใจเรื่องที่หลับที่นอน อาหารการกิน และไม่จุกจิกจู้จี้ ดังปรากฏในข้อความว่า

หน้าที่เมียก็ต้องงามตามหน้าที่	ควรตามใจสามีให้สำราญ
เวลาหิวฟัวอยากรับประทาน	ทั้งควาหวานถั่วทั่วให้ฟัวกิน
ปฏิบัติจัดแจงแต่งให้ดี	อย่าจู้จี้จบบรรเทียผันผิน
ครั้งรู้จักการนอนและการกิน	ฟัวจะรักค้าวคั่นจนสิ้นใจ

(เดือนหญิงมีฟัว หน้า ๑๗)

- สอนให้ไม่ทำเสน่ห์ ชาวใต้ถือว่าการทำเสน่ห์ยาแฝดหรือทำคุณให้ชายรักนั้น ไม่เหมาะแก่กุลสตรี ถือว่าเป็นอัปมงคลและเป็นเวรกรรม ซึ่งจะทำให้รักนั้นร้างโดยเร็ว (อดิศักดิ์ ทองบุญ, ๒๕๔๒: ๗๓๕๑) ดังเรื่องสุภามิตแม่หม้ายใจเดียวสอนว่าหญิงดีไม่ต้องทำเสน่ห์ เพราะเสน่ห์ของผู้หญิงอยู่ที่เชื้อสัจย์ต่อสามี ไม่คิดนอกใจ สนใจงานบ้านงานเรือน และพูดจาอ่อนหวาน หากปฏิบัติตามได้ สามีจะรักไปจนวันตาย ดังปรากฏในข้อความว่า

สำหรับหญิงสิ่งเสน่ห์เล่าห์บุรุษ	ชายวิสุทธิ์ป้องหมายไม่หายสว
ไม่ต้องเป่าคาถาหมาลละลวย	บุรุษวงยเงื่องงงหลงอาลัย
เสน่ห์หนึ่งน้ำจิตไม่คิดคด	บำรุงยศของบุรุษสุคติยศ
เสน่ห์สองครองตัวในครัวไฟ	อย่าเลยโลลิมล้างของค้ำคา
ซัวของหญิงทั้งครัวก็ฟัวร้าง	จงขัดล้างดูแลนะแม่หนา
เก็บลำดับทรัพย์สินถิ่นคามา	เป็นมหาอิทธิเจเล่าห์ล่อลาย
เสน่ห์สามนามเสียงเพียงพิณพาทย์	ยามสวาทหวานหูไม่รู้หาย
เจียมระเบียบเรียบร้อยไม่หยาบคาย	ถนอมชายเขยขึ้นเฝ้ารินรวย
เสน่ห์สามงามจริงผู้หญิงเอ๋ย	ผู้ชายเขยชมกลั่นไม่สิ้นสว
พิสมัยไหลหลงจนงงวย	เฝ้าอำนวยชักนำทำการงาน

(สุภามิตแม่หม้ายใจเดียว หน้า ๒๔ - ๒๕)

- สอนให้ไม่ข่มเหงสามี ดังเรื่องสุภามิตสอนผู้ชายโสดกล่าวถึงพฤติกรรมของหญิงที่ข่มเหงสามีว่าเมื่อโกรธสามีนางจะผลัดประคูดูให้กระแทกเสียงดัง ขว้างภาชนะในครัวจนแตก ตำครกเกือบแหลกคามือ ทำให้หินที่ไชร่องหม้อแตก ใช้จวกกวนข้าวในหม้อจนหม้อแตกแตก เมื่อเห็นก็ดำไปจนถึงคนทำหม้อ และดำไปถึงวงศาความญาติของสามี ผู้แต่งสอนว่าหญิงดีไม่ควรแสดงพฤติกรรมดังกล่าว หากโกรธสามีก็ให้สะกดใจไว้ ดังปรากฏในข้อความว่า

อย่าเผยคู* ภูคั่นให้มันแตก	ทำคั่นแตกคูถูกกับลูกศั้ว
อย่าฉวยเพลิงแยะ** ไหนไฟคร้ว	ข่มเหงศั้วด้วยภาหะนะตน
อย่าจับขันทอย*** ถ้วยฉวยนั้นโน้น	ฉวยนั้นทิ้งนี้โยน โกลาหล
อย่าตำเครื่องคั่วแกงแซบ**** แรงตน	ได้ยินจนนอกรั้วศั้วจะข้ง
ค่อย ๆ ตำเบา ๆ เอาพอแหลก	อย่าแซบตำทำแตกให้เฟื้องฝ้ง
จนครกเบือ***** เหลือทานร้าวรานพัง	สากเบือยังไม่ครกเอาพรก***** ต่าง
บ้างคนเอาหัวกงวน***** กวนหม้อข้าว	จนหม้อปลัดก้อนเส้าลงดังผาง
หม้อแตกฟ่านสารบ่าโกนคำพลาง	พวกทำอ่างทำหม้อน้อชายคน
กลับ โกรธพวกทำหม้อต่อไปอีก	แกล้งพุดเหล็กที่ทำหาเหตุผล
ฉันทนุฟองเคยมองเจอะหลายคน	มันไร้ผลที่สุดมนุษย์เรา
ถูกบ้างคนลูกอ่อนวอนร้องไห้	ก่อนตายายเปลือยเอื้อรื้อพงศ์เผ่า
คำแตกลูกศั้วชั่วไม่เบา	ทำให้เขาชอกช้ำระกำใจ
การทำแตกแตกทบรบลูกเต้า	แยะหม้อข้าวแกงเองเนียงเพลิงไห
ถึงแม้โกรธลูกศั้วตัวเพียงไร	ต้องกดใจไว้เสมออย่าเพ่อทำ

(สุภาษิตสอนชูชายโสด หน้า ๒๐ - ๒๒)

- สอนให้ไม้นอกใจสามี หญิงที่นอกใจสามีมักถูกตำหนิติเตียน และนิทาว่าร้ายจากคนในสังคมมากกว่าผู้ชาย ดังเรื่อง*สุภาษิตสมรส*สอนว่าหญิงที่ประพฤตินอกใจสามีเป็นหญิงที่ชั่วช้า พลอยทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียงวงศ์ตระกูล ดังปรากฏในข้อความว่า

ชั่วที่หนึ่งของสตรีเมื่อมีศั้ว	ลอบทำชั่วชายอื่นขึ้นสมาน
ไม่รักตัวชั่วช้ำระยำพาล	เหมือนประจานมิตรญาติชาติตระกูล

(สุภาษิตสมรส หน้า ๒ - ๓)

* คู หมายถึง ประคู

** แยะ หมายถึง กระจาย

*** ทอย หมายถึง โยนให้เรียดหรือเรียดินให้ถูกเป่า

**** แซบ หมายถึง รับประทาน

***** พรก หมายถึง ทุบ

***** ครกเบือ หมายถึง ครก คู่กับสากเบือ คือ สาก

***** กวน หมายถึง วน

ผู้แต่งเรื่อง *สุภาษิตสอนบุตรสอง* กล่าวถึงพฤติกรรมของภรรยาที่ทำให้สามีทอดทิ้งว่ามี ๓ ประการ ประการแรก คือ คบชู้ ดังที่ว่า “ชู้ที่หนึ่งของสตรีเมื่อมีคู่ แล้วคบชู้แถมผัวนั้นชู้ใหญ่” (หน้า ๑๒) ประการที่สอง คือ เป็นหญิงที่ข่มเหงสามี ดังที่ว่า “ชู้ที่สองของผู้หญิงสิ่งหยาบช้า อย่าค่าว่าผัวขวัญจงพรั่นพริ้ง” (หน้า ๑๒) ประการสุดท้าย คือ ไม่สนใจงานเรือน ไม่รู้จักทำความสะอาดภาชนะ และปล่อยให้อาหารที่กินแล้วบูดเน่า ดังปรากฏในข้อความว่า

การครัวไฟไม่สำเร็จอย่าเตร็จเตร่	ตั้งผ่านเอฝัวจะค่าว่าหลาเหิน
ชู้สามสิ่งหญิงอย่าทำให้กำเกิน	เป็นที่เชิญเสน่ห์ชายไม่หน่ายชม

(*สุภาษิตพ่อบ้านสอนบุตรสอง* หน้า ๑๒ - ๑๔)

๕) *สอนกลุ่มหญิงที่มีบุตร* สอนเพื่อให้หญิงกลุ่มนี้เป็นที่เคารพยกย่องของบุตร คำสอนมีในเรื่อง *ขวัญใจ เตือนหญิงมีผัว นารีสมบัติ ภาษิตสอนนักเรียน สุภาษิตพ่อบ้านสอนบุตรสอง สุภาษิตแม่หม้ายใจเดียว และสุภาษิตสอนผู้ชาย โสค* มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ก. *สอนให้ดูแลเรื่องสุขอนามัยของบุตร* ดังเรื่อง *สุภาษิตพ่อบ้านสอนบุตรสอง* สอนให้ผู้หญิงอาบน้ำ ซักเสื้อผ้า ดูแลสุขภาพและอาหารการกินของบุตร ดังนี้

เมื่อลูกอ่อนอุตสาห์อาบอย่าสาบนัก	อุตสาห์ซักผ้าอ้อมข้อมขมิ้น
ฝนยาทาอย่าให้ติดหิตราคิน	ปิ่นให้กินอย่าให้ตกหกเรียราย

(*สุภาษิตพ่อบ้านสอนบุตรสอง* หน้า ๑๕)

ข. *สอนให้อบรมสั่งสอนบุตร* ดังเรื่อง *ขวัญใจ* สอนให้ผู้หญิงรู้จักอบรมสั่งสอนหรือเขียนติเมื่อบุตรทำผิด ดังปรากฏในข้อความว่า

ลูกเต้าหลายคนสัปคนสกปรก	ยกขวัญใจแม่ยกไปขัดสี
ลูกชุกชนต้องเฝ้าบ่นเขียนติ	อยู่บังคับไม่ได้หลับได้นอน

(*ขวัญใจ* หน้า ๕)

จากคำสอนข้างต้นแสดงให้เห็นว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ยังคงสืบทอดคำสอนจากวรรณกรรมคำสอนภาคใต้สมัยโบราณอยู่ แต่สืบทอดเฉพาะคำสอนที่ใช้ได้ดีในสังคมสมัยใหม่เท่านั้น ได้แก่ สอนหญิงสาวให้มีกิริยามารยาท แต่งกายดี เชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดามารดา และไม่ชิงสุกก่อนห่าม สอนหญิงมีสามีให้ขยันทำการบ้านการเรือน รู้จักรองใจคน และรู้วิธีปฏิบัติต่อสามี และสอนหญิงมีบุตรให้รักและเอาใจใส่บุตรของตน ทำให้เห็นว่าภาพลักษณ์ของหญิงดีในสมัยนี้ คือ ครอบตัวดี เป็นภรรยาที่ดี และเป็นมารดาที่ดี โดยสร้างภาพลักษณ์ของมารดาที่ดีมากเป็นพิเศษ

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าคนที่ผู้แต่งยังคงสืบทอดคำสอนโบราณ น่าจะเป็น เพราะคำสอนโบราณสอดคล้องกับปัจจัยต่าง ๆ ในสังคม ดังนี้

คำสอนโบราณใช้อบรมหญิงสาวได้ดีในช่วงที่สังคมและเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลังจากสังคมภาคใต้รับวัฒนธรรมตะวันตก เนื่องจากสมัยนี้ให้ ภาพของหญิงสาวที่มีความคิดเป็นตะวันตกมากขึ้น เช่น แต่งตัวจนเกินงาม รักสนุก ชอบเที่ยวนอก บ้าน และนิยมมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน คำสอนมีในเรื่อง *คำกลอนสอนน้อง สารรักระหว่างมิตร และสุภาพสตรีบาย* เช่น เรื่อง*สารรักระหว่างมิตร*กล่าวว่าผู้หญิงรุ่นใหม่ไม่กลัวเสียตัวหรือตั้งครภัก เพราะป้องกันตนเองได้ ดังที่ว่า “สมัยนี้ความรู้ดีกันพอ ไม่ต้องกลัวเรื่องเสียตัวท้องโต” (หน้า ๑๐)

การมีพฤติกรรมข้างต้นน่าจะเกิดจากการรับค่านิยมเรื่อง “คนรุ่นใหม่” จากวัฒนธรรมตะวันตก ทำให้คนมีความคิดเป็นตะวันตกมากขึ้น รวมถึงการส่งเสริมของรัฐบาล ด้วย เช่น การส่งเสริมค่านิยมความงามแบบตะวันตก และการส่งเสริมวัฒนธรรมบริโภค ซึ่งค่อย ๆ ขยายตัวขึ้น จนกระทั่งมีการส่งเสริมวัฒนธรรมบริโภคในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ขึ้นในต้นทศวรรษ ๒๕๐๐ ทำให้เห็นภาพลักษณ์ของผู้หญิงที่เริ่มเปลี่ยนไปอย่างชัดเจน ซึ่งยศ สันตสมบัติ (๒๕๓๕: ๑๑๕ - ๑๒๕) กล่าวว่ามโนทัศน์ของผู้หญิงสมัยก่อน ถูกกำหนดโดยค่านิยม ของสังคมศักดินา ต่อมาก็ถูกปรับเปลี่ยนให้ทันสมัยหรือเป็นตะวันตก จนก่อกำเนิดเป็นวัฒนธรรม บริโภคนิยมตะวันตกที่มองกันว่าดีงามและถูกต้องหรือเป็น “คนรุ่นใหม่” ค่านิยมนี้ได้รับการพัฒนา อย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งมีการจัดประกวดนางสาวไทยขึ้น พ.ศ. ๒๔๗๗ ทำให้เกิดกระแสค่านิยม ความงามแบบตะวันตกมากขึ้น ครั้นในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามมีนโยบายพัฒนาสตรีตาม แผนการสร้างชาติ จนเกิดการตื่นตัวที่จะปรับปรุงบุคลิกภาพของผู้หญิงกันทั่วไป เมื่อสังคมเข้าสู่ ระบบทุนนิยมโลกก็เกิดมาตรฐานความงามแบบตะวันตกอย่างชัดเจน

อย่างไรก็ตาม ผู้แต่งมีความเห็นว่าพฤติกรรมดังกล่าวไม่น่ารัก ขัดกับ ประเพณีที่ดีงามทางสังคม จึงนำคำสอนที่เคยเน้นย้ำในอดีตมาสอนซ้ำอีกครั้งเพื่อปลูกฝังให้คนใน สังคมประพฤติตนอยู่ในกรอบตามที่ค่านิยมของสังคมเห็นว่าดีงาม คือ นิยมผู้หญิงที่รักนวล สงวนตัว ไม่หมกมุ่นเรื่องกามโลกีย์ หรือให้ความสำคัญกับค่านิยมเดิม

คำสอนโบราณสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล คือ ในสมัยรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องการสร้างภาพลักษณ์ของมารดา และภรรยาที่ดี สุขสรรค์ แดงภักดี (๒๕๓๕: ๓๑ - ๓๕) กล่าวว่าความคาดหวังของผู้นำในสมัยสร้างชาติไม่แตกต่างไปจากอดีตนัก แต่ สอนการทำหน้าที่ให้เด่นชัดมากขึ้น คือ การคาดหวังให้เป็นภรรยา มารดา และแม่เรือนที่มีความรู้ และมีความชำนาญ ในสมัยนี้ มีการกำหนดวิชาที่ผู้หญิงควรศึกษาเพื่อสร้างภาพลักษณ์ของมารดา

และภรรยาที่มีความรู้และเฉลียวฉลาด เช่น ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่สามให้ผู้หญิงเรียนวิชาการ เรือน ครั้นมัธยมศึกษาสอนบทบาทของภรรยาที่รู้จักปรนนิบัติให้กำลังใจสามี และดูแลบ้านเรือน

สมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม รัฐบาลออกประกาศ “วัฒนธรรม คัมภีร์” ที่นำมาจากแนวคิดเรื่องทศกในพระพุทธศาสนา กำหนดให้ภรรยามีหน้าที่ ๕ ประการ หนึ่ง คือ จัดการงานดี เช่น ต้อนรับแขก ผูกมิตรกับเพื่อนบ้าน และแต่งตัวให้สะอาด สอง คือ สงเคราะห์คนรอบข้าง เช่น เคารพบิดามารดาและญาติของสามี ไม่คูหมั่น และพูดไพเราะ สาม คือ ไม่ประพฤติผิดใจ เช่น ไม่ทำตัวสนิทสนมกับชายอื่น ไม่เอาเรื่องของชายอื่นมาพูดหรือแสดงความพอใจชายอื่นจนทำให้สามีรู้สึกแสบใจ เก็บความลับของสามีและครอบครัว และเมื่อผิดก็กล่าวคำขอโทษ สี่ คือ รักษาทรัพย์ที่สามีหามาให้ และห้า คือ ขยันในกิจการทั้งปวง เช่น ปรนนิบัติสามี คอยตรวจตราบ้านช่อง ใช้เวลาว่างในการทำสวนครัวเลี้ยงสัตว์เพื่อเพิ่มรายจ่าย ดูแลสามีและบุตร และเอาใจใส่ทุกข์สุขของคนในปกครอง (ข่าวโคสนาการ, ๒๔๘๗: ๑๔๓ - ๑๔๖)

นโยบายข้างต้นนี้ น่าจะส่งผลต่อผู้แต่งวรรณกรรมด้วย จึงมีการสืบทอดคำสอนโบราณในสมัยสร้างชาติจำนวนมาก เช่น เรื่อง สมบัติแม่บ้าน (พ.ศ. ๒๔๘๘) สุภายิตสอนผู้ชายโสด (พ.ศ. ๒๔๘๒) แม่หม้ายพลาดรัก (๒๔๘๔ - ๘๕) สุภายิตระบาย (๒๔๘๖) สุภายิตสมรส (พ.ศ. ๒๔๘๘) มนุษย์ ๔ วัย (พ.ศ. ๒๔๘๘) แม่ศรีเรือน (พ.ศ. ๒๕๐๓) คำกลอนสอนน้อง (๒๕๐๓) สุภายิตแม่หม้ายใจเดียว (พ.ศ. ๒๕๐๓) และเดือนหญิงมีผิว (๒๕๐๔)

มีข้อสังเกตว่าสังคมสมัยใหม่สนับสนุนให้ผู้หญิงมีสถานภาพทัดเทียมกับผู้ชายมากขึ้น คำสอนโบราณที่ส่งผลต่อสถานภาพของผู้หญิงจึงแทบจะไม่มีในยุคนี้ เช่น สอนให้ภรรยากราบเท้าสามีก่อนนอน ชื่อสัตย์ต่อสามีจนวันตาย เก็บงำความรู้สึก เกิดทุนบูชาสามี เชื่อฟังและอยู่ในโอวาทของสามีแม้ว่าสามีจะเป็นคนเลว และปรองดองกับภรรยาบ่อย

ผู้วิจัยพบว่าคำสอนที่สืบทอดมานี้นอกจากใช้ได้ดีในสังคมสมัยที่แต่งแล้ว ยังช่วยสืบทอดเกียรติภูมิของชาวใต้ด้วย สุวิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (๒๕๔๔: ๑๐๑ - ๑๐๒) กล่าวถึงเกียรติภูมิของผู้หญิงใต้ว่าต้องรักษาความเป็นสาวบริสุทธิ์ หญิงที่คบผู้ชายถือว่าเป็นสร้างตราบาปให้แก่วงศ์ตระกูล นอกจากนี้ก็ให้รักเดียวใจเดียว ฐานะบ้านงานเรือน รู้วิธีปฏิบัติต่อสามี เลี้ยงบุตรเป็น และเป็นที่รักของผู้อื่น การสอนเรื่องดังกล่าวจึงไม่ขัดแย้งกับค่านิยมของชาวใต้

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การที่ผู้แต่งยังคงสืบทอดคำสอนโบราณนี้ เพราะเป็นเรื่องที่เอื้อประโยชน์ต่อสังคมในวงกว้าง กล่าวคือ ไม่ขัดต่อค่านิยมของคนในท้องถิ่น ไม่ขัดต่อนโยบายของรัฐบาลในเวลานั้น และไม่ขัดต่อวัฒนธรรมไทย

เมื่อพิจารณาภาพรวม พบว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” จำนวน ๑๑ เรื่องที่ใช้สอนผู้หญิง ยังคงสะท้อนค่านิยมที่สืบทอดมาจากอดีต โดยสอนเรื่องต่าง ๆ ใกล้เคียงกัน ทำให้เห็นว่าผู้แต่งให้ความสำคัญแก่ผู้หญิงมากเหมือนในอดีต ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓๐ แสดงภาพรวมของคำสอนที่ใช้สอนผู้หญิง

เนื้อหาคำสอน	ขวัญใจ	คำกลอนสอนน้อง	เตือนหญิงมีพี่	นริสมบัติ	ภายิตสอนนักเรียน	แม่หม้ายพลาดรัก	วิหรรณมาลัย	สารรักระหว่งมิตร	สุภายิตพ่อบ้านสอนบุตร	สุภายิตแม่หม้ายใจเดียว	สุภายิตระบาย	สุภายิตสมรส	สุภายิตสอนผู้ชายโสด
สอนกลุ่มหญิงสาว													
สอนการปฏิบัติตนโดยทั่วไป													
- สอนให้มีกิริยามารยาท	✓	✓	-	✓	✓	✓	-	✓	✓	✓	✓	-	✓
- สอนให้รู้จักแต่งกาย	✓	✓	-	✓	-	-	-	✓	✓	✓	✓	-	✓
- สอนให้เชื่อฟังคำสอนบิดามารดา	✓	✓	-	✓	✓	✓	-	-	-	✓	✓	-	-
- สอนให้ไม่ชิงสุกก่อนห่าม	✓	✓	-	✓	✓	✓	-	✓	✓	✓	✓	-	✓
สอนให้รู้จักเลือกคู่ครอง													
- สอนให้เลือกรายที่มีสกุลดี	✓	-	-	-	-	✓	-	-	-	✓	-	-	-
- สอนให้ไม่เลือกรายที่เสพอบายมุขหรือเป็นนักเลงอันธพาล	-	✓	-	-	✓	-	-	✓	-	✓	✓	-	-
- สอนให้ไม่เลือกรายที่แต่งตัวอวดรวย มีแต่คารมดีหรือเอาใจเก่ง	✓	✓	-	-	✓	✓	-	✓	✓	-	✓	-	-
สอนกลุ่มหญิงที่มีสามี													
- สอนให้ช่วยกันทำการบ้านการเรือน	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
- สอนให้รู้จักครองใจคน	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
- สอนให้รู้วิธีปฏิบัติต่อสามี	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
สอนกลุ่มหญิงที่มีบุตร													
- สอนให้ดูแลเรื่องสุขอนามัยของบุตร	✓	-	✓	✓	✓	-	-	-	✓	✓	-	-	✓
- สอนให้อบรมสั่งสอนบุตร	✓	-	✓	✓	✓	-	-	-	✓	✓	-	-	✓

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ยังคงสืบทอดคำสอนส่วนหนึ่งจากวรรณกรรมคำสอนภาคใต้สมัยโบราณอยู่ เนื่องจากคำสอน

ดังกล่าวยังคงใช้ได้ดีในสังคมสมัยใหม่ และใช้ได้ในช่วงกว้าง คำสอนโบราณที่สืบทอดมานี้มีปริมาณที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งทำให้เห็นว่าผู้แต่งให้ความสำคัญกับทุกกลุ่ม มีทั้งสอนคนทั่วไปและสอนคนเฉพาะกลุ่ม หากสอนคนทั่วไปเน้นให้มีจริยธรรมที่ดีงามทั้งต่อตนเอง (เช่น ขยันหมั่นเพียร ประหยัดอดออม และเลี้ยงชีพอย่างสุจริต) และต่อผู้อื่น (เช่น กตัญญูรู้คุณคน และรู้จักผูกมิตร) ทั้งนี้เกิดจากจริยธรรมจำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะในยุคที่สังคมเปลี่ยนแปลงไป หากคนให้ความสำคัญแก่การรักษาจริยธรรมก็จะช่วยลดปัญหาต่าง ๆ ได้ นอกจากนี้ก็ช่วยพัฒนาชุมชน และช่วยตอบสนองต่อนโยบายของรัฐบาลที่เน้นปลูกฝังพลเมืองให้เป็นคนดีมีศีลธรรมด้วย ส่วนการสอนคนกลุ่มต่าง ๆ เน้นสอนเรื่องการวางตนให้เหมาะสมแก่เพศและวัยของตน ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องสำคัญมาก ประการแรก ช่วยรักษาเกียรติภูมิของชาวใต้ที่เน้นย้ำเรื่องเหล่านี้มาก ประการที่สอง ช่วยตอบสนองต่อนโยบายของรัฐบาล เช่น ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามที่ต้องการสร้างภาพลักษณ์ของภรรยาและมารดาที่ดีเพื่อช่วยสร้างชาติ เช่น หากผู้หญิงเป็นภรรยาที่ดีก็จะทำให้คนในครอบครัวอยู่ด้วยกันอย่างราบรื่น เมื่อมีบุตรบุตรก็จะมีความสุขจิตใจที่ดี และหากผู้หญิงทำหน้าที่ของมารดาที่ดี บุตรนั้นจะกลายเป็นกำลังสำคัญของชาติต่อไป อีกประการหนึ่ง คือ ช่วยลดปัญหาสังคม เช่น หากผู้หญิงรักนวลสงวนตัวก็จะไม่เกิดปัญหาการถูกล่วงละเมิดทางเพศ หรือหากผู้ชายเลือกหญิงดีมาเป็นคู่ครองก็จะลดปัญหาครอบครัว โดยเฉพาะปัญหาการนอกใจคู่ครอง ทำให้เห็นว่าการสืบทอดคำสอนต่าง ๆ มานี้ก็เพื่อให้คนและสังคมทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยความราบรื่นมากขึ้น

ผู้วิจัยพบว่าคำสอนโบราณสอดรับกับนโยบายของรัฐบาลในสมัยที่แต่งด้วย เกิดจากนโยบายส่วนหนึ่งของรัฐบาลก็นำมาจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น การปลูกฝังเรื่องการทำหน้าที่ของภรรยาต่อสามี และสามีต่อภรรยา รัฐบาลนำมาจากหลักทศกในพระพุทธศาสนา ซึ่งผู้แต่งวรรณกรรมคำสอนโบราณก็นำมาจากหลักธรรมนี้

๔.๒ เนื้อหาคำสอนที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่

ผู้วิจัยพบว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” มีเนื้อหาคำสอนส่วนหนึ่งที่สอดรับกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม คำสอนที่แต่งขึ้นนี้ไม่เคยมีมาก่อน เพราะแต่งให้เข้ากับบริบทสังคมและการเมืองร่วมสมัย

เมื่อพิจารณาบริบทสังคมและการเมืองในสมัยที่แต่งวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” แล้ว พบว่าเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

ในด้านเศรษฐกิจพบว่านับแต่ พ.ศ. ๒๔๗๐ ชาวใต้เริ่มดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมมากขึ้น โดยรับอิทธิพลทั้งจากนโยบายของรัฐบาล วิธีทุนนิยมของชาวจีนรวมทั้งรับอิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตก อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางระบบเศรษฐกิจนี้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตชาวใต้ สังเกตได้จากการนำเสนอภาพของชาวบ้านที่ดิ้นรนต่อสู้เพื่อ “เงิน” มากขึ้น บิดามารดา

เริ่มไม่มีเวลาอบรมสั่งสอนบุตร เพราะต้องหาเงินเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง ชาวนามีหนี้สิน มีการกู้เงิน และถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายทุน ชาวบ้านเริ่มวัดคุณค่าของคนที่มีเงิน จนขาดการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อกัน หากมีฐานะยากจนจะได้รับการดูแลมาก แม้แต่พี่น้องก็นับญาติเฉพาะผู้มีเงิน พฤติกรรมเชิงประเพณีนิยม เช่น สามารถออกปากหรือไหว้วานกันได้ก็เริ่มแทนที่ด้วยการว่าจ้าง พฤติกรรมดังที่กล่าวมาให้เห็นอย่างสม่าเสมอในวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” เช่น ผู้แต่งเรื่อง *ประวัติการณเดือนไทย* กล่าวว่าสมัยนี้ขอให้เงินก็ทำได้ทุกอย่าง ดังความว่า “สมัยนี้ไม่ทุเรศวิเศษดี ให้เงินมีอย่างเดียวยิ่งเร็วแรง” (หน้า ๑๘) แม้แต่พระสงฆ์ก็เต็มใจสวดให้คนตายที่มีเงิน ดังที่ว่า “ทั้งพระสงฆ์ลงกามาเปิดทาง เห็นสตางค์เรามากจึงอยากมา” (หน้า ๑๒)

นอกจากนี้ การเผชิญกับภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในช่วงสงคราม โดยเฉพาะในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ น่าจะทำให้ชาวใต้ดำเนินชีวิตที่ลำบากมากขึ้น ดังที่ผู้แต่งกล่าวถึงสภาพสังคมช่วงทศวรรษ ๒๔๕๐ ว่า “เกือบทุกเมืองทุกจังหวัดข้าวยาก น้ำขาด รัฐบาลควบคุมไว้ทุกแห่ง” (ชัยภานิต หน้า ๒๘) วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ยังนำเสนอด้วยว่าในช่วงสงคราม ชาวบ้านเริ่มเป็นโจรผู้ร้ายมากขึ้น บ้างก็หันเข้าหาอบายมุข ส่วนผู้หญิงก็เริ่มค้าประเวณี ดังที่ผู้แต่งกล่าวว่า “ผู้หญิงสมัยปรมาณู พิศดูหยาบหยามเลวทรามกาย” (ศิลปคำกลอนสอนใจ หน้า ๔๐)

การเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและภาวะสงครามดังที่กล่าวมานี้ น่าจะเป็นแรงผลักดันให้ผู้แต่งคิดผลิตเนื้อหาคำสอนชิ้นใหม่เพื่อสอนคนในสังคมสมัยใหม่

เมื่อพิจารณาพฤติกรรมของคนในชุมชนบางกลุ่มก็พบว่าวางตนไม่เหมาะสมแก่วัย และฐานะของตน เช่น การนำเสนอภาพคนจนที่เอาแต่แต่งตัวทันสมัยจนถูกคนในสังคมตำหนิ การเห็นผู้สูงวัยที่เบียดเบียนบุตรหลาน หรือการเห็นสามีที่เอาเปรียบภรรยา การเห็นพฤติกรรมด้านลบเหล่านี้ น่าจะเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้แต่งแต่งคำสอนชิ้นใหม่เพื่อใช้สอนคนเฉพาะกลุ่มขึ้น

นอกจากนี้ การที่รัฐบาลนำแนวคิดสร้างชาติมาใช้ ซึ่งเริ่มตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ และเข้มข้นที่สุดในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามน่าจะส่งผลกระทบต่อผู้แต่งด้วย ดังที่มีการสร้างเนื้อหา คำสอนขึ้นจำนวนมากเพื่อสอนเรื่องหน้าที่ของพลเมืองดีตามนโยบายสร้างชาติของรัฐบาล

การรับรู้เรื่องราวดังที่กล่าวมาน่าจะส่งผลกระทบต่อผู้แต่งวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” จึงมีการแต่งคำสอนจำนวนหนึ่งชิ้นใหม่เพื่อสอนคนในสังคม อาจเกิดจากผู้แต่งเห็นว่าคำสอนโบราณยังไม่เพียงพอที่จะแก้ไขปัญหาสังคมได้ ที่สำคัญคือ ยังไม่เพียงพอที่จะผลิตพลเมืองดีตามนโยบายของรัฐบาล จึงตั้งใจสร้างสรรค์เนื้อหาคำสอนอีกชุดหนึ่งเพื่อสอนการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องและเหมาะสมต่อไป สำหรับเนื้อหาคำสอนที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่มีดังต่อไปนี้

นำเลื่อมใส ผู้แต่งกล่าวว่าผู้สูงวัยที่ไม่เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาจะทำให้บุตรหลานนินทา
ได้ว่าเป็นพวกแก่พรวัวเผ่าลือกอ* คือ อยู่ยาวนานแต่ไม่มีประโยชน์ ดังนี้

ในวันพระแปลค่าประจำวัด	ปฏิบัติอุบาสกยกศึกษา
ต้องฟังธรรมนาม โนโมทนา	ยึดศีลทำให้เห็นเป็นสำคัญ
เช้าและค่ำทำวัตรสันทัดเที่ยง	ใจอย่าเหวี่ยงแหวะวางออกห่างหัน
ราชนาศีลธรรมเรียนจำกัน	สังฆทานนั้นแน่นักจักจำใจ
ใครทำบุญสุนทานต้องการใช้	ก็ว่าได้ไม่ขัดอัชฌาสัย
ว่าไม่ถูกลูกหลานรำคาญใจ	ไม่เข้าไหนแน่ ๆ แก่ลือกอ
ถ้าแก่วัดแก่วาน่าเลื่อมใส	แก่เพราะใหญ่อยู่ยาวนานพาลสอหลอ
โบราณว่าแก่พรวัวเผ่าลือกอ	เด็กจะต่อติดำนินทากัน

(สมบัติพ้อบ้านคำกลอน หน้า ๑๕ - ๑๖)

๒) สอนผู้สูงวัยให้เร่งประกอบกรรมดี ผู้แต่งแนะนำว่าผู้สูงวัยควรเร่ง
ประกอบกรรมดีเพื่อจะได้ขึ้นสวรรค์ชั้นพรหมหลังจากที่เสียชีวิตแล้ว การทำดี คือ เลี้ยงบุตรให้เป็น
คนดี ทำบุญตักบาตร สละเงินทองเพื่อถวายวัด อนุโมทนาบุญ ให้ทานแก่คนจน สร้างสถานที่
สาธารณกุศล รักษาศีล และทำบุญ ดังปรากฏในเรื่อง มनुย ๔ วัยว่า

เข้าวัยแก่แต่ทุกข์ไม่สุขใส	เพราะกลัวไม่สมหวังสิ้นทั้งผอง
ทำแต่ดีนี้ไปสมใจปอง	คุณสนองสุขให้ดังใจจง
หนึ่งคือบุญคุณค่ารักษาลูก	เป็นทางถูกอย่าระทมสมประสงค์
สองให้ทานเป็นนิจิจิตจาง	แต่พระสงฆ์ทุกเช้าอย่าเสร้างเลย
สามสละเงินทองข้าวของหลาย	เคยถวายวัดกินไม่เมินเฉย
สี่โมทนาสารพันนั้นตามเคย	ทุกปีเลยเมื่อรู้ไม่ดูเบา
ห้าที่จนคนแค้นก็แทนทด	เมื่อเขาอดดูไม่ได้ให้ทานเขา
หกศาลาสะพานข้ามบ่อน้ำเล่า	ก็ช่วยเขาตามที่จะมีพลัน
เจ็ดถือศีลชินศรีก็มีบุญ	แปลทำคุณกับสัตว์เคยจัดสรรพ์
ก็เพียงพอข้อจริงทุกสิ่งอัน	อยู่ทุกวันให้ทำประจำตัว

(มनुย ๔ วัย หน้า ๑๖ - ๑๗)

* แก่พรวัวเผ่าลือกอ หมายถึง แก่มะพรวัวเผ่ามะละกอ (สำนวน)

๓) สอนผู้สูงวัยให้เอาใจใส่ต่อสมาชิกในครอบครัว ดังเรื่องมนุษย์ ๔ วัย ผู้แต่งแนะนำว่าให้ผู้สูงวัยช่วยทำงานบ้าน เลี้ยงหลาน ไม่ยุให้เขยสะใภ้ทะเลาะกัน และช่วยเชื่อมความสามัคคีให้แก่สมาชิกในครอบครัว ดังปรากฏในเรื่องเดือนคนแก่ว่า

เป็นคนแก่แม่บ้านอย่าพ่านพิง	ให้ลูกหญิงลูกชายพลอยได้ผล
ถึงเหนียวเหน็บเจ็บหลังอุสาห์ทน	อย่าเป็นคนดูดายไม่เหลียวแล
มั่นบ้านเรือนรุงรังสกปรก	อย่าหมักหมกทิ้งไว้ไม่ແแส
หลานเล็ก ๆ จี้เยียวช่วยเหลียวแล	ให้พ่อแม่ไว้ใจเมื่อไปงาน
อย่ายุยงเขยสะใภ้ลูกชายตัว	ให้เมียผัวเรียกรวดแตกร้างฉาน
ควรปรองดองว่ากล่าวเมื่อรำราน	ยกเหตุการณ์ผิดถูกให้ลูกฟัง

(เดือนคนแก่ หน้า ๕)

๔) สอนผู้สูงวัยให้ละเลิกพฤติกรรมที่ไม่ดี ดังตัวอย่างเรื่องเดือนคนแก่ สอนผู้สูงวัยไม่ให้ทำตัวเหมือนเด็ก และไม่คิดมีภรรยาสาว ผู้แต่งให้ข้อคิดว่าผู้หญิงวัยสาวที่แต่งงานกับผู้สูงวัยเพราะหวังเพียงสมบัติ ในไม่ช้าก็คงคบชู้ การหลงหญิงสาวก็เหมือนชุกที่หลงอมิตตดาจนทำให้ตัวตาย นอกจากนี้ก็สอนไม่ให้รบกวนผู้อื่น และไม่แข่งด่าบุตรหลาน เช่น

เด็กสาว ๆ อย่าเข้าใจว่ารัก	หวังจะตัดดวงทรัพย์เอานับหมื่น
แต่คนแก่เหมือนไม้ตายทั้งยืน	มีตายคืนหลงสาวเมื่อจะเข้าโลง
ตาชุกงกงมชมเช่อซ่า	หลงอมิตตดาไปตายโหง
เมื่อฟันหักหงอกขาวเกือบเข้าโลง	อย่าอวดโกงเกินกายไม่เข้าการ
อย่าเอาแต่ใจเองไม่เกรงใคร	เที่ยวยุ่งใส่เรรวนกวนชาวบ้าน
อย่าจู้แข่งจู้ด่าหน้ารำคาญ	พวกลูกหลานกริ้วโกรธจะโทษใคร

(เดือนคนแก่ หน้า ๖ - ๗)

๕) สอนผู้สูงวัยให้ไม่ยึดติดกับอดีตที่เคยรุ่งเรือง ผู้แต่งสอนว่าผู้สูงวัยที่ดีไม่ควรยึดติดอยู่กับอดีตที่เคยรุ่งเรือง เช่น เคยเป็นโจรหรือนักเลงที่มีอำนาจ เพราะเมื่อชราภาพแล้วก็ไม่สามารถกลับไปเป็นเหมือนเดิมได้ ดังปรากฏในเรื่องเดือนคนแก่ว่า

ถึงเคยเป็นอ้ายเสือเนื้อหนังเหนียว	ครั้นแห้งเหี่ยวเหมือนศพจะขบใคร
ถึงเคยปล้นเคยอุกทุกสมัย	ครั้นกามยังงเล็กเด็กไม่เกรง
เมื่อเขี้ยวงาหักหดหมดแรงฤทธิ์	ไม่มีพิชมีพรรคทางนักเลง
ครั้นแก่แล้วใครเล่าจะกลัวเกรง	ตัวเราเองต้องเจียมเสียมตัว

รักษาสีหรือสีสรรฐานะเฒ่า
ถึงร่างกายงกมันสิ้นทั้งตัว

ให้แวววาวผุดผ่องอย่าหมองมัว
อย่าเฒ่ามัวคาดคิดให้ผิดทาง
(เดือนคนแก่ หน้า ๖ - ๗)

จากตัวอย่างข้างต้นสรุปได้ว่าการสร้างเนื้อหาคำสอนเพื่อสอนผู้สูงวัยนี้ก็เพื่อแนะนำให้ผู้สูงวัยประพฤติตนให้เหมาะสมแก่วัยของตน ดังคำพูดที่แพร่หลายในภาคใต้ว่าเมื่อเข้าสู่วัยชราควร “อยู่ให้สมเฒ่าสมแก่” หมายถึง ประพฤติตนให้เหมาะสมแก่วัย ไม่เป็นพวก “แก่หมากแก่พร้าวเฒ่าลอก” หรือ “ใหญ่เพราะกินข้าว เฒ่าเพราะเก็ดนาน” (ภิญโญ จิตต์ธรรม, ๒๕๑๗: ๒๐) คือ มีอายุมาก แต่ไม่มีประโยชน์ หากผู้สูงวัยประพฤติตัวดีจะไม่สร้างความเดือดร้อนรำคาญใจให้แก่บุตรหลานและไม่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาสังคมด้วย

๔.๒.๑.๒ สอนการปฏิบัติตนของคนจน วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” กล่าวถึงกลุ่มคน ๒ กลุ่ม กลุ่มแรกคือกลุ่มที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและมีรายได้เพียงพอในการเลี้ยงครอบครัวซึ่งมีทั้งพ่อค้า ข้าราชการและนายทุนขนาดใหญ่ อีกกลุ่มหนึ่ง คือ กลุ่มที่มีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างต่ำ มีรายรับไม่พอกับรายจ่าย ซึ่งประกอบด้วยกรรมกร ชาวนา และลูกจ้าง กลุ่มที่สองนี้ส่วนใหญ่เป็นชานาที่อาศัยบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา ซึ่งจัดว่าเป็นชานาจน ดังที่สารูป ฤทธิ์ชู (๒๕๕๒: ๒๑๑) กล่าวว่ามีการเรียกคนไทยบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลาว่าเป็น “ชานาจน” โดยแบ่งชานาจนออกเป็น ๓ พวก พวกแรก คือ พวกที่เงินแต่ใจเย็น พวกที่สอง คือ พวกที่เช่านาหรือมีที่นาเองแต่ต้องกู้ยืม และพวกที่สาม คือ พวกที่กู้เงินและเช่านาทำซึ่งนำเวทนาเป็นอย่างมาก ทั้งมักถูกพ่อค้าชาวจีนกดราคา บางครั้งก็ทำให้ข้าวราคาตก และเวลาดวงข้าวยังเกี่ยวจนถึงอีก

สารูป ฤทธิ์ชู (๒๕๕๒: ๓๐๖) กล่าวถึงชานาลุ่มทะเลสาบสงขลาว่ามักหมายถึงชาวไทยพุทธและมุสลิมมากกว่ากลุ่มอื่น ชานาเหล่านี้มีนิสัยบางอย่างที่เปลี่ยนยาก เช่น ไม่ชอบค้าขาย เมื่อทำมาแล้วก็ไม่คิดทำอาชีพอื่น ทำให้ส่วนใหญ่เป็นคนยากจน นอกจากนี้ การที่สังคมเข้าไปอยู่ในระบบทุนนิยมโลก ส่งผลให้ชานาถูกบีบบังคับและถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง

นอกจากนี้ก็ยังมีคนจนจำนวนหนึ่งอยู่บริเวณลุ่มน้ำปากพนัง ดังที่ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพรพิไล เลิศวิชา (๒๕๔๑: ๑๔๔) กล่าวว่าภาคใต้บริเวณลุ่มน้ำปากพนัง ซึ่งครอบคลุมพื้นที่อำเภอปากพนัง เชียรใหญ่ หัวไทร ชะอวด บางส่วนของอำเภอร่อนพิบูลย์และอำเภอเมือง รวม ๑.๗ ล้านไร่เป็นพื้นที่ยากจนที่สุดในภาคใต้ ปัญหาความยากจนเกิดจากไม่ได้ดูแลสภาพแวดล้อมทั้งดินและน้ำ ปล่อยาให้สภาพทางนิเวศน์เสื่อมโทรม จนไม่เอื้อต่อการใช้สอย แม้น้ำดื่ม น้ำใช้ก็ยังต้องไปหาจากหมู่บ้านอื่น ชาวบ้านพากันกู้หนี้ยืมสินเพื่อการบริโภคและการผลิต

คนจนที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ส่วนหนึ่งพำนักอยู่บริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลาและลุ่มน้ำปากพนังด้วย ซึ่งในวรรณกรรมระบุไว้อย่างชัดเจน ดังเรื่อง *คำกลอนสอนใจ* ผลงานของนายทอง นวลศรี ผู้แต่งกล่าวถึงคนจนที่อยู่อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ซึ่งบริเวณนี้เป็นบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา และเรื่อง *คำกลอนสอนใจคนจน* ของนายท้าม เจริญพงษ์ ระบุไว้อย่างชัดเจนว่าใช้สอน “คนจน” บริเวณจังหวัดนครศรีธรรมราช ทำให้เห็นว่าคำสอนที่ใช้สอนกลุ่มคนจนเน้นสอนชาวใต้บริเวณนี้ ไม่ได้เน้นสอนคนจนทั่วประเทศ

ผู้แต่งกล่าวว่าการที่ชาวบ้านบางกลุ่มมีฐานะยากจน นอกจากประสบปัญหาข้างต้นแล้ว ยังประสบปัญหาจากภัยธรรมชาติ เช่น “ปีมะแมเดือนอ้ายฝนไม่ตก ไร่แก้งหกริบายไม่สักห้า” (หน้า ๖) และ “ฝนมันแล้งแห้งหมอคอดทั่วไป ยังวัวไถโจรมันลักไม่พักทำ” (หน้า ๑๔) นอกจากนี้ก็เกิดจากนิสัยส่วนตัว เช่น เกียจคร้าน เสพอบายมุข และชอบกู้หนี้ยืมสิน อย่างไรก็ตาม ความจนส่งผลต่อการดำเนินชีวิตหลายอย่าง คนจนมักไม่ได้รับความเป็นธรรมเมื่อขึ้นโรงศาล ในยุคเศรษฐกิจแบบทุนนิยมคนจนมักได้รับการดูหมิ่นดูแคลน แม้กระทั่งญาติพี่น้องของตน และมักตกเป็นเบี้ยล่างของคนรวย ผู้แต่งจึงกระตุ้นให้ผู้ที่ยังมีฐานะยากจนอยู่ปรับปรุงตนเอง ดังนี้

๑) *สอนคนจนให้ขยันทำงานมากขึ้น* ผู้วิจัยพบว่าคนจนมักได้รับการดูหมิ่นเป็นอย่างมาก ผู้แต่งจึงปลุกฝังให้คนจนขยันทำงานมากขึ้นเพื่อจะได้มีเงินทัดเทียมกับผู้อื่น ดังเรื่อง *คำกลอนสอนใจคนจน* สอนให้ “ปล้ำ” คือ ขยันทำงานให้มาก ให้สมกับที่มีฐานะยากจน ดังนี้

งานต้องทำปล้ำ หารักษาาร่าง	การใช้สวาทก็ต้องปลดงดอาหาร
การกินอยู่ดูแลให้แก่การ	ต้องทำงานคลุกตมให้สมจน
	(คำกลอนสอนใจคนจน หน้า ๖)

๒) *สอนคนจนให้รู้จักประมาณการกินอยู่และใช้จ่าย* ดังนี้

ก. *แต่งกายให้เหมาะสมแก่ฐานะของตนเพื่อไม่ให้ใครดูหมิ่นได้* ดังเรื่อง *คำกลอนสอนใจคนจน* กล่าวถึงลูกจ้างบางคนที่ไม่รู้จักประมาณตน แต่งกายราวกับเจ้านายหรือคนรวยทั้ง ๆ ที่เป็นเพียงลูกจ้าง ผู้แต่งตักเตือนให้รับฐานะของตนด้วย ดังปรากฏในข้อความว่า

การแต่งกายอย่าให้ผิดคิดให้ลึก	แล้วจงนึกว่าเราจนสักปนไหน
ไม่ใช่ นายเท่าแก่จะแปลกไป	เราเป็นไทยรับจ้างต้องบางเบา
	(คำกลอนสอนใจคนจน หน้า ๕)

* ปล้ำ หมายถึง ขยัน หรือพยายาม

ข. กินอยู่อย่างมัธยัสถ์ คือ ประหยัดให้มากขึ้น หากไม่มีเงินก็ให้กินข้าวกับพริกสดตามประสาจน ดังปรากฏในเรื่อง คำกลอนสอนใจคนจนว่า

น้ำซุบหยิกพริกเขียวแค้นเคี้ยวได้	บำรุงกายกว่าจะพลุ่งขึ้นรุ่งศรี
อ้ายเตาะแดงหักท่อนร้อนอินทรี	เมื่อจนจี้ต้องกินในชินจน

(คำกลอนสอนใจคนจน หน้า ๓)

๓) สอนคนจนให้รักศักดิ์ศรีของตนเอง ผู้แต่งสอนว่าคนจนไม่ควรเอาแต่นั่งบ้านผู้อื่น ดังที่ว่า “เมื่อเราจนต้องทำปล้ำในจน นั่งเรือนคนเขาจะดำไว้ในใจ” (คำกลอนสอนใจคนจน หน้า ๖) และให้รู้จักเจียมตนสมกับที่เป็นชวานาจน ดังปรากฏในข้อความว่า

จนเข้าจืดอย่าหัดให้กายสูง	คูเยี่ยงยูงมีแวท้วงหาง
จงเสี้ยมเจียมใจจะไว้วาง	ให้สมอย่างกับจนคนชวานา

(คำกลอนสอนใจ หน้า ๕)

๔) สอนคนจนให้ไม่หาเรื่องเดือดร้อนใส่ตน เพราะทำให้ยากจนกว่าเดิม ดังนี้

ก. ไม่เลี้ยงชีพทุจริต ดังตัวอย่างเรื่อง คำกลอนสอนใจคนจนกล่าวถึงคนจนที่มีนิสัยลักขโมยของผู้อื่น จนถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจจับ ทำให้บุตรและภรรยาเดือดร้อนไปด้วย ดังนี้

ถ้าจี้จื้อจี้ลักเป็นนักออก	นายจะบุกกล่าวโฆ่หมดโหวหาร
นายจำคุกขังตนไว้จนนาน	เมียออกพราน*คอนซุม** เพราะกลัวใจ
ทั้งลูกเต้าเสร้านร่อยคอยหาพ่อ	ตรวนติดคอติดขามาไม่ไหว
เรื่องแบบนี้ไม่ควรทำให้ซ้ำใจ	ลูกเมียไขว่เพราะอดอยากลำบากตน
เพราะไม่มีผู้ตัวต้องหาปล้ำพาลูก	คิดไม่ถูกนึกขึ้นมา น้ำตาหล่น
เมื่อจนแล้วยังทำปล้ำให้จน	เมียต้องชนปล้ำไม่พอขอเขากิน

(คำกลอนสอนใจคนจน หน้า ๗ - ๘)

ข. ไม่สร้างหนี้สิน คนจนมักมีปัญหาเรื่องปัจจัยการผลิต เมื่อจะทำนาก็ต้องไปกู้จากคนรวยหรือนายทุนจนถูกเขาเอาเปรียบ คือ ต้องจ่าย “ค่าพวด” หรือจ่ายดอกเบี้ยในราคาที่สูงกว่าปกติ หากส่งเงินไม่ทันจะต้องส่งภรรยาไปเสีย “ค่าพวด” ดังเรื่อง คำกลอนสอนใจว่า “เขาให้ปีกสองปีกเหมือนแกลิ่งอวด เอาเมียไปใช้พวดจนตลอดหยาม” (หน้า ๗) ผู้แต่งจึงแนะนำไม่ให้

* ออกพราน หมายถึง แสดงกิริยาเหมือนการออกพรานเมื่อแสดงมโนห์รา

** คอนซุม หมายถึง แบกهامซุมใส่เทริดมโนห์รา

ชวานาขันธ์สร้างหนี้สินเพราะเมื่อเป็นหนี้ “เงินพวด” แล้ว นายทุนมักสั่งสามีภรรยาและบุตรทำงานให้เขาจนไม่มีเวลาทำงานของตนเอง ดังคำสอนในเรื่อง *คำกลอนสอนใจ* ว่า

เราต้องหมัด* ทำงานจัดการให้ถูก	ให้พอได้พาลูกถึงเดือนสี่
อย่านอนคอยเงินพวด** อวดว่าดี	ถ้าคิดหนี้เขามากเพื่อนลากมือ
เพื่อนลากมือไปใช้ให้ทำการ	เราก็นอนจี้คร้านอยู่ได้หรือ
คิดเบียดเขาเขาใช้ไม่เหียง*** มี	มันไม่ถือว่าเพื่อนเดือนทุกวัน
ใช้ฝวแล้วใช้เมียใช้ลูกเล่า	ถึงเขาให้กินข้าวทำกันหัวหัน
ทั้งการเรากว่าเขาเอาไม่ทัน	ทำทุกวันยากกรมจนทุ่มตัว

(คำกลอนสอนใจ หน้า ๒๑)

๕) สอนคนจนให้รู้จักวางตนเมื่ออยู่ร่วมกับผู้อื่น ดังนี้

ก. วางตนให้เพื่อนเมตตาสงสาร ผู้แต่งแนะนำว่าคนจนที่จำเป็นต้องไปขอความช่วยเหลือจากคนรวยให้รู้จักวางตน ไม่พุดมาก และพูดให้ร้ายเพราะเขาจะรังเกียจ ผู้ที่รู้จักพุดยอมได้รับความเมตตาสงสารในยามอดข้าว ดังปรากฏในเรื่อง *คำกลอนสอนใจ* ว่า

จะพุดจาพาทืออย่าจู้ปาก	ถ้าพุดมากลิมตัวชั่วสักหน
ข้าวหาไม่พุดให้ร้ายหูคน	ครั้นตจนเพื่อนเกลียดเด็ด**** สอแปล่า
ไปหาใครไม่ได้เพราะร้ายตัว	ทำความชั่วเอาไว้นี้ก็อายเขา
ไปหาเพื่อนไม่ได้ร้ายแล้วเรา	กลับสอแปล่าลูบท้องเดินท้องโง่ง
ฉันไม่แกล้งว่าใครคนไหนชั่ว	เพื่อนไม่รักษาหัวคงตายโหง
ตัวตกขัดถ้าไม่หัดพุดคำโง่ง	เพื่อนข้างโข่งเอ็นดูได้อยู่เย็น
ถึงตกอับสักที่มีผู้ช่วย	วาจาสวยมือไม่ไวใครจะเห็น
แม้อดข้าวมีปัญหาพุดจาเป็น	เพื่อนคงเอ็นดูเราเขาให้กิน

(คำกลอนสอนใจ หน้า ๑๐)

ข. ให้หมั่นเอาใจคน ผู้แต่งแนะนำว่าหากมีฐานะยากจนก็ให้หมั่นเอาใจคน อย่ามัวแต่เกียจคร้านหรือคอยแต่ยืมเงินเขา หากมีใครที่ดีต่อตนก็ให้หมั่นเอาใจไว้ เมื่อจะไป

* หมัด หมายถึง หมายมันปั้นมือ

** เงินพวด หมายถึง ดอกเบี้ย

*** เหียง หมายถึง ห้าง ว่างเว้น

**** เด็ด หมายถึง กระเด็ด

สมัครงานก็ให้เรียนรู้นิสัยของนายจ้างเพื่อให้เขาเมตตา อย่าทะนงตนว่ามีพี่น้องหลายคนเพราะหากมีฐานะยากจนแล้ว เขาจะมองเหมือนขอทานทันที ดังปรากฏในข้อความว่า

ทำสิ่งใดไว้ได้ให้รับหา	อย่าอนธธาแต่เมื่อยืมเขยเขา
เรตกจนคนไหนเอาใจเรา	เราจงเอาใจตอบว่าขอบคุณ
เห็นเขาดีแล้วอย่าคำคำของหวง	อย่าพูดถ่วงให้หนักรักจะหมุน
เขาอารีดีกว่าเขาทารุณ	ถ้าเขาหมุนเราหนีดีไม่นาน
จะทำงานสิ่งไรไปสมัคร	ต้องรู้จักนายจ้างวางรากฐาน
จะหนักเบาเขาให้เราไ้ดังอัน	อย่าเกียจคร้านตั้งหน้าหาเพื่อนกิน
ถ้าถือตัวว่าดีพี่น้องมาก	ยากตกยากไปหากงหน้าหมิน*
จะพูดจาเขาทำไม่ได้ยิน	ถึงได้กินสักหม้อเหมือนขอทาน

(คำกลอนสอนใจ หน้า ๕)

ค. ให้เอาตัวรอดจากการถูกกดขี่ข่มเหง ผู้แต่งกล่าวว่าคุณจนมักถูกกดขี่ข่มเหงจากคนรวย เช่น เรื่องคำกลอนสอนใจกล่าวถึงคนจนที่ถือกระสอบข้าวเพื่อไปขอยืมข้าวสารจากคนรวย เมื่อคนรวยเห็นก็แสรังทะเลาะกับบุตรและภรรยา บ้างก็แสดงสีหน้าบูดบึ้ง และพูดจาหยาบคาย เพราะไม่ต้องการให้คนจนยืมข้าวสารของตน ผู้แต่งจึงสอนให้คนจนรู้จักเอาตัวรอดบ้าง เพราะมี ๒ มือเท่านั้น โดยแนะนำว่าหากเขาไม่ให้ก็กินในส่วนที่เหลืออยู่ หากเขาไม่พักก็ไม่ต้องพักตอบ หากเขาไม่หว่างก็ไม่ต้องหว่างไยเขา หากเขาคดมากก็ให้ตะแคงสู้ หากเขาไม่รู้ก็อย่าพูดล่อลวงเขา และหากเขาทำตัวห่างเหินก็ไม่ต้องทำตัวสนิทสนมคุ้นเคย ดังนี้

เรตกขัดต้องหัดให้รอบคอบ	แต่อย่าหัดเคียดศอบไปเที่ยวหา
คนทุกวันที่ฉันเคยรู้มา	พอเห็นหน้าเพื่อนไปใจไม่ดี
แกล้งรบถูกรบเมียเสียให้ฉาว	สากลัวเพื่อนยืมข้าวทำหน้าผี
ทำหน้าบูดพูดหยาบนำทราบดี	ถึงมันมีเราขัดฟัดกันลอง
เพื่อนสองมือเรามองมือถือให้ไ้	เพื่อนไม่ให้เรากินให้สิ้นของ
เพื่อนที่รักไม่พักเราอย่าปอง	เพื่อนไม่ซึ้งอย่าหวังต้องถ่วงแล

* หน้าหมิน หมายถึง แสดงสีหน้าดูหมิ่น

ถ้าเพื่อนเราคดเราแคงต้องแบ่งผู้
อันชั่วคิมิเงินคนได้แล

เพื่อนไม่รู้อย่าล่อพูดต่อแหล
ถ้าเพื่อนแห่อย่าคุ่นหมุนให้ทัน

(คำกลอนสอนใจ หน้า ๕)

อนึ่ง การสอนการปฏิบัติตนของกลุ่มคนจนนี้ ผู้แต่งสอนเฉพาะผู้ที่ยังมีฐานะยากจนอยู่เท่านั้น ซึ่งไม่ได้หมายความว่าคนได้ทุกคนยากจน และความจนในที่นี้ก็ไม่ถึงกับเร็นแค้นจนหมดหนทางทางกิน เพียงแต่ผู้แต่งเห็นว่าความยากจนส่งผลกระทบต่อตนเองมากขึ้นในยุคที่คนเริ่มวัดคุณค่ากันที่การมีเงิน ผลกระทบต่อตนเอง เช่น ขาดเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิต ไม่สามารถส่งบุตรหลานให้เรียนหนังสือได้ และมักได้รับโอกาสทางสังคมน้อยกว่าผู้ที่มีฐานะสูงกว่า นอกจากนี้ก็ยังส่งผลกระทบต่อสังคมด้วย คือ ทำให้การพัฒนาสังคมเป็นไปอย่างล่าช้า เพราะหากมีคนจนมากก็ไม่สามารถพัฒนาสิ่งเหล่านี้ได้ อย่างไรก็ตาม การกล่าวถึงชีวิตความเป็นอยู่ของคนจนนี้ อาจเพื่อสะท้อนให้เห็นว่าชาวใต้จำนวนหนึ่งยังมีฐานะยากจนอยู่ โดยเฉพาะผู้ที่อยู่บริเวณจังหวัดพัทลุง นครศรีธรรมราช และสงขลา ผู้แต่งเชื่อว่าฐานะทางสังคมเปลี่ยนแปลงได้ หากคนจนรู้จักต่อสู้เพื่อให้มีฐานะทัดเทียมผู้อื่น

๔.๒.๒ คำสอนที่เน้นพัฒนาคุณภาพชีวิตตามสถานภาพในครอบครัว ดังนี้

๔.๒.๒.๑ สอนการปฏิบัติตนของสามีต่อภรรยา วรรณกรรมคำสอนภาคใต้สมัยโบราณไม่มีใครสอนการปฏิบัติตนของสามีต่อภรรยาแน่ ดังที่อุดม หนูทอง (๒๕๒๘: ๕๒) กล่าวว่า “วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ในอดีตเพิ่งเล็งผู้หญิงเป็นพิเศษ คำสอนผู้ชายมีเพียงผิวเผิน เรื่องที่สอนมักมุ่งไปที่ความเป็นผู้นำครอบครัว รู้เท่าทัน ไม่มีคำสอนจ้ำจี้จ้ำไชว่าต้องปฏิบัติต่อใครอย่างไร โดยเฉพาะการปฏิบัติต่อคนในครอบครัวไม่ได้กล่าวถึงเลย” ในขณะที่วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” สอนการปฏิบัติตนของสามี ทั้งนี้อาจเพื่อให้คำสอนครอบคลุมมากขึ้น จากที่เคยสอนการปฏิบัติตนของภรรยาต่อสามีก็เน้นสอนการปฏิบัติตนของสามีต่อภรรยาด้วย ดังนี้

๑) สอนสามีให้รับผิดชอบครอบครัว สังคมภาคใต้คาดหวังให้ผู้ชายทำหน้าที่หลักในการเลี้ยงครอบครัว โดยมีผู้หญิงเป็นผู้ช่วยเหลือ อันเนื่องมาจากด้วยหลักทางกายภาพที่ผู้ชายแข็งแรงกว่าผู้หญิง แต่ที่พบเห็นอยู่เสมอ คือ ผู้ชายมักเอาเปรียบผู้หญิง มีในเรื่องขวัญใจ คำกลอนสอนใจ คำกลอนสอนใจคนจน เป็นต้น ผู้แต่งจึงสอนผู้ชายให้รับผิดชอบครอบครัวมากขึ้น เช่น “หมั่นทำการอย่าคร้านทุกเวลา เพื่อได้พาครอบครัวของตน” (สุภาภิตระบาย หน้า ๒๑)

* แห หมายถึง ห้างเหิน

เรื่องสุภามิตสอนชูชายโศคกล่าวถึงข้อดีของการทำหน้าที่นี้ว่าเมื่อกลับ
จากทำงาน ภรรยาจะรีบเข้าไปต้อนรับ และไม่เอาแต่บ่นว่าสามี ดังปรากฏในข้อความว่า

งานหน้าที่ของชายฝ่ายผู้ผัว	ออกแรงตัวขวนขวายให้พอสม
ต้องรีบลุกลุกวิ่งอย่างหนึ่งงม	เมียนิยมขอมว่าผัวกล้าทำ
เลิกจากงานผ่านหน้าเวลากลับ	เมียด้อนรับชมชื่นทุกคืนค่ำ
เวลากินเมื่อยินดีทุกคำ	ไม่บ่นย่ำเยะเยื่อทุกเมื่อ*กิน

(สุภามิตสอนชูชายโศค หน้า ๑๕ - ๒๐)

๒) สอนสามีให้ดูแลเอาใจใส่ภรรยา ทำได้ดังนี้

ก. ปลูกตอนเช้า ดังคำสอนว่า “ไก่อ่แก้วสนั่นก้องปลูกน้องนาฏ”
(ลูกสอนสอนหลานสินธุ์ หน้า ๑๓)

ข. แบ่งเงินให้ใช้ ดังคำสอนที่ว่า “มีเงินทองของใช้ปันให้เมีย”
(ลูกสอนสอนหลานสินธุ์ หน้า ๑๓)

ค. ดูแลยามเจ็บไข้ ดังคำสอนที่ว่า “เมียเจ็บไข้ได้ป่วยอย่าทอดทิ้ง”
(เดือนขามมีเมีย หน้า ๑๑)

ง. เปิดโอกาสแก่ภรรยาได้เข้าสังคม ดังเรื่อง เดือนขามมีเมีย ว่า
“คราวสมัยให้ไปกับเขาหมั่ง อย่าให้นั่งเป็นเต่าเฝ้าแต่บ้าน” (หน้า ๑๐)

จ. แนะนำตัดเดือนภรรยาตามสมควร วรรณกรรมคำสอนสมัยโบราณ
มักกำหนดให้มารดาอบรมงานบ้านงานเรือนให้แก่บุตร ในขณะที่วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับ
พิมพ์เล่มเล็ก” กำหนดให้สามีทำหน้าที่ดังกล่าว ดังตัวอย่างคำสอน

เช่นเย็บปักถักร้อยสอยตะเข็บ	รู้จักเย็บเสื่อผ้าปรุงอาหาร
ทั้งครัวไฟในนอกจอกขามจาน	นั้นและการของหญิงสิ่งควรทำ

(เดือนขามมีเมีย หน้า ๑๑)

อีกอาหารการกินสิ่งทั้งหลาย	ประมาณไม่พอดีเต็มทีเหมือน
เราเป็นผู้รู้ทันหมั่นตัดเดือน	ให้แม่เรือนรู้จักหลักความดี

(สมบัติพ่อบ้านคำกลอน หน้า ๑๓)

๓) สอนสามีให้รัก และให้เกียรติภรรยา เช่น

ก. มอบความรัก โดยรักให้เหมือนมารดาของตน ดังคำสอนที่ว่า

* เมื่อ หมายถึง มี

“รักหนูราวแบบอย่างรักมารดร” (ลุงสอนสอนหลานสินธุ์ หน้า ๑๑) “ควรรักใคร่ตั้งว่ามารดาเรา” (เดือนขามมีเมีย หน้า ๑๑) และให้รักจนวันตาย ดังคำสอนที่ว่า “รักเมียเองให้มันจนวันตาย” (เดือนขามมีเมีย หน้า ๑๑)

ข. ถนนอนน้ำใจ ดังคำสอนที่ว่า “ควรประนีประนอมถนนอนมจิตต์
เข้าใจกิจผู้ติดตามลีลา” (พลเรือนสอนบุตร หน้า ๑๑)

ค. เทิดทูน คำสอนมีว่า “เทิดทูนแน่นหนักหทัย” (ลุงสอนสอน
หลานสินธุ์ หน้า ๑๑)

ง. ให้เกียรติ โดยให้ละพฤติกรรมที่ไม่ให้เกียรติภรรยา ดังต่อไปนี้
แข่งคำ ดังคำสอนว่า “อย่าแข่งลูกคำเมียเสียเผ่าพันธุ์” (สุภายิตพ่อบ้าน
สอนบุตรสอง หน้า ๕)

ข่มขู่ ดังคำสอนว่า “อย่าข่มขู่หนูน้องเมื่อนางผิด” (ลุงสอนสอนหลาน
สินธุ์ หน้า ๑๑)

ทูปตี ดังคำสอนว่า “อย่ารุกรนทูปตีภรรยา” (อิสอนศิษย์ หน้า ๑๐)
พูดเสียดสีและตีค่าเหมือนเด็ก ดังคำสอนว่า “อย่าเสียดสีตีว่าค่า
เหมือนเด็ก หล่อหลอกเหล็กถูกไม่มีหลายเหลี่ยม” (ภายิตสอนนักเรียน หน้า ๑๐)

ติภรรยาเหมือนวัวควาย ดังคำสอนว่า “อย่าอวดดีตีเมียเหมือนควาย
วัว คนจะห้วย้มเยาะไม่เหมาะสม” (เดือนขามมีเมีย หน้า ๑๑)

ตีค่าและตามหิ้งหวง ดังคำสอนว่า “ตีค่าเมียเสียชายไม่อายุใจ เมียไป
ไหนเที่ยวตามลวนลามแล” (สุภายิตระบาย หน้า ๒๒)

ตีต่อหน้าญาติของเขา ดังคำสอนว่า “อย่าตีเมียต่อหน้าหลวงตายาย
ท่านจะอายอดสูไม่รู้เรื่อง” (สุภายิตพ่อบ้านสอนบุตรสอง หน้า ๗)

ค่าบิดามารดาและญาติของภรรยา ดังคำสอนว่า “อย่าค่าพ่อต่อแม่และ
พี่น้อง ทั้งพวกพ่อญาติวงศ์เผ่าพงศา” (อิสอนศิษย์ หน้า ๑๐) และ “อย่าค่าพ่อต่อแม่และเผ่าพันธุ์
คนทั้งนั้นได้ยินจะนินทา” (พลเรือนสอนบุตร หน้า ๑๑)

๔) สอนสามีให้มีภรรยาเพียงคนเดียว ดังคำสอนว่า “อย่าลวงใจไขว่คว้า
หาอื่นซิด ไม่สนิทเหมือนนางถึงร้างสวย” (ภายิตสอนนักเรียน หน้า ๑๑) “อย่านอกใจภรรยาเที่ยว
ระราน ไม่กลับบ้านกลับเรือนเที่ยวชวนชม” (เดือนขามมีเมีย หน้า ๕) และ “ร่วมผัวเดียวเมียหนึ่ง
จนถึงกาล ความสำราญดำเนินเจริญรวย” (ภายิตสอนนักเรียน หน้า ๕ - ๑๐)

ผู้แต่งกล่าวว่ากรรมาหลายคนมักเกิดปัญหาตามมา เช่น เมื่อกรรมา
น้อยทะเลาะกับกรรมาหลวง สามิไม่รู้จะเข้าข้างฝ่ายใดเพราะรักทั้ง ๒ คน ผู้แต่งจึงแนะนำให้มี
กรรมาเพียงคนเดียวเพื่อจะได้ช่วยเหลือเกื้อกูลกันไป ดังคำสอนในเรื่อง*สมบัติพ้องบ้านคำกลอนว่า*

เมียเดียวได้จึ่งเลี้ยงให้เพียงพอ	เมียสองก่อการทะเลาะปวดหัว
เมียหลวงค่าเมียน้อยพากักตัว	เราเป็นผัวจะไว้ตัวอย่างไร
รักเมียหลวงใจยังหวงเมียน้อย	ค่าบ่อย ๆ หลวงกับน้อยยุ่งใหญ่
เรากนกลางจะเข้าข้างเมียใด	คิดมาไปจนหัวใจเลื่อนลอย

(สมบัติพ้องบ้านคำกลอน หน้า ๑๐ - ๑๑)

๕) *สอนสามิให้ช่วยกรรมาทำงานบ้านและเลี้ยงบุตร* สังคมสมัยโบราณมี
ค่านิยมที่ทำงานบ้านงานเรือนเป็นหน้าที่ของผู้หญิง ผู้ชายไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยว ดังเรื่อง*สุภามิตสอน*
บุตรที่ว่า “คร้ามมากอย่าเข้านั่ง เขาเกลียดชังเสียทุกคน” (สมุดไทยขาว อักษรไทยเส้นหมึก: ๒)
ในขณะที่ผู้แต่งวรรณกรรมคำสอนกลุ่มนี้มีความเห็นว่าสามิที่ดีควรช่วยงานบ้านงานเรือนด้วย เช่น
คุณแลบ่าวไพร่ ซ่อมแซมบ้านเรือน และจัดหาข้าวของให้ครบ ดังนี้

ไพร่ผู้ชายฝ่ายเรือนให้เหมือนหญิง	ดูทุกสิ่งอะไรจัดจัดมาใส่
เวลากินผินมองดูของไฟ	ไม้พินใส่ช่องขัดได้จัดมา
เรือนปรุรัยชายฝาหลังคาขาด	จงผูกคาดเสียใหม่ทั้งชั้นผลา
สิ่งอะไรชำรุดหักทรุดทรา	อุดสำห้หาเปลี่ยนผลัดระมัดระวัง

(สุภามิตพ้องบ้านสอนบุตรสอง หน้า ๖)

เรื่อง*สมบัติพ้องบ้านคำกลอน* สอนให้ผู้ชายรู้จักจัดสรรเงินเป็น ๔ ส่วนเพื่อ
ใช้เลี้ยงบิดามารดา บุตรกรรมา ทำบุญทำทาน และเก็บไว้ใช้ยามเดือดร้อน ผู้แต่งสอนว่าอย่าเอาแต่
ผลาญเงิน หากหาได้น้อยแต่จ่ายมากกว่าที่มีจะทำให้ยากจนได้ ดังคำสอนว่า

เป็นสี่ส่วนควรรู้ผู้พ้องบ้าน	หนึ่งเลี้ยงท่านแม่พ่อจ่อจิตหมาย
สองเลี้ยงบุตรกรรมาให้สบาย	สามใช้จ่ายเจือจนกุศลทาน
สี่เก็บไว้ใช้ที่มีจำเป็น	อย่าจ่ายเล่นลอยๆคอยแต่ผลาญ
หาได้น้อยจ่ายมากจะยากนาน	คราวต้องการก็จนหมดหนทาง

(สมบัติพ้องบ้านคำกลอน หน้า ๘)

นอกจากนี้ก็สอนสามิให้ช่วยกรรมาเลี้ยงบุตรด้วย ดังเรื่อง*สมบัติพ้องบ้าน*
*คำกลอน*สอนสามิให้รู้จักเอาใจใส่บุตรของตน คำสอนมีว่า “เราผู้ชายต้องมีลายมีเลา ลูกเต้าเรา
จะต้องเอาใจใส่” (หน้า ๑๑) เรื่อง*สุภามิตพ้องบ้านสอนบุตรสอง*สอนให้ผู้ชายรู้จักเมียนตีเมื่อบุตร

ทำผิด คำสอนมีว่า “อย่าสอนลูกให้ว่าแลแต่คน จงพำปนสอนสิ่งทั้งทุบตี” (หน้า ๑๑) และเรื่อง *คติธรรมคำกลอน ๒* สอนให้ผู้ชายตั้งใจอบรมสั่งสอนบุตรด้านต่าง ๆ เช่น สอนให้รู้จักเคารพบิดามารดา สอนไม่ให้มีนิสัยคือร้อนหรือมีนิสัยหยาบกระด้าง สอนให้ทำงานบ้าน สอนให้ศึกษาเล่าเรียนเมื่อถึงเวลา และสอนให้เคารพครูบาอาจารย์ คำสอนมีดังต่อไปนี้

หากมีบุตรชายหญิงอย่าทิ้งทอด	อุส่าห์พลอดฝึคนิสัยตั้งใจสอน
อบรมบุตรสุดที่รักเฝ้าวิงวอน	ให้เคารพบิดรและมารดา
อย่าให้บุตรคือคั่นกระด้างด้าน	ฝึกฝนงานให้กับบุตรสุดแสนหา
ให้ศึกษาหนังสือไทยตามเวลา	หัดเคารพครูบาอาจารย์ตน

(คติธรรมคำกลอน ๒ หน้า ๑๔)

๖) สอนสามีเรื่องไม่ทำให้ภรรยาทุกข์ใจ พฤติกรรมของสามีที่ทำให้ภรรยาทุกข์ใจ เช่น ไม่เลี้ยงครอบครัว ชอบสร้างหนี้สิน ไม่รู้จักปกป้องคุ้มครองทรัพย์สินในบ้าน มีนิสัยหน้าใหญ่ใจเดิบ ชอบเสพอบายมุข นอกใจภรรยา และขาดคุณธรรม เช่น เรื่อง *ขวัญใจกล่าวถึงสามี* บางคนนำเงินไปเลี้ยงเพื่อนเพื่อให้เพื่อนยกยอว่า “หน้าใหญ่” หรือมีใจคอกว้างขวาง แม้ว่าตนจะพินาศก็ไม่เป็นไร ครั้นเมาสุราก็นำเงินไปเล่นการพนันและเที่ยวหญิง โดยไม่สนใจว่าเงินที่ได้มานั้นเป็นน้ำพักน้ำแรงของภรรยาที่สู้อุตส่าห์อดออมไว้ แม้แต่บุตรก็ไม่ได้ใช้ แต่ก็ยอมให้สามี เพราะกลัวว่าสามีจะรู้สึกอับอายที่ไม่มีเงินติดกระเป๋า ดังปรากฏในข้อความว่า

เดินไปไหนเพื่อนยกยอว่าพ่อใหญ่	ยังเท่าใดซื้อสินเพื่อนกินเสีย
พอเมาเหล้าเข้าโรงพอเพื่อนคลอเคลีย	ลืมลูกเมียไม่คิดสักนิดเดียว
พอเงินหมดอดเหล้าข้าวก็อด	กลับมากลต* นอนชมแม่นมเหยี่ยว
วันยังเงินในเป่าพุดกราวเกรียว	พบหญิงสาวเข้าเกี่ยววลลิ้มกาย
ความที่เมียรักตัวถ้าไปไหน	เอาเงินใส่ให้พี่มีความหมาย
ไปพบเพื่อนวงสาวจะอวย	ยังเท่าใดใส่ให้ชายพาไป
ยอมให้ลูกทั้งหมดอดขนม	เมียเก็บสมเอาไว้ไม่จ่ายไหร
วันสาวจากเคหาให้พาไป	ไม่เงินในกระเป๋าสาวก็อวย
แต่ครั้งแล้วตัวน้องไปปองหญิง	จ่ายเงินทิ้งโดยตรงจนผงผาย
เอาน้ำแรงของเมียน่าเสียขาย	ไปใช้จ่ายหญิงเธอบำเรอตน

(ขวัญใจ หน้า ๓ - ๔)

* กลต หมายถึง ทะ

จากการศึกษาคำสอนที่สอนเรื่องการปฏิบัติตนของสามีนอกภรรยาเห็นได้อย่างชัดเจนว่าคำสอนมุ่งสอนชายชาวบ้านเป็นสำคัญ พฤติกรรมของชายชาวบ้านสามารถรับรู้กันโดยทั่วไปว่ามีทั้งดีและไม่ดี ชายชาวบ้านไม่ได้ทำงานเป็นระบบ ไม่มีเงินเดือนประจำ หรือไม่ทำให้ผู้หญิงยกย่องเชิดชูเหมือนชายที่ประกอบอาชีพรับราชการ การประกอบอาชีพเกษตรกรรมต้องอาศัยแรงงานทั้ง ๒ ฝ่าย หากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเอาเปรียบกันก็ทำให้ “เงิน” ไม่เพิ่มพูน ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตมากในยุคที่วัดคุณค่ากันที่การมีเงิน ที่เห็นกันทั่วไป คือ ชายชาวใต้มักเอาเปรียบผู้หญิง มีนิสัยหน้าใหญ่ใจแคบ คือ ขอมพินาศลุ่มจมดึกว่าเสียหน้า และเริ่มขาดลักษณะของชายชาตรี คือ เป็นผู้หน้าที่ดี ปกป้องผู้หญิงได้ และนำยกย่องสรรเสริญ (มีในเรื่องขวัญใจ คำกลอนสอนใจคนจน คำกลอนสอนใจ เดือนขามมีเมีย เป็นต้น) การสร้างสรรค์เนื้อหาคำสอนขึ้นใหม่นี้จึงมุ่งปรับปรุงพฤติกรรมของผู้ชายได้ให้มีภาพลักษณ์ที่ดีขึ้น ที่สำคัญคือ เป็นการยกฐานะของผู้หญิงให้สูงขึ้นด้วย ซึ่งทำให้เห็นว่าสังคมภาคใต้ให้ความสำคัญกับเรื่องความเท่าเทียมของหญิงชายด้วย

มีข้อสังเกตว่าคำสอนที่ผลิตขึ้นนี้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลด้วย ดังในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามมีการประกาศ “วัฒนธรรมผัวเมีย” นโยบายนี้ปลูกฝังการปฏิบัติตัวของสามีนอกภรรยา เช่น สอนให้สามีคอยช่วยเหลือภรรยาในกิจการบ้านเรือน ไม่นินทาเหยียดหยาม พุดหยาบคาย ทูบตีหรือทารุณภรรยา คอยปลอบโยนเวลาภรรยาเจ็บไข้ ยกย่องภรรยาในฐานะเพื่อนร่วมชีวิต ช่วยปรึกษาหารือ หากภรรยาทำผิดพลาดก็ให้แนะนำตักเตือน ไม่ดูหมิ่นเหยียดหยามบุพการีหรือญาติพี่น้องของภรรยา และไม่ประพฤติชั่ว (ข่าวโคสนาการ, ๒๔๘๗: ๑๔๑ - ๑๔๖) นโยบายของรัฐบาล ยังต้องการให้ผู้ชายปฏิบัติต่อผู้หญิงอย่างเท่าเทียม คือ ยกย่องและให้เกียรติ ให้เป็นเพื่อนคู่คิดไม่ใช่คนใช้ (นันทิรา ขำภิบาล, ๒๕๓๐: ๖๗ - ๖๘) ดังที่ผู้แต่งกล่าวว่า “ยกฐานะภรรยาให้เท่ากัน อย่าแบ่งช่อแบ่งชั้นเป็นหัวน้แคว” (เดือนขามมีเมีย หน้า ๘)

นอกจากนี้ รัฐยังประกาศใช้กฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับครอบครัว เช่น พ.ศ. ๒๔๗๘ รัฐบาลออกกฎหมายให้ผู้ชายมีสิทธิจดทะเบียนสมรสกับภรรยาเพียงคนเดียวเพื่อสร้างความสงบสุขในครอบครัว ต่อมามีการออกกฎหมายให้ผู้ชายปฏิบัติต่อภรรยาด้วยไมตรีและอารี ห้ามทุบตีหรือด่าว่าภรรยาเสมือนทาส เพราะผิดศีลธรรม เสื่อมเสียเกียรติของประชาชาติ ทำลายความสัมพันธ์ในครอบครัว และแสดงความไม่เสมอภาคเท่าเทียมกันตามรัฐธรรมนูญ หากสามีทุบตีภรรยามีโทษตามกฎหมายลักษณะอาญาฐานทำร้ายร่างกาย (เสถียร ลายลักษณ์ (รวบรวม), ๒๔๘๗)

กล่าวได้ว่าการสร้างสรรค์เนื้อหาคำสอนเพื่อสอนการปฏิบัติตนของผู้ชายชาวบ้านภาคใต้นี้ใช้ได้ดีแม้ในสังคมระดับชาติ

๔.๒.๒.๒ สอนการปฏิบัติตนของบิดามารดาต่อบุตร วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ สมัยโบราณมักอาศัยปากของตัวละครฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งสอนบุตร สมัยก่อนสอนว่าการเลี้ยงบุตรเป็นหน้าที่ของมารดา และหากมีฐานะก็สามารถไหว้วานให้เพื่อนบ้านช่วยเลี้ยงบุตรได้ คำสอนมีในเรื่อง *สุภายิตสอนหญิงสำนวนต่าง ๆ* ในขณะที่วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ย้ำว่าบิดามารดามีหน้าที่สำคัญในการเลี้ยงดูบุตร เมื่ออยู่ที่โรงเรียนจึงค่อยให้ครูอบรมสั่งสอนต่อไป คำสอนมีในเรื่อง *มนุษย์ ๔ วัย ศิลป์ค่ากลอนสอนใจ ศิลป์ทำภายิต และสุภายิตสอนผู้ชายโสด*

คำสอนที่ใช้สอนการปฏิบัติตนของบิดามารดาต่อบุตร มีดังนี้

๑) **สอนบิดามารดาให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุตร** ผู้แต่งกล่าวว่าเด็กจะดีหรือชั่วขึ้นอยู่กับ การปฏิบัติตนของบิดามารดา หากบิดามารดาเป็นคนชั่ว บุตรย่อมเป็นคนชั่วตามไปด้วย บิดามารดาที่ดีจึงควรเป็นแบบอย่างที่ดีของบุตร เช่น เรื่อง *ศิลป์ทำภายิต* กล่าวว่าบุตรจะดีหรือชั่วขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของบิดามารดา หากบิดาเล่นการพนัน ชอบลักเล็กขโมยน้อย ดื่มสุรา หรือมีนิสัยดื้อรั้น บุตรก็ย่อมแสดงพฤติกรรมดังกล่าวซึ่งเป็นผลมาจากกรรมพันธุ์ ดังนี้

พ่อเล่นปอลูกติดต้องเล่นไฟ	ถึงพลิกไพล่กันสักนิดไม่ผิดสี
พ่อเคยอุกูกต้องลักเรื่องมักมี	ความชั่วคิดตามกามพันธุ์
พอกินเหล้าลูกกินตาลไม่พานผิด	มันต่อติดกันง่ายไม่แปรผัน
พ่อเคยด้นลูกต้องคือถือเหมือนกัน	กรรมพันธุ์ติดต่อเพราะสกุล

(ศิลป์ทำภายิต หน้า ๒๑)

๒) **สอนบิดามารดาให้รู้จักให้อภัยเมื่อบุตรทำผิด** ผู้แต่งแนะนำว่าบิดามารดาที่ดีควรรู้จักให้อภัยเมื่อบุตรเดินทางผิด เช่น เมื่อรู้ว่าบุตรหนีตามผู้ชายก็ไม่กล่าวโทษหรือโกรธ และไม่ทำตัวโหดร้ายให้ชาวบ้านเห็นเพราะเขาจะขุดคุ้ยเรื่องนี้ได้ มิเช่นนั้น บิดามารดาจะขายหน้าเสียเอง เมื่อชาวบ้านเห็นบุตรของตนแบกหาลานอยู่บนบ่า ดังปรากฏในเรื่อง *มนุษย์ ๔ วัย* ว่า

ถึงจะผิดคิดมาไม่น่าโทษ	อย่าทำโกรธฟังความลูกตามผิว
สะกดจิตคิดไว้แต่ในตัว	ถึงจะชั่วผิดถูกก็ลูกเรา
สงวนงามความรักนี้ไว้ดีกว่า	ทำฤทธาโหดร้ายอาอาเขา
เดียนานนานขานคู่ยอญูเรา	แบกหาลานเล่าไม่พรากลงจากบ่า

(มนุษย์ ๔ วัย หน้า ๑๖)

๓) สอนบิดามารดาให้สร้างรากฐานที่ดีให้แก่บุตร ทำได้ดังนี้

ก. อบรมสั่งสอนบุตรตั้งแต่ยังเล็ก เพื่อให้เป็นคนดี มีเหตุมีผล รู้จักคิด รู้จักแก้ปัญหา และมีน้ำใจ ผู้แต่งสอนว่าควรรู้จักอบรมสั่งสอนบุตรตั้งแต่ยังเล็ก เพราะหากสอนตอนโตจะสอนยากเหมือนกลิ้งขอนขึ้นเขา สุดท้ายก็กลิ้งทับตนเอง ดังเรื่อง ศีลห้าภายิตว่า

เลี้ยงลูกมากยากแค้นแสนสาหัส	ต้องฝึกหัดวิชาให้ลูกหาผล
เราเป็นผู้ปกครองบุตรของตน	ต้องผ่อนปรนผันแปรแต่ยังอ่อน
ไม้ต้นน้อยแข็งจัดเราตัดได้	ัดจนให้ถึงพื้นเหมือนหนึ่งขอน
ถ้าไม้ใหญ่ไปตัดหาญตัดรอน	คงไม่ถอนไม่งอหาญต่อรอน
เราสอนลูกถ้าเมื่อใหญ่จึงค่อยสอน	เหมือนกลิ้งขอนขึ้นเขากลับทับเราสอง
ควรคิดนึกเสียให้คิณะพี่น้อง	การคุ้มครองกุลบุตรสุดกัณดาร

(ศีลห้าภายิต หน้า ๒๒)

ข. สนับสนุนการศึกษาของบุตร เนื่องจากชาวใต้บางกลุ่มยังไม่ใคร่สนับสนุนให้บุตรเรียนหนังสือกันนัก ส่วนใหญ่มักหิบบอกเขาประโยชน์ส่วนตัวเป็นสำคัญ ดังที่ดำเนิน บุญรัตเศรษฐี (๒๔๗๘: ๑๕๐) กล่าวว่าความรู้สึกนึกคิดของชาวปากพะยูน จังหวัดพัทลุงช่วงทศวรรษ ๒๔๗๐ ยังแคบ มักหิบบอกประโยชน์ส่วนตัวเป็นที่ตั้ง โดยอ้างว่าที่ไม่ส่งบุตรเรียนหนังสือเพราะต้องการให้เลี้ยงน้อง ช่วยเลี้ยงโคกระบือ ให้อยู่เฝ้าบ้าน ส่วนตนเองไปเที่ยวเตร็ดเตร่นอกบ้านเสียเอง เมื่อผู้ปกครองไม่เอาใจใส่ เด็กเลยถือโอกาสประพฤติตัวเหลวไหลยิ่งขึ้น เพราะฉะนั้น การที่จะดำเนินเด็กว่าไม่สนใจศึกษาเล่าเรียนจึงไม่ยุติธรรมนัก ต้องดำเนินผู้ปกครองเด็ก

ผู้แต่งจึงสอนบิดามารดาให้รู้จักสนับสนุนด้านการศึกษาของบุตร ไม่เป็นคนหัวโบราณที่สนใจแต่การทำไร่ไถนา หรือเลี้ยงบุตรไว้ใช้งานเพียงอย่างเดียว เพราะจะทำให้บุตรกลายเป็นลิงป่าหรือคนป่าเมื่อโตขึ้น ดังปรากฏในเรื่อง ศิลปคำกลอนสอนใจว่า

เกิดเป็นคนต้องนีกการศึกษา	จงค้นคว้าเล่าเรียนขีดเขียนมอง
จะทำให้เป็นศรีแก่พี่น้อง	เล่าพวกพ้องพงศ์พันธุ์สุขสรรจริง
อย่าหวงแหนแก่ลูกผูกอาวรณ์	ส่งไปสอนอย่าคายนานชายหญิง
อย่าเลี้ยงไว้ใช้งานกิจการสิ่ง	จะเป็นลิงป่าไพรเมื่อใหญ่มา

(ศิลปคำกลอนสอนใจ หน้า ๒๒)

ค. เตรียมทุนทรัพย์ไว้ให้บุตร ผู้แต่งกล่าวว่าหากบิดามารดาไม่ขยันหาทรัพย์ไว้ให้บุตรเมื่อบรรลุนิติภาวะแล้ว จะส่งผลให้บุตรยากจนด้วย เพราะไม่มีทุนที่จะไปประกอบกิจการต่าง ๆ ให้เจริญก้าวหน้าได้ ดังนี้

ถ้ามีบุตรหญิงชายได้ล่ำเลี้ยง	ประคองเคียงชูชอุบถัมภ์
ได้ครองทรัพย์รับผลที่ตนทำ	บุตรได้ล่ำเลี้ยงกายไม่ตกจน
พอบุตรตนเติบโตรู้ประสา	บรรลุนิติภาวะได้รับผล
ถ้าบิดามารดาไม่รื้อนรณ	บุตรของตนเกิดมาต้องอาภัพ
พ่อแม่จนบุตรตนมักจนด้วย	เพราะไม่มีของช่วยสนับสนุน
ที่เขาวยเนื้อด้วยเขามีทรัพย์	ได้ส่วนสรรพส่วนยกมรดกเดิม

(สุภาษิตสอนชูชายโสค หน้า ๑๕)

๔) สอนบิดามารดาเรื่องไม่เข้าข้างหรือสนับสนุนให้บุตรทำชั่ว

บิดามารดาที่ดีไม่ควรสอนบุตรให้ทำร้ายผู้อื่น และไม่ส่งเสริมให้บุตรเป็นโจร ดังเรื่องศีลห้าภายิตว่า

มันนานาจิตตั้งยังไม่เหมือน	ลูกไปทำร้ายเพื่อนพ่อก็เหมือนได้สวรรค์
เด็กบางคนพ่อแม่ไม่นาระพัน	เที่ยวสับฟันผลไม้ไร้ศีลธรรม
ส่วนพ่อแม่ก็รู้อยู่เต็มอก	ช่วยปิดปากลูกไว้ให้คมจำ
ลูกได้ใจจนไปเที่ยวโจรกรรม	เที่ยวปล้นปล้ำทรัพย์ได้ไม่หน่ายเบื้อ

(ศีลห้าภายิต หน้า ๒๒ - ๒๓)

อนึ่ง การสอนเรื่องการปฏิบัติตนของบิดามารดาต่อบุตรกันมากนี้ น่าจะเกิดจากชาวใต้บางกลุ่มยังมีความคิดที่ล้าสมัยอยู่มาก บ้างก็ต้องดิ้นรนเพื่อปากท้องมากขึ้น ทำให้ไม่มีเวลาอบรมสั่งสอนบุตร ผู้แต่งจึงแนะนำให้บิดามารดาเอาใจใส่บุตรมากขึ้น

๔.๒.๓ คำสอนที่เน้นพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนที่อยู่ร่วมกันในชุมชน เน้นสอนคนในชุมชนให้ร่วมใจกันพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยให้ปฏิบัติตนดังต่อไปนี้

๔.๒.๓.๑ สอนให้พัฒนาการเกษตร เนื่องจากผู้แต่งวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ส่วนใหญ่อาศัยอยู่บริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา* ซึ่งเป็นชุมชนชาวนา อย่างก็ตาม ชาวนาส่วนใหญ่ทำนาเพียงเพื่อประทังชีวิต ไม่คิดหาวิธีการเพื่อทำให้เงินเพิ่มพูนในยุคเศรษฐกิจ

* บริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา ประกอบด้วย จังหวัดพัทลุงทั้งจังหวัด จังหวัดสงขลา คือ อำเภอเมือง อำเภอหาดใหญ่ อำเภอสะเดา อำเภอรัตนภูมิ อำเภอระโนด อำเภอสทิงพระ อำเภอกวนเนียง อำเภอกระแสดินธุ์ อำเภอนาหม่อม อำเภอบางกล่ำ อำเภอกลองหอยโข่ง และจังหวัดนครศรีธรรมราช คือ อำเภอชะอวด และอำเภอหัวไทร เช่น ทอง นวลศรี ผู้แต่งเรื่องคำกลอนสอนใจ และ จันทร์ เชิดชู ผู้แต่งเรื่องประวัติการม้เดือนไทย ชาวอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา แดง ประพันธ์บัณฑิต ผู้แต่งเรื่องมงคลพระราชราษฎ์พลเรือนสอนบุตร และ อีสิตอนศิษย์ และ หนูฟอง ผู้แต่งเรื่องลุงสอนสอนหลานสินธุ์ ชาวอำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช และ พระอนุศาสนจารย์ (จิตต์ รตน โขต) ผู้แต่งเรื่องเทศนาสมุปทา ชาวอำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง

แบบทุนนิยม บางครั้งเมื่อทำมาแล้วก็ไม่คิดทำอาชีพอื่นให้หมุนเวียน ดังที่ถัด พรหมมานพ (๒๕๗๕: ๒๐๐) กล่าวถึงชาวพม่าที่ปลูกข้าวแล้วก็ไม่คิดทำอย่างอื่นที่ถือว่าเป็นเครื่องเลี้ยงชีพได้ เน้นทำงานแค่พอมีพอใช้เท่านั้น เช่น เมื่อถางป่าเพื่อปลูกข้าวแล้วก็ทิ้งพื้นดินให้ว่างเปล่า โดยไม่คิดปลูกไม้ยืนต้นทดแทน ซึ่งอาจได้รับผลดีกว่า หากจะค้าขายก็ทำเพียงเล็กน้อย โดยมีชาวจีนเป็นผู้รวบรวมแล้วขายส่งได้กำไรมาก หรือหากเลี้ยงสัตว์ก็เน้นเลี้ยงไว้ใช้งาน ทั้งนี้เกิดจากขาดการแนะนำที่ดี การแก้ไขก็ต้องอาศัยทั้งจากทางรัฐบาลและราษฎรต้องตื่นตัวช่วยตนเอง

ผู้แต่งในฐานะที่เป็นชาวบ้านในชุมชนจึงสอนหลักการงานที่ได้ “เงิน” เป็นสำคัญซึ่งแตกต่างจากอดีตที่ผู้แต่งก็ไม่ใคร่สอนเรื่องดังกล่าว เกิดจากสังคมสมัยนี้ให้ความสำคัญกับการผลิตที่แปรรูปเป็น “เม็ดเงิน” โดยคำสอนที่สร้างขึ้น มีดังต่อไปนี้

๑) สอนคนในชุมชนให้รู้จักวางแผนการทำงาน ผู้แต่งแนะนำว่าการทำงานด้านเกษตรให้ได้ผลดี ควรรู้จักวางแผนการทำงาน เริ่มแรกให้หาที่ดิน หากไม่มีก็ให้หักร้างถางพง ดังที่ว่า “ถ้าที่ดินหาไม่ให้อัดสร้าง หาตัวอย่างที่ถูกปลูกสิ่งของ” (มงคลพระราชราษฎร หน้า ๘) เมื่อได้ที่ดินแล้วก็ให้เตรียมสถานที่เพาะปลูกจะถางหรือเผาก็ได้ หากคิดจะปลูกพืชสวนก็ให้ทำรั้วป้องกันวัวควาย เมื่อคิดจะปลูกผักก็หาพันธุ์พืชที่ตลาดต้องการ ต่อมาก็หมั่นรดน้ำพรวนดิน และใส่ปุ๋ย หากเป็นพืชประเภทไม้เลื้อยก็ให้สร้างร้านไว้ ผู้ที่คิดจะทำนาก็ควรทำให้มาก ๆ เพราะได้ผลตอบแทนคุ้มค่ากว่า เมื่อว่างเว้นจากการทำนาก็ควรคิดทำอย่างอื่นด้วย ผู้ที่ปฏิบัติตามจะมีฐานะดีขึ้น และมีเพื่อนฝูงจำนวนมาก ดังตัวอย่างบางตอนในเรื่อง เทศนาสมุททาวา

เหตุนี้หมั่นเพียรอุสาห์	ให้รู้วิชา
กสิกรกสิกรรมยลยิน	
ปลูกกล้วยเผือกมันในดิน	ศิปลีขมิ้น
แต่ละอย่างล้วนมีราคา	
รับประทานทุกย่านเคหา	มีคุณ โອชา
ปลูกขายเกิดทรัพย์มั่งมี	
ฝ่ายข้างทำนาถ้าก็ดี	ทำมากจักมี
ทรัพย์สิ้นเงินทองกองกาย	
ได้ข้าวครึ่งห้องกองขาย	จงจำคำไว้
ขายได้ได้นับเงินตรา	
ธนาบัตรไปละสิบใบละห้า	ใบละบาทเงินตรา
ลอล่องมาหาแน่นอน	

คราวนั้นเพื่อนฝูงสลด
สัปดาห์สักคืนก็สบาย

จะหลบจะนอน

(เทศนาสมุปทา หน้า ๓ - ๔)

ผู้แต่งแนะนำว่าการทำนาให้ได้ผลดี ควรเตรียมเครื่องมือทำนาตั้งแต่เดือน
ห้า เมื่อถึงเดือนหกก็เข้าสู่ฤดูฝนจะได้ลงมือทำนาทันที ดังปรากฏในเรื่อง*ประวัติการณ์เดือนไทยว่า*

การทำงานบอกกับหลานถึงหนักมาก	ถ้ารู้ลารู้เข็ญอาจเป็นศรี
ทำสิ่งใดไม่เหลวไหลได้ผลดี	อาจมีเร็วหั้นเห็นทันตา
ลุงทดลองทั้งสองสามอย่างแล้ว	คุณเรือแจวหลงคลองที่ยวมองหา
พบตอนปลายส่วนร่างกายก็ชรา	บอกหลานยาฟังรู้กระทุ้งงาน
ถ้าทำนาถึงเดือนห้าต้องเตรียมไว้	แอกยามไถและหนูหัวหมูผล*
ถึงเดือนหกเราขกเรื่องนิทาน	ต้องทำงานไถนาอย่าถ้าใคร

(ประวัติการณ์เดือนไทย หน้า ๓ - ๔)

๒) *สอนคนในชุมชนให้ทดลองปลูกพืชเศรษฐกิจ* เช่น ปลูกยางพาราซึ่ง
เป็นพืชสำคัญทางเศรษฐกิจหลังสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ ผู้แต่งแนะนำว่าควรปลูกยางพาราให้มี
ระยะห่างเท่ากัน ประมาณ ๔ หลา และปลูกให้เป็นแนวเดียวกัน ผู้แต่งให้กำลังใจว่าแม้งานจะหนัก
แต่ทำให้หายจากความยากจนได้ ดังปรากฏในเรื่อง*ประวัติการณ์เดือนไทยว่า*

หากปลูกยางวางแนวให้เป็นทัด	จะถางตัดสมหมายประเสริฐศรี
กรมเกษตรเขตหลักระยะมี	ให้พอดีสี่หลาเป็นตาราง
การทำสวนเราควรเอาใจใส่	ต้องอยู่ในเช่าค่าเกี่ยวปล้ำถาง
ต้องกัณฑ์นกินเกลือเหงื่ออาบคาง	ในระหว่างมีผลยอมจนไป
เราต้องสู้อันตรายได้ลำบาก	ถึงจะยากมีหวังได้วังใหม่
ข้างต้นยากถากถาระอาใจ	รุ่งวันใหม่จนหายสบายเออ

(ประวัติการณ์เดือนไทย หน้า ๒ - ๓)

ผู้แต่งเรื่อง*มงคลพระราชราษฎ์*แนะนำให้ปลูกมะพร้าวด้วย โดยโน้มน้าว
ให้เห็นว่าการปลูกยางพาราและมะพร้าวก็มีเงินเพียงพอที่จะใช้จ่ายใช้สอย ดังนี้

* หัวหมูผล หมายถึง ส่วนของไถที่ติดกับผลเหล็กสำหรับสวมหัวหมูเครื่องไถ บ้างก็เรียกว่าหัวไถ

ปลูกมะพร้าวหรือยางสร้างถนัค	ชนบัตรค่อยมาพร้อมมาสิน
ทรัพย์ทั้งนี้มีไกลอยู่ในดิน	ทำเหลือกินสร้างของที่ต้องการ
	(มงคลประชาชาฎ์ หน้า ๑๘)

นอกจากนี้ก็อาจปลูกพืชล้มลุก หรือผักสวนครัว เพราะเป็นที่ต้องการของตลาด ไม่ต้องลงทุนสูง เพียงแค่ใส่มูลสัตว์แล้วรดน้ำ ผู้แต่งแนะนำว่าพืชเหล่านี้ขายได้กำไรงาม ทั้งใช้เลี้ยงแขกได้โดยไม่สิ้นเปลืองเงินทอง ดังปรากฏในเรื่องมงคลประชาชาฎ์ว่า

คิดให้แน่นและให้เนียนเพียรให้มาก	เที่ยวจวกถากดินผลไ้ลงผล
เอามูลสัตว์ดินเผาเนาระคน	แล้วลงผลรดน้ำตามธรรมดา
เตรียมแต่ยึดพืชพันธุ์เต้าแดงถั่ว	สร้างสวนครัวเอาไว้ขายเคหา
กินก็ได้ขายก็ได้มีราคา	แขกไปมาสำหรับไว้รับรอง
	(มงคลประชาชาฎ์ ๗ - ๘)

๓) สอนคนในชุมชนให้รู้จักวางแผนการตลาด ผู้แต่งแนะนำว่าเมื่อจะทำการเกษตร ควรรู้ว่าตลาดต้องการสินค้าประเภทใดจะได้ปลูกพืชประเภทนั้นป้อนตลาด หากมีบุตรก็ควรชักจูงให้ทำการค้าด้วย ผู้แต่งให้กำลังใจว่าการทำงานจะไม่เกิดอุปสรรค หากรู้จักเรียนรู้การตลาด รู้จักคิด และมองการณ์ไกล ดังนี้

เราทำสวนสมควรรับผลแล้ว	ให้รู้แนวสินค้าอย่าอนถ้า
หากลูกมีควรชี้ชวนชักนำ	ให้รู้ทำรู้ค้าข้างหน้าไป
ทำสิ่งใดเดี๋ยวนี้มีคุณค่า	ต้องวิ่งหาเสียให้เร็วอย่าเหลวไหล
ถ้าช้า ๆ เห็นท่าไม่ปลอดภัย	ดูจเรือใบลมไม่ส่งตกลงแจว
ทำสิ่งใดถ้าเราคิดไม่ผิดพลาด	ตามสามารถเราต้องมองดูแถว
รู้เหตุการณ์งานเขาวนเลาทัศนัแนว	หากผิดแล้วไม่ถนัดทักยังมี
	(ประวัติการณ์เดือนไทย หน้า ๓)

๔) สอนคนในชุมชนให้ตั้งใจทำงานอย่างจริงจัง ผู้แต่งกล่าวว่าหากตั้งใจทำเกษตรกรรมอย่างจริงจังย่อมประสบความสำเร็จ เช่น เรื่องมงคลประชาชาฎ์กล่าวว่าผู้ที่ตั้งใจประกอบอาชีพนี้ทำให้ร่ำรวยได้ เพราะที่คนภาคใ้อุดมสมบูรณ์ ดังปรากฏในข้อความว่า

ทรัพย์ในดินสินในน้ำทำให้จริง	ค่อยเห็นสิ่งชูหน้าเป็นราศี
คนชื่อผอมอดสำหรับทำล่าค่อยพิ	คนชื่อมีไม่อดสำหรับตั้งหน้าจน
	(มงคลประชาชาฎ์ หน้า ๑๗ - ๑๘)

เรื่องประวัติการณ์เดือนไทยกล่าวว่าผู้ที่ตั้งใจประกอบอาชีพเกษตรกรรมอย่างจริงจัง แมื่อนาคจะไม่ร่ำรวยเท่าผู้อื่น แต่ก็จะไม่ยากจน ดังปรากฏในข้อความว่า

ปลูกผักแพงแดงถั่วหัวผักกาด	ตามจะปรารถนาหน้าท่านเหย
ต้องเหนื่อยคนทนกายสบายเอย	ฉันก็เคยลองคูจิ่งรู้ดี
ต้องพูดจริงทำจริงต้องใจจริง	อย่าอนนึ่งจะเสียหลักเสียดังศรี
ทำสิ่งไรให้ชนะจึงจะดี	ถึงไม่มีก็ไม่จนเพราะคนทำ

(ประวัติการณ์เดือนไทย หน้า ๓)

จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่าสมัยนี้ผู้แต่งต่างก็กระตุ้นให้คนในชุมชนสนใจและร่วมใจกันพัฒนาการเกษตร การสอนให้ทำการเกษตรนี้ยังเน้นการผลิตที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านอยู่ คือ จัดเตรียมสถานที่เพาะปลูก เมื่อขาดแคลนพื้นที่ก็ใช้วิธีบุกเบิกป่า เครื่องมือที่ใช้ยังเน้นพรวนและจอบ ไม่มีการใช้เครื่องทุ่นแรงตั้งแต่เริ่มลงมือปลูกจนถึงเก็บเกี่ยว เมื่อได้สถานที่แล้วก็เสาะหาสายพันธุ์พืชที่ดี หัดเรียนรู้วิธีการเพาะปลูก โดยอาศัยการลองผิดลองถูก เน้นอาศัยแรงงานคนและสัตว์เพื่อเพิ่มผลผลิต และอาศัยการเรียนรู้จากคนในชุมชน ผลผลิตที่ได้ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับดินฟ้าอากาศ การสนับสนุนให้พัฒนาการเกษตรนี้จึงไม่ได้หมายความว่าต้องทำเป็นธุรกิจขนาดใหญ่ แต่เน้นให้เงินไว้จับจ่ายใช้สอยที่คล่องมากขึ้น และทำเพื่อให้ได้กินได้ขาย

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้อ่านสนใจด้านการเกษตรมากนี้ น่าจะมีสาเหตุจากปัจจัยต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑) เกิดจากผู้แต่งต้องการปลูกฝังให้ชาวใต้หวงแหนอาชีพดั้งเดิมของตน และภูมิใจในอาชีพเกษตรกรรมว่าเป็นอยู่ชั่วอู่หน้าสำคัญที่หล่อเลี้ยงคนในชุมชนมาอย่างยาวนาน หากคนในชุมชนร่วมใจกันปรับปรุงการเกษตรก็จะทำให้อาชีพนี้ดำรงอยู่ต่อไป ผู้แต่งมักโน้มน้าวให้ผู้อ่านเชื่อมั่นว่า แม้ทำอาชีพเกษตรก็สามารถสร้างรายได้ไม่แพ้อาชีพรับราชการ แต่ควรทำอย่างจริงจัง ไม่ควรมุ่งไปทำแต่อาชีพรับราชการเพียงอย่างเดียว เนื่องจากอาชีพนี้ต้องใช้เส้นสาย

ความคิดนี้สอดคล้องกับ ร. ช่วยจุลจิตต์ (๒๔๗๘: ๗๖ - ๗๗) เห็นว่าอาชีพข้าราชการ แม้มียศเงินเดือน แต่ก็หาเช้ากินค่ำ ถ้าประพฤติไม่ดีก็มีหนี้สินรุงรัง ในที่สุดเมื่อออกจากราชการแล้วก็มักไม่ค่อยมีหลักฐาน และเป็นคนผิวบาง ซึ่งเมื่อคิดให้ดีแล้ว ผู้ประกอบอาชีพส่วนตัวไม่ได้ เพราะฉะนั้น จึงควรปรับปรุงการเกษตรกรรมดีกว่า

๒) เกิดจากสินค้าเกษตรบางอย่างเริ่มเป็นที่ต้องการของตลาดโลก ดังที่สมศักดิ์ นิลนพคุณ (๒๕๒๗: ๑๑๒) กล่าวว่าภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ความต้องการสินค้าเกษตรในตลาดโลกเพิ่มขึ้น สินค้าส่งออกด้านการเกษตรที่สำคัญของภาคใต้ คือ ข้าว และยางพารา ซึ่งเป็นที่ต้องการของตลาดโลก โดยเฉพาะในช่วง พ.ศ. ๒๔๕๑ เป็นต้นมา

๓) เกิดจากการคมนาคมสะดวกกว่าเมื่อก่อน ซึ่งน่าจะกระตุ้นให้คนในชุมชนคิดขยายพื้นที่ทำการเกษตร รวมถึงการปรับปรุงการเกษตรเพื่อนำไปขายยังแหล่งต่าง ๆ ได้มากขึ้น โดยเฉพาะการส่งข้าวไปขายชาวจีนและชาวไทยภาคใต้ฝั่งตะวันตกซึ่งมีทำเลไม่เหมาะแก่การปลูกข้าว ผู้ที่อาศัยอยู่บริเวณดังกล่าวน่าจะต้องการซื้อข้าวเป็นจำนวนมาก ดังเรื่อง*กตัญญูคำกลอน*ซึ่งแต่งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ กล่าวถึงการคมนาคมในสมัยนี้ว่ามีทั้งรถไฟและรถยนต์ ดังนี้

ทางเหนือใต้ได้มี ร.ฟ.ท

เล่นติดต่อกันตามจังหวัดไม่ขาดสน

ส่งสินค้าแจกจ่ายรายตำบล

มีรถยนต์นำพาถึงคาม

(กตัญญูคำกลอน หน้า ๓)

๔) เกิดจากการสนับสนุนเรื่องการกสิกรรมของรัฐ เช่น ในสมัยรัชกาลที่ ๕ - รัชกาลที่ ๖ รัฐบาลสนับสนุนให้ราษฎรทำการกสิกรรมกันอย่างกว้างขวาง พิเศษ นันทแสง (๒๕๑๖: ๘๔, ๑๖๖) กล่าวว่าช่วง พ.ศ. ๒๔๓๕ พระยาสุขุมนัยวินิตจัดให้มีตลาดนัดเพื่อสนับสนุนให้ราษฎรนำสัตว์มาขาย ช่วง พ.ศ. ๒๔๕๐ - ๒๔๖๐ รัฐบาลก็ประกาศให้ราษฎรเข้าจับจองที่ดินเพื่อเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ และมีนโยบายให้ราษฎรปลูกยางพาราและมะพร้าวด้วย นอกจากนี้ก็ปลูกฝังราษฎรให้เห็นความสำคัญของอาชีพกสิกรรมว่ามีความสำคัญไม่แพ้อาชีพรับราชการ โกวิทวงศ์สุวรรณ (๒๕๔๗: ๕๒) กล่าวว่าสมัยรัชกาลที่ ๖ ทรงพยายามทำความเข้าใจว่าการเป็นชาวนาชาวนสวนหรือเป็นผู้ใช้แรงงานก็มีเกียรติเท่ากับผู้ทำงานโดยใช้มันสมอง

ครั้นในสมัยคณะรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม และจอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์ก็ชักชวนให้คนไทยประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามที่ปลูกฝังเรื่องดังกล่าวมาก รัฐบาลสนับสนุนให้คนไทยบุกเบิกที่ดินเป็นของตนเอง แะพันธุ์พืชสำหรับปลูก แะการผลิตที่ถูกวิธี รัฐบาลมีความเห็นว่าการประกอบอาชีพเกษตรกรรมช่วยให้ประเทศไทยมีอาหารไว้บริโภค มีสินค้าเกษตรเป็นวัตถุดิบในการป้อนโรงงาน รัฐบาลยกย่องว่าเกษตรกรไทยเป็นกระดูกสันหลังของชาติ สมควรได้รับการยกย่องแทนการดูถูกว่าเป็นผู้ใช้แรงงาน ยกจน คำด้อยและไร้เกียรติ (สุวิมล พลจันทร์, ๒๕๓๑: ๑๒๖ - ๑๒๗) ดังที่ผู้แต่งเรื่อง*ประวัติการณ์เดือนไทย*ยกย่องอาชีพทำนาว่าเป็นกระดูกสันหลังของชาติ ดังนี้ “ข้าได้เป็นกระดูกสันหลังชาติ เพราะสามารถทำงานเหมือนถ่านหิน” (ประวัติการณ์เดือนไทย หน้า ๔)

ปัจจัยดังที่กล่าวมาน่าจะเป็นแรงจูงใจให้คนในชุมชนสนใจปรับปรุงการเกษตร เพราะนอกจากช่วยให้ความเป็นอยู่ดีขึ้นแล้ว ยังช่วยสนับสนุนอุดมการณ์ของรัฐบาลด้วย

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการสอนให้พัฒนาการเกษตรนี้ นอกจากผู้แต่งคาดหวังให้คนในชุมชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นแล้ว ผู้แต่งอาจคาดหวังให้เศรษฐกิจชุมชนดีขึ้นซึ่งหมายความว่าหากเศรษฐกิจชุมชนดีขึ้น เศรษฐกิจของประเทศก็พลอยดีตามไปด้วย

๔.๒.๓.๒ สอนให้สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างชาวบ้านกับข้าราชการท้องถิ่น

ผู้วิจัยพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับข้าราชการท้องถิ่นมีทั้งบวกและลบ ความสัมพันธ์ด้านบวก คือ การชื่นชมกำนันและผู้ใหญ่บ้านที่บริหารท้องถิ่นให้เจริญรุ่งเรือง ดังเรื่อง *คติคำกลอนเตือนเพื่อน* ผู้แต่งยกย่องกำนันพันเกลี้ยงที่ปกครองชาวทุ่งสง (จังหวัดนครศรีธรรมราช) ให้เจริญรุ่งเรืองทั้งชาวไทยและชาวจีนต่างก็ชื่นชม ดังปรากฏในข้อความว่า

นามพันเกลี้ยงปกครองในท้องถิ่น	อยู่ในจีนประมุขรับสุขสม
ทั้งจีนไทยทั่วหน้ามานิยม	พอเหมาะสมกับท่านพันนั้นเจริญ

(คติคำกลอนเตือนเพื่อน หน้า ๑)

ผู้แต่งเรื่อง*คำกลอนสอนใจ*กล่าวสรรเสริญผู้ใหญ่อ่อนที่เปรียบเหมือนต้นไทรที่ให้ความร่มเย็นแก่ชาวบ้าน และสรรเสริญกำนันจรูญที่ส่งเสริมการปลูกผักสวนครัว ส่งผลให้ชาวระโนด จังหวัดสงขลามีแต่ความสุขความสบาย ดังปรากฏในข้อความว่า

หมู่ที่หกตกที่ผู้ใหญ่อ่อน	มีตลาดเคลื่อนบอกให้ไม่ร่อยหรอ
เปรียบเหมือนไทรใบคร่อมปกพอ	มีกกกอโตใหญ่ใจเบิกบาน
เจ้าตำบลเป็นคนที่มิหลัก	อารีรักทั่ว ไปแผ่ไพศาล
ชื่อจรูญจรูญชื่อดีอมานาน	ทางราชการจัดให้ไต่กัน
ท่านปกครองตำบลเป็นคนใหญ่	เพื่อนเอ็นใจเป็นสุขไปทุกหลัน
อำเภอระโนดเป็นสุขสนุกกรัน	นายทุกชั้นชื่อสุดยุติธรรม
ทั้งพ่อค้าชาวนาสบายสิ้น	เจ้าท้องถิ่นชูชอุปลัถัมภ์
เจ็ดหมู่บ้านนายยกไม่ตกต่ำ	จัดให้ทำสวนครัวทั่วทุกคน

(คำกลอนสอนใจ หน้า ๒)

ความสัมพันธ์ด้านลบของชาวบ้านกับข้าราชการท้องถิ่นเกิดจากการหวังผลประโยชน์ส่วนตนของข้าราชการท้องถิ่นที่มักสร้างอิทธิพลใหญ่ขึ้นมาเกินขอบเขต โดยอาศัยว่าเป็นความประสงค์ของทางราชการ ดังภายิตโโบราณท์กล่าวถึงข้าราชการท้องถิ่น หรือ “นาย” ว่า “นายรักเหมือนเสือกอด” มีนัยแสดงให้เห็นอิทธิพลของนายหรือข้าราชการท้องถิ่น

มานะ ชูณวิช่วย (๒๕๔๖: ๘๓) กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับนายหรือข้าราชการท้องถิ่นว่ามักขัดแย้งกันเสมอซึ่งเกิดจากการใช้อำนาจหน้าที่เกินขอบเขตของนายและการไม่เข้าใจของชาวบ้านด้วย เนื่องจากประสบการณ์ที่สั่งสมในอดีต ทำให้ชาวบ้านมีความเห็นว่านายเอารัดเอาเปรียบและทุจริต สอดคล้องกับที่สงบ ส่งเมือง (๒๕๓๑: ๑๕๗ - ๑๖๗) กล่าวถึง

เจ้ากรมการเมืองพัทลุงว่ามักขูดรีดแรงงานชาวบ้าน เลี้ยงโจรไว้เป็นพวก และกล่าวหาว่าชาวบ้านสมาคมกับโจร แม้แต่ศาลเมืองพัทลุง ก็ขาดความยุติธรรม

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าประสบการณ์ที่สั่งสมมานี้ น่าจะส่งผลให้ชาวบ้านรู้สึกไม่ไว้วางใจข้าราชการท้องถิ่น ดังเรื่อง*คำกลอนสอนใจ* กล่าวว่าเมื่อพบโจรผู้ร้าย ชาวบ้านจะไม่แจ้งให้ข้าราชการท้องถิ่นทราบ เพราะกลัวคำขู่ของโจร ครั้นจะพูดความจริงก็ยุ่งยากกว่าเดิมเพราะเจ้าหน้าที่ตำรวจต้องการพยาน ซึ่งไม่มีใครกล้าเป็นพยาน จะหวังพึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจก็เห็นว่าพึ่งพาไม่ได้ เพราะเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่คิดปราบปรามโจรผู้ร้ายอย่างจริงจัง ทั้งนี้เกิดจากเจ้าหน้าที่ตำรวจกลัวผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นที่คุ้มครองโจรจึงได้แต่โกหกหัวหน้าที่ตน เนื่องจากกลัวเสียตำแหน่ง กลายเป็นว่าต่างฝ่ายต่างก็คิดเอาตัวรอด ทำให้โจรกำเริบมาก ผู้แต่งกล่าวว่าไม่รู้ว่ามีใครทำผิดทำถูก แต่ผู้ที่เดือดร้อน คือ ชาวบ้านที่มีฐานะยากจน เพราะต้องจ่ายเงินจำนวนมาก เพื่อไถ่ตัวควายคืนมา เนื่องจากวัวควายเป็นสิ่งจำเป็นในฤดูทำนา โดยส่วนลึกแล้วชาวบ้านต้องการเรียกร้องให้นายใหญ่หรือรัฐบาลกลางมาปราบโจรมากกว่า ดังปรากฏในข้อความบางตอนที่ว่า

พวกชวานาทุกคนต่างจนาใจ	ถ้านายใหญ่ไม่มาทำไม่งาม
จะทำนาค้าขายไม่มีสุข	มันเที่ยวอุกทั่วไปใจหายหาย
พวกชวานาทุกคนจนกันงาม**	ไม่ทำความเจ็บหายโจรได้เลย
เพื่อนพี่น้องของเราใจไม่หาญ	ให้ไปเป็นพยานเกลี้ยงนั่งเฉย
อำนาจกลัวก้มหน้าไม่กล้าเงย	ว่านายเฉลยไม่เล่าให้เข้าใจ
เพื่อนเอาลูกเอาเมียเอาวัวหมด	ช่างมากดจิตได้นำไว้ไหน
กลับว่านายไม่ปราบให้ราบไป	จะโทษใครเราผิดจงคิดดู
ผู้ที่ลักปิดไว้ไม่บอกเล่า	จมเรื่องราวไม่ให้นายเข้าหู
พวกเราผิดหรือนายผิดต้องคิดดู	ไม่บอกผู้รักษาจะบอกใคร

(คำกลอนสอนใจ หน้า ๑๖)

ผู้ที่มักมองข้าราชการท้องถิ่นในแง่ลบ คือ กลุ่มชาวบ้านที่มีฐานะยากจนมากกว่ากลุ่มอื่น ผู้แต่งโน้มน้าวให้เห็นว่าหากไม่มีข้าราชการท้องถิ่นจะมีโจรผู้ร้ายจำนวนมาก เมื่อเกิดปัญหาจึงควรแจ้งให้พวกเขาทราบ หากมีแต่ปกป้องโจรสักวันจะถูกโจรทำร้ายภายหลัง เหมือนเลี้ยงจระเข้เอาไว้จนมันหันมาทำร้ายเจ้าของ ดังปรากฏในเรื่อง*คำกลอนสอนใจ*ว่า

* นาย หมายถึง ข้าราชการหรือเจ้านาย ส่วนนายใหญ่ หมายถึง รัฐบาล

** จนกันงาม หมายถึง ยากจนกันเป็นอย่างมาก

รักษาเชื้อเอาไว้ให้มันขบ	พาเสื่อมาหอบ*ไว้ให้ข่วนหู
มันจะดีหรือร้ายให้นึกดู	ไม่บอกผู้รักษาจะบอกใคร
คบคนร้ายไว้ในบ้านฟังฉานบอก	เหมือนเอารอกไว้ต้นพร้าวไม่เข้าไหน
ถ้าเรดีมันดีดีกันไป	มันขัดใจมันลักไม่รู้จักคุณ
เจ้าพนักงานมาเอาเราอย่าขวาง	ไม่ใช่ทางของเราเขาจะหมุน
ท่านที่ขยวราบทั่วจบอย่าลบลคุณ	นายการุณกับราษฎรอำมาตโจร
	(คำกลอนสอนใจ หน้า ๑๕)

นอกจากสอนให้ชาวบ้านมองข้าราชการท้องถิ่นในแง่บวกแล้ว ผู้แต่งยังสอนให้ข้าราชการท้องถิ่นสนใจความเป็นอยู่ของชาวบ้านด้วย ผู้แต่งขู่ว่าเมื่อมียศก็เสื่อมยศได้ อย่าคิดว่าเมื่อได้ทำงานกับรัฐบาลแล้วจะมีกำลังเช่นเรือใหญ่ที่จะฝ่าคลื่นลูกเล็กไปได้ หากคลื่นลูกเล็กหรือชาวบ้านรวมตัวกันหนุนเรือก็ทำให้จมได้ บ้างก็ถูกคลื่นลูกใหญ่ที่เป็นฝ่ายปกครองด้วยกันพัดจนจมทะเล ทางที่ดีควรใช้หลักธรรมในการทำงานเพื่อไม่ให้ใครทำอันตรายได้ เหมือนมีชายเพชรล้อมไว้ ดังปรากฏในเรื่องคำกลอนสอนใจคนจนว่า

ได้อยู่จากรัฐบาลอย่าตราหน้าเพื่อน	มนุษย์เหมือนด้วยกันอย่าหันเหิน
เราได้เป็นผู้ใหญ่ต้องใจบุญ	อย่าทารุณผู้น้อยย่อยเอาดวงค้ำ
ถ้าผู้ดีกลับหมิ่นเหมือนขึ้นหมู	แมงวันอื้อเข้าจอดหยอดไข่ข้าง
เราเป็นคนควรดูใครให้หลายทาง	ถ้าหมดดวงค้ำต้องหมดสิทธิ์อิทธิพล
อย่าถือว่าเรือใหญ่ถูกคลื่นน้อย	คงจะลอยออกไปในกลางหน
คงจะถูกคลื่นใหญ่ภัยผจญ	ถึงสากลซำรุดค่อยทรุดลง
อย่าถือว่าเข้มแข็งว่าแรงมาก	พอลิ้นปะเข้าสมลมก็ส่ง
เป็นผู้ดีต้องถือธรรมใช้คำตรง	อย่าไปหลงด้วยยศจะหมดความ
เมื่อความหมดยศเสว้าเป่าก็แห้ง	เพื่อนก็แข่งคนก็ด่าว่าไม่ขาม
ถ้าผู้ใดจะให้ยศขึ้นงดงาม	แก้วทั้งสามคืออะไรใครเป็นธรรม
ถ้าผู้ใดถือได้เหมือนข่างเพชร	ยอมเกรงหมัด**ทุกสัตว์ไม่สู้ทะหล่า
ที่เขาได้เป็นดีมีศีลธรรม	กุศลนายกฐเป็นผู้ดี
	(คำกลอนสอนใจคนจน หน้า ๓ - ๔)

* หอบ หมายถึง แอบหรือซ่อน

** หมัด หมายถึง หมัด

ผู้วิจัยพบว่าการสอนให้ชาวบ้านกับข้าราชการท้องถิ่นสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันนี้มีจุดมุ่งหมายสำคัญ คือ ความมุ่งหวังให้ทั้ง ๒ ฝ่ายร่วมมือกันพัฒนาชุมชนต่อไป

อนึ่ง คำสอนที่ใช้สอนข้าราชการท้องถิ่นปรากฏไม่มากนักหากเทียบกับคำสอนที่ใช้สอนกลุ่มชาวบ้าน อาจเกิดจากผู้แตงเน้นให้กลุ่มชาวบ้านอ่านเป็นหลัก แต่ก็สะท้อนให้เห็นว่าหากข้าราชการท้องถิ่นปฏิบัติตัวดีก็จะได้รับความร่วมมือด้วยดีจากชาวบ้าน แต่หากไม่เป็นแบบอย่างที่ดี แม้จะมีอำนาจ มีเกียรติหรือศักดิ์ศรีก็ไม่ทำให้ชาวบ้านนับถือได้

๔.๒.๔ คำสอนที่เน้นการปฏิบัติตนเพื่อเป็นพลเมืองดีของประเทศไทย ผู้วิจัยพบว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ที่แต่งระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๒๕๐๔ กระตุ้นให้ผู้อ่านปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามนโยบายของรัฐบาลอย่างแข็งขัน โดยผู้แตงน่าจะได้รับอิทธิพลจากกระแสการสร้างชาติที่เข้มข้นในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามมากที่สุด

แถมสุข นุ่มนนท์ (๒๕๑๕: ๑๒๐ - ๑๔๗) กล่าวว่าในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามมีการใช้หนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง เพลง บทละครอิงประวัติศาสตร์เป็นสื่ออย่างจริงจังในการโฆษณาให้ประชาชนเลื่อมใสผู้นำ เตือนชาวไทยมิให้ประมาท และสมานสามัคคีต่อกัน รัฐบาลชักชวนให้ชาวไทยร่วมมือกันสร้างชาติ ส่งเสริมการประกอบอาชีพที่อยู่ดีกินดี ส่งเสริมการเพิ่มประชากร ส่งเสริมการแต่งกายที่ทันสมัย ส่งเสริมการมีมารยาท และส่งเสริมสุขอนามัย กล่าวได้ว่าในสมัยนี้มีการตื่นตัวสร้างชาติครั้งใหญ่ แม้เป็นระยะเวลาสั้น คือ พ.ศ. ๒๔๘๒ - ๒๔๘๗ แต่มีอิทธิพลต่อโครงสร้างความคิด วัฒนธรรม วรรณคดี และขนบธรรมเนียมต่าง ๆ ของคนไทย แม้ว่านโยบายหลายอย่างถูกยกเลิกเมื่อหมดสมัยแล้ว แต่ก็ยังมีอีกมากมายที่ยังคงอยู่กับวิถีชีวิตชาวไทย

การสร้างชาติครั้งใหญ่นี้แพร่เข้าสู่สังคมชนบทอย่างรวดเร็ว ดังที่ผู้แตงวรรณกรรมคำสอนเอียนามผู้นำว่า “ป.พิบูลสงครามนามปรากฏ ผู้กำหนดนำชาติศาสนา” (คำกลอนสอนประชาชน หน้า ๔) บ้างก็อ้างนโยบาย “รัฐนิยม” ของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เช่น “ทวิคุณเครื่องครัดรัฐนิยม” (ภายิตสอนนักเรียน หน้า ๑๑) “สมัยนี้หมุนให้ทันรัฐนิยม” (สุภายิตสอนผู้ชายโสด หน้า ๕) และ “ผู้เข้าใจปฏิบัติรัฐนิยม” (มงคลประชาราษฎร์ หน้า ๑๕) ต่อมาก็กระตุ้นให้ผู้อ่านปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามนโยบายของรัฐบาล โดยร่วมแรงร่วมใจกันสร้างชาติ ดังตัวอย่าง “สมัยนี้อย่าผัดคิดสร้างชาติ ต้องสามารถตั้งตัวอย่ามัวหลง” (คำกลอนสอนใจคนจน หน้า ๒๐) ผู้แตงขู่ว่ารัฐบาลมีอำนาจมากเหมือนแสงดวงอาทิตย์ ส่วนประชาชนเป็นแสงหิ่งห้อยซึ่งริบหรี่หรือมีแสงน้อยกว่ามากจึงไม่ควรฝ่าฝืนคำสั่ง ดังที่ว่า “เราเป็นราษฎรเหมือนหิ่งห้อยมาน้อยแสง ไม่ควรซัดแข่งกับแสงตะวัน” (ศีลห้าภายิต หน้า ๒๗) คำสอนเรื่องการปฏิบัติตนเพื่อเป็นพลเมืองดีของชาติมีดังต่อไปนี้

๔.๒.๔.๑ **สอนการปฏิบัติตนของพลเมืองที่เป็นเด็ก** วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” สอนเด็กได้ให้ทำหน้าที่ของพลเมืองดีด้วย โดยนิยมใช้คำว่าเด็กควบคู่กับคำว่า “พลเมือง” ซึ่งน่าจะเกิดจากผู้แต่งต้องการปลูกฝังให้เด็กเป็นพลเมืองดีของชาติด้วย คำสอนมีดังนี้

๑) **สอนให้ทำหน้าที่ของนักเรียนที่ดี** คำสอนนี้มีทั่วไป เช่น เรื่อง **ภายิตสอนนักเรียน** ผู้แต่งสอนเด็กว่าเมื่อไปโรงเรียนก็ไม่เดินเถลไถล ควรไปให้ทันเวลาเคารพธงชาติ เมื่อเข้าห้องเรียนก็ควรล้างเท้าให้สะอาด ไม่เดินเสียงดัง ให้ตั้งใจเรียนหนังสือ เชื่อฟังครูอาจารย์ มีระเบียบวินัย ไม่ชวนเพื่อนสนทนาในห้องเรียน ไม่ทำให้สมุดการบ้านสกปรก ไม่เล่นซุกซนจนเกินไป ให้รักใคร่สามัคคีต่อกัน ให้ตั้งใจฝึกฝนจนอ่านออกเขียนได้ และเรียนให้จบชั้นประถมศึกษาปีที่สี่เพื่อรับสัญญาบัตร เช่น

เป็นนักเรียนเพียรนึกแต่ศึกษา	อย่าเกะกะกอปกิจให้ผิดถาน
ค้นคว้าหาเหตุเภทชนพาล	ให้รำคาญขัดข้องหมองน้ำใจ
เหล่านักเรียนด้วยกันหมั่นสมัคร	อารีกร่วมสนธิมิตรเก่าใหม่
อย่าขุยอนซ่อนเงื่อนเพื่อนหญิงไทย	พอกนิสสัยสดสง่าในนารี
เมื่อเลื่อนจากชั้น ก. ขึ้น ป.หนึ่ง	หมั่นเรียนถึงสองสามข้ามถึงสี่
การปกครองของครูดูให้ดี	ทุกวิธีแนะนำให้ดำเนิน
ตรีโทเอกเลขคณิตคิดให้ว่อง	ให้ถูกต้องทุกวันครูสรรเสริญ
อย่าให้ขาดเวลาอุสาห์เดิน	อย่ามัวเมินมุ่มหมั่นชั้นวิชา
จะบวกลบคูณหารเขียนอ่านคล่อง	รู้แห่งช่องชั่วดีประสีประสา
สอบให้ครบจบสี่ทุกปีมา	รับสัญญาสุทธบริบูรณ์
ได้สมคิดบิดมารท่านเจือให้	ทั้งเครื่องใช้เงินเบี้ยไม่เสียสูญ
อายุสิบสามถ้วนประมวลมูล	ทวิคุณเคร่งครัดรัฐนิยม

(ภายิตสอนนักเรียน หน้า ๑๒ - ๑๓)

ผู้แต่งเรื่อง **เตือนนักเรียน** กล่าวว่าหากเด็กมีวิชาความรู้จะสามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพต่าง ๆ โดยไม่ทำให้ชาวต่างชาติดูหมิ่นหรือแสดงที่ท่าของหงอได้ ดังนี้

จะทำรัฐราช	ตามแต่ปรารถนา
เรามีปัญญา	แล้วหาเงินคล่อง
พวกรชนต่างชาติ	ไม่อาจของหงอ
ปัญญาไวว่อง	ต้องประพฤติดี

(เตือนนักเรียน หน้า ๒๐)

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการสอนเด็กให้ทำหน้าที่ของนักเรียนที่ดีช่วยสนับสนุนนโยบายของรัฐบาล สุวิมล พลจันทร์ (๒๕๓๑: ๖ - ๕๐) กล่าวว่าช่วง พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นต้นมา คณะราษฎรสนับสนุนให้เด็กเรียนหนังสืออย่างจริงจัง เพราะเห็นว่าประเทศที่ปราศจากการศึกษาเป็นประเภทป่าเถื่อน การมีความรู้ช่วยให้เด็กสามารถประกอบอาชีพต่าง ๆ และช่วยสนับสนุนการปกครองระบบใหม่ แผนการศึกษาของคณะราษฎร พ.ศ. ๒๔๗๕ คือ ให้พลเมืองได้รับการศึกษาอย่างน้อยถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ จึงมีการแต่งตั้งารเพื่อผลิตเด็กรุ่นใหม่ให้เหมาะสมกับสังคมสมัยใหม่ โดยตำราเรียนสมัยใหม่แทรกอุดมการณ์ของรัฐบาลอย่างชัดเจน เช่น ออกหนังสือชื่อ **ปลูกใจนักเรียน** เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ ครั้นถึง พ.ศ. ๒๔๘๐ ก็แทรกเนื้อหาเรื่องหน้าที่ของพลเมืองด้วย

๒) สอนให้ช่วยแบ่งเบาภาระของครอบครัว เช่น เมื่อกลับถึงบ้านก็เก็บสมุดดินสอ ช่วยเลี้ยงเป็ดไก่ ช่วยกวาดบ้าน ถูบ้าน ช่วยเลี้ยงน้อง รู้จักถนอมเครื่องมือเครื่องใช้ และไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ดังตัวอย่างบางตอนในเรื่อง ภายิตสอนนักเรียนว่า

หนึ่งเก็บดับเครื่องเรียนวาดเขียนคัด	ไม้บรรทัดดินสอเสาะสงวน
อย่าให้สูญเสียหายสิ่งไม่ควร	จะรบกวนแม่พ่อขอซื้ออื่น
ถึงขัดข้องต้องคว้ามานจนได้	ยื่นส่งให้ตามถนัดไม่ขัดใจ
ท่านสนใจใฝ่ฝนทุกวันคืน	หนักก็ถนอมเหนียวก็ปล้ำระกำกาย
เหมือนพรวนดินเพาะผักตักน้ำรด	ดอกใบหมดไม่ผลเฝ้าหนหาย
ต้องหวังเหนียวไว้บ้างสตาจ่าย	พ่อแม่ให้ซื้อกินจงยินดี
อย่าฟุ่มเฟือยจ่ายเล่นเช่นเท้าแกะ	ยามจนเยะข้อขัดต้องมัดสี
หยิบไม่มาหามิได้ไม่มั่งมี	เป็นปี ๆ ออกให้ได้เล่าเรียน

(ภายิตสอนนักเรียน หน้า ๔ - ๕)

๓) สอนให้คำนึงถึงประโยชน์สุขของประเทศชาติ โดยให้ละพฤติกรรมที่ส่งผลกระทบต่อส่วนรวมและทำให้ชาวต่างชาติดูหมิ่นว่าขาดอารยะ เช่น เรื่อง เดือนนักเรียนผู้แต่ง สอนให้รักพวกพ้องและหมู่คณะ ไม่มีนิสัยคือคิ่ง มีวินัย ซื่อสัตย์สุจริต ทำตนให้มีคนนับถือ และไม่คิดคดทรยศต่อชาติบ้านเมือง ดังตัวอย่างบางตอนว่า

อย่าทุจริต	ในกิจหน้าที่
เป็นพลเมืองดี	มีหลักมีฐาน
พวกนานาชาติ	ไม่อาจุกราน
ไทยจักหลักฐาน	ตลอดกาลฟ้าดิน

(เดือนนักเรียน หน้า ๒๐)

จากการศึกษาในหัวข้อนี้ทำให้เห็นว่าการสอนเด็กได้สอดคล้องกับอุดมคติของรัฐบาล เช่น สมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามสนับสนุนให้เด็กมีหน้าเพื่อชาติ ก่อสกล กวินรวีกุล (๒๕๔๕: ๑๒๑ - ๑๓๔) กล่าวถึงคุณสมบัติของเด็กที่ตามอุดมคติของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามว่าต้องเชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้ใหญ่ มีระเบียบวินัย ว่านอนสอนง่าย เมื่ออยู่บ้านก็รู้จักเก็บหนังสือ เสื้อผ้าและของใช้ประจำวัน รักความสะอาด รู้จักเก็บหอมรอมริบ นอกจากนี้ก็ให้รักหมู่ รักคณะ และประเทศชาติ เพราะปัจจัยเหล่านี้สำคัญและจำเป็นต่อการสร้างชาติ

ครั้นในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ก็มีแนวทางที่สอดคล้องกันคือ คาดหวังให้ “เด็กรุ่นใหม่” กตัญญูรู้คุณ เคารพผู้ใหญ่ ประหยัด ประพฤติดี สามัคคี รักษาชาติ มีระเบียบ และรักษาความสะอาด (ประมวลสุนทรพจน์ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์, ๒๕๐๓: ๑๘๗)

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าผู้แตงน่าจะได้รับอิทธิพลจากนโยบายสร้างชาติของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามมากที่สุด เพราะส่วนใหญ่แตงในช่วงเวลาดังกล่าว และมักกล่าวถึงนโยบาย “รัฐนิยม” ของรัฐบาล เช่น “ทวิคุณเครื่องครัดรัฐนิยม” (ภยิตสอนนักเรียน หน้า ๑๓)

๔.๒.๔.๒ สอนการปฏิบัติตนของพลเมืองที่เป็นผู้หญิง ผู้แตงวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ผลิตเนื้อหาคำสอนส่วนหนึ่งขึ้นใหม่เพื่อสอนผู้หญิงนอกเหนือจากการสอนให้เป็นภรรยาที่ดีและมารดาที่ดีด้วย คำสอนที่ผลิตขึ้นใหม่นี้ตอบสนองต่อนโยบายของรัฐบาลอย่างชัดเจน ทำให้เห็นว่าผู้แตงเริ่มคำนึงถึงบทบาทของผู้หญิงเพื่อชาติ ดังนี้

๑) สอนให้หมั่นศึกษาหาความรู้ วรรณกรรมคำสอนภาคใต้สมัยโบราณสอนให้ผู้หญิงเรียนวิชาทอผ้าปักม่าน แม้แต่ชาวใต้ก็ปลูกฝังคุณสมบัตินี้ ดังที่ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพูนศักดิ์ ธานีกรประดิษฐ์ (๒๕๔๐: ๔๕ - ๖๑) กล่าวว่าผู้หญิงชาวใต้แทบทุกคนต้องทอผ้าเป็นเป็นค่านิยมว่าการทอผ้าเป็นหน้าที่ปฏิบัติงานเรือนของผู้หญิงมาแต่โบราณ

สังคมในอดีตเชื่อว่าหน้าที่ของผู้หญิง คือ อยู่กับบ้าน ทั้งสังคมก็ไม่เอื้อให้ผู้หญิงเรียนหนังสือด้วย เนื่องจากพระภิกษุสามเณรที่เป็นครูไม่สามารถและต้องร่างกายผู้หญิงได้ที่สำคัญ หากมีครูที่เป็นผู้หญิงก็มักลาออกไปแต่งงาน เพราะอาชีพครูได้รับความสนใจจากผู้ชาย ทำให้การศึกษาชะงักลง มีผลให้นักเรียนหญิงต้องออกกลางคันตามครูไปด้วย (ชาติ ศิลปรัศมี, ๒๕๒๕: ๑๒๑ - ๑๒๗) นอกจากนี้ชาวบ้านนิยมเก็บเด็กหญิงไว้เป็นแรงงานและไม่ต้องการจ่ายค่าแรงเพิ่มขึ้น ดังที่สินวล มากนวล (๒๕๒๔: ๕) กล่าวว่าชาวนามักซ่อนเด็กผู้หญิงไม่ให้เข้าโรงเรียน เพราะต้องการปกป้องแรงงาน และไม่ต้องการจ่ายเงินเพิ่มขึ้น เนื่องจากนอกเหนือจากภาษีรัชูปการแล้ว ใน พ.ศ. ๒๔๗๑ ครอบครัวที่ส่งเด็กเข้าโรงเรียนต้องจ่ายเงินเป็น “ค่าศึกษาพลี” ด้วย

ในช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นต้นมา มีการสนับสนุนเรื่องการศึกษาแก่ผู้หญิงอย่างกว้างขวาง เช่น ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม

มีเป้าหมายที่จะส่งเสริมการศึกษาแก่ผู้หญิงให้เท่าเทียมผู้ชายเพื่อให้ผู้หญิงมีโอกาสด้านการศึกษา และการประกอบอาชีพต่าง ๆ นโยบายของรัฐบาลน่าจะส่งผลกระทบต่อผู้แต่งวรรณกรรมคำสอน ภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ด้วย จึงมีการสนับสนุนให้ผู้หญิงเรียนหนังสือกันอย่างจริงจัง ผู้แต่งคิดว่าหากผู้หญิงได้รับการศึกษาจะช่วยพัฒนาประเทศได้ เช่น เรื่อง *ภายิตสอนนักเรียน* มีคำสอนว่า “ให้สำเร็จศึกษาวิชาการ ต่อแต่งงานก้าวหน้าสถาวร” (ภายิตสอนนักเรียน หน้า ๑๕) ผู้แต่งให้เหตุผลว่าหากผู้หญิงเรียนหนังสือที่โรงเรียนจะสามารถหาเงินจ่ายค่า “เงินพวด” ซึ่งหมายถึง ดอกเบี้ยที่เกิดจากการเป็นหนี้ จึงควรสนใจเรียนหนังสืออย่างจริงจัง ไม่เอาแต่ทำอะไรทำนา ดังนี้

ปล้ำขูดคินฟันไม้เหน้อยกายมาก	ไม่พอกปากเงินพวดเข้าหมวดหัว
มีความคิดคิดคนจนอย่างกลัว	ช่วยแรงตัวไว้ได้หลายประการ
	(ภายิตสอนนักเรียน หน้า ๑๗)

๒) *สอนให้เป็นคนคล่องแคล่วและปราดเปรียว* ดังตัวอย่างเรื่อง *สุภายิตสอนผู้ชาย* โสคสนับสนุนให้ผู้หญิงมีบุคลิกคล่องแคล่ว ไม่เอาแต่เก็บตัว เพราะจะกลายเป็นสาวทึนทึก ซึ่งการมีนิสัยดังกล่าวทำให้มีผู้ชายมาสู่ขอเร็วขึ้น ดังนี้

สมัยนี้รัฐบาลท่านนิยม	อยากเซยชมท่าทางอย่างประเปรียว
กระสัตรีชาวไทยต่อไปหน้า	ใช้ทีท่าเด็ดขาดอย่าหวาดเสียว
หมุนตามรัฐนิยมให้กลมเกลียว	ต้องประเปรียวทุกอย่างทางกิจการ
อย่าเจียมตัวกลัวอายผู้ชายบ่าว	จะเป็นสาวทึมแท้แก่กลางบ้าน
ต้องประกวดก้าวหน้ากล้าทำงาน	หรือกิจการค้าขายให้ว่องไว
ใช้วิสัยในตัวขยันผู้ชาย	เขาจะได้มาขอตามพอใจ
คำที่กล่าวว่าขยันชายชั่วดอก	พี่จะบอกให้ตรงอย่าสงสัย
มิใช่ขยันให้ตัวเราเสียไป	ขยันวิสัยทำทีกริยา
	(สุภายิตสอนผู้ชาย โสค หน้า ๕)

๓) *สอนให้แต่งกายทันสมัย สวยงาม และเหมาะสม* คำสอนนี้ปรากฏทั่วไป การแต่งกายที่ทันสมัยและสวยงาม ทำได้ด้วยการสวมหมวก ใส่กระโปรง มีเสื้อนอกคลุมไหล่ ใส่รองเท้าหุ้มส้น ไว้ผมยาว และคัดผม ดังเรื่อง *สุภายิตสอนผู้ชาย* โสคสอนผู้หญิงให้รู้จักคัดผม รู้จักใช้เครื่องสำอาง และคิดที่หนีบผมตามสมัยนิยม หากทำได้ผู้ชายจะให้ความสนใจ ดังนี้

แต่งผมคัดขัศลีฉวีผ่อง	คอยมุงมองดูกระจกออย่าพอกเปื้อน
ตรงไหนหมอมองมองแลอย่าแซะเชือน	แต่งผมเปื้อนเรียบดีเสร็จหัวหัว

ต้องใช้แปรงแก้งัดสำหรับตัว
ชายรึน ๆ เพลินนักชักไม่เบื่อ
แบบแต่งตัวกะสัตรีที่หนุ่มรึน
ควรใช้กิบ* จิบผมเหมาะสมดี

ทำให้ทั่วเนียนสนิทวิดน้ำเจือ
แต่งแบบเชื้อชาวไทยสมัยนี้
ตัดเชิงเกินกำหนดต้องกดหัว
สมัยนี้ผิดกับไทยสมัยก่อน
(สุภาษิตสอนผู้ชายโสศร หน้า ๑๐)

นอกจากนี้ก็ให้แต่งกายเหมาะสม เหมาะแก่การประกอบอาชีพ ดังคำสอน
ว่า “วิธีแต่งแห่งกายฝ่ายชาวนา กับคนค้าร้านชายใช้คนอย่าง” (สุภาษิตสอนผู้ชายโสศร หน้า ๘)

๔) *สอนให้มีบทบาทด้านเศรษฐกิจ* ผู้วิจัยพบว่าผู้แต่งวรรณกรรมคำสอน
สมัยโบราณปลูกฝังผู้หญิงให้ทำงานบ้าน ไม่ปลูกฝังการทำงานนอกบ้าน สอดคล้องกับที่กาญจนา
แก้วเทพ (๒๕๑๒: ๕๒) กล่าวถึงทัศนคติของคนในสังคมโบราณว่าไม่นิยมให้ผู้หญิงออกไปทำงาน
นอกบ้าน เนื่องจากสามีกลัวว่าภรรยาจะนอกใจจึงเกิดทัศนคติที่ว่าหญิงที่ไม่ทำงานเป็นหญิงดี

ผู้แต่งวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” สอนผู้หญิงให้เข้า
ไปมีบทบาทด้านเศรษฐกิจอย่างชัดเจน ทั้งนี้ก็เพื่อช่วยหาเงินเลี้ยงครอบครัวอีกแรงหนึ่ง เช่น เรื่อง
คำกลอนสอนใจคนจน ให้ภาพของหญิงรุ่นใหม่ที่เชี่ยวชาญในการค้าขายตามสถานีรถไฟ ดังนี้

สมัยรัฐจัดการด้านการค้า
เป็นแม่ค้าโดยสารผ่านรถไฟ
พูดเสียงเปรี้ยวเชี่ยวชาญในการค้า
ได้ติดต่อทุกแหล่งहनคนสำคัญ
ใช้คำพูดเด็ดขาดปราชญ์ทุกเรื่อง
ทั้งไพร่นายเข้าติดเพราะวิชา

จะอธิบายเรียงเรียงน้ำเสียงใส
เที่ยวมาไปทุกขบวนไม่ป่วนปั่น
เที่ยวไปมารับของว่องขยัน
หญิงทุกวันสมัยนี้นักกีฬา
ทุกหัวเมืองอำเภอเที่ยวซื้อหา
ปรารถนากำไรได้ใส่ทุน

(คำกลอนสอนใจคนจน หน้า ๒๓ - ๒๔)

อนึ่ง ผู้หญิงที่ช่วยสร้างชาติได้จะต้องประกอบกิจการงานที่เหมาะสมด้วย
โดยไม่ทำให้คนในสังคมติฉินนินทาได้ อาชีพที่ไม่ควรทำคือโสเภณี (ชาวใต้เรียกว่า “หญิงดอกไม้”
หรือ “ฉกกาลี”) เพราะมีแต่คนรังเกียจ และเป็นอาชีพหลักลอย ดังนี้

การหาเงินเรจรได้ตอนสาว
ถ้าไม่มีหลักฐานลูกหลานเดือน

ครั้นแก่เฒ่าหมดแรงแหล่งก็เพื่อน
ถึงพวกเพื่อนก็ด่าว่าในใจ

* กิบ หมายถึง กีบติดผม

ไปบ้านใครผู้ปราศรัยก็น้อยนัก	ครั้นไม่หลักพี่น้องจะชิ่งไทร
ถ้าเรามีหลักฐานเพื่อนบ้านไกล	ต้องมีใจเกี่ยวข้องปองหมายกัน
ที่เป็นหม้อฉกกาลีพี่ขอโทษ	กลับสร้างโพธิ์สมพานตามสารฉัน
รักประเทศรักชาติศาสนาฉัน	รักเผ่าพันธุ์ก่อกอที่ต่อมา

(คำกลอนสอนใจคนจน หน้า ๒๗)

๕) สอนให้สนับสนุนการเพิ่มพลเมืองของรัฐบาล เริ่มแรกคือริบแต่งงาน เพื่อช่วยสร้างชาติ ดังคำสอนที่ว่า “เป็นสมัยสร้างชาติอย่าพลาดหลัก หาพ่อรักไว้ชมให้สมหวัง” (คำกลอนสอนใจคนจน หน้า ๒๗) เพราะสามารถมีบุตรหลานไว้เพิ่มพลเมืองต่อไป ดังคำสอนว่า “จะได้เพิ่มพลเมืองประเทศไทย คิวโลว์พัฒนาสภาพร” (เตือนใจคำกลอน หน้า ๑๗)

ผู้แต่งแนะนำว่าหากจะแต่งงานควรแต่งกับคนไทยด้วยกัน คำสอนมีในเรื่อง สุภายิตสอนผู้ชาย โสค เตือนหญิงมีผ้า และ คำกลอนสอนใจคนจน ดังเรื่อง สุภายิตสอนผู้ชาย โสค สอนผู้หญิงให้หาสามีที่เป็นคนไทย โดยให้เหตุผลว่าเพื่อสร้างสายเลือดไทย ผู้แต่งกล่าวว่า ชายต่างชาติเปรียบเสมือนวัชพืชที่ทำให้สวนครัวไม่งอกงาม จึงไม่ควรข้องเกี่ยว ดังนี้

ผู้หญิงสาวชาวไทยต่อไปหน้า	การที่หาคู่ครองต้องหวังเหนียว
สมควรหาธิบดีหอย่าคอยเคียว	หาให้เกี่ยววงเนื้อเชื้อเลือดไทย
คนต่างด้าวเข้ามาอย่าเกี่ยวข้อง	จะทำให้แหลมทองไม่ผ่องใส
ไทยแหลมทองเชื้อหงส์ร่วมวงศ์ไทย	อย่าเพ่อไปหลงเลยร่วมเขยกา
อย่าปลูกกล้วยให้กลายเป็นไม้ป่า	อย่าทำนาปลูกข้าวเจือข้าวแดง
ปลูกสวนครัวถั่วเครือเหี่ยวยี่สิบ	วัชพืชงอกแอบแทบทุกแห่ง
ไม่ถอนซัดตัดทิ้งมันยิ่งแรง	งอกแทรกแซงกลับเคลื่อนเปื้อนสวนครัว
หญิงชาวไทยต่อไปอย่าปรารถนา	เอาชายต่างภาษามาทำผ้า
จะเสียวงศ์พงศ์ประยูรสกุลตัว	เพราะหาพ่อต่างด้าวเข้ามาเลี้ยง
เกิดบุตรานูตรีหนึ่งสัญชาติ	กลับโอนชาติต่างเชื้อเลือดเนื้อเสียง
รัฐบาลต้องการให้พร้อมเพรียง	ควรรหาเลี้ยงส่วนตัวพ่อเมืองไทย

(สุภายิตสอนผู้ชาย โสค หน้า ๑๒)

เมื่อแต่งงานแล้วก็ให้รับมีบุตรทันที ดังเรื่อง สุภายิตสอนผู้ชาย โสค สอนผู้หญิงให้รับมีบุตรเพื่อจะได้เพิ่มพลเมืองของประเทศ คำสอนมีดังต่อไปนี้

เรามีผิวอย่างชั่วชั้นที่สุด
ได้สืบเสาะเพาะผลสกลไกล

ต้องมีบุตรหญิงชายได้อาศัย
สมัยใหม่รัฐบาลต้องการพล
(สุภาษิตสอนผู้ชายโสด หน้า ๑๒)

ความคิดข้างต้นสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล ดังที่นันทิรา ขำภิบาล (๒๕๓๐: ๖๘) กล่าวว่าในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๘๔ รัฐบาลประกาศเข้าร่วมสงครามกับกองกำลังของญี่ปุ่นเพื่อต่อต้านกำลังของฝ่ายพันธมิตร รัฐบาลตระหนักว่าประชาชนมีหน้าที่ป้องกันประเทศไม่ว่าเพศใด วัยใดก็ตาม ภายใต้สภาวะสงครามเช่นนี้จำเป็นที่จะต้องเร่งเพิ่มกำลังพลเมือง เนื่องจากการเพิ่มพลเมืองช่วยให้ชาติมีกำลังทหาร หญิงดีควรปรับปรุงตนเองเพื่อจะได้แต่งงาน เมื่อแต่งงานแล้วก็ควรมีบุตรมาก ๆ หากไม่มีบุตรก็ไม่มีประโยชน์ต่อการสร้างชาติ

ผู้วิจัยพบว่าคำสอนผู้หญิงข้างต้นสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงครามมากที่สุด นโยบายของรัฐบาล คือ ต้องการยกฐานะของผู้หญิงให้ทัดเทียมกับอารยะประเทศ สนับสนุนให้มีส่วนร่วมด้านเศรษฐกิจ และการป้องกันประเทศ ลักษณะผู้หญิงที่รัฐบาลต้องการ คือ แต่งกายทันสมัย สวยงาม และเหมาะสมเพราะเป็นบ่อเกิดของความก้าวหน้า และช่วยให้มีโอกาสแต่งงานเร็วขึ้น ต่อมาก็รู้จักดูแลสุขอนามัยของตนเอง มีนิสัยร่าเริงแจ่มใส หมั่นศึกษาหาความรู้ ประกอบอาชีพการงานที่เหมาะสม มีความรู้ความสามารถในกิจการต่าง ๆ มีนิสัยคล่องแคล่วปราดเปรียว ไม่เอาแต่เก็บตัวอยู่กับบ้าน และแต่งงานกับคนไทยเพื่อสร้างสายเลือดไทย นอกจากนี้ก็เห็นความสำคัญของการมีบุตรเพื่อสืบเผ่าพันธุ์ (นันทิรา ขำภิบาล, ๒๕๓๐: ๖๕ - ๑๓๐)

จากการศึกษาในหัวข้อที่เกี่ยวกับเด็กและผู้หญิงทำให้เห็นว่าแม้มีการอบรมจิตใจของพลเมืองในแต่ละวัย แต่การอบรมเด็กและผู้หญิงเป็นเรื่องที่รัฐบาลให้ความสนใจเป็นพิเศษ ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามเห็นว่าอนาคตของชาติจะเจริญรุ่งเรืองหรือไม่ขึ้นอยู่กับอนุชนของชาติซึ่งก็คือเด็ก การอบรมให้รักชาติจึงต้องกระทำตั้งแต่วัยเด็ก เพราะเป็นวัยที่สมควรได้รับการอบรมแก้ไขให้เป็นผู้เข้มแข็งทั้งกายและใจจริง ๆ (ก้องสกล กวินรวีกุล, ๒๕๔๕: ๑๒๓ - ๑๒๕) ต่อมาคือการพัฒนาผู้หญิง เพราะผู้หญิงมีบทบาทครอบคลุมไปทุก ๆ ส่วนของชาติ จำเป็นต้องพัฒนาวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงไทยก่อน ซึ่งจะส่งผลให้วัฒนธรรมของชาติสูงขึ้น (นันทิรา ขำภิบาล, ๒๕๓๐: ๑๐๗) ในสมัยนี้มีการเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับเด็กและผู้หญิงจำนวนมาก นโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาลน่าจะเป็นที่รับรู้กันอย่างกว้างขวาง แม้กระทั่งคนในท้องถิ่น ดังที่ผู้แต่งต่างก็นำนโยบายของรัฐบาลมาปลูกฝังเด็กและผู้หญิงเพื่อให้อยู่ในทิศทางเดียวกัน

๔.๒.๔.๓ สอนการปฏิบัติตนของพลเมืองทั่วไป เน้นสอนพลเมืองทุกเพศ ทุกวัย และทุกฐานะทางสังคม โดยสอนให้ปฏิบัติตนดังต่อไปนี้

๑) สอนให้ปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล มีดังนี้

ก. สอนให้รักถิ่นฐานบ้านเกิดและรักชาติ เช่น เรื่อง ประวัติการณ์เดือนไทย กล่าวว่าพลเมืองดีควรรักถิ่นฐานบ้านเกิดของตน ดังนี้ “รักจังหวัดแดนดินถิ่นผิวเหลือง” (หน้า ๒) และรักชาติของตนด้วย โดยไม่คิดแข่งงัดกับคนต่างชาติ ดังปรากฏในข้อความว่า

เราเป็นไทยรักชาติยิ่งชีวิต	ทั้งสี่ทิศลือไปว่าไทยหาญ
เขาลือแล้วให้มีสักขีพยาน	เป็นประธานของเมืองลือลือไป
	(ประวัติการณ์เดือนไทย หน้า ๘)

การสอนให้รักถิ่นฐานบ้านเกิดและรักชาติมีในวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” เรื่องอื่น ๆ ด้วย เช่น ชัยภายิต ศิลป์คำกลอนสอนใจ และศีลห้าภายิต

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการสอนให้รักถิ่นฐานบ้านเกิดและรักชาตินี้สอดคล้องกับแนวคิดชาตินิยมของคณะรัฐบาลในสมัยนั้นด้วย ดังที่หลวงวิจิตรวาทการอ้างงานเขียนของ คาร์ตัน เจ เอช เฮย์ (Carton J.H. Hayes) ที่ว่าชาตินิยมสร้างขึ้นจากรัก เริ่มแต่รักครอบครัว รักหมู่คณะ รักถิ่นที่ และรักชาติ ชาตินิยมจึงเป็นลัทธิสร้างความรักความสามัคคีในชาติ มีความภาคภูมิใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ และเป็นสมบัติของชาติ (สายชล สัตยานุรักษ์, ๒๕๔๕: ๔๕)

ข. สอนให้เคารพกฎหมาย บ้านเมืองใดที่ไม่มีกฎหมายย่อมมีแต่ความเดือดร้อนวุ่นวาย ผู้ที่มีกำลังมากกว่าข่มเหงผู้ที่มีกำลังน้อยกว่า เกิดรบราฆ่าฟันกันทั่วไป การมีกฎหมายจึงเป็นสิ่งสำคัญมาก หากพลเมืองเคารพกฎหมายจะช่วยให้บ้านเมืองสงบสุขมากขึ้น ดังคำสอนที่ว่า “เกิดมาเป็นมนุษย์ให้สุจริต อย่าได้คิดทรยศต่อกฎหมาย” (มงคลประชากรายกอร์ หน้า ๒) “อยู่ตามกฏรัฐธรรมนูญ ให้เพิ่มพูนสูงศักดิ์เป็นหลักใหญ่” (ศีลห้าภายิต หน้า ๒๕) และ “ต้องคอยระวัง อย่าพลั้งผิดบทกฎหมาย” (หลายเรื่องหลายกรส หน้า ๗) ผู้แต่งขู่ว่าผู้ที่ทำผิดกฎหมายจะถูกจับขังคุก หากหลบหนีจะถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจออกตามล่า ดังปรากฏในเรื่อง ชัยภายิต ว่า

ถ้าเจ้าพนักงานท่านปราบปราม	จับตัวถามจำตรวนพวนระเสง
ต้องเข้าอยู่ในคุกคุกใจเอง	เพราะไม่เกรงกฎหมายฝ่ายอาชญา
ถ้าหลีกตัวกลัวตายพาทายหนี	เจ้าหน้าที่สอบสวนเที่ยวกวานหา
ไปประสบพบจวนตามทุ่งนา	ตามในป่าช่องเขาจับเอาตาย
	(ชัยภายิต หน้า ๒๑)

ค. สอนให้เสียภาษี การเสียภาษีเป็นหน้าที่ของพลเมืองดี ดังที่ผู้แต่งเรื่อง หลายเรื่องหลายกรส ตักเตือนให้พลเมืองเสียภาษี ดังนี้

สามอากรเป็นหลักกลาง ทุกคนจักอ้าง
 ขัดขวางการเสียดาย
 เสมอภาคสิ่งนี้ยังมี จำต้องยินดี
 หน้าที่นี้จึงชอบเชิง

(หลากหลายกรส หน้า ๗)

ง. สอนให้มึงงานทำ เพื่อพัฒนาประเทศ เช่น เรื่อง ศีลห้าภายิต กล่าวว่า
 หน้าที่ของประชาชนคือมึงงานทำ ดังนี้

เราชาวไทยตื่นใจเกิดพี่น้อง	คิดหาช่องทางถูกไว้ลูกหลาน
ทำสวนเรือกไร่นาอาชีพการ	หน้าที่งานมีทั่วทุกถ้วนาย

(ศีลห้าภายิต หน้า ๒๖ - ๒๗)

ผู้แต่งเรื่องประวัติการณ์เดือนไทยกระตุ้นให้คนไทยรีบมึงงานทำเพื่อช่วย
 สร้างชาติ ผู้แต่งกล่าวว่างานใดที่มีประโยชน์ก็ให้รีบทำ อย่าชะล่าหน้าหนี หากมัวแต่ชักช้าจะทำให้
 ประเทศพินาศได้ สมัยนี้ถือว่าหากใครมึงงานทำจะเป็นคนที่ทำตัวทันสมัย ดังปรากฏในข้อความว่า

สมัยนี้ทุกวิถีให้พร้อมพริบ	ถ้านั่งที่บคอยตะวันจะบรรลย์
รีบก้าวอย่างวางคว่นชักชวนไทย	เห็นสมัยข้างหน้าทุกนาที่
งานสิ่งใดมีผลกับคนด้วย	เราจับฉวยผูกมัดอย่าบัดหนี
ต้องเข้มแข็งแรงงานทุกวิถี	ใช้สติเกี่ยวสมองให้ครองใจ
ทำงานใดต้องไหวการเพลงพลิก	หัวเทคนิคเข้มแข็งแทงสมัย
ให้สมเหตุสมผลเราคนไทย	ทันสมัยทุกอย่างไม่วางมือ

(ประวัติการณ์เดือนไทย หน้า ๘- ๙)

การสอนเรื่องการมึงงานทำสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลจอมพล ป.
 พิบูลสงครามที่ประกาศว่า “ชาวไทยทุกคนต้องร่วมกันสร้างชาติ โดยทุกคนซึ่งมีกำลังกายดีต้อง
 ทำงานประกอบอาชีพเป็นหลักแหล่ง ผู้ไม่ประกอบอาชีพเป็นหลักฐานนับว่าเป็นผู้ไม่ช่วยชาติ และ
 ไม่ควรได้รับความนับถือของชาวไทยทั่วไป” (สหกรณ์, ๒๔๘๔: ๓๘ - ๓๙)

แถมสุข นุ่มนนท์ (๒๕๑๕: ๑๒๘ - ๑๒๙) กล่าวว่าในสมัยจอมพล ป. พิบูล
 สงคราม มีการออกพระราชบัญญัติให้ประชาชนประกอบอาชีพอย่างจริงจัง รัฐบาลคาดหวังให้
 ชาวบ้านมีอาชีพเป็นของตนเอง มีการตราพระราชบัญญัติจัดหางานเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ กำหนดให้ผู้ที่
 มีอายุต่ำกว่า ๕๐ ปี (ไม่เป็นภิกษุสามเณร) และมีร่างกายสมประกอบต้องมึงอาชีพ ถ้าไม่มีอาชีพต้อง
 รายงานต่อเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น หากทำงานได้ แต่ไม่มีงานหรือจู้เกียจให้ส่งไปสำนักงานหางาน

ถัด พรหมมาณพ (๒๕๓๘: ๒๐๑) มีความเห็นว่าหากรัฐช่วยกระตุ้นการทำงานของคนในท้องถิ่นจะเกิดผลดี แต่ทางการควรทำให้เป็นตัวอย่าง และทางการควรปลูกใจให้ราษฎรรู้จักรับผิดชอบต่อตนเองและงานที่ทำ

จ. สอนให้ปลูกผักสวนครัวและเลี้ยงสัตว์เพื่อลดภาระค่าใช้จ่าย ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม รัฐบาลออกพระราชบัญญัติการทำสวนครัวและเลี้ยงสัตว์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๒ เพื่อลดค่าใช้จ่าย นโยบายดังกล่าวน่าจะส่งผลกระทบต่อผู้แต่ง เพราะมีการปลูกฝังกันเป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง คำกลอนสอนใจ คำกลอนสอนใจคนจน ประวัติการณ์เดือนไทย มงคลประหารราษฎร และศีลห้าภายิต เช่น เรื่องประวัติการณ์เดือนไทย แนะนำให้ผู้อ่านปลูกผักสวนครัว ดังความว่า “เช่นพืชพันธุ์ผลไม้เครื่องใช้สอย ประคองค้อยสวนครัวที่ตัวเห็น” (หน้า ๑๕) เรื่องคำกลอนสอนใจกล่าวว่าการปลูกผักสวนครัวช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายได้ ดังความว่า “ปลูกพันธุ์ผักพริกแกงเครื่องแกงครบ ไว้สู้รบรายจ่ายได้รับผล” (หน้า ๒) ส่วนเรื่องศีลห้าภายิตสอนให้ปลูกผักสวนครัวและเลี้ยงสัตว์ตามนโยบายของรัฐบาล ดังคำสอนต่อไปนี้

ท่านบังคับปรับปรุงให้ฟุ้งเฟื่อง	ทุกหัวเมืองกวดขันทันสมัย
ให้ปลูกผักสวนครัวทุกครัวไป	สุกรไก่อเป็ดปลาภาระการ
	(ศีลห้าภายิต หน้า ๒๗)

จ. สอนให้บริโภคนสินค้าไทย ต่อต้านสินค้าจีน ผู้แต่งเรื่องประวัติการณ์เดือนไทยสอนว่าถึงเวลาที่ชาวบ้านจะลุกขึ้นมาผลิตสินค้าเอง เพราะทุกวันนี้กิจการด้านการค้าขายตกเป็นของชาวจีน หากมีแต่ปล่อยให้ชาวจีนเป็นเจ้าของกิจการ ชาวจีนก็จะเข้ามาควบคุมราคาสินค้าทั้งหมด ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อชาวบ้านที่มีรายได้ต่ำ ดังปรากฏในข้อความว่า

คนต่างด้าวเข้ามาทำค้าขาย	เราอย่าหมายซื้อมันพันธุ์พุดหาว
เราคนไทยซื้อของไทยเสียดีกว่า	ทรมานไว้ไม่มากแรง
หากปล่อยให้ละเลยเหมือนแต่ก่อน	ทั้งที่ลุ่มที่ดอนเต็มทุกแห่ง
จะไปซื้อสิ่งใดล้วนแต่แพง	เพราะเราแบ่งปันให้มันได้อยู่
	(ประวัติการณ์เดือนไทย หน้า ๑๑)

หากพิจารณาการดำเนินธุรกิจของชาวต่างชาติในประเทศไทย พบว่าชาวจีนมีบทบาทค่อนข้างมากในทางเศรษฐกิจ การค้าหลาย ๆ อย่างตกอยู่ในมือของชาวจีน รัฐบาลจึงพยายามกระตุ้นให้ประชาชนร่วมมือกันบริโภคนสินค้าไทย ดังที่เทียมจันท์ อ้าแหว (๒๕๒๑: ๑๕๐) กล่าวถึงนโยบายของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามว่า

เราต้องแข่งขันกับชาวต่างชาติที่เข้ามาค้าขายในบ้านของเราเวลานี้ เราต้องสู้เขาให้ได้ ช่วยกันทุกชุมชนของไทย มีคนไทยค้าขายและคนไทยเป็นคนซื้อ ไม่ใช่ชาวต่างชาติขายไทยซื้ออย่างเดียวเหมือนอย่างที่เห็นอยู่ทุกวันนี้ ขึ้นปล้อยไว้แบบนี้ ชาติจะต้องสูญพันธุ์อย่างไม่ต้องสงสัย แต่การที่จะสำเร็จได้ดังกล่าวนั้น ย่อมต้องอยู่ที่คนไทยจะช่วยคนไทยเราเอง สิ่งใดที่ไทยขายไทยทำ เราเป็นคนไทยต้องซื้อของไทย ก่อนอื่นต้องนิยมของไทยต้องนี้กว่าของไทยดีกว่าของต่างประเทศ ถ้าเราทำได้แบบนี้ อิทธิพลในด้านทำมาหากิน และการค้าในปัจจุบันนี้ ก็จะบังเกิดแก่คนไทยเราทั่วไป

อันที่จริงการต่อต้านชาวจีนมีมาก่อนหน้านี้แล้ว ดังที่พรหม บัวเล็ก (๒๕๔๕: ๕๕๑) กล่าวว่าในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีท่าทีต่อต้านชาวจีนอย่างรุนแรง ทรงเปรียบเทียบชาวจีนว่าเป็นยิวแห่งบูรพาทิศ ไม่สามารถคบค้าและไว้ใจได้ ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว แม้พระองค์ไม่ได้ออกมาต่อต้านชาวจีน แต่พระองค์ก็ตระหนักถึงภัยของชาวจีน จนมาถึงสมัยการปกครองของคณะราษฎร ผู้นำประเทศแสดงท่าทีเห็นว่าพ่อค้าชาวจีนเป็นภัยสำคัญของประเทศ ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ใช้มาตรการปราบปรามขบวนการชาตินิยมจีนที่เคลื่อนไหวอยู่ในขณะนั้นอย่างเด็ดขาด

ช. สอนให้ซื้อสลากกินแบ่งของรัฐบาล ผู้แต่งแนะนำให้พลเมืองซื้อสลากกินแบ่งของรัฐบาลแทนการซื้อหวยใต้ดิน เพราะเห็นว่าผู้ถูกรางวัลกันหลายตำบล และไม่มีใครโกงได้ เพราะมีวิทยุแจ้งข่าวเลขที่ออกอย่างชัดเจน มีหน้าซ้ำ การรับเงินก็ง่าย เพราะรัฐบาลจัดเจ้าหน้าที่ไว้คอยบริการตามสาขาต่าง ๆ จึงควรซื้อสลากกินแบ่งของรัฐบาล ดังนี้

เราตั้งหน้าพยายามซื้ออย่างนี้	ถ้าซื้อลอตเตอรี่มีสักหน
เขาถูกกันมากมายหลายตำบล	ทุก ๆ คนมองแต่ให้แน่ใจ
เพราะตัวถูกมากตูดงูรู้แน่	ให้ตรวจแลรายวันนั้นเป็นใหญ่
วิทยุส่งข่าวออกฉาวไป	ถึงผู้ใดบังไว้ไม่มีคเลย
ถ้าเราคิดอย่างนี้เห็นทีเหมาะ	ด้วยเหตุเพราะรัฐบาลท่านเปิดเผย
(๗๘๖)รางวัลนั้นไปเลย	จะได้เซยลาภใหญ่ไว้ในมือ
บางคนว่าถ้าถูกซึ่งสลาก	แสนลำบากรับเงินพันไปหรือ
เดี๋ยวนี้เห็นไม่เป็นเหมือนเขาลือ	จงรีบซื้อลอตเตอรี่ที่รัฐบาล
สาขาจัดทุกจังหวัดไว้พร้อมเสร็จ	ใช้ผมที่รัฐตั้งหวังสงสาร
มีประธานเลขการกรมการ	ธนาคารจัดจ่ายไว้ครบครันฯ

(คำกลอนสอนประชาชน หน้า ๑๓ - ๑๔)

๗. สอนให้ส่งเสริมวัฒนธรรมของชาติ การส่งเสริมวัฒนธรรมที่งดงามของชาติปรากฏเด่นชัดในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในสมัยนี้มีการออกพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๔๘๕ เพื่อส่งเสริมความเป็นระเบียบเรียบร้อยด้านการแต่งกาย การปฏิบัติต่อตนเอง การปฏิบัติต่อบ้านเรือน การมีมารยาทในการดำเนินชีวิต การแสดงความเจริญงอกงามทางด้านจิตใจ ความเจริญก้าวหน้าในทางวรรณกรรม และความนิยมไทย (อนุสรณ์ครบรอบ ๑๐๐ ปี ฯพณฯ จอมพล ป. พิบูลสงคราม, ๒๕๔๐: ๓๕๗) เช่น รณรงค์ให้พลเมืองแต่งกายที่เรียบร้อยตามลัทธิและโอกาส ตามสากลนิยม และแบบประเพณีนิยม ทั้งประกาศให้แต่งกายถูกต้องกาลเทศะ ถูกลักษณะและรูปร่างของตนจนผู้พบเห็นเกิดความชื่นชม (ประมวลวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๔๖: ๒๔ - ๔๑) ดังเรื่อง มงคลประหารราชฎี ให้ภาพของชาวบ้านที่แต่งกายอวดกัน บางคนตัดเย็บเสื้อผ้าเองเพื่อใช้ในงานต่าง ๆ บ้างก็ใส่เครื่องประดับให้ดูสวยงาม ผู้แต่งกล่าวว่าการแต่งกายดีจะเป็นที่พอใจของรัฐบาล เพราะปฏิบัติตามนโยบายรัฐนิยม ดังนี้

ประเทศไทยสมัยนี้คือดม	กวदनยมแต่งตัวทั่วดินแดน
ผ้าอย่างดีมีมากมายหลายชนิด	ไทยประดิษฐ์ตัดใช้หลายแบบแผน
ชอบอย่างไรก็ได้ไม่ขาดแคลน	ในด้าวแดนชาวไทยใจเบิกบาน
ทั้งหญิงชายใช้ชุดสุดประเสริฐ	ดูภาคเน็ดทั่วสิ้นทุกถิ่นถาน
เครื่องประดับคับใช้หลายประการ	รัฐบาลยินดีที่พอใจ
ที่ริ้ว ๆ ร้าย ๆ ใช้ทำงาน	ออกจากบ้านเปลี่ยนเก่าเอาที่ใหม่
เพราะสดางค์หาง่ายสบายใจ	ผู้เข้าใจปฏิบัติรัฐนิยม
	(มงคลประหารราชฎี หน้า ๑๕)

เรื่องศิลปคำกลอนสอนใจ สอนว่าเมื่อเข้าวัดให้ถอดรองเท้าและถอดหมวกให้รู้จักไหว้ตอบเมื่อมีผู้เคารพต่อตน เมื่อทำผิดก็ให้รู้จักกล่าวขอโทษ และกล่าวขอขอบคุณต่อผู้มีคุณต่อตน ดังปรากฏในข้อความต่อไปนี้

เข้าในที่เคารพนอบนบกาย	เช่นย่างกรายเข้าวัดฝึกหัดเพียร
ถอดรองเท้าและหมวกสะดวงเกียรติ	อย่าพาเหียนต้องทำประจำใจ
เมื่อผู้อื่นเคารพนอบนบตน	อย่านิ่งทนเฉยอยู่ต้องชูไหว้
ประเพณีของเราเหล่าชาวไทย	ประพฤติไว้ถูกต้องทำนองการณ
เมื่อทำสิ่งบกพร่องต้องขอโทษ	ควรออกโอฐแก่เขาอย่าเขลาอาล
อย่าเป็นผู้อวดดีวาจิจาน	จะรำคาญหูคนต้องปรนสนอน

ผู้มีคุณแก่เราอย่าเบาจิต

ให้ควรคิดขอบคุณการุณพร

ต้องสนองตอบแทนอย่าแคลนคลอน

สังวรระวังตั้งจิตตรง

(ศิลปคำกลอนสอนใจ หน้า ๒๘ - ๒๙)

ฉ. สอนให้ละพฤติกรรมที่ขัดขวางการพัฒนาประเทศ ผู้แต่งสอนให้ละนิสัยเกียจคร้าน ละนิสัยที่ชอบนิยมนิยามผลที่ได้มาโดยไม่ทำงาน (เช่น เป็นโจรผู้ร้าย และเล่นการพนัน) และละนิสัยที่ชอบดูหมิ่นเหยียดหยามผู้ทำงาน หากปฏิบัติตามได้ถือว่าเป็นการปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลด้วย ดังเรื่องคำกลอนสอนใจสอนให้เลิกเป็นโจรตามคำประกาศของรัฐบาล ดังคำสอนว่า “โจรกรรมอย่าหมัดตัดให้ขาด ฟังประกาศหัวหน้าอย่าเหลวไหล” (หน้า ๒๓) ผู้แต่งแนะนำว่าเมื่อทำผิดก็ให้ไปมอบตัวเพื่อล้างคดี ดังคำสอนว่า “ผิดข้อไหนต้องไปแก้คดี ล้างราศีเสียให้หายคงบายใจ” (หน้า ๒๓) ผู้ที่กลับตัวจะได้รับการชมเชยจากรัฐบาล ดังคำสอนว่า “กลับตัวใหม่เสียได้นายชมเชย เราไม่เฉยหัวหน้าคงถาวร” (หน้า ๒๓) และช่วยให้แหลมทองหรือประเทศเจริญขึ้น ดังคำสอนว่า “ถ้าพวกเรากลับจิตไม่ผิดคลอง ในแหลมทองคงเจริญขึ้นใจเอย” (หน้า ๒๓)

คำสอนข้างต้นสอดคล้องกับนโยบาย “มนุสสปฏิบัติ” ของรัฐบาลด้วย (ดูรายละเอียดที่ปรากฏและคำบรรยายของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ, ๒๕๔๖: ๓๔๔ - ๓๔๕)

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การปลูกฝังให้ปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลนี้ อาจเกิดจากผู้แต่งเห็นว่าส่งผลดีต่อชุมชน นอกจากนี้ก็อาจมาจากประสบการณ์ตรงของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากสภาพสังคมด้วย เช่น เห็นชาวจีนในภาคใต้เป็นเจ้าของกิจการใหญ่โตจนเกินหน้าคนไทย ส่งผลให้ชาวบ้านต้องตกเป็นลูกจ้างของชาวจีน ดังที่บรรจบ ชุสกุลชาติ ป. (๒๕๓๘: ๑๖๙) กล่าวว่า การค้าขายก็ดี เครื่องอุปโภคและบริโภคก็ดี หรือวัวควายก็ดี ล้วนตกอยู่ในมือของคนจีนและแขกเกือบทั้งสิ้น และสารูป ฤทธิ์ชูกล่าวว่า หลัง พ.ศ. ๒๔๖๐ ชาวจีนเข้ามาพำนักบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลาจำนวนมาก ส่วนใหญ่อาศัยตามเส้นทางรถไฟสายใต้ มีการรวมหุ้นกันตั้งบริษัทปากพนังจำกัด ต่อมาก็จ้างคนไทยเกี่ยวข้าว บ้างก็เปิดโรงเรียนสอนภาษาจีนให้บุตรหลานชาวจีน จนถูกเรียกว่าเมืองคนจีน (๒๕๕๒: ๒๑๒ - ๒๑๓) นอกจากนี้ ชาวจีนมักเอารัดเอาเปรียบคนไทยในท้องถิ่น ทำให้ผู้แต่งเกิดจิตสำนึกรักชาติ จึงปลูกฝังให้ชาวบ้านขยันทำงานเพื่อเป็นเจ้าของกิจการต่าง ๆ แทนที่ชาวจีน ดังที่ผู้แต่งเรื่องประวัติการณ์เดือนไทยกล่าวว่า รู้สึกอายนที่ชาวจีนเข้ามามีบทบาทด้านเศรษฐกิจเหนือคนไทย ทั้ง ๆ ที่คนไทยเป็นเจ้าของประเทศ ดังปรากฏในข้อความต่อไปนี้

ทำงานใดเราต้องไหวให้ทุกท่า

เดี๋ยวนี้เจ๊กขึ้นหน้าเพราะเราเฉย

คนต่างด้าวเข้ามาขึ้นหน้าเลย

พี่น้องเอยฉันนี่ก็อายุมาหลายปี

(ประวัติการณ์เดือนไทย หน้า ๖)

๒) สอนให้สร้างความสัมพันธ์อันดีกับรัฐบาล คำสอนมีในเรื่อง คำกลอนสอนใจ คำกลอนสอนประชาชน ชัยภายิต มงคลประชาราษฎร์ ศิลห่าภายิต เป็นต้น ดังนี้

ก. สอนคนในชุมชนให้เห็นความสำคัญของการมีรัฐบาลไว้บริหารบ้านเมือง เช่น เรื่องชัยภายิตกล่าวว่ารัฐบาลช่วยบรรเทาทุกข์ให้แก่ราษฎร หากไม่มีรัฐบาลจะเกิดรบราฆ่าฟันกันทั่วไป การมีรัฐบาลไว้บริหารประเทศจึงเป็นสิ่งจำเป็น ดังปรากฏในข้อความว่า

ถ้ารัฐบาลท่านไม่ได้รักษา	ปวงประชาราษฎร์เดือดร้อนใหญ่
เกิดอุกซิงยิงฟันกันเรื่อยไป	ลอบทำร้ายร่างกายไม่เกรงกลัว

(ชัยภายิต หน้า ๑๖ - ๑๗)

ผู้แต่งเรื่องศิลห่าภายิตสอนคนในชุมชนให้ตระหนักว่าการที่ชาวนาทำนาสะดวกขึ้นเพราะรัฐบาลช่วยเหลือเรื่องระบบชลประทาน มิเช่นนั้น อาจประสบปัญหาได้ ดังนี้

ท่านออกตั้งชลประทานท่านช่วยเหลือ	ความแผ่เผื่อแก่ชาติศาสนา
ไม่ขัดข้องนบเหมืองเรื่องทำนา	ชลประทานท่านมาได้ถาวร

(ศิลห่าภายิต หน้า ๒๘)

ผู้แต่งเรื่องคำกลอนสอนใจกล่าวว่าช่วงที่สภาพดินฟ้าอากาศไม่อำนวยให้สร้างผลผลิตได้ ชาวบ้านอยู่กันอย่างยากลำบาก จนเกิดโจรผู้ร้ายทั่วไป รัฐบาลเมตตาชาวบ้านที่ประสบปัญหาดังกล่าวจึงช่วยปราบปรามโจรผู้ร้ายให้ ผู้แต่งจึงมีความเห็นว่าในยามเดือดร้อนสามารถพึ่งพารัฐบาลได้ หากจะพึ่งพื่อน้องเขาก็ลำบากเหมือนกัน ดังนี้

แสนสงสารพวกเราเหล่าคนขัด	โจรมันมัดเอาวัวไปจํานำ
ข้าวก็ไม่เงินก็หมดอดคั้นย่ำ*	ไม่ไหรทำนากินเที่ยวคั้นรน
รัฐบาลท่านไม่ช่วยคงม้วยมอด	ลักกันจอดอกกันจิงด้วยหวังผล
ถ้านายไม่เมตตาเวลาจน	เราทุกคนจะตั้งหน้าไปหาใคร
จะพึ่งพี่พึ่งน้องก็ข้องขัด	ทรัพย์สมบัติหาไม่ได้ซื้อใหม่
ฝนมันแล้งแห้งหมดอดทั่วไป	ยังวัวไถโจรมันลักไม่พักทำ

(คำกลอนสอนใจ หน้า ๑๓)

ข. สอนคนในชุมชนให้รักและสำนึกบุญคุณของรัฐบาล ผู้แต่งหลายคนกล่าวว่ารัฐบาลรักชาวบ้านเหมือนบุตร เช่น “รัฐบาลปานกันกับพ่อแม่ ท่านดูแลบ้านเมืองไม่เหื่องหาย” (มงคลประชาราษฎร์ หน้า ๓๑) และ “รัฐบาลเปรียบปานแม่บังเกิดเกล้า ท่านคอยเฝ้า

* ย่ำ หมายถึง ชับเขิน เสียหาย ย่อยยับ

เลี้ยงบุตรถึงจุดหมาย” (ชัยภายิต หน้า ๒๒) เพราะฉะนั้น ชาวบ้านที่ตีควรรักและสำนึกบุญคุณของ
รัฐบาล ดังที่ว่า “เจ้านายรักเราต้องรักคุณเจ้านาย เพราะเราได้พึ่งพาบารมี” (ศีลห้าภายิต หน้า ๒๘)

ผู้แต่งเรื่องคำกลอนสอนใจกล่าววาทนโยบายการสหกรณ์ของรัฐบาล
ช่วยให้ชาวนาสามารถกู้เงินลงทุนในกิจการต่าง ๆ ได้ ชาวบ้านจึงควรตอบแทนคุณของรัฐบาล โดย
ละพฤติกรรมด้านลบ เช่น เล่นการพนัน เสพสุรา และลักขโมย ดังคำสอนว่า

ท่านปราณีนักหนาอย่าได้คื้อ	ต้องนับถือคำสั่งฟังท่านสอน
ท่านปราณีจัดให้มีสหกรณ์	หวังดีร้อนหนาวอย่าลืมคุณ
ชูชาติไทยเอาไว้ให้โชติช่วง	อย่าได้ล่วงอทินนาท่านจะหมุน
เขาปราณีเราต้องสนองคุณ	ที่ได้อุ่นใจอยู่เพราะผู้ปกครอง

(คำกลอนสอนใจ หน้า ๒๗)

อันที่จริงแล้วรัฐบาลทุกสมัยต่างก็สนับสนุนเรื่องสหกรณ์ เพียงแต่ใน
สมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นยุคแห่งความรุ่งโรจน์ (อมรรัตน์ ติเพ็ญ, ๒๕๒๖: ๑๐๕)

เรื่องชัยภายิตกล่าวว่ารัฐบาลอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชน เช่น จัดหน่วย
แพทย์มาปลูกฝี รักษาสัตว์ และรักษาคนไข้ ประชาชนจึงควรสำนึกบุญคุณของรัฐบาล ดังนี้

รัฐบาลท่านช่วยอำนวยความสะดวก	พ้นจากทุกข์ลูกเมียไม่เสียหาย
ส่งแพทย์มาปลูกฝีที่ร่างกาย	ได้แจกจ่ายให้ยามาบ่อย ๆ
เพื่อจะให้ราษฎรได้สุขภาพ	ปวงประชาเจ็บไข้ไม่ใช่หน้อย*
ออกยามาแจกจ่ายตั้งหลายร้อย	ประคินค้อยรักษาประชาชน
พวกสัตว์แพทย์นิคยารักษาสัตว์	รัฐได้จัด โรงยาไว้ทุกหน
ที่อำเภอจังหวัดและมณฑล	แพทย์ประจำตำบลนั้นก็มิ
ส่งแพทย์ไปรักษารายจรูร์ผาสุก	โรคไม่รุกแรงร้ายเช่นไข้ผี
เหมือนพ่อแม่รักบุตรสุดอารี	ควรยินดีสนองบุญคุณมารดา

(ชัยภายิต หน้า ๒๑ - ๒๒)

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การสอนให้สำนึกบุญคุณของรัฐบาลนี้ ส่วนหนึ่งผู้แต่งน่าจะ
ได้รับอิทธิพลจากคำโฆษณาชวนเชื่อของรัฐบาลสมัยนั้น ดังที่พิพัฒน์ พสุธารชาติ (๒๕๔๕: ๒๒๐)
กล่าวไว้ว่าจอมพล ป. พิบูลสงครามต้องการสร้างภาพพจน์ของตนเองว่าเป็นพ่อขุน จึงโฆษณา
ชวนเชื่อให้ประชาชนยอมรับว่าตนเป็นผู้นำและบิดาที่มีความรักความห่วงใยต่อประชาชนสมควรที่
จะได้รับความเชื่อฟังจากประชาชนเป็นการตอบแทน

*ไม่ใช่หน้อย หมายถึง ไม่ใช่หน้อย ซึ่งก็คือจำนวนมาก

จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่าผู้แต่งหลายคนรู้สึกดีกับรัฐบาล อาจเพราะรับรู้ว่ายโยบายบางอย่างของรัฐบาลก็มีประโยชน์ ซึ่งความรู้สึกที่ดีนี้น่าจะเริ่มขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ ดังที่สารูปฤทธิชู (๒๕๕๒: ๑๕๖) กล่าวว่าช่วงที่รัชกาลที่ ๕ ปฏิรูปการปกครองเป็นมณฑลเทศาภิบาล พลเมืองมีโอกาสเลือกผู้ใหญ่บ้าน และกำนันขึ้นเป็นหัวหน้าซึ่งเท่ากับได้มีโอกาสเสนอความต้องการของตนให้นายอำเภอและผู้ว่าราชการทราบ ผู้ว่าราชการเมืองและกรมการเมืองหรือพวกพ้องซึ่งเคยทำอะไรตามใจชอบก็กระทำไม่ได้ เพราะมีข้าหลวงเทศาภิบาลคอยดูแล เป็นหูเป็นตาแทนรัฐบาล การกินเมืองซึ่งเคยกินจากภาษีทุกชนิดก็เปลี่ยนเป็นกินเงินเดือนพระราชทานในฐานะข้าราชการ เพราะรัฐบาลเริ่มเก็บภาษีเอง ส่วนนายอำเภอ ผู้ว่าราชการเมืองและกรมการเมืองก็ไม่ผูกพันเป็นเจ้าของชีวิตของชาวชนบทอีกต่อไป การปกครองแบบใหม่นี้ทำให้พลเมืองเริ่มมีความผูกพันกับรัฐบาล และเริ่มมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐประชาชาติ

จากการศึกษาข้างต้นทำให้เห็นว่าการผลิตเนื้อหาคำสอนขึ้นใหม่ครอบคลุมคำสอนโบราณและขยายวงกว้างขึ้น โดยผู้แต่งสร้างสรรค์เนื้อหาคำสอนส่วนหนึ่งเพื่อสอนผู้สูงวัยและคนจน ซึ่งสมัยโบราณยังไม่มีคำสอนคนกลุ่มนี้ ต่อมาก็สร้างสรรค์เนื้อหาคำสอนส่วนหนึ่งเพื่อสอนคนตามสถานภาพในครอบครัว ได้แก่ สอนบิดามารดาให้เข้าใจความรู้สึกของบุตร และสอนสามีให้รับผิดชอบต่อครอบครัว เนื่องจากในอดีตมักสอนบุตรให้เคารพบิดามารดา หรือสอนให้ภรรยาปฏิบัติต่อสามี สร้างสรรค์เนื้อหาคำสอนส่วนหนึ่งเพื่อสอนคนในชุมชนให้ร่วมใจกันพัฒนาการเกษตรและสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน โดยเฉพาะระหว่างชาวบ้านกับข้าราชการท้องถิ่นเพราะมักขัดแย้งกัน และสร้างสรรค์เนื้อหาคำสอนอีกส่วนหนึ่งเพื่อพัฒนาพลเมืองของประเทศ

ผู้วิจัยพบว่าคำสอนที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่นี้ ผู้แต่งเน้นย้ำเรื่องการทำหน้าที่เพื่อประเทศชาติมากที่สุด รองลงมาคือการทำหน้าที่เพื่อชุมชน การทำหน้าที่ในสถาบันครอบครัว และการทำหน้าที่ตามเพศวัยซึ่งก็คือการทำหน้าที่เพื่อตนเองนั่นเอง ทำให้เห็นว่าผู้แต่งคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก ตามด้วยความสุขในระดับย่อย ๆ ลงมา ซึ่งหากเป็นวรรณกรรมคำสอนสมัยโบราณเน้นความสุขส่วนตัวและความสุขในระดับครอบครัวเป็นสำคัญ

จากการศึกษาครั้งนี้ทำให้เห็นว่าเนื้อหาคำสอนของวรรณกรรมคำสอนกลุ่มนี้มีทั้งส่วนที่เป็นของเก่าล้วน ๆ คือ นำตัวบทในอดีตมาพิมพ์ใหม่ มีทั้งของเก่าผสมใหม่ เช่น นำเฉพาะตัวบทเดิมมาแต่งในรูปแบบคำประพันธ์ใหม่ และมีของใหม่ล้วน ๆ คือ สร้างตัวบทขึ้นใหม่

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” มีปฏิสัมพันธ์กับสังคมอย่างชัดเจน โดยความคาดหวังของผู้แต่งที่มีต่อกลุ่มต่าง ๆ มีดังต่อไปนี้

๑) ความคาดหวังที่มีต่อคนทั่วไป คือ คนทั่วไปมีคุณธรรมขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต เช่น มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา รู้จักผูกมิตรกับคนในสังคม ประหยัดอดออม และ

สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ นอกจากนี้ก็คาดหวังให้คนในชุมชนร่วมมือกันพัฒนาการเกษตร ร่วมมือกับหน่วยงานท้องถิ่นเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชน และทำหน้าที่เป็นพลเมืองดีของชาติ

๒) ความคาดหวังที่มีต่อคนเฉพาะกลุ่ม คือ การเห็นคนกลุ่มต่าง ๆ วางตนเหมาะสมแก่เพศ วัย และฐานะของตน ดังนี้

- ก. เด็กวัดมีนิสัยสุภาพเรียบร้อย ขยันเรียนและเป็นที่รักของพระอาจารย์
- ข. ชายหนุ่มมีความรู้ คบมิตรดี ไม่เป็นนักเลง มีแต่คนรัก และเลือกคู่ครองเป็น
- ค. หญิงสาวรักนวลสงวนตัว มีมารยาท ว่านอนสอนง่าย และเลือกคู่ครองเป็น
- ง. หญิงมีสามีเป็นที่รักของสามี เพราะรู้วิธีปฏิบัติต่อสามี
- จ. หญิงมีบุตรเป็นที่รักของบุตร เพราะรู้วิธีเลี้ยงดู
- ฉ. คนจนมีฐานะที่ดีขึ้น และไม่มีใครดูหมิ่นดูแคลน
- ช. ผู้สูงวัยปฏิบัติตัวเหมาะสม ไม่เป็นภาระของสังคม
- ซ. ชายมีภรรยาเป็นที่รักของภรรยา เพราะรู้วิธีปฏิบัติต่อภรรยา
- ฅ. บิดามารดาเป็นที่รักของบุตร เพราะเข้าใจบุตรมากขึ้น
- ญ. ชำราชการท้องถิ่นสนใจทุกข์สุขของชาวบ้าน
- ฎ. เด็ก และผู้หญิงทำหน้าที่เป็นพลเมืองดีของชาติ

๓) ความคาดหวังที่มีต่อชุมชนและประเทศ คือ เห็นชุมชนเข้มแข็งและบ้านเมืองได้รับการพัฒนา*

ผู้วิจัยจะเปรียบเทียบวรรณกรรมคำสอนสมัยโบราณกับวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ที่มีเนื้อหาคำสอนร่วมกันและต่างกันในตาราง เพื่อแสดงให้เห็นว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” มีเนื้อหาคำสอนที่ใช้สอนกลุ่มต่าง ๆ ที่หลากหลายมากขึ้น โดยผู้แต่งคาดหวังไปจนถึงการพัฒนาชุมชนและประเทศชาติ ซึ่งในอดีตไม่มีลักษณะดังกล่าว ดังนี้

* ตัวอักษรตัวเอียงคือคำสอนโบราณ ส่วนตัวอักษรปกติคือคำสอนที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่เพื่อให้ครอบคลุมมากขึ้น

ตารางที่ ๑๑ เปรียบเทียบเนื้อหาคำสอนของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก”
กับวรรณกรรมคำสอนภาคใต้สมัยโบราณ

คำสอน	วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ สมัยโบราณ	วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก”
เนื้อหาคำสอนที่สืบทอดจากวรรณคดีคำสอนสมัยโบราณ		
คำสอนที่ใช้สอนคนทั่วไป		
สอนให้มีจริยธรรมขั้นพื้นฐาน*	✓	✓
คำสอนที่ใช้สอนคนกลุ่มต่าง ๆ		
สอนเด็กกำพร้า	✓	✓
สอนชายหนุ่ม	✓	✓
สอนหญิงสาว	✓	✓
สอนหญิงที่มีสามี	✓	✓
สอนหญิงที่มีบุตร	✓	✓
เนื้อหาคำสอนที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่		
สอนผู้สูงวัย	-	✓
*สอนคนจน	-	✓
**สอนชายที่มีภรรยา	-	✓
**สอนบิดามารดา	-	✓
***สอนให้ช่วยกันพัฒนาการเกษตร	-	✓
*** สอนให้สร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน	-	✓
****สอนให้ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีของรัฐ	-	✓

* การมีจริยธรรมขั้นพื้นฐาน ผู้แต่งสอนทั้งการปฏิบัติตนโดยทั่วไป เช่น เห็นความสำคัญของการมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา การไม่ประมาทและการประหัยคอคออม นอกจากนี้ก็ให้รู้จักปฏิบัติต่อผู้อื่น เช่น เห็นความสำคัญของความกตัญญูรู้คุณคน และเห็นความสำคัญของการผูกมิตรกับคนในสังคม

* เครื่องหมายดอกจันทน์ คือ การสร้างสรรค์คำสอนที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเน้นย้ำ ๔ ประการ ดอกจันทน์ ๑ ดอก คือคำสอนที่เน้นพัฒนาคุณภาพชีวิตตามวัยและฐานะทางสังคม ดอกจันทน์ ๒ ดอก คือ คำสอนที่เน้นพัฒนาคุณภาพชีวิตตามสถานภาพในครอบครัว ดอกจันทน์ ๓ ดอก คือ คำสอนที่เน้นพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนที่อยู่ร่วมกันในชุมชน ดอกจันทน์ ๔ ดอก คือ คำสอนที่เน้นพัฒนาประเทศ ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในบทนี้ ซึ่งโดยภาพรวมแล้ว คือ การสอนคนทั่วไปและสอนคนเฉพาะกลุ่ม แต่ที่ผู้วิจัยแบ่งข้อมูลออกเป็น ๔ กลุ่มเพื่อให้เห็นความคาดหวังของผู้แต่งที่มีต่อสังคมยุคนี้มากขึ้น

จากตารางสรุปได้ว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” มีเนื้อหา คำสอนที่ร่วมกับวรรณกรรมคำสอนสมัยโบราณ และต่างกันออกไป ส่วนที่ร่วมกัน คือ ส่วนที่ สืบทอดมานั่นเอง ผู้แต่งทำให้ทันสมัยขึ้นโดยสอดแทรกบริบททางสังคมและวัฒนธรรมในสมัยที่ แต่งไว้ด้วย มีข้อสังเกตว่า ผู้แต่งสืบทอดเฉพาะคำสอนที่เหมาะสมแก่สังคมสมัยใหม่ ไม่เน้นเรียบเรียง ภาษิตหรือคำสอนจากแหล่งต่าง ๆ เหมือนในอดีต เมื่อจะสอนเรื่องใด ผู้แต่งจะอธิบายขยายความ เรื่องนั้นอย่างชัดเจน เพราะคาดหวังให้ผู้อ่านนำคำสอน ไปปฏิบัติตามได้ ดังเรื่อง *วิจิตรธรรมมาลัย* เน้น สอนเฉพาะเรื่องการเป็นภรรยาที่ดีเพื่อว่า “เมื่อผู้ใดได้นำไปอ่านไตร่ตรองในข้อคตินั้น แล้ว น้อมไปประพฤติปฏิบัติก็ย่อมได้รับผลแห่งการปฏิบัติธรรมนั้น” (หน้า ข) นอกจากนี้ผู้แต่งเน้นสอน ชาวบ้าน จึงไม่สืบทอดคำสอนที่ใช้สอนชนชั้นนำ เช่น พระราชา นางสนม หรือหน้าที่ของขุนนางที่ มีต่อพระราชา หากสอนข้าราชการท้องถิ่นก็เน้นที่การปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชนเป็นสำคัญ สำหรับคำสอนที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ ไม่เคยปรากฏมาก่อน เพราะเน้นให้สอดรับการเปลี่ยนแปลง ทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง โดยเน้นพัฒนาสังคมทั้งระบบ ทั้งคน ชุมชน และประชาชาติ

๔.๓ พัฒนาการด้านเนื้อหาคำสอน

จากการศึกษาเนื้อหาคำสอนของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ผู้วิจัย พบว่าแบ่งได้เป็น ๓ ช่วง และแสดงพัฒนาการด้านเนื้อหาคำสอนที่น่าสนใจ ดังต่อไปนี้

๔.๓.๑ เนื้อหาคำสอนช่วง พ.ศ. ๒๔๗๐ - ๒๔๘๑ ผู้วิจัยพบว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ที่แต่งในช่วง พ.ศ. ๒๔๗๐ - ๒๔๘๑ เน้นสอนคุณธรรมและจริยธรรม อาจมี บางเรื่อง que เริ่มสอนสังคมแต่ปรากฏน้อย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๔.๓.๑.๑ คำสอนคุณธรรมและจริยธรรม พบจำนวน ๑๒ เรื่อง ส่วนใหญ่สอน คุณธรรมและจริยธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับคนทั่วไป มีเพียงเรื่อง *นารีสมบัติ* ที่สอนคุณธรรมสำหรับผู้หญิง โดยผู้แต่งมักนำเนื้อหา มาจากพระพุทธรศาสนาทั้งที่เป็นหลักธรรมและประวัติของบุคคลใน พระศาสนา น่าสนใจว่าคำสอนในช่วงนี้เริ่มจำกัดประเด็นในสอน และเริ่มอ้างอิงที่มา เช่น เรื่อง *ยุทธภายิต* ผู้แต่งกล่าวว่านำมาจากนิทานบาลี สอนให้รู้จักใช้หลักขันติในการสู้กับคนพาล และเรื่อง *เศรษฐภายิต* ผู้แต่งกล่าวว่านำมาจากพระไตรปิฎก สอนให้มีความเพียรในเรื่องต่าง ๆ

๔.๓.๑.๒ คำสอนคุณธรรมควบคู่กับคำสอนสังคม พบ ๒ เรื่อง คือ *เทศนาสมุปทา* และ *กุมารวัดต์และสมณสัญญา* เรื่อง *เทศนาสมุปทา* ผู้แต่งได้รับอิทธิพลจากหนังสือธรรมะของ ท่านเจ้าคุณธรรมโกศาจารย์ ตอนสมุปทาคาถา โดยสอดแทรกคำสอนสังคมเข้าไปด้วย คือ สอนเรื่อง การทำเกษตร และวิธีรักษาสุขภาพตามหลักวิทยาศาสตร์ ส่วนเรื่อง *กุมารวัดต์และสมณสัญญา* ผู้แต่ง สอนคุณธรรมของเด็กวัด และสอนการปฏิบัติตนของเด็กทั่วไปที่อิงกับการดำเนินชีวิตปัจจุบัน เช่น

สอนให้อ่านน้ำ และแปร่งฟันก่อนไปโรงเรียน ทำให้เห็นว่าผู้แต่งเริ่มอิงกับสภาพสังคมมากขึ้น นอกเหนือจากการสอนคุณธรรมหรือจริยธรรมเพียงอย่างเดียว

จากตัวอย่างข้างต้นเห็นได้ว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ที่แต่งในช่วง พ.ศ. ๒๔๗๐ - ๒๔๘๑ มีเนื้อหาคำสอนเน้นคุณธรรมและจริยธรรมมากที่สุด ทั้งนี้เกิดจากผู้แต่งส่วนใหญ่เป็นพระสงฆ์และข้าราชการท้องถิ่นที่คุ้นเคยเรื่องสอนคุณธรรม

๔.๓.๒ เนื้อหาคำสอนช่วง พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๒๕๐๔ ผู้วิจัยพบว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ที่แต่งช่วง พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๒๕๐๔ สอนเรื่องต่าง ๆ ที่หลากหลายมากขึ้น ทั้งสอนคุณธรรม สอนสังคมและสอนการเมือง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๔.๓.๒.๑ คำสอนสังคม พบจำนวน ๑๗ เรื่อง เน้นสอนเรื่องวิธีดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน โดยผู้แต่งอิงกับบริบทต่าง ๆ ในสังคมอย่างชัดเจน เช่น เรื่อง *มนุษย์ ๔* ้วยนำพฤติกรรมของเด็ก หนุ่มสาว บิดามารดา และผู้สูงวัยในปัจจุบันมาสอนผู้อ่านเพื่อให้เรียนรู้การวางตนเหมาะสมแก่วัยของตน เรื่อง *สุราวิวาทนักปราชญ์วิจารณ์* นำเรื่องการดื่มสุราของคนในสังคมมาสอนผู้อ่าน โดยกำหนดให้ตัวละครสามีและภรรยาสนทนากันเพื่อหาข้อสรุปว่าการดื่มสุรามีคุณหรือโทษ ทำให้เห็นว่าวรรณกรรมคำสอนที่แต่งในช่วงเวลานี้เริ่มมีเนื้อหาที่มีชีวิตชีวา

๔.๓.๒.๒ คำสอนสังคมควบคู่กับคำสอนการเมือง พบจำนวน ๑๖ เรื่อง ผู้แต่งให้ความสำคัญทั้งคำสอนสังคมและการเมือง จึงนำเสนอคำสอนทั้ง ๒ อย่าง เช่น เรื่อง *ประวัติการณ์เดือนไทย* สอนให้ผู้อ่านทำเกษตรที่ได้ผลดี และรู้จักสร้างฐานะให้มั่นคงในยุคเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ในขณะที่เดียวกันก็สอนให้ผู้อ่านซื้อสินค้าไทย ต่อต้านสินค้าเงินตามนโยบายของรัฐบาล หรือเรื่อง *คำกลอนสอนใจคนจน* สอนให้คนจนรู้จักเลื่อนสถานะของตน เพื่อไม่ให้คนดูหมิ่นในยุคที่คนวัดคุณค่ากันที่การมีเงิน ในขณะที่เดียวกันก็สอนผู้หญิงให้ช่วยสร้างชาติ เช่น แต่งงานกับคนไทย

๔.๓.๒.๓ คำสอนคุณธรรมและจริยธรรม พบจำนวน ๑๐ เรื่อง มีทั้งสอนคุณธรรมสำหรับบุคคลทั่วไปและสอนคุณธรรมสำหรับคนเฉพาะกลุ่ม โดยเน้นสอนหลักการครองเรือน หรือหลักคิปปิปฏิบัติมากเป็นพิเศษ เช่น เรื่อง *คิปปิปฏิบัติคำกลอนสอนให้ละอบายมุขหก* ทำหน้าที่ตามหลักทศหก ครองเรือนตามหลักขรวัสธรรมสี่ และนำหลักทศฐัมมิกัตถะไปใช้ประกอบอาชีพ

จากตัวอย่างข้างต้นทำเห็นว่าในช่วง พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๒๕๐๔ ผู้แต่งเน้นสอนสังคมและการเมือง เพราะมีมากถึง ๓๓ เรื่อง ซึ่งน่าจะเกิดจากช่วงเวลาดังกล่าวเกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในสังคมจำนวนมาก เช่น การอยู่ในช่วงเศรษฐกิจตกต่ำในทศวรรษ ๒๔๗๐ การเกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ พ.ศ. ๒๔๘๕ การประสบปัญหาภัยแล้ง พ.ศ. ๒๔๘๒ การอยู่ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ สงครามมหาเอเชียบูรพา และภาวะหลังสงคราม ปัจจัยเหล่านี้น่าจะส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของ

ชาวบ้านภาคใต้ จึงมีคำสอนสังคมจำนวนมาก นอกจากนี้ก็เกิดจากการอยู่ในช่วงที่รัฐบาลเน้นการ
สร้างชาติ ซึ่งเข้มข้นที่สุดในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงมีคำสอนการเมืองจำนวนมาก
ด้วย วรรณกรรมคำสอนบางเรื่องสอนทั้งสังคมและการเมืองจนแยกจากกันไม่ออก อาจเพราะผู้แต่ง
ให้ความสำคัญเท่า ๆ กัน อย่างไรก็ตาม คำสอนคุณธรรมก็ยังมีอยู่ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะสำคัญสำหรับ
การดำเนินชีวิต อีกส่วนหนึ่งอาจเพราะคล้องกับนโยบายของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามที่เน้น
ให้พลเมืองมีคุณธรรมหรือศีลธรรมควบคู่กับการมีวัฒนธรรมที่ดีงาม

๔.๓.๓ เนื้อหาคำสอนช่วง พ.ศ. ๒๕๐๔ - ๒๕๑๕ ผู้วิจัยพบว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้
“ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ที่แต่งช่วง พ.ศ. ๒๕๐๔ - ๒๕๑๕ เน้นสอนคุณธรรมและสังคมเป็นสำคัญ ดังนี้

๔.๓.๓.๑ คำสอนสังคม พบ ๕ เรื่อง คำสอนสังคมที่ปรากฏในช่วงนี้เน้นปัญหา
สังคมทั่วไป เช่น เรื่อง *สุรายาเสพติด* นำเสนอปัญหาของเยาวชนรุ่นใหม่ที่ยืมเสพสุรา แม้กระทั่ง
ผู้หญิงก็เสพยาเสพติดกันจำนวนมาก รวมทั้งนำเสนอปัญหาการละเลยจริยธรรมของคนในสังคม
ต่อมาก็กล่าวถึงการทุจริตคอร์รัปชันของรัฐวิสาหกิจ การใช้คดโกงลูกค้ายของพ่อค้า และการทำหน้าที่
ของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มุ่งจับผู้ร้ายมากกว่าใช้หลักพรหมวิหารดี

๔.๓.๓.๒ คำสอนคุณธรรมและจริยธรรม พบ ๕ เรื่อง เน้นสอนคุณธรรมและ
จริยธรรมของบุคคลทั่วไป ส่วนใหญ่สอนเรื่องการไม่เสพอบายมุขและสอนการผูกมิตรกับคนใน
สังคม อาจเกิดจากผู้แต่งเน้นเรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคมมากขึ้น เช่น เรื่อง *อนุภาโตวาท* และ *สามัคคี*
คำกลอน สอนให้ชาวบ้านช่วยเหลือเอื้อเฟื้อกัน และมีความรักสามัคคีต่อกันประหนึ่งญาติของตน

จากตัวอย่างข้างต้นเห็นได้ว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ที่แต่ง
ช่วง พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นต้นมา เน้นสอนคุณธรรมและสอนสังคมมากกว่าสอนการเมือง อาจเกิดสมัยนี้
อุดมการณ์ชาตินิยมถูกแทนที่ด้วยอุดมการณ์วัฒนธรรมบริโภคนิยมซึ่งผู้แต่งไม่ให้ความสำคัญนัก

จากการศึกษาในหัวข้อพัฒนาการของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่ม
เล็ก” สรุปให้เห็นว่าวรรณกรรมคำสอนกลุ่มนี้มีเนื้อหาคำสอนที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบททาง
สังคมและการเมือง ช่วงแรก ๆ คือ ช่วง พ.ศ. ๒๔๗๐ - ๒๔๘๑ วรรณกรรมคำสอนภาคใต้เน้นสอน
คุณธรรมและจริยธรรม อาจมีคำสอนสังคมบ้าง แต่ปรากฏน้อย เกิดจากอยู่ในช่วงที่สภาพสังคมและ
การเมืองไม่มีปัญหามาก ครั้นช่วง พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๒๕๐๔ จึงเริ่มเน้นสอนสังคมและการเมือง ทั้งนี้
เกิดจากผู้แต่งได้รับอิทธิพลจากสถานการณ์ทางสังคมและนโยบายสร้างชาติของรัฐบาลจอมพล ป.
พิบูลสงครามที่มีความเข้มข้นสูง โดยคำสอนการเมืองปรากฏถี่ที่สุดในช่วง พ.ศ. ๒๔๘๒ - ๒๕๐๐
ส่วนการที่ผู้แต่งยังสืบทอดคำสอนคุณธรรมและจริยธรรมอยู่ เพราะคำสอนเหล่านี้จำเป็นสำหรับ
การดำเนินชีวิต แม้แต่รัฐบาลก็เห็นความสำคัญ ครั้นตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นต้นมา คำสอนการเมือง

จึงหยุดชะงักไป อาจเพราะผู้แต่งไม่ให้ความสำคัญ คำสอนที่ปรากฏในช่วงนี้จึงเน้นสอนคุณธรรม หรือสอนสังคมทั่วไปเท่านั้น ทำให้เห็นว่าคำสอนที่มีอย่างสม่ำเสมอทั้ง ๓ ช่วงเวลา คือ คำสอนคุณธรรมและคำสอนสังคม เกิดจากเป็นคำสอนที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ในขณะที่คำสอนการเมืองปรากฏบ้าง ไม่ปรากฏบ้าง ซึ่งขึ้นอยู่กับนโยบายของรัฐบาลเป็นสำคัญ

มีข้อสังเกตว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” สอนคุณธรรมควบคู่ไปกับการให้ความรู้ด้วย โดยผู้แต่งที่เป็นชาวบ้านให้ความรู้เรื่องหลักธรรมพอ ๆ กับพระสงฆ์ มีการระบุที่มาของหลักธรรม และแจกแจงหัวข้อธรรมอย่างละเอียด การให้ข้อมูลดังกล่าวปรากฏเด่นชัด ช่วง พ.ศ. ๒๔๗๐ เป็นต้นมา และเน้นหลักธรรมที่เฉพาะเจาะจงมากขึ้น อาจเพื่อให้ผู้อ่านนำหลักธรรมต่าง ๆ ไปพัฒนาตนเองและสังคมได้ ทำให้เห็นว่าบทบาทนี้เป็นบทบาทสำคัญ

ผู้วิจัยจะแสดงพัฒนาการด้านเนื้อหาคำสอนในแต่ละช่วงเวลาในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๑๒ แสดงพัฒนาการด้านเนื้อหาคำสอนของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก”

ลำดับที่	ปีที่แต่ง	ชื่อวรรณกรรม	เนื้อหาคำสอน		
			สอนคุณธรรม*	สอนสังคม**	สอนการเมือง***
เนื้อหาคำสอนช่วง พ.ศ. ๒๔๗๐ – ๒๔๘๑					
๑	๒๔๗๐	คติธรรมคำกลอน ๑	✓		
๒	๒๔๗๒	เทศนาสมุปทา	✓	✓	
๓	๒๔๗๓	จุดกิมมิ่งวงศ์ศุตรคำกลอน	✓		
๔	๒๔๗๕	คำกลอนสอนใจว่าด้วยเกิดแก่เจ็บ ตาย	✓		
๕	๒๔๗๖	กรรมกิเลสคำกลอน	✓		
๖	๒๔๗๖	คติสอนใจ	✓		
๗	๒๔๗๗	โลกนิติคำกลอน	✓		

* คำสอนคุณธรรม คือ คำสอนที่อิงหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยผู้แต่งแปลหรือดัดแปลงมาเพื่อสอนผู้อ่านให้มีคุณธรรมและจริยธรรมที่ดีงาม การแต่งในลักษณะนี้ เช่น โคลงโลกนิติ สุภาษิตสอนหญิง เป็นต้น

** คำสอนสังคม คือ คำสอนที่อิงกับความเป็นจริงทางสังคม โดยผู้แต่งนำเอาสภาพแวดล้อมทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นสภาพเศรษฐกิจ ค่านิยม หรือเรื่องราวที่เป็นอุทาหรณ์มาปรับเป็นคำสอนเพื่อสอนผู้อ่าน แม้ว่าคำสอนกลุ่มนี้จะตั้งอยู่บนหลักธรรมในพระพุทธศาสนา แต่ก็เน้นหลักธรรมสำหรับการพัฒนาตนเองและสังคม

*** คำสอนการเมือง คือ คำสอนที่อิงกับนโยบายทางการเมือง โดยผู้แต่งนำนโยบายทางการเมืองมาสอดแทรกเพื่อโน้มน้าวให้ผู้อ่านปฏิบัติตาม

ลำดับที่	ปีที่แต่ง	ชื่อวรรณกรรม	เนื้อหาคำสอน		
			สอนคุณธรรม	สอนสังคม	สอนการเมือง
๘	๒๔๓๘	นารีสมบัติ	✓		
๙	๒๔๓๙	กุมารวัตต์ และสมณสัญญา	✓	✓	
๑๐	๒๔๓๙	ความก้าวหน้าแห่งชีวิต	✓		
๑๑	๒๔๓๙	ทัศนานุสร	✓		
๑๒	๒๔๔๐	โลกวัตตภายิต	✓		
๑๓	๒๔๔๐	เศรษฐภายิต	✓		
๑๔	๒๔๔๑	ยุทธภายิต	✓		
เนื้อหาคำสอนช่วง พ.ศ. ๒๔๔๑ - ๒๕๐๔					
๑	๒๔๔๑	หลายเรื่องหลากหลาย		✓	✓
๒	๒๔๔๓	มงคลสูตรวิภาคบรรยาย	✓		
๓	๒๔๔๖	อาจารย์สอนศิษย์	✓		
๔	๒๔๔๘	คติธรรมคำกลอน ๒		✓	
๕	๒๔๕๒	สุภาษิตสอนผู้ชายโสด		✓	✓
๖	๒๔๕๓	โศภิตสุภาษิต	✓		
๗	๒๔๕๔	คำกลอนสอนประชาชน		✓	✓
๘	๒๔๕๔	ชัยภายิต		✓	✓
๙	๒๔๕๔ - ๕๕	แม่หม้ายพลาดรัก		✓	
๑๐	๒๔๕๔ - ๕๕	พลเรือนสอนบุตร		✓	
๑๑	๒๔๕๔ - ๕๕	อิสติสอนศิษย์		✓	✓
๑๒	๒๔๕๔ - ๕๕	มงคลประหารราษฎร		✓	✓
๑๓	๒๔๕๕	คติคำกลอนเตือนเพื่อน		✓	
๑๔	๒๔๕๖	สุภาษิตระบาย		✓	
๑๕	๒๔๕๖	คำกลอนสอนใจคนจน		✓	✓
๑๖	๒๔๕๖	สุภาษิตศรีนวล	✓		
๑๗	๒๔๕๖	สุราวิวาหนักปราชญ์วิจารณ์		✓	
๑๘	๒๔๕๗	ประวัติการณ์เดือนไทย		✓	✓
๑๙	๒๔๕๗	แม่ของ “ลมลอย”	✓		
๒๐	๒๔๕๗ - ๕๘	คำกลอนสอนใจ		✓	✓
๒๑	๒๔๕๘	สุภาษิตสมรส	✓		
๒๒	๒๔๕๘	กายสังขารสติ	✓		
๒๓	๒๔๕๙	นานาสุภาษิต ๑	✓		

ลำดับที่	ปีที่แต่ง	ชื่อวรรณกรรม	เนื้อหาคำสอน		
			สอนคุณธรรม	สอนสังคม	สอนการเมือง
๒๔	๒๔๕๕	มนุษย์ ๔ วัย		✓	
๒๕	๒๔๕๕	ประวัติสุรค้ำกลอน		✓	
๒๖	๒๔๕๕	กิติปฏิบัติค้ำกลอน	✓		
๒๗	๒๕๐๐	ศิลป์ค้ำกลอนสอนใจ		✓	✓
๒๘	๒๕๐๑	สุภายิตธรรมค้ำกลอน	✓		
๒๙	๒๕๐๒	วิภูรธรรมภายิต		✓	
๓๐	๒๕๐๒	สุภายิตแม่หม้ายใจเดียว		✓	
๓๑	๒๕๐๓	กตัญญูค้ำกลอน		✓	
๓๒	๒๕๐๓	ค้ำกลอนสอนน้อง		✓	
๓๓	๒๕๐๓	ค้ำกลอนสังขาร		✓	
๓๔	๒๕๐๓	ภายิตสอนนักเรียน		✓	✓
๓๕	๒๕๐๓	สมบัติพ่อบ้านค้ำกลอน		✓	✓
๓๖	๒๕๐๓	สุภายิตพ่อบ้านสอนบุตรสอง		✓	
๓๗	๒๕๐๓	หนามรัก		✓	
๓๘	๒๕๐๔	เดือนคนแก่		✓	
๓๙	๒๕๐๔	เดือนชายมีเมีย		✓	
๔๐	๒๕๐๔	เดือนหญิงมีผัว		✓	✓
๔๑	๒๕๐๔	เดือนนักเรียน		✓	✓
๔๒	๒๕๐๔	ลุงสอนสอนหลานสินธุ์		✓	✓
๔๓	๒๕๐๔	ศีลห้าภายิต		✓	✓
เนื้อหาคำสอนช่วง พ.ศ. ๒๕๐๔ - ๒๕๑๕					
๑	๒๕๐๕	เพลงบอกเรื่องอบายมุข	✓		
๒	๒๕๐๕	สร้างความดีหนีความชั่ว	✓		
๓	๒๕๐๕	อนุภาโสวาสค้ำกลอน		✓	
๔	๒๕๐๕	สามัคคีค้ำกลอน		✓	
๕	๒๕๑๐	นานาสุภายิต ๒	✓		
๖	๒๕๑๑	ขวัญใจ		✓	
๗	๒๕๑๑	สารรักระหว่างมิตร		✓	
๘	๒๕๑๔	อาหารใจ	✓		
๙	๒๕๑๕	วิวิธรรณมาลัย	✓		
๑๐	๒๕๑๕	สุรยาเสพติด		✓	

จากการศึกษาข้างต้นทำให้เห็นว่านับแต่ พ.ศ. ๒๔๗๐ เป็นต้นมา ชาวบ้านบางคนพยายามปรับตัวให้เข้ากับสังคมสมัยใหม่ เช่น ยอมรับว่าบางครั้งนโยบายของรัฐบาลก็สำคัญ หรือยอมรับวิถีทุนนิยม เช่น เรื่อง*เทศนาสมุปทา*สอนให้ทำการเกษตรที่ได้เงินมาก ๆ เรื่อง*คำกลอนสอนใจคนจน* สอนให้เห็นความสำคัญของการมีเงิน หรือเรื่อง*ประวัติการณ์เดือนไทย*สอนให้สะสมเครื่องเรือนเพื่อสร้างบารมี คำสอนเรื่องการดำเนินชีวิตในสังคมสมัยใหม่หรือคำสอนสังคม และคำสอนให้ปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลหรือคำสอนการเมืองจึงเริ่มมีให้เห็นอย่างแพร่หลาย

จากการศึกษาเนื้อหาคำสอนในบทนี้ ทำให้ผู้วิจัยทราบว่า การแต่งวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” สะท้อนให้เห็นลักษณะนิสัยของชาวดัตช์ที่ตรงกับที่นักวิชาการกล่าวไว้ เช่น

ชวน เพชรแก้ว (๒๕๓๔: ๑๐๓ - ๑๐๔) กล่าวถึงนิสัยและบุคลิกภาพบางประการของชาวดัตช์ว่ามักไม่ยอมรับอะไรง่าย ๆ หรือหัวแข็ง ใฝ่ศึกษา ใจกว้าง รักศักดิ์ศรี ชอบพิทักษ์พวกพ้องและเครือญาติ เป็นนักเลงการเมือง เป็นต้น

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (๒๕๒๑: ๒๒ - ๒๓, ๒๕๔๔: ๑๐๗ - ๑๑๐) กล่าวว่าชาวดัตช์มีนิสัยรักพวกพ้อง ไม่ยอมคนง่าย ๆ ชอบเอาหน้า ใฝ่รู้ มีนิสัย “บ้ายอ บ้ายศ และบ้านาย” กล่าวคือ มักเกรงกลัวและยินยอมผู้มีอำนาจเหนือตน ส่งผลให้ชาวดัตช์นิยมคล้อยตามผู้นำท้องถิ่น และข้าราชการ มีนิสัยรักเกียรติและศักดิ์ศรีของตน จึงนิยมคนที่วางตนเหมาะสมแก่เพศ วัยและฐานะเพื่อให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนอื่น ๆ หรือคำกล่าวที่ว่าอยู่ให้สมเด็ก สมหญิง สมชาย สมแก่ สมมีสมจน

อมรา ศรีสุชาติ (๒๕๔๔: ๑๒๑ - ๑๔๒) กล่าวถึงนิสัยชาวดัตช์ว่าไม่ชอบเอาเปรียบใครและไม่ให้ใครเอาเปรียบ รักพวกเดียวกัน มีน้ำใจ ถือเจ้าถือนาย เกรงผู้มีบรรดาศักดิ์ และบางครั้งก็ว่าง่าย

เมื่อพิจารณาลักษณะนิสัยของชาวดัตช์ที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ก็พบว่าสอดคล้องกับคำกล่าวของนักวิชาการข้างต้น ได้แก่ รักเกียรติและศักดิ์ศรีของตน รักพวกพ้องของตน เป็นนักเลงการเมือง และเคารพยำเกรงผู้มีอำนาจหรือบ้านาย อย่างไรก็ตาม นิสัยบางอย่างก็มีการปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ทางการเมืองด้วย ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. ชาวดัตช์รักเกียรติและศักดิ์ศรีของตน ผู้วิจัยมีความเห็นว่าคำสอนทั้งที่สืบทอดและสร้างสรรค์ใหม่นี้เน้นสอนให้ทุกเพศ วัยและฐานะวางตนเหมาะสม เกิดจากลักษณะนิสัยของชาวดัตช์ที่ภาคภูมิใจในเกียรติและศักดิ์ศรีของตน ไม่ต้องการให้ใครมาดูหมิ่น โดยเฉพาะคนภายนอก การสอนกลุ่มต่าง ๆ จึงอาจเพื่อให้ชาวดัตช์สืบทอดบุคลิกดังกล่าวไว้ เช่น เมื่อเป็นเด็กก็ให้สุภาพเรียบร้อย ตั้งใจเรียนหนังสือ เมื่อเป็นหนุ่มสาวก็ให้รู้จักครองตนเพื่อเป็นที่รักของบุพการี และคนรอบข้าง เมื่อเป็นผู้สูงวัยก็ให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุตรหลาน หรือหากมีฐานะยากจนก็ให้ขยันทำงาน ไม่ให้ใครดูหมิ่นดูแคลนได้ หรือต้องหัดเป็นคน “จ่องหง” ให้มาก

๒. ชาวใต้มีนิสัยรักพวกพ้องของตน ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการแต่งวรรณกรรมคำสอนเพื่อสอนกลุ่มชาวใต้ให้ปฏิบัติตนเหมาะสมแก่ เพศ วัย และฐานะทางสังคมมากนี้ อาจเกิดจากผู้แต่งรักพวกพ้องของตน ต้องการสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง เพราะรับรู้ว่าคุณชนภาคใต้เริ่มระส่ำระสายจากการรับค่านิยมจากตะวันตก หรือการตกอยู่ในสภาพการณ์ที่เลวร้ายในสมัยสงคราม หากชาวใต้ต่างคนต่างอยู่หรือมีวแต่ทะเลาะเบาะแว้งกันย่อมทำให้ไม่สามารถเอาชนะภัยจากแหล่งต่าง ๆ ได้ เช่น เรื่องศีลห้าภายิตสอนให้บิดามารดาเอาใจใส่ต่อบุตรเพื่อป้องกันไม่ให้คนในชุมชนผิดใจกัน ดังนี้

ลูกไปลักเขาแล้วเราอย่าคือ	ควรหาหรือบอกเล่ากับเจ้าของ
ผ่อนยวสั้นกันเสียทีนี้ะพี่น้อง	เราพวกพ้องเพื่อนบ้านย่านเดียวกัน
เด็กรุ่นนี้แหละนายทำให้ยุ่ง	ไม่รู้ลู้รู้ตาชาติบ้าหวน*
เราคนแต่ไม่ต้องถือหาหรือกัน	ต้องจัดสรรปรองคองบุตรของตน

(ศีลห้าภายิต หน้า ๒๒)

เรื่อง สามัคคีคำกลอนสอนว่าหากคนในสังคมรักกันเสมือนว่าเป็นคนในครอบครัวของตนก็จะช่วยป้องกันภัยต่าง ๆ ได้ ดังคำสอนดังต่อไปนี้

คนชั้นพ่อเหมือนพ่อก่อกำเนิด	ไซ้แม่เกิดเหมือนแม่ไม่แปรผัน
ไม่ใช่ลูกเหมือนลูกจิตผูกพัน	รักใคร่กันตามธรรมไม่ลำเอียง
คนชั้นพี่ดีกันเหมือนชั้นพี่	ชั้นน้องดีเหมือนน้องไม่ต้องเถียง
ชั้นป้าหน้าอาลู่ยอมพร้อมเพรียง	ประพฤดิเที่ยงธรรมทวิไม่มีภัย

(สามัคคีคำกลอน หน้า ๕ - ๑๐)

๓. ชาวใต้มีนิสัยเป็นนักเลงการเมือง หรือชอบสนทนาเรื่องการเมือง จึงนิยมนำนโยบายทางการเมืองมาสอดแทรกในเนื้อหาคำสอน เพียงแต่ผู้แต่งจะนำเสนอเฉพาะนโยบายที่คนในชุมชนปฏิบัติตามได้ และไม่กระทบต่อวิถีชีวิตชาวใต้ ผู้วิจัยจึงไม่พบคำสอนเรื่องการตั้งชื่อที่ถูกต้อง ไม่มีคำสอนให้สวมเสื้อกางเกงเมื่อไปทำนา เพราะผู้แต่งยังสอนให้ผู้อ่านนุ่งผ้าดกเขมรอยู่ ดังที่ว่า “ต้องรัดเอวเพ็ดจ้อนซุดก้อนดิน” (คำกลอนสอนใจ หน้า ๖) ไม่มีคำสอนให้เลิกกินหมากหรือพลู ไม่มีคำสอนเรื่องให้ใช้ช้อนส้อมรับประทานอาหาร ไม่มีคำสอนเรื่องการแบ่งเวลาในการดำเนินชีวิต หรือไม่มีคำสอนให้ผู้หญิงเลิกทำงานหนัก เช่น ทำไร่ไถนา เป็นต้น**

๔. ชาวใต้เริ่มคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม จากที่เคยคำนึงถึงประโยชน์เฉพาะหน้าและเอาตัวรอดก็สนใจประโยชน์ส่วนรวมมากขึ้น ดังการสอนให้ละนิสัยและบุคลิกประจำถิ่นบางอย่างที่

* บ้าหวน หมายถึง ไม่เอาถ่าน สอนไม่จำ

** การปลูกฝังดังกล่าวเป็นนโยบายในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม

อาจส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวม เช่น การมีนิสัยเกียจคร้าน ชอบกู่หนียืมสิน และเสพอบายมุข เช่น เรื่องประวัติการณ์เดือนไทยคาดหวังให้ผู้อ่านเลิกนิสัยเกียจคร้าน เพราะเห็นว่าเป็นสาเหตุที่ทำให้สังคมไทยเข้าสู่สู่กลียุค ดังที่ว่า “กลียุคแล้วสมัยนี้ไทยเรา อย่างวงเงาซีพากายจะวายปราน” (หน้า ๑๕) หรือเรื่องคำกลอนสอนใจสอนให้เลิกค่านิยมเป็นโจรเพื่อเห็นแก่ชาติบ้านเมือง ดังคำสอนว่า

เพื่อนพี่น้องใกล้ไกลคนไหนคิด	จงกลับจิตเสียใหม่ให้ไทยผ่อง
สมกับชื่อลือเลื่องอยู่เมืองทอง	อย่าหาของทางฝ่ายอทินนา
	(คำกลอนสอนใจ หน้า ๒ - ๓)

ชวน เพชรแก้ว (๒๕๓๔: ๑๐๑ - ๑๐๘) กล่าวว่าอันที่จริงแล้ว ไม่มีความจำเป็นมากนักที่ต้องทำลายนิสัยและบุคลิกบางอย่างของชาวใต้ เช่น การมีนิสัยเกียจคร้าน ไม่รู้จักประมาณการใช้จ่าย ชอบเล่นการพนัน ซื่อห่วย หรือชอบกู่หนียืมสิน เพราะชาวใต้ยังดำเนินชีวิตได้อย่างสบาย ไม่เดือดร้อน เนื่องจากอยู่ในสภาพแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ แต่หากทำให้การพัฒนาต้องหยุดชะงักหรือล่าช้า (เช่น การมีนิสัยเล่นการพนันทำให้ครอบครัวตกต่ำ และเกิดอุปสรรคในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน) ก็อาจจำเป็นต้องผ่อนปรนให้เข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ โดยคำนึงถึงประโยชน์ของชาติให้มากที่สุด รองลงมาคือประโยชน์ของภาค ของกลุ่มคนในท้องถิ่น และของตนเองที่สุด

๕. ชาวใต้ไม่ได้ต่อต้านอำนาจรัฐเสมอไป เป็นที่ทราบกันว่าชาวใต้มักมีอคติกับรัฐ ด้วยเห็นว่ารัฐใช้อำนาจไม่ชอบธรรมหรือนโยบายของรัฐทำให้เกิดความรุนแรง (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพรพิไล เลิศวิชา, ๒๕๔๑: ๑๗๔ - ๑๗๕) จึงมักปรากฏให้เห็นภาพของชาวใต้ที่ต่อต้านอำนาจรัฐอย่างเนือง ๆ อย่างไรก็ตาม การที่ผู้แตงน่านโยบายของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามมาสอนผู้อ่านนี้ ก็อาจแสดงให้เห็นว่าชาวใต้ไม่ได้ต่อต้านอำนาจรัฐทุกสมัย หากเห็นว่านโยบายของรัฐบาลใดส่งผลดีต่อชุมชนก็พร้อมที่จะสนับสนุนอย่างแข็งขัน เช่น สนับสนุนคนในชุมชนให้เข้าไปเรียนรู้หลักการงานจากหน่วยงานของรัฐในสมัยสร้างชาติ ดังนี้

การอาชีพทุกอย่างเช่นสร้างชาติ	นำมิตรญาติชายหญิงวิ่งก้าวหน้า
หมุนให้เปรี้ยวเชียวชาญการไร่นา	หมุนการค้าต่างๆทุกอย่างไป
เช่นทำสวนไถพรวนก่อนลงพีช	ผลเลื้อยยึดลุ่มลูกปลูกขึ้นใหม่
เลี้ยงวัวควายปลาหมูเป็ดไก่	ต้องหมั่นใจทุกสิ่งอย่างทำงาน
	(สุภายิตสอนชูชายโสด หน้า ๑๔ - ๑๕)

อนึ่ง ผู้วิจัยพบว่าการสอนให้ชาวบ้านปฏิบัติตามนโยบายของรัฐนี้ ผู้แตงสอนเพียงบางเรื่อง ที่เห็นว่ามีประโยชน์เท่านั้น ทำให้เห็นว่าชาวใต้ไม่ได้โอนอ่อนผ่อนตามนโยบายของรัฐทั้งหมด เพราะเป็นที่ทราบกันว่าชาวใต้หัวแข็ง ไม่ยอมรับหรือยกย่องใครง่าย ๆ โดยทำที่ประนีประนอมนี้

เห็นได้ชัดในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามเท่านั้น ครั้นถึงสมัยหลังสร้างชาติเริ่มจึงเห็นท่าที่ต่อต้านขึ้นอีก เช่น พระครูสมุห์จำแลง ฆมฺมสิโล (สุทธิชนม์) เจ้าอาวาสวัดชมพูนิมิต ตำบลทุ่งหว้า อำเภอทุ่งหว้า จังหวัดสตูล กล่าวว่าช่วง พ.ศ. ๒๕๑๔ หรือสมัยรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจรเป็นช่วงที่บ้านเมืองตกต่ำ เพราะรัฐบาลใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรม จนเกิดวันมหาวิปโยคในเวลาต่อมา ทั้ง ๆ ที่ช่วงก่อนหน้านี้นบ้านเมืองยังสงบสุข แสดงนัยของการไม่ยอมรับอำนาจรัฐอย่างชัดเจน ดังนี้

นับเวลาสองร้อยสี่ปีเศษ	สงบเหตุเจียบหายหลายสมัย
ถึงสองห้าหนึ่งสี่เริ่มมีภัย	ถ้าหากไทยมัวประมาณต้องพลาดลง
จงตื่นตาตื่นตัวอย่ามัวหลับ	ชวนกันกลับจิตใจอย่าไหลหลง
อย่ามุ่งหมายทำลายชาติให้ขาดลง	ไทยจะขยงยืนอยู่คู่ฟ้าดิน

(สุภายิตเตือนใจอนุชนรุ่นหลัง หน้า ๑๔)

ผู้แต่งเรื่อง*สุรายาเสพติด*กล่าวว่าช่วง พ.ศ. ๒๕๑๕ ประเทศไทยเจริญขึ้น แต่ศีลธรรมเสื่อมลง ดังนี้ “คนเจริญศีลธรรมต่ำลงจริง” (หน้า ๑๖) มีนัยแสดงให้เห็นว่าการส่งเสริมวัฒนธรรมบริโภคของรัฐบาลส่งผลกระทบต่อวิถีชุมชน ทำให้เห็นว่าการไม่ยอมรับอำนาจรัฐจะเกิดขึ้นต่อเมื่อชาวบ้านเห็นว่าอำนาจนั้นไม่ส่งผลดีต่อชาวบ้าน ซึ่งไม่ได้เกิดขึ้นทุกยุคทุกสมัย ขึ้นอยู่กับนโยบายของรัฐบาลเป็นสำคัญ สอดคล้องกับที่ฉัตรทิพย์ นาถสุภาและพรพิไล เลิศวิชา (๒๕๔๑: ๑๗๕) กล่าวว่าปัญหาร้ายแรงในภาคใต้เกิดขึ้นช่วงทศวรรษ ๒๕๑๐ และต้นทศวรรษ ๒๕๒๐ เพราะรัฐใช้ความรุนแรงเกินไป สถานการณ์ค่อยดีขึ้นเมื่อรัฐเปลี่ยนนโยบายต่อภาคใต้ และยอมรับความเป็นท้องถิ่นมากขึ้น

๖. ชาวใต้มีนิสัย “บ้ายอ บ้ายศ และบ้านาย” คือ มีนิสัยชอบให้มีคนยกยอ ชอบผู้มียศ และชอบโอ้อวดอ่อนผ่อนตามผู้นำ เช่น นักวิชาการ หรือข้าราชการ ดังการกล่าวถึงผู้นำด้วยท่าทีที่เกรงใจประหนึ่งว่าเป็นเจ้าชีวิต เช่น “คุณนายได้ปกหัว” “เทิดเกียรติ์ทูลไว้” และ “ขอกรถวาย” ดังนี้

รัฐบาลท่านช่วยอำนวยความสะดวก	บรรเทาทุกข์เพราะคุณนายได้ปกหัว
นั่นเราควรนึกรู้สึกตัว	คิดเกรงกลัวเจ้านายให้แข็งแรง
รัฐบาลท่านดีมีคุณเลิศ	เราควรเทิดเกียรติ์ทูลไว้ทุกแห่ง
คุณเจ้านายมีคำราคาแพง	จะชี้แจงให้ฟังดังบรรยาย
คือป้องกันชีวิตคิดรักษา	พวกประชาราษฎร์ขอกรถวาย
ถ้าผู้ใดสามารถอาฆาตกาย	ถึงเจ็บตายหรือไม่ถึงซึ่งอับปาง

(ชัยภายิต หน้า ๑๖ - ๑๗)

จากการศึกษานิสัยของชาวใต้ทำให้เห็นว่าชาวใต้ ยังมีนิสัยส่วนหนึ่งที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมนัก คือ นิสัยรักเกียรติและศักดิ์ศรี นิสัยรักพวกพ้องของตน และนิสัยนักเลงการเมือง โดย

นิสัยบางอย่างมีการผ่อนปรนมากขึ้น ได้แก่ นิสัยที่คำนึงถึงประโยชน์เฉพาะหน้า และนิสัยที่ชอบต่อต้านอำนาจรัฐ ทำให้เห็นว่าชาวใต้ไม่ได้หัวแข็งเสมอไป รู้จักแข็งในสิ่งที่ควรแข็ง และผ่อนในสิ่งที่ควรผ่อน หากเห็นว่าการโอนอ่อนผ่อนตามนั้นมีประโยชน์

จากการสอบถามคนในชุมชนที่เคยอ่าน ฟัง หรือสวดหนังสือเล่มเล็ก พบว่าส่วนหนึ่งนำคำสอนที่ปรากฏในช่วง พ.ศ. ๒๔๗๐ - ๒๕๑๕ ไปปฏิบัติตามด้วย ทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ในการสอบถามครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกสัมภาษณ์ชาวบ้านที่พำนักบริเวณที่ผู้แต่งวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” เคยพำนักอยู่ เพราะมีความเห็นว่าบริเวณนั้น ๆ น่าจะมีการเสพวรรณกรรมคำสอนภาคใต้กันอย่างแพร่หลาย โดยเลือกสัมภาษณ์ชาวนครศรีธรรมราช เพราะเห็นว่าเป็นจังหวัดที่มีการแต่งวรรณกรรมคำสอนกันมากที่สุด ต่อมาก็สอบถามกำนันผู้ใหญ่บ้านหรือคนในหมู่บ้านว่ารู้จักนักสวดหนังสือ หรือผู้ที่เคยอ่านหนังสือเล่มเล็กหรือไม่ เมื่อได้รับคำตอบแล้ว ผู้วิจัยก็จะไปสัมภาษณ์บุคคลดังกล่าว พบว่าส่วนใหญ่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป นอกจากนี้ก็สัมภาษณ์ญาติของผู้วิจัยด้วย เพราะรับรู้ว่าเคยสวดหนังสือกันมาก่อน ผลจากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่าผู้สูงวัยที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไปต่างก็รู้จักหนังสือสวดทุกคน บางคนนำคำสอนไปปฏิบัติตามจนเกิดผลดีทั้งต่อตนเองและชุมชนของตน ทำให้เห็นว่าคำสอนในช่วง พ.ศ. ๒๔๗๐ - ๒๕๑๕ มีผลต่อคนในชุมชนบางคนและมีผลต่อชุมชนบางชุมชน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑. คนบางกลุ่มมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑.๑ ผู้ขายบางคนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เช่น นายแดง กาวังจนะ (สัมภาษณ์, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๖) ปัจจุบันอายุ ๕๐ ปี ชาวตำบลเขาพังไกร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช เล่าว่าในอดีตเคยประพฤติชั่ว ทั้งลักขโมยและข่มเหงผู้อื่น ครั้นได้อ่านและฟังการสวดหนังสือซึ่งมีแต่คำสอนใจจึงคิดที่จะกลับตัวเป็นคนดี และตัดสินใจออกบวชเพื่อชำระจิตใจ ครั้นสึกออกมาแต่งงานมีครอบครัวจึงตั้งใจอบรมสั่งสอนบุตรเพื่อไม่ให้เป็นโจรเหมือนตน บุตรทั้ง ๕ คนปฏิบัติตามคำสอนได้เป็นอย่างดี และเรียนหนังสือจนจบมหาวิทยาลัย การทำหน้าที่ของบิดาที่ดีนี้ ส่งผลให้ได้รับรางวัลพ่อตัวอย่างแห่งชาติ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๕ ต่อมาก็สมัครเป็นผู้ใหญ่บ้านเพื่อช่วยพัฒนาชุมชน โดยทำหน้าที่ดังกล่าวเป็นเวลา ๑๕ ปี เมื่อเกษียณอายุก็ช่วยพัฒนาโรงเรียน โดยทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการโรงเรียน ต่อมาก็สร้างวัดชื่อว่า “วัดลากชายราษฎร์อุทิศ” และตั้งธนาคารหมู่บ้านขึ้น นับว่าการอ่านสุภาษิตคำสอนมีประโยชน์ เพราะใช้เตือนสติผู้ที่ทำชั่วให้กลับตัวเป็นคนดีได้ มีคนในชุมชนหลายคนที่อ่านสุภาษิตคำสอนแล้วนำไปสอนบุตรหลานของตนจนได้ดี คำสอนที่มักสอนบุตรและคนในชุมชน คือ สอนให้มีกิริยามารยาท อ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักหน้าที่ของตน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดามารดา และตั้งใจเรียนหนังสือ นำเสียสละที่หนังสือเล่มเล็กสูญหายจำนวนมากครั้งเกิดวาทภัย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕ มิเช่นนั้น ก็จะสามารณนำหนังสือเหล่านี้มา

เผยแพร์ให้คนรุ่นหลัง ๆ อ่านหรือท่องจำกันได้ การที่บางคนอ่านแล้วไม่สนใจท่องจำ เนื่องจากยังมีพฤติกรรมไม่ดีอยู่มาก ดังสุภาษิตที่ว่า “คนดีชอบแก้ไข คนจัญไรชอบแก้ตัว คนชั่วชอบทำลาย คนมั่งง่ายชอบทิ้ง คนจริงชอบทำ คนระยำชอบดี”

ภาพที่ ๑๕ แสดงภาพของนายแดง กาพัวจนะ นักสวดหนังสือที่กลับตนเป็นคนดี

นอกจากนี้บุตรของสีนวล มากนวลกล่าวว่า มีชายจังหวัดตรังเลิกดื่มสุราเมื่อได้อ่านเรื่อง *สุราวิวาทนักปราชญ์วิจารณ์* (สุราวิวาทนักปราชญ์วิจารณ์ หน้าคำนำ)

นายรัตน์ หนูยิ้มชัย (สัมภาษณ์, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๖) ปัจจุบันอายุ ๘๑ ปี อยู่ตำบลเขาพังไกร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช เล่าว่าเคยเป็นโจรผู้ร้ายมาก่อน ต่อมาก็เลิกนิสัยดังกล่าว เพราะเห็นว่าสร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น ยามว่างก็สวดหนังสือ เพราะเห็นว่ามิตีที่ใช้ในการดำเนินชีวิต และสามารถใช้สอนคนในสังคมได้ โดยจดจำมาจากหนังสือเล่มเล็ก เพลงบอก และหนังสือละมุน มีชาวบ้านหลายคนที่ยังคงสวดหนังสือแล้วนำไปปฏิบัติตามจนได้ดี น่าเสียดายที่หนังสือเล่มเล็กของตนหายไปมาก เพราะนักวิชาการยืมแล้วไม่คืน สาเหตุที่ชาวบ้านเชื่อฟังคำสอนอาจเป็นเพราะตนปฏิบัติตัวดีด้วย นอกจากทำหน้าที่เป็นหัวหน้าครอบครัวแล้ว ตนยังช่วยภรรยาทำงานบ้าน และเลี้ยงบุตร นอกจากนี้ก็เป็นสมาชิกสภาตำบลเขาพังไกรด้วย

ภาพที่ ๑๖ แสดงภาพของรัตน์ หนูยิ้มชาย ชายชาวใต้ที่เป็นนักสวดหนังสือ

๑.๒ ผู้หญิงบางคนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ดังที่นางยินดี พงศ์เกื้อ (สัมภาษณ์, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๖) อดีตเคยเป็นนักสวดหนังสือสมัครเล่น ปัจจุบันอายุ ๗๑ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๕๐ หมู่ที่ ๕ ตำบลบางนบ อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช กล่าวว่าในตอนที่สวดหนังสือมักสอนเรื่องวิธีปฏิบัติตนของผู้หญิงทั้งหญิงสาวและหญิงมีบุตร เมื่อสอนมักนันทานมาแล้วเพื่อประกอบคำสอนตนทราบว่าผู้หญิงบางคนนำคำสอนไปเปลี่ยนแปลงตนเองจนมีชีวิตคู่ที่ราบรื่นมากขึ้น

ภาพที่ ๑๗ แสดงภาพของนางยินดี พงศ์เกื้อ หญิงชาวใต้ที่เป็นนักวาดหนังสือ

๑.๓ **เด็กรุ่นใหม่บางกลุ่มมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น** ดั่งนายรัตน์ หนูยิ้มซ้าย (สัมภาษณ์, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๖) กล่าวว่าตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๐ เป็นต้นมา ชาวหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช ปลุกฝังให้เด็กเรียนหนังสือกันอย่างต่อเนื่อง ในระยะแรก ๆ เน้นให้เรียนหนังสือจนจบชั้นประถมศึกษา ครั้นตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๐ เป็นต้นมา เน้นให้เรียนหนังสือจนจบปริญญาตรี ปัจจุบันคนในท้องถิ่นมีการศึกษามากขึ้น โดยผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นจิตสำนึกของคนในชุมชนตั้งแต่แรกเริ่มน่าจะเป็นนักวาดหนังสือและศิลปินพื้นบ้าน เพราะเดิมทีชาวบ้านไม่นิยมส่งบุตรหลานไปเรียนหนังสือนัก เนื่องจากต้องการเก็บตัวไว้ใช้งาน ครั้นรับรู้ประโยชน์ของการศึกษาจากสื่อเหล่านี้ จึงสนับสนุนเรื่องดังกล่าวด้วย ดังคำสวดที่ปลุกฝังเรื่องการศึกษาต่อไปนี้

สุภาษิตติดคตมีเหตุผล

ใครไม่เรียนเพียรผดุงปรุงวิชา

บ้านเมืองใดต่ำต้อยด้อยศาสตร์ศิลป์

ราษฎร์จรรัฐเจริญเดินไร้นาว

กับเยาวชนที่กำลังยังศึกษา

ถึงมีดามืออยู่เปล่าไม่มีแวว

ถูกดูหมิ่นว่าขี้ริ้วเป็นทิวแถว

คงไม่แคล้วจะมีภัยบรรลัยลาญ

(สัมภาษณ์, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๖)

๑.๔ **กลุ่มคนจนบางกลุ่มมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น** ดังที่นายจิต แสงจันทร์ (สัมภาษณ์, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๖) ปัจจุบันอายุ ๗๖ ปี กล่าวว่าเมื่อก่อนอยู่ที่อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีอาชีพหลัก คือ ทำนา ซึ่งได้ผลบ้างไม่ได้ผลบ้างเพราะอาศัยธรรมชาติเป็นสำคัญ ครั้นรัฐบาลและคนในชุมชนสนับสนุนให้มีการปลูกยางพาราขึ้น จึงตัดสินใจย้ายมาอยู่ที่อำเภอทุ่งใหญ่ เพราะเห็นว่า มีสภาพภูมิประเทศที่เหมาะสมแก่การปลูกพืชชนิดนี้ ปัจจุบันเริ่มมีฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้น โดยความคิดที่จะแก้ปัญหาเรื่องปากท้องนี้เกิดขึ้นจากได้ฟังคำสอนในหนังสือและอ่านหนังสือเล่มเล็กในสมัยนั้น คำสอนที่ตนท่องจำได้ส่วนใหญ่นำมาจากคำสอนของศิลปินพื้นบ้าน

๒. **การเกษตรในชุมชนบางชุมชนดีขึ้น** ผู้วิจัยพบว่าการสอนให้ชาวบ้านช่วยกันพัฒนาการเกษตร เช่น ปลูกพืชทำเงิน หรือประกอบอาชีพค้าขาย ส่งผลกระทบต่อชุมชนบางชุมชนด้วย เช่น นายท้าม เจริญพงษ์ กล่าวว่าช่วง พ.ศ. ๒๕๔๕ เริ่มมีการค้าขายกันอย่างกว้างขวาง ดังปรากฏในข้อความที่ว่า “มีตลาดขายของมีท้องท่า มีนานามากหลายไม่หายสูญ” (คติคำกลอนเตือนเพื่อน หน้า ๒) นอกจากนี้ก็ยังเห็นภาพของชุมชนบางชุมชนอยู่ดีกินดี เนื่องจากชาวบ้านใช้เวลาว่างในการปลูกผักสวนครัว เพื่อช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ดังปรากฏในเรื่อง **คำกลอนสอนใจว่า**

ทั้งพ่อค้าชาวนาสบายสิ้น	เจ้าท้องถื่นซุซุอุปถัมภ์
เจ็ดหมู่บ้านนายยกไม่ตกต่ำ	จัดให้ทำสวนครัวทั่วทุกคน
ปลูกพันธุ์ผักพริกเผงเครื่องแกงครบ	ไว้สู้รบรายจ่ายได้รับผล
ชี้หนทางวางหลักให้รักตน	ทั่วทุกคนเป็นสุขสนุกดี

(คำกลอนสอนใจ หน้า ๒)

ผู้วิจัยพบว่าปัจจุบันการเกษตรในชุมชนบางชุมชนเริ่มดีขึ้นตามลำดับ เพราะชาวบ้านรู้วิธีปรับปรุงการเกษตร กอปรกับการนำกระแสพระราชดำรัสเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ มาปรับใช้ ส่งผลทำให้ชาวบ้านกินดีอยู่ดีมากขึ้น ดังที่นางปราณี จันทร์สว่าง (สัมภาษณ์, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๖) ปัจจุบันอายุ ๗๐ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๐๑๘ หมู่ที่ ๓ ตำบลบ้านเนิน อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช กล่าวว่า แต่เดิมชุมชนเชียรใหญ่มีอาชีพทำนาเพียงอย่างเดียว ปัจจุบันชาวบ้านเริ่มปลูกพืชทางเศรษฐกิจซึ่งกำลังเป็นที่ต้องการของตลาด เช่น พริกทอง พริกเขียว คะน้า และกะหล่ำปลี โดยมีพ่อค้ามารับซื้อถึงที่ นอกจากนี้ก็เริ่มทำไร่นาสวนผสม คือ หากมีที่นา ก็ปลูกข้าว ปลูกมะพร้าว และปลูกปาล์มน้ำมัน ซึ่งช่วยให้การเกษตรในชุมชนดีขึ้น

ผู้วิจัยพบว่าบางชุมชนเริ่มปลูกยางพารากันอย่างกว้างขวาง เช่น บริเวณชุมชนชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช นอกจากนี้ มีหลายชุมชนที่ยังเห็นความสำคัญของการทำนาอยู่ โดยเฉพาะ

บริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านได้เปลี่ยนวิธีการทำนาโดยใช้รถไถมากขึ้น ส่วนการเลี้ยงวัวควายก็เพื่อขายเป็นสำคัญ ดังปรากฏในภาพ

ภาพที่ ๑๘ แสดงการเกษตรในชุมชนชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช

๓. **บ้านเมืองได้รับการพัฒนา** ชาวบ้านในชุมชนส่วนหนึ่งเห็นว่าปัจจุบันบ้านเมืองได้รับการพัฒนา ทั้งนี้ เกิดจากนโยบายบางอย่างของรัฐบาลที่ส่งผลดีต่อประเทศ เช่น สนับสนุนด้านการศึกษา หรือส่งเสริมด้านการเกษตร ชาวบ้านจึงสนับสนุนนโยบายดังกล่าว (ปราณี จันทร์สว่าง และยินดี พงศ์เกื้อ, สัมภาษณ์, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๖)

อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านและนักวิชาการท้องถิ่นก็มีความเห็นว่าแม้บ้านเมืองได้รับการพัฒนา แต่นโยบายบางอย่างของรัฐบาลที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน ซึ่งปรากฏภาพให้เห็นอย่างชัดเจน ตั้งแต่สมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

สถาพร ศรีตัจฉัง (๒๕๓๔: ๑๒๑ - ๑๓๔) กวีและนักวิชาการท้องถิ่นภาคใต้มีความเห็นว่าการส่งเสริมแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของรัฐบาล ซึ่งเริ่มเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นต้นมา ทำให้ชุมชนเริ่มแตกสลายและพึ่งตนเองไม่ได้ อันเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของรัฐบาลมุ่งพัฒนาสังคมไปสู่ความทันสมัยและเร่งรัดการผลิตที่เน้นระบบทุน เช่น การโฆษณาชวนเชื่อให้ชาวบ้านทำนาแบบใหม่ที่ต้องใช้ “เงิน” ลงทุนเป็นสำคัญ (จากเดิมอาศัยเพียงแรงงานสัตว์แรงงานคนและปุ๋ยธรรมชาติ) ส่งผลให้ชาวบ้านเริ่มตกเป็นเหยื่อของระบบทุนนิยม สุดท้ายก็เห็นผลว่าการลงทุนดังกล่าวคุ้มค่าหรือไม่ เมื่อต้องเฉลี่ยเงินเพื่อซื้อปัจจัยการผลิต ต้องจ่ายค่าจ้างแรงงาน

พ่อค้าคนกลาง และจ่ายภาษี กล่าวได้ว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ทำลายวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวชนบทลง ทำให้ชาวชนบทพึ่งพิงตนเองไม่ได้ แม้สื่อบันเทิงหรือการสื่อสารของชาวบ้านที่เป็นมหรสพต่าง ๆ ก็เสื่อมสลายลงไป เพราะมีสื่ออื่น ๆ ที่ทันสมัยกว่าเข้ามาแทนที่ เช่น ภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์ และนิตยสาร

จากข้อมูลข้างต้นทำให้เห็นว่าคำสอนตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๐ - ๒๕๑๕ ยังคงอยู่ ไม่ได้เสื่อมสลายไป เพราะมีคนที่ได้รับประโยชน์จากการฟังหรืออ่าน คำสอนที่ชาวบ้านจดจำกันได้ เช่น ผลงานของนายทอง นวลศรี ปรีชา สงวนศิลป์ และแปลก สองหิ้ง นอกจากนี้ก็จดจำคำสอนจากการฟังเพลงบอก และหนังตะลุง เช่น ผลงานของเพลงบอกปานบอด เพลงบอกรอดหลอ เพลงบอกเนตรหนังประทิน หนังกั้น และหนังแคล้ว ทำให้เห็นว่าชาวใต้ชื่นชอบคำสอนของศิลปินพื้นบ้านด้วย ส่วนการที่ชาวบ้านจดจำคำสอนในหนังตะลุงได้ เพราะช่วงก่อน พ.ศ. ๒๕๐๐ หนังตะลุงยังนิยมว่าบทเป็นร้อยกรองอยู่ เริ่มมีการสอดแทรกร้อยแก้วเมื่อต้นทศวรรษ ๒๕๐๐

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้าน ได้แก่ นายพิศาล ชูเมือง ปัจจุบันอายุ ๖๐ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๓๕/๒ หมู่ที่ ๔ ตำบลเขาพังไกร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช และนายเอียน พุทธนอม ปัจจุบันอายุ ๘๐ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๒๘๐ หมู่ที่ ๔ ตำบลปรึก อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช (สัมภาษณ์, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๖) ผู้วิจัยพบว่าคำสอนที่ชาวบ้านให้ความสำคัญมากเป็นลำดับแรกคือ การสนับสนุนเรื่องการศึกษา รองลงมา คือ การพึ่งตนเองการปลูกพืชทางเศรษฐกิจ ตามด้วยการรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ของตน และการวางตัวให้เหมาะสมแก่เพศและวัย โดยชาวบ้านมีความเห็นว่าผู้ที่วางตัวไม่ใคร่เหมาะสมมักเป็นคนรุ่นใหม่ เช่น นิยมมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน แต่งตัวล่อแหลม เสพอบายมุข และอกตัญญู ทั้งนี้เพราะเชื่อฟังเพื่อนมากกว่าบิดามารดา และเสพติดสื่อบันเทิง ส่วนความสัมพันธ์กับหน่วยงานของรัฐก็ขึ้นอยู่กับว่านโยบายของรัฐบาลส่งผลดีหรือไม่

อนึ่ง ในการสัมภาษณ์คนในชุมชนนี้ผู้วิจัยสัมภาษณ์เพียงส่วนน้อยเท่านั้น คำตอบข้างต้นนี้จึงไม่อาจสรุปให้เห็นภาพรวมของคนและชุมชนภาคใต้ได้ทั้งหมด แต่ชาวบ้านบางคนก็กล่าวว่าการที่คนหรือชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นส่วนหนึ่งเกิดจากการอ่านวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” นอกจากนี้ก็ได้รับอิทธิพลจากคำสอนในมหรสพพื้นบ้าน ซึ่งแสดงในช่วงก่อนหน้านี้อาจหรือแสดงในช่วงที่แต่งวรรณกรรมด้วย อย่างไรก็ตาม คำสอนในมหรสพพื้นบ้านก็ไม่แตกต่างไปจากคำสอนในวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” นี้ เกิดจากศิลปินพื้นบ้านนิยมนำคำสอนที่ใช้ในการแสดงมาแต่งเป็นวรรณกรรมคำสอน ซึ่งน่าจะเข้าถึงกลุ่มผู้อ่านผู้ฟังมากกว่า เพราะสามารถนำหนังสือไปสวดอยู่ที่ต่าง ๆ ได้โดยสะดวก แม้กระทั่งในบ้าน ที่สำคัญคือ ใช้สอนโดยตรง คำสอนจึงน่าจะแทรกซึมได้ง่ายกว่าการชมมหรสพพื้นบ้านซึ่งเน้นความบันเทิงเป็นหลัก

จากการศึกษาในบทที่ ๔ ทำให้เห็นว่าเนื้อหาการสอนที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” มีทั้งคำสอนที่สืบทอดมาจากคำสอนโบราณ และคำสอนที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ ซึ่งใช้ได้ดีทั้ง ๒ กลุ่ม เพราะเน้นสอนให้มีคุณธรรมขั้นพื้นฐาน การวางตนให้เหมาะสมแก่เพศ ฐานะ และสถานภาพของตน รวมไปถึงการรู้จักปรับตัวให้เข้ากับบริบททางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองร่วมสมัย เช่น รู้จักปรับตัวให้เข้ากับเศรษฐกิจแบบทุนนิยม รู้จักปรับตัวเมื่อต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ในสังคม และรู้จักปรับตัวให้เข้ากับนโยบายสร้างชาติของรัฐบาล คำสอนที่สืบทอดและสร้างสรรค์ขึ้นนี้สามารถนำไปพัฒนาตั้งแต่คนเฉพาะกลุ่ม (ได้แก่ เด็ก หญิงสาว หญิงมีสามี หญิงมีบุตร ชายหนุ่ม ชายที่เป็นหัวหน้าครอบครัว ผู้สูงวัย ข้าราชการในท้องถิ่น และคนจน) รวมไปถึงการพัฒนาชุมชน (สอนให้พัฒนาการเกษตรและสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน) และประเทศชาติ (สอนให้ปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล) ทำให้เห็นว่าผู้แต่งคาดหวังให้สังคมทั้งระบบดีขึ้น ทั้งคนชุมชน และประเทศชาติ ซึ่งความคิดนี้ไม่เคยปรากฏมาก่อน (แต่เดิมสอนเพียงการปฏิบัติตนของคนเฉพาะกลุ่ม) ดังที่ผู้แต่งเรื่องขวัญใจกล่าวว่าแต่งเพื่อ “สอนใจหนุ่มสาว พ่อบ้าน แม่เรือน ชุมชนให้เป็นคนดีของชาติ สังคมและของครอบครัว” (ปกหน้า) ซึ่งหากผู้อ่านผู้ฟังนำคำสอนไปปฏิบัติตามก็ย่อมเกิดผลดีแก่ตน รวมไปถึงสภาพชุมชนด้วย ดังที่คนในชุมชนบางคนนำคำสอนไปปฏิบัติจนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น หรือชุมชนบางชุมชนที่พัฒนาขึ้น ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้ว

บทที่ ๕

ลักษณะเด่นด้านกลวิธีการสอนของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก”

ที่ผ่านมา มีผู้ศึกษาเรื่องกลวิธีการสอนในวรรณกรรมคำสอนภาคต่าง ๆ จำนวนมาก ดังที่ผู้วิจัยกล่าวไว้แล้วในบทที่ ๑ แต่ส่วนใหญ่เป็นการศึกษากลวิธีการสอนในวรรณกรรมคำสอนโบราณ ผลการศึกษาส่วนใหญ่ไม่แตกต่างกันนัก เช่น

ศิริมา เจนจิตมัน (๒๕๒๕: ๗๕) ศึกษากลวิธีการสอนในวรรณกรรมคำสอนประเภทกลอนเพลงยาวพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวพบว่า มี ๔ แบบ คือ สอนแบบตรงไปตรงมา สอนโดยอ้างว่าเป็นคำสอนที่มีมาแต่โบราณ สอนโดยวิธีเปรียบเทียบ และสอนโดยบอกผลของการกระทำ

อุดม หนูทอง (๒๕๒๕: ๗๔) ศึกษากลวิธีการสอนจริยธรรมในวรรณกรรมคำสอนภาคใต้พบว่า มี ๖ แบบ คือ สอนแบบตรงไปตรงมา สอนโดยยกนิทานหรืออุทาหรณ์ประกอบ สอนโดยอ้างสิ่งที่ชาวบ้านเชื่อถือและศรัทธา สอนโดยแสดงผลตอบแทนการกระทำ สอนโดยวิธีหนามยอกเอาหนามบ่งหรือประชดประชัน และสอนโดยแสดงโวหารให้ตีความเอาเอง

มัชฌิมา สุขคง (๒๕๔๘: ๑๓๖ - ๑๓๗) ศึกษากลวิธีการสอนในวรรณกรรมคำสอนชาวไทยพบว่า มี ๘ แบบ คือ สอนโดยชี้แจงเหตุผลและโน้มน้าวใจ สอนโดยยกนิทานและอุทาหรณ์ประกอบ สอนโดยใช้ภาพพจน์ สอนแบบบอกให้ปฏิบัติ สอนโดยอ้างอิงสำนวนหรือภาษิต สอนโดยอ้างอิงพุทธศาสนาและจารีต สอนผ่านพฤติกรรมของตัวละครเอก และสอนแบบประชดประชัน

ผู้วิจัยจะนำงานวิจัยข้างต้นมาปรับใช้ในการศึกษาครั้งนี้ โดยจะนำเสนอเฉพาะกลวิธีการสอนเด่น ๆ ที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” เท่านั้น ซึ่งจากการศึกษากลวิธีการสอนของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ผู้วิจัยพบว่ามีกลวิธีการสอน ๕ แบบ กลวิธีการสอนในหัวข้อ ๕.๑ - ๕.๕ เป็นกลวิธีการสอนที่มีการศึกษามาแล้ว ได้แก่ สอนแบบตรงไปตรงมาว่าสิ่งใดควรปฏิบัติ สิ่งใดไม่ควรปฏิบัติ สอนโดยอ้างอิงหรือยกตัวอย่าง สอนโดยบอกผลของการกระทำ สอนโดยใช้ภาพพจน์ และสอนโดยวิธีประชดประชัน ในขณะที่กลวิธีการสอนในหัวข้อ ๕.๖ - ๕.๘ เป็นกลวิธีการสอนที่พบใหม่ ได้แก่ สอนในรูปแบบนวนิยาย สอนผ่านบทสนทนาของตัวละคร สอนแทรกในอัตชีวประวัติของบุคคล และสอนแทรกในคำอธิบายพิธีกรรม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๕.๑ สอนแบบตรงไปตรงมาว่าสิ่งใดควรปฏิบัติ สิ่งใดไม่ควรปฏิบัติ

การสอนแบบตรงไปตรงมาว่าสิ่งใดควรปฏิบัติ สิ่งใดไม่ควรปฏิบัติ คือ การบอกผู้อ่านตรง ๆ ว่าสิ่งใดควรปฏิบัติ สิ่งใดไม่ควรปฏิบัติซึ่งผู้อ่านจะทราบได้ทันที โดยไม่ต้องตีความหรือยกตัวอย่างประกอบ โดยมักใช้คำว่า “จง” “ให้” “ต้อง” “ควร” “อย่า” เป็นต้น หากใช้คำว่า “จง”

“ควร” และ “ต้อง” แนะนำให้ปฏิบัติตาม หากใช้คำว่า “อย่า” แนะนำไม่ให้ปฏิบัติตาม การสอนด้วยวิธีนี้มีทุกเรื่อง เกิดจากเข้าถึงกลุ่มผู้อ่านรวดเร็วกว่ากลวิธีอื่น ๆ เช่น เรื่อง *สุราวิวาทนักปราชญ์วิจารณ์* ผู้แต่งสอนเรื่องการใช้ชีวิตทั่วไป โดยแนะนำเมื่อผิดหวังก็ “อย่า” เอาแต่โทษเสร้านเสียใจ ให้รับหาทางแก้ไข หากมีฐานะยากจนก็ “อย่า” อยู่ให้คนรังเกียจและเกลียด ต่อมาก็สอนไม่ให้มีเล่ห์เหลี่ยม เพราะสักวันจะมีคนทรานนิสัยที่แท้จริง ดังการใช้คำต่อไปนี้

ถ้าผิดหวังก็อย่านั่งแต่เป็นทุกข์	ไม่เป็นสุขโทษเสร้านเสียศรี
ค่อยแก้ไขไปหน้าหาวิธี	คงจะมีวันคล้ายสบายใจ
จะยากจนอย่าให้คนเขารังเกียจ	ทั้งคนเกลียดทั้งจนทนไม่ไหว
อันเล่ห์เหลี่ยมลูกไม่ถึงไว้ใน	ของใครๆ เช่นอัครคีย์ยอมมีควัน

(สุราวิวาทนักปราชญ์วิจารณ์ หน้า ๖๒)

ผู้วิจัยพบว่าการสอนด้วยวิธีข้างต้นนี้ ผู้แต่งนิยมใช้ภาษาพูดเพื่อปลุกเร้าให้ปฏิบัติตาม ดังเรื่อง *คำกลอนสอนใจ* ผู้แต่งใช้ทั้งภาษาดลาด และภาษาถิ่นเพื่อกระตุ้นคนจนให้ขยัน โดยสอนว่าเมื่อมีฐานะยากจนอยู่ที่ไหนว่างตัวเหมาะสม อย่าคบคนชั่ว อย่างนับถือคนโอ้อวด อย่าเกียจคร้าน เมื่อ “หาไม่ไหว” คือ ไม่มีเงิน ให้ “หาญ” หรือขยันขันแข็งในการทำงาน หากกล้าที่จะเกียจคร้านก็ให้กล้าทนอยู่กับความยากจนด้วย (ซึ่งไม่มีใครต้องการ) ทางที่ดีไม่ควร “มือหดดินหด” คือ มีนิสัยเฉื่อยชาเพราะทำให้ “ปากอด” ไปด้วย ควร “มือหวย” หรือขยันทำงานมากขึ้น และไม่เอาแต่บ่นว่าเหนื่อย เพราะหากทำงานอย่างสม่ำเสมอย่อมมีกินมีใช้อย่างแน่นอน ดังตัวอย่างการใช้คำต่อไปนี้

คนที่ชั่วอย่าเอาตัวเข้าไปฝาก	คนอวดปากเราอย่าไปนับถือ
แม้มักขัดอย่าหัดนั่งกอดมือ	อย่าหัวคือเมื่ออดคดหางาน
หาไม่ไหวหัวใจอย่าขี้ตีด	อย่างนั่งมิดเหมือนไม่ไฟใจต้องหาญ
ต้องหาญคิดหาญทำต้องหาญการ	ถ้าใครหาญขี้คร้านต้องหาญจน
ถ้ามือหดดินหดปากอดด้วย	ถ้าเม้นมือเราหวยคงได้ผล
อุส่าห์ทำปล้ำไว้คงไม่จน	อย่าบ่นบ่นว่าเหนื่อยทำเรื่อยไป

(คำกลอนสอนใจคนจน หน้า ๑๕)

นอกจากนี้ ผู้แต่งมักเล่าสถานการณ์บ้านเมืองในเวลานั้นเพื่อ โน้มน้ำวให้ปฏิบัติตามหรือไม่ปฏิบัติตามมากขึ้น เช่น เรื่อง *ประวัติการณ์เดือนไทย* ผู้แต่งชี้ให้เห็นว่าการที่เศรษฐกิจไทยถดถอยเพราะคนไทยไม่สนับสนุนสินค้าของคนไทยด้วยกัน แต่ให้ความสำคัญกับสินค้าของชาวจีน ผู้แต่งกระตุ้นว่าถึงเวลาแล้วที่คนไทยต้องร่วมมือกันแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ ให้รู้จักรับรู้เหตุการณ์ในบ้านเมืองของตนว่าอนาคตจะเจริญหรือล่มจม ดังการใช้คำต่อไปนี้

เราคนไทยต้องเป็นไทยเสียทั้งแผ่นดิน ถ้าเป็นแล่นไต่หันต้องดันใหญ่
ให้รู้เหตุรู้การณบ้านเมืองไทย ว่าต่อไปจะมุดหรือมุดลอย
(ประวัติการณ์เดือนไทย หน้า ๕)

ผู้วิจัยพบว่าการสอนแบบตรงไปตรงมาว่าสิ่งใดควรปฏิบัติ สิ่งใดไม่ควรปฏิบัติ ผู้แต่งนิยมใช้คำห้ามว่า “อย่า” มากที่สุดซึ่งเป็นไปได้ว่าผู้แต่งเห็นพฤติกรรมด้านลบของคนเป็นจำนวนมาก จึงนิยมใช้คำดังกล่าว นอกจากนี้ก็นิยมใช้คำว่า “ต้อง” ซึ่งบังคับให้ปฏิบัติตาม

๕.๒ สอนโดยอ้างอิงหรือยกตัวอย่าง

การสอนโดยอ้างอิงหรือยกตัวอย่างมีทั้งนำมาจากนิทาน พฤติกรรมของตัวละคร หลักธรรม และคำสอนของคนโบราณ ฯลฯ เพื่ออธิบายขยายความคำสอนให้กระจ่างชัดมากยิ่งขึ้น ดังนี้

๕.๒.๑ อ้างอิงคำสอนของสุนทรภู่ หรือคำสอนของพระพุทธเจ้า การอ้างอิงคำสอนของสุนทรภู่ เช่น “อ่านคำกลอนสุนทรภู่จงดี กสัตรีสอนจิตภายิตไทย” (สุภายิตแม่หม้ายใจเดียว หน้า ๑๕) “คำภายิตไม่ผิดเป็นแน่นอน ภูสุนทรเป็นอาจารย์การกวี” (ศีลห้าภายิต หน้า ๒๒) และ

คบคนชั่วเป็นมิตรควรคิดปลีก	อุตส่าห์หลีกหนีไปให้ไกลหนา
สุนทรภู่ครูเฒ่าได้กล่าวมา	จำกิจจาท่านแจ้งแห่งยุบล
	(สร้างความคิดหนีความชั่ว หน้า ๑๓)

ผู้ที่อ้างอิงคำสอนของพระพุทธเจ้า อาจเพื่อให้เนื้อหาคำสอนน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น เช่น “ถ้าเชื่อคำพุทธองค์ทรงแสดง จะตกแต่งให้สัตว์สวัสดิ์” (มงคลประชาชาฎฐ์ หน้า ๒๗) “พุทธองค์ทรงแสดงแจ้งวาที ใครทำดีจะได้ดีไม่มีฝัน” (มงคลประชาชาฎฐ์ หน้า ๒๗) และ

ถ้าคิดมั่งปลั่งพลาตบาทบทไหน	ช่วยเสริมไม้เข้ามั่งเพื่อสั่งสอน
ยกเออองค์มุนิพระชินวร	ได้สั่งสอนแก้หมาประชาน
ว่าหญิงชายทั้งหลายเหล่า	เกิดแล้วแก่เจ็บตายไม่เป็นผล
ต้องเวียนว่ายตายเกิดในสายชล	กว่าจะพ้นสู่ถึงซึ่งนิพพาน
	(สุภายิตธรรมคำกลอน หน้า ๘)

๕.๒.๒ ยกตัวอย่างตัวละครหรือบุคคลที่ชาวบ้านคุ้นเคย ดังนี้

ก. ยกตัวอย่างตัวละครในวรรณคดีไทย มีดังนี้

- ยกตัวอย่างนางมัทรี ดังตัวอย่างเรื่อง *สุภายิตระบาย* ผู้แต่งต้องการให้ผู้หญิงทำหน้าที่ของภรรยาที่ดีจึงสอนให้เอออย่างนางมัทรีที่อยู่เคียงข้างสามี ไม่ยอมทอดทิ้ง แม้ว่าสามีจะตกระกำลำบากก็ตาม ดังปรากฏในข้อความว่า

เอาแบบอย่างเหมือนนางมัทรีศักดิ์

นางรู้หลักประจักษ์รู้พร้อมดี
นางรู้รอบทั้งระบอบและการกิจ
รู้ปฏิบัติสามีทุกทิวา
เวชสันดรจอมปราชญ์ท่านคาดถูก
ซาตาอัปบิดาขับจากธานี
นางรู้สุขรู้ทุกข์กิจของผิว
ไม่ได้คิดเสียดายวายอาลัย
เวชสันดรผนวชไปบวชกาย
เมื่อรักตัวต้องรักผัวนาฏเนียนิล
เมื่อถึงเขาวงกตนางกตจิต
ถึงทุกข์ยากลำบากความการุณ
ตื่นแต่เช้าเข้าป่าหาผลไม้
เลี้ยงลูกผัวเลี้ยงตัวไม่ลำเอียง
นี้และหญิงทั้งหลายจำไว้บ้าง
ไว้เป็นเครื่องปลื้มทุกข์ปลุกใจตน

สามีภักดีถูกต้องของอดี

รู้เรือนสามน้ำสี่ที่มีมา
รู้ข้อผิดถูกล้วนไปถ้วนหน้า
รู้รักษาใจชายฝ่ายสามี
มีเมียลูกสามีภักดีศักดิ์สูงศรี
นางมัทรียังตามเพราะงามใจ
ถึงกับเนื้อหอมง้อระยำไขว่
มุ่งหน้าไปตามผัวกลัวมลทิน
นางยังหมายตามไปใจถวิล
นางรู้สิ้นเคารพอบนบคุณ
หวานชมกลืนชื่นคิดไม่เลียวจุน
ไม่วายวุ่นข้องหลังวังวนเรียง
เอาถวยเวชสันดรชะอ่อนเสียง
ทนทุกข์เพียงมากมายเจ้าไม่บ่น
เป็นแบบอย่างที่ดีมีนุสนธิ์
ความสุขยลข้างหน้านะหญิงอา
(สุภายิตระบาย หน้า ๑๖ - ๑๗)

- ยกตัวอย่างนางเมรี เช่น เรื่อง ลุงสอนสอนหลานสินธุ์ ผู้แต่งสอนให้ผู้หญิงรักสามี โดยเอาอย่างนางเมรีที่ผู้สละสมบัติเพื่อตามหาสามีจนตัวตาย ซึ่งมีแต่คนยกย่อง ดังนี้

เมียที่ดีคุณเมรีพระรถ

ตามผัวขวัญจนถึงวันขาดใจ

สละหมดศรีสวัสดิ์ตัดขยับ

ตายไปแล้วชื่อยังแหวเด่นวาว

(ลุงสอนสอนหลานสินธุ์ หน้า ๑๐)

- ยกตัวอย่างนางสีดา เช่น เรื่อง สุภายิตแม่หม้ายใจเดียว ผู้แต่งต้องการให้ผู้หญิงซื่อสัตย์ต่อสามี จึงสอนให้เอาอย่างนางสีดาที่ซื่อสัตย์ต่อพระรามแต่เพียงผู้เดียว ดังนี้

จงเอาอย่างนางสีดารักษาศัตย์

มั่นตั้งตัวชั่วช้ำระยำมั่ง

ได้กำจัดโทษทุกข์เป็นสุขขัง

ชายจะชังหญิงจะแข่งทุกแห่งไป

(สุภายิตแม่หม้ายใจเดียว หน้า ๑๑)

จากตัวอย่างข้างต้นเห็นได้ว่าการยกตัวอย่างตัวละครในวรรณคดีนี้ ผู้แต่งมักสอนให้ทำตามตัวละครที่ดีเพื่อใช้เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต ซึ่งมีทั้งนางมัทรี นางเมรี และ

นางสีดา ตัวละครเหล่านี้ต่างก็เป็นตัวละครสำคัญในวรรณคดีไทยและเป็นวรรณคดีสำคัญของชาติ การรับรู้เรื่องดังกล่าวน่าจะเกิดจากผู้แต่งอ่านวรรณคดีไทยภาคกลางด้วย

ข. ยกตัวอย่างบุคคลในประวัติศาสตร์ เพราะเห็นว่าเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ชนรุ่นหลัง เช่น เรื่องนารีสมนบดี ผู้แต่งสอนให้ผู้อ่านเอาแบบอย่างของพระสุริโยทัยที่กล้าหาญ และยอมพลีชีพเพื่อสามี ส่งผลให้มีแต่คนจดจำคุณงามความดีของนาง ดังปรากฏในข้อความว่า

มีคุณยิ่งใหญ่ไพศาล	นารีสคราญ
อาจหาญปรีชากล้าใจ	
เช่นพระนางสุริโยทัย	พระนางทรงไส-
คอกชชีพลดแทนเธอ	
ภักดีสามีเสมอ	ชื่อสัตย์จึงเลอ
เลิศเธอคือหญิงจริงจัง	
หญิงดียอมพลีชีวิ	ขึ้นชื่อลือดัง
ชื่อยั่งยืนขงคงมี	

(นารีสมนบดี หน้า ๒)

จากตัวอย่างข้างต้นนี้เห็นได้ว่าผู้แต่งให้ความสำคัญแก่วีรสตรีของชาติด้วย อาจเพราะบุคคลเหล่านี้ล้วนทำประโยชน์เพื่อแผ่นดิน แม้จะเป็นคนของภาคกลางก็ตาม

ค. ยกตัวอย่างคนดีในท้องถิ่น ดังเรื่องมงคลประชาราษฎร์ ผู้แต่งสอนให้ผู้อ่านเอาอย่างนักศึกษาที่ชื่อจอนซึ่งมีแต่คนรัก สาเหตุเกิดจากใช้แต่ถ้อยคำสุภาพ ไม่ช่างนินทา ไม่พูดให้ร้ายหรือพูดขวางคอใคร พูดให้คนพาลกลับตัวได้ พูดดีกับทุกคน พูดแต่คำสัตย์และพูดจริงจัง ดังนี้

คนผู้หนึ่งฟังเข้าใจสมัยก่อน	ชื่อนายจอนอนุรักษ์นักศึกษา
พูดอะไรน้ำคำเป็นสัมมา	ใช้วาจาสุภาพไม่หยาบคาย
มีศีลธรรมสัมมาคารวะ	ไม่เกะกะระรานท่านทั้งหลาย
ไม่พูดจาเบ็ดเตล็ดระเค็ดคาย	ไม่ให้ร้ายกับใครในวาจา
ใครทำดีทำชั่วตัวของเขา	ไม่เก็บเอาเรื่องราวมากล่าวหา
แก่เป็นคนพูดมากฝิปากกล้า	ออกวาจาเป็นทองคนต้องการ
พูดให้คนระงับดับทุกเข็ญ	พูดให้เป็นสมบัติพิสดาน
พูดเป็นหอกเป็นดาบปราบคนพาล	พูดหักรานโจรกรรมไม่ยำยี้
ไม่พูดขวางคอทะเลาะเพื่อน	ไม่พูดเบื้อนหยามเหยียดเทียวเสียดสี
นั่งกับใครพูดความล้วนงามดี	สามัคคีต่อตรงกับวงศ์วาร

ใครจะจนจะมีแก้ดีหมด	คนใจคดแก้ไม่ง้อขอสมาน
ไม่พอใจรักใคร่ข้างฝ่ายพาล	ไม่ต้องการเสวนาสมาคม
ถ้าพบจวนสวนทางขวางพักตรา	แก้พูดจาสุจริตสนิทสนม
แม้ในจิตต์ไม่คิดสมาคม	ส่วนการมพูดจาเหมือนอารีย์
พบกับเด็กผู้เฒ่ากล่าวเสมอ	ไม่พลั้งผลอให้ออกนอกวิถี
ชนหญิงชายทั่วไปในท้องที่	เกรงความดีไม่ทำให้รำคาญ
พวกศัตรูหมู่มุร้ายไม่ทำภัย	ทั้งเกรงใจทั้งรักสมักรสมาน
ถ้ามีกิจเพื่อนช่วยอำนวยความสะดวก	ทั้งชาวบ้านพี่น้องต้องพร้อมเพรียง
เพราะด้วยเหตุปฏิบัติความสัจจเชื้อ	ชนนับถือว่ามีชื่อเสียง
กล่าววาทีภิปรายไม่พริ้งเพรียง	ใช้สำเนียงแต่สิ่งที่จริงจัง
คนเช่นนี้ควรเราเอาเป็นครู	ได้รับรู้สืบสายมาภายหลัง
วาจาดีมีผลคนไม่ชัง	เป็นที่ตั้งความสุขไม่ทุกข์ใจ

(มงคลประหารราษฎร์ หน้า ๒๘ - ๒๙)

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการยกตัวอย่างคนดีในท้องถิ่นนี้ ผู้แต่งต้องเลือกคนที่เหมาะสม หรือเป็นคนดีอย่างแท้จริง เนื่องจากผู้อ่านย่อมรู้จักคนในสังคมของตน หากเลือกคนที่ไม่ดีจริงย่อม ทำให้คำสอนไม่น่าเชื่อถือหรือทำให้ผู้อ่านต่อต้านคำสอนได้

ง. ยกตัวอย่างตัวละครที่ประพฤติไม่ดี ดังเรื่องคำกลอนสอนประชาชนสอนหญิงไม่ให้ประพฤติตนเหมือนนางโมราที่มาสามิเพื่อหนีตามโจรป่า ดังปรากฏในข้อความว่า

<u>อย่าให้เหมือนโมราเมื่อคราคลาด</u>	ไปประพาสเที่ยวป่าพาคู่สม
คิดนอกใจสามิที่เคยมช	ไปภิรมย์โจราเอามาเชย
หล่อนอากาศมาดร้ายชายผู้ตัว	ไปยอมตัวให้พาลอนิจจาเอย
เอาพระขรค์ฟันสามิที่ชมเชย	นางก็เลยลวนลามตามโจรัง

(คำกลอนสอนประชาชน หน้า ๒๒)

มีข้อสังเกตว่าตัวละครที่ผู้แต่งอ้างถึงมักเป็นตัวละครสำคัญในวรรณคดีไทย ภาคกลางหรือบุคคลสำคัญของภาคกลาง อาจเพราะผู้แต่งได้รับอิทธิพลจากการอ่านหนังสือวัดเกาะ ของภาคกลางที่แพร่สู่ภาคใต้หรือจดจำได้จากการฟังนิทานชาดกหรือเรื่องเล่าต่าง ๆ การสอนให้ทำตามหรือไม่ทำตามคนเหล่านี้จึงน่าเชื่อถือ และน่าปฏิบัติตาม

๕.๒.๓ ยกนิทานเป็นอุทาหรณ์ การยกนิทานมีทั่วไป เช่น เรื่อง *พลเรือนสอนบุตร* ผู้แต่งยกนิทานมาเป็นอุทาหรณ์สอนผู้ชายที่ไว้ใจภรรยามากเกินไป ผู้แต่งเล่าเรื่องของนายพรานผู้หนึ่งที่ไปล่าสัตว์ในป่าจนพบกับเสือ เสือกลัวว่านายพรานจะล่าสัตว์จนหมดป่า จึงขอจับสัตว์มาให้ นายพรานเอง แต่มีข้อแม้ว่าห้ามนายพรานนำเรื่องการจับสัตว์ไปแพร่พรายให้ผู้อื่นรู้ โดยเสือนำดอกไม้แห้งมาวางไว้แล้วบอกนายพรานว่าหากมีกิ่งไม้งอกออกมา ๓ กิ่ง แสดงว่านายพรานผิดสัญญา เสือจะฆ่านายพรานเสีย วันหนึ่งภรรยาของนายพรานเห็นนายพรานไม่ถืออาวุธไปล่าสัตว์เหมือนเคย ก็สอบถามนายพราน นายพรานจึงเล่าความลับให้ภรรยาฟังพร้อมทั้งกำชับภรรยาไม่ให้เล่าความลับให้ผู้อื่นฟัง การเล่าความลับให้ภรรยาฟังครั้งนี้ ส่งผลให้ดอกไม้งอกออกมา ๑ กิ่ง วันต่อมาแม่ยายเห็นนายพรานแบกกวางกลับมาทั้ง ๆ ที่ไม่มีอาวุธก็นึกสงสัย จึงไปซักไซ้ไล่เลียงกับภรรยาของนายพราน เมื่อนายพรานไปหาเสือกก็เห็นดอกไม้งอกออกมาอีก ๑ กิ่งจึงรู้ว่าภรรยานำความลับไปเล่าให้ผู้อื่นฟัง วันต่อมานายพรานไปหาเสือกอีก คราวนี้เห็นดอกไม้งอกออกมาจนครบ ๓ กิ่ง สันนิษฐานได้ว่าแม่ยายนำความลับไปเล่าให้เพื่อนบ้านฟัง สุดท้ายเสือกก็ฆ่านายพราน ผู้แต่งสอนว่าผู้ที่ไว้ใจบุตรและภรรยาอย่าใจเกินเหมือนนายพราน

จากข้อมูลข้างต้นเห็นได้ว่าการสอนโดยอ้างอิงหรือยกตัวอย่างอิงกับบริบทสังคมร่วมสมัยมากขึ้น เช่น การอ้างอิงคำสอนของสุนทรภู่ เพราะคนในชุมชนชื่นชอบผลงานของสุนทรภู่ หากอ้างอิงคำสอนของสุนทรภู่ก็น่าจะทำให้เนื้อหาคำสอนน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น หรือยกตัวอย่างคนในชุมชนที่ผู้อ่านน่าจะรู้จักหรือคุ้นเคยเป็นอย่างดี เพื่อให้ผู้อ่านเห็นแบบอย่างที่ดีชัดเจน

๕.๓ สอนโดยบอกผลของการกระทำ

การสอนโดยบอกผลของการกระทำ คือ บอกผลที่จะได้รับว่าดีหรือร้าย มีรายละเอียดดังนี้

๕.๓.๑ สอนให้เห็นผลของการประพฤติดี ผู้แต่งมักยกเรื่องสวรรค์มาเล่าเพื่อให้ทำดี หรือชี้ให้เห็นผลที่ได้รับในปัจจุบัน เช่น หากทำดีจะพบแต่ความสุขความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต แม้ตายไปก็จะได้ขึ้นสวรรค์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑) **สอนให้เห็นผลของการรักษาศีลและบริจาคทาน** ดังเรื่อง *สุภามิตพ่อหม้ายสอนบุตรสองสอนว่าสามีภรรยาที่ชวนกันบริจาคทานและตั้งอยู่ในศีลห้า* เมื่อมีบุตร บุตรนั้นจะเก่งกว่าบิดา สามีภรรยาที่ทำความดีจะได้ไปเกิดบนสวรรค์ซึ่งมีแต่ความสุข ดังนี้

แม้มีทรัพย์เจ้าอุตสาห์ศรัทธาจิตต์	ชวนคู่คิดบริจาคให้มากหลาย
ยกทูนหัวผิวเมียอย่าเสียดาย	วาจายกอบนบเคารพทาน
กระทำดวงมนโรสให้สไล	ตั้งอยู่ในศีลห้าทั้งกล้าหาญ
แม้พ่อแม่บริสุทธิ์บุตรบันดาล	ให้เชียวชาญศิลป์ยิ่งบิด

เมื่อตัวตายกายกลับปฏิสนธิ
 นวลสาว ๆ นับแสนสวยแขนอ่อน
 จะนำผลส่งให้สมชมอัปสร
 ร้องเพลงพอรำถวายไม่วายวัน
 (สุภานิตพ้อหม้ายสอนบุตรสอง หน้า ๑๖)

๒) สอนให้เห็นผลของการเป็นแบบอย่างที่ดี ดังเรื่องเตือนใจคำกลอนสอนว่าหาก
 บิดามารดาเป็นคนดี บุตรที่เกิดมาย่อมมีปัญญาบริสุทธิ์และปราศจากโรคภัย ดังนี้
 เมื่อพ่อแม่ใจคอบริสุทธิ์
 กรรมพันธุ์มารดาและบิดา
 ทั้งโรคภัยไข้เจ็บก็ไม่มี
 จำไว้เถิดแม่หญิงทุกสิ่งว่า
 ถึงมีบุตรไม่ต้องนั่งเฝ้าสั่งสอน
 จะชอกซอนถึงบุตรสุดปัญญา
 พร้อมผัวดีเมียดีบุตรธิดา
 จะสุขาสุโขเดโชชัย
 (เตือนใจคำกลอน หน้า ๑๗)

๓) สอนให้เห็นผลของความขยัน ดังตัวอย่างเรื่อง มงคลประธาราชภูริ์สอนว่าผู้ที่
 ขยันทำงาน และตั้งมั่นอยู่ในคุณงามความดี จะมีชีวิตที่เป็นสุขเหมือนได้ขึ้นสวรรค์ ดังนี้
 โภกทรัพย์สมบัติไม่ขัดข้อง
 ไม่มีภัยพาลมาอำยัย
 เหตุเพราะทำสัมมาอาชีพะ
 ทั้งเจ้านายเพื่อนบ้านไม่ผลาญใคร
 จักว่าได้สวรรค์จวบนี้
 ต่อไปหน้าอนาคตถึงดงาม
 ญาติพวกพ้องอ้อมชูมากงูจิ
 กินก็อยู่สบายไม่ร้อนใจ
 ไม่เกะกะขัดขวางหนทางไหน
 คิดตั้งใจก้าวหน้าพยายาม
 เพราะวิถีเดินสบายไม่เสียนนาม
 คงจะตามไปสนองให้คล่องกลาย
 (มงคลประธาราชภูริ์ หน้า ๑๗)

๕.๓.๒ สอนให้เห็นผลของการประพฤติไม่ดี ผู้แต่งมักยกเรื่องนรกมาขู่เพื่อไม่ให้ทำชั่ว
 หรือบอกผลที่ได้รับในปัจจุบัน เช่น หากทำไม่ดีจะพบแต่อุปสรรคขวากหนามในการดำเนินชีวิต
 มีแต่ความทุกข์ หรือมีแต่คนรังเกียจ เมื่อตายไปจะตกนรก ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑) สอนให้เห็นผลของการอกตัญญู ดังเรื่องคำกลอนสอนใจ สอนว่าผู้ที่อกตัญญูต่อ
 บิดามารดา เช่น มีนิสัยหยาบซ่า มักค่าว่า หรือข่มเหงน้ำใจ เมื่อตายไปจะต้องตกนรกหมกไหม้
 ต้องนอนลอยคอในกระทะทองแดง ดังนี้

ลูกบางคนใจร้ายคล้ายกับสัตว์
 พ่อแม่ด่ามันด่าด่ากันไป
 คนเช่นนั้นคงตกนรกลึก
 ผู้ทำดีผลต้องสนองตัว
 พุดคำขัดมารดาหน้าไว้ไหน
 มันขัดใจจะไม่ฮึกไม่กลัว
 ไม่ต้องนึกโลกกันต์ควันกุ่มหัว
 ใครทำชั่วต้องทนผลที่ทำ

ถ้าเชื่อพระจระซึ่งโทโส	ตรวจให้รู้ว่าข้อนั้นมันเป็นกรรม
เพื่อนพี่น้องทั้งหลายอย่าได้ทำ	กรรมเหลือกรรมๆ ว่ามารดาเอง
ถึงไม่ทาบไม่ตีให้หัวแตก	พูดทบแทกกับปากบาปลากเขลง
ไม่ต้องมัดต้องพาไปหาเอง	ลงในเพลิงน้ำร้อนนอนถกคอก
	(คำกลอนสอนใจ หน้า ๑๘)

๒) สอนให้เห็นผลของการคบชู้ ดังเรื่องศิลป์คำกลอนสอนใจสอนว่าหากคบชู้
จะต้องป็นต้นจิวซึ่งได้รับแต่ความทุกข์ทรมาน ต่อมาก็เกิดเป็นกะเทย ดังปรากฏในข้อความว่า

เขาจับเข้าทำโทษแสนโหดกริ้ว	ให้ขึ้นจิวหนามหนาพาลนลาน
ให้ผู้หญิงโลดวิ่งขึ้นรัวราน	ผู้ชายคลานขึ้นตามหนามทิ่มแทง
ตกลงมามีหมาคอยถ้ำรับ	มันฉวยจับขบกัดสะบัดแรง
โลหิตย่อยเรียรดสาดแลแดง	เขาฟันแทงเจ็บชำระกำจอง
จงกลัวเวรเวรอย่าได้ทำ	จะเป็นกรรมคิดตัวให้มัวหมอง
ทนทุกข์เวทน่าน้ำตานอง	อย่าเฝ้าปองผู้ชายที่หมายเซย
จากรนกรเวียนวกลเป็นมนุษย์	อับเฉามีเวรเป็นกะเทย
ไม่รู้สรีระเรื่องเพศเจตต์เสย	พวกเราเอยจงกลัวความชั่วช้า
	(ศิลป์คำกลอนสอนใจ หน้า ๓๖-๓๗)

๓) สอนให้เห็นผลของการทำผิดกฎหมาย ดังตัวอย่างเรื่องกรรมกิเลสคำกลอนสอน
ให้เห็นผลที่ได้รับจากการฆ่าผู้อื่นว่าจะต้องถูกประหารชีวิต หรือติดคุก ดังนี้

ในกฎหมายวางโทษหลายโศคนัก	ใครสมักรจิตต์จงปลงเจตน์ฆ่า
ก็มีโทษให้ตายตามนั้นนา	ถัดลงมาจำคุกทุกข์พัพพัน
	(กรรมกิเลสคำกลอน หน้า ๖)

เรื่องสุรายาเสพติดสอนให้เห็นผลที่ได้รับจากการขายหรือเสพยาเสพติดว่าจะต้อง
ติดคุกหรือถูกประหารชีวิต ดังปรากฏในข้อความว่า

แต่โดยมากได้ผู้สูบและผู้ส่ง	ผู้ผลิตคงไม่หมดเหยือกกฎหมาย
พระราชบัญญัติยาเสพติดโทษถึงตาย	ทั้งผู้ขายผู้ส่งนั้นตรงกัน
	(สุรายาเสพติด หน้า ๑๗)

๔) สอนให้เห็นผลของการเป็นแบบอย่างที่ไม่ดี ดังตัวอย่างเรื่องนานาสุภายิต ๒ สอนว่าหากบิดามารดาเป็นคนชั่ว เช่น เสพอบายมุข มีนิสัยคือร้อน หรือมีนิสัยคดโกง บุตรย่อมเป็นคนชั่วด้วยเหมือนกับพืชที่ให้ผลตามพันธุ์ ดังนี้

พ่อแม่ไฟลูกมันปอดต่อชีวิต	เพราะผลติดกรรมพันธุ์กันทั้งสอง
พ่อแม่คือลูกต้องค้ำพาลลำพอง	แม่นใครรองผมต่อขอพอนัน
พ่อแม่เหล่าลูกมันตาลต้องพาลผิด	คงต่อติดสืบเถาเป็นเหล่าหลาน
พ่อแม่ โกงลูกต้องกินลิ้นด้วยกัน	เหมือนพืชพันธุ์ผลไม้มคงไม่เปลี่ยน

(นานาสุภายิต ๒ หน้า ๒๓)

จากที่กล่าวมาทำให้เห็นว่าการสอนโดยบอกผลของการกระทำยังอิงกับความคิด ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาอยู่ ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้อ่านรู้สึกกลัว ทั้งเป็นการฝึกกายใจให้ตั้งมั่นอยู่ในความดีงามตามอุดมคติของพุทธศาสนา อย่างไรก็ตาม การอิงกับคติทางพระพุทธศาสนาไม่เข้มข้นเท่ากับอดีต อาจเนื่องจากคนยุคปัจจุบันไม่ค่อยเชื่อเรื่องดังกล่าว เช่น ผู้แต่งเรื่อง*คำกลอนสอนประชาชน*กล่าวว่า “แต่มาสมัยนี้ใครมีกลัว ขอให้ชั่วเมืองผีดีเมืองคน” (หน้า ๑๖) แม้กระทั่งผู้แต่งที่เป็นพระสงฆ์เองก็มีความเห็นว่าชาวบ้านในสังคมสมัยที่แต่งไม่ค่อยศรัทธาในพระพุทธศาสนา แม้จะเทศนาเรื่องศีลห้าก็ไม่ค่อยสนใจฟัง ครั้นพระไม่ตำหนิก็ยิ่งหลงระเริงไปกับกิเลสตัณหา ดังที่ว่า “มายุคนี้พี่เพื่อนเหมือนไม่เอา ตัวของเราก็ไม่ว่าพาให้แรง” (กตัญญูคำกลอน หน้า ๘) ผู้แต่งเรื่อง*กายสังขารสติ* แนะนำให้เชื่อบ้างจะได้เร่งทำความดี เพื่ออ่านรศวรรค์มีจริงจะได้ป้องกันตัวเมื่อตายไป ดังปรากฏในข้อความว่า “เพื่อนรศวรรค์นั้นมิจริง ได้ฟังฟังกุสะลิ่งจะไม่นั่งหนาว” และ “ดีกว่าหลงมงายไม่กันตัว นึก ๆ กลัวกันไว้จะได้ปลอดภัย” (กายสังขารสติ หน้า ๕)

อนึ่ง การสอนโดยบอกผลของการกระทำที่อิงทั้งคติทางศาสนาและระบบกฎหมายนี้น่าจะช่วยควบคุมคนในสังคมได้บ้าง เนื่องจากทั้ง ๒ ทางเป็นของคู่กัน ดังที่พระนิติธารณ์พิเศษ (๒๔๗๕: ๕๕ - ๑๐๕) กล่าวว่าศีลธรรมกับกฎหมาย ต่างก็มุ่งหมายให้มนุษย์เป็นคนดี หรือประพฤติในทางที่ดี กฎหมายใช้กับทางโลก แต่ศีลธรรมอาจใช้ได้ทั้งทางโลกและทางธรรม เช่น ศีลข้อที่ ๑ ห้ามไม่ให้ฆ่าสัตว์ เพราะผิดพุทธบัญญัติ แต่หากฆ่าเพราะตนเป็นเจ้าของก็ไม่ผิดกฎหมาย การรู้ทั้ง ๒ ทางช่วยให้มนุษย์ปฏิบัติตามทำนองคลองธรรมได้ แต่หากต้องให้รู้อย่างใดอย่างหนึ่ง การรู้เพียงศีลธรรมก็ยังดีกว่ารู้เพียงกฎหมาย เพราะหากศีลธรรมอยู่กับฝ่ายใดก็กลายเป็นผู้ที่ประพฤติชอบเปรียบเหมือนศีลธรรมเป็นตัวเรือ กฎหมายเป็นเครื่องประกอบที่ทำให้เรือมั่นคง

อย่างไรก็ตาม ในการจัดระเบียบสังคมภาคใต้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการสอนให้เห็นผลของการปฏิบัติตามคำสอนที่อิงคติทางศาสนาน่าจะสัมฤทธิ์ผลกว่าอิงระบบกฎหมาย เนื่องจากชาวใต้กลัวตกรรณมากกว่ากลัวกฎหมาย ดังที่ประมวล มณีโรจน์ (๒๕๓๗: ๖๕) กล่าวถึงการ

ควบคุมโจรไว้ว่าต้องควบคุมด้วยบรรทัดฐานทางสังคม เพราะโจรกลัวความชั่วมากกว่ากลัวผิดกฎหมาย คนในสังคมไม่ตำหนิคนที่ทำผิดกฎหมายมากกว่าคนที่ประพฤติผิดบรรทัดฐานของสังคม

๕.๔ สอนโดยใช้ภาพพจน์

วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” นิยมสอนโดยใช้ภาพพจน์เหมือนสมัยโบราณ เพียงแต่ผู้แต่งใช้ภาพพจน์ที่ชาวใต้เข้าใจง่ายขึ้นโดยไม่ต้องตีความ ดังนี้

๕.๔.๑ สอนโดยใช้ภาพพจน์อุปมา มีทั่วไป เช่น เรื่องคำกลอนสอนประชาชน ผู้แต่งแนะนำผู้หญิงให้รีบแต่งงาน โดยเปรียบผู้หญิงที่ไม่มีสามีว่าเหมือนนกเขาที่ถูกขังอยู่ในกรงทั้งวัน ต้องเป็นสิวเป็นฝ้าเพราะเป็นทุกข์ ได้แต่นั่งมองผู้อื่นจนกว่าจะตาย ดังนี้

ถึงสตรีก็เหมือนกันเช่นนั้นแน่	ให้ถามแลนารีที่ไม่มีผี
ตัวพึ่งตนๆจะหามาพึ่งตัว	ดิกับชั่วระคนคนกันไป
เหมือนนกเขานายขังนั่งฝ้าบ้าน	คิดแต่ร่างกรงทองไปช่องไหน
พอพลบค่ำจันรำสุริโยทัย	ต้องอยู่ในกรงขังนั่งคอยแล
พอรุ่งเช้าก็ฝ้าแต่ในกรง	จันเห็นคงไม่ซ้ำหน้าเป็นแผล
ต้องเป็นสิวเป็นฝ้าคอยท่าแล	เป็นเที่ยงแท้ฝ้ากรงคงจะตาย

(คำกลอนสอนประชาชน หน้า ๑๑)

เรื่องศีลห้าภายิต ผู้แต่งเปรียบผู้ที่มีนิสัยเกียจคร้านว่าเหมือนนิสัยของไก่จุก (ไก่โต้งตัวผู้) บางตัวที่ไม่ยอมขี้เขี่ยหาอาหาร จ้องแต่ขโมยกินข้าวในยุ้งของชาวนา เมื่อชาวนาเอาไม้ไล่ตี จึงบินหนีไป แต่ก็กลับมาอีกจนเจ้าของต้องใช้มีดไล่ฟัน ดังนี้

ถ้าเราคิดเราทำเราน่าลูก	เหมือนไก่จุกอดสำหับลำน้าเมียเขี่ย
เป็นพ่อร้านย่านอนแลหงอนเมีย	อดสำหับเขี่ยเหนียงตึงเหมือนหนึ่งไก่
ถูกตัวช่างที่ขมอมตามห้องข้าว	บินเกาะเต้าปากจ้วงดวงเอาใหญ่
เจ้าของเห็นเอาไม้ไล่ไปไล่ไก่	ความตกใจบินพรวดสู่ดิน
เงิ่งกันกันตั้งแต่เข้าจนมาเที่ยง	อาหารเลี้ยงในกระเพาะก็หมดสิ้น
เห็นแต่จ้วงง่ายๆไม่ได้กิน	คำเข้าบินขึ้นร้านเหนียงล้านแวง
รุ่งขึ้นเช้าเจ้าของไม่ทันเห็น	ลอบขึ้นกินเหนียงตันชั้นเสียงแผ้ว
เจ้าของเห็นหว่าร้ายไม่ไว้แล้ว	จะไม่แคล้วอ้ายได้มาโรคอ
อันคนเราอย่าเอาอย่างไก่ตัวนั้น	นิสัยมันชั่วซ้ำหนักหนาหนอ
ถึงลอบลักมาได้ก็ไม่พอ	เราซื้อขอกันกินเพื่อนยินดี

(ศีลห้าภายิต เล่ม ๒ หน้า ๒๕)

มีข้อสังเกตว่าเมื่อจะสอนเรื่องใดผู้แต่งมักเปรียบเทียบกับของหลายสิ่งมากขึ้น เช่น เรื่อง *ชัชภายิต* ผู้แต่งกล่าวถึงผู้ชายที่ไม่มีแม่เรือนว่าเหมือนต้นไม้ที่ไม่มีรากแก้ว ทรัพย์สินที่หายไป แหวนที่ขาดหัว ท้องฟ้าไม่มีพระอาทิตย์ ไม้เวลาที่เลือกพลอย ลูกนกที่ขาดแม่ อาหารที่ขาดเกลือจนแมลงวันหยอดไข่ข้าง ช้างไม่มีงา มืดไม่มีด้าม และเรือไม่มียางชัน ชายที่มีแม่เรือนจึงควรรู้จักดูแลเอาใจใส่อีกฝ่าย ดังตัวอย่างการใช้ความเปรียบต่อไปนี้

อันแม่เรือนเปรียบเหมือนกับรากแก้ว	เสียรากแล้วกิ่งใบไม้ไฟศาล
เพราะขาดผู้เก็บดับสำหรับการ	ปรุงอาหารเก็บกวาดเสื่อสาคนอน
อันพ่อเรือนที่ดีมีผาสูก	มีแต่ทุกข์ใหญ่ยิ่งกว่าสิงขร
ถ้าหาไม่มีแม่เรือนเป็นเพื่อนนอน	ความเดือดร้อนมากอย่างทางครอบครัว
ขาดแม่เรือนเหมือนเสียเงินตั้งแสน	เปรียบเหมือนแหวนทองดีไม่มีหัว
เป็นทองคำตกต่ำเป็นตะกั่ว	ดังหมอกมัวมืดมิดปิดดวงจันทร์
มีแม่เรือนเสมือนทินกร	แสงอ่อนๆส่องหล้าณภาสวรรค์
กลีบเมฆกริบเบิกขยายจายจากกัน	ตอนกลางวันแจ่มแจ้งแตกแสงทอง
ฝูงปีกยิบบินจากต้นพฤกษา	แสงหาผลไม้ไม่มีมัวหมอง
เด็กไม่แม่คนแก่ไม่เมียครอง	เหมือนแหวนทองธรรมชาติขาดหัวพลอย
ยังแต่ชายถ้าไม่มีแม่เรือนแล้ว	เหมือนดวงแก้วแตกอ้าราคาถอย
เปรียบแม่ไก่ใจเขลาจวนเอาพลอย	จึงค่อยๆ ค่อยๆ เชี่ยดินเกลี่ยเลย
ของที่ดีมีอยู่กับผู้ประดับ	ไม่ผู้รับรู้ใช้สูญหายเฉย
เพราะยังแต่ผู้ชายเขาไม่เคย	ถ้าได้เซยได้ใช้ไม่ร้อนใจ
ยังแต่ชายไม่หญิงยิ่งทุกข์หนัก	เหมือนเรือนหักไม่มีที่อาศัย
ถ้าไม่มีแม่เรือนเหมือนจะขาดใจ	ขาดอะไรมิได้หามาชดเชย
เปรียบลูกนกกำพร้าคอยหาแม่	เพราะเคยแผ่เหยื่อหาเอามาเพื่อ
แม่เรือนยังเพื่อนหวังไม่รู้เบื้อ	ของขาดเหลือหาบขนมามาจนพอ
ขาดแม่เรือนเหมือนขาดเกลือจืออาหาร	ของคาวหวานถอยรสหมดและหนอ
เปรียบปลาเนื้อถ้าเกลือจือไม่พอ	ไม่นานก็เหม็นเน่าโยนเข้าไฟ
ถ้าตากแดดตากลมบ่มเอาไว้	แมลงวันได้ช่องจอดเข้าหยอดไข่
เป็นตัวหนอนซอนกินสิ้นเนื้อใน	เพราะเกลือใส่เนื้อสดหมดสิ้นครัว
เหมือนช้างพลายไม่งาค่าไม่มาก	ถึงแหวนนาคค่าดีเพราะมีหัว
มืดไม่มีด้ามลำบากใช้การครัว	สร้างเรือรั่วไม่หย่าชันมันขึ้นคอง

(ชัชภายิต หน้า ๒๖ – ๒๗)

๕.๔.๒ สอนโดยใช้ภาพพจน์บุคคลวัต บุคคลวัต (Personification) คือ ภาพพจน์รูปแบบหนึ่ง กำหนดให้สิ่งซึ่งไม่ใช่มนุษย์มีสถานะเป็นมนุษย์ บุคคลวัตอาจใช้เป็นบางส่วนของเนื้อเรื่อง หรือใช้เป็นโครงสร้างของเรื่องทั้งเรื่องก็ได้ (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๒: ๒๘๓ - ๒๘๔)

วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ที่สอนโดยใช้ภาพพจน์บุคคลวัต เช่น เรื่อง *สร้างความคิดหนีความชั่ว* ผู้แต่งต้องการสอนผู้อ่านให้ขยันทำงาน จึงกำหนดให้นามธรรม คือ “ความเกียจคร้าน” และ “ความเพียร” เป็นภรรยาของชายผู้หนึ่งเพื่อเปรียบเทียบให้เห็นข้อดีและข้อเสียของการแต่งงานกับหญิงทั้งสองนี้ สรุปได้ว่าหากได้นางเกียจคร้านมาเป็นภรรยา ย่อมทำให้ครอบครัวล่มจม ในขณะที่หากได้นางเพียรมาเป็นภรรยา ย่อมทำให้ครอบครัวเจริญรุ่งเรือง ดังนี้

อีกเกียจคร้านงานการของท่านเล่า	เกียจคร้านเฝ้ากอดคอกลู่อยู่ทุกแห่ง
นางเกียจคร้านอย่าคบประจบประแจง	มันมัวแกล้งให้กลัวอิศวรดี
จะลุดจากที่นอนมันค้อนว่า	อย่าพียายอยู่ประโลมกับโถมศรี
อีกเกียจคร้านมันเฝ้าแต่เช้าซี	ตื่นขึ้นทีจะทำงานเกียจคร้านมา
มันบอกว่าหนานักพักอีกครู่	สายขึ้นหนัวร์้อนพักก่อนหนา
พอดอนเที่ยงบอกว่าเที่ยงแล้วพียา	รอเวลาตอนบ่ายได้ทำกัน
ตกตอนบ่ายใช้ชีวิตกับพียา	รอเวลาพຽนี้เกิดพียัน
เอ๊ะ นางนี้ผลัดไว้ได้ทุกวัน	กลับหลังหันตะผางไถ่นางไป
มัวแต่เฝ้าเช้าซีอื้อต่อแหล	ไม่ใกล้แค่หมดรักจึงผลักไส
ได้แต่เฝ้าเข้ายวนจนกวนใจ	ทรัพย์สินหมดไปเพราะพันพัวอิศวรดี
งานคือเงินเงินคืองานบันดาลสุข	จะสนุกกับมึงถึงไหนนี่
ไปมึงไปอยู่ไหนก็ตามที	บอกตามดิงามสรรพออย่ากลับมา
หาสาวเพียรพยายาม ไม่หยาบหยาบ	เข้าก็กราบให้ทำงานอย่าคร้านหนา
ไม่ทันรุ่งตักน้ำล้างเท้ามา	ให้พียาสุขกายสบายใจ
ยื่นจอบพรว้าพร้อมแล้วให้เฝ้าถาง	พียาได้นางเพียรมาคู่อาศัย
ถึงแม้ความเหนื่อยยากมาจากใจ	เพียรทำไปผลสุดท้ายก็ได้ดี

(สร้างความคิดหนีความชั่ว หน้า ๑๔ - ๑๕)

เรื่อง *พลเรือนสอนบุตร* ผู้แต่งกำหนดให้อวัยวะต่าง ๆ มีพฤติกรรมเหมือนมนุษย์ที่มีค่านิยม เรื่องความทันสมัยตามกระแสสังคม เช่น พันต้องการพันทอง จมูกขอยาคนขึ้นดีไว้สุดคม หูอยากได้เงินมาเหน็บไว้ ตาต้องการแว่น ผมต้องการน้ำหอม และหมวกเท้าต้องการรองเท้าและถุงเท้า ผู้แต่งเตือนสติว่าหากไม่ขยันก็ไม่สมหวังในสิ่งเหล่านี้ ดังนี้

พินว่าข้าไม่เคยขลิบไม่ได้	ขอทองใบใส่ให้สองสามชั่ง
จุมูกว่าข้าหายใจทุกนาที	ขอยานต์ถู่ชั้นดีมีราคา
หูรื่องว่าข้าขอฟังเสียงทั้งหลาย	ต้องเอาเงินและให้ทั้งซ้ายขวา
ส่วนจักษุทั้งสองรื่องทำมา	สำหรับข้าพอใจจะใส่แว่น
เกษาว่าข้าจะใส่น้ำมันหอม	ประกอบพร้อมหมวกด้วยอันสวยแสน
เท้ารื่องว่าข้าขอเกือกถูงเท้าแทน	เดินเหยียบแผ่นดินคลไม่มลทิน
พรรณนาย่อยย่อพอรู้สึก	แม้จะนึกไปมากไม่อย่าขลิบ
แผนกหนึ่งทีปากอยากจะกิน	นับไม่สิ้นเป็นเบือเหลือประมาณ
ตั้งพระพุทธรูวาทีซี้ได้ขาด	ว่าเป็นทาสคัณหาร้าสังขาร
ถ้ามือหุดดินหุดจะอดนาน	ไม่อาหารถ่วงท้องต้องนอนคราง
อยากจะมีทรัพย์มากให้ปากเพียร	ได้เพราะทำจำเพราะเรียนเตียนเพราะถาง
รื่องอาหารการกินสิ้นทุกอย่าง	ใครละวางไม่กินจะสิ้นชนม์

(พลเรือนสอนบุตร หน้า ๑๔)

๕.๔.๓ สอนโดยใช้แนวเทียบ แนวเทียบ (Analogy) คือ การเปรียบเทียบเรื่องราว พฤติกรรม หรือสภาพใด ๆ ที่มีลักษณะเหมือนหรือต่างให้เข้าคู่กัน (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๒: ๒๗๑) การสอนโดยใช้แนวเทียบมีในเรื่อง *กิลีสคำกลอนคำกลอน คติธรรมคำกลอน ๒* เป็นต้น เช่น เรื่อง *คติธรรมคำกลอน ๒* ผู้แต่งใช้แนวเทียบเป็นคู่ ๆ เพื่อสอนว่าทุกสิ่งในโลกนี้ย่อมเกิดมาคู่กัน เช่น มีคนใช้ย่อมมีหมอ มีศิษย์ย่อมมีครู มีโจรย่อมมีตำรวจ มีหนุ่มย่อมมีสาว มีแมลงย่อมมีเกสร และมี สรรเสริญย่อมมีนินทา หากเข้าใจกฎธรรมชาตินี้ก็จะเข้าใจสัจธรรมแห่งชีวิตมากขึ้น ดังนี้

มีคนใช้แล้วมีหมอพอเป็นคู่	เมื่อมีศิษย์แล้วมีครูอยู่หลากหลาย
เกิดมีโจรโพนทมิพไม่สิ้นนาย	ปราบไปรีหนีพ่ายขยายจร
เมื่อมีหนุ่มก็มีสาวเฝ้าเป็นคู่	มีดอกไม้แมลงอยู่คู่เกสร
มีลาภยศสรรเสริญเจริญพร	ลาภยศก่อนนินทาทุกขับุกเข้ามา
ทั่วทั้งสิ้นพิภพจบสากล	มีเหตุผลแม่นยำแน่หนักหนา
ของทั้งหลายได้คู่อยู่โลกา	ธรรมศาสนาสรรค์ไว้มั่นคง
ท่านผู้ใดในโลกดับโศกได้	พระว่าไว้มีธรรมไม่น่าหลง
สิ้นกิเลสคัณหามาไม่พะวง	เดินตามตรงตามรอยพุทธศุคสบาย

(คติธรรมคำกลอน หมอจูก หน้า ๓)

เรื่องเดือนหญิงมีผิว ผู้แต่งนำพฤติกรรมของนางมัทรี มเหสีของพระเวสสันดรมาเทียบเคียงกับพฤติกรรมของผู้หญิงยุคปัจจุบันซึ่งแตกต่างกันมาก ผู้แต่งกล่าวว่านางมัทรีเป็นผู้หญิงดี แม้สามีตระกล่าวปากก็คอยอยู่เคียงข้างสามี ในขณะที่ผู้หญิงสมัยนี้ หากเห็นว่าสามีได้รับความเดือดร้อนก็พร้อมที่จะทอดทิ้งทันที นางจะรีบแต่งกายสวยงามเพื่อหาสามีใหม่ ดังนี้

ตามเสด็จสมเด็จพระสามี	จากบุรีเมืองใหญ่ไปปากกว้าง
ประชาชนทุกปากพูดถากถาง	เรื่องเธอให้ท่านช่างแก้แปดพราหมณ์
เธอทำทานหวังผลกุศลใหญ่	แต่ท้าวกรุงสมุชชัยไม่ได้ถาม
เห็นแต่ยอดนารีมีทรัพย์สิน	สู้บุกป่าฝ่าหนามตามสามี
เวสสันดรกรรมอุ้มชาติพา	มัทรีอุ้มกัณหานารีศรี
ถ้าเป็นหญิงบางคนสมัยนี้	คงไม่ตามสามีให้เหนื่อยกาย
อยู่ในวังนั่งแต่งปากแดงจัด	ผมดกตัดคิ้วดำขำใจหาย
นุ่งสะเก็ดเปิดคอนั่งล้อชาย	ผิวไปเป็นไปตายไม่ใช่ดี

(เดือนหญิงมีผิว หน้า ๑๕)

จากตัวอย่างข้างต้นเห็นได้ว่าการสอนโดยใช้ภาพพจน์ช่วยเน้นย้ำให้เนื้อหาคำสอนที่เข้าใจยากเข้าใจง่ายขึ้น ทั้งช่วยอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรมให้ชัดเจนขึ้นด้วย

๕.๕ สอนโดยวิธีประชดประชัน

การสอนโดยวิธีประชดประชัน คือ ดูเหมือนขย่งส่งเสริมให้ทำ แต่จริง ๆ แล้วห้ามทำ สอนให้ทำในสิ่งตรงกันข้าม เป็นลักษณะเด่นของภาคใต้ที่ภาคอื่น ไม่มี เช่น เรื่องคำกลอนสอนใจ ผู้แต่งพูดจาขย่งส่งเสริมให้ชายที่มีนิสัยขี้ขลาดตาขาวไปบวชที่วัด โดยไม่ต้องสนใจบุตรและภรรยา ผู้แต่งแนะนำว่าเมื่ออยู่วัดก็ไม่ต้องรับรู้ว่าจะมีใครมาขโมยวัว เพียงแต่รอกินข้าวจากบาตรพระ ทรัพย์สินที่มีอยู่ก็ยกให้โจรเสีย หากทำได้จะมีชีวิตรอด โดยไม่ต้องสู้รบกับใคร ดังนี้

เกิดเป็นคนจนไม่ไหวใจอย่าลาค	เพื่อนอาฆาตหมกหัวอย่ากลัวหมิน
เอาวัวให้เขาไปได้ไหวกิน	ถ้ากลัวหมินเข้าวัดนอนคัคพุง
บวชเป็นพระละให้ฉลาดยืนบาตรฉัน	ลูกเมียขึ้นหักใจอย่าไปยุ่ง
เข้าไปอยู่ในวัดนอนคัคพุง	เพื่อนไม่ยุ่งวัวควายคงบายใจ
ตื่นแต่เช้าหาข้าวฉันมือละบาตร	เพื่อนไม่อาฆาตยิงหัวชิงวัวไถ
คงพาตัวอยู่รอดเพราะปลอดภัย	ลูกตามใจเมียตามใจคนไหนเอา

พาแต่ปากแต่พุงมุ่งเข้าวัด	ทรัพย์สมบัติวัวควายทิ้งให้เขา
ถ้าอยู่บ้านไม่ไทรอย่าใจเบา	ให้วัวเขาเราขัดเหมือนตัดมือ
	(คำกลอนสอนใจ หน้า ๑๓)

มีข้อสังเกตว่าการสอนโดยวิธีประชดประชันเสียดสี พบเพียงเรื่องคำกลอนสอนใจ อาจเกิดจากผู้แต่งกลัวว่าเมื่อแต่งแล้วจะสู้เรื่องภายิตสูงสอนหลานคำภายีซึ่งเป็นวรรณกรรมคำสอนภาคใต้สมัยโบราณไม่ได้ เพราะเรื่องนี้ผู้แต่งใช้กลวิธีที่เด่นมาก เป็นที่จดจำของผู้ฟังผู้อ่าน

จากตัวอย่างข้อ ๕.๑ - ๕.๕ ทำให้เห็นว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” มีกลวิธีการสอนส่วนหนึ่งสืบทอดมาจากอดีต อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่าการสืบทอดกลวิธีข้างต้นนี้ผู้แต่งพยายามอิงบริบทสังคมร่วมสมัยมากขึ้น เช่น หากสอนโดยอ้างอิงหรือยกตัวอย่าง นิยมอ้างอิงหรือยกตัวอย่างคำสอนของสุนทรภู่ เพราะรับรู้ว่ามีชาวบ้านชื่นชอบ หรือยกคนที่อยู่ในท้องถิ่นของตน หากสอนโดยบอกผลของการกระทำนิยมบอกผลที่ได้รับตามระบบกฎหมายรัฐธรรมนูญมากขึ้น หากสอนโดยใช้ภาพพจน์ มักใช้ภาพพจน์ที่ชาวบ้านเข้าใจง่าย บางครั้งก็นำของหลาย ๆ สิ่งมาเปรียบเทียบเพื่อให้ชาวบ้านเข้าใจอย่างกระจ่างชัดขึ้น ในขณะที่การสอนโดยวิธีประชดประชันเป็นกลวิธีที่ชาวใต้ชื่นชอบ และเป็นกลวิธีเดียวที่ไม่พบในวรรณกรรมคำสอนของภาคอื่น ทำให้เห็นว่ากลวิธีนี้มีความสำคัญ ผู้แต่งจึงยังคงใช้กลวิธีดังกล่าวต่อไป

๕.๖ สอนในรูปแบบนวนิยาย

นวนิยาย คือ งานเขียนที่มีลักษณะเป็น “เรื่องเล่า” ที่แต่งขึ้น โดยมีเจตนาให้เป็นบันเทิงคดีที่ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ผู้แต่งมักนำเสนอเหตุการณ์ สถานการณ์ สถานที่และตัวละครที่มีพฤติกรรมต่าง ๆ อย่างสมจริง

วรรณกรรมคำสอนต่างจากนวนิยายตรงที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อแนะนำสั่งสอน การสอนในรูปแบบนวนิยายนี้จึงเป็นเพียงการนำ “เรื่องเล่า” ที่สนุกสนานมาสอนผู้อ่านเพื่อให้ได้รับทั้งคติธรรมและความเพลิดเพลินใจ เช่น เรื่อง *หนามรัก* ผู้แต่งตั้งใจแต่งให้เป็น “นวนิยายคำกลอนสอนสตรี” (ปกหน้า) เพื่อสอนผู้อ่านไม่ให้เป็นเหมือนสำนวนที่ว่า “วัวหายแล้วล้อมคอก” ดังนี้

	ขอแสดงแต่งคำทำภายิต
มีรสล้ำค่าควรให้ชวนคิด	ได้ประคิษฐ์ด้วยเห็นไว้เป็นทาน
อันสตรีดีช่วยยามตัวสาว	จะโพลงพราวลอยลมชุกรวมหวาน
จึงเพียรพจน์บทกลอนไว้สอนอ่าน	เพื่อพินผ่านหวานคมของลมชาย

แม้ผิดพลาดบาทพลั้งครั้งหนึ่งแล้ว สุดจักแคล้วคลาดกล่าวให้ควาย
จะคิดคอกคอกหลักสุดจักคลาย ให้วูวหายหากอนันนอกทาง
(หนามรัก หน้า ๕ - ๖)

เรื่องหนามรัก มีแก่นเรื่องชี้ให้เห็นการตัดสินใจที่ผิดพลาดของหนุ่มสาวสมัยใหม่เพราะขาดความยั้งคิด ผู้แต่งวางโครงเรื่องที่เข้าใจได้ง่าย โดยเล่าเรื่องของนายเพชรชาวบ้านในจังหวัดตรังที่ประกอบอาชีพทอหิน แต่มีรายได้ไม่เพียงพอสำหรับจ่ายค่าเช่าบ้านและรักษามารดาซึ่งป่วยเรื้อรัง นายเพชรจึงหางานใหม่จนได้ทำงานที่ร้าน “เจ้าสรพสิน” ของนายเหนียวซึ่งเป็นพ่อค้าเมืองภูเก็ต นายเหนียวมีบุตรสาวชื่อนางสมศรี นายเหนียวต้องการให้นางแต่งงานกับนายยุทธซึ่งเป็นบุตรชาย นายสทธิผู้เป็นพ่อค้าเมืองสงขลา แต่สมศรีปฏิเสธ จึงขอร้องให้นายเพชรพานางหนีไป นายเพชรได้แต่อดอันตันใจ เพราะเห็นว่าความดีที่สร้างไว้คงสูญเปล่า แต่ก็ยอมทำตามคำขอร้องของสมศรี

นายเพชรครองคู่กับนางสมศรีที่เมืองตรัง ในช่วงแรก ๆ ทั้งสองมีความสุขแม้ไม่มีงานทำ เพราะนายเพชรยังมีเงินทองเหลืออยู่จากการเป็นลูกจ้างที่เมืองภูเก็ต ต่อมาเงินทองที่เก็บสะสมไว้เริ่มร่อยหรอ จนนางสมศรีต้องขายเครื่องประดับที่ติดตัวมา นายเพชรเห็นว่าขึ้นอยู่ไปเช่นนี้ก็คงอดตาย จึงตัดสินใจไปหางานทำที่กรุงเทพฯ ได้ทำงานที่สำนักพิมพ์บ้านจิตต์ ย่านสำเพ็ง มีนายห้างชื่อผางจู้เป็นผู้ดูแลกิจการ ช่วงปีแรก นายเพชรส่งเงินกลับบ้านทุกเดือน ครั้นล่วงเข้าปีที่สองก็เริ่มห่างหายไป นางสมศรีคิดว่าเกิดเรื่องแก่นายเพชรจึงรีบเก็บเสื้อผ้าเข้าเมืองหลวง เมื่อนางมาถึงก็พบว่านายเพชรมิหญิงอื่น เป็นบุตรสาวของนายห้าง นายเพชรกลัวภรรยาใหม่รู้ความจริงจึงโกหกไปว่าไม่รู้จักนางสมศรีแล้วรีบปิดประตูลงกลอนทันที นางสมศรีทั้งโกรธและเสียใจที่สามีเปลี่ยนไปจึงเข้าไปเตะถีบประตูและขว้างปาป้ายร้าน นายเพชรเห็นว่านางสมศรียังไม่ยอมเลิกง่าย ๆ จึงสั่งให้ลูกจ้างรุมทำร้าย จนนางสมศรีหมดเรี่ยวแรงที่จะสู้ต่อไป เมื่อพบกับความผิดหวังครั้งใหญ่ในชีวิต นางสมศรีจึงกระโดดสะพานพุทธฆ่าตัวตาย

เมื่อพิจารณาการสร้างตัวละครเพื่อสอนพบว่าผู้แต่งสร้างตัวละครที่มีทั้งด้านบวกและลบ เพื่อใช้สอนผู้อ่านโดยตรง ผู้แต่งเป็นผู้บรรยายความคิดของตัวละครทั้งหมด ซึ่งช่วยให้ผู้อ่านรับรู้ความคิดและพฤติกรรมของตัวละครได้อย่างแจ่มชัด และเป็นผลดีต่อการดำเนินเรื่องที่รวดเร็ว

ในการสร้างตัวละครชาย ช่วงแรกผู้แต่งบอกลักษณะนิสัยของนายเพชรว่าขยันทำงาน ไม่เล่นอบายมุข และสุขภาพเรียบร้อย เมื่อได้รับเงินเดือนก็ส่งไปให้มารดา เป็นแบบอย่างที่ดีของผู้ที่เป็นบุตร ดังปรากฏในข้อความว่า

เมื่อมีทรัพย์นับได้ส่งให้แม่ นับตั้งแต่ตนได้รายเงินหา
มิคลาดเคลื่อนเดือนหนึ่งถึงมารดา สมสั่งจายปฎิญาณการรู้คุณ

นี่และเราเหล่าบุตรพึงยุคไว้	นำเพชรนายแนวครุรู้เกื้อหนุน
ในทางธรรมปล้ำจริตเป็นเลิศบุญ	ได้เนื่องหนุนนำตนพันอบาย
	(หนามรัก หน้า ๑๓ - ๑๔)

ในตอนนี้นางสมศรีชักชวนนายเพชรให้หนีตามกันไป นายเพชรดำหนิว่าไม่เหมาะสม แต่นางสมศรีก็ดึงดันที่จะให้นายเพชรพานางหนีไป นายเพชรถึงกับอึดอัดใจ เนื่องจากคิดว่าความดีที่สร้างไว้คงสูญเปล่า แต่ก็ขัดคำสั่งของผู้เป็นนายไม่ได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

เรารักษาพาตัวไม่มีมัวหมอง	นับนี้ต้องดีแตกแหกเห็นหนาม
ได้รักดีหนีชั่วให้ตัวงาม	จะเสื่อมทรามสิ่งชั่วคิดตัวไป
ศีลคามมีไว้ให้ฉันทวัน	ໃช่ยศเย็นอยากปลีกปลีกไกล
แต่ศักดิ์สูงฝูงหงส์บรรจงใจ	ขอภัยเพื่อนผู้ได้รู้กล
	(หนามรัก หน้า ๒๒)

ตอนท้ายผู้แต่งกำหนดให้นายเพชรทิ้งบุตรและภรรยาไปมีหญิงอื่นที่มีฐานะร่ำรวยกว่าเพื่อสอนให้ผู้หญิงเห็นว่า การหนีตามผู้ชายมีแต่ทุกข์ใจเพราะเขาไม่ได้รักตั้งแต่ต้น โดยผู้อ่านจะไม่ตำหนิ การตัดสินใจของนายเพชรนัก เนื่องจากผู้แต่งให้เหตุผลว่าการที่นายเพชรจำใจอยู่กับนางสมศรีเพราะฝ่าฝืนคำสั่งบุตรสาวของนายจ้างไม่ได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

ผมประจำทำงานในบ้านเขา	แต่นงเยาว์อยากรักสมัครจิต
ได้ประสงค์ปลงชอบเขาลอบคิด	ໃช่ใจจิตจ้านงประสงค์นาง
	(หนามรัก หน้า ๒๕)

ในการสร้างตัวละครฝ่ายหญิง ผู้แต่งนำเสนอแต่พฤติกรรมด้านลบ เช่น รักสนุก นิยมสมาคมกับเพศตรงข้าม ไม่สนใจงานบ้านงานเรือน ไม่เชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดามารดา และยึดมั่นในความคิดของตน ส่งผลให้นางสมศรีตัดสินใจผิดพลาดเรื่องคู่ครอง การที่ผู้แต่งกำหนดให้นางสมศรีฆ่าตัวตายในตอนท้ายเรื่องก็เพื่อใช้เป็นอุทาหรณ์สอนใจผู้ที่ประพฤติดิจจริตนั่นเอง

ในตอนจบเรื่อง ผู้แต่งสอนให้หนุ่มสาวยุคใหม่รู้จักสำรวมในกาม ไม่หลงไหลในบ่วงราคะเกินไป มิเช่นนั้นจะเป็นเหมือนนางสมศรีที่หนีตามผู้ชาย แต่ก็ตกเตือนให้ผู้ชายระมัดระวังเล่ห์กลของผู้หญิงด้วย ผู้แต่งแนะนำว่าเมื่อมีปัญหาเรื่องความรักควรปรึกษาผู้ใหญ่ ไม่ควรดูหมิ่นความคิดของผู้ใหญ่ เพราะผู้ใหญ่เปรียบเสมือนไม้แก่นซึ่งเป็นที่พึ่งให้บุตรหลานได้ ดังนี้

อันเชิงซัดจัดสรรพพรรณานี้	ให้สตรีตรองจิตวินิจจัย
หวังสาวทพลาดตรงเหมือนลงไฟ	จงวิจัยเสียก่อนจึงผ่อนปรน

ไม่ควนเดินเพลินตามกามราคะ	ต้องคิดกะเนื้อคู่ที่ซู้ผล
เพลิงต้นหาพาใจให้เปื้อนปน	จึงชุกชนเสื่อมทรมาดิตตามชาย
ดั่งสมศรีที่หาว่าเย็นเกษ	บุรุษแปรตสองปลอกเที่ยวหลอกขาย
ทนทำดีมีมิตรแล้วคิดคลาย	เพื่อมุ่งหมายให้มองแล้วต้องรัก
ส่วนสตรีมีกลก็สิ้นเหลือ	ให้ชายเชื่อชอบจิตคิดสมคร
เอากระพีเพื่อห่อไว้ล่อรัก	จงประจักษ์เชิงจิตที่ปิดความ
มั่นตรองศรีกริปริกาหาผู้ใหญ่	จะสลดใส่ส่งผลไม่คนหยาม
ชมสมย์ใจเด่นไม่เห็นงาม	ว่าเป็นล้ามรสเก่าจึงเขลาแกรน
มีมากมายได้วิบัติเกิดขัดสน	เพราะตั้งตนตัวเด่นกันเป็นแสน
พหูสูตพุดไปเหมือนไม้แก่น	ตระหนักแน่นรู้ทางว่าอย่างไร
ฉันทประพันธ์กลั่นบทให้จดหมาย	หวังจะให้เห็นช่องที่ส่องใส
เป็นฉบับกับเรือนพวกเพื่อนไทย	เพื่อจะได้ดังคุณดั่งครูเอย

(หนามรัก หน้า ๓๒ - ๓๓)

จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่ากลวิธีข้างต้นนี้ให้ทั้งคติเตือนใจและความบันเทิงใจซึ่งทำให้การสอนไม่น่าเบื่อจนเกินไป ในการเล่าเรื่องผู้แต่งมักนำเสนอแก่นเรื่องที่เข้าใจง่าย นิยมสอดแทรกฉากและบรรยากาศในสังคมชนบทที่ผู้เสพคุ้นเคย สร้างตัวละครที่มีพฤติกรรมเหมือนคนในชีวิตจริง และสร้างปมขัดแย้งเพื่อให้ผู้อ่านได้รับความเพลิดเพลินใจมากขึ้น และเห็นถึงความแปลกใหม่ด้วย

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การเล่าเรื่องในลักษณะนวนิยายนี้ ผู้แต่งอาจรับอิทธิพลจากการอ่านหนังสือที่โรงพิมพ์ย่านวัดเกาะพิมพ์ขาย ซึ่งเฟื่องฟูช่วง พ.ศ. ๒๔๖๕ - ๒๔๘๕ เช่น ผลงานของหม เวชกร ก. สุรางคนางค์ พนมเทียน หรือยศ วัชรเสถียร ราคาเล่มละประมาณ ๑๐ - ๓๕ สตางค์ คน นิยมเรียกว่านิยายสิบสตางค์ เนื้อหาเป็นเรื่องชิงรักหักสวาท แม่ฝั่วลูกสะใภ้ รักซ้อนซ่อนชู หรือ พิศวาสฆาตกรรม ซึ่งนวนิยายที่มีเนื้อหาในลักษณะนี้ น่าจะแพร่หลายในภาคใต้ด้วย ดังที่ยุธิษฐิธร (๒๕๑๓: ๒๕๖) กล่าวว่าช่วงสงครามโลก ชาวชนบทนิยมเสพงานประเภทนวนิยายมากขึ้น ดังนี้

พอฤดูเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว พวกชาวไร่ชาวนากระเป๋านัก โดยเฉพาะพวกหนุ่ม ๆ สาว ๆ ซึ่งพากันเป็น ‘หัวสมัยใหม่’ นิยมอ่านนวนิยายแทนเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ พวก หัวแหลมทางการค้าหากำไรจึงไปหมาซื้อเรื่องต่าง ๆ ที่ขายเหลืออยู่ในฐานะหนังสือเก่าจากสำนักพิมพ์บรรทุกเรือไปขายตามชนบทในราคาที่ต่ำกว่าปกติ จะซื้อด้วย สตางค์ด้วยเงินก็ได้ จะเอาข้าวเปลือกแลกก็ได้ แล้วพ้อค้ำนั้นก็เอาข้าวมาขายอีกที ได้ กำไรดีกว่าเสียด้วยซ้ำ

ภาพที่ ๑๕ เปรียบเทียบรูปสัญลักษณ์เรื่องหนามรักกับรูปสัญลักษณ์ของนิยาย ๑๐ สดางค์

จากตัวอย่างข้างต้นเห็นได้ว่าวรรณกรรมคำสอนเรื่องหนามรัก มีรูปสัญลักษณ์ที่คล้ายนิยาย ๑๐ สดางค์ เพียงแต่วรรณกรรมคำสอนเรื่องนี้แต่งเป็นร้อยกรองซึ่งน่าจะเข้าถึงกลุ่มผู้เสพชาวมามากกว่า การแต่งเป็นบันเทิงคดีประเภทร้อยแก้ว เพราะได้รับทั้งสาระคำสอนและความเพลิดเพลินในเวลาเดียวกัน ที่สำคัญคือ เป็นการตอบสนองกลุ่มผู้เสพที่ยังนิยมอ่านกลอนวัดเกาะอยู่

๕.๗ สอนผ่านบทสนทนาของตัวละคร

การสอนผ่านบทสนทนาของตัวละคร คือ การกำหนดให้ตัวละคร ๒ ตัวสนทนากันในหัวข้อใดหัวข้อหนึ่งเพื่อช่วยให้การสอนมีชีวิตชีวมากขึ้น การสนทนาของตัวละครนี้เพียงเพื่อช่วยให้ผู้อ่านคลี่คลายข้อสงสัยเท่านั้น ไม่นั่นเล่าเหตุการณ์หรือดำเนินเรื่องว่าใคร ทำอะไร ที่ไหน อย่างไร เหมือนเรื่องเล่าทั่วไป เมื่อตัวละครยุติการสนทนาจึงเป็นอันจบเรื่อง ซึ่งหมายถึงผู้อ่านน่าจะเข้าใจคำสอนเรื่องนั้น ๆ ด้วย มีรายละเอียดดังนี้

๕.๗.๑ บทสนทนาของสามีภรรยา มีดังนี้

๕.๗.๑.๑ **บทสนทนาในหัวข้อการทำความดี** ตัวอย่างเรื่องสุภายิตสมรส ผู้แต่งกำหนดให้ตัวละครสามีภรรยาสนทนาในหัวข้อการทำความดี โดยตัวละครภรรยาเป็นฝ่ายถาม ตัวละครสามีเป็นฝ่ายตอบ ดังตารางที่ผู้วิจัยสรุปไว้ดังนี้

ตารางที่ ๑๑ แสดงบทสนทนาในหัวข้อการทำความดี

คำถามของภรรยา	คำตอบของสามี
(๑) คิดห่ามีอะไรบ้าง	(๑) คิดห่าประกอบด้วยปาณาติบาตคือไม่ฆ่าสัตว์ อทินนาทานคือไม่ลักทรัพย์ กาเมสุมิฉลาจารคือไม่ประพฤติผิดในกาม มุสาวาทคือไม่พูดเท็จ และสุราเมรัยคือไม่ดื่มสุรา
(๒) ควรถือศีลอย่างไร จึงจะได้ขึ้นสวรรค์	(๒) การถือศีลเพื่อให้ได้ขึ้นสวรรค์ต้องฝึกจิตใจให้เข้มแข็ง เช่น เมื่อพบสัตว์ที่อยากฆ่าก็ไม่ฆ่า หรือเมื่อเห็นทรัพย์เขาก็ไม่ยักได้
(๓) สามีทานเป็นอย่างไร	(๓) สามีทาน คือ การให้ของที่คิดว่าที่ตนมีแต่พระสงฆ์ หากให้ของเสมอตนจัดว่าเป็นสหายทาน และหากให้ของที่เร็วกว่าจัดว่าเป็นทาสทาน
(๔) การให้ทานอย่างไร จึงจะได้านิสงส์มาก	(๔) จะได้รับานิสงส์จากการให้ทานมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับผู้ให้ ผู้รับ และของที่นำมาถวาย หากผู้ให้มีจิตใจที่บริสุทธิ์ คือ มีเจตนาดีทั้งก่อนให้ ทาน ระหว่างให้ทาน และหลังให้ทาน ผู้รับเป็นผู้มีจิตใจที่บริสุทธิ์ เช่น เป็นพระสงฆ์ และของที่นำมาถวายก็บริสุทธิ์ คือ หามาได้โดยชอบธรรม และอยู่ในระดับสามีทาน ย่อมทำให้ได้รับานิสงส์มาก แต่หากผู้ให้และผู้รับมีจิตใจที่ไม่บริสุทธิ์ แม้ของที่ให้บริสุทธิ์ อานิสงส์ที่ได้รับก็น้อยลง
(๕) จะหนึกรรรมที่เคยจับกุ้งจับปลาได้หรือไม่	(๕) การจับปูปลาจัดเป็นกรรมเบา สามารถขึ้นสวรรค์ได้ หากว่าผู้ทำกรรมนั้นหมั่นรักษาศีล ให้ทาน และบำเพ็ญภาวนา อย่างไรก็ตาม เมื่อจะให้ทาน ควรขอโหสิกรรมจากสัตว์ทั้งหลาย นอกจากนี้ก็ไม่เลือกภิกษุให้ทาน
(๖) จะปฏิบัติต่อบิดามารดาอย่างไรถึงจะได้นุญกุศลที่ยิ่งใหญ่	(๖) ให้เชื่อฟังคำสั่งสอน ไม่ข่มเหงนำใจ ปรนนิบัติให้ได้รับความสุขสบาย ดูแลรักษายามป่วยไข้ เลี้ยงดูจนกว่าชีวิตจะหาไม่ และให้ชักชวนฟังธรรมรักษาศีล และให้ทาน

ตัวอย่างคำถามข้อที่ ๕ ภรรยาถามสามีว่าหากมีอาชีพงมกุ้งและปลาหรือเคยจับกุ้งและปลามาทำอาหารจะหนึกรรรมได้หรือไม่ ดังคำถามต่อไปนี้ “น้องงมกุ้งจับปลานี้กันแล้ว จะออกตัวหนึกรรรมทำอย่างไร” (สุภายิตตสมรต หน้า ๑๖)

ตัวอย่างคำตอบข้อที่ ๕ สามีตอบคำถามของภรรยาว่าการจับกุ้งและปลาไม่จัดเป็นกรรมหนัก เมื่อตายแล้วสามารถขึ้นสวรรค์ได้ เพียงแต่ภรรยาจะต้องรู้จักสร้างคุณงามความดีด้วยการทำทาน รู้จักภาวนา รักษาศีล รู้จักขอโหสิกรรมที่ได้เบียดเบียนสัตว์น้อยใหญ่ และไม่เลือกภิกษุที่จะให้ทาน หากปฏิบัติตามได้ เมื่อตายไปจะได้ขึ้นสวรรค์ หมดทุกข์หมด โศก ดังนี้

นั้นหรือนางสร้างทำกรรมไม่หนัก
 เดียวนี้้້องนอบน้อมพร้อมกายใจ
 นื่องทำทานภาวนารักษาศีล
 มั่นถือศีลภาวนานาภูเขาเขย
 ผลศีลทานภาวนาจะพาส่ง
 กรรมชั่วถ้อยหน้อยนิดไม่ติดไป
 กายมะโนโหฬาราคินี้แล้ว
 สาวพี่เอ๋ยฟังสอนหล่อนจงจำ
 นิสสัยสามงามจริงผู้หญิงเอ๋ย
 รักษาศีลให้ทานภาวนา
 การวางทานพี่จะสอนสมรมิ่ง
 พระภิกษุอยู่เคียงนั่งเรียงราย
 อย่าเฉพาะลูกหลานวางทานให้
 ทานไม่เฉพาะสงฆ์พระองค์ใด
 พอสิ้นชาติขาดชีพริบกำเหนิด
 จะสิ้นเศร้าสิ้น โศรกสิ้น โรครุก

อาจะชักไปในสถานพิมานใหญ่
 กลัวจะไปในนรกไม่ตกเลย
 ดังก้อนหินปีคนรกไม่ยกเขย
 อย่าละเลยลื้มการทานะมัย
 ให้พบองค์โพธิสัตว์มาตรัสใหม่
 จงตั้งใจโหฬารกิจกรรม
 คงคลาดแคล้วกรรมชั่วไม่มัวสำ
 จำแล้วทำปฏิบัติเป็นอัตร่า
 คงพาเลยลอยลมชมคิงษา
 ผลจะพาพ้นทุกข์สุขสบาย
 เรามีสิ่งอย่าประสงค์บรรจงถวาย
 ตามแต่ได้กับสงฆ์พระองค์ใด
 เจ้าจะได้เชยผลกุศลใหญ่
 เปนนิสสัยทานาพาพ้นทุกข์
 นำกายเกิดชมเชยเสวยสุข
 บรรเทาทุกข์โทษทัณฑ์อันตรราย
 (สุภายิตสมรส หน้า ๑๖)

๕.๗.๑.๒ บทสนทนาในหัวข้อการดื่มสุรา มีในเรื่องสุราวิวาทนักปราชญ์วิจารณ์
 เรื่องนี้ผู้แต่งกำหนดให้ตัวละครที่เป็นสามีเริ่มต้นบทสนทนา โดยการกล่าวถึงโทษของการดื่มสุรา
 ต่อมาก็กำหนดให้ตัวละครที่เป็นภรรยากล่าวหักล้างคำกล่าวของสามี โดยนางจะกล่าวแต่ข้อดีของ
 การดื่มสุราเพื่อโน้มน้าวให้ผู้อ่านคล้อยตาม ตอนท้ายผู้แต่งกำหนดให้ตัวละครอีกตัวหนึ่งทำหน้าที่
 ตัดสินว่าใครชนะ และให้เหตุผลว่าเหตุใดจึงชนะอันเป็นการยุติบทสนทนา โดยตัวละครตัวสุดท้าย
 จะสอนการดำเนินชีวิตด้านอื่น ๆ ด้วยเพื่อให้ผู้อ่านประพฤติปฏิบัติอยู่ในกรอบที่ดีงามของสังคม
 การสนทนาของตัวละครในเรื่องนี้จึงคล้ายการโต้วาทีที่ช่วยให้ผู้อ่านได้รับความเพลิดเพลิน ผู้วิจัยจะ
 สรุปประเด็นในการสนทนาในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๑๔ แสดงบทสนทนาของสามีภรรยาในหัวข้อการดื่มสุรา

ประเด็นที่ใช้ สนทนา	สามีกล่าวถึงข้อเสียของสุรา	ภรรยากล่าวถึงข้อดีของสุรา
ประเด็นที่ ๑: สุราเป็นต้นเหตุ แห่งความพินาศ	การดื่มสุราทำให้พบแต่ความพินาศ ทั้ง เสียเงิน เสียเพื่อน เสียชื่อเสียง และเสีย งานจึงขอหย่าขาดนับแต่นี้	การที่มนุษย์พบแต่ความพินาศก็เพราะ ตัวของมนุษย์เอง หากการดื่มสุรามีแต่ โทษ คณะรัฐบาลคงไม่สนับสนุนสุรา
ประเด็นที่ ๒: ควรเชื่อฟังหมอ เพื่อให้หายจาก โรคพิษสุราเรื้อรัง	ผู้ที่ป่วยด้วยโรคพิษสุราเรื้อรังควรเลิก ดื่มสุราตามคำแนะนำของหมอ	ไม่ควรเชื่อคำแนะนำของหมอ เพราะ แม้แต่หมอและนางพยาบาลก็นิยมทำ ยาตอง ซึ่งมีสุราเป็นส่วนผสมสำคัญ
ประเด็นที่ ๓: การ ที่สังคมไม่สงบสุข เพราะคนดื่มสุรา	การดื่มสุราส่งผลกระทบต่อสังคม เช่น เมื่อเมาก็ออกปล้นสะดม และสร้าง ความรำคาญให้แก่คนทั่วไป	การที่สังคมไม่สงบเกิดจากสันดานชั่ว ของมนุษย์ หากใช้สุราในทางที่ถูกก็ จะเกิดประโยชน์ เช่น พุดจาคลองจีน
ประเด็นที่ ๔: สุราคือยาพิษ	สุราคือยาพิษที่ใส่มนตรา เมื่อเห็นครั้ง แรกก็อยากดื่ม ครั้นดื่มแล้วกลับทำ ให้เกิดอาการคลื่นเหียน ครั้นเนื้อครั้น ตัว ร่างกายซูบซีด และเจ็บป่วย	สุราจะเป็นยาพิษก็ต่อเมื่อดื่มด้วยความ ประมาท เพราะสุราเปรียบดังเชื้อไฟ หากไม่สัมผัสก็ไม่พุดอง
ประเด็นที่ ๕: สุราเปลี่ยนคนดี ให้เป็นคนชั่ว	ผู้ที่ดื่มสุราล้วนแต่แสดงพฤติกรรมที่ น่าสมเพช บ้างก็เป็นบ้า พุดจาลามก และพุดจาซำซาก แม้แต่ผู้ดีก็สิ้นอาย	คนทำชั่วไม่ได้เกิดจากดื่มสุราเสมอไป แม้ห้ามสุราเข้าประเทศก็ยังมีคนทำชั่ว อยู่ การดื่มสุราเป็นเพียงกระพี้หนึ่ง ที่ทำให้คนทำชั่ว ผู้ที่ดื่มแล้วทำดีก็มีมาก
ประเด็นที่ ๖: การ ดื่มสุราส่งผลร้าย ทั้งในชาตินี้และ ชาติหน้า	การดื่มสุราส่งผลร้ายทั้งต่อตนเองและ ผู้อื่น ผลที่ได้รับในปัจจุบันคือติดคุก ผลที่ได้รับในชาติหน้าคือตกนรก	การดื่มสุรามีแต่ข้อดี เช่น ช่วยให้มีน้ำ มีนวล เข้าสังคมง่าย และขยัน ผู้ที่ดื่ม คุณคือคนพาล แม้บัณฑิตยังไม่ดื่มคุณ คน จึงขอให้ดาวิจารณ์ตัดสิน
คำตัดสิน	ดาวิจารณ์ตัดสินให้ฝ่ายชายเป็นฝ่ายชนะ และหย่าขาดจากสุรา เพราะเห็นว่าการ ดื่มสุรามีแต่โทษ การที่สังคมเกิดปัญหาเพราะคนติดอบายมุข	

ตัวอย่างบทสนทนาประเด็นที่ ๕ สามีกกล่าวว่า การดื่มสุราทำให้แสดงพฤติกรรมที่ น่าสมเพช ทั้งพูดจาลามก พูดซ้ำซาก นอนเปลือยกาย และนอนบนดิน นอกจากนี้สุราก็ทอนกำลัง ของมนุษย์ ทำให้มนุษย์เป็นบ้า และคอยครอบงำให้มนุษย์เดินออกนอกกลุ่มนอทาง ดังนี้

สั่งให้พูดจาอันลามก	โตนตลกพรั่าเพื่อนำเบื้อหน้า
เวลาใดที่ไหนไม่ละอาย	คนมากมายเท่าไรหรือไม่มี
เป็นที่แจ้งที่ลับไม่รับรู้	หญิงชายอยู่เยียดัดไม่บัดสี
พูดซ้ำซากมากคำประจำที่	มักจะมีผู้กล่าวว่าเล่ารอย
ราคาญหูผู้ฟังที่นั่งใกล้	ฟังไม่ได้เรื่องรตต้องถดถอย
เครื่องนุ่งห่มผ้าผ่อนหลุดล่อนลอย	ผู้อื่นพลอยอับอายในสายตา
จะนั่งนอนยืนเดินละเมินละเมิด	อะไรเปิดมิได้คิดปิดกุษา
บ้างเปลือยกายย้ายก้นให้คนฮา	แสดงท่าเกะกะจำบ๊ะเมา
ชั้นผู้ดีชี้อายหายไปหมด	คงปรากฏแต่หมู่ลูกคู่เขา
จระบ้ารำร่อนลงนอนเขา	ระเนนเนาว่าแนบดินด้วยสิ้นอาย
ถ้ากลางคืนกว่าจะสร้างก็ค้างรุ่ง	อาทิตย์พุ่งส่องกันอยู่จนสาย
เหตุทั้งนี้ก็เพราะอิสุราไซ้	บังคับให้เสียจริตจิตวิกล
ทอนกำลังแล้วมีหน้าทำให้บ้า	ความชั่วช้านับไม่เสร็จเหมือนเม็ดฝน
คอยครอบงำกำกับบังคับคน	ให้ชุกชุนนอทางไปต่างกัน

(สุราวิวาหนักปราชญ์วิจารณ์ หน้า ๔๗ - ๔๘)

ภรรยาค้านว่าการที่มนุษย์แสดงพฤติกรรมดังที่สามีกกล่าวหาเกิดจากมีพฤติกรรมที่ไม่ดีอยู่ ผู้ที่ไม่เคยดื่มสุราแล้วเป็นบ้าก็มีมาก ผู้ที่ทำชั่วยอมขาดความละอาย ไม่เกรงกลัวต่อบาป และ ทำผิดวินัย ซึ่งไม่ได้เกิดจากการดื่มสุราเสมอไป หากต้องกักเหล้าไม่ให้เข้าประเทศก็ไม่ได้ หมายความว่าคุกตะรางจะว่างเว้นจากคนชั่ว ผู้ที่ดื่มสุราแต่เป็นคนดีก็มีอยู่มาก การดื่มสุราเป็นเพียง กระพี้หนึ่งที่ทำให้คนประพฤติชั่ว การประพฤติดีหรือประพฤติชั่วขึ้นอยู่กับกรรมที่ทำไว้ ดังนี้

คนไม่เคยรู้รสชดสุรา	ไม่เป็นบ้าบ้างหรือหนอจะขอลาม
บรรดาเหล่าทรชนคนเลวทราม	ไม่มีความอับอายทุกรายไป
ไม่เกรงกลัวชั่วบาปอันหยาบซ้ำ	เพราะสุรานั้นรื้อหรือโจน
ผู้ประพฤติทุจริตผิดวินัย	อย่าเข้าใจว่าสุรามาลากมือ
ถ้ากักเหล้าอย่าให้เข้าในประเทศ	คนในเขตคุกตะรางจะว่างหรือ
นักเลงเหล้าเข้าคำประจำมือ	ไม่คู่คือชั่วร้ายมากมายมี

อย่าติโทษ โกรธซึ่งถึงร้าวราน	จงวิจารณ์ใคร่ครวญให้ถ้วนถี่
แรงสุราอุปประมาเพียงกะพี้	เป็นกรณีแวดล้อมข้อมหัวใจ
ที่เป็นแก่นคือกรรมประจำตัว	ประพุดชั่วถูกผิดเป็นนิสัย
คนกินเหล้าประพุดดีมีถมไป	ใช่เหลวไหลคำด้อยร้อยเปอร์เซ็นต์

(สุราวิวาทนักปราชญ์วิจารณ์ หน้า ๔๘ - ๔๙)

ตัวอย่างคำตัดสิน ตาวิจารณ์ตัดสินให้ฝ่ายชายชนะ โดยให้เหตุผลว่าคนดียอมไม่ดื่มสุรา แม้แต่พระพุทธองค์ก็ตรัสว่าสุราเป็นหนทางแห่งความเสื่อม ในหลักกิริยาปฏิบัติกล่าวถึงโทษของการดื่มสุราว่าทำให้เสียทรัพย์ เกิดโรค ทะเลาะวิวาท ทอนปัญญา ขาดความละเอียด และถูกติเตียน ดังนี้

ในคัมภีร์กิริยาปฏิบัติ	ระบุชัดชี้ภัยใหญ่มหันต์
เรียกอบายมุขหกยกโทษทัณฑ์	ข้อสำคัญสาธกไว้หกประการ
ข้อที่หนึ่งพึงทำให้เสียทรัพย์	ข้อสองรับโรคามาประหาร
ข้อที่สามเกิดทะเลาะก่อรำคาญ	ข้อสี่รานตัดรอนทอนปัญญา
ความประพุดทุจริตไม่เกิดอายุ	ทำชั่วร้ายมิได้รอเป็นข้อห้า
ข้อที่หกตกอับรับนิทานา	ชาวประชาตำหนิคอยติเตียน
ทั้งหกข้อมิได้รอต้องให้ร้าย	อย่ามั่งกายคิดพันจงหันเหียน
บรรยายความตามแบบให้แนบเนียน	อย่าริเรียนคลุกคลีอิสุรา

(สุราวิวาทนักปราชญ์วิจารณ์ หน้า ๕๔)

จากตัวอย่างข้างต้นเห็นได้ว่าเรื่องสุราวิวาทนักปราชญ์วิจารณ์มุ่งให้ตัวละครสนทนากันอย่างมีเหตุมีผลคล้ายการโต้วาทีที่ทั้ง ๒ ฝ่ายต้องหาเหตุผลมาสนับสนุนประเด็นของตน สุดท้ายผู้อ่านก็ได้ข้อสรุปจากการตัดสินของคณะกรรมการหรือตาวิจารณ์ที่ตัดสินว่าการดื่มสุราส่งผลเสียมากกว่าผลดี การตัดสินของตาวิจารณ์จึงช่วยโน้มน้าวความคิดของผู้อ่านได้เป็นอย่างดี

๕.๓.๒ บทสนทนาของพี่สาวน้องสาว ดังตัวอย่างเรื่อง*คำกลอนสอนน้อง* ผู้แต่งกำหนดให้ตัวละครพี่น้องสนทนาในหัวข้อการครองคู่ ผู้ถามคำถามคือน้องสาวชื่อนงา อายุ ๑๗ ปี ผู้ตอบคำถาม คือพี่สาว ชื่อยินดี อายุ ๑๕ ปี ดังนี้

ตารางที่ ๑๕ แสดงบทสนทนาในหัวข้อการครองคู่

คำถามของวนิดา	คำตอบของยินดี
(๑) การแต่งงานมีความสุขเพียงใด	(๑) การแต่งงานมีความสุขเหมือนอยู่ในวิมาน โดยเฉพาะช่วง ๖ เดือนแรก แต่การครองคู่ให้ราบรื่นสำคัญกว่า จึงควรรู้วิธีครองใจสามี และขยันทำงาน
(๒) ควรทำอย่างไร หากพบว่าสามีติดอบายมุข ครั้นตัดเตือนก็ไม่ฟัง ใจหนึ่งก็ต้องการหย่า แต่อีกใจหนึ่งก็กลัวว่าเมื่อหย่าแล้วจะเป็นหญิงที่มีมลทิน	(๒) หากภรรยาเป็นคนดี แต่สามีกลับมีนิสัยพาล น่าจะเกิดจากผลกรรมที่ทำไว้ หากตัดเตือนสามีแล้วสามีไม่เชื่อฟังก็ควรหย่าเสีย ไม่ต้องกลัวว่าจะมีมลทินติดตัว

ตัวอย่างคำถามข้อที่ ๒ วนิดาสทนทนากับยินดีว่าสามีมีนิสัยชั่ว มักขอเงินเพื่อนำไปเล่นการพนันประเภทไพ่ป่อ ครั้นตัดเตือนด้วยความหวังดีก็ไม่ฟัง ส่งผลให้เงินทองที่หามาได้หมดสิ้นไป หากว่าขึ้นอยู่ต่อไปก็มีแต่ยากจนลง ครั้นคิดจะหย่าก็กลัวชาวบ้านจะติฉินนินทาว่าเป็นหญิงมีมลทิน จึงไม่รู้ว่าควรจะทำปฏิบัติตนอย่างไร ขอให้พี่สาวช่วยชี้แนะ ดังนี้

เมียเก็บผิวพามาเมียหาผิวขอ	ไปเล่นไพ่ป่อเที่ยวเลวเหลวไหล
เมียเตือนผัวดีเรื่องนี้จันใจ	เงินทองเท่าใดเอาไปหมดตัว
ขึ้นอยู่จะจนเข็นทนเสียผิว	ถ้าคิดหย่าร้างเขาว่านางไร้ผิว
อยู่ไปหมดเบียดถึงเสียก็กลัว	ทูนหัวของน้องไหนพร่องให้ฟัง
	(คำกลอนสอนน้อง หน้า ๘)

ตัวอย่างคำตอบข้อที่ ๒ ยินดีแนะนำให้วนิดาตัดเตือนสามี ๒ - ๓ ครั้ง แต่หากว่าสามียังประพฤติชั่วอยู่ก็ให้หย่าเสีย เพราะหากขึ้นอยู่ก็มีแต่จะทำให้ชีวิตคู่ร้ายฉิบหาย ยินดีให้ข้อคิดว่าการแต่งงานแล้วหย่าร้างย่อมมีผู้ติฉินนินทา และไม่สามารถกลับมาเป็นสาวได้เหมือนเดิม เพราะฉะนั้นก่อนมีคู่ควรไตร่ตรองให้รอบคอบเสียก่อน หากประพฤติตัวดีย่อมมีโอกาสได้พบกับผู้ชายดี แต่หากเอาอย่างหญิงชั่วซึ่งมีมากในกามารมณ์ ย่อมได้พบกับชายชั่วที่มีนิสัยเหมือนกัน การแต่งงานจึงควรมีขึ้นแก่ครั้งเดียว หากแต่งหลายครั้งมีแต่ทำให้ชาวบ้านหัวเราะเยาะ ดังนี้

หากว่าเวรลวนลามตามสนอง	มีคู่ครองเหมือนกล่าวแค้นร้ายฉิบหาย
สอนสามครั้งหวังหัดตัดสันดาน	ผัวยังพาลทิ้งหย่าไม่ราศี
โบราณว่าถ้าเหมือนปลุกเรื่อนผิด	ก็ต้องคิดไปจนตายแยกย้ายหนี
มีผัวผิดคิดมาน่าอัปรีช	จันใจจื้อกซ้ำเหมือนคำกล่าว

ตรงเสียก่อนให้ตีต่อมีผิว	จะตีชั่วแต่เมื่อยังกำลังสาว
ถ้าถึงสองสามสี่ราศีคาว	จะกลับสาวเหมือนเก่าเปล่าดอกนาง
เมื่อมีคู่อ่อนนอนพิสนแล้ว	ต้องถ่อแจวไปตามยามขัดขวาง
หญิงใดชั่วตัวเราอย่าเอาอย่าง	เสาะหาทางสุจริตคิดตั้งตัว
อย่าเยี่ยงหญิงทุจริตคิดมักมาก	อย่าลำบากหลายหนให้คนหัว
อย่าเมียงมองชายมีราศีมัว	เป็นสิ่งชั่วจะติดพันในสันดาน

(คำกลอนสอนน้อง หน้า ๕)

มีข้อสังเกตว่าการสอนผ่านบทสนทนาของตัวละครพี่สาวน้องสาวในหัวข้อการครองคู่ และการสนทนาของสามีภรรยาในหัวข้อการทำความดีคล้ายวิธีปจฺฉาวิธานในพระพุทธศาสนา คือ การให้พระรูปหนึ่งชักใช้ไล่เลียงจากพระอีกรูปหนึ่ง จนกระทั่งได้คำตอบที่พอใจ ส่วนใหญ่มักถาม เรื่องธรรมะหรือเรื่องอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟังเพื่อเปิดทางแห่งปัญญา อย่างไรก็ตาม การสนทนาของตัวละครในวรรณกรรมคำสอนน่าจะมีชีวิตชีวาว่าการสนทนาของพระ เพราะเป็นบทสนทนาของตัวละครชาวบ้านที่สงสัยใคร่รู้เรื่องต่าง ๆ นอกจากนี้ ตัวละครทั้ง ๒ ตัวต่างก็มีความสัมพันธ์แนบแน่นกันด้วย เพราะเป็นสามีภรรยา กัน หรือเป็นพี่สาวน้องสาว โดยตัวละครที่มีความรู้หรือมีประสบการณ์มากกว่าเป็นฝ่ายตอบคำถาม หัวข้อที่นำมาสนทนากันนั้นส่วนหนึ่งเป็นเรื่องทางโลกที่คนในชุมชนน่าจะสงสัยใคร่รู้เพียงแต่ไม่มีโอกาสถาม หรือไม่กล้าถาม เพราะเขินอาย ต่อเมื่อผู้แต่งกำหนดให้ตัวละครสนทนากัน ผู้อ่าน (ที่ไม่รู้) จึงน่าจะเข้าใจกระจ่างมากขึ้น

จากการศึกษาในหัวข้อการสอนผ่านบทสนทนาของตัวละคร ผู้วิจัยมีความเห็นว่าน่าสนใจ เพราะผู้แต่งนำวิถีชีวิตของชาวชนบทที่มักสนทนากันในหัวข้อต่าง ๆ มาเป็นวัตถุดิบในการสอน ซึ่งทำให้คำสอนมีชีวิตชีวามากขึ้น โดยผู้อ่านอาจคุ้นเคยกลวิธีนี้จาก “บทสอน” ในมหรสพพื้นบ้านประเภทหนังตะลุง เช่น บทถวายสอนศิษย์ บทแม่สอนลูกสาว หรือบทยักษ์สอนลูกสาว

๕.๘ สอนแทรกในอัตชีวประวัติของบุคคล

ผู้แต่งวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” นำเรื่องของคนมาสอนผู้อ่าน ไม่นับสอนการปฏิบัติตนเมื่อเป็นหม้ายเหมือนชื่อเรื่องที่ตั้งไว้ โดยผู้อ่านสามารถคาดเดาได้ว่าตัวละครเป็นใครในชีวิตจริงเพราะใช้ชื่อตนเอง และใช้สรรพนามแทนตัวว่า “ฉัน” เช่น เรื่องแม่หม้ายพลาดรัก ระบุว่าผู้แต่งชื่อ หนูหมึก เป็นชาวจังหวัดนครศรีธรรมราช เดิมอาศัยอยู่หมู่ที่สอง กิ่งอำเภอบางขัน ต่อมาก็ย้ายมาอยู่ที่อำเภอทุ่งสง จังหวัดเดียวกันแต่กลอนเพื่อสอนคนในสังคม ดังนี้

ตัวฉันชื่อหนูหมึกบันทึกลำ	อยู่ประจำอำเภอทุ่งสงศรี
จังหวัดนครศรีธรรมราชไม่คลาดที่	บ้านเดิมมีบางขันนั้นหมู่สอง

กับหนังสือ ศิลปินที่บ้านหญิง เมื่อญาติของนางบุญเกิดทราบข่าวก็พยายามกีดกัน เพราะเห็นว่าหนังสือไม่จริงใจ หนังสือจึงต้องกลับบ้านด้วยความผิดหวัง ต่อมาก็แต่งนิราศหว่างคลองขึ้นเพื่อเล่าประวัติของตน นอกจากนี้ก็มีร้อยกรองที่แต่งเพื่อถ่ายทอดชีวิตของคนในชุมชนหลายเรื่อง เช่น *ประวัติหนังปาดบอดคำกลอน* *อัตชีวประวัติของโนราลลวยคำกลอน* หรือ *แดง คุณสมปน โน: ประวัติสังเขป* อย่างไรก็ตาม การเล่าเรื่องของตนเองผ่านวรรณกรรมคำสอนน่าจะใช้เป็นอุทาหรณ์สอนใจผู้อ่านได้ดีกว่าการเล่าผ่านร้อยกรองอื่น ๆ เพราะผู้แต่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อสอนผู้อ่านโดยตรง

๕.๕ สอนแทรกในคำอธิบายพิธีกรรม

วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ที่สอนแทรกในคำอธิบายพิธีกรรม คือ เรื่อง *คำกลอนสังขาร* ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๕.๕.๑ คำอธิบายพิธีกรรมเนื่องด้วยการเกิด ผู้แต่งเล่าว่าเมื่อผู้หญิงตั้งครรภ์ได้ ๘ เดือนก็จะให้สามีนำดอกไม้รูปเทียนไปขอให้หมอดำเฒ่าช่วยทำคลอด เมื่อหมอดำเฒ่าตบปากรับคำแล้วก็ให้คอยจนถึงวันคลอดจึงค่อยมาเรียกหมอดำเฒ่าอีกครั้ง ผู้แต่งกล่าวว่าในช่วงใกล้คลอดผู้หญิงจะเจ็บปวดทรมานมาก เมื่อหมอดำเฒ่าทำคลอดเสร็จแล้วความเจ็บปวดจึงค่อยบรรเทาลง หมอดำเฒ่าจะให้ยาและร้ายคาถาเพื่อให้หญิงนั้นฟื้นตัวเร็วขึ้น ช่วงนี้ฝ่ายหญิงต้องอยู่ไฟเพื่อให้มดลูกเข้าอู่ ฝ่ายชายมีหน้าที่นำก้อนเส้าที่หมกไฟแล้วไปประคบที่ท้องของฝ่ายหญิง เมื่อผ่านไป ๓ วัน หมอดำเฒ่าจะนำทารกมานอนในเปลเพื่อทำพิธีเปิดปาก โดยใช้เข็มและหนามจิ้มข้าวใส่ปากเพื่อให้พูดในสิ่งที่เป็นมงคล หลังจากนั้นผู้เป็นมารดาต้องหมั่นดูแลสุขภาพและระมัดระวังเรื่องอาหารการกิน โดยเฉพาะในช่วง ๓ เดือนแรกเพื่อป้องกันไม่ให้ทารกเป็นพิษ ผู้แต่งกล่าวว่าในฐานะที่ตนเป็นผู้ชายรู้สึกเห็นใจหญิงที่มีบุตร เพราะเห็นว่าต้องทนทุกข์ทรมานจากการตั้งครรภ์ และคลอดบุตร ต่อมาก็ต้องเหนื่อยยากจากการเลี้ยงบุตรให้เติบโตใหญ่เป็นคนดีต่อไป เช่น

พอดีหกนาฬิกาเวลาเหมาะ	กุมารเดาะจากท้องยายสร้อยส่ง
สติแม่อ่อนเพลียงัวเงียง	ยายปล้ำปลงด้วยยาคาถาไว
ให้กินยาล้างท้องของแก้หาย	แม่ฟื้นกายขึ้นยายปราศรัย
ใช้ให้พ้อหาฟื้นแล้วทอดไฟ	ยายเร็วไวเหยี่ยมวุมมือกุมฝ่า
ก่อไฟแล้วไม่หกหมกก้อนเส้า	ส่งให้เจ้าแม่คบบจบหลังหน้า
ถ้วนสามวันผูกเปลแล้วเว้า	คองทารกนั้นหนามาकिनม
เข้าเข็มหนามสามสิ่งจึงเบิกปาก	ให้งามหลากหลายพูดติราศีสม
ทำถูกต้องตามหลักกรนิคม	และอบรมสั่งสอนวอนรำพรรณ
การอยู่กินคั่นนวดตรวจเส้นเอ็น	บิบบเกล้าเคล้นเส้นสายคุณนายฉัน
ท่านสั่งสอนนอนนั่งจงฟังกัน	เข้าเย็นนั้นระวังไม่คั้งแคลง

การอยู่กินห้ามไว้ได้บัญญัติ
การเลี้ยงลูกนั้นยากลำบากแรง

สามเดือนซัดห้ามขาดชาติของแหล่ง
ห้ามผู้แตงนี่กมาน่าเอ็นดู
(คำกลอนสังขาร หน้า ๖ - ๗)

ผู้แตงสอนว่าบิดามารดามีบุญคุณต่อบุตร คอยดูแลเอาใจใส่ตั้งแต่อยู่ในครรภ์ เมื่อบุตรโตขึ้นก็คอยอบรมสั่งสอน สนับสนุนด้านการศึกษา หากผู้ครองที่เป็นคนดีให้ และทำงานหนักเพื่อสร้างสมบัติไว้ให้ เมื่ออย่างเข้าสู่วัยชราที่หวังพึ่งพิงบุตร จึงขอให้บุตรทดแทนคุณของบิดามารดาให้สมกับที่ได้เลี้ยงดูมา เช่น ให้ความรัก ไม่ข่มเหง เคารพบูชา และดูแลยามแก่เฒ่า ดังตัวอย่างบางตอนว่า

พ่อแม่หวังตั้งหลักจะพักพึ่ง
น้องเอยน้องพ่อแม่แก่ชรา
ถึงไม่มีไม้จันทน์คนยาก
สร้างสมบัติเอาไว้ให้กับใคร
ทั้งเขื่อนเหย้าข้าวของท้องนาไร่
ให้ท่านได้รับสุขทุกเวลา
ให้พ่อได้พอกินอยู่คุ่นั่งนอน
รักษาไว้สองข้างทางชั่วดี
รักพ่อแม่เมื่อแก่ให้มีสุข
พลังไปนึกคิดหน้อยคอยเอาใจ
การรักษาพ่อแม่เมื่อแก่เฒ่า
อะไรเล่าณะน้องพร่องสำเนียง
ใช้กิริยามารยาทเชื่อชาติหญิง
แม่พระเงินพ่อพระทองป้อนเคียรโร
อย่ากล่าวคำหยาบคายใช้อ่านาจ
ห้ามคล้อยเมงแตงอ้างทางประพันธ์

เหมือนยวนผิงพักอยู่ยังภูผา
เราอุส่าห์ปฏิบัติอย่าขัดใจ
พ่อแม่ฝากตัวเราเอาใจใส่
แกลตไปอะไรก็ไม่พา
ท่านสร้างไว้เอาไปข้างไหนหนา
อย่าได้ว่าแม่พอก่อราศี
ทั้งผูกหมอนแพรผ้าสาตเสื้อสี
อย่าให้พี่ได้รับความอภัย
เราจะได้รับทุกข์กันที่ไหน
เพื่อนใกล้ไกลขอยว่าจะพอเพียง
คอยโลมเล้าเอาจิตอย่าหวัดเหวี่ยง
ใช้คำเสียงอ่อนหวานสมานโพธิ์
น้ำใจจริงอย่าทกยกโทโส
บูชาไซให้ชื่นทุกคืนวัน
มารยาทรักษาเถิดคนหาขวัญ
เพื่อป้องกันเข็ญกลอนแบบสอนใจ

(คำกลอนสังขาร หน้า ๑๐)

๕.๕.๒ คำอธิบายพิธีกรรมเนื่องด้วยการตาย ผู้แตงเล่าว่าเมื่อคนเสียชีวิต ชาติุน้ำ ดิน ลม และไฟจะสลายสิ้น ในตอนแรกญาติจะทำพิธีศพที่บ้าน โดยให้ผู้ตายนอนพนมมือ ต่อมาก็ให้นำผ้าสีขาวผูกไว้ที่มือของผู้ตายเพื่อนำไปถวายพระยายม บ้างก็นำเงินใส่กระเป่าเสื้อของผู้ตายเพื่อนำไปใช้ในปรโลก เมื่อทำพิธีเสร็จแล้วก็จะเริ่มเคลื่อนศพไปทำพิธีที่ป่าช้า ขบวนศพประกอบด้วยคนหามศพจำนวน ๔ คน สมาชิกวงกาหลอ พระ สัปเหร่อ และบุตรหลานของผู้ตาย เมื่อมาถึงป่า

ซ้ำ ญาติของผู้ตายจะนำไม้มาปักไว้ทั้ง ๔ ทิศ เพื่อกันสายสัญญาณ ต่อมาจึงค่อยยกศพวางบนไม้หมอนที่เตรียมไว้ ให้มีความสูงประมาณหัวเข่า หลังจากนั้นก็นำพินมาใส่ให้เต็ม ในช่วงทำพิธี พระทำหน้าที่สวดส่งวิญญาณ สมาชิกวงกาหลอทำหน้าที่ประโคมดนตรี จนกระทั่งถึงเวลาเผาศพ เมื่อเผาศพเสร็จแล้ว บุตรหลานจะนำอัฐิไปทำพิธีบังสุกุลต่อไป โดยนำอัฐิบางส่วนไปห่อผ้าขาวฝังดินไว้ ส่วนที่เหลือก็นำไปเก็บไว้ที่บ้าน วันรุ่งขึ้นบุตรหลานจะทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายอีกครั้ง ดังตัวอย่างบางตอนของพิธีกรรมต่อไปนี้

ทั้งสี่คนหามพามิชันาน	ถึงสถานในวัดพัทสีมา
เอาไม้หมอนทอดตั้งไว้สามแห่ง	ผมผู้แต่งกล่าวอ้างทางศึกษา
แล้วชวนกันหลายคนมามนต์พระ	ไปป่าช้าร่ำบนสวดมนต์เลย
ที่กลางบั้งขุดหลุมและปักหลัก	สี่ทิศปักประจำไม่ทำเฉย
ลูกหลานปั้นพินไว้ใส่ตามเคย	พุทโธเอยทอดหมอนเป็นตอนไป
ประมาณแล้วได้สูงเพียงหัวเข่า	แล้วยกศพแม่เราขึ้นมาใส่
ลูกหลานร่ำร้องให้ไววายไป	กาหลอไวเป่าปี่ตีทนม
บั้งเป่าสังข์ดังก้องสองสามที	เป็นเพลงปี่สีนวลยวนราสา
ลูกสุดท้องผู้ตายหยายเข้ามา	เอาน้ำทำหอยอดค่อน้ำท้อใจ
แล้วกาหลอคว้าหม้อต้องกลับบ้าน	ทั้งลูกหลานรีบรดไฟจุดใส่
ชวนกันร้องเจียวจาวเสร์อาลัย	ฝากพินไฟไปให้ไหววันทา
ขออะโหสิกรรมร่ำปราศรัย	อย่ามีเวรต่อไปในภายหน้า
ไม่ที่ฝากอะไรไปป่าช้า	ไฟติดกล้าลามไหม้ทั่วกายตน
กินเนื้อหนังโทรมทรุดลงทะเลาย	ยังเหลือได้อัฐิดำริห์ผล
พวกแขกฝิ่งจีนฝิ่งไทยเผาปรน	ไทยทุกคนเช่นนี้มีมานาน
แต่เงินแขกแปลกกันนั้นหนัก ๗	ตายขุดหลุมดินปิดมิดหลักฐาน
ทำมพรรณาตามล่องของเหตุการณ์	ลูกของท่านผู้ตายได้เดินมา
ชวนกันไปหาน้ำมาตรวจแล้ว	ดับธาตุแก้วให้แม่แน่หนักหนา
คือธาตุดินมันสิ้นวันนี้ลา	สี่ธาดุมาทวนทับปากกลับไป
ยังเหลือแต่อัฐิเก็บเอาไว้	ตามแต่มันจะได้มือไขว้ไขว่
ไปมนต์พระมาพาลันเร็วทันใด	แล้วตั้งใจกรรมฐานผู้มารดา
แล้วแปรดินแปรหัวหันไปตก	สำหรับเมืองนรกเช่นนี้หนา
พอบังสุกุลเสร็จสรรพกลับวัดวา	ลูกหลานมาขุดหลุมเป็นลุ่มลึก
เอาผ้าขาวห่อคูกใส่ลงไป	ค้ำดินใส่ปิดไว้ให้เป็นปึก

นางกาฬิกาหลายอย่าได้สีก	แม่รู้สีกจงด้รับไว้กัน
ให้ได้อยู่เป็นเพื่อนอย่าผันแปร	ตามบุญกรรมของแม่พลิกแปรผัน
พอดีหกนาฬิกาเข้าสายัณห์	แล้วชวนกันกลับมาเคหาไว้
	(คำกลอนสังขาร หน้า ๒๐)

ในช่วงที่อธิบายพิธีกรรมเนื่องด้วยการตาย ผู้แต่งสอนเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑) สอนเรื่องทำดีเพื่อเป็นเสบียงติดตัวไปในชาติหน้า ผู้แต่งสอนผู้อ่านว่าเมื่อตายไป สิ่งที่ไม่ตามผู้ตายไป คือ ธาตุทั้งสี่ คนทั้ง ๑ ราศี (เด็ก ผู้ใหญ่ และคนแก่) สมาชิกวงกาฬอ พระและหมอผี แต่มี ๒ อย่างที่ตามผู้ตายไปด้วย คือ บาปกับบุญ หากทำแต่บาป บาปก็จะตามติดไปในนรก แต่หากหมั่นทำบุญและรักษาศีลห้า บุญกุศลที่สร้างไว้ก็จะหนุนนำไปสวรรค์ซึ่งมีแต่ความสุข จึงควรสร้างกุศลไว้ในตอนที่มิชีวิตอยู่เพื่อจะได้เป็นเสบียงติดตัวไปในชาติหน้า ดังนี้

ได้พาสี่คนหามสามคนแห่	นอหนึ่งนอนบนแคร่แห่ไสว
สี่กับสองนำหน้าได้พาไป	สองนอไซร์ติดตามเมื่อยามตาย
สี่นอหามบอกจาดคือธาตุสี่	ตามกายไม่ไปให้ไกลหาย
สามคนแห่ฟังแลเถิดหญิงชาย	มันคงได้แก่ของห่วงคือดวงใจ
คือมนุษย์สามราศีบอกให้เกลี้ยง	คืนแต่เช้าวันเที่ยงวันเย็นไซร์
นอหนึ่งนอนบนแคร่ท้ามแปรไป	ได้แก่ศพท้าวทัยที่วายชนม์
พวกสี่คนนำหน้าคือกาฬอ	พระกับหมอนำไปไม่ไหลหล่น
อ้ายสองนอตามหลังฟังนิพนธ์	คือบาปบุญจงทราบคิดหน้าบตัว
ศีลห้าพระดรัสไว้มิใช่หก	ตกรนรกเสมอมีหรือหัว
ว่าให้สร้างความคิดนี้ความชั่ว	บุญกับตัวต้องสร้างเพื่อล้างกรรม
ผู้ใดหรือถือได้พระไม่ลวง	จะพันบ่วงนรกไม่ตกถล่ำ
ข้อปาณาพระห้ามอย่าข้ามคำ	จะได้กรรมติดตัวมาชั่วกาย
ห้ามไม่ให้ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต	เราจงคิดรณังสัตว์ทั้งหลาย
ข้อที่สอนอทินนาพระว่าไว้	ห้ามไม่ให้ลักลักมกไร่ผล
ข้อที่สามกาเมอย่าเร่งชน	เราเป็นคนอย่าประพฤตินี้กลอง
ผิดเมียเขาเสียหายจะได้บาป	เมื่ออ่านทราบเนื้อความอย่าสามสอง
ข้อที่สี่มุสาอย่าตลกคะนอง	ให้เราไปตามช่องคลองศีลธรรม
ข้อที่ห้าพระว่าอย่าดื่มเหล้า	ถ้ากินเข้าพาตัวชั่วระส่ำ
จำเอาไว้ศีลห้าอย่าไปทำ	เป็นเวรกรรมแมนแท้มีแต่ทุกข์

ใครถือได้กรรมหายไปจากร่าง	ถ้าใครล้างกรรมหายจะได้สุข
พ้นจากเวรหมดเกณฑ์ในกองทุกข์	ไปสู่สุขปลอดภัยในอบาย
ใครได้ขึ้นชั้นฟ้าใช้ว่าหน้อย	ชมนางฟ้าहार้อยสวยใจหาย
มีนางขับนางรำประจำกาย	ก็อยู่ได้เพราะเกณฑ์เวรไม่มี

(คำกลอนสังขาร หน้า ๑๔ - ๑๕)

๒) สอนเรื่องความกตัญญู ผู้แต่งสอนว่าบิดามารดามีบุญคุณต่อบุตร เมื่อท่านตายไปก็ให้หมั่นทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ แล้วตั้งจิตอธิษฐานให้ได้พบกันอีก ดังนี้

นึกถึงบุญคุณแม่ที่เกิดเกล้า	ทุกคำเช่าควรที่ปฏิบัติ
ทำบุญส่งสักคราทางวาวัด	อุส่าห์จัดอุทิศติดตามไป
แล้วตรวจน้ำคว่ำขันเป็นอันขาด	อย่าให้คลาดแคล้วแม่แก่ไปไหน
ถึงแม่ตายพลัดพรากจากกัน ไกล	ชาติหน้าไปขอพบประสบกัน
อุทิศตริกนีกตรองของดีชั่ว	สอนครอบครัวของท่านตามสารฉัน
พวกพี่น้องน้ำป่าฟิงจาบรร	ตามที่ฉันคิดแต่งใจแก่สิ่งใคร

(คำกลอนสังขาร หน้า ๒๐ - ๒๑)

๓) สอนเรื่องความอนิจจัง ผู้แต่งสอนว่าเมื่อตายไปแล้วไม่สามารถนำข้าวของเงินทองติดตัวไปได้ สิ่งที่ดีอยู่อยู่กับตัวผู้ตาย คือ กระดานที่ใช้ห่อศพเท่านั้น จึงไม่ควรยึดติดกับวัตถุ และให้ยอมรับว่าคนเราเกิดมาก็ต้องตายทุกคน ดังปรากฏในข้อความว่า

เกิดก็อยากตายก็อยากลำบากแสน	เห็นแต่ดานเจ็ดแผ่นเท่านั้นหนา
อีกฝันไฟวันไปซึ่งป่าช้า	ได้เสื่อผืนนุ่มห่มไม่สมใจ
และเขื่อนเหย้าข้าวของห้องไร่นา	ทั้งช้างม้าวัวควายไม่ได้ไ้ไร
อ่านแล้วฟังให้ดีพี่น้องไทย	ไม่ว่าใครหญิงชายตายทุกคน

(คำกลอนสังขาร หน้า ๑๕)

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการสอนแทรกในคำอธิบายพิธีกรรมนี้น่าสนใจ เพราะนำช่วงเปลี่ยนผ่านที่สำคัญของชีวิต คือ จากโลกหนึ่งไปสู่อีกโลกหนึ่งมาสอนผู้อ่าน ทำให้ได้เรียนรู้ว่าหากไม่มีบิดามารดา ผู้อ่านก็ไม่สามารถเกิดมาได้ และเมื่อถึงเวลาหนึ่ง คนที่เรารักก็ต้องตายไปตามกฎสังสารวัฏ ผู้แต่งจึงกระตุ้นให้บุตรรับทดแทนคุณของบุพการี หมั่นทำดี และไม่ยึดมั่นถือมั่น

จากที่กล่าวมาในบทนี้เห็นได้ว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” มีกลวิธีการสอนที่หลากหลาย มีทั้งกลวิธีการสอนที่พบในอดีต* และที่พบใหม่ กลวิธีการสอนที่พบในอดีต ได้แก่ สอนแบบตรงไปตรงมาว่าสิ่งใดควรปฏิบัติ สิ่งใดไม่ควรปฏิบัติ สอนโดยอ้างอิงหรือยกตัวอย่าง สอนโดยบอกผลของการกระทำ สอนโดยใช้ภาพพจน์ และสอนโดยวิธีประชดประชัน ส่วนกลวิธีการสอนที่พบใหม่ ได้แก่ สอนในรูปแบบนวนิยาย สอนผ่านบทสนทนาของตัวละคร สอนแทรกในอัตชีวประวัติของบุคคล และสอนแทรกในคำอธิบายพิธีกรรม ดังจะเปรียบเทียบให้เห็นในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓๖ ภาพรวมด้านกลวิธีการสอน

กลวิธีการสอน	วรรณคดีคำสอนภาคใต้สมัยโบราณ	วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก”
สอนแบบตรงไปตรงมาว่าสิ่งใดควรปฏิบัติ สิ่งใดไม่ควรปฏิบัติ	✓	✓
สอนโดยอ้างอิงหรือยกตัวอย่าง	✓	✓
สอนโดยบอกผลของการกระทำ	✓	✓
สอนโดยใช้ภาพพจน์	✓	✓
สอนโดยวิธีประชดประชัน	✓	✓
สอนในรูปแบบนวนิยาย	-	✓
สอนผ่านบทสนทนาของตัวละคร	-	✓
สอนแทรกในอัตชีวประวัติของบุคคล	-	✓
สอนแทรกในคำอธิบายพิธีกรรม	-	✓

จากตารางข้างต้นเห็นได้ว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” มีกลวิธีการสอนทั้งที่พบในอดีตและที่พบใหม่ การที่ผู้แต่งยังใช้กลวิธีการสอนในอดีตอยู่ เพราะเป็นกลวิธีที่ผู้อ่านคุ้นเคยดีอยู่แล้วจึงไม่น่าจะต่อต้านคำสอน โดยผู้แต่งพยายามปรับกลวิธีการสอนในอดีตให้เข้าใจง่ายขึ้น เช่น ยกตัวอย่างคนในชุมชน หรือเปรียบเทียบกับของหลายสิ่งมากขึ้น ในขณะที่กลวิธีการ

* อนึ่ง การพิจารณาวิธีการสอนที่พบในอดีตนั้น ผู้วิจัยพิจารณาเฉพาะในส่วนที่เป็นวรรณกรรมคำสอนภาคใต้สมัยโบราณเท่านั้น ไม่ได้พิจารณาวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทอื่น ๆ ด้วย เพราะฉะนั้น กลวิธีการสอนบางอย่าง เช่น การสอนผ่านบทสนทนาของตัวละคร หรือการสอนแทรกในอัตชีวประวัติของบุคคล อาจเคยมีในมรดกพื้นบ้านซึ่งแต่งก่อนหน้านี้อีกก็ได้ เพียงแต่ไม่ปรากฏในวรรณกรรมคำสอนสมัยโบราณเท่านั้นเอง ผู้แต่งจึงจัดให้เป็นกลวิธีที่พบใหม่

สอนที่พบใหม่ พบว่าอิงกับบริบททางสังคมอย่างชัดเจน ผู้แตงน่าจะได้รับอิทธิพลจากการฟัง
มหรสพพื้นบ้านประเภทหนังตะลุง การเข้าร่วมพิธีกรรม หรือการอ่านหนังสือนวนิยายที่เริ่มแพร่เข้า
สู่ภาคใต้ขณะนั้น ทั้งนี้ก็เพื่อเรียกร้องความสนใจจากชาวใต้ที่ชื่นชอบสิ่งเหล่านี้ จึงอาจกล่าวได้ว่า
กลวิธีการสอนทั้งหมดที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” เข้าใจง่ายกว่าแต่
ก่อน กลวิธีการสอนหลายกลวิธีมีชีวิตชีวาและทันสมัยขึ้นอย่างเห็นได้ชัด เช่น สอนในรูปแบบนวน
ิยาย สอนผ่านบทสนทนาของตัวละคร และสอนแทรกในอัตชีวประวัติของบุคคล การทำให้กลวิธี
การสอนต่าง ๆ มีความแปลกใหม่ขึ้นนี้ก็เพื่อตอบสนองต่อกลุ่มชาวบ้านภาคใต้นั่นเอง

บทที่ ๖

บทบาททางสังคมของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก”

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาบทบาททางสังคมของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” เพราะมีความเห็นว่าวรรณกรรมคำสอนกลุ่มนี้มีบทบาทที่สัมพันธ์กับสังคมวัฒนธรรมในสมัยที่แต่งเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ เกิดจากผู้แต่งเป็นคนในชุมชนที่มีโอกาสรับรู้สภาพสังคม สภาพการเมือง รวมถึงวัฒนธรรมกลุ่มชน ส่งผลให้อุดมที่จะนำสิ่งที่พบเห็นมาสอดแทรกไว้ในงานไม่ได้

วิทย์ ศิวะศรียานนท์ (๒๕๔๑: ๑๕๖ - ๒๑๑) กล่าวว่าเนื่องจากกวีเป็นหน่วยหนึ่งของคนในสังคม กวีใดเกิดในสมัยใดจึงไม่สามารถหลบหนีจากสภาพแวดล้อมได้ ความคิด ความเห็น ความรู้สึกที่ตนมีส่วนร่วมกับคนร่วมสมัยย่อมแพร่พรายออกมา หากมีคนอ่านมากเพียงใด ย่อมแสดงให้เห็นว่าความคิดความอ่านของเขามีโอกาสแสดงอิทธิพลต่อสังคมมากขึ้นเท่านั้น

ตรีศิลป์ บุญขจร (๒๕๔๗: ๔ - ๗) กล่าวว่าวรรณกรรมย่อมสัมพันธ์กับสังคม สะท้อนประสบการณ์ชีวิตในยุคนั้นไม่ว่านักเขียนจงใจสะท้อนสังคมหรือไม่ก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมอาจแบ่งได้ ๓ ลักษณะ ลักษณะแรก วรรณกรรมสะท้อนสภาพสังคม กล่าวคือ วรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนประสบการณ์ของผู้เขียนและเหตุการณ์ส่วนหนึ่งของสังคม วรรณกรรมจึงมีความเป็นจริงทางสังคมสอดแทรกอยู่ ลักษณะที่สอง สังคมมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมหรือต่อนักเขียน นักเขียนที่อยู่ในสังคมย่อมได้รับอิทธิพลจากสังคมทั้งด้านวัฒนธรรม ศาสนา ปรัชญาและการเมือง โดยสภาพเศรษฐกิจและการเมืองมีส่วนกำหนดแนวโน้มของวรรณกรรมด้วย และลักษณะที่สาม วรรณกรรมหรือนักเขียนมีอิทธิพลในการสร้างค่านิยม รวมทั้งความรู้สึกนึกคิด นักเขียนจึงมีบทบาทในฐานะผู้นำแนวความคิดของสังคมและผู้นำทางวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่ง

ผู้วิจัยพบว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” มีบทบาททางสังคมตั้งแต่สังคมระดับย่อยไปจนถึงระดับใหญ่ คือ ประเทศชาติ ผู้วิจัยจะนำเสนอให้เห็นบทบาทต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๖.๑ บทบาทในการปลูกฝังจริยธรรม

วศิน อินทสระ (๒๕๔๕: ๒๒ - ๒๖) กล่าวว่าจริยธรรมหรือศีลธรรมมีความหมายคล้ายคลึงกันจะเรียกว่าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันก็ได้ จริยธรรมมีความหมายดังนี้

จริยธรรม หมายถึง ความประพฤติ การกระทำ และความคิดที่ถูกต้อง เหมาะสม การทำหน้าที่ของตนเองถูกต้องสมบูรณ์ เว้นสิ่งควรเว้น กระทำสิ่งที่ควรกระทำ ด้วยความฉลาดรอบคอบ รู้เหตุรู้ผล ถูกต้องตามกาลเทศะและโอกาส โดยนัยนี้จะเห็นว่า จริยธรรมมีคุณค่าและจำเป็นสำหรับคนทุกคนในทุกอาชีพ ทุกสังคม สังคมจะอยู่รอดได้ก็ด้วยจริยธรรม จะสงบสุขหรือวุ่นวายก็ขึ้นอยู่กับจริยธรรมที่ปัจเจกชน ครอบครัวยุค หรือสังคมนั้น ๆ ประพฤติปฏิบัติได้มากน้อยเพียงใด

สมภาร พรหมทา (๒๕๔๘: ๕๑๑ - ๕๑๓) กล่าวว่าศีลธรรมหรือจริยธรรมมีบทบาทสำคัญในการค้ำจุนสังคม เปรียบเสมือนโครงกระดูกที่ทำหน้าที่ให้เนื้อหนังของมนุษย์เกาะอาศัยอยู่ หากว่าศีลธรรมของสังคมนั้นเสื่อมทราม สังคมย่อมไม่สามารถดำรงอยู่ได้

จากที่กล่าวมาทำให้เห็นว่าจริยธรรม คือ การประพฤติปฏิบัติที่ดีงาม ถูกต้อง และเหมาะสม ผู้วิจัยพบว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” มีบทบาทในการปลูกฝังจริยธรรมอย่างเด่นชัด ซึ่งจากการศึกษาการปลูกฝังจริยธรรมด้านต่าง ๆ พบว่ามีดังต่อไปนี้

๖.๑.๑ จริยธรรมเฉพาะกลุ่ม จริยธรรมที่ปลูกฝังในวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” เป็นเพียงจริยธรรมขั้นพื้นฐานเพื่อให้บุคคลกลุ่มต่าง ๆ ดำเนินชีวิตดีงาม เหมาะสม ซึ่งหากคนกลุ่มต่าง ๆ ปฏิบัติตามได้ก็จะลดความขัดแย้ง ความเห็นแก่ตัว หรือการหันออกจากค่านิยมเดิม เช่น หากเป็นเด็กก็จะประพฤติตัวเรียบร้อย เหมาะสม หากเป็นหนุ่มสาวก็จะวางตัวเหมาะสม และไม่เอาอย่างวัฒนธรรมตะวันตกจนเกินไป หากเป็นผู้สูงวัยก็จะอยู่ในศีลในธรรม และเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ลูกหลานได้ หากเป็นกลุ่มคนจนก็จะขยันทำงาน และรู้จักประมาณตนมากขึ้น หากเป็นหน่วยงานของรัฐ โดยเฉพาะข้าราชการท้องถิ่นก็จะได้รับการยอมรับนับถือจากผู้น้อยมากขึ้น เพราะสนใจทุกข์สุขของชาวบ้าน และรู้จักใช้หลักธรรมในการทำงาน หรือหากเป็นคนทั่วไปก็จะเห็นความสำคัญของความขยัน การรู้จักประมาณตน การรู้จักประหยัดอดออม ความไม่ประมาท การรู้จักพึ่งตนเอง หรือเห็นความสำคัญของค่านิยมดั้งเดิม การปลูกฝังเรื่องต่าง ๆ นี้ ผู้วิจัยได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ ๔ ดังจะสรุปอีกครั้งในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๑๗ แสดงบทบาทในการปลูกฝังจริยธรรมเฉพาะกลุ่ม

คำสอนกลุ่มต่าง ๆ	ตัวอย่างหลักจริยธรรม
คำสอนกลุ่มเด็กวัด	ขยันหมั่นเพียร สุภาพเรียบร้อย
คำสอนกลุ่มนักเรียน	ขยันหมั่นเพียร มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ สามัคคี รักชาติ
คำสอนกลุ่มผู้หญิง	ขยันหมั่นเพียร รักในความรู้ สุภาพเรียบร้อย วานอนสอนง่าย
คำสอนกลุ่มชายหนุ่ม	ขยันหมั่นเพียร รักในความรู้ คบมิตรดี ไม่เป็นนักเลงหัวไม้
คำสอนกลุ่มผู้สูงอายุ	เข้าวัด ไม่ยึดติดกับอดีต เห็นอนิจจังของชีวิต
คำสอนกลุ่มคนจน	ขยันหมั่นเพียร ประหยัด รู้จักประมาณตน รู้จักพึ่งตนเอง
คำสอนหน่วยงานของรัฐ	ใช้หลักธรรมในการทำงาน สนใจความเป็นอยู่ของผู้น้อย

๖.๑.๒ จริยธรรมสำหรับการอยู่ร่วมกันในครอบครัว เน้นสอนให้คนในครอบครัวมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันตามสถานภาพและบทบาทที่ได้รับ มีดังนี้

๖.๑.๒.๑ จริยธรรมระหว่างบิดามารดากับบุตร ในพระพุทธศาสนากล่าวถึงหน้าที่ของบิดามารดาที่จะต้องห้ามปรามบุตรจากความชั่ว ดูแลฝึกอบรมให้บุตรตั้งอยู่ในความดี ให้ศึกษา ศิลปวิทยา เป็นธุระเรื่องคู่ครอง และมอบทรัพย์ให้เมื่อถึงโอกาส ส่วนหน้าที่ของบุตรที่มีต่อบิดามารดา คือ เลี้ยงท่านตอบ ช่วยทำกิจธุระการงาน ดำรงวงศ์สกุล ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความ เป็นทายาท และเมื่อท่านล่วงลับก็ทำบุญอุทิศให้ท่าน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) และพระ ธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), ๒๕๔๗: ๔) ตัวอย่างเรื่อง *อิสอนศิษย์* สอนให้บุตรเลี้ยงดูบิดา มารดาเป็นอย่างดี และชักชวนให้เป็นชาวพุทธที่ดี ดังความว่า

หนึ่งข้าวปลาอาหารที่ท่านประสงค์	ควรดำรงศรัทธาพิทักษ์เฝ้ารักษา
สองที่นอนหมอนหลับประดับประดา	สามให้ฝ้านุ่งห่มพอสมควร
สี่ชกน้ำเข้าสمانการกุศล	ที่ให้ผลเป็นสุขไปทุกส่วน
นี้แหละตอบแทนท่านการสมควร	ทั้งเป็นส่วนกุศลให้ผลเรา

(อิสอนศิษย์ หน้า ๑๖)

เรื่อง *คิหิปฏิบัติคำกลอน* สอนให้บิดามารดารู้จักปฏิบัติต่อบุตรด้วยการห้ามทำชั่ว สอนให้เป็นคนดี ให้การศึกษา หากูครองให้บุตร และมอบทรัพย์สมบัติให้ตามความเหมาะสม ดังหลักคำสอนดังต่อไปนี้

บุตรใดปฏิบัติชอบ	ท่านทำตอบเบญจนัย
หนึ่งห้ามความชั่วร้าย	มิให้บุตรดูกระทำ

สองให้ตั้งตนดี	สามสร้างชีชวนชักนำ
ให้ศึกษาสรรพกิจกรรม	สำสิลปวิชาการ
สี่หาคู่ครองให้	แก่นุตรตนสมภูมิฐาน
ห้าให้ครองศฤงคาร	แก่นุตรตนตามสมัย
	(คิหิปฏิบัติคำกลอน หน้า ๒๗)

๖.๑.๒.๒ จริยธรรมระหว่างสามีกับภรรยา ในพระพุทธศาสนากล่าวถึงหน้าที่ของภรรยาที่ดี คือ จัดการงานดี สงเคราะห์คนรอบข้างของสามี ไม่ประพฤตินอกใจ รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้ และไม่เกียจคร้าน คำสอนสอดคล้องกับเรื่อง*คติธรรมคำกลอน ๒* ดังนี้

ภรรยาที่ดีมีอยู่ห้า	ตามพุทธะตรัสไว้ไม่มัวหมอง
หนึ่งจัดการงานดีควรที่จะครอง	ข้อที่สองสงเคราะห์คนของเราดี
ข้อที่สามทรมานทิพไม่คิดคด	ทรยศนอกใจฝ่าพาตัวหนี
ข้อที่สี่รักษาทรัพย์เก็บดับดี	ซึ่งสามีหาได้ไว้กับเรือน
ข้อที่ห้าขยันไม่เกียจคร้าน	งานทุกด้านตั้งใจหาไหนเหมือน
ห้าประการสมแท้เป็นแม่เรือน	ควรเป็นเพื่อนคู่ชิดสนิทนอน
	(คติธรรมคำกลอน ๒ หน้า ๑๓)

สามีที่ดีตามหลักพุทธศาสนา คือ ขกย่องให้เกียรติ ไม่ดูหมิ่น ไม่นอกใจ มอบความเป็นใหญ่ให้ และหาเครื่องประดับให้เป็นของขวัญ หากทำได้จะช่วยให้สามีภรรยาอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ดังเรื่อง*อิสอนศิษย์* สอนการเป็นสามีที่ดีตามหลักธรรม ดังตัวอย่าง

หนึ่งยกย่องภริยาตามฐานะ	ในวาระยกขยไชยบายสอน
โดยความดีชี้ข้ออิทธิ	อย่าตัดทอนคำว่าต่อหน้าคน
จะผิดพลังหลังหน้าอย่าทารุณ	กล่าวหันเหุน โทคร้ายไม่ได้ผล
อนุโลมสิ่งที่ดีมีมงคล	อย่ารุกรานทูปตีภริยา
อย่าค่าพ่อล่อแม่และพี่น้อง	ทั้งพวกพ้องญาติวงศ์เผ่าพงศา
จะสั่งสอนตอนความดีภริยา	เราก็อย่าทิ้งสิทธิ์กิจผู้ดี
อยู่ให้เป็นบรรทัดัดความชั่ว	เมียทั้งกลัวทั้งรักเป็นศักดิ์ศรี
ได้เมียดีเราต้องสร้างหนทางดี	ควรประนีประนอมถ่อมมหากัน
	(อิสอนศิษย์ หน้า ๑๐)

๖.๑.๓ จริยธรรมสำหรับการอยู่ร่วมกันในชุมชน การปลูกฝังจริยธรรมด้านนี้มีทั่วไป เช่นเรื่อง*พลเรือนสอนบุตร*สอนให้ชาวบ้านรู้จักพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเพื่อให้การดำเนินชีวิตราบรื่น

ต่อไป เหมือนเรือที่ต้องอาศัยคนพาย หากไม่มีคนพาย เรือก็ไม่สามารถแล่นไปได้ หรือเหมือนป่าที่
ต้องอาศัยเสือ มะพร้าวที่ต้องอาศัยเกลือเพื่อให้มันยิ่งขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

การเรื่องนี้สนองกันสองฝ่าย	จึงจะได้ผลดีมีมาตรฐาน
มีแต่เรือคนพายไม่ชำนาญ	เราต้องการจะไปข้างไหนดี
มีแต่คนไม่พานาวานำ	ไปในน้ำไม่คล่องเหมือนปองหมาย
เรือมาดคืออย่างไรอาศัยพาย	คนไปได้ในวาริเพราะขี้เรือ
ถึงชั่วร้ายอย่างไรอาศัยดี	ปากกว้างริเท่าไรอาศัยเสือ
มะพร้าวมันทนใจอาศัยเกลือ	ชาวใต้เหนือใกล้ไกลอาศัยกัน

(พลเรือนสอนบุตร หน้า ๑๒)

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการปลูกฝังจริยธรรมในข้อ ๖.๑.๒ - ๖.๑.๓ สอดคล้องกับหลักทิศหกใน
พระพุทธศาสนา ซึ่งน่าจะช่วยลดความขัดแย้งทั้งในระดับครอบครัวและระดับสังคมได้ เพราะใน
การดำเนินชีวิตย่อมต้องพบปะสังสรรค์กัน อาจมีการกระทบกระทั่งกันเป็นธรรมดา หากชาวบ้าน
รู้จักสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันก็จะช่วยให้สังคมสงบสุขมากขึ้น ดังที่สมภาร พรหมทา (๒๕๔๘:
๔๓๓ - ๔๓๕) กล่าวว่า การปฏิบัติตามหลักทิศหกเป็นการปฏิบัติศีลธรรมระดับสังคม ซึ่งช่วยดูแล
พฤติกรรมของสังคมได้ โดยศีลธรรมดังกล่าวสามารถปรับให้เหมาะสมตามยุคสมัย

การปลูกฝังจริยธรรมจำเป็นต่อสังคมมนุษย์ในยุคปัจจุบัน เพราะช่วยสร้างความเจริญให้แก่
ตนเอง สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมนุษย์ และส่งเสริมความเจริญของสังคมและชาติบ้านเมือง
ดังที่วสิน อินทสระ (๒๕๔๕: ๓๒) กล่าวว่า “จริยธรรมเป็นรากฐานแห่งความเจริญของบุคคลและ
ของชาติ การมีจริยธรรมจึงเท่ากับช่วยให้อาณาจักรแห่งความเจริญของชาติมั่นคง” นอกจากนี้ ยังช่วย
จัดระเบียบสังคมที่เกิดความเสื่อมในเชิงจริยธรรม ดังที่ผู้แต่งตักเตือนให้คนในสังคมเลิกเสพ
อบายมุข และหลงสมบัติแล้วหันมาเข้าวัดฟังธรรมเพื่อจะได้มีดวงตาเห็นธรรม ดังนี้

หญิงชายอายอีนีกันฉลาด	พระบิณฑบาตตอนเช้าข้าวไม่ใส่
เมาสมบัติเมาเหล้าวิ่งเข้าไพร	เที่ยงไรไรข้าวฉลาดไม่บาตรเดียว
มีแต่ตอนเช้าเข้าได้จ้งหัน	เปิดแลชั้นไม่แกงใจแห้งเหี่ยว
ศาสนาตถาคตจะหมดเกรียว	หันมาเหลียววัดบ้างเมื่อสร้างเมา
เข้าในวัดข่านอนวัดหอมอนสาด	ฟังโอวาทตามระเบียบนั่งเสียบหงา
สติตั้งฟังธรรมตามสำเนา	ตาของเรามองกว้างเห็นทางธรรม

(สุรายาเสพติด หน้า ๑๕ - ๑๖)

อำนาจ ทะพิงค์แก และชยันต์ วรรณนะภูติ (๒๕๒๒: ๑๕๘ - ๒๐๐) กล่าวถึงสาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้สังคมเสื่อมในเชิงจริยธรรมว่าเกิดจากการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาของสังคมไทยที่ให้ความสำคัญแก่ระบบทุนนิยม ซึ่งขยายมายังประเทศไทยราวกลางศตวรรษที่ ๑๙ จนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ๒ ประการ ประการแรก การเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม และประการที่สอง การเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปตามค่านิยมของตะวันตกซึ่งเกิดขึ้นและต่อเนื่องมาจนถึงระยะหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ มีจุดมุ่งหมายเพื่อ “พัฒนา” ประเทศด้อยพัฒนาให้ทัดเทียมประเทศในซีกโลกตะวันตก โดยการพัฒนามุ่งเน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านค่านิยมของสังคมตามมา คือ เกิดค่านิยมการแข่งขันเพื่อความสำเร็จและความอยู่รอด นิยมการบริโภค มุ่งความสำเร็จของปัจเจกชนเหนือหมู่คณะ ถือความก้าวหน้าทางวัตถุเป็นเครื่องวัดความเจริญ ละเลยคุณค่าและความหมายด้านจิตใจ จนเกิดการเอาเปรียบและการใช้กลอุบายฉ้อฉลเพื่อให้ได้มาซึ่งความสำเร็จ การยอมรับค่านิยมแบบทุนนิยมเข้ามาเป็นค่านิยมหลักในการดำเนินชีวิตนี้ ส่งผลให้คนในสังคมละเลยจริยธรรมซึ่งเป็นแบบแผนของความประพฤติดีไป

จากที่กล่าวมาทำให้เห็นว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” มีบทบาทในการปลูกฝังจริยธรรมอย่างชัดเจน ทำให้เห็นได้ว่าจริยธรรมมีความสำคัญและมีประโยชน์ต่อสังคมมนุษย์ การปฏิบัติตามหลักจริยธรรมช่วยให้สังคมสงบสุขมากขึ้น

ผู้วิจัยพบว่าผู้ที่มีบทบาทในการปลูกฝังจริยธรรมเป็นผู้มีประสบการณ์ในชีวิตสูง (ส่วนใหญ่มีอายุ ๔๐ ปีขึ้นไป) บ้างก็เป็นศิลปินพื้นบ้านที่วางตัวดี เช่น แปก สองหิ้ง ผู้แต่งเรื่อง *สารวัตรกระหวางมิตร* และ *ปรีชา* สวงวนศิลป์ ผู้แต่งเรื่อง *ขวัญใจ* คนกลุ่มนี้จะช่วยกระตุ้นให้คนในสังคมดำเนินชีวิตที่ดีงามได้ นอกจากนี้ ช่วงที่รัฐบาลใช้อุดมการณ์ทางการเมืองเพื่อให้ประชาชนยึดถือค่านิยมต่าง ๆ เช่น รักและเชื่อฟังผู้นำ หรือให้ทำตามผู้นำแล้วสร้างกลไกทางสังคมบังคับให้ปฏิบัติตาม เช่น ประกาศโทษที่จะได้รับสำหรับผู้ที่ฝ่าฝืนคำสั่ง (เช่น ห้ามมีส่วนร่วมในกิจกรรมบางอย่าง จำ หรือปรับ) น่าจะส่งผลให้คนในสังคมประพฤติอยู่ในกรอบของสังคมมากขึ้น

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าบทบาทข้างต้นเป็นบทบาทสำคัญ แม้แต่วรรณกรรมอื่น ๆ ก็มีบทบาทดังกล่าว ดังที่รัชช ปุณ โณทก (๒๕๒๕: ๓๕๖) กล่าวว่าแก่นของวรรณกรรมท้องถิ่นมักมีแนวคิดในการควบคุมสังคมและสอนจริยธรรม โดยยึดความเชื่อในศาสนาเป็นหลักในการเชื่อมโยงแนวคิด

อย่างไรก็ตาม วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” น่าจะทำหน้าที่ปลูกฝังจริยธรรมที่เข้มข้นกว่าวรรณกรรมท้องถิ่นกลุ่มอื่น ๆ เพราะเป็นบทบาทโดยตรง

๖.๒ บทบาทในการให้ความรู้

บทบาทในการให้ความรู้แก่คนในชุมชนเป็นบทบาทที่เด่นชัดกว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้สมัยโบราณ เพราะให้ความรู้รอบด้าน ทั้งให้ความรู้เกี่ยวกับบุคคลในท้องถิ่น (กล่าวไว้แล้ว

ในบทที่ ๓) ให้ความรู้เรื่องบริบททางเศรษฐกิจและการเมืองในสมัยที่แต่ง (กล่าวไว้แล้วในบทที่ ๔) แต่การให้ความรู้ที่เด่นชัดที่สุด คือ การให้ความรู้เรื่องหลักธรรมต่าง ๆ ซึ่งปรากฏควบคู่ไปกับการสอนคุณธรรมและจริยธรรม กล่าวคือ เมื่อจะสอนเรื่องใด ผู้แต่งจะให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องนั้นอย่างกระจ่าง ผู้วิจัยจะยกหลักธรรมที่ปรากฏอย่างสม่ำเสมอในวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” อันแสดงให้เห็นว่าหลักธรรมนั้น ๆ มีความสำคัญในสังคมสมัยที่แต่งเป็นอย่างมาก ดังนี้

๖.๒.๑ ให้ความรู้เรื่องศีลห้า พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๔๒: ๑๕) กล่าวว่าศีลห้ามี ๕ ข้อ ดังนี้

- (๑) เว้นจากปาณาติบาต คือ ละเว้นจากการฆ่า ไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกาย
- (๒) เว้นจากอทินนาทาน คือ ละเว้นการลักขโมย หรือแย่งชิงทรัพย์ผู้อื่น
- (๓) เว้นจากกาเมศุมิฉฉาจาร คือ ละเว้นการประพฤติดิในกาม ไม่ประทุษร้ายต่อของรักและหวงแหนของเขา อันเป็นการทำลายเกียรติภูมิ ตลอดจนทำให้วงศ์ตระกูลของเขาสับสน
- (๔) เว้นจากมุสาวาท คือ ละเว้นการพูดเท็จ หรือประทุษร้ายเขาด้วยวาจา
- (๕) เว้นจากสุราเมรัย คือ ไม่เสพเครื่องดองของเมา สิ่งเสพติด อันเป็นเหตุให้เกิดความประมาท มึนเมา ก่อความเสียหายผิดพลาด เพราะขาดสติ

ผู้วิจัยพบว่า การให้ความรู้เรื่องศีลห้ามีมากกว่าศีลธรรมเรื่องอื่น ๆ อาจเพราะผู้แต่งเห็นว่าเป็นวินัยพื้นฐานหรือเบื้องต้นที่ทุกคนควรรักษาไว้ก่อนที่จะรักษาวินัยอื่น ๆ ที่สูงขึ้น ผู้ที่รักษาศีลห้าได้ช่วยให้ดำเนินชีวิตราบรื่นขึ้น และช่วยให้เกิดผลดีในด้านต่าง ๆ ดังที่พระประสิทธิ์สุตคุณ (๒๕๒๖: ๖๘) กล่าวว่า การงดเว้นจากปาณาติบาตย่อมทำให้อายุยืน การงดเว้นจากอทินนาทานย่อมทำให้มั่งมีศรีสุข การงดเว้นจากกาเมศุมิฉฉาจารย่อมทำให้มีมิตรสหายดี การงดเว้นจากมุสาวาทย่อมทำให้ไม่ถูกกล่าวหาจากเรื่องไม่จริง และการงดเว้นจากสุราเมรัยย่อมทำให้มีสติปัญญา

วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ที่ให้ความรู้เรื่องศีลห้ามีทั่วไป ไม่ว่าจะเป็น กัตถัญญุค้ำกลอน กรรมกิเลสค้ำกลอน ศิลปค้ำกลอนสอนใจ ศีลห้าภายิต สุภายิตธรรมค้ำกลอน เป็นต้น เช่น เรื่อง กัตถัญญุค้ำกลอน ให้ความรู้เรื่องศีลห้าดังต่อไปนี้

สำรวจศีลสิกขามาประกอบ	ทำให้ชอบควรวิริตพระตรัสตั้ง
ข้อละเว้นมีห้าโอวาทัง	เรียกเบญจังทั้งห้าตามบาลี
หนึ่งปาณาอย่าฆ่าชีวิตสัตว์	ที่อุบัติบังเกิดกำเนิดี
สองอทินนาทานการทั้งนี้	ของผู้ที่เขาไม่ให้ยาได้เอา
สามกาเมศุมิฉฉาอย่าทำชู้	ลักเมียผู้อื่นได้ให้อับเฉา
หญิงทำชู้นอกใจไปเที่ยวเอา	ผิวของเขาต้องห้ามตามทำนอง

สี่มุสาอย่าพูดคำโกหก	มักสกปรกยกเรื่องมาเกี่ยวข้อง
พูดส่อเสียดเบียดเบียนเสียนำพอง	ถักรองๆซื้อที่ห้าสุราม
ระยะมัจชะปะมาว่าน้ำเมา	อย่าได้เอาไปดื่มปลื้มสรวลเส
น้ำกลั่นคองของที่เมาชวนเซ	อย่าคะเนว่าประเสริฐเกิดผู้ชาย
กินเข้าแล้วความคาดประมาทหมิ่น	ทั่วธานีณถิ่นที่มีมากหลาย
เที่ยวคะนองปองจิตคิดแต่ร้าย	เพราะตัวได้เสพต้องของมีนเมา
ถ้าผู้ใดเว้นได้สบายจิต	ฉันทคิด ๆ แล้วก็ทอดกอดหัวเข่า
มายุคนี้พี่เพื่อนเหมือนไม่เอา	ตัวของเราก็ไม่ว่าพาให้แรง

(กัตถุญญาคำกลอน หน้า ๗ - ๘)

๖.๒.๒ ให้ความรู้เรื่องฆราวาสธรรม พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๔๒: ๔๓ - ๔๔)

กล่าวว่าฆราวาสธรรมเป็นหลักธรรมสำหรับการครองชีวิตของคฤหัสถ์ มี ๔ ข้อ ดังนี้

- (๑) สัจจะ ความจริง คือ ซื่อตรง ซื่อสัตย์ต่อกัน พูดจริง ทำจริง และไว้วางใจได้
- (๒) ทมะ ฝีกตน คือ รู้จักปรับตัว และปรับปรุงตนให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นเสมอ
- (๓) ขันติ อดทน คือ มุ่งทำหน้าที่ของตนด้วยความขยัน อดทน และไม่ทอดถอย
- (๔) จาคะ เสียสละ คือ มีน้ำใจ สละโลก ละทิฐิ ไม่เห็นแก่ตัว หรือเอาแต่ใจตัว

การเน้นให้ความรู้เรื่องฆราวาสธรรม อาจเพราะผู้แต่งเห็นว่าเป็นหลักธรรมที่ผู้ครองเรือนจำเป็นต้องมีไว้เพื่อทำให้ครอบครัวเป็นสุข อบอุ่น ทำให้สามภรรยามีใจคอหนักแน่น เมื่อทำงานใดก็ทำได้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ เช่น เรื่อง*อาจารย์สอนศิษย์* ผู้แต่งสอนให้สามภรรยาใช้หลักฆราวาสธรรมเพื่อจะได้อยู่ร่วมกันไปจนวันตาย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นอกจากนั้นมันเกาะจงเสาะหา	ธัมมะมาฝึกหัดตัดนิสัย
ไว้ประจำใจบ้างหย่าห่างไกล	จึงจะไม่เลวลงถึงผลคดี
หนึ่งสัจจะหย่าทิ้งสิ่งประสงค์	ต้องซื่อตรงต่อกันหย่าผันหนี
สองทมะข่มใจไว้ให้ดี	ในเมื่อมีพิโรธโกรธต่อกัน
สามขันตินี้อดสะกดจิต	หย่าทำผิดกลัวภัยไยห่มหันต
สี่จาคะจงสละความชั่วอัน	มีแล้วนั้นให้หายคลายจากใจ
ธัมมีย่างคั่งว่ามาแล้วนี้	ถ้าหากมีที่ชนคนผู้ไหน
ผิวเมียผู้คู่กันนั้นหยูกันไป	จนบันไลไม่ขว้างทิ้งร้างหย่า

(อาจารย์สอนศิษย์ หน้า ๒๐)

๖.๒.๓ ให้ความรู้เรื่องมิตรแท้ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๔๒: ๓) กล่าวว่ามิตรแท้มี ๔ จำพวก ดังนี้

๑. มิตรอุปการะ มี ๔ ลักษณะ ได้แก่

- (๑) เพื่อนประมาท ช่วยรักษาเพื่อน
- (๒) เพื่อนประมาท ช่วยรักษาทรัพย์สินของเพื่อน
- (๓) เมื่อมีภัย เป็นที่พึ่งพำนักได้
- (๔) มีกิจจำเป็น ช่วยออกทรัพย์ให้เกินกว่าที่ออกปาก

๒. มิตรร่วมทุกข์ร่วมสุข มี ๔ ลักษณะ ได้แก่

- (๑) บอกความลับแก่เพื่อน
- (๒) รักษาความลับของเพื่อน
- (๓) มีอันตรายไม่ละทิ้ง
- (๔) แม้ชีวิตก็สละให้ได้

๓. มิตรแนะนำประโยชน์มี ๔ ลักษณะ ได้แก่

- (๑) จะทำชั่วเสียหาย คอยห้ามปรามไว้
- (๒) แนะนำสนับสนุนให้ตั้งอยู่ในความดี
- (๓) ให้ได้ฟัง ได้รู้สิ่งที่ไม่เคยได้รู้ได้ฟัง
- (๔) บอกทางสุขทางสวรรค์ให้

๔. มิตรมีใจรัก มี ๔ ลักษณะ ได้แก่

- (๑) เพื่อนมีทุกข์พลอยไม่สบายใจ (ทุกข์ ทุกข์ด้วย)
- (๒) เพื่อนมีสุข พลอยแจ่มชื่นยินดี (สุข สุขด้วย)
- (๓) เขาติเตียนเพื่อน ช่วยยับยั้งแก้ไข
- (๔) เขาสรรเสริญเพื่อน ช่วยพูดสนับสนุน

การมีมิตรแท้สำคัญต่อชีวิตมนุษย์ เพราะมิตรแท้สามารถดักเตือนไม่ให้ประพฤติชั่ว ช่วยป้องกันภัยต่าง ๆ คอยเป็นที่พึ่งยามเดือดร้อน และคอยอยู่เคียงข้างไม่ทอดทิ้ง เมื่อมีมิตรที่เป็นกัลยาณมิตรแล้ว จำเป็นต้องเรียนรู้วิธีปฏิบัติต่อผู้เป็นมิตรด้วย

ผู้วิจัยพบว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ที่ให้ความรู้เรื่องเรื่องมิตรแท้ผู้แต่งมักแจกแจงรายละเอียดปลีกย่อยเหมือนหลักธรรมข้างต้นด้วย เช่น เรื่องอาหารใจ ดังต่อไปนี้

ส่วนมิตรแท้ก็ยังมีสี่สถาน

จะกล่าวขานแยกเป็นข้อพอสมควร

หนึ่งมิตรมีอุปการะตามพลัง

มิตรร่วมสุขทุกข์ก็ยังไม่ทิ้งไป

มิตรแนะนำประโยชน์ชี้โทษให้	มิตรมีความรักใคร่ไม่เหลวไหล
มิตรมีอุปการะน่าเห็นใจ	ลักษณะมีอยู่ในสี่ประการ
หนึ่งป้องกันแก่เพื่อนที่ประมาท	ให้แคล้วคลาดอันตรายหลายสถาน
สองรู้ว่าทรัพย์ของเพื่อนจะอันตรธาน	ก็คือการป้องกันไว้มีนคง
สามเมื่อเพื่อนมีภัยตั้งใจไว้	ให้เพื่อนพึ่งเราได้สมประสงค์
สี่หากเพื่อนต้องจ่ายทรัพย์ตกอับลง	เมื่อเรามีแล้วจงสงเคราะห์ไป
อันมิตรที่ร่วมทุกข์ร่วมสุข	มีลักษณะอยู่สี่เหมือนกล่าวไว้
หนึ่งความลับของตัวมีเท่าไร	แถลงไว้ให้เพื่อนฟังไม่อำพราง
สองปกปิดความลับของเพื่อนไว้	ไม่แพร่งพรายหูกับปากให้จากห่าง
สามเมื่อวิบัติอย่างไรไปสักทาง	ไม่ละทิ้งให้เคืองกว้างอยู่เอกา
สี่ชีวิตก็ยังคิดสละให้	กับเพื่อนร่วมเป็นตายไปกายหน้า
มิตรหมดโทษนำประโยชน์ให้เรามา	ลักษณะสี่อย่างต่าง ๆ กัน
หนึ่งคอยเตือนมิให้ทำกรรมที่ชั่ว	รู้จักกลัวถึงโทษภัยใหญ่มหันต์
สองแนะนำให้ทำดีมีสัมพันธ	อย่าหุนหันคอยพินิจพิจารณา
สามให้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง	เกิดปัญญาพลังใจไปกายหน้า
สี่บอกทางสวรรค์ให้ฝ่ายเมตตา	บริสุทธิ์รักษาปัญญาธิคุณ
เป็นมนุษย์จะต้องยึดในสังคมา	เหมือนโลกกลมและวงเวียนที่เวียนหมุน
อันมิตรแท้ที่รักใคร่ไม่เนรคุณ	มีสี่อย่างเป็นทุนติดตัวมา
หนึ่งยามทุกข์เขาก็ทุกข์กับเราด้วย	เป็นเพื่อนช่วยยามทุกข์โถม้นัสสา
สองยามสุขก็สุขกันเหมือนพรรณนา	ยามเฮฮาโสมนัสไม่จิตใจ
สามหากใครพูดติเตียนเวียนมาถึง	เพื่อนที่รักต้องหวงหึงเถียงแทนให้
สี่ใครพูดสรรเสริญไม่เกินไป	รับเงื่อนไขสมตามความเป็นจริง

(อาหารใจ หน้า ๒๓ - ๒๔)

๖.๒.๔ ให้ความรู้เรื่องทิศหก พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๔๒: ๔ - ๗) กล่าวว่า
 ทิศหกเน้นให้บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลในแต่ละทิศ ดังนี้

- (๑) ทิศเบื้องหน้า คือ ปลูกฝังความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตร
- (๒) ทิศเบื้องขวา คือ ปลูกฝังความสัมพันธ์ระหว่างครูอาจารย์กับศิษย์
- (๓) ทิศเบื้องหลัง คือ ปลูกฝังความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยา
- (๔) ทิศเบื้องซ้าย คือ ปลูกฝังความสัมพันธ์ระหว่างมิตรสหายด้วยกัน
- (๕) ทิศเบื้องล่าง คือ ปลูกฝังความสัมพันธ์ระหว่างลูกจ้างกับนายจ้าง

(๖) ทิศเบื้องบน คือ ปลุกฝังความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์

การให้ความรู้เรื่องทิศหกช่วยให้คนในสังคมดำเนินชีวิตราบรื่น แม้แต่การพัฒนาชุมชนและประเทศก็ต้องอาศัยความร่วมมือจากคนทั้ง ๖ ทิศ เช่น เรื่อง *โศภิตสุภายิต* ผู้แต่งให้ความรู้เรื่องทิศหกในส่วนที่เป็นทิศเบื้องหน้า โดยสอนให้บุตรทำหน้าที่ ๕ ประการเพื่อแสดงความกตัญญูต่อบิดามารดา ได้แก่ เลี้ยงท่านตอบ ช่วยทำกิจของท่าน รู้จักดำรงวงศ์ตระกูลไว้ ตั้งตนให้เหมาะแก่การรับมรดก และทำบุญอุทิศส่วนกุศลเมื่อบิดามารดาล่วงลับไป ดังนี้

ละนี้ผู้เป็นลูกควรผูกจิตต์	ระลึกคิดกตัญญูรู้คุณท่าน
กตเวทิตอบให้ชอบการณ	ตามสถานห้าอย่างทางเค้ามูล
หนึ่งท่านเลี้ยงเราแล้วเลี้ยงท่านตอบ	ตามระบอบบุตรดีมิให้สูญ
สองช่วยทำกิจท่านให้หายอาภูล	รับประมุขให้เสร็จสำเร็จการ
สามดำรงวงศ์ประยูรณุกุลเกื้อ	ให้สืบเชื้อแม่พ่อต่อสมาน
สี่ตั้งตนให้ควรรับทรัพย์ศฤงคาร	ห้าเมื่อท่านสิ้นชีพรีบทำบุญ
แผ่กุศลให้ท่านตามโอกาส	หมั่นทำบุญตักบาตรเข้าเกื้อหนุน
ตามข้าวน้อยแกล้งน้อยค่อยเจือจุน	แผ่ส่วนบุญผลทานให้ท่านเอย
	(โศภิตสุภายิต หน้า ๓๕)

๖.๒.๕ ให้ความรู้เรื่องโทษของอบายมุขหก พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๔๒: ๑ - ๒) กล่าวว่าอบายมุขหกมี ๖ ข้อ ดังนี้

- (๑) ดิศสุรายาเมา
- (๒) เอาแต่เที่ยวกลางคืน
- (๓) จ้องจะดูการเล่น
- (๔) ไม่เว้นการพนัน
- (๕) มั่วสุมมิตรชั่ว
- (๖) มั่วแต่เกียจคร้าน

ผู้แต่งที่ให้ความรู้เรื่องโทษของอบายมุขหก กล่าวตรงกันว่าอบายมุขหกเป็นช่องทางแห่งความเสื่อม ความพินาศ หรือความฉิบหาย การมีความรู้เรื่องอบายมุขช่วยให้ผู้อ่านดำเนินชีวิตไปสู่ความสำเร็จหรือรุ่งโรจน์ ไม่ทำให้ตนเองมัวหมองจากค่านินทา ไม่สร้างปัญหาให้แก่คนรอบข้าง รวมทั้งไม่กีดขวางการทำงานของผู้หน้าที่ต้องการพัฒนาชุมชนและประเทศให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป

ผู้วิจัยพบว่าการให้ความรู้เรื่องโทษของอบายมุขหก ผู้แต่งมักแจกแจงรายละเอียดปลีกย่อยของอบายมุขข้อต่าง ๆ ด้วย เช่น เรื่อง *คิหิปฏิบัติค้ำกลอน* ให้ความรู้เรื่องโทษของอบายมุข ประเภท

เที่ยวกลางคืนว่ามี ๖ ข้อ ได้แก่ ไม่รักษาตัว ไม่รักลูกเมีย ไม่รักษาทรัพย์ เป็นที่ระแวงของคนทั้งหลาย มักถูกใส่ความ และได้รับความลำบาก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เที่ยวกลางคืนก็มีโทษถึงहनัย	ขอขยายโดยสังเขปพอสมควร
หนึ่งชื่อว่าไม่รักษาตัวของตัว	สองเมียฟัวลูกหลานเจ้าไม่สงวน
สามสมบัติไม่รักเจียวเที่ยวลายนวล	ข้อที่สี่เป็นที่ควรระแวงคน
ห้ามักถูกใส่ความตามน้อยมาก	หกลำบากทรมาณกายไม่เป็นผล
ภาคเที่ยวดูการเล่นแม่นนิพนธ์	มีอนนต์สุดจะนับคำนวณนา
	(คิหิปฏิบัติคำกลอน หน้า ๔๑)

๖.๒.๖ ให้ความรู้เรื่องทฤษฎัมมิกัตตะ สุททวิงศ์ ตันตยาพิศาลสุทธี (๒๕๔๖: ๑๕๓ - ๑๖๖) กล่าวว่าทฤษฎัมมิกัตตะ หมายถึงธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน มี ๔ ข้อ ดังนี้

- (๑) อุภูฐานสัมปทา คือ ถึงพร้อมด้วยความหมั่น
- (๒) อารักขสัมปทา คือ ถึงพร้อมด้วยการรักษา
- (๓) กัลยาณมิตรตตา คือ เป็นผู้มิตร์ดีงาม
- (๔) สมชีวิตา คือ เลี้ยงชีวิตตามกำลังทรัพย์ที่หามาได้

การให้ความรู้เรื่องเรื่องทฤษฎัมมิกัตตะนี้ อาจเพราะผู้แต่งเห็นว่าช่วยแก้ปัญหาความยากจนได้ด้วย เพราะปลูกฝังให้ชาวบ้านขยันหมั่นเพียรในการทำงาน ต่อมาก็รู้จักรักษาทรัพย์ที่หามาได้ให้คงอยู่ต่อไป โดยละพฤติกรรมที่ทำให้เสียทรัพย์ เช่น คบมิตรชั่ว หรือเสพอบายมุข และสุดท้ายคือกินอยู่อย่างพอเพียง สอดคล้องกับที่สุททวิงศ์ ตันตยาพิศาลสุทธี (๒๕๔๖: ๑๕๓ - ๑๖๖) กล่าวถึงหลักธรรมนี้ว่าเหมาะสำหรับแสวงหาทรัพย์และรักษาทรัพย์ให้มั่นคงยิ่งขึ้น การยึดหลักอุภูฐานสัมปทา ช่วยให้มีคามเพียรพยายามในกิจการงาน รู้จักปรับปรุงการงานให้เจริญก้าวหน้า และรู้จักสั่งสมเพิ่มพูนโภคทรัพย์ การยึดหลักอารักขสัมปทา ช่วยให้รักษาทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความหมั่นไม่ให้เป็นอันตราย การยึดหลักกัลยาณมิตรตตาช่วยให้ทรัพย์สมบัติคงทนถาวรและป้องกันการคบคนพาลเป็นมิตร และการยึดหลักสมชีวิตา เช่น รู้จักประมาณในการใช้จ่าย งดเว้นสิ่งฟุ่มเฟือย และรู้จักจัดสรรรายได้รายจ่าย ช่วยให้มีเงินเก็บไว้ใช้จ่ายในยามฉุกเฉิน

วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ที่ให้ความรู้เรื่องทฤษฎัมมิกัตตะ เช่น เรื่อง คิหิปฏิบัติคำกลอน ดังนี้

อุภูฐานสัมปทา	ประกอบภาระเอาการ
เล่าเรียนศึกษาสาร	และทำกิจหน้าที่ตน

อารักขสัมปทา	หมั่นรักษาระวังผล
สินทรัพย์อันขวยชวน	ที่หาได้ให้ถาวร
กัลยาณมิตตตา	เสวนาร่วมมิตรมรณ
เว้นเสพผู้คล้ำคลอน	เพื่อปกกลอกหลอกหลวงกิน
อีกสมะชีวิตา	จักจ่ายหาซึ่งทรัพย์สิน
อย่าจ่ายขายตัวกิน	และอย่าให้ฝืดเคืองนัก

(คิหิปฏิบัติคำกลอน หน้า ๘)

ผู้วิจัยพบว่าแม้วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” บางเรื่องไม่ระบุชื่อหลักกรรมโดยตรงแต่ก็สอนสอดคล้องกับหลักทฤษฎีธรรมมีกัตถะด้วย เช่น เรื่องคำกลอนสอนใจสอนให้ขยันหมั่นเพียรในการทำงาน รู้จักประมาณการใช้จ่าย คบมิตรดี และเลี้ยงชีวิตตามกำลังทรัพย์ เพื่อให้มีชีวิตอยู่ได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ต้องรู้เก็บรู้ดับทรัพย์ทั้งหลาย	ต้องรู้ไม่รู้อยู่รู้ระวังหัว
รู้จักทั้งคนดีและคนชั่ว	รู้พาตัวรู้เรียนเพียรเหมือนเต่า

(คำกลอนสอนใจ หน้า ๔)

๖.๒.๓ ให้ความรู้เรื่องอิทธิบาทสี่ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๔๒: ๓๖) กล่าวว่า อิทธิบาทสี่มี ๔ ข้อ ดังนี้

- (๑) ฉันทะ มีใจรัก คือ พอใจจะทำสิ่งนั้น และทำด้วยใจรักเพื่อให้งานนั้นสำเร็จ
- (๒) วิริยะ พากเพียรทำ คือ หมั่นกระทำสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระ ไม่ทอดทิ้ง ไม่ทอดอหย ก้าวไปข้างหน้าจนสำเร็จ
- (๓) จิตตะ เอาจิตฝึกฝึ คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ ทำกิจนั้นอย่างอุทิศตัวอุทิศใจ
- (๔) วิมังสา ใช้ปัญญาสอบสวน คือ หมั่นใช้ปัญญาตรวจสอบข้อบกพร่องในสิ่งที่ทำ รู้จักวางแผน วัตถุประสงค์ วิเคราะห์วิธีแก้ไขเพื่อจัดการและดำเนินงานนั้นให้ได้ผลดี

การให้ความรู้เรื่องอิทธิบาทสี่ช่วยให้ประสบความสำเร็จในการทำงาน ดังที่พระประสิทธิ์ สุตคุณ กล่าวว่า (๒๕๒๖: ๖๘) ในพระพุทธศาสนาได้วางหลักกรรมหรือสูตรแห่งความสำเร็จว่า “อิทธิบาท” เพื่อช่วยให้ประสบความสำเร็จในด้านการเรียนหรือประกอบอาชีพ เช่น เรื่อง *สมบัติพ่อบ้านคำกลอน* ผู้แต่งสอนให้สามีนาคความรู้เรื่องหลักอิทธิบาทสี่ไปใช้ในการครองเรือน ดังนี้

เราพ่อบ้านงานมากต้องจากบ้าน	ปรีชาญาณหยั่งคูจิ่งรู้ถึ
จะเตือนต่อข้อความไปตามที	ขอให้มอิทธิบาทสามารถงาน

หนึ่งจันทะพอใจในงานทำ	จะสูงค่าตามรักสมัครสมาน
สองให้ให้มีวิริยะประกอบกาล	อย่าเกียจคร้านควรคิดพินิจดู
สามจิตตะกะใจลงไปว่า	งานก้าวหน้าเพราะจิตคิดต่อสู้
วิมังสาข้อสี่ตริตรองดู	ให้ได้รู้รอบคอบชอบด้วยกาล
	(สมบัติพ้อบ้านค้ำกลอน หน้า ๘)

๖.๒.๘ **ให้ความรู้เรื่องพรหมวิหารสี่** พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๔๒: ๒๐) กล่าวว่สมาชิที่ดีของสังฆมคความีธรรมประจำใจของผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่คุณพระพรหม ๔ อย่าง ดังนี้

(๑) เมตตา ความรัก คือ ความปรารถนาดี ต้องการช่วยเหลือผู้อื่นให้ประสบแต่ประโยชน์และความสุข

(๒) กรุณา ความสงสาร คือ อยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ใฝ่ใจที่จะปลดเปลื้องและบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของคนและสัตว์ทั้งปวง

(๓) มุทิตา ความเบิกบานพลอยยินดี คือ เมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีสุขก็มีใจแจ่มชื่น เมื่อเห็นเขาประสบความสำเร็จยิ่งขึ้นไปก็พร้อมที่จะส่งเสริมสนับสนุน

(๔) อุเบกขา ความมีใจเป็นกลาง คือ มองตามความเป็นจริง โดยวางจิตมั่นคงเที่ยงตรง เมื่อเห็นใครได้รับผลดีหรือชั่วก็พร้อมที่จะวินิจฉัย และปฏิบัติอย่างเที่ยงธรรม

การให้ความรู้เรื่องพรหมวิหารสี่ช่วยพัฒนาจิตใจของมนุษย์ได้ เพราะเป็นหลักธรรมที่ช่วยให้มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างประเสริฐ ซึ่งพระราชวิสุทธิโมลี (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. ๘) (๒๕๒๕: ๓๑) กล่าวว่พรหมวิหารสี่เป็นหลักธรรมที่ช่วยพัฒนาจิตใจของมนุษย์ให้รู้จักเสียสละ และช่วยกระตุ้นให้บุคคลรักผู้อื่น ปรารถนาดีต่อผู้อื่นและคิดช่วยผู้อื่น

การให้ความรู้เรื่องพรหมวิหารสี่ เช่น สอนสามภรรยาให้ใช้หลักพรหมวิหารสี่ในการครองเรือน (มีในเรื่องเดือนหญิงมีผิว *สุภายิตสมรส*) สอนบิดามารดาให้ใช้หลักพรหมวิหารสี่กับบุตร (มีในเรื่อง *โศภิตสุภายิต*) สอนผู้ใหญ่ให้ใช้พรหมวิหารสี่กับผู้น้อย (มีในเรื่อง *คำกลอนสอนใจคนจน สุรายาเสพติด*) และสอนคนทั่วไปให้ใช้หลักพรหมวิหารสี่ในการดำเนินชีวิตในสังคม (มีในเรื่อง *ศิลป์คำกลอนสอนใจ*) เช่น เรื่อง *ศิลป์คำกลอนสอนใจ* สอนคนทั่วไปให้ใช้หลักพรหมวิหารสี่ ดังนี้

พรหมวิหารทั้งสี่ของดีแท้	จับให้แน่นมั่นคงทรงกุมถือ
สำหรับของนักปราชญ์ราชเลื่องลือ	อย่าชนคือจงรักปฏิบัติสอน
หนึ่งเมตตาปรารถนาให้ผาสุก	เมื่อมีทุกข์จะแบ่งอย่าแรงร้อน
พยายามหาทางข้างคันผ่อน	เมื่อทุกข์ร้อนจะเฝ้าปลัมภ์
สองกรุณาคิดทางข้างช่วยทุกข์	แบ่งความสุขเฝ้าไปอย่าใจดำ

การเหยียดหยามผู้น้อยเห็นด้อยต่ำ	จะชอกช้าแก่เราเมื่อเขาเคือง
เป็นผู้เฒ่าอย่าเกล้าด้วยหมู่เด็ก	เล่นตักเต็กตักตาเลียค่าเชื่อง
ทำประโยชน์เพื่อชาติราชบ้านเมือง	ชื่อกระเดื่องทั่วหล้าสุคฟ้าเขียว
สามมุทิตาใจชื่นผู้อื่นดี	ไม่กคขี่ข่มเหงเกรงใจเจียว
คอยอวยพรแก่เขาเฝ้าห้องเกี่ยว	มันแลเหลียวสุขทุกข์ยุคสมัย
อุเบกขาละเลยเพิกเฉยเสีย	มิละห้อยเศร้าจิตคิดเยื่อใย
เมื่อผู้อื่นดับจิตชีวิตไม่	เราต้องใช้เป็นกลางต้องวางเฉย

(ศิลปคำกลอนสอนใจ หน้า ๘)

จากข้อมูลข้างต้นเห็นได้ว่าหลักธรรมข้างต้นใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตได้ สอดคล้องกับที่พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๔๒: ๑ - ๘) กล่าวว่าหลักธรรมข้างต้นนี้ช่วยจัดระเบียบชีวิต ช่วยจัดระบบความสัมพันธ์ในสังคม และช่วยให้บรรลุจุดหมายของชีวิต

นอกจากนี้ยังเหมาะที่จะพัฒนาสังคมด้วย พระราชวิสุทธิโมลี (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. ๘) (๒๕๒๕: ๑ - ๕) กล่าวว่าศีลห้า ฆราวาสธรรม มิตรแท้ ทิศหก อบายมุขหก ทิฏฐธัมมิกัตถะ อธิปไตยสี่ พรหมวิหารสี่ เป็นต้น เป็นหลักธรรมสำหรับพัฒนาสังคม เพราะแนะนำถึงวิธีอยู่ร่วมกันของคนในสังคม และช่วยสนับสนุนให้คนปฏิบัติตามกฎหมาย การปฏิบัติตามหลักธรรมขั้นพื้นฐานนี้จะช่วยให้มนุษย์เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์หรือมีคุณภาพ ซึ่งจะส่งผลให้สังคมนั้น ๆ มีคุณภาพตามไปด้วย นอกจากนี้ยังเป็นเครื่องมือที่ช่วยแก้ปัญหาเศรษฐกิจ การเมือง หรือเรื่องอื่น ๆ

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การให้ความรู้เรื่องหลักธรรมข้อที่ ๖.๒.๑ - ๖.๒.๖ ผู้แตงน่าจะได้รับการอิทธิพลจากการศึกษาหลักธรรมที่เรียกว่า “คิหิปฏิบัติ” (การปฏิบัติของผู้ครองเรือน)* เพราะสอดคล้องกันมาก ซึ่งหลักธรรมนี้รัฐบาลให้เผยแพร่ในแบบเรียนช่วง พ.ศ. ๒๔๕๒ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ครองเรือนในสมัยสร้างชาติ สวงวน เล็กสกุล (๒๔๕๑: ๑๗๔) กล่าวว่าหลักการ

* สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส (๒๕๕๒: ๖๗ - ๘๒) กล่าวว่าหลักคิหิปฏิบัติประกอบด้วยหลักธรรมต่อไปนี้ จตุกกะ (ได้แก่ กรรมกิเลส อบายมุขสี่ ทิฏฐธัมมิกัตถะประโยชน์ สัมปราชัยกัตถะประโยชน์ มิตตปฏิรูป มิตรแท้ สังคหัตถุ สุขของภคฤหัสถ์ ๔ อย่าง ความปรารถนาของบุคคลในโลกที่ได้สมหมายด้วยยาก ๔ อย่าง ธรรมเป็นเหตุให้สมหมายมีอยู่ ๔ อย่าง ตระกูลอันมั่นคงจะตั้งอยู่ยาวนานไม่ได้เพราะสถาน ๔ และฆราวาสธรรมสี่) ปัญจกะ (ได้แก่ ประโยชน์เกิดแต่การถือโภคทรัพย์ ๕ อย่าง ศีล ๕ มิจฉาณิชา และสมบัติของอุบาสก ๕ ประการ) และลักกะ (ได้แก่ ทิศ ๖ และอบายมุขหก) วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ที่สอนครบทุกหมวดหรือเกือบครบ ได้แก่ คิหิปฏิบัติคำกลอน อาหารใจ สร้างความคิดนี้ความชั่ว ศิลปคำกลอนสอนใจ เรื่องที่นำมาเพียงบางหมวด เช่น สุรายาเสพติด สมบัติพ้อบ้านคำกลอน เพลงบอกเรื่องอบายมุข ศีลห้าภายิต โสภิตสุภายิต สุราวาทนักราชวิจารย์ และกตัญญูคำกลอน ส่วนใหญ่แต่งตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๒ เป็นต้นมา

ครองเรือนเป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญ เพราะช่วยให้ดำเนินชีวิตราบรื่นมากขึ้น หากประชาชนอ่อนแอประเทศชาติก็พลอยเสื่อมทรามไปด้วย ดังที่ผู้แต่งระบุว่านำมาจาก “คิหิปฏิบัติหรือคู่มือผู้ครองเรือน” (คิหิปฏิบัติคำกลอน หน้า ๑) บ้างก็ว่า “ในคัมภีร์คิหิปฏิบัติ ระบุชัดชี้ภัยใหญ่มหันต์” (สุราวิวาทนักปราชญ์วิจารณ์ หน้า ๕๔) “พระพุทธองค์ทรงสอนพรสุขชี เป็นคิหิปฏิบัติเหมือนนันทหมาย” (อาหารใจ หน้า ๒๐) “อ่างหลักชี้คิหิปฏิบัติ” (สมบัติพ้อบ้านคำกลอน หน้า ๑๓) และ “ในคิหิปฏิบัติตัดศีลา ข้อที่ห้าห้ามไว้มันร้ายแรง” (สุรายาเสพติด หน้า ๑๐)

จากการศึกษาข้างต้นทำให้เห็นว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” มีบทบาทสำคัญเรื่องการให้ความรู้ด้านหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ เป็นเพราะใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตได้ นอกจากนี้ยังเอื้อต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติด้วย

นอกจากการให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมข้างต้นแล้ว ผู้แต่งยังให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมปลีกย่อยอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก เพียงแต่ปรากฏไม่สม่ำเสมอเหมือนหลักธรรมข้างต้น โดยผู้แต่งระบุที่มาของหลักธรรมอย่างชัดเจน และเน้นสอนหลักธรรมระดับโลกียะเพื่อสร้างประโยชน์สุขในภพนี้เป็นสำคัญ ซึ่งน่าจะเกิดจากปัจจัยต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑) ความตื่นตัวด้านการศึกษาพุทธธรรมของคนในชุมชน ผู้วิจัยพบว่าสมัยนี้ชาวบ้านมีความรู้ด้านหลักธรรมเป็นอย่างดี ทำให้สามารถถ่ายทอดความคิดความเชื่อผ่านวรรณกรรมคำสอนได้ไม่แพ้พระสงฆ์ ส่วนหนึ่งน่าจะเกิดจากการได้เรียนรู้หลักพุทธธรรมที่เข้มข้นในสมัยที่แต่ง ดังที่ชัยวุฒิ พิชะกุล (๒๕๕๒: ๒๗๘ - ๔๕๒) กล่าวว่าในช่วง พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นต้นมา มีการเปิดสำนักเรียนพระปริยัติธรรมขึ้นตามวัดในภาคใต้ จนเกิดผู้รู้ทางพุทธศาสนาจำนวนมาก ทั้งที่เป็นพระและฆราวาส โดยสื่อสิ่งพิมพ์มีบทบาทในการพิมพ์หนังสือเพื่อแจกจ่ายไปยังวัดและพุทธศาสนิกชน

๒) นโยบายของรัฐบาล ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการให้ความรู้ด้านหลักธรรมในระดับโลกียะเป็นสำคัญ ผู้แต่งส่วนหนึ่งน่าจะได้รับอิทธิพลจากนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการผลิตพลเมืองดี เช่น ในสมัยรัชกาลที่ ๖ ทรงให้แทรกคำสอนระดับโลกียะในหลักสูตรการศึกษา เพราะต้องการนำคำสอนมาผสมผสานกับลัทธิชาตินิยม (พิพัฒน์ พุทธราชา, ๒๕๔๕: ๒๗๐ - ๒๗๑) ครั้นในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม รัฐบาลพยายามใช้พระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการปลูกฝังลัทธิชาตินิยม โดยขอให้พระสงฆ์ปรับปรุงพุทธศาสนาและปลูกฝังประชาชนให้เป็นแบบเดียวกัน ดังที่หลวงวิจิตรวาทการ (๒๔๗๕: ๒๗๖) กล่าวว่า

รัฐบาลที่รอบคอบจะต้องรีบประครองธรรมจรยาของประชาชนไว้ให้ดี พอพลเมืองเข้าใจวิธีการดีและระเบียบใหม่ไปได้สักหน่อยก็จะเข้ารูปติดกันไป แต่ถ้าไม่รีบประครองไว้ในขั้นต้น ปล่อยให้ทรุดลงไปเสียจะชะลอกลับขึ้นได้ยาก ในเรื่องนี้เราอาจขอแรงพระภิกษุสงฆ์ให้ช่วยเทศนาสั่งสอนคนให้มากขึ้น

ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามยังมีการปลูกฝังให้ประชาชนยึดหลักธรรมระดับโลกียะ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต หลักธรรมดังกล่าว เช่น ขยันหมั่นเพียร รู้จักอดออม ประหยัด กตัญญูกตเวที รับผิดชอบต่อหน้าที่ ไม่ประมาท อดทน และหนักเอาเบาผู้ (กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๗: ๓๐) ทั้งกำหนดให้โรงเรียนใช้แบบเรียนหลักสูตรจริยศึกษาสำหรับชั้นประถม และชั้นมัธยมศึกษาที่นำมาจากพระไตรปิฎก (ชัยวุฒิ พิชะกุล, ๒๕๕๒: ๒๕๐)

นโยบายของรัฐบาลข้างต้นนี้น่าจะส่งผลต่อความนึกคิดของคนในชุมชน ดังที่พระสงฆ์และชาวบ้านต่างก็นำหลักธรรมระดับโลกียะมาสอนผู้อ่าน โดยอ้างว่าเพื่อช่วยพัฒนาประเทศชาติ เช่น พระถาวร ราชไพฑูรย์ สอนให้ผู้อ่านทำตามคำสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อช่วยสร้างชาติ ดังคำสอนว่า

พระพุทธเจ้าท่านกล่าวเทศนา	ให้ประชาพึงทำไม่อำพราง
ปฏิบัติสิ่งใดอย่าได้ห่าง	อย่าละวางก้าวหน้านำพาชาติ
	(ศิลปคำกลอนสอนใจ หน้า ๑๐ - ๑๑)

นายทอง นवलศรี ผู้แต่งเรื่องคำกลอนสอนใจสอนให้ผู้อ่านเลิกประพฤติชั่วเพื่อทำให้นายหรือรัฐบาลรักใคร่ และมีศีลธรรมประจำใจเพื่อช่วยชาติไทยเอาไว้ ดังคำสอนว่า

ไม่ประพฤติความชั่วกลับตัวดี	นายปรานีรักใคร่สบายใหญ่
เราควรมีศีลธรรมประจำใจ	ชาติไทยเอาไว้ให้เจริญ
	(คำกลอนสอนใจ หน้า ๒๓)

ส่วนนายอินทร์ ทองหู่ ผู้แต่งเรื่องศีลห้าภายิตสอนให้ผู้อ่านดำเนินชีวิตอยู่ในศีลธรรม รู้จักสงบเสงี่ยม และไม่คดโกงกันตามคำสั่งสอนของผู้นำ ดังที่ว่า “ให้อยู่ในศีลธรรมท่านดำเนิน” (ศีลห้าภายิต หน้า ๑๓) และปรากฏในข้อความว่า

โสรจจะแปลว่าความเสงี่ยม	อย่าเล่ห์เหลี่ยมโหลงหลงเกรงบัคสี
คำพรสอนนายสั่งพึงให้ดี	เพราะเป็นที่พึงพาประชาชน
	(ศีลห้าภายิต หน้า ๒๗)

จากตัวอย่างข้างต้นเห็นได้ว่าในช่วงที่ผู้นำให้ความสำคัญแก่การสร้างชาติ คำสอนทางพระพุทธศาสนากลายเป็นอุดมการณ์ของชาติด้วย

๓) ความย่อหย่อนของสถาบันสงฆ์ ชัยวุฒิ พิชะกุล (๒๕๕๒: ๑๗๕ - ๒๕๒) กล่าวว่า สมัยก่อนการศึกษาเล่าเรียนต้องอาศัยวัด อุโบสถ หรือศาลาการเปรียญ โดยมีพระภิกษุสงฆ์ทำหน้าที่สอน ทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวบ้านที่แนบแน่น โดยรัฐคอยสนับสนุนให้พระสงฆ์รับภาระในการสั่งสอนกุลบุตร ต่อมารัฐบาลประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ใน พ.ศ. ๒๔๘๔ พระราชบัญญัตินี้ไม่ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการให้การศึกษานัก เนื่องจากรัฐบาล

ออกกฎหมายกำหนดให้ครูทำหน้าที่สั่งสอนนักเรียนแทนพระสงฆ์ ให้พระสงฆ์ทำหน้าที่สนับสนุน การก่อสร้างโรงเรียนหรือให้ใช้สถานที่เรียน ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชน เปลี่ยนแปลงไปในทางทวนนิยมมากขึ้น

ผู้วิจัยมีความเห็นว่ากรณีที่พระสงฆ์ไม่ได้มีบทบาทด้านการให้การศึกษาเหมือนแต่ก่อน ทำให้เห็นบทบาทของพระสงฆ์ในทางโลกมากขึ้น เช่น เรื่องคดีศาลอนติเอนเพื่อนนำเสนอภาพ ของพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่บอกใบ้หวยเบอร์ให้แก่ชาวบ้านในชุมชน ซึ่งผู้แต่งมีความเห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมเพราะทำให้ชาวบ้านตกอยู่ในห้วงอบาย ผู้แต่งจึงแนะนำให้พระสงฆ์เลิกพฤติกรรม ดังกล่าวแล้วทำหน้าที่สอนชาวบ้านไม่ให้ลุ่มหลงกับอบายมุขทั้งหลาย ดังปรากฏในข้อความว่า

กฤตยุกสมัยหลงประสงค์ทรัพย์	จงคิดกลับใจหนาทำไม่สวย
แต่ภิกษุหมู่สงฆ์ยังสงสวย	ยังมาช่วยบอกเบอร์ให้ซื้อกัน
นิมนต์หยุดเถิดหนาเรื่องพระสงฆ์	อย่ามาหลงนอกวัดจะพลัดสวรรค์
ปล่อยเวลาล่วงเปล่าเวลาเสียกัน	บนสวรรค์ไม่มีผู้จะอยู่เลย
เพราะศาสนาอานาโถเหมือนโพธิ์ใหญ่	เป็นหลักไทยทั่วทิศจะผิดเหว
ชนกราบไหว้บูชาประสาเคย	อย่าหลงเลออบายมุขเป็นทุกข์ภัย
ฆราวาสหลงมัวทั่วประเทศ	ผู้ละเพศจงระมัดคณิศสัย
ช่วยตัดเตือนผู้ที่หลงพะวงไป	ให้กลับได้อารมณ์สมประดี

(ประวัติการณ์เดือนไทย หน้า ๑๖)

การเริ่มเห็นบทบาทของพระสงฆ์ในทางโลกและเป็นบทบาทด้านลบน่าจะเป็นแรงผลักดัน ให้ชาวบ้านคิดแต่งวรรณกรรมคำสอนที่มีเนื้อหาสอนหลักธรรมมากขึ้น

๔) ความคิดความเชื่อเรื่องกึ่งพุทธกาล การให้ความรู้ทางพระพุทธศาสนาอย่างแพร่หลาย ผู้แต่งน่าจะได้รับอิทธิพลจากความเชื่อเรื่องกระแสกึ่งพุทธกาลด้วย เช่น ผู้แต่งเรื่องกตัญญูคำกลอน คดีคำกลอนเดือนเพื่อน คำกลอนสอนประชาชน ประวัติการณ์เดือนไทย ประวัติสุราคำกลอน สีดหัวภายิต และอิสสอนศิษย์มีความเชื่อว่าการที่บ้านเมืองไม่สงบสุข เช่น เกิดการทำสงคราม เกิด ข้าวยากมากแพง เกิดโจรผู้ร้าย และเกิดการฆ่าฟันกันขึ้น เพราะเป็นช่วงที่พุทธศาสนาเข้าใกล้กึ่ง พุทธกาล หรือพุทธศาสนาจะมีอายุครบ ๒, ๕๐๐ ปี หากทำความดีจะอยู่รอดได้ และจะได้พบกับ พระศรีอารยเมตไตรยที่จะมาช่วยคนทำดี การที่ชาวบ้านกระตือรือร้นให้ความรู้ในพระพุทธศาสนา จึงอาจเพื่อกระตุ้นให้ผู้อ่านรีบทำความดีเพื่อจะได้รอดพ้นจากวิกฤตต่าง ๆ เช่น เรื่องคำกลอนสอน ประชาชน ผู้แต่งกล่าวว่าช่วงที่พุทธศาสนาเข้าใกล้กึ่งพุทธกาล บ้านเมืองเดือดร้อนวุ่นวายทั่วไป จึง ขอให้ผู้อ่านรักษาศีลห้า ทำบุญ เคารพบิดามารดา และท่องคาถาก่อนนอนเพื่อจะได้พบกับผู้มีบุญ ที่มาช่วยคนทำดี ในปีกุก เดือน ๑๑ พ.ศ. ๒๕๐๐ ผู้แต่งเชื่อว่าถึงเวลานั้น ทุกคนจะมีความสุข ดังนี้

ศาสนาถึงกัลป์มันยุ่งยาก	ทั้งพุลุหมากของแพงขึ้นทุกสิ่ง
บังเกิดโจรผู้ร้ายมากมายจริง	เที่ยวอุกชิงฆ่าฟันกันบ่อย
พวกที่ร้ายศีลธรรมมันกำเริบ	นักส้องเสพสุรามิตะถอย
เมาเข้าแล้วขึ้นข่องเมาเอาบ่อย ๆ	พี่น้องพลอยกวนใจเมื่อภัยมี
พระว่าไว้ให้อยู่ในศีลห้า	พอจะพาตนได้ไม่บัดดี
ถ้าตรอกห้วยช่องเขาของเรามี	พากายอพยพที่หลบภัย
ให้ยามเกรงบิครและมารดา	เขาได้เลี้ยงรักษามาจนใหญ่
ส่วนคาถาพระสอนจงอ่อนใจ	ท่องบนไปภาวนาเวลานอน
(สะโรณะกาโททายะโม พุทธาตะยะ)ภาวนาทุกเช้าค่ำ	สุทินอย่าตกดับลับสิงขร
ในปีกุลเดือนสิบเอ็ดเที่ยงแท้หนัก	พุทธศักร์มากครันสองพันห้า
ร้อยปีที่ท่านได้เสด็จมา	ชาวประชาเป็นสุขไปทุกคน

(ถ้ากลอนสอนประชาชน หน้า ๑๗ - ๑๘)

ส่วนผู้แต่งเรื่อง*ประวัติสุรากลอน*แนะนำว่าช่วงที่พุทธศาสนามาถึงพุทธศักราช ๒, ๕๐๐ ปี ควรช่วยกันรักษาศีลห้า นั่งสมาธิ และเลิกดื่มสุรา หากทำแต่ความดี พระก็จะคุ้มครอง ดังนี้

บัดนี้ก้าวเข้ากึ่งพุทธกาล	เร่งทำบุญสุนทานอย่าเหิน
รักษาศีลสมาธิคุณอนันต์	แล้วชวนกันเลิกเหล้าเถิดชาวไทย
สร้างพระไว้ในตัวไม่กลัวผิด	ไปทั่วทิศแห่งหนตำบลไหน
พระจักได้คุ้มครองป้องกันภัย	พระภายในดีแท้ไม่แปรปรวน

(ประวัติสุรากลอน หน้า ๕)

ผู้วิจัยพบว่าความคิดความเชื่อเรื่องกึ่งพุทธกาลนี้รับรู้กันอย่างกว้างขวางในสังคมไทย ดังที่ ถนอมจิต มีชีน (๒๕๓๑: ๓๖ - ๓๘) กล่าวว่าเมื่อมีการแสดงธรรม พระจะเริ่มต้นด้วยการบอก ศักราชว่าขณะนี้พระพุทธศาสดาดำเนินมาแล้วกี่ปี เพื่อให้ทราบว่เหลืออีกกี่ปีที่พระพุทธศาสนาจะคงอยู่ต่อไป ซึ่งเป็นการเตือนให้คนระลึกว่าการสิ้นสุดของพระพุทธศาสนาใกล้มาถึงแล้ว ด้วยเหตุนี้ชาวไทยจึงเชื่อว่าพระพุทธศาสนามิแต่จะเรียวลงคือเสื่อมลงไปจนครบ ๕,๐๐๐ ปี พระพุทธศาสนาก็จะสิ้นไป ดังนั้น เมื่อปี พ.ศ. ๒,๕๐๐ มาถึง ชาวไทยจึงนิยมเรียกว่า “กึ่งพุทธกาล” ต่อจากนั้นจะเป็นยุคพระศรีอาริย์ เมื่อโลกเกิดกลียุคขึ้น พระศรีอาริย์จะเสด็จลงมาช่วยคนที่ทำบุญทำกุศลไว้ ในยุคพระศรีอาริย์เชื่อกันว่าทุกคนจะมีความสุข แผ่นดินไม่มีกลียุค ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ สังคมมีแต่ความเจริญรุ่งเรืองเป็นที่ปรารถนาของประชาชนทั่วไป

ทำให้เห็นว่าหลักธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ไม่คงที่แน่นอน ปรับเปลี่ยนไปตามปัจจัยต่าง ๆ ในสังคม

๖.๓ บทบาทในการเสริมสร้างความสามัคคี

สังคมภาคใต้ในอดีตแสดงค่านิยมเรื่องความสามัคคีและการรักพวกพ้องอย่างชัดเจน ทั้งนี้เนื่องจากการประสบกับภัยต่าง ๆ จากกลุ่มผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น และภัยจากศัตรูภายนอก เช่น ภัยจากกลุ่มผู้มีอิทธิพลที่คุกคามชีวิตและทรัพย์สิน และภัยจากโจรสลัด ดังที่ยงยุทธ ชูแว่น (๒๕๔๑: ๘๘ - ๘๙) กล่าวว่าในอดีตชุมชนชนชาวนามักถูกรุกรานจากโจรสลัด การโจมตีจากเพื่อนบ้านและตกอยู่ในสมรภูมิของสงครามระหว่างราชธานีกับหัวเมืองมลายู ครั้นในสมัยรัตนโกสินทร์ ชาวนาถูกเอารัดเอาเปรียบจากกลุ่มผู้มีอิทธิพลมากยิ่งขึ้น ชาวนาจึงหวาดกลัวภัยต่าง ๆ ทั้งจากภายในและภายนอก สภาพการณ์ดังกล่าวทำให้ชาวนารวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นเพื่อปกป้องตนเอง โดยให้ความสำคัญกับความสามัคคีและรักพวกพ้อง ค่านิยมทางสังคมดังกล่าวได้สืบทอดกันมาจนกลายเป็นแก่นทางวัฒนธรรม อันเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่เห็นได้อย่างชัดเจน

อย่างไรก็ตาม ค่านิยมดังกล่าวย่อห่อนลง เมื่อสังคมรับวัฒนธรรมทุนนิยมและวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตจากตะวันตก สังเกตได้จากพฤติกรรมของชาวดัตช์ที่ใช้ชีวิตในวิถีทุนนิยมมากขึ้น โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับวัตถุ ชาวนาบ้านยอมรับคนที่มีฐานะเท่าเทียมกับตนและผู้ที่ให้ผลประโยชน์แก่ตนมากขึ้น ทั้งแสดงความเชื่อที่ว่าสวรรค์ คือ การมีเงินทอง ส่วนนรก คือ ความยากจน คนรวยก็สมาคมกับคนรวย ส่วนคนจนก็ต้องอยู่อย่างเจียมตนต่อไป แม้แต่ญาติพี่น้องก็เริ่มหันหลังให้กันและหลอกหลวงกัน ดังเรื่อง*คำกลอนสอน* ใจกล่าวถึงสภาพสังคมสมัยนี้ว่ายากของผู้มีเงิน ผู้แต่งประชดประชันว่าหากคนจนมีเกลือเพียงนิด เขาก็มองว่าเป็นเกลือที่นำรังเกียจ แต่หากคนรวยมีหิดเต็มตัว เขาก็มองว่าเป็นเพียงดอกกลมที่สวยงาม ดังปรากฏในข้อความว่า

เราคนซัดขึ้นเกลือเพื่อนว่ากลาก	แสนลำบากคิดมาน่าบัดสี
คนที่มีขึ้นหิดเป็นหน่วยป्ली	เขายังนิยมบอกว่าดอกกลม
เกาประชัยประขวานั่งหน้าเสี่ย	เพื่อนคลอเคลียเซยชิดสนิทสนม
หิดกินคือยังถือว่าดอกกลม	เพราะนิยมด้วยทรัพย์ประคับประคอง

(คำกลอนสอนใจ หน้า ๕)

การที่สังคมเกิดช่องว่างขึ้นย่อมส่งผลให้คนขาดความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วง โดยเฉพาะการช่วยเหลือกันในสังคมชาวนาเป็นสิ่งจำเป็น ผู้แต่งในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมอาจเห็นปัญหาดังกล่าว จึงแต่งวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” เพื่อทำหน้าที่เชื่อมความสามัคคีและสร้างความเป็นหนึ่งเดียวในหมู่คณะ โดยมักนำวรรณกรรมคำสอน

ภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ไปแจกในงานสำคัญที่ชาวบ้านรวมตัวกัน เช่น งานมหรสพ งานวัด งานศพ และงานโรงเรียนเพื่อให้ชาวบ้านซึมซับเนื้อหาคำสอนร่วมกัน โดยเน้นย้ำคำสอนเรื่องความสามัคคีเป็นพิเศษ มีในเรื่องคำกลอนสอนใจ มงคลประชาราษฎร์ ศีลห้าภายิต สามัคคีคำกลอน อนุภาโสวาทคำกลอน เป็นต้น ดังที่ผู้แต่งเรื่อง สามัคคีคำกลอน (หน้าคำปรารภ) กล่าวว่าแต่งเรื่องนี้เพื่อช่วยสร้างความสามัคคี ดังนี้

สามัคคีคำกลอนนี้หัดเรียงขึ้นเพื่อเป็นแนวอบรมญาติมิตรสหายให้มีความสามัคคีกัน ในระหว่างครอบครัว เพื่อนบ้านใกล้เรือนเคียง ตลอดเพื่อนร่วมหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด เพราะความสามัคคีนี้ขยายขอบเขตออกไปได้มากเพียงใด ความปลอดภัยก็ย่อมขยายวงกว้างออกไปเพียงนั้น เพราะความสามัคคีจะมีได้ต้องทำความดีต่อกันโดยไม่คิดเบียดเบียน เอารอดเอาเปรียบกัน

ผู้แต่งต่างมีความเห็นตรงกันว่าหากชาวบ้านรักและสามัคคีต่อกัน จะช่วยให้ชุมชนเข้มแข็งมั่นคง ดังที่ผู้แต่งเรื่องคำกลอนสอนใจสอนให้ชาวบ้านรู้จักผูกมิตรกันไว้ ไม่เอาแต่พุดคุยของคนหรือยุ่งเรื่องของผู้อื่น ผู้แต่งมีความเห็นว่าชาวบ้านไม่สามารถพึ่ง “นาย” หรือผู้มีอำนาจได้เสมอไป จึงควรรวมตัวกันต่อสู้กับความอยุติธรรม เมื่อเกิดปัญหาต่าง ๆ จะได้ช่วยเหลือกันได้ เช่น มีเพื่อนไปเป็นพยานในศาล ผู้แต่งให้ข้อคิดว่าคนที่ไม่มีเพื่อนก็เหมือนต้นไม้ที่ไร้ใบและไร้ผล ส่งผลให้ไม่มีนกมาอาศัย เมื่อไม่มีวิชาจะสู้กับผู้มีอำนาจก็ควรรู้จักสมานสามัคคีกันไว้ ดังปรากฏในข้อความว่า

ถ้าแสนวอนยอนคนให้อื้อฉาว	พูดทำเฒ่าเพื่อนคำวาจาหมิ่น
อย่าถือว่าไม่หาของใครกิน	ถ้าเพื่อนหมิ่นเพื่อนลักไม่พักอยู่
ทุกวันนี้อย่าถือว่ามีนายยัง*	ไม่สมหวังดอกหนาน่าอดสู
เพื่อนพี่น้องไม่มัวน่ากลัวอยู่	ถึงนายรู้เพราะเขาเอาพยาน
มีแต่เราคนเดียวไปร้องฟ้อง	เพื่อนพี่น้องไม่ไหวไปถึงศาล
เขาถามได้ไล่เลยเราให้การ	หาพยานไม่ได้นายไล่มา
พึ่งเสียเถอะคนเราไม่เอาเพื่อน	ท่านเปรียบเหมือนกับไม้ใบไม้หนา
ลูกไม่คณกอะไรจะไปมา	ไม่วิชาสักอย่างอย่าขวางคน

(คำกลอนสอนใจ หน้า ๑๑)

เรื่องอนุภาโสวาทคำกลอนเป็นวรรณกรรมที่แต่งขึ้นเพื่อแจกให้แก่ผู้มาร่วมงานผูกพัทธสีมา วัดเพ็ญมิตร อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช วันที่ ๑๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๕ มีเนื้อหาปลุกฝังให้ชาวบ้านรักใคร่สามัคคีกัน ผู้แต่งกล่าวว่าหากไร้ญาติขาดมิตรจะทำกิจการใดก็ไม่สะดวก

* ยัง หมายถึง มี

เกิดภัยรอบด้านและมีโอกาสที่ทำชั่วได้ง่าย แต่หากมีมิตรจะแคล้วคลาดจากอันตรายทั้งปวง ผู้แต่งจึงหวังว่าคนในสังคมจะรักใคร่กลมเกลียวกัน ดังปรากฏในข้อความว่า

ทำทางถูกปลูกมิตรสนิทไว้	เป็นรายได้เพิ่มสุขทุกสมัย
คนมีพวกบวกรไ้จะได้ช่วย	ป้องกันภัยรอบด้านใกล้บ้านตัว
คนไร้มิตรคิดพลาดขาดประโยชน์	จะมีโทษเห็นชัดถึงตัดหัว
อยู่โดดเดี่ยวเปลี่ยวใจใครจะกลัว	คิดทำชั่วได้ง่ายเพราะไร้มิตร
ใครตักเตือนเพื่อนหมดสิ้นรสรัก	ให้ประจักษ์อำมาตเพราะขาดสิทธิ์
ภัยรอบด้านพาลรุกมาทุกทิศ	เพราะขาดจิตไมตรีมีต่อกัน
หากมีมิตรติดต่อไว้พอแล้ว	จะให้แคล้วคลาดภัยไกลหวาดหวั่น
มีญาติมากหากดีทวีพันธุ์	พร้อมเพรียงฉันทญาติแก้เรื่องแก้ทุกข์

(อนุภาโสวาทคำกลอน หน้า ๖)

ส่วนเรื่องอาหารใจ ผู้แต่งนำไปแจกชาวบ้านที่ร่วมแรงร่วมใจกันออกเงินซ่อมแซมโรงเรียนบ้านปากพะยูน จังหวัดพัทลุง เมื่อ พ. ศ. ๒๕๑๔ มีเนื้อหาชี้ให้เห็นความสำคัญของการเป็นเครือญาติทางสังคม และการสวายนับโยดไปจนถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน ดังปรากฏในข้อความว่า

อย่ารักแต่ผิวเมียจะเสียญาติ	มนุษย์ชาติมีเผ่าพันธุ์กันสลอน
จะจนมีญาติมากมาแต่ก่อน	อย่าตัดรอนจงช่วยเหลือและเกื้อกูล
คำว่าญาติแล้วไม่ขาดไม่สิ้นสุด	ตั้งแต่บรรพบุรุษไม่เสื่อมสูญ
ได้ติดต่อจ้อจวงค์ประยูร	ต่างตระกูลถือให้ขาดคือญาติเรา
เมื่อได้ลูกออกมาหน้าละม้าย	ทั้งสองฝ่ายไม่ต้องเลือกเป็นเทือกเถา
รวมสายเลือดพันผูกถึงลูกเรา	เป็นวงศ์เผ่าวงศ์ญาติไม่ขาดกัน

(อาหารใจ หน้า ๓๖)

เรื่องประวัติการณ์เดือนไทยกล่าวว่าการมีความสามัคคีต่อกัน นอกจากทำให้สังคมสงบสุขแล้ว ยังส่งผลทำให้ประเทศชาติพลอยเป็นสุขไปด้วย เพราะคนเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันในสังคม ดังนี้

ความพร้อมเพรียงเป็นหมู่อยู่เป็นสุข	คนล่วงทุกข์เพราะเพียรไม่เหินหัน
ทำสิ่งใดจิตใจเป็นสำคัญ	พร้อมเพรียงกันสามัคคีคงดีเอย
สุขจะเกิดดั่งงามส่งตามให้	เพราะเราไม่ปล่อยปลละทิ้งละเฉย
รู้จักหลักสังคมคนชมเชย	ชาติจะเลยลอยลึบในพริบตา

(ประวัติการณ์เดือนไทย หน้า ๑๑)

จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” มีบทบาทในการเสริมสร้างความสามัคคีให้แก่คนในชุมชนอย่างเด่นชัด ทั้งนี้ก็เพื่อจูงใจให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญในการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มก้อนมากกว่าการมีชีวิตที่ไม่พึ่งพาใคร เพราะทำให้ชุมชนไม่มั่นคง

๖.๔ บทบาทในการสร้างคนดีให้แก่ครอบครัว ชุมชนและรัฐบาล

เนื่องจากมนุษย์ต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่นไม่ว่าจะอยู่ในสังคมขนาดเล็กที่เป็นครอบครัว สังคมขนาดย่อมที่เป็นชุมชนหรือสังคมขนาดใหญ่ที่เป็นประเทศ ฉะนั้น คุณภาพของคนจะเป็นเครื่องบ่งชี้ว่าสังคมนั้นมีความเจริญรุ่งเรืองมากน้อยเพียงใด ซึ่งในแต่ละสังคมย่อมมีทั้งคนดีและคนไม่ดี หากสังคมมีแต่ผู้ที่คอยช่วยเหลือเจือจุนกัน เคารพกฎหมาย เลี้ยงชีพอย่างสุจริต ขยันขันแข็งในการทำกิจกรรมต่าง ๆ วางตนเหมาะสม อ่อนน้อมถ่อมตน ไม่ละโมภ โลกมาก และไม่ทำตนเป็นภาระของสังคม สังคมนั้นย่อมมีแต่ความสุข แต่หากสังคมมีแต่ผู้ที่จ้องเอาไรต์เอาเปรียบผู้อื่น คอยฉกฉวยผลประโยชน์ของผู้อื่น ไม่รู้จักบาปบุญคุณโทษ มัวเมาในกิเลสตัณหา ขายยาเสพติด ทำผิดวินัย อิจฉาริษยา แก่งแย่งชิงดี หรือทุจริตคอร์รัปชัน สังคมนั้นก็จะมีแต่ความเสื่อมทราม เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วจึงมีการกำหนดคุณสมบัติคนดีขึ้นเพื่อให้เป็นแบบเดียวกัน ซึ่งโดยภาพรวมแล้วคนดี คือ ผู้ที่ทิดดี พุคดี และทำดี หรือมีกายกรรม วาจากรรม และมโนกรรมที่ดั่งงามตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา คุณสมบัติของคนดีนี้จึงรับรู้กันได้โดยทั่วไป แม้แต่ผู้แต่งซึ่งเป็นชาวใต้เองก็เห็นความสำคัญของการสร้างคนดีให้แก่สังคมของตนตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน และประเทศ เพราะมนุษย์เป็นหน่วยหนึ่งของสังคมที่จะต้องทำหน้าที่ต่อสถาบันที่ตนแวดล้อมอยู่ ดังที่วิทย์ ศิวะศรียานนท์ (๒๕๕๑: ๒๐๐) กล่าวว่ามนุษย์ย่อมเป็นหน่วยของครอบครัว ของชนชั้น และของประเทศชาติ ความผูกพันนี้ทำให้มนุษย์คนหนึ่ง ๆ ต้องมีหน้าที่ต่อสิ่งเหล่านี้

บทบาทในการสร้างคนดีให้แก่ครอบครัว สังคมและรัฐบาล มีดังต่อไปนี้

๖.๔.๑ บทบาทในการสร้างคนดีให้แก่ครอบครัว ครอบครัวประกอบด้วยกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน เช่น บิดามารดา บุตรธิดา วงศาคณาญาติที่เกี่ยวข้องโดยสายโลหิต หรือการสมรส การอยู่ร่วมกันในครอบครัวจำเป็นต้องกำหนดแนวทางของคนดีไว้เพื่อให้สมาชิกปฏิบัติตาม ซึ่งหากคนในครอบครัวล้วนเป็นคนดี ย่อมทำให้สถาบันครอบครัวมั่นคงแข็งแรงได้ นอกจากนี้ยังเป็นพื้นฐานในการสร้างพลเมืองดีของชาติด้วย พระยาอนุমানราชชน (๒๔๘๕ : ๑๖๑) กล่าวว่า การมีครอบครัวมั่นคงแข็งแรงจะเป็นบันไดขั้นแรกในการสร้างชาติได้ และสอดคล้องกับความคิดของ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๕๒: ๕๑) ที่กล่าวว่าครอบครัวเป็นหน่วยสังคมพื้นฐานที่จะเป็นส่วนประกอบช่วยให้ประเทศชาติเจริญรุ่งเรืองมั่นคง

การสร้างคนดีให้แก่ครอบครัวเน้นสอนสมาชิกในครอบครัวให้รู้จักรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ของตน รู้จักวางตนเหมาะสม และรู้จักสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในครอบครัว เช่น สอนเด็กให้กตัญญูรู้คุณ เคารพและเชื่อฟังบิดามารดา คอยช่วยเหลือกิจการบ้านเรือน และตั้งใจเรียนหนังสือ สอนบิดามารดาให้ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนบุตร ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ไม่ปล่อยให้บุตรทำชั่ว หรือสร้างความเดือดร้อนให้แก่คนในสังคม สอนสามีภรรยาให้รักใคร่กลมเกลียว ไม่ทะเลาะเบาะแว้งเพื่อจะได้อยู่ด้วยกันยืนยาว สอนผู้สูงวัยให้ทำหน้าที่เป็นเสาหลักของครอบครัว คอยห้ามปรามบุตรหลานจากความชั่ว และไม่ลำเอียง และสอนบุตรหลานให้ดูแลเอาใจใส่ผู้สูงวัย ซึ่งเป็นสมาชิกในครอบครัว เช่น เรื่องมนุษย์ ๔ วัยสอนบุตรหลานให้เข้าใจจิตใจของปู่ย่าตายายว่ามีแต่รักและปรารถนาดีต่อคนในครอบครัว บุตรหลานจึงไม่ควรดูว่ากล่าว ชักคอหรือเถียง เพราะวัยนี้มีแต่กำลังถดถอย ในไม่ช้าก็ต้องตายไป ดังตัวอย่างคำสอนต่อไปนี้

ลูกตีหลานการอะไรกับใจตัว	เดือดร้อนทั่วไปหมดสุดอดแกลง
ลูกกล่าวตบชอยถ้อยพลอยระแวง	คิดว่าแกลึ่งให้ตายไปฝ่ายเดียว
เอากันใหญ่ไปกันจึ่งไม่ยั้งหยุด	พูดไม่สุดเคืองขุ่นใจจนเฉียว
ลูกคนไหนใจร้อนป้อนพักเฉียว	ควรเฉลียวใจตนว่าคนแก่
ถ้าจะบอกออกจะเหน็บเจ็บสักหน่อย	อายุถอยเข้าวัยลึงจริงทำแสบ
ควรเอาอกยกใจให้คนแก่	เราก็แท่งเป็นไปเช่นกัน
อย่าไปโกรธโทษพินิจทำเป็นกรรมเรา	จะหนักเบาอย่าเคืองขุ่นทำหุนหัน
ให้อุดอ้อมถ่อมใจไปทุกวัน	นึกว่าฝืนก็แล้วความเห็นงามใจ
จำไว้หนาอย่าชักคอกกับพ่อแม่	ควรหวังแต่ให้ปลุกสุดสดไส
คนที่เถียงเสียงคังไม่ซังใจ	ควรคิดในตัวบั้งทางที่ดี
ท่านพูดผิดคิดไปถึงไม่ชอบ	อย่ากล่าวตอบด้วยเกลียดพูดเสียดสี
ทำชักคอกชกหัวตัวอัปรีช	ตอบแต่ดีไปให้ท่านได้ฟัง
ท่านหมดสุขทุกข์ในฤทัยถอน	จะนั่งนอนก็สิ้นถวิลหวัง
นึกความตายหายเวรเป็นกำลัง	ตายแล้วตั้งหมดไปวัยชรา

(มนุษย์ ๔ วัย หน้า ๑๕ - ๒๐)

ผู้แต่งเรื่องมงคลประชาธารายภุ์สอนบิดามารดาให้รู้จักอบรมสั่งสอนตั้งแต่ยังเล็ก ไม่ปล่อยให้บุตรทำความชั่ว ไม่แสดงนิสัยหยาบซ้ากับบุตร และชักน้าบุตรไปในทางที่ถูกเพื่อให้บุตรได้อาศัยต้นแบบที่ดีในการดำเนินชีวิต ดังนี้

เกิดมาเป็นมนุษย์อุดมชาติ	อย่าประมาทถือตัวเที่ยวมัวหลง
ถ้าเราดีลูกก็ดีทิวังศ์	ถ้าเราหลงลูกไหลไปด้วยกัน

ถ้าเรารู้ความดีปราณีลูก	เอาเชือกผูกมัดไว้อย่าให้หัน
สอนแต่น้อยเท่าใ้ใหญ่ใจผูกพัน	ให้จิตมันอยู่ทางข้างสัมมา
อย่าปล่อยให้ปละละวางไปทางผิด	เที่ยวต่อติดคนชั่วมัวคบหา
คำสอนลูกให้ถูกตามตำรา	ต้องค้นคว้าหิวข้าวเอาตัวจริง
ถ้ารักลูกให้ผูกเหมือนมัทมุล	ไม่เสียมศูนย์เสียหายนุครชายหญิง
การรักลูกให้ถูกตามตัวจริง	ให้รักนั่งเอาไว้แต่ในใจ
อย่าหยาบเข้าทารุณให้หม่นหมอง	อย่าหลกคนองนำจับกับนิสสัย
ชักนำลูกไปข้างทางปลอดภัย	ได้อาศัยความดีทุกวัน

(มงคลประหาราชฎร์ หน้า ๑๖)

๖.๔.๒ บทบาทในการสร้างคนดีให้แก่ชุมชน ชุมชนคือกลุ่มคนที่อาศัยร่วมกันในพื้นที่หนึ่งซึ่งมีขนาดเล็กกว่าสังคมระดับประเทศ พื้นที่นี้ประกอบไปด้วยบ้าน วัด โรงเรียน เป็นต้น สมาชิกที่อยู่ร่วมกันในชุมชนมีทั้งชาวบ้านทั่วไป ฝ่ายปกครอง (เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) ฝ่ายปราบปราม (เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจ) ฝ่ายสงฆ์ ศิลปินพื้นบ้าน เป็นต้น การอยู่ร่วมกันในสังคมย่อมมีการกระทบกระทั่งกันเป็นธรรมดา เพราะฉะนั้น การสร้างคนดีให้แก่ชุมชนจึงเป็นสิ่งจำเป็น ทั้งนี้ก็เพื่อช่วยให้สมาชิกในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขมากขึ้น ผู้วิจัยพบว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” หลายเรื่องสร้างคนดีให้แก่ชุมชนอย่างกว้างขวาง ภาพลักษณ์ของคนดีที่ผู้แต่งต่างก็คาดหวัง คือ ผู้ที่วางตนเหมาะสม เลี้ยงชีพอย่างสุจริต รู้จักช่วยเหลือผู้อื่น ไม่สร้างปัญหาหรือภาระให้แก่ผู้อื่น ช่วยพัฒนาชุมชนของตน ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานของราชการ และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม เช่น เรื่องอนุภาโสวาทคำกลอนสร้างคนดีที่พูดดี และรู้จักทำดีต่อผู้อื่น ดังนี้

ทำดีพอต่อกันช่วยสรรค์สุข	ปลดเปลื้องทุกข์ทั่วไปอย่างไพศาล
พูดอ่อนหวานผ่านโศดหมดโทษราน	หมดพวกพาลทะเลาะเกิดเหมาะดี
เอาใจกันฉันทุติไม่ขาดมิตร	ทำดีติดต่อกันไม่ผันหนี
คนใกล้เคียงเรียงกันสำคัญมี	ควรไมตรีด้วยกันไม่พรั่นพริ้ง
เอาใจกันฉันทมิตรสนิทไว้	ทำดีให้แก่กันทุกวันถึง
คิดเจือจานหวานล้อมน้อมคำนึง	จะให้พึงพำนักประจักษ์ตา
ใครเป็นไข้ได้ทุกข์หาสุขให้	ด้วยเข้าใกล้มีท่าขออาสา
รับช่วยทำการทำงานตามเวลา	ได้พึงพาเบาใจเป็นไมตรี

(อนุภาโสวาทคำกลอน หน้า ๓ - ๔)

เรื่องลุงสอนสอนหลานสินธุ์สร้างคนดีที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม เช่น บริจาคเงินเพื่อสร้างถนนเข้าสู่หมู่บ้าน ปลูกศาลา สร้างโรงเรียน และให้ความร่วมมือกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ดังนี้

คมนาคนสมสร้างถาดถนน	คนเดินหนไกลใกล้ได้อาศัย
ปลูกศาลาขุดบ่อตามพอใจ	ใครมาไปแะพักสำนักมี
สร้างโรงเรียนศึกษาหาความสุข	บุตรปล้ำปลูกเพาะปลูกทุกวิถี
ไปวันหน้าเป็นคนพลเมืองดี	หรือเป็นที่จิดขันชั้นเจ้านาย
ท่านกำนันหรือผู้ใหญ่ในท้องถิ่น	อย่าดูหมิ่นอวดฤทธิ์ฝึกกฎหมาย
ถ้าท่านนัดประชุมกลุ่มเจ้านาย	เราชาติชายท่านชวนสมควรไป

(ลุงสอนสอนหลานสินธุ์ หน้า ๑๖)

การสร้างคนดีให้แก่ชุมชนนี้ ส่วนใหญ่ผู้แตงนำมาจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ทำให้เห็นว่าหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างคนดี ดังที่พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๔๑: ๒๒ - ๒๔) กล่าวว่าสมาชิกที่ดีของชุมชนจะต้องมีหลักประพฤติคือทำตนให้เป็นที่ยิ่งของชนได้ พร้อมทั้งจะรับผิดชอบตนเอง ไม่ทำตนให้เป็นปัญหาหรือเป็นภาระถ่วงหมู่คณะ รู้จักพูด รู้จักรับฟัง ไม่เห็นแก่ความสุขทางวัตถุ ไม่คือร้อนกระด้าง เอาใจใส่ช่วยเหลือธุระและกิจการของหมู่คณะ คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกัน สั่งสอนหรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี เมื่อได้ลาภผลมาก็แบ่งกันกินใช้ รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่รังเกียจ หรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ และยึดจุดหมายสูงสุดอันเดียวกัน

๖.๔.๓ บทบาทในการสร้างคนดีให้แก่รัฐบาล ผู้วิจัยพบว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ที่แต่งช่วง พ.ศ. ๒๔๙๑ - ๒๕๐๔ ทำหน้าที่สร้างคนดีให้แก่รัฐบาลอย่างแข็งขัน ซึ่งผู้วิจัยนำเสนอไปแล้วในบทที่ ๔ ในหัวข้อ “คำสอนที่เน้นการปฏิบัติตนเพื่อเป็นพลเมืองดีของประเทศไทย” โดยคำสอนสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามมากที่สุด

รังสิมา โขมยัตติงกูร (๒๕๓๕) ปวีณา วังมี (๒๕๔๓) และชวิษชัย จิตระวัง (๒๕๔๓) กล่าวว่า ในสมัยที่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามบริหารประเทศ มีการกำหนดคุณสมบัติของพลเมืองผ่านแบบเรียน ดังนี้ หากเป็นเด็กก็ให้ทำหน้าที่ต่อครอบครัว เช่น ทำงานบ้าน กวาดบ้าน เก็บเสื้อผ้า ล้างจาน เลี้ยงเป็ดไก่ รดน้ำต้นไม้ ใช้จ่ายประหยัด ดูแลน้อง และเสียสละเพื่อส่วนรวม โดยให้ผู้ปกครองเป็นแบบอย่างที่ดีของบุตร นอกจากนี้ก็ให้ทำหน้าที่ของนักเรียนที่ดี เช่น หมั่นศึกษาเล่าเรียน เคารพกฎข้อบังคับของโรงเรียน และทำหน้าที่ต่อชาติบ้านเมือง หากเป็นผู้หญิงก็ให้มีภาพลักษณ์ของ “ดอกไม้ของชาติ” คือ แต่งตัวสวยงาม เป็นภรรยาและมารดาที่ดี หากเป็นผู้ชายก็ให้รู้จักยกย่องผู้หญิง และใช้หลัก “วิธนะธัมมัสสเมย” และหากเป็นคนทั่วไปก็ให้ กตัญญู ซื่อสัตย์ ใฝ่รู้ รักษาดี มีวินัย

เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ไม่อิจฉาริษยา ไม่พยายามปกป้องร้าย ไม่เปิดเผยความลับให้ผู้อื่น ไม่เล่นการพนัน แต่งกายดี (นุ่งกระโปรง สวมหมวก และใส่รองเท้า) ใช้ของที่ผลิตขึ้นในประเทศ ใช้เวลาว่างในการปลูกผักสวนครัวและเลี้ยงสัตว์ มีนิสัยมัธยัสถ์ รักษาศีลห้า นำเงินไปฝากคลังออมสกลการพสกนิกร เสี่ยงภัย เชื่อฟังผู้นำ บริจาคเงิน และเคารพธงชาติ

วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ที่เน้นสร้างคนดีให้แก่รัฐบาลอย่างเข้มข้น มีในเรื่อง *ชัยภายิต ประวัติการณ์เดือนไทย มงคลประชาราษฎร์ ศีลห้าภายิต สุภายิตสอนผู้ชายโสด* เป็นต้น ผู้แต่งส่วนใหญ่ปลูกฝังผู้อ่านให้เป็นน้ำหนึ่งเดียวกัน ทั้งในด้านวัฒนธรรม การเมือง และเศรษฐกิจ ดังตัวอย่างเรื่อง*สุภายิตสอนผู้ชายโสด* สร้างคนดีที่รู้จักแต่งกายอย่างมีวัฒนธรรม ดังนี้

สวมเกือกหมวกให้สะดวกเสื่อนอกใน	สวมอกใจรัฐบาลท่านปรารถนา
ให้ต่างชาติประเทศเจตนา	มองสายตาดูเขานิยม
ชาวไทยเราพี่น้องสามารถ	ช่วยกู้ชาติก้าวหน้าอย่าทับถม
สมัยนี้รัฐบาลท่านนิยม	หวังอบรมศึกษาให้ถาวร

(สุภายิตสอนผู้ชายโสด หน้า ๑๐ - ๑๑)

เรื่อง*มงคลประชาราษฎร์* สร้างคนดีที่รู้จักแสดงความคิดเห็นที่เกี่ยวกับบ้านเมือง โดยละนิสัยที่อิจฉาริษยา มุ่งทำร้ายหรือชอบแยกตัว ดังนี้

ไม่อิจฉาพยายามทคาคบองร้าย	คิดถึงฝ่ายอาญาพาทวาดเสียว
อย่าคิดหกลีกลูกอยู่แต่ผู้เดียว	ช่วยคิดเกี่ยวทางการของบ้านเมือง
ช่วยอะไรไม่ได้อย่าร้ายชาติ	อย่าวิดสาदन้าไสไปจากเหมือง
การประเทศที่ดีศรีรุ่งเรือง	เพราะพลเมืองทั้งหลายไม่ร้ายกัน

(มงคลประชาราษฎร์ หน้า ๒๐)

เรื่อง*ศีลห้าภายิต* สร้างคนดีที่ให้ความสำคัญแก่การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ เช่น ใช้เวลาว่างในการปลูกผักสวนครัว และเลี้ยงสัตว์ มีงานทำ ไม่ว่าจะทำนา ทำสวน หรืออื่น ๆ ดังนี้

ท่านบังคับปรับปรุงให้ฟังเฟื่อง	ทุกหัวเมืองกวดขันทันสมัย
ให้ปลูกผักสวนครัวทุกครัวไป	สุกรไก่อเปิดปลาการะการ
เราชาวไทยตื่นใจเกิดพี่น้อง	คิดหาช่องทางถูกไว้ลูกหลาน
ทำสวนเรือกไร่นาอาชีพการ	หน้าที่งานมีทั่วทุกถ้วนาย

(ศีลห้าภายิต หน้า ๒๗ - ๒๘)

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าบทบาทในการสร้างคนดีให้แก่รัฐบาลนี้น่าจะโน้มน้ำหนักความคิดของคนในชุมชนได้ เพราะมาจากคำสอนของผู้แต่งซึ่งเป็นคนในชุมชน และมีทุกกลุ่ม เช่น พระถาวร ราชไพฑูรย์ ผู้แต่งเรื่อง *ศิลปคำกลอนสอนใจ*สอนผู้อ่านให้รักชาติ และไม่แก่งแย่งชิงดีกัน ดังนี้

ต้องรักชาติของตนทุกคนไป	จงทำใจกล้าหาญการราวี
อย่ามัวแต่แก่งแย่งชิงดี	ควรบัดสีต่างภาษานินทาฉาว

(ศิลปคำกลอนสอนใจ หน้า ๑๑ - ๑๒)

นายท้าม เจริญพงษ์ กล่าวว่าแต่งวรรณกรรมเพื่อช่วยสร้างชาติ ดังความว่า “หวังสร้างชีพเพื่อชาติเพราะญาติมิตร แต่งลิขิตอ่านดูความอู่อ่าห์” (คำกลอนสังขาร หน้า ๙)

นายแดง ประพันธ์บัณฑิต กล่าวว่าแต่งเพื่อสอนให้ชาวบ้านรักชาติและศาสนา ดังนี้	
ผมนายแดงแต่งตั้งหนังสือนี้	ความปราณีเหลือสิ้นพันวิสัย
อย่าให้เสียกำเนิดเกิดเป็นไทย	เอาใจใส่กับชาติศาสนา

(มงคลประชาราษฎร์ หน้า ๒๖ - ๒๗)

จากข้อมูลข้างต้นเห็นได้ว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” มีบทบาทในการสร้างคนดีให้แก่สถาบันต่าง ๆ โดยคุณสมบัติของคนดีที่ผู้แต่งต้องการสอดคล้องกับคนดีตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาด้วย ทำให้เห็นว่าหลักธรรมในพระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์เป็นอย่างมาก ใช้ได้ดีทั้งในระดับครอบครัวไปจนถึงประเทศชาติ

๖.๕ บทบาทในการสะท้อนสภาพหรือปัญหาสังคม

ผู้วิจัยพบว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ทำหน้าที่บันทึกหรือสะท้อนสภาพหรือปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมภาคใต้อย่างสม่ำเสมอ เช่น เล่าว่าในสมัยที่แต่งเกิดเหตุการณ์สำคัญ ๆ อะไรบ้าง และส่งผลกระทบต่อคนในชุมชนมากน้อยเพียงใด มีการระบุสถานที่เกิดเหตุหรือเกิดปัญหาไว้อย่างชัดเจน ซึ่งช่วยให้ผู้อ่านรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ ในสังคมมากขึ้น บทบาทนี้ทำหน้าที่ควบคู่ไปกับการสอนสังคมด้วย ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้แต่งเริ่มมีจิตสำนึกที่ดีต่อชุมชนมากขึ้น เพราะพยายามที่จะช่วยแก้ปัญหาในชุมชนของตนอย่างจริงจัง ทั้งการพยายามแก้ปัญหาที่เรื้อรังมาจากอดีต และปัญหาที่เกิดขึ้นในสมัยที่แต่งอันเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม การนำเสนอเรื่องราวเหล่านี้ถือว่าเป็นลักษณะเด่นที่แตกต่างไปจากวรรณกรรมคำสอนสมัยโบราณอย่างชัดเจน ผู้วิจัยจะนำเสนอให้เห็นบทบาทดังกล่าวที่ชัดเจนขึ้น ดังต่อไปนี้

๖.๕.๑ สะท้อนสภาพที่เรื้อรังแก่นของชุมชนระโนด จังหวัดสงขลา ดังเรื่องคำกลอนสอนใจ ผู้แต่งกล่าวว่าปีมะแม เดือนอ้าย ฝนไม่ตก ชาวบ้านอำเภอรโนด จังหวัดสงขลาอยู่กันอย่างอดอยาก

จนต้องผัดตนเองไปเป็นโจรผู้ร้าย ผู้แต่งแนะนำว่าช่วงที่ประสบภัยแล้งให้หางานอื่นทำไปก่อน อย่า
นั่งนอนใจ สิ่งที่ไม่เคยทำก็ให้หัดทำเพื่อความอยู่รอด หากมียศก็ให้รีบถอดยศออก ดังนี้

ปีมะแมเดือนอ้ายฝนไม่ตก	ใช้แกลิ่งหกธบายไม่สักห้า
อย่านอนเคล้าข้าวใหม่ทีในนา	จงรีบหาหนทางหว่างไม่ตาย
ต้องนึกเสียเถิดว่าเวลาขาด	ถ้าฝึกหัดเล่นเบี้ยเมียคงหน่าย
ออกชื่องานรีบหาอย่าให้อาย	สิ่งที่ไม่เคยทำต้องจำเป็น
ถึงมียศปลดตั้งอย่างนั่งถือ	เพื่อนคงถือว่าอดยศไม่เห็น
ข้าวแห่งหมดยก* ยศเสียให้เดิน**	ถ้าแลเห็นมัดส่งลงในคลอง
ยศไม่รักศักดิ์ไม่ถือมือไม่ใช่	ไม่พักให้เพื่อนรินจนสิ้นของ
อุตุสำห้ทำปล้ำไปโจอย่าพอง	อย่านอนท่องเพลงยาวกินข้าวแพง

(คำกลอนสอนใจ หน้า ๖ - ๗)

๖.๕.๒ สะท้อนสภาพครอบครัวที่ระส่ำระสายหลังจากมีกิจกรรมร่ำวงเข้าสู่ภาคใต้ ผู้แต่ง
วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” กล่าวว่านับแต่กิจกรรมร่ำวงหรือรำโทนเข้าสู่ภาคใต้
ชาวบ้านเริ่มนิยมเที่ยวงานร่ำวง จนทำให้ครอบครัวบางครอบครัวเริ่มระส่ำระสาย เพราะสามีเอาแต่
เที่ยวงานร่ำวง มีหน้าซ้ำ ยังคิดหญิงร่ำวง ชายบางคนหลงหญิงร่ำวงจนถึงกับขายภรรยาของตน บ้าง
ก็ทุบตีภรรยา จนภรรยาหนีไป ภรรยาบางคนขอหย่ากับสามี เพราะห้ามแล้วไม่ฟัง ชายบางคน
ติดตามคณะร่ำวงไปจนถึงอำเภอหัวหิน (จังหวัดประจวบคีรีขันธ์) ลืมแม่กระทั่งบุตรและภรรยาของ
ตนเอง เมื่อไม่มีเงินก็คิดลักขโมยโทนของคณะร่ำวง บ้างก็ยอมเป็นหนี้เพื่อนำเงินมาร่ำวง ผู้แต่ง
เตือนสติให้คนในชุมชนไม่หมกมุ่นกับกิจกรรมนี้ โดยกล่าวว่าแม้การรำโทนจะสนุก แต่ก็ทำให้
สูญเสียเงินทอง หรืออาจต้องสูญเสียบุตรและภรรยา จึงควรสนใจคนในครอบครัวของตนดีกว่า เช่น

เริ่มบังเกิดร่ำวงผงกันมาก	เมียลำบากเพราะผัวขายนัน ไร่ผล
บ้างขุ่นยากจากกันเมื่อวันจน	โกรธผัวคนไปขายให้ร่ำวง
บ้างทุบตีเมียหนีจากเคหา	เวทนาเกินไปเพราะใจหลง
ได้แต่ดื่มสุราบ้าร่ำวง	บ้างเมียหลงตั้งตัวหาผัวอื่น
เพราะผัวมัวแต่รำไม่ปล้ำไทร	เมียนอกใจเพราะหมดตางค์ออกห่างเหิน
เพราะเมียห้ามไม่ฟังผัวยังเพลिन	หากคนอื่นเข้าอยู่เป็นคู่ครอง
ทั้งเสียเมียเสียทรัพย์ยับ ไปหมด	บ้างขึ้นรถตามวงไปลงหนอง

* ยก หมายถึง ไล่

** เดิน หมายถึง กระเด็น

ตามคณะหัวหินจนสิ้นปอง	ถึงได้ต้องสักที่ต้องมีตางค์
ถูกบางคนคิดลึกลับถึงลัก	มุ่งไปลักเอาโทนเดียวโดนหาง*
ทั้งลูกเมียไม่คิดเห็นผิดทาง	ทำงานจ้างประจำรำแต่โทน
ถูกบางคนทำข้างค้ำงเท้าแก่	เรื่องนี้แปลกเหมือน ไทรแต่ใบโหลน
มันสนุกจังดังดีเหมือนตีโพน	ได้รำโทนเข้าวงหลงเฟลิดเฟลิด
รำกันจนหมดเป่ากินเหล้าเชื้อ	เพื่อนช่วยเหลือให้เขาวนเมาหน้าเฝิน**
เข้าเคียงคู่กับสาวงามไปตามเฟลิด	ชวนกันเดินรอบ ๆ ขอบเวที
นำสงสารมนุษย์ที่สุดหลง	ตัวก็ผงเมียที่รักก็มักหนี
การรำวงเชยเพลงครื้นเครงดี	เพราะเป็นที่ปล้ำปลุกสนุกกาย

(คำกลอนสอนใจคนจน หน้า๑๖ - ๑๗)

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการที่กิจกรรมรำวงปรากฏมากนี้เกิดจากการส่งเสริมของรัฐบาลด้วย ดังที่แกมสุข นุ่มนนท์ (๒๕๑๕: ๑๓๗ - ๑๓๘) กล่าวว่าเดิมรำโทนเป็นของพื้นเมืองภาคอีสาน ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองรำโทนแพร่หลายเข้ามาในภาคต่าง ๆ ของไทย แต่แปรรูปออกมาใน ลักษณะไม่สุภาพ จึงมีการปรับปรุงรำโทนให้สุภาพขึ้น เรียกชื่อว่า “รำวง”

การรำวงที่ได้รับความนิยมสูงสุดเกิดขึ้นในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เนื่องจาก ในช่วงภาวะสงครามรัฐบาลประกาศห้ามขมขม ประชาชนเกิดความเจ็บเหงาและเครียด จึงได้คิด รำวงกันขึ้นเพื่อความสนุกสนาน โดยรัฐบาลเชิดชูให้รำวงเป็นศิลปะประจำชาติ ดังที่หนังสือชาติ ทรัพย์สิน (๒๕๑๑: ๒๐๕) กล่าวว่ากิจกรรมรำโทนในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามมีอิทธิพลต่อ ชาวนครศรีธรรมราช รำวงหรือรำโทนสมัยนี้มีชื่อแตกต่างกันตรงที่รำวงชายบัตรีให้ผู้ชมขึ้นรำ ส่วน รำโทนมีหนุ่มสาวเต้นรำเป็นคู่ ๆ ในสมัยนี้มีรำโทนทุกอำเภอและเกือบทุกตำบล สอดคล้องกับ พิทยา บุชรรัตน์ (๒๕๕๓: ๑๔๗) ที่กล่าวว่าในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นยุคที่มีคณะ รำวงเข้ามาในท้องถิ่น การรำวงเป็นสิ่งแปลกใหม่สำหรับชาวบ้านภาคใต้ มีการฝึกรำวงทั้งในกลุ่ม ข้าราชการและชาวบ้าน ชาวบ้านมักเรียกว่า “รำโทน” เพราะรำวงโดยใช้โทนเป็นหลัก

๖.๕.๓ สะท้อนสภาพชุมชนโคกชุมแสงที่อยู่กันอย่างยากลำบากในสมัยสงคราม ดังเรื่อง *ชัยภายิต* สะท้อนสภาพชุมชนโคกชุมแสง จังหวัดพัทลุงในสมัยสงครามว่าชาวบ้านอยู่กันอย่าง ยากลำบาก เนื่องจากวัวควาย ผักผลไม้ ตลอดจนยาเส้นราคาแพง หากจะซื้อยาเส้น ๑ ห่อต้องใช้เงิน

* หาง หมายถึง ลูกหรือเรือนจำขังนักโทษ

** เฝิน หมายถึง มาก ยิ่ง หรือแรง

หลายสตางค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้าวสารราคาแพง เพราะรัฐบาลควบคุมไว้ทุกแห่ง ผู้แต่งจึงแนะนำให้ซื้อแต่ของจำเป็นเท่านั้น เพราะหากไม่มีเงินจะพากันอดตายได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

อันของกินของใช้ไม่เจตน์*	ถึงทรัพย์สินยังลดถอยคงร่อยหรือ
ของเดี๋ยวนี้กับแต่แรกแปลกกันพอ	ซื้อหนึ่งห่อม้วนยาหลายสตางค์
ถ้าจะกินจะใช้ให้ประหยัด	เราคนขัดอย่าโง่งให้โง่งฟาง
ไม่ควรซื้ออย่างซื้อปลดมือวาง	หาสตางค์ไม่ทันมันร้อนใจ
หาสิบบาทคาดจ่ายตั้งสิบบาท	ลงทุนค่ากินทุนสูญกำไร
อันแม่เรือนที่คิดควรมีใจ	ระวังภัยเศรษฐกิจผิดแต่ก่อน
พวกของเราหญิงชายผมไหว้สั่ง	อย่าพลาดพลังภยิตประดิษฐ์สอน
ให้นี้กลองของสมัยกับแต่ก่อน	ยอมขาดตอนกันหลายเท่าข้าวสารแพง
เกือบทุกเมืองทุกจังหวัดข้าวสาร	รัฐบาลควบคุมไว้ทุกแห่ง
ถึงวัวควายไร่นาฟ้าก็แพง	ตลอดแดงเต้าถั่วหัวเผือกมัน

(ชัยภายิต หน้า ๒๘ - ๒๙)

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าสาเหตุที่ทำให้ชาวบ้านเผชิญกับปัญหาข้าวขาดแคลนมากแพงในสมัยสงครามเกิดจากการมีทหารญี่ปุ่นเข้ามาควบคุมเส้นทางรถไฟสายใต้ในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา ดังที่พวงทิพย์ เกียรติสหัสกุล (๒๕๔๗: ๒๖๑ - ๒๖๒) กล่าวว่าช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา ญี่ปุ่นต้องการซื้อสินค้าจากร้านค้าและผู้ขายรายปลีกย่อยจำนวนมากเพื่อนำมาเลี้ยงกองทัพ พ่อค้าปลีกย่อยในท้องถิ่นที่ติดต่อกับกองทัพโดยตรง สามารถขายสินค้าในปริมาณมากและราคาสูงกว่าราษฎร ส่งผลให้เครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นในชีวิตประจำวันขาดแคลน หรือถ้ามีก็ต้องซื้อในราคาที่แพงกว่าปกติ เช่น น้ำมันก๊าด ไม้ขีดไฟ และน้ำตาลทราย การค้าขายก็ทำได้ไม่คล่อง เนื่องจากขาดแคลนตู้รถไฟสำหรับขนส่งสินค้า แม้แต่ข้าวสารที่ใช้บริโภคก็มีราคาแพง เนื่องจากกระทรวงพาณิชย์อนุญาตให้พ่อค้าหรือพวกเศรษฐีสงครามส่งข้าวตากออกจำหน่ายนอกประเทศได้ โดยไม่มีข้อจำกัด นอกจากนี้ สารูป ฤทธิ์ชู (๒๕๕๒: ๒๖๒) ยังกล่าวว่าในช่วงที่ญี่ปุ่นเข้ามาบริเวณจังหวัดสงขลา ตรัง และพัทลุง ข้าวสารราคาแพงมาก มีลูกค้าวิ่งหาข้าวสารถึงบ้าน ส่วนทางการก็เข้ามาบริหารจัดการทรัพยากรของท้องถิ่นชัดเจน

๖.๕.๔ สะท้อนปัญหาการเล่นหวยเบอร์ วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” หลายเรื่องสะท้อนให้เห็นพฤติกรรมของคนในชุมชนที่นิยมเล่นหวยเบอร์ จนส่งผลกระทบต่อ

* ไม่เจตน์ หมายถึง ไม่สนใจ ไม่เอาใจใส่ดูแล

พัฒนาสังคมและประเทศชาติ ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง คติคำกลอนเตือนเพื่อน คำกลอนสอนประชาชน ประวัติการณ์เดือนไทย พลเรือนสอนบุตร มงคลประชาราษฎร์ และอิสติสอนศิษย์ เช่น เรื่อง คติคำกลอนเตือนเพื่อนกล่าวว่าการเล่นหวยเบอร์ ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของชาวทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นอย่างมาก เพราะพบเห็นแต่การทะเลาะวิวาทของสามีภรรยา การออก ปล้นสะดม การรบราฆ่าฟันกัน และการฆ่าตัวตายกันทั่วไป ผู้แต่งจึงแนะนำให้เลิกเล่นหวยเบอร์ หรือให้ซื้อแต่น้อย ดังตัวอย่างบางตอนของเรื่องคติคำกลอนเตือนเพื่อนที่ว่า

เลขสามตัววิบหายขายถึงหม้อ	บ้านไม่พอยังควายขายทีหลัง
ฝักกับเมียนั่งเคียงกันเสียงดัง	นาไร่ที่ไป*ให้ขายเสียกัน
ส่วนเมียว่าขึ้นขายเสียหายหมด	เดี๋ยวลูกอดรำภาเพราะเราบ้าฝัน
ในครั้งนี่จี้ก็มากยากก็ครัน	ถึงตัวฉันผู้แต่งปากแห้งกรียม
ถูกเสือร้ายลายฟ้าอุบาทว์หนัด**	ไม่ใช่สัตว์แต่กินถีชาติเล่ห์เหลี่ยม
ชาวไทยเราขู่ยากปากแห้งกรียม	สร้อยทั้งเรียม***ที่เมียก็เสียไป
อย่าลืมหันตึกม้วนนักมกเสียหาย	ทั้งหญิงชายจงจำในคำไซ
ผมใช้ปราชญ์พลเรือนขอเตือนใจ	พี่น้องไทยทุกจังหวัดห้ามขอตกเดือน
เรื่องเบอร์ซื้อได้แต่อย่าให้มาก	จะตกยากล้มหายเหมือนกับไม้ขอน
ผมหมดไม่สักแดงจึงแต่งกลอน	ไม่ใช่รยยุยงตรงเข้าใคร

(คติคำกลอนเตือนเพื่อน หน้า ๖)

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าคนที่คนในสังคมนิยมเล่นหวยเบอร์ ส่วนหนึ่งเกิดจากชาวจีนนำ อบายมุขเข้ามาในภาคใต้ และอีกส่วนหนึ่งเกิดจากการสนับสนุนของรัฐบาลที่ต้องการแก้ปัญหาทาง เศรษฐกิจซึ่งเริ่มตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๓ เป็นต้นมา ครั้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ จึงทรงไม่สนับสนุน กิจกรรมดังกล่าว แต่การเข้ามาของอบายมุขเหล่านี้ก็บ่มเพาะนิสัยของคนไทยให้นิยมเล่นการพนัน มากขึ้น อย่างไรก็ตาม การจะเข้าหาอบายมุขได้นั้นย่อมเกิดจากปัจจัยภายในด้วย เช่น ความยากจน การมีนิสัยส่วนตัวที่เกียจคร้าน รักความสบาย และนิยมเสี่ยงโชค รวมถึงความตึงเครียดที่เกิดจาก การกดขี่ข่มเหงของหน่วยงานของรัฐ หรือการเอาไรด์เอาเปรียบจากผู้มีอิทธิพลในสังคม ดังที่สงบ ส่องเมือง (๒๕๔๒: ๔๓๔๐) กล่าวว่า การกดขี่จากผู้มีอิทธิพลทั้งในและนอกระบบราชการเป็นสาเหตุ สำคัญที่ทำให้สังคมภาคใต้อยู่ในภาวะตึงเครียด จึงแสดงออกมาในรูปของขบวนการโจรก่อการร้าย

*ไป หมายถึง ปู่

** หนัด หมายถึง มาก

*** เรียม หมายถึง อยู่ในสภาพดี

โจรสลัดร้ายชรรคมดา การเรียกค่าไถ่ อาชญากรรมต่าง ๆ โสเภณี บ่อน และการพนัน เป็นต้น จนถึงกับมีผู้กล่าวถึงสังคมภาคใต้ว่า “อยู่ได้เพราะอบายมุข”

๖.๕.๕ สะท้อนปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคม วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” สะท้อนปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมหลายเรื่อง ไม่ว่าจะเป็น *คำกลอนสอนใจ คำกลอนสอนใจคนจน ประวัติการณ์เดือนไทย มงคลประหารราษฎร สมบัติพ่อบ้านคำกลอน* เป็นต้น ซึ่งความเหลื่อมล้ำดังกล่าวเกิดจากชาวบ้านวัดคุณค่าของคนที่มีการมีเงิน ดังที่ผู้แต่งเรื่อง *คำกลอนสอนใจ* สะท้อนความเหลื่อมล้ำในสังคมระโนด จังหวัดสงขลาว่าชาวบ้านยกย่องคนรวยเหมือนเทวดา คนรวยเดินผ่านหน้าบ้านใคร เขาก็พร้อมที่จะต้อนรับจับสวี่ แม่พุดให้ร้ายผู้อื่น พุดชั่วช้าเลวทรามหรือ พุดทำร้ายน้ำใจก็มีแต่คนยกย่องว่าพุดดีมีปัญญา แต่หากเป็นคนจนจะมีแต่คนรังเกียจ แม้กระทั่งญาติพี่น้องก็ไม่เหลียวแล ผู้แต่งจึงสอนให้คนจนพึ่งตนเองดีกว่า ดังนี้

ถ้ายังเข้ายังเงินไปเรือนเพื่อน	เขาแลเหมือนเทวดามาแต่เวหน
มีคนรักทักเพราะเพราะไม่จน	เรียกขึ้นบนเรือนให้นั่งตั้งห้องยา
มาแต่ไหนไปไหนตามไต่ถี้	คนที่มีเพื่อนรักเอาหนักหนา
ถึงพุดร้ายกลายเป็นดีมีราคา	พุดชั่วช้าเลวทรามคนตามขอ
ทำสิ่งใดทำได้ไม่จ้งไห้*	เด็กคนใหญ่เข้าหาขอว่าหมอ
ถึงพุดพลาดบาดในน้ำใจคอ	เพื่อนยังขอว่าดีมีปัญญา
พึ่งเถิดเพื่อนคนมีดีหรือไม่	มียูโกล็ดตัวเราควรก้าวหน้า
สร้างสวนครัวเลี้ยงสัตว์หมัดทำนา	ขุดบ่อปลาปลูกมันไว้กินจน
สิ่งใดดีมีค่าราคามาก	เราตยากทำไว้คงได้ผล
อาศัยเพื่อนไม่เหมือนอาศัยตน	จะพึ่งคนเมื่อขัดอย่าหมัดเลย
พี่น้องมีล้นฟ้าเราอย่าหวัง	คนที่ยังเราไปหามันพาเฉย
พี่น้องมีไม่คืออย่าไปแย	ตามที่เคยเห็นมานึกน่ากลัว
	(คำกลอนสอนใจ หน้า ๘)

๖.๕.๖ สะท้อนปัญหาโสเภณี วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ที่สะท้อนปัญหาโสเภณี เช่น *ขวัญใจ คำกลอนสอนน้อง ลุงสอนสอนหลานสินธุ์ และศิลป์คำกลอนสอนใจ* ผู้แต่งบางคนเรียกหญิงโสเภณีว่า “หญิงดอกไม้” (ขวัญใจ หน้า ๑๖) บ้างก็เรียก “ฉกกาฬี” (คำกลอน

*จ้งไห้ หมายถึง จัญไร หรือ เสนียดจัญไร บ้างก็เรียกจันไห้

สอนใจคนจน หน้า ๑๗) บ้างก็เรียก “นกราตรี” (ลุงสอนสอนหลานสินธุ์ หน้า ๕) หรือบ้างก็เรียก “สับปี่” (ศิลปะคำกลอนสอนใจ หน้า ๔๔)

ผู้แต่งเรื่องคำกลอนสอนใจคนจนกล่าวว่าสมัยนี้หญิงโสเภณีมีจำนวนมาก ดังความว่า “พวกหญิงฉกกาฬีมีอยู่มาก” (คำกลอนสอนใจคนจน หน้า ๑๗) หญิงเหล่านี้มักแต่งตัวสวยงามกว่าหญิงทั่วไป พุดเก่งและเอาใจเก่ง หญิงเหล่านี้จะขายบริการให้ทั้งคนไทยและคนจีน อย่างไรก็ตาม ผู้แต่งเห็นว่าอาชีพนี้มีแต่คนรังเกียจ และส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศ ผู้แต่งจึงแนะนำให้รับสร้างครอบครัวตั้งแต่วัยสาว ดังปรากฏในข้อความต่อไปนี้

มักหลงลิ้นกินหวานน้ำตาลอ้อย	ครั้นสิ้นหรอยแล้วน้องท้องแหวน ๆ
พบกับชายช่างพุดพุดเอาแหว	ต้องชูแก้วที่ขวยขายให้กลับคืน
ทั้งโรงแรมบ้านช่องที่น้องพัก	เช่าสำนักพักกายไม่ฝ่าฝืน
นำสงสารแม่ค้ามากลับคืน	จนดึกคืนไม่ได้นอนเกือบก่อนไก่
บ้างกลับกลายขายหม้อสาครลอกแคลก	ไม่พุดแตกว่าเปรียบเทียบคนไหน
ว่าตามรู้ตามเห็นที่เป็นไป	หญิงเมืองไทยบ้านเราช่างเบาความ
ช่างกลับตัวกลับตนเป็นคนผิด	ออกหัวคิดแปลงเปลี่ยนเพื่อนไม่ขาม
เมื่อห่ออันที่ขวยบนรถดูงดงาม	เรื่องอร่ามผ่องฉวีเพื่อนนิยมน
กลับออกเพรียวที่ขวยเปลิดไม่เกิดผล	คอยรับคนหน้าใหม่ใจสะสม
ช่างพุดเพราะเยาะยวนชวนชายชม	สมาคมจีนไทยเพราะใจลอย
ขอโทษเถิดสตรีที่ฉันทัดเดือน	ถ้าที่ขวยเชื่อน* อยู่ตลาดขาดไม่น้อย
ควรตั้งตัวอย่าให้ตนเป็นคนลอย	อายุน้อยควรคิดชีวิตยัง

(คำกลอนสอนใจคนจน หน้า ๒๖)

นอกจากแนะนำให้หญิงโสเภณีเลิกขายบริการแล้ว ผู้แต่งยังแนะนำให้ผู้ชายเลิกใช้บริการหญิงโสเภณีด้วย เพราะเห็นว่าการนอนกับหญิงโสเภณีมีแต่ทำให้ติดโรค “ฝีม่วง” หรือฝีมะม่วงจากหญิงเหล่านี้ ผู้แต่งสอนว่าสามีที่ดีควรสงสารบุตรและภรรยาของตน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นอนโรงแรมราวท่านจงเชื่อ	คงหมดเนื้อประดาที่ขวยตาหัน
ขึ้นชื่อว่าหม้อฉกกาฬีมีควรพัน	อายุสั้นคิดให้ถูกถึงลูกแดง

* เชื่อน หมายถึง ช้ำ ชักช้ำหรือเพื่อน

โรคคิดใครเหมือนไทรมาเกาะโหนด*	หมดสร้างโพธิสมภารที่ท่านแหล่ง**
ถึงขึ้นตัวอยู่ได้ก็ร้ายแรง	ไม่ใช่เกล้งพูดว่าทำถึงใคร
เพราะผมได้เคยเห็นเป็นอยู่มาก	จงสละเถิดท่านการเหลวไหล
การสนุกกลับทุกข์ต้องถูกใจ	ขอภัยเถิดท่านผู้อ่านฟัง
	(คำกลอนสอนใจคนจน หน้า ๑๕)

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการค้าประเวณีที่มีมากนี้ น่าจะเกิดจากการประสบปัญหาเรื่องปากท้องในช่วงสงครามและหลังจากนั้น ทำให้ผู้หญิงบางคนเอาอย่างหญิงนักเที่ยวหรือหญิงโสเภณีในสมัยสงครามที่จัดมาบริการกองทัพญี่ปุ่นในภาคใต้ ดังที่โสภิตา วิกุลเทวัญ (๒๕๔๔: ๔ - ๔๓) กล่าวว่า มีหญิงนักเที่ยวต่างถิ่นจำนวนมากที่ถูกจัดมาให้กองทัพญี่ปุ่นในภาคใต้ โดยถูกกวาดต้อนมาจากจีน เกาหลี ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย มาเลเซีย และญี่ปุ่น เมื่อไปนอนแล้วก็ได้เงินกลับมา หญิงนักเที่ยวเหล่านี้มักแต่งตัวดีกว่าคนอื่นจนเป็นสัญลักษณ์ของหญิงนักเที่ยวในสมัยนั้น สอดคล้องกับที่พวงทิพย์ เกียรติสกุล (๒๕๔๕: ๕๕) กล่าวว่าในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา กิจการค้าโสเภณีในภาคใต้ขยายตัวจนช่องโสเภณีไม่เพียงพอกับความต้องการของทหารญี่ปุ่น นอกจากนี้ก็สอดคล้องกับคำบอกเล่าของคนในชุมชน เช่น นิภา หิรัญวรชาติ (๒๕๔๖: ๒๘) ชาวสงขลาเล่าถึงหญิงโสเภณีในสมัยนั้นว่าชาวบ้านมักเรียกว่า “หญิงดอกไม้” เพราะแต่งตัวดูฉลาดกว่าหญิงทั่วไป คนจีนและคนไทยรังเกียจหญิงประเภทนี้ เมื่อเห็นหญิงนี้เดินผ่านก็จะเรียกให้ลูกเข้าบ้าน

๖.๕.๗ สะท้อนปัญหาการเสพยาเสพติดของคนรุ่นใหม่ ตัวอย่างเรื่องคติธรรมคำกลอน ๒ กล่าวถึงเด็กบางคนที่ไม่สนใจเรียนหนังสือ เอาแต่สูบบุหรี่ จนลืมไปว่า บิดามารดาต้องทำงานหนักกว่าจะส่งเงินให้แก่ตนได้ ดังที่ว่า “พ่อไปถางหญ้าในนาจนฟ้าสาย ลูกสบายอับบุหรี่มีความฝัน” (หน้า ๑๔) และ “แม่ตัดยางให้ลูกเรียนเพียรไปเลย ลูกไม่เคยตั้งใจในการเรียน” (หน้า ๑๔) เรื่อง สุรายาเสพติด กล่าวว่าคนรุ่นใหม่เริ่มเสพยาเสพติดกันมากขึ้น โดยเฉพาะผู้หญิง ผู้หญิงบางคนดื่มสุราและเสพยาจนถูกผู้ชายล้วงเงินทางเพศ ครั้นไปแจ้งความก็จำผู้ต้องหาไม่ได้ ผู้แต่งชี้ให้เห็นโทษของการเสพยาเสพติดว่ามีแต่เสียตัวและเป็นหญิงชั่ว จึงไม่ควรข้องเกี่ยวกับยาเสพติด ดังนี้

รินใส่แก้วแล้วซดจจดหมดแก้ว	กินเข้าแล้วมีรู้ว่าสุราสม
ฝรั่งเรียกเซ็กซ์ไทยว่ามรณณ์	ถูกลูบคมแล้วสาวเมื่อเจ้ามา
พ่อและแม่สาวน้อยเฝ้าคอยหา	ผู้ชายค่าอยู่ปลางที่หว่างขา
หลับไม่รู้ตัวเองกางเกงเรา	พอหายเมาตกใจใครขโมย

* โหนด หมายถึง ต้นตาล

** แหล่ง หมายถึง พุด

วิ่งไปหาผู้กองแจ้ตำรวจ	ผู้หมวดตรวจหน้าตาพาหิวโหย
กางเกงอยู่ภายในถุงโครชโมย	เดินตาโรยสุดท้ายสูญหายเปล่า
จะจับใครที่ไหนก็ไม่รู้	เพราะอิหนุนอนหลับถูกรับเหมา
นี่แหละครับประโยชน์โทษของเมา	หญิงไทยเรากินเหล้าโสกเศร้าใจ
เสียไปแล้วหนึ่งครั้งยังมีหลาย	เพราะผลบาปยังติดกับนิสัย
คิดผงขามเข้าสู่อยู่ภายใน	ไม่ว่าใครเสียตัวชั่วทุกคน
	(สุรยาเสพติด หน้า ๑๖)

จากตัวอย่างข้างต้นเห็นได้ว่าผู้แต่งเรื่อง *สุรยาเสพติด* ไม่สนับสนุนให้ผู้หญิงเสพยาเสพติด โดยเฉพาะผงขาวหรือเฮโรอีน เพราะเห็นว่ามีแต่ทำให้เกิดปัญหาตามมา เช่น ปัญหาการถูกล่วงเกินทางเพศ ที่สำคัญคือส่งผลกระทบต่อการพัฒนาชุมชนและประเทศชาติ ผู้แต่งกล่าวว่าผู้ที่ติดยาเสพติดไม่สามารถช่วยชาติได้ เพราะมีร่างกายและจิตใจอ่อนแอ ดังที่ว่า “จะช่วยชาติก็สามารถทำได้ เพราะร่างกายทุกข์ทุกข์ตรอมจนผอมไม่” (สุรยาเสพติด หน้า ๑๑) ผู้แต่งจึงขอให้เลิกเสพยาเพื่อช่วยกันพัฒนาประเทศต่อไป ให้เหมือนสมัยครั้งปู่ย่าที่กู้ชาติไว้ได้ ดังที่ว่า “เห็นกับผู้ที่กู้เขตประเทศไทย ครั้งสมัยย่าปู่คราวโบราณ” (สุรยาเสพติด หน้า ๑๑)

การสะท้อนปัญหาการเสพยาเสพติดประเภทผงขาวหรือเฮโรอีน ทำให้เห็นว่าคุณแต่งนำเรื่องร่วมสมัยมาสอนผู้อ่าน เพราะผงขาวหรือเฮโรอีนแพร่ระบาดเข้าสู่ประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๒ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๐๔ ประเทศไทยจึงออกกฎหมายระบุให้เฮโรอีนและมอร์ฟินเป็นยาเสพติดให้โทษ ครั้น พ.ศ. ๒๕๒๒ รัฐบาลจัดให้เฮโรอีนเป็นยาเสพติดให้โทษประเภทที่ ๑ (ชนิดร้ายแรง) ตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ (ไชยา เฉลียวพงษ์, ๒๕๕๖: ออนไลน์)

๖.๕.๘ สะท้อนปัญหาการเอารัดเอาเปรียบและการคดโกงของคนในสังคม วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” สะท้อนปัญหาการเอารัดเอาเปรียบและการคดโกงกันหลายเรื่อง เช่น เรื่อง *คดีคำกลอนเตือนเพื่อน* เล่าถึงพฤติกรรมของคนในท้องถิ่นที่หลอกกินของที่ร้านค้าโดยไม่จ่ายเงิน และบ้างก็โกงเงินของเพื่อน เรื่อง *คำกลอนสอนใจ* กล่าวถึงการเอารัดเอาเปรียบของนายทุนหรือพ่อค้าคนกลาง เช่น ชื้อข้าวในราคาถูก แต่ขายแพง โกงเงินของชาวนา หรือเมื่อชาวนาจะกู้เงินก็คิดดอกเบี้ยสูง ครั้นชาวนาไม่มีเงินจ่ายก็ใช้งานชาวนาทั้งครอบครัว จนชาวนาไม่มีเวลาทำนาของตนเอง เรื่อง *ประวัติการณ์เดือนไทย* กล่าวถึงชาวจีนที่มักโกงตราซั้ง กำหนดราคาสินค้าเอง และขายของแพง เรื่อง *พลเรือนสอนบุตรและมงคลประชาราษฎร์* กล่าวถึงพฤติกรรมของ “นักโคลง” หรือ “นักปลิ้น” หรือผู้ที่มิสนิสัยปลิ้นปล้อนหลอกลวงว่ามักแต่งกายสุภาพกว่าชาวบ้านทั่วไปและมักพูดจาอ่อนหวานเมื่อจะขอยืมเงินชาวบ้าน ทั้งนี้เพื่อทำให้ชาวบ้านเชื่อใจและไว้ใจ เมื่อได้เงินก็หนีหายไป

ทันที เรื่องประวัติสุราคำกลอนกล่าวถึงการคดโกงของนักปรงสุราที่ใส่สารกระตุ้นให้สุรามีฤทธิ์เพิ่มขึ้น จนทำให้ผู้บริโภคถึงแก่ความตาย เรื่องสุรายาเสพติด กล่าวถึงการคดโกงของพ่อค้าที่ใส่สารฆ่าแมลงในเครื่องดื่มประเภทสุราเพื่อกระตุ้นให้สุรามีความเข้มข้นขึ้น เมื่อผู้บริโภคมั้เข้าไปก็ถึงแก่ความตาย ผู้แต่งจึงแนะนำให้ผู้อ่านเลิกดื่มสุรา โดยไม่ต้องไปเชื่อฟังคำชักจูงของใคร เพราะการดื่มสุรามีแต่ผลเสีย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ผู้ที่เสพ ไม่รู้ว่าผู้ผลิต	กำลังคิดทดลองใช้หมายเหตุผล
ผสมเหล้าเกล้าปลามาฆ่าคน	หวังเอาผลกำไรมาใส่ตัว
ทุจริตทั้งผู้ผลิตและผู้ค้า	ยาฉิบหายฉิบหายผูกพันแพ่งตัว
ของมีพิษจะเป็นภัยในครอบครัว	รู้สึกตัวเมื่อส่งเข้าโรงพยาบาล
ฝ่ายนายแพทย์ผู้อ่านายช่วยกันตรวจ	ค้นหาหมวดตัวยามาสมาน
เพราะพวกเรารู้เท่าไม่ถึงการณ์	นางพยาบาลปวดหัวกันทั่วไป
คราวถึงตายก็เสียคนในชาติ	มิสามารถช่วยไว้ได้ที่ไหน
มูทะลุสติจึงสิ้นใจ	ยังอาลัยพันผูกถึงลูกเมีย
คิดหาทางป้องกันเกิดท่านทั้งหลาย	มีเหตุร้ายเข้ามาจงละเสีย
อย่าไปหลงกับผู้คิดดัดจริต	ถึงจะเชียร์หรือนำคำชักชวน
ให้เราแกล้งทดลองของที่ผิด	ยาเสพติดและสุราพาหันเหวน
เพียงหนึ่งครั้งสองครั้งตั้งขบวน	เป็นชนวนให้หลงไปลงตม

(สุรายาเสพติด หน้า ๒๐ - ๒๑)

๖.๕.๕ สะท้อนปัญหาโจรสู้ร้าย ในอดีตภาคใต้มักประสบปัญหาเรื่องโจรสู้ร้าย สงบตั้งเมือง (๒๕๓๗): ๓๐ - ๓๕) บันทึกสาเหตุของการเป็นโจรสู้ร้ายนับแต่สมัยรัชกาลที่ ๔ เป็นต้นมาว่า เกิดจากปัจจัย ๔ ประการ ประการแรก เกิดจากการใช้เงินเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนสินค้าจึงเปิดโอกาสให้โจรปล้นสะดมง่าย ประการที่สอง เกิดจากรายการประกอบอาชีพแต่เพียงทำนาและหาของป่า หากปีใดประกอบอาชีพไม่ได้ เพราะสภาพอากาศไม่อำนวย กอปรกับมีนิสัยละโมภอยากได้ของผู้อื่นด้วย ผู้คนจึงหันไปเป็นโจร ประการที่สาม การเดินทางค้าขายทางทะเลสะดวกต่อการปล้นสะดมและหลบหนี เนื่องจากยากแก่การจับกุม และประการที่สี่ เขตชายแดนระหว่างเมืองสงขลากับเมืองพัทลุงมีบางส่วนที่คาบเกี่ยวกันอยู่ ทำให้จับกุมโจรได้ยาก เพราะต่างก็อยู่นอกเขตหัวเมืองของตน การปล้นสะดมที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เกิดจากโจรพัทลุงลักลอบเข้ามาปล้นบ้านเรือนราษฎรในเขตเมืองสงขลา แต่พบไม่พบว่าโจรจากเมืองสงขลาเข้าไปปล้นเมืองพัทลุง คงเป็นเพราะราษฎรเมืองสงขลามีฐานะดีกว่า ก่อนที่รัฐบาลจะปฏิรูปการปกครองเป็นระบบมณฑลเทศาภิบาล รัฐบาลได้ส่งข้าหลวงใหญ่มาปราบปรามโจรสู้ร้ายระหว่างเมืองสงขลากับเมืองพัทลุงอย่างหนัก

หน่วงโดยใช้สูตรนารายณ์เป็นครั้งแรก และหลังจากจัดตั้งมณฑลเทศาภิบาลแล้วก็นำสูตรนารายณ์ไปใช้ปราบปรามโจรระหว่างเมืองสงขลา กับเมืองนครศรีธรรมราชด้วย

มานะ ขุนวิเศษ (๒๕๔๖: ๔๕ - ๔๖) กล่าวว่าบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลามีทั้งโจรทั่วไป* และโจรวัฒนธรรม ส่วนใหญ่เป็นโจรวัฒนธรรม** ปัญหาโจรผู้ร้ายบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลาช่วง พ.ศ. ๒๔๓๗ - ๒๔๖๕ มักเกิดจากการกดขี่ข่มเหงของผู้มีอำนาจทางการเมือง โดยเฉพาะการกดขี่จากบรรดาเจ้าเมือง กรมการ และข้าราชการชั้นผู้น้อยที่อยู่ห่างไกลจากศูนย์อำนาจของเมืองหลวง ทั้งนี้เนื่องจากไม่มีการควบคุมตรวจสอบที่เป็นระบบ ทำให้ชาวบ้านดำรงชีพโดยอาศัยระบบอุปถัมภ์เป็นนัย เป็นโจรและแสวงหาพรรคพวก โดยชุมโจรที่สำคัญบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา คือ ชุมโจรบ้านคอนทราย ชุมโจรนี้มีอำนาจมาช่วง พ.ศ. ๒๔๖๒ - ๒๔๖๓ ผู้นำชุมโจรที่สำคัญ คือ รุ่งคอนทรายและคำ ห้วแพร ต่อมาหัวหน้าโจรถูกจับ เพราะเจ้าหน้าที่บ้านเมืองใช้นโยบายโจรปราบโจร คือ ทำให้สมาชิกในชุมโจรแตกความสามัคคีกัน ส่งผลให้ชุมโจรบ้านคอนทรายยุติบทบาทลง และไม่มีหลักฐานว่าเกิดมีชุมโจรที่ออกมาปฏิเสธรัฐอำนาจรัฐในลักษณะดังกล่าว

แม้ว่าชุมชนโจรยุติบทบาทลงแล้ว แต่ผู้แต่งก็ยังสะท้อนให้เห็นปัญหาของโจรผู้ร้ายอยู่ ส่วนใหญ่เป็นโจรทั่วไป เช่น เรื่อง*คำกลอนสอนใจ* กล่าวว่าสมัยนี้โจรผู้ร้ายชุกชุม จึงแนะนำให้ผู้ชายลองสู้กับโจร เพราะหากโจรลักควายไปแล้วก็จะไม่มีวัวควายไว้ใช้ในฤดูทำนา ซึ่งจะทำให้อดตายได้ ดังคำสอนที่ว่า “เพื่อนมาหลอกเอาวัวอย่างกลัวตาย ถ้าส่งให้เขาไปไหนทำกิน” (หน้า ๑๒)

วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” กล่าวถึงสาเหตุของการเป็นโจรผู้ร้ายว่า ส่วนใหญ่เกิดจากมีปัญหาเรื่องปากท้อง ซึ่งเมื่อสอบถามคนในชุมชนก็พบว่าเห็นพ้องต้องกัน ดังที่ นายเทียบ โนนเขียว (สัมภาษณ์, ๑๗ มีนาคม ๒๕๕๓) ปัจจุบันอายุ ๕๐ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๒๐/๑ หมู่ที่ ๓ ตำบลเขาพังไกร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช เล่าว่าการที่ชาวบ้านนิยมเป็นโจร เพราะมีฐานะยากจน ไม่มีความรู้ที่จะไปประกอบอาชีพอื่น อย่งไรก็ตาม โจรสมัยนี้ไม่มีคุณธรรมเหมือนในอดีต เพราะขโมยแม้แต่วัวควายของญาติตนเอง ส่วนชัยวุฒิ พิชะกุล (๒๕๕๒: ๒๔๖ -

*โจรทั่วไป คือ โจรที่มีนิสัยลักเล็กขโมยน้อย มีนิสัยละโมภโลกมาก อยากรได้ของผู้อื่น มักสร้างความเดือดร้อนให้ชาวบ้านอยู่เสมอ

**โจรวัฒนธรรม หมายถึง โจรที่คอยปกป้องและดูแลผลประโยชน์ของคนในชุมชนของตน มีเป้าหมายเพื่อเลี้ยงภรรยาและไม่ยอมรับอำนาจรัฐ โจรกลุ่มนี้ได้รับการยกย่องจากชาวลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาอย่างกว้างขวาง เพราะปล้นเฉพาะบ้านคนรวย หากเคยไปพักพิงบ้านใครก็จะคอยคุ้มครองบ้านนั้น ไม่ทำร้ายเด็กและผู้หญิง และไม่ทำร้ายเจ้าทรัพย์ที่ไม่ต่อสู้ ประมาณ พ.ศ. ๒๔๖๐ ทางกรมได้ปราบปรามโจรอย่างหนัก ส่งผลให้โจรทางวัฒนธรรมเริ่มยุติบทบาทลง (สรุปความจากวิทยานิพนธ์ของมานะ ขุนวิเศษ, ๒๕๔๖)

๒๔๗) นักวิชาการชาวใต้ก็กล่าวตรงกันว่าช่วงที่เศรษฐกิจตกต่ำมีการปล้นสะดมกันทั่วไป ชาวบ้านที่อยู่ได้เพราะเข้าร่วมกับกลุ่มผู้มีอิทธิพล แม้แต่พระสงฆ์ก็ได้รับความเดือดร้อน

นิภา หิรัญวรชาติ ชาวระโนด จังหวัดสงขลา เล่าถึงปัญหาโจรผู้ร้ายว่า “โจรผู้ร้ายสมัยนั้นมีมากมายจนบ้านเมืองขาดความสงบสุข ถูกรบกวนการทำมาหากิน มีการปล้น การฆ่า ตีรันฟันแทง ...การลักขโมยวัวมีเป็นประจำวัน ข้าพเจ้าได้ยินจนชินหู” (๒๕๔๖: ๓๖)

ผู้วิจัยพบว่านอกจากโจรผู้ร้ายจะชุกชุมตามหมู่บ้านแล้ว ยังชุกชุมตามสถานีรถไฟด้วย โดยโจรกลุ่มนี้มักแต่งตัวดีเพื่อให้ผู้โดยสารไว้วางใจ ต่อมาก็แอบล้วงกระเป๋า ฉกสร้อยมือ สร้อยคอ หรือแอบกรีดกระเป๋าของผู้โดยสารซึ่งมักเป็นผู้สู้งาย ผู้แต่งจึงขอให้ระมัดระวังตัวไว้ ดังตัวอย่าง

มีนักท้วงล้วงเป่าอยู่ฉาวโจ	ผมเคยรู้ชอบกลคนล้ำสาม
มนุษย์เราเหลวไหลไม่ได้ความ	พยายามล้วงเป่าฉาวกันบ่อย
บางคนไปสุราษฎร์ขาดสะเปียง	เพื่อนเอาเกลี้ยงในเป่าเศร้าไม่น้อย
พอคนกลุ่มว่าเงินหล่นหลายร้อย	ไตรตรีบพลอยรูเล็กเฟีกเอาไป
ผมขอเตือนเพื่อนทั้งหลายให้ระวัง	การยืนนั่งเตรียมตัวกลัวยุ่งใจ
จำพวกนี้เดินหาเที่ยวมาไป	บนรถไฟทุกห้องเที่ยวมองแล
ใครเป่าตึงมันก็ดึงเอาไตรตรีบ	มันจะรีบล้วงเป่าคนเฒ่าแก่
ทั้งสร้อยมือสร้อยคอขอให้แล	แลให้แน่นจงจำอย่าทำห่าง
พวกนี้มีมืออยู่ทุกระยะทาง	เรายังสตาจค์ระวังเมื่อนั่งรถไฟ
บางคนขึ้นตาเมื่อรถพาวิ่ง	เพื่อนอกชิงในเป่าเสียงฉาวใหญ่
ถ้าเมื่อนักมักชักเอาเงินไป	พี่น้องไทยควรจำคำผมเตือน

(คติธรรมคำกลอนเตือนเพื่อน หน้า ๑๑)

ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าพฤติกรรมของโจรผู้ร้ายในอดีตแตกต่างจากสมัยนี้ ในอดีตชาวบ้านเป็นโจรผู้ร้าย เพราะต้องการต่อต้านอำนาจรัฐ ด้วยเห็นว่ารัฐบาลมักกดขี่ข่มเหงจึงตั้งชุมชนโจรขึ้นเพื่อปกป้องตนเอง โจรสมัยก่อนไม่ปล้นบ้านเรือนของญาติตนเอง และไม่ฆ่าเจ้าทรัพย์ มีนิสัยที่กล้าหาญ พร้อมทั้งจะปกป้องผู้อื่น บิดามารดาที่มีบุตรชายจึงสอนให้บุตรของตนเป็นโจร ดังเพลงกล่อมเด็กที่มักร้องกันว่า “นุ้ย ๆ แม่สอนให้ลักไก่ ใหญ่ ๆ แม่สอนให้ลักควาย” หมายถึง หากยังเป็นเด็กก็เรียนรู้การลักขโมยไก่ไปก่อน ครั้นโตขึ้นจึงค่อยฝึกฝนการลักขโมยควาย ครั้นช่วง พ.ศ. ๒๔๗๐ - ๒๕๑๕ ชาวบ้านนิยมเป็นโจร เพราะประสบปัญหาเรื่องปากท้อง ในขณะที่โจรสมัยนี้ไม่มีคุณธรรมเหมือนเมื่อก่อน ผู้แต่งจึงไม่สนับสนุนให้เป็นโจรผู้ร้ายอีกต่อไป

๖.๕.๑๐ สะท้อนปัญหานักเลงหัวไม้ สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์ (๒๕๔๒: ๓๖๗๓ - ๓๖๗๕)
 กล่าวว่านักเลงหรือลักเลง มีความหมายหลายนัย แต่ละนัยแตกต่างกันไปตามค่านิยมและโลกทัศน์ของ
 สังคมในแต่ละสมัย นักเลงจำแนกได้เป็น ๔ ประเภท ประเภทแรกใช้เรียกผู้ที่ประกอบอาชีพเป็น
 นักแสดง บางสมัยมองนักเลงกลุ่มนี้ด้านลบ เพราะเห็นว่ามีนิสัยเจ้าชู้ และรักสบาย ในขณะที่บาง
 สมัยกลับยกย่องว่านักเลงกลุ่มนี้มีคุณสมบัติพิเศษ ประเภทที่สองใช้เรียกผู้ที่ฝึกฝนทางอบายมุข
 เช่น นักเลงเหล้า และนักเลงไก่ชน ประเภทที่สามใช้เรียกผู้ที่มีความประพฤติไม่ดี ทำตัวเป็นนักเลง
 โต หรือเป็นอันธพาล ชาวบ้านมักเรียกว่า “นักเลงหัวไม้” หรือ “คนหัวไม้” และประเภทที่สี่ใช้เรียก
 ผู้ที่มีบุคลิกลักษณะพิเศษ คือ ใจกว้าง กล้าได้กล้าเสีย รักษาคำพูด เป็นต้น ผู้เป็นนักเลงประเภทนี้มัก
 ได้รับการยอมรับจากคนในสังคม เพราะมีหน้าที่ดูแลให้ท้องถิ่นเกิดความสงบ และทำหน้าที่เป็น
 ตุลาการ ค่านิยมที่จะเป็นนักเลงประเภทที่สี่จึงปรากฏโดยทั่วไป

นักเลงที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” มีแต่ประเภทนักเลงหัวไม้
 ไม่พบนักเลงประเภทอื่น ๆ นักเลงประเภทนี้ปรากฏในวรรณกรรมคำสอนหลายเรื่อง ไม่ว่าจะเป็น
 คำกลอนสอนใจคนจน พลเรือนสอนบุตร สมบัติพ่อบ้านคำกลอน เป็นต้น ผู้แต่งกล่าวตรงกันว่า
 นักเลงหัวไม้มักปรากฏตัวที่งานมหรสพเพื่อหาเรื่องทะเลาะวิวาทกับผู้ที่มาร่วมงาน จนทำให้คนใน
 สังคมอยู่กันอย่างไม่ปกติสุข ดังเรื่องคำกลอนสอนใจคนจนให้ภาพของนักเลงหัวไม้ที่เข้ามาสร้าง
 ความรำคาญให้แก่ชายหนึ่ง และผู้ชมหนึ่งตะลุง เช่น ล้อเลียนเสียงพากย์ของนายหนึ่ง จนนายหนึ่ง
 พากย์หนึ่งไม่ได้ ฝ่ายเจ้าภาพเห็นดังนั้นก็เอาพร้าขวานวิ่งไล่ฟัน ต่อมาก็เข้าต่อสู้กันเป็นคู่ ๆ จนล้ม
 เจ็บกันทั่วไป ผู้แต่งสอนนักเลงหัวไม้ว่าเมื่อมาชมหนึ่งตะลุงก็ให้ชมแต่ตา ไม่ควรไปล้อเลียนนาย
 หนึ่ง หรือดีแต่ใช้กำลังข่มเหงผู้อื่นเพราะจะถูกจับขังคุกได้ ที่สำคัญคือมีแต่คนเกลียดชัง ดังนี้

พวกหัวไม้ร้ายพอเทียวก่อเรื่อง	หนังหยุดเครื่องนั่งทับเข้าสับสน
เพราะนายหนึ่งใจทะนงมันคงทน	เข้าบรรณพวกร้ายหยายเป็นกอง
ฝ่ายเจ้างานใจกล้าเข้าหาหน้า	เสียงตึงตังด้วยขวานถาน่าสยอง
เข้าบรรดอแรงแวง่งตะบอง	หนังรับรองเจ้างานเสียงเสียงเปรี้ยงดัง
นำใจหายได้แผลกันหลายร่าง	บ้างออกห่างวิ่งพราบเลือดอาบหลัง
ทั้งมือหักหัวแตกกันจิ้ง	หมดกำลังวิ่งออกไปนอกวง
เรื่องราวนี้มีอยู่แก่ผู้น้อย	ถึงเลือดย่อยอาบกายนายยังส่ง
พวกหัวไม้ร้ายปากอย่าทะนง	เขามัดส่งขังตัวให้หัวเกรียม
หว่างจะได้สืบสวนตรวนต้องติด	โทษที่ผิดร้ายปากเพราะบะเหลียม
เราเป็นคนอย่าสำไส้คำเทียม	ถ้าหมดเรียมนี้ยากลำบากแรง
สัพลาวาจาเราอย่าสัพ	เมื่อตอับนำกล้วนอนตัวแข็ง

ที่ร้ายปากร้ายพูดมีโทษแรง	ที่เราหลงทะเลาะไม่เพราะเลย
ถึงผู้ดีท่านโกรธชกโทษใส่	ให้อภัยที่ผมเดือนเกิดเพื่อนเหย
ที่ทำชั่วตัวดำอย่าเสียเลย	เดียวนอนงยใครไม่มองร้อหาใคร
ตัวทำผิดเราต้องคิดให้รอบคอบ	ปากว่าชอบโลนขู่แก่ผู้ไหน
หนังโนรามารำก็ตามใจ	ถ้าเราไปสอดส่องมองแต่ตา
ออกกำลังดังเพื่อนเพื่อนก็โกรธ	ขาดประโยชน์ฐานมิตรคิดเถิดหนา
ไม่ใช่เราได้ยินเพื่อนนินทา	เดียวเขาค่าสักสอบเหมือนหอบเต่า

(คำกลอนสอนใจคนจน หน้า ๑๐ - ๑๒)

จากข้อมูลข้างต้นทำให้เห็นว่าค่านิยมการเป็นนักเลงมีมานานแล้ว เพียงแต่สมัยนี้ไม่พบภาพของนักเลงที่นายกองอสรเสริญเหมือนในอดีต พบเพียงนักเลงหัวไม้หรือ “คนหัวไม้” ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าค่านิยมการเป็นนักเลงหัวไม้เริ่มเข้ามาแทนที่ค่านิยมการเป็นนักเลงในเชิงวัฒนธรรม ซึ่งค่านิยมนี้เปลี่ยนแปลงได้ยาก ซึ่งหากไม่เพิ่งเล็งไปที่สถาบันครอบครัว หรือสถาบันการศึกษาที่ไม่ไคร่อบรมด้านจริยธรรมแล้ว ก็อาจเพิ่งเล็งไปที่จิตใจด้านมืดของมนุษย์ที่รักความรุนแรง นิยมความโหดร้าย ไม่ชอบเห็นผู้อื่นมีความสุข หรือมองโลกในแง่ร้าย

๖.๕.๑๑ สะท้อนปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน ดังตัวอย่างเรื่อง *สุรายาเสพติด* สะท้อนให้เห็นการทุจริตคอร์รัปชันของรัฐวิสาหกิจหรือผู้รับเหมาก่อสร้าง เช่น เมื่อรัฐบาลกลางให้งบประมาณมาสร้างถนนในหมู่บ้าน รัฐวิสาหกิจจะขยักออกเงินไว้ครึ่งหนึ่ง อีกครึ่งหนึ่งจะนำไปจ้างคนงานในราคาถูก เมื่อทำงานเสร็จก็ไม่จ่ายเงินส่วนที่เหลือ ส่งผลให้คนงานมีหนี้สินเพิ่มขึ้น ส่วนถนนที่สร้างก็พังลงมา เพราะไม่ได้มาตรฐาน ผู้แต่งเดือนสติว่าผู้ที่ประพฤติดังเช่นนี้ แม้เจ้าหน้าที่ตำรวจจะไม่จับ เพราะเป็นผู้มีอิทธิพล แต่สิ่งศักดิ์สิทธิ์อาจลงบันดาลาให้ถูกรถชนตายได้ ทางที่ดีควรยึดหลักพรหมวิหารสี่ในการดำเนินชีวิตเพื่อช่วยให้รอดพ้นจากภัยต่าง ๆ ดังปรากฏในข้อความว่า

รัฐบาลงบประมาณส่งมาให้	ค่าใช้จ่ายเข้ามาสู่หมู่ท้องถิ่น
พวกที่เมาปากอ้านั่งถ้ากิน	ตลอดสิ้นหลักสูญหินปูนทราย
คอร์รัปชันเช่นนี้ยังมีขาด	เมาอาฆาตเสียหมดลี้มกกฎหมาย
ผลที่สร้างภายหลังพังทลาย	เงินที่ได้มาทั้งมูลค่าสูญเปล่า
นับก็พังลูกท่อแตกแหกสลาย	ได้เงินจ่ายฟรีฟรีพวกมีเหา
เมากอบโกยโกงกินปลิ้นเมืองเรา	คดโกงเอาของหลวงไม่หวังใจ
เขาให้มามากมายจ่ายเพียงครึ่ง	อีกครั้งหนึ่งไม่รู้ว่พาไปไหน
ผมเขียนสารมิได้คำว่าผู้ใด	ขออภัยเถิดครั้นอย่าจับตาย

เพราะตัวผมเคยรู้ตามหมู่บ้าน	เงินสะพานเงินทอซื้อเขียนหมาย
เขาให้มาเท่าใดมีในราย	เวลาจ่ายคนงานซื้อสารกิน
พองานหมดเงินขาดบาทไม่เหลือ	เหงื่อติดเสื้อตัวร้ายร้ายมิหายหมิน
นำสงสารคนจนทั่วแผ่นดิน	มีหนี้สินรอบตัวมาค้ำกาย
ซำมีลูกถูกเอาไปเสียด้วย	มิได้ช่วยกิจการงานทั้งหลาย
ต้องเหนื่อยยากอยู่ตรากตรำอยู่มิวาย	ก่อนจะตายใช้กรรมเพราะจำเป็น
แต่ถือว่ายังดีกว่าทุจริต	เทพสถิตทุกสถานวิมานเห็น
ใครชั่วดีมีเงินใครคนเด่น	คนไม่เห็นพระเจ้าท่านเข้าใจ
อย่าหาว่าทำผิดในที่ลับ	นายไม่จับคนไม่รู้ว่าคุณใหญ่
สักวันหนึ่งนะครับจะเจอกับภัย	เพราะว่าใหญ่ขวางถนนรถชนตาย
ถ้าจะใหญ่ให้รอดคอธรรมะ	ถือศีลจะตัวจริงสิ่งที่หมาย
พรหมวิหารเข้าอยู่สู่ที่กาย	ใหญ่สบายนั่งนอนไม่ร้อนใจ

(สุรยาเสพติด หน้า ๒๒ - ๒๓)

๖.๕.๑๒ สะท้อนปัญหาการแก่งแย่งที่ดินทำกิน วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์ เล่มเล็ก” สะท้อนให้เห็นปัญหาการแก่งแย่งที่ทำกินกันทั่วไป เช่น เรื่อง *คากลอนสอนใจ* เล่าว่าในช่วง ที่ที่ดินราคาแพง ชาวบ้านลอบจาก * คันทากันจนต้องให้ศาลตัดสิน ผู้แต่งจึงแนะนำให้ชาวบ้านไป จับจองที่ดินผืนใหม่ เพราะอาจได้ผืนดินที่สมบูรณ์กว่า ดังนี้

แรกแต่ก่อนมีหมอน ** อยู่หลายแห่ง	เทียม *** นาแพงจากหมอนร้อนถึงศาล
ทั้งเจ้าวัวเจ้าควายไปให้การ	เขารายงานเรียกตัวเรื่องห้วนนา
มันไม่ดีดอกนายอย่าได้ฉาก	ขอบนามากเราต้องเที่ยวมองหา
ที่กร้างว่างเปล่าเราชอบตา	เข้าไปหากองที่ดินเขาอินดี

* ฉาก หมายถึง ฟันดิน อุดม หนูทอง อธิบายว่าในการทำนาคำ โดยเฉพาะน่าน้ำฝน หลังจากไถคะ ซักน้ำขังพื้นที่ที่ไถไว้สักระยะหนึ่งแล้ว ก่อนไถแปรชาวนาจะขุดปะตกแต่งห้วนนา (คันทาก) ของตนให้เรียบร้อย เรียกว่า “ฟันห้วนนา” (หรือ “ฉากห้วนนา” - ผู้วิจัย) การฟันห้วนนาปรากฏเฉพาะในเขตพื้นที่ภาคใต้ บริเวณ นครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา และแถบฝั่งตะวันตก (๒๕๔๒: ๕๕๕๒) โดยปกติแล้วที่นาของชาวบ้านจะอยู่ ติดกัน หากชาวนาฟันห้วนนาเฉพาะของตนเองก็จะไม่เกิดปัญหาขึ้น ที่เกิดปัญหาเพราะชาวนามักมีที่นาจำนวนน้อย เมื่อฟันห้วนนาจึงลอบฟันรุกล้ำเข้าไปในคันทากของผู้อื่นเพื่อหวังว่าจะมีที่นาเพิ่ม อันเนื่องจากปัจจัยเรื่องปากท้อง หรือนิสัยส่วนตัว ส่งผลให้ปัญหาเรื่องการแก่งแย่งที่ดินทำกินปรากฏให้เห็นอย่างสม่ำเสมอ

** หมอน หมายถึง เครื่องสำหรับหนุนสิ่งของต่าง ๆ ให้สูงขึ้น

*** เทียม หมายถึง ตั้งแต่

ยื่นคำร้องจองนาดีกว่าจาก	ไม่ลำบากทำงานไม่ช้าฝี
ได้นาใหม่กลั่นวัวไถหัวที่	หลีกข้าวผีเสียได้คงบายใจ
	(คำกลอนสอนใจ หน้า ๒๐)

ผู้แต่งเรื่องมงคลประชาราษฎร์ก็กล่าวว่าการมีที่ดินเป็นของตนเองดีกว่ามีทองเพราะอยู่ได้นาน แม้เกิดโจรกรรมกันทั่วไป โจรก็ไม่สามารถลักขโมยที่ดินของชาวบ้านไปได้ ดังนี้

ถ้าที่ดินหาไม่ให้อัดสร้าง	หาตัวอย่างที่ถูกปลุกสิ่งของ
มีที่ดินยังดีกว่ามีทอง	การจัดสิ่งเสาะหาตามสามารถ
ไว้ถึงบุตรหลานหลินไม่สิ้นสิทธิ์	ทำต่อติดเอาไว้อย่าให้ขาด
โจรจะลักก็ได้ไม่ตายบาป	ถ้าขายขาดเล่นพนันอันตราย
	(มงคลประชาราษฎร์ หน้า ๘ - ๙)

ความคิดข้างต้นสอดคล้องกับคนในชุมชนและคณะรัฐบาล ดังที่ถัด พรหมมานพ (๒๔๗๘: ๒๐๐) กล่าวว่าในสมัยก่อนไม่ค่อยมีปัญหาเรื่องที่ดิน เพราะคนยังน้อยอยู่ ครั้นมีคนเพิ่มขึ้น เนื้อที่นาจึงถูกแบ่งออกไป ส่งผลให้ชาวนาทำนาไม่ค่อยได้ข้าวพอรับประทาน ถ้าชาวนาขายบขายอพยพไปหักร้างถางพงในที่ราบต่าง ๆ เชื่อว่าการทำนาจะดีขึ้น ทั้งความยากจนจะหมดไป สอดคล้องกับที่วรรณ คณะสุวรรณ ถ้าป่า กวีชาวพัทลุง กล่าวว่าชาวนาควหาที่ดินเป็นของตนเอง แม้ได้ที่ดินที่ไม่เหมาะแก่การเพาะปลูกก็ยังใช้เลี้ยงสัตว์ ซึ่งเป็นที่ต้องการของตลาด ดังนี้

ชาวเอ๋ย ชาวนา	ไว้ทำไมแนวเงินและเนินเขา
รีบเป็นเจ้าของครองเป็นของเรา	รีบถือเอาเป็นเจ้าของครองกัน
ดินไม่ดีปลูกเพาะไม่เหมาะไซ้ไร	เลี้ยงสัตว์ได้สมปองมิต้องหวั่น
เป็นสินค้าขายประจำอันสำคัญ	ชนทุกชั้นชอบกินทุกถิ่นไปๆ
	(ดอกสร้อยกสิกรรม หน้า ๖๒)

ในส่วนของคณะรัฐบาลเองก็สนับสนุนให้ชาวบ้านหักร้างถางพงมาก่อนหน้านี้ ดังที่ชัย เรื่องศิลป์ (๒๕๔๕: ๘๑) กล่าวว่าในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น รัฐบาลอนุญาตให้ชาวบ้านจับจองที่ดินของหลวงหรือโค่นป่าไม้ที่ไม่ค่อยมีผลประโยชน์เพื่อทำไร่นา

ครั้นในสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ รัฐบาลก็ประกาศให้ประชาชนที่ไม่มีที่ทำกินเข้าไปหักร้างถางพงโดยให้ถือกรรมสิทธิ์ที่ดินในอัตราครัวเรือนละ ๒๕ ไร่ (ชัยวุฒิ พิชยะกุล, ๒๕๕๒: ๒๔๖) ต่อมาในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีการออกพระราชบัญญัติจัดสรรที่ดิน พ.ศ. ๒๔๙๗ เพื่อให้ประชาชนมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง นโยบายนี้ถูกยกเลิกไปในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (อมรรัตน์ ธิเพ็ญ, ๒๕๒๖: ๑๐๕)

ข้อมูลข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าสังคมภาคใต้ช่วงทศวรรษ ๒๕๓๐ เป็นต้นมา เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก เพราะเผชิญกับปัญหาหลายด้าน ปัญหาข้างต้นนี้ส่งผลกระทบต่อคนในวงกว้าง ซึ่งคนในชุมชนจำเป็นต้องร่วมใจกันแก้ปัญหาก่อนที่จะลุกลามต่อไป

ผู้วิจัยพบว่าปัญหาสังคมส่วนใหญ่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น ปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคม ปัญหาโสเภณี ปัญหาการเสพยาเสพติดของคนรุ่นใหม่ ปัญหาการเอารัดเอาเปรียบและการคดโกง และปัญหาการแก่งแย่งที่ดินทำกิน ปัญหาบางปัญหาเกิดจากค่านิยมที่เรื้อรังมาจากอดีต เช่น ปัญหานักเลงหัวไม้ และปัญหาโจรผู้ร้าย บางปัญหาเกิดจากนิสัยที่ไม่ดีของมนุษย์ เช่น ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน บางปัญหามีต้นเหตุมาจากการสนับสนุนของรัฐบาล เช่น ปัญหาการเล่นหวยเบอร์ ปัญหาเหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบต่อการพัฒนาชุมชน ผู้แต่งจึงแนะนำให้ละพฤติกรรมด้านลบแล้วร่วมใจกันพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนต่อไป

จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ทำหน้าที่สะท้อนสภาพหรือปัญหาสังคมอย่างเด่นชัด ปัญหาที่เกิดขึ้นเกิดจากการที่คนในสังคมมองข้ามความหมายของการอยู่ร่วมกันในสังคม จนเกิดการเอารัดเอาเปรียบ แก่งแย่งชิงดี ครอบงำพิน และเบียดเบียนผู้อื่น การนำเสนอข้อมูลดังกล่าวก็เพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชนร่วมใจกันแก้ปัญหาต่อไป ทำให้เห็นว่าสมัยนี้มีปัญหาสังคมอะไรบ้างที่ควรแก้ไข ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับนโยบายของรัฐบาลหรือผู้นำท้องถิ่นว่าจะแก้ปัญหหรือไม่ เพราะบางปัญหาก็แก้ไขได้บ้างแล้ว เช่น ปัญหาโสเภณี อันเนื่องมาจากผู้หญิงยุคใหม่เริ่มมีการศึกษาดีขึ้น และปัญหาการแก่งแย่งที่ดินทำกิน เนื่องจากคนยุคใหม่เริ่มมองหาที่ดินเป็นของตนเองกันมากขึ้น โดยไม่จำเป็นต้องแก่งแย่งที่ดินของผู้อื่น

๖.๖ บทบาทในการเป็นช่องทางระบายความคับข้องใจ

ผู้วิจัยพบว่าคำสอนสังคมที่ปรากฏในบทที่ ๔ นั้น ผู้แต่งใช้วรรณกรรมเพื่อเป็นช่องทางในการระบายความคับข้องใจอันเนื่องจากการพบเห็นความอยุติธรรมในสังคมด้วย เช่น เรื่อง *คำกลอนสอนใจ* ผู้แต่งระบายความความคับข้องใจว่าพ่อค้าคนกลางมักเอาเปรียบชาวนา เช่น ชื่อข้าวราคาถูกแต่ขายแพง ชาวนาจำเป็นต้องขาย เพราะต้องการเงินเสียภาษี ใช้สอยในการทำนา และซื้อเครื่องอุปโภคบริโภค บางครั้งเมื่อขายข้าวก็ไม่ได้เงิน เพราะถูกนายทุนหักค่านี้น นายทุนบางคนจดข้าวที่ชาวนานำมาขายว่ามีกี่ถัง แล้วให้ชาวนาถือ “ราย” หรือบัญชีนั้นไว้ โดยขอผิดเงินไว้ก่อน จะจ่ายอีกครั้งตามวันเวลาที่นัดไว้ ครั้นชาวนามาทวงเงินค่าข้าว ก็สร้างบิดพลิ้ว บ้างก็แสดงสีหน้าบึ้งตึงเมื่อเห็นชาวนาไปรบกวน บ้างก็โกหกว่ายังไม่มีเงินจ่ายให้ชาวนา ทำให้ชาวนาไม่กล้าทวงเงิน ส่งผลให้ชาวนายากจนกว่าเดิม ผู้แต่งเตือนสติชาวนาว่าอย่าเอาแต่ยกย่องคนรวย เพราะคนเหล่านี้มักปฏิบัติตัวดีก็ต่อเมื่อชาวนานำสินค้ามาขาย ครั้นได้ของแล้วก็หาทางเอารัดเอาเปรียบชาวนาทันที ชาวนาจึงควรรู้เท่าทันเล่ห์เหลี่ยมของ “คนมี” ให้มาก ดังปรากฏในข้อความว่า

ทุกวันนี้อ้อฉาวขายข้าวติด
 ส่งแต่ราย*ให้มาน่าอายใจ
 นั่งหน้าเสียบเมียศิวเพราะตัวผิด
 ถอนใจใหญ่ดังหือถือแต่ราย
 มุ่งไปหาหวังว่าจะได้ผล
 พวกถือรายไม่เบียดเมียแคงปู
 นวดแล้วขายนวดแล้วขายหวังได้ผล
 ผู้ที่ให้เพื่อนติดผิดหรือดี
 ถ้าถูกมีหลานยังสั่งให้ขาด
 ดีเมื่อให้ร้ายเมื่อเอาเราไปกวน

ชานนาผิดเถาแก้ผิดนัดเลื่อนใหม่
 ถูกไม่ไ้หฺรกินชนมอมน้ำลาย
 หยิบเอาดาษมาคิดเบียดหาไม่
 ง่ายไม่ได้เทียพานาเอ็นดู
 คนที่มีทำจนหยบ **กินหฺมู
 เพราะไม่รู้เล่ห์กลของคนมี
 ยิ่งขยมากยิ่งจนน่าบัดสี
 ยกคนมี***ขึ้นบ้ำเราอย่างาน****
 ใครประมาทขายติดผิดมากส่วน
 เพื่อนกลับหวน โกรชเสียบเบียดก็พลอย
 (คำกลอนสอนใจ หน้า ๑๐)

ผู้แต่งเรื่องคำกลอนสอนใจระบายความคับข้องใจอีกว่าทางการมักโทษชาวบ้านที่ไม่ยอม
 แจกกองปราบเมื่อพบโจรผู้ร้าย ทำให้โจรผู้ร้ายยังชุกชุมอยู่ ทั้ง ๆ ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลเองก็กลัว
 อำนาจของผู้มีอิทธิพลหรือ “ทวด” ที่คุ้มครองโจรอยู่เหมือนกัน เช่น เมื่อพบโจรก็แจ้งความเท็จกับ
 หัวหน้าของตนว่าไม่พบ เพราะกลัวว่าจะเสียตำแหน่ง กลายเป็น “นายปดนาย” การแก้ปัญหาเรื่อง
 โจรผู้ร้าย จึงต้องหวังพึ่งรัฐบาลกลางหรือ “นายใหญ่” เท่านั้น ดังนี้

จะเข้าไปใจอ่อนต้องผ่อนให้
 แกทำเป่าทำเป่าเอาสิ้นพุง
 บอกหัวหน้าว่าหาอายคนร้าย
 ไม่หาญหลงในกองว่าต้องมนต์
 ออกเทียวตรวจพุดอวดจะเอื้อมหวัน*****
 ป่ามันรกปกไว้เสื่อไม่ได้

ทวดรายมนต์เป่าไว้นายไม่ยุ่ง
 ไม่หาญยุ่งหลบกองเพราะท่องมนต์
 ตามไม่ได้พบพักตรมันสักหน
 สากแล้ว ตนจะเสียขสนายปดนาย
 ทั้งทวดเสื่อกินกันฉันเคยหมาย
 เทียวขบววขบควายกินไ้ใน

* ราย หมายถึง บัญชี สมุดหรือกระดาดสำหรับจดรายการต่าง ๆ ไว้เป็นหลักฐาน

** หยบ หมายถึง หลบ

*** คนมี หมายถึง คนรวย

**** งวน หมายถึง กวนหรือรบกวน

***** สากแล้ว หมายถึง รู้สึกแล้ว

***** หวัน หมายถึง พระอาทิตย์

ขบสิ่งนี้สิ่งนู้ขบทั้งนั้น
พวกชวานาทุกคนต่างสนใจ

ขบกลางคืนกลางวันมันร้ายใหญ่
ถ้านายใหญ่ไม่มาทำไมงาม
(คำกลอนสอนใจ หน้า ๑๔ - ๑๕)

ส่วนผู้แต่งเรื่อง*ประวัติการณ์เดือนไทย*ระบายความคับข้องใจที่ชาวจีนมักเอาไรต์เอาเปรียบคนในชุมชน ผู้แต่งกล่าวว่าที่เป็นเช่นนี้ เพราะคนไทยไม่ร่วมมือกันต่อต้านสินค้าของชาวจีน ปล่อยให้ชาวจีนพูดจาข่มขู่ และมีอำนาจเหนือกว่าเจ้าของพื้นแผ่นดินเกิด ทั้ง ๆ ที่ตอนเข้ามาเมืองไทยมีเพียงหมอนกับผ้าห่ม แต่ปัจจุบันชาวจีนกลับเป็นเจ้าของกิจการต่าง ๆ เพราะขยันและรู้วิธีค้าขาย เมื่อคนไทยนำสินค้ามาขายก็กดราคาจนต่ำ ทั้งกำหนดราคาสินค้าเอง และโกงตางั่ง ที่เป็นเช่นนี้เกิดจากคนไทยมัวแต่นั่งนอนใจ ไม่ขยันทำงานอย่างจริงจัง หนักก็ไม่เอา เบาก็ไม่สู้ จะทำนาทำไร่หรือค้าขายจึงไม่ประสบความสำเร็จ ผู้แต่งกระตุ้นว่าถึงเวลาแล้วที่คนไทยควรจะร่วมมือกันผลิตสินค้าของคนไทยเองเพื่อจะได้ไม่ล่มจมไปมากกว่านี้ ดังตัวอย่างบางตอนที่ว่า

มีตึกวังหลังคาสง่าสวย
สร้างโรงสีโรงเลื่อยโรงน้ำมัน
เครื่องสำอางต่างภาษาส่งมาขาย
ซ้ากคชี่ราคาเกินค่าไป
เก็บกำไรจากคนไทยถึงหลายเท่า
ซ้าของในสินค้าไทยเสียด้วยกัน
เครื่องเบ็ดเตล็ดโกเปิดสุกรด้วย
ยี่งหน้าแปลกแตกขาหมดท่าเลย
สินค้าไทยนำไปให้ทุกครั้ง
ทุกสิ่งสรรพบีบคั้นให้ล่มจม
ยังนอนคูไม่รู้เพื่อนค้าเครื่อง
หากร้อนแล้วต่อกระเดื่องหมดเรื่องเลย

มันมารวยเมืองไทยใหญ่ถึงสวรรค์
ของสำคัญทั้งหมดเราทศใจ
มันฉวยปุบสุขไว้ผ้าด้ายไหม
เราคนไทยต้องซื้อจากมือมัน
ครั้งผู้เฒ่ามาถึงเราเฒ่ามัวหัน
ทุกสิ่งอันเรื่องราคามันว่าเลย
เราส่งส่วยอยู่ประจำยังทำเฉย
เหมือนเอยเนยทิ้งทะเลม
ส่วนตางั่งยังถามถึงงามสม
ฉวยคาบคมเง็จะแทงให้แรงเลย
ค่อยกระเดื่องเมื่อไรไทยเราหาย
ไทยเราเอ๊ยชีพจะคืนถึงสิ้นใจ

(ประวัติการณ์เดือนไทย หน้า ๖ - ๗)

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าบทบาทข้างต้นนี้ช่วยลดความตึงเครียด เพราะเป็นทางออกให้ชาวบ้านได้ระบายความคับข้องใจที่มีต่อกลุ่มคนหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคมสมัยที่แต่ง อาจทำให้คนที่ถูกชาวบ้านวิพากษ์วิจารณ์หันมาพิจารณาตนเองว่าทำได้ไม่ดีอะไรไว้แล้วจะได้แก้ไขต่อไป

จากการศึกษาในบทนี้สรุปได้ว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” มีบทบาททางสังคม ๖ ประการ ได้แก่

- (๑) บทบาทในการปลูกฝังจริยธรรม
- (๒) บทบาทในการให้ความรู้
- (๓) บทบาทในการเสริมสร้างความสามัคคี
- (๔) บทบาทในการสร้างคนดีให้แก่ครอบครัว ชุมชน และรัฐบาล
- (๕) บทบาทในการสะท้อนสภาพหรือปัญหาสังคม
- (๖) บทบาทในการเป็นช่องทางระบายความคับข้องใจ

บทบาทข้างต้นสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมภาคใต้ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งบทบาทเหล่านี้ทำหน้าที่ได้อย่างเข้มข้นกว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ในสมัยโบราณ โดยบทบาทในการสร้างคนดีให้แก่ครอบครัว ชุมชนและรัฐบาลไม่เคยปรากฏมาก่อน ในขณะที่บทบาทในการสะท้อนสภาพหรือปัญหาสังคม และบทบาทในการเป็นช่องทางระบายความคับข้องใจทำหน้าที่ได้อย่าง “รู้แจ้งเห็นจริง” เพราะส่วนใหญ่เป็นประสบการณ์ตรงของชาวบ้านในชุมชน

ผู้วิจัยพบว่าบทบาททางสังคมบางบทบาทคล้ายคลึงกับบทบาทของวรรณกรรมมุขปาฐะประเภทอื่น ๆ ด้วย คือ ปลูกฝังจริยธรรม สร้างความสามัคคี ให้การศึกษาหรือให้ความรู้ ระบายความเจ็บปวดหรือความคับข้องใจ และบันทึกเหตุการณ์ ดังปรากฏในงานของ สุกัญญา สุจนายา* และ ประคอง นิมมานเหมินท์**

* สุกัญญา สุจนายา (๒๕๒๒) ศึกษาบทบาทของเพลงปฏิพากย์ ผลการศึกษาพบว่าเพลงปฏิพากย์มีบทบาทต่อสังคมไทย ๖ ประการ บทบาทแรกเป็นบทบาทโดยตรงตามวัตถุประสงค์ของเพลง บทบาทที่เหลือเป็นบทบาทแอบแฝง ดังรายละเอียดด้านบทบาททั้ง ๖ ประการต่อไปนี้

- (๑) สร้างความบันเทิง
- (๒) สร้างความสามัคคีของชุมชน
- (๓) ให้การศึกษา
- (๔) ระบายความเจ็บปวดจากกฎเกณฑ์ประเพณีและค่านิยมบางประการ
- (๕) ระบายความเจ็บปวดจากภาวะทางเศรษฐกิจและสังคม
- (๖) บันทึกเหตุการณ์และวิพากษ์วิจารณ์สังคม

** ประคอง นิมมานเหมินท์ (๒๕๔๒: ๑๐๗ - ๑๐๘) ศึกษาบทบาทของนิทานพื้นบ้านพบว่า มี ๔ บทบาท ดังนี้

- (๑) ให้ความเพลิดเพลิน
- (๒) ช่วยกระชับความสัมพันธ์
- (๓) ให้การพัฒนาและเสริมสร้างจินตนาการ
- (๔) ปลูกฝังจริยธรรมและรักษาวรรตฐานของสังคม

นอกจากนี้ก็มีบทบาทคล้ายคลึงกับมหรสพพื้นบ้านภาคใต้ประเภทหนังตะลุง ซึ่งมีอิทธิพลในสังคมสมัยที่แต่ง เช่น ปลูกฝังจริยธรรม บันทึกสภาพสังคม และโน้มน้าวความคิดทางการเมือง เพียงแต่วรรณกรรมคำสอนภาคใต้มีหน้าที่หลัก คือ ปลูกฝังจริยธรรม ในขณะที่มหรสพพื้นบ้านมีหน้าที่หลัก คือ ให้ความบันเทิง ดังที่ชวน เพชรแก้ว (๒๕๓๑: ๕๓ - ๑๒๗) ศึกษาหนังตะลุงจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยเก็บข้อมูลช่วง พ.ศ. ๒๕๒๒ ซึ่งใกล้เคียงกับช่วงที่ปรากฏวรรณกรรมคำสอน ผลการศึกษาพบว่าหนังตะลุงมีบทบาทหลัก คือ สร้างความบันเทิง บทบาทต่อมา คือ การสะท้อนสภาพสังคม เช่น สะท้อนภาพของข้าราชการที่ทุจริตคอร์รัปชัน ภาพของชาวไร่ชาวนาที่มักถูกเอารัดเอาเปรียบจากผู้มีอิทธิพล ภาพของวัยรุ่นที่รักสนุก มั่วกาม โลภภัย ติดยาเสพติด และกลุ่มหลงวัตถุ นอกจากนี้ก็บันทึกสภาพสังคมและเหตุการณ์สำคัญ ๆ เช่น การมีช่องโศกณี ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการเล่นหวยเบอร์ รวมถึงชี้แนะแนวทางประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสม เช่น สตรีที่ดีต้องรักษาวาสวนตัว เชื้อฟุ้งผู้ใหญ่ รู้จักเลือกคู่ครอง มีกิริยามารยาท สนใจงานบ้านงานเรือน และรู้จักปรนนิบัติสามี ผู้ชายที่ดีต้องรู้จักอบรมบุตร และเป็นแบบอย่างที่ดี ในขณะที่ผู้สูงวัยต้องรู้จักเข้าวัด

แม้ว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” มีบทบาทคล้ายกับการศึกษาข้างต้น แต่ก็น่าจะเข้าถึงกลุ่มผู้อ่านผู้ฟังมากกว่า เพราะทำหน้าที่ทั้งสอนและให้ความบันเทิง ในขณะที่วรรณกรรมมุขปาฐะเน้นให้ความบันเทิงเป็นสำคัญ

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” มีบทบาทน่าสนใจมาก เพราะไม่ได้มุ่งสอนเพียงอย่างเดียว ยังทำหน้าที่บันทึกรเรื่องราวต่าง ๆ ทางสังคมและการเมืองด้วย ไม่ว่าจะเป็นสภาพสังคม เศรษฐกิจชุมชน ปัญหาในสังคม ค่านิยมของคนในสังคม ความรู้สึกนึกคิดของชาวบ้านที่มีต่อหน่วยงานของรัฐบาล ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคม เป็นต้น โดยผู้แต่งมักเล่าจากประสบการณ์ตรงของตนเองเพื่อให้ผู้อ่านตระหนัก รับรู้ และเข้าใจเหตุการณ์ความเป็นไปในสังคมมากขึ้น ซึ่งการสอดแทรกเรื่องราวต่าง ๆ เหล่านี้มีคำสอนกำกับไว้ทุกครั้ง ทำให้เห็นว่าผู้แต่งตั้งใจที่จะปรับปรุงชุมชนภาคใต้ให้ดีขึ้น และสนับสนุนให้คนในชุมชนมีบทบาทเพื่อช่วยชาติบ้านเมือง โดยผู้แต่งใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มผู้เสพมากที่สุด เช่น ระบุตัวตนของผู้แต่งเพื่อไม่ให้ผู้อ่านต่อต้านคำสอน ใช้รูปแบบของคำประพันธ์ที่ชาวบ้านชื่นชอบ ใช้ภาษาชาวบ้าน ใช้กลวิธีการสอนที่หลากหลายเพื่อให้ครอบคลุมความสนใจของทุกกลุ่ม ซึ่งความคาดหวังของผู้แต่งก็คือการเห็นชุมชนภาคใต้เข้มแข็ง เนื่องจากคนในสังคมเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ทั้งร่วมใจกันพัฒนาชุมชนและให้ความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐบาล

บทที่ ๗

สรุปผลการวิจัย อภิปรัชญา และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาลักษณะเด่นและบทบาททางสังคมของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ผลการศึกษาทำให้เห็นข้อแตกต่างจากวรรณกรรมคำสอนสมัยโบราณหลายประการ ผู้วิจัยจะสรุปผลอภิปรัชญาผลการวิจัย และให้ข้อเสนอแนะดังนี้

๗.๑ สรุปผลการวิจัย

๗.๑.๑ วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” แต่งในสมัยรัชกาลที่ ๗ เป็นต้นมา หรือแต่งระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๐ - ๒๕๑๕ ช่วงเวลานี้เป็นช่วงที่เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมืองเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม แม้กระทั่งในท้องถิ่นเองก็เผชิญกับปัญหาหลายด้าน ปรากฏการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ส่งผลกระทบต่อ “วัฒนธรรมทางหนังสือ” ของชาวใต้ ทั้งด้านรูปลักษณ์ รูปแบบ คำประพันธ์ กลวิธีการสอน เนื้อหาคำสอน ตลอดจนกลุ่มผู้สร้างวรรณกรรม ดังข้อสรุปสังเขปดังนี้

๗.๑.๑.๑ ด้านรูปลักษณ์ ผู้วิจัยพบว่าจากที่เคยบันทึกในหนังสือสมุดข่อยก็นำคำสอนมาพิมพ์บนกระดาษปรู๊ฟและเข้าเล่มเหมือนหนังสือปัจจุบัน เพียงแต่มีขนาดเล็กและบางกว่าเพราะมีจำนวนหน้าไม่เกิน ๖๔ หน้า เน้นตั้งชื่อเรื่องที่เร้าความสนใจของผู้อ่าน นิยมแจ้งข้อมูลของผู้แต่ง (เช่น ชื่อผู้แต่งนามแฝง สถานที่อยู่ ความชำนาญพิเศษ รายชื่อหนังสือเล่มอื่นๆ ของผู้แต่ง) และมักใช้กลอนแจ้งเนื้อหาย่อ ๆ ของเรื่องเพื่อเรียกร้องความสนใจของผู้ซื้อ เพราะต้องแข่งขันกับหนังสือวัดเกาะของภาคกลางที่แพร่หลายเข้าสู่ตลาดหนังสือของภาคใต้ช่วงปลายทศวรรษ ๒๔๖๐

๗.๑.๑.๒ ด้านรูปแบบคำประพันธ์ ผู้วิจัยพบว่าวรรณกรรมคำสอนเหล่านี้ล้วนแต่งด้วยคำประพันธ์ร้อยกรองและใช้คำประพันธ์หลากหลาย มีทั้งคำประพันธ์ที่สืบทอดจากอดีต (เช่น กาพย์ กลอน โคลงและร่าย) และคำประพันธ์ชนิดใหม่ ๆ ที่ไม่เคยมีในวรรณกรรมคำสอนภาคใต้สมัยโบราณ ได้แก่ กลอนดอกสร้อย กลอนสักวา กลอนสี่ กลอนสามห้า กลอนเพลงบอก และฉันทลักษณ์ต่าง ๆ ผู้แต่งมักนำคำประพันธ์เหล่านี้มาแต่งเป็นคำประพันธ์เดี่ยวและคำประพันธ์ผสม มีข้อที่น่าสนใจว่า จากที่เคยนิยมแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทกาพย์ก็นิยมแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทกลอนตามกระแสกลอนวัดเกาะและกลอนในมหรสพพื้นบ้าน ทั้งนี้เกิดจากคำประพันธ์ประเภทกลอนสามารถนำไปสวดหรือขับร้องทำนองเป็นหนังตะลุงหรือเพลงบอกได้ง่าย ทำให้เห็นว่าสมัยนี้การแต่งคำประพันธ์สัมพันธ์กับประเพณีการละเล่น นอกจากนี้ก็สัมพันธ์กับกลุ่มผู้สร้างและผู้เสพซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านที่มีการศึกษาไม่สูงมาก จึงมักใช้กลอนจะแต่งคำสอนกลุ่มนี้เพราะแต่งได้ง่าย ส่วนผู้เสพระดับชาวบ้านก็ฟังกลอนเหล่านี้เข้าใจได้ง่าย

๗.๑.๑.๓ ด้านกลวิธีการสอน ผู้วิจัยพบว่ามีหลากหลายและแปลกใหม่เช่นกัน เมื่อประมวลกลวิธีการสอนใหม่ ๆ แล้ว พบว่ามี ๔ กลวิธี ได้แก่

๑) สอนในรูปแบบนวนิยายคำกลอน ช่วยสร้างความเพลิดเพลินได้เป็นอย่างดี ผู้แตงน่าจะได้รับอิทธิพลจากนิยาย ๑๐ ศตวรรษที่โรงพิมพ์วัดเกาะพิมพ์จำหน่าย

๒) สอนผ่านบทสนทนาของตัวละคร ช่วยสร้างบรรยากาศในการสอนให้เป็นที่คุ้นเคยมากขึ้น ผู้แตงน่าจะได้รับอิทธิพลจากการฟัง “บทสอน” ของตัวละครในมหรศพพื้นบ้านซึ่งกำลังเฟื่องฟูขณะนั้น หรือนำมาจากบทสนทนาในชีวิตประจำวันของชาวบ้าน

๓) สอนแทรกในอัตชีวประวัติของบุคคล ผู้แตงมักเล่าประสบการณ์ชีวิตด้านลบ ซึ่งน่าจะใช้เป็นอุทาหรณ์สอนใจผู้อ่านผู้ฟังได้เป็นอย่างดี เพราะผู้แตงเล่าเรื่องของตนเอง

๔) สอนแทรกในคำอธิบายพิธีกรรม ความน่าสนใจของกลวิธีนี้คือผู้แตงอธิบายพิธีกรรมควบคู่ไปกับการสอน ทำให้ผู้อ่านรู้สึกเหมือนได้เข้าร่วมพิธีกรรมนั้นจริง ๆ

กลวิธีข้างต้นนี้เหมาะแก่ผู้สพระดับชาวบ้านที่สนใจใคร่รู้เรื่องราวต่าง ๆ ชอบฟังเรื่องบันเทิงเริงรมย์นิยมพบปะสนทนากัน หรือนิยมเข้าร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ

๗.๑.๑.๔ ด้านเนื้อหาคำสอน ผู้วิจัยพบว่าสืบทอดทั้งคำสอนโบราณและสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ให้เหมาะแก่สังคมชาวใต้

๑) ด้านการสืบทอดคำสอนโบราณ ผู้วิจัยพบว่าผู้แตงสืบทอดทั้งคำสอนคนทั่วไป และคำสอนคนเฉพาะกลุ่ม ซึ่งยังคงใช้ได้คืออยู่ในสังคมสมัยใหม่ โดยเน้นไปที่การสอนการประพฤติปฏิบัติตนซึ่งเป็นคำสอนทั่วไป ไม่ยึดติดกับยุคสมัย เช่น สอนคนทั่วไปให้เลี้ยงชีพอย่างสุจริต ไม่ประมาท และประหยัดคอดออม หรือสอนคนเฉพาะกลุ่มให้วางตนเหมาะสมแก่เพศวัย และฐานะของตน เช่น หากเป็นผู้ชายต้องมีความรู้ และรู้จักแสวงหาทรัพย์ หากเป็นผู้หญิงต้องรักนวลสงวนตัว สรรวมกายวาจา ชยันทำงานบ้านงานเรือน รู้จักปรนนิบัติสามี และรู้จักเลี้ยงบุตร

๒) ด้านคำสอนที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ ผู้วิจัยพบว่ามักอิงกับบริบทสังคมสมัยที่แตงอย่างชัดเจน โดยผู้แตงผลิตคำสอนส่วนหนึ่งสอนผู้สูงวัยให้เป็นเสาหลักของครอบครัวและไม่เบียดเบียนบุตรหลาน สอนคนจนให้ชยันทำงานมากขึ้นและไม่เป็นภาระของสังคม สอนชายที่เป็นหัวหน้าครอบครัวให้ช่วยเหลือกิจการงานในครอบครัว และสอนบิดามารดาให้เข้าใจบุตรของตนมากขึ้น โดยภาพรวมแล้ว คือ การสอนกลุ่มต่าง ๆ ให้วางตนเหมาะสมแก่วัย ฐานะ และสถานภาพของตน คำสอนที่ผลิตขึ้นนี้จึงครอบคลุมคำสอนโบราณที่เน้นสอนคนเพียงบางกลุ่ม (สอนเด็ก หนุ่มสาว หญิงที่มีสามีและหญิงที่มิบุตร) นอกจากนี้ก็ผลิตคำสอนเพื่อสอนคนในชุมชนให้ร่วมใจกันพัฒนาการเกษตรชุมชน ให้ร่วมใจกันแก้ปัญหาชุมชน และให้ร่วมใจกันปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม คำสอนเหล่านี้นำไปใช้เพื่อพัฒนาตนเอง ครอบครัว

ชุมชนและประเทศชาติได้ดี เพราะสอดคล้องกับบริบทสังคมและการเมืองในขณะนั้น ทำให้เห็นว่าผู้แต่งเน้นพัฒนาสังคมทั้งระบบ ซึ่งไม่เคยปรากฏมาก่อน ความคาดหวังของผู้แต่ง คือ การเห็นคนกลุ่มต่าง ๆ วางตนเหมาะสม ชุมชนภาคใต้เข้มแข็ง และประเทศชาติพัฒนา

๗.๑.๑.๕ ด้านพัฒนาการของเนื้อหาคำสอน ผู้วิจัยพบว่าเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ทางสังคมและการเมือง แบ่งได้เป็น ๓ ช่วง ดังนี้

๑) ช่วง พ.ศ. ๒๔๗๐ - ๒๔๘๑ วรรณกรรมคำสอนที่แต่งในช่วงนี้เน้นสอนด้านคุณธรรมและจริยธรรม เกิดจากช่วงนี้ไม่มีปัญหาทางด้านสังคมและการเมืองมากนัก นอกจากนี้ผู้แต่งส่วนใหญ่ก็เป็นพระสงฆ์และข้าราชการที่คุ้นเคยสอนเรื่องดังกล่าว

๒) ช่วง พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๒๕๐๔ วรรณกรรมคำสอนที่แต่งในช่วงนี้ยังคงสอนเรื่องคุณธรรมและจริยธรรมอยู่ แต่ไม่โดดเด่นเท่าคำสอนเรื่องการปฏิบัติตนในสังคมและคำสอนเรื่องการปฏิบัติตนเพื่อตอบสนองสนองต่อนโยบายสร้างชาติของรัฐบาล ซึ่งเกิดจากอยู่ในช่วงที่ชาวใต้กำลังเผชิญกับภาวะสงครามและการสร้างชาติของรัฐบาล ซึ่งเข้มข้นที่สุดในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม นอกจากนี้ก็เกิดจากเริ่มมีกลุ่มชาวบ้านแต่งวรรณกรรมคำสอนจำนวนมาก ชาวบ้านนิยมนำเสนอข้อมูลทางสังคมและการเมืองทำนองเดียวกับวรรณกรรมมุขปาฐะ

๓) ช่วง พ.ศ. ๒๕๐๔ - ๒๕๑๕ วรรณกรรมคำสอนที่แต่งในช่วงนี้มีทั้งสอนเรื่องคุณธรรมและจริยธรรม รวมทั้งสอนการดำเนินชีวิตในสังคม ไม่เน้นสอนเรื่องการเมือง อาจเพราะผู้แต่งไม่สนับสนุนนโยบายของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ตลอดจนรัฐบาลสมัยหลัง

๗.๑.๑.๖ ด้านผู้สร้างวรรณกรรม ผู้วิจัยพบว่านอกจากมีพระสงฆ์และข้าราชการเหมือนในอดีตแล้ว ยังปรากฏกลุ่มผู้สร้างใหม่ซึ่งเป็นคนธรรมดามากขึ้นด้วย ได้แก่ ศิลปินพื้นบ้าน พ่อค้า และชาวนา ในกลุ่มนี้ปรากฏว่ามีผู้สร้างที่เป็นผู้หญิงจำนวนไม่น้อย ทั้งนี้เกิดจากนโยบายทางการศึกษาของรัฐบาลที่เผยแพร่เข้าสู่ภาคใต้ ทำให้ผู้หญิงมีความรู้มากขึ้น จึงสามารถสร้างงานได้

มีข้อสังเกตว่าผู้สร้างมักสร้างงานตามความถนัดและตามประสบการณ์ส่วนตัว เช่น กลุ่มพระสงฆ์นิยมสอนคุณธรรม ศิลปินพื้นบ้านนิยมแต่งตามขนบของหนังตะลุง ชาวนานั้นสอนเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร และการดำเนินชีวิตในช่วงที่ประสบภัยต่าง ๆ ผู้แต่งที่เป็นหญิงบางคนคิดหวังในความรักก็นำประสบการณ์ของตนมาสอนหญิงอื่นเพื่อไม่ให้ผิดหวังเหมือนตน

การมีกลุ่มผู้แต่งที่หลากหลายมากขึ้น ส่งผลให้ตัวบทวรรณกรรมคำสอนมีความหลากหลายตามไปด้วย โดยผู้แต่งส่วนใหญ่พำนักบริเวณจังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลา และพัทลุง ส่งผลให้สร้างงานที่อิงบริบทนี้มากเป็นพิเศษ เช่น พื้นที่บริเวณนี้เป็นที่ลุ่มขนาดใหญ่ เหมาะแก่การทำนา ทำสวนหรือทำไร่ จึงมักมีคำสอนเกี่ยวกับการเกษตร พื้นที่บริเวณนี้เต็มไปด้วยศิลปินพื้นบ้าน เพราะคนนิยมฟัง ส่งผลให้ผู้แต่งนิยมแต่งตามขนบของการแสดงดังกล่าว และพื้นที่บริเวณ

นี้เป็นแหล่งเจริญด้านพระพุทธศาสนาตั้งแต่สมัยโบราณ ซึ่งมีผลต่อการกำหนดความเชื่อและค่านิยมพื้นฐานในการดำเนินชีวิตของชาวใต้ ดังการนำเสนอหลักธรรมที่อยู่ในทิศทางเดียวกัน

๗.๑.๒ ด้านบทบาทที่มีต่อสังคม ผู้วิจัยพบว่าสัมพันธ์กับสังคมและวัฒนธรรมช่วงทศวรรษ ๒๔๗๐ เป็นต้นมา กล่าวคือ สังคมช่วงนี้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นอย่างมาก เพราะรับอิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตก ซึ่งส่งผลกระทบต่อความคิด ความเชื่อ ตลอดจนค่านิยมของคนในท้องถิ่นที่เปลี่ยนไปด้วย เช่น คนในท้องถิ่นเริ่มให้ความสำคัญแก่การมีเงินมากกว่าคำนึงถึงคุณค่าของจิตใจ การมีค่านิยมเรื่องการแข่งขันเพื่อให้ทัดเทียมกับผู้อื่น หรือการที่คนรุ่นใหม่เริ่มละเลยค่านิยมดั้งเดิม เพราะมีความคิดเป็นตะวันตกมากขึ้น เช่น รักสนุก นิยมเสพยาเสพติด และมักมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน จนทำให้เกิดปัญหาสังคมตามมา นอกจากนี้การเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ในสังคม เช่น ปัญหาข้าวยากหามาแพง ปัญหาโจรผู้ร้าย หรือปัญหาจากภัยธรรมชาติ รวมไปถึงการนำเสนอนโยบายการสร้างชาติของรัฐบาลที่มีความเข้มข้นสูงก็ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของชาวใต้เช่นกัน ทำให้ผู้แต่งคำนึงถึงบทบาทของวรรณกรรมคำสอนที่มีต่อคนและสังคมมากขึ้น ดังต่อไปนี้

๗.๑.๒.๑ การปลูกฝังจริยธรรม ช่วยเสริมสร้างจริยธรรมของชาวใต้ให้ดีขึ้น โดยผู้แต่งเน้นปลูกฝังทุกเพศวัยและฐานะทางสังคม เกิดจากรับรู้ที่ชาวใต้เริ่มเสื่อมจริยธรรมมากขึ้น อันเนื่องจากการรับค่านิยมจากวัฒนธรรมตะวันตก ผู้แต่งจึงทำหน้าที่ปลูกฝังจริยธรรมอย่างแข็งขัน

๗.๑.๒.๒ การให้ความรู้แก่ชุมชนชาวใต้ มีทั้งการให้ความรู้ทางพุทธศาสนาและความรู้ทางโลก เช่น สภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และบุคคลในท้องถิ่น การให้ความรู้หลักธรรมเน้นให้ใช้ได้จริง ซึ่งน่าจะช่วยแก้ปัญหาสังคมได้ เพราะสอนหลักธรรมสำหรับการพัฒนาสังคม

๗.๑.๒.๓ การสร้างความสามัคคี เป็นบทบาทที่ช่วยกระตุ้นจิตสำนึกของชาวใต้ให้เห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกันเป็น “ครอบครัวใหญ่” และการสร้างความสัมพันธ์อันดีจากรุ่นลูกไปสู่รุ่นหลานซึ่งเริ่มสั่นคลอนไปตามวัฒนธรรมทุนนิยม

๗.๑.๒.๔ การสร้างคนดีให้แก่ครอบครัว ชุมชน และรัฐบาล ช่วยส่งเสริมเกื้อหนุนให้สถาบันต่าง ๆ มั่นคงแข็งแรงมากขึ้น โดยเฉพาะการสร้างคนดีให้แก่ครอบครัวถือว่าจำเป็นมากที่สุด เพราะเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างชุมชนและสร้างชาติที่เจริญรุ่งเรืองต่อไป

๗.๑.๒.๕ การสะท้อนสภาพและปัญหาสังคม บทบาทนี้ทำหน้าที่ทั้งสะท้อนสภาพและปัญหาสังคม ในขณะเดียวกันก็นำเสนอวิธีแก้ปัญหาสังคมด้วย ทำให้ทราบว่าช่วงทศวรรษ ๒๔๗๐ เป็นต้นมา สังคมภาคใต้เปลี่ยนแปลงไปในด้านที่ไม่พึงประสงค์มากขึ้น ปัญหาบางอย่างเริ่มทวีความรุนแรง เช่น ปัญหาความเสื่อมเชิงจริยธรรม ปัญหาโจรผู้ร้ายชุกชุม ปัญหาหนักเลงหัวไม้ ปัญหาความเหลื่อมล้ำของคนในสังคม ปัญหาการเอาเปรียบหรือคดโกงกัน และปัญหาการเสพยาเสพติดของคนรุ่นใหม่ บทบาทนี้อาจกระตุ้นให้ชาวใต้สนใจคนและสังคมของตนมากขึ้น

๗.๑.๒.๖ การเป็นช่องทางระบายความคับข้องใจ น่าจะทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงแทนคนในสังคมได้ดี และน่าจะกระตุ้นให้ผู้ที่ชาวบ้านพาดพิงถึงหันมาพิจารณาตนเองด้วย

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าบทบาทของวรรณกรรมคำสอนข้างต้นนี้ น่าจะเข้าถึงกลุ่มชนเป็นอย่างดี เพราะแต่งเพื่อนำไปสวดตามประเพณีนิยมได้

ผลการศึกษาในครั้งนี้ทำให้เห็นว่าตั้งแต่อดีตถึงสมัยที่แต่งวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ยังไม่หยุดนิ่ง มีทั้งการรักษาของเดิมและปรับเปลี่ยนไปตามบริบทสังคมและหรือการเมืองในแต่ละยุคสมัย

การศึกษาวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ทำให้เห็นลักษณะนิสัยบางอย่างของชาวใต้ชัดเจนขึ้น ดังนี้

๑) ชาวใต้มีนิสัยเจ้าบทเจ้ากลอน สังเกตได้ว่าแม้จะรับรูปแบบของกลอนมาจากภาคกลางก็ดัดแปลงให้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่ม เช่น ดัดแปลงกลอนวัดเกาะที่ใช้อ่านให้เหมาะแก่การสวดและฟังด้วยหูตามประเพณีนิยม

๒) ชาวใต้มีนิสัยรักพวกพ้องของตน ดังการสร้างงานให้กลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ในชุมชนของตนอ่านเป็นสำคัญ

๓) ชาวใต้สนใจเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสังคมหรือการเมือง

ผู้วิจัยพบว่าตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๘ เป็นต้นมา การสร้างและการเสพวรรณกรรมคำสอนภาคใต้เริ่มหยุดชะงักลง หรืออาจกล่าวได้ว่าแทบจะไม่มีแต่งวรรณกรรมคำสอนเลย ทั้งนี้ น่าจะเกิดจากเหตุผลต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑) น่าจะเกิดจากชาวใต้สนใจสร้างและเสพงานสมัยใหม่มากขึ้น

๒) น่าจะเกิดจากต้นทุนในการทำหนังสือค่อนข้างสูง เพราะทำเป็นธุรกิจขนาดย่อม ไม่เหมือนในอดีตที่ผู้แต่งสามารถพิมพ์เองและนำไปจำหน่ายเองได้

๓) น่าจะเกิดจากวิกฤตการณ์การเมืองในภาคใต้ ส่งผลให้คนไม่มีเวลาแต่งหนังสือเพื่อสร้างความเพลิดเพลินส่วนตน หรือนำไปสวดอ่านกันในชุมชนเหมือนในอดีต

๔) น่าจะเกิดจากการสนับสนุนนโยบายบริโภคนิยมของรัฐบาล ส่งผลให้ชาวใต้นิยมเสพสื่อใหม่ ๆ มากขึ้น กล่าวได้ว่านโยบายของรัฐมีส่วนผลักดันให้วิถีชีวิตชุมชนเปลี่ยนไป

๗.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ทำให้เห็นว่าการสร้างสรรค์วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” มีทั้งการสืบทอดแนวเดิมและสร้างขึ้นใหม่ โดยกลุ่มพระสงฆ์และข้าราชการท้องถิ่นมักสืบทอดขนบจากวรรณกรรมคำสอนสมัยโบราณ ในขณะที่กลุ่มชาวบ้านมักสร้างขึ้นใหม่ซึ่งได้รับความนิยมจากผู้อ่านผู้ฟังมากกว่ากลุ่มแรก

การที่วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” มีลักษณะเด่นแตกต่างจากอดีตนั้น เริ่มแรกน่าจะเกิดจากการเข้ามาของหนังสือวัดเกาะในภาคใต้ ซึ่งตลาดสำคัญของหนังสือวัดเกาะ คือ มณฑลนครศรีธรรมราช (ประกอบด้วยนครศรีธรรมราช สงขลา และพัทลุง) เนื่องจากมณฑลนี้เป็น เมืองท่าที่ชาวต่างชาติ รวมถึงพ่อค้าเมืองหลวงนิยมเดินทางมาติดต่อค้าขาย ส่งผลให้หนังสือวัดเกาะ แพร่หลายในมณฑลนี้ หนังสือวัดเกาะมีรูปลักษณะดึงดูดผู้พบเห็น เพราะราคาถูก รูปเล่มบาง อ่านง่าย ส่งผลให้คนนิยมอ่านกันมาก แม้กระทั่งศิลปินพื้นบ้านก็นิยมนำหนังสือวัดเกาะ ไปใช้ในการ แสดง ซึ่งช่วยให้หนังสือวัดเกาะได้รับความนิยมในวงกว้าง เมื่อคนในชุมชนเห็นว่าชาวบ้านนิยม อ่านหนังสือวัดเกาะ จึงตั้งโรงพิมพ์ขึ้นเพื่อพิมพ์งานที่เป็นผลผลิตของคนในท้องถิ่นบ้าง

การมีโรงพิมพ์ในท้องถิ่นภาคใต้ ก่อปรกกับการที่ชาวใต้อ่านออกเขียนได้มากขึ้น ซึ่งเป็นผล มาจากนโยบายพัฒนาการศึกษาของรัฐบาลในท้องถิ่น ทำให้หญิงชายแต่งหนังสือกันมากขึ้น เมื่อ แต่งแล้วก็นำมาจ้างโรงพิมพ์พิมพ์งานของตน หรือขายลิขสิทธิ์ให้แก่โรงพิมพ์เพื่อให้โรงพิมพ์พิมพ์ ออกจำหน่ายต่อไป โดยเจ้าของโรงพิมพ์มักออกแบบรูปเล่มให้คล้ายหนังสือวัดเกาะตามกระแส นิยม อย่างไรก็ตาม หากทำรูปลักษณะเหมือนหนังสือวัดเกาะทั้งหมดก็อาจเรียกร้องความสนใจของ ชาวใต้ไม่ได้ดีนัก จึงออกแบบรูปลักษณะส่วนหนึ่งให้ต่างออกไปด้วย เช่น ตั้งชื่อเรื่องให้น่าสนใจ ใช้ กลอนสรูปเนื้อหาบางส่วนเพื่อดึงดูดความสนใจของผู้ซื้อ ให้รายละเอียดเกี่ยวกับผู้แต่ง นอกจากนี้ก็ สร้างตัวบทให้แตกต่างจากหนังสือวัดเกาะ หรือแม้กระทั่งวรรณกรรมคำสอนภาคใต้สมัยโบราณ เอง เช่น แต่งเป็นกลอนเพลงบอก หรือกลอนหนึ่งตะลุง สอนในรูปแบบนวนิยายคำกลอน หรือ อดิษฐ์ประวัติคำกลอน ด้านเนื้อหาคำสอนมักแทรกสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น เหตุการณ์ร่วมสมัย และนโยบายของรัฐบาลสมัยนั้น ซึ่งน่าจะเรียกร้องความสนใจจากชาวใต้ได้ดี

วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” เข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคมากขึ้น เพราะมัก นำไปใช้สวด อันเป็นประเพณีนิยมชมชอบของคนภาคใต้ ในการจำหน่ายผู้แต่งอาจไปเกาะประตู บ้านเพื่อสวดให้ฟัง หรือนำหนังสือไปสวดบนรถไฟ สวดตามเทศกาลงานบุญ ตลอดจนสวดหน้า โรงหนัง ผู้แต่งที่สวดหนังสือไม่เก่งก็อาจจ้างนักสวดมาสวดงานของตนได้ โดยความแพร่หลายของ วรรณกรรมคำสอนกลุ่มนี้วัดได้จากจำนวนเล่มและจำนวนครั้งที่พิมพ์ เช่น เรื่อง *คำกลอนสังขาร* พิมพ์ครั้งที่ ๔ จำนวน ๕, ๐๐๐ เล่ม หรือเรื่อง *คำกลอนสอนใจพิมพ์* ถึง ๑๓ ครั้ง ครั้งละไม่ต่ำกว่า ๒, ๐๐๐ เล่ม ทำให้เห็นว่างานเขียนที่ดี คือ งานเขียนที่ได้รับการตอบสนองจากสังคม สอดคล้องกับ ที่วิทย์ ศิวะศรียานนท์ (๒๕๔๑: ๒๐๐ - ๒๐๓) กล่าวว่าวรรณคดีไม่ใช่การแสดงออกของกวีเท่านั้น แต่ยังติดต่อกับสังคมด้วย นอกจากต้องใช้ภาษาเดียวกับสังคมแล้ว กวียังต้องรับเอารูปกายลักษณ์ และแบบฉบับคำประพันธ์ที่นิยมในครั้งนั้น ๆ ด้วย

การศึกษาครั้งนี้ทำให้เห็นว่าการเผยแพร่วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” นี้ แบ่งได้เป็น ๒ แบบ แบบแรก คือ ผู้อ่านอ่านจากวรรณกรรมลายลักษณ์ แบบที่สอง คือ ผู้ชมฟังคำสอนที่ศิลปินพื้นบ้านนำมาจากวรรณกรรมลายลักษณ์ โดยศิลปินถ่ายทอดในวิธีมุขปาฐะในรูปแบบของการแสดง ทำให้เห็นว่าช่วงที่สังคมเปลี่ยนแปลงไปมีการสืบทอดวัฒนธรรมมุขปาฐะไปพร้อม ๆ กับวัฒนธรรมลายลักษณ์ ทั้งนี้เกิดจากวัฒนธรรมมุขปาฐะยังสำคัญต่อวิถีชีวิตชาวบ้าน

มีข้อสังเกตว่าบทบาทของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ในด้านสังคมและวัฒนธรรม มักแสดงรายละเอียดที่เกี่ยวกับสภาพและปัญหาสังคมภาคใต้อย่างกระจ่างชัด ทำให้ทราบว่าภาคใต้อันนี้กำลังอยู่ในภาวะตึงเครียดหรือเผชิญกับปัญหาหลายด้าน ปัญหาบางอย่างเกิดจากนโยบายของรัฐบาล เช่น การส่งเสริมกิจกรรมไร่ร้าง ทำให้ครอบครัวบางครอบครัวเกิดความระส่ำระสาย เพราะผู้ชายเอาแต่เที่ยวงานไร่ร้าง จนละเลยการเป็นสามีที่ดี ปัญหาบางอย่างเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคม เช่น ปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคม เกิดจากชาวดั้งเริ่มวัดคุณค่ากันที่การมีเงิน ทำให้ละเลยพฤติกรรมเชิงประเพณีนิยมไป ปัญหาการเอารัดเอาเปรียบและคดโกง เกิดจากถือความก้าวหน้าทางวัตถุเป็นเครื่องวัดความเจริญ จนละเลยคุณค่าและความหมายด้านจิตใจ และปัญหาการเสพยาเสพติดของคนรุ่นใหม่ เกิดจากการรับค่านิยมจากตะวันตก จนละเลยค่านิยมดั้งเดิม ปัญหาบางอย่างเกิดจากนิสัยส่วนตัว เช่น ปัญหาการเล่นหวยเบอร์ เพราะมีนิสัยรักสนุก ชอบเสี่ยงโชค ปัญหาการแก่งแย่งที่ดินทำกิน เกิดจากมีนิสัยยึดติดกับพื้นที่ หรือมีนิสัยละโมภ ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน เกิดจากมีนิสัยเห็นแก่ตัว ปัญหาหนักเลงและโจรสู้ร้าย เกิดจากการสั่งสมค่านิยมมาจากอดีต ซึ่งมีพลวัตรชัดเจน โจรและนักเลงสมัยก่อนมีภาพลักษณ์ที่ดี เพราะคอยปกป้องชุมชนของตน ในขณะที่โจรและนักเลงสมัยที่แต่งเป็นพวก “โจรทั่วไป” หรือ “หัวไม้” ที่เป็นภัยต่อสังคม โดยผู้แต่งคาดหวังให้คนและสังคมร่วมใจกันแก้ปัญหาต่อไป ทำให้เห็นว่าวรรณกรรมคำสอนกลุ่มนี้ทำหน้าที่ทั้งเกล้าเกล้าสังคม แก้ปัญหาสังคม เป็นแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และน่าจะใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ เพราะเข้าถึงกลุ่มชนผ่านกระบวนการสวด

อนึ่ง บทบาททางสังคมและวัฒนธรรมอีกประการหนึ่งของวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” คือ บทบาทในการให้ความรู้ พบว่าเป็นบทบาทที่มีความเข้มข้นเป็นอย่างมาก บทบาทนี้เกิดจากการรับรู้ที่ชาวดั้งเห็นห่างจากวัดและพระพุทธศาสนา เนื่องจากการเข้ามาของระบบทุนนิยม ผู้แต่งจึงพยายามแต่งคำสอนที่ให้ความรู้เรื่องหลักธรรมในพระพุทธศาสนามากขึ้น นอกจากนี้การที่รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมพระพุทธศาสนา อันเกิดจากความเชื่อเรื่องกึ่งพุทธกาลว่าพระพุทธศาสนามีแต่จะเรืองรอง ผู้แต่งวรรณกรรมคำสอนกลุ่มนี้จึงทำตามนโยบายของรัฐบาลด้วยโดยมักปลูกฝังให้พุทธศาสนิกชนนำหลักธรรมที่จำเป็น เช่น นำ “หลักกสิกรรมปฏิบัติ” ไปใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อสร้างความสุขให้แก่ตนเองและการพัฒนาชุมชนของตนต่อไป

ผู้วิจัยค้นพบว่านอกจากวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” มีบทบาทด้านการสอนแล้ว ยังมีบทบาทด้านความบันเทิงด้วย เพราะเน้นให้นำไปอ่านหรือสวดเพื่อความบันเทิงได้ ซึ่งแตกต่างจากวรรณกรรมคำสอนภาคใต้สมัยโบราณที่เน้นบทบาทด้านการสอนเพียงอย่างเดียว เพราะฉะนั้นการสร้างสรรค์องค์ประกอบที่แปลกใหม่ขึ้น เช่น แต่งด้วยกลอนเพลงบอก กลอนหนังตะลุง หรือแต่งในรูปแบบที่เป็นเรื่องเล่ามีจุดมุ่งหมายเพื่อความบันเทิงด้วย

ปัจจัยที่ส่งเสริมหรือเกื้อหนุนให้วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” มีลักษณะเด่นและบทบาททางสังคมที่เข้มข้นมากกว่าวรรณกรรมคำสอนสมัยโบราณมีดังต่อไปนี้

๑) อิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตกและวัฒนธรรมทางหนังสือของเมืองหลวง ส่งผลกระทบต่อการสร้างงานที่เปลี่ยนไปจากเดิม เช่น จากที่เคยสร้างงานเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาที่พิมพ์เพื่อจำหน่ายอย่างชัดเจน จากที่เคยระบุเพียงชื่อหรือไม่ออกนามก็ได้ชื่อของผู้แต่งเพื่อประโยชน์ทางการค้า จากที่เคยบันทึกในหนังสือบุดักพิมพ์เป็นหนังสือเล่มเล็กเหมือนหนังสือวัดเกาะ หรือจากที่เคยถ่ายทอดแบบมุขปาฐะก็เริ่มมีการนำไปพิมพ์เป็นลายลักษณ์ (เช่น นายหนังตะลุงนำเนื้อหาในการแสดงไปพิมพ์จำหน่าย) เพราะรับรู้ถึงการมีเทคโนโลยีการพิมพ์ในท้องถิ่น นอกจากนี้ยังส่งผลต่อค่านิยมของชาวใต้ที่เปลี่ยนไปในทิศทางของทุนนิยมมากขึ้น เช่น ค่านิยมเรื่องการมีเงิน ค่านิยมเรื่องความทันสมัย สะดวกสบายและฟุ่มเฟือย หรือค่านิยมการแข่งขันเพื่อความสำเร็จของปัจเจกชน

๒) อิทธิพลจากนโยบายของรัฐบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นโยบายการสร้างชาติของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมการสร้างงานในวงกว้าง เช่น การสนับสนุนด้านการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในสมัยรัชกาลที่ ๖ เป็นต้นมา ส่งผลให้ชาวบ้านทั่วไปอ่านออกเขียนได้มากขึ้น จนสามารถสร้างงานที่เป็นตัวของตัวเองได้ หรือการที่รัฐบาลพยายามให้ประชาชนรู้สึกว่เมื่อถึงกึ่งพุทธกาลจะเป็นจุดเริ่มต้นของความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางโลกและทางธรรม น่าจะส่งผลกระทบต่อความคิดความเชื่อของชาวบ้าน เพราะนิยมสอดแทรกหลักธรรมกันอย่างกว้างขวาง

การสอดแทรกนโยบายของรัฐบาลซึ่งไม่เคยปรากฏมาก่อนนี้ อาจสะท้อนให้เห็นความคิดความอ่านของชาวใต้ด้วย ส่วนหนึ่งน่าจะเกิดจากการมีนิสัยเป็นนักเลงการเมืองจึงมักสอดแทรกเรื่องการเมือง ส่วนหนึ่งน่าจะเกิดจากการมีนิสัย “บ้ายอ บ้ายศและบ้านาย” คือ เมื่อเห็นสิ่งใหม่ ๆ เข้ามาก็พร้อมที่จะเลียนแบบหรือทำตาม รวมทั้งเห่อผู้มีอำนาจ และอีกส่วนหนึ่งก็น่าจะเกิดจากชาวใต้ไม่ได้คือคิงหรือหัวแข็งเหมือนคำกล่าวเสมอไป หากเห็นว่านโยบายของรัฐบาลมีประโยชน์ก็พร้อมที่จะสนับสนุน ผู้ที่สนับสนุนนโยบายของรัฐบาล เช่น นายทอง นวลศรี แดง ประพันธ์บัณฑิต และพระถาวร ราชไพฑูรย์ คนเหล่านี้ล้วนแต่เป็นคนในชุมชนที่ชาวบ้านยกย่อง ที่สำคัญคือ นโยบายของรัฐบาลอาจช่วยกระตุ้นจิตสำนึกที่จะพัฒนาชุมชนด้วย เช่น เห็นคนในท้องถิ่นตกเป็นเบี้ยล่างของชาวจีน ครั้นรัฐบาลมีนโยบายต่อต้านสินค้าของชาวจีนจึงสนับสนุนนโยบายดังกล่าวด้วย

๓) อิทธิพลจากบริบทในท้องถิ่นทั้งจากสภาพแวดล้อมในชุมชนและตัวบุคคล เมื่อพิจารณาจากสภาพแวดล้อมในชุมชนก็พบว่าสมัยนี้ชาวใต้เผชิญกับปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหาภัยแล้ง ปัญหาอุทกภัย ปัญหาโจรผู้ร้าย และปัญหานักเลงหัวไม้ ส่งผลให้มีการสอดแทรกเรื่องราวต่าง ๆ เหล่านี้ไว้จำนวนมาก หรืออยู่ในช่วงที่ประเพณีการเล่นกำลังเฟื่องฟู เช่น ประเพณีการแจกหนังสือ ประเพณีการสวดหนังสือ และประเพณีการแสดงมหรสพพื้นบ้าน ส่งผลให้เกิดการสร้างงานที่เอื้อต่อประเพณีดังกล่าว เช่น แต่งเป็นกลอนสี่ หรือกลอนสามห้า บ้างก็เรียกว่า “คำคอน” เพื่อให้เอื้อต่อการขับร้องเป็นทำนองหนังตะลุง หรือแต่งเป็นกลอนมากกว่ารูปแบบอื่น ๆ เพราะนำมาสวดได้ง่าย หากพิจารณาในส่วนที่เป็นบุคคลก็พบว่าคนที่ผู้แต่งนิยมสอดแทรกบริบททางสังคมและการเมืองเกิดจากมีนิสัยที่สนใจใคร่รู้เรื่องราวต่าง ๆ เมื่อสนใจแล้วก็สามารถถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สามารถถ่ายทอดได้อย่างรู้แจ้งเห็นจริง เพราะมีฐานะเป็น “คนใน”

วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” เป็นสื่อที่ใช้กล่อมเกลานิสัยชาวใต้ได้เป็นอย่างดี เพราะเน้นสอนผู้อ่านผู้ฟังโดยตรง และเน้นให้ผู้อ่านนำไปใช้ได้จริง แม้คำสอนที่เป็นหลักธรรมก็เน้นหลักธรรมระดับสังคม ไม่เน้นสอนเรื่องโลกหน้าเหมือนในอดีต คำสอนเหล่านี้ส่งผลดีต่อชาวบ้านในชุมชนด้วย ดังปรากฏว่ามีชาวบ้านบางคนก็นำคำสอนไปปฏิบัติต่อตนเองจนทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น นอกจากนี้ก็ทำให้ชุมชนได้รับการพัฒนาขึ้น ทำให้เห็นว่าคำสอนในยุคนี้แทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิตของชาวบ้านได้ง่าย เพราะชาวบ้านนิยม “ผลัดกันสวด ผลัดกันฟัง” นั่นเอง

การศึกษาวิเคราะห์ในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าชาวใต้ต้องการสร้างวรรณกรรมคำสอนที่เป็นฉบับท้องถิ่นของตนเอง เพื่อสร้างความภาคภูมิใจให้แก่คนในท้องถิ่นของตน เพราะแต่เดิมวรรณกรรมคำสอนภาคใต้มีเนื้อหาส่วนใหญ่ร่วมกับวรรณกรรมคำสอนภาคกลาง ยกที่จะสรุปได้ว่าเรื่องใดบ้างที่เป็นของท้องถิ่น และผู้แต่งเป็นกวีชาวใต้หรือไม่ นอกจากนี้กวีก็มักทำงานให้ราชสำนัก ส่งผลให้มีเนื้อหาที่ตอบสนองต่อราชสำนักโดยมาก ชาวใต้ส่วนหนึ่งจึงเริ่มผลิตวรรณกรรมที่เหมาะสมแก่ชุมชนภาคใต้ ส่งผลให้วรรณกรรมกลุ่มนี้มีกลิ่นอายของท้องถิ่นอย่างชัดเจน

อนึ่ง มุมมองเรื่องการเมืองที่พบในวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” เป็นเพียงความคิดของคนบางกลุ่ม (ส่วนใหญ่อยู่บริเวณจังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลา) และคิดในช่วงเวลาหนึ่ง (พ.ศ. ๒๔๙๐ - ๒๕๑๕) จะตัดสินว่าเป็นความคิดของคนภาคใต้ส่วนใหญ่ไม่ได้ แต่ก็ทำให้เห็นว่าผู้แต่งเริ่มมีความคิดที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้น

ผู้วิจัยพบว่าตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๕ เป็นต้นมา วรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ไม่ได้หายไปเสียทีเดียว เพราะยังคงมีการนำไปเผยแพร่ แม้จะมีไม่มากนักก็ตาม เช่น วินัย สุกใส นำวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ไปเผยแพร่ในเว็บไซต์กลุ่มทะเลสาบศึกษา มีการนำเรื่อง *สุราวิวาทนักปราชญ์วิจารณ์* ไปแจกในงานศพของนายสินवल มากนวล ณ เมรุวัดป่าพะยอม

จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๒๔ มีการนำเรื่อง *สุรายาเสพติด* ไปแจกในงานศพของนาง ซ้อย อักษรพันธ์ (ศิริแก้ว) ณ วัดควนสระบัว อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๐ นอกจากนี้ก็มีการนำเรื่อง *คำกลอนสอนใจ* ไปเผยแพร่ในหนังสือวิชาการเรื่อง *วรรณกรรมทักษิณ: วรรณกรรมคัศสร* เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๘ ซึ่งช่วยให้คำสอนดำรงอยู่ต่อไปได้

ผู้วิจัยหวังว่าการศึกษารุ่นนี้จะเป็นประโยชน์แก่การศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่น และเป็นตัวอย่างที่ดีแก่การศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นที่สัมพันธ์กับสังคมและการเมืองได้อย่างชัดเจน

๗.๓ ข้อเสนอแนะ

๗.๓.๑ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” มีอิทธิพลต่อสังคมภาคใต้เป็นอย่างมาก จึงควรอนุรักษ์ไว้ โดยการเผยแพร่ความรู้ของชาวบ้านให้คนรุ่นหลังรู้จักต่อไป ซึ่งอาจทำเป็นหนังสือเล่มเล็กเหมือนเดิม เพราะพกพาสะดวก โดยอาจอาศัยเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้าช่วย เช่น เพิ่มภาพประกอบให้สวยงามเพื่อให้คนรุ่นใหม่เข้าใจง่ายมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ก็อาจนำคำสอนไปเผยแพร่ในสื่ออินเทอร์เน็ต แทรกคำสอนในสื่อท้องถิ่น พิมพ์คำสอนแจกเป็นของชำร่วย หรือรื้อฟื้นประเพณีการสวดหนังสือ ซึ่งนอกจากช่วยให้ผู้อ่านรู้วิธีปฏิบัติตนแล้ว ยังเป็นการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป นิธิ เอียวศรีวงศ์ (๒๕๓๔: ๓ - ๖) กล่าวถึงการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมพื้นบ้านว่าเป็นสิ่งจำเป็น เพราะเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในกลุ่มชนหรือสังคมหนึ่ง ๆ การอนุรักษ์ทำได้โดยการรักษาดั้งฉบับให้คงอยู่ในสภาพเดิม แต่หากทำไม่ได้ก็อาจเก็บข้อมูลไว้เป็นหลักฐานในหอสมุดหรือสถาบันการศึกษาเพื่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาหรือรื้อฟื้นขึ้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในอนาคต เพราะข้อมูลเหล่านี้มีศักยภาพในการสื่อสารให้เกิดความเข้าใจร่วมกันได้ เพื่อคนรุ่นหลังจะได้รู้ความเป็นมาของสังคมและภูมิปัญญาของท้องถิ่นต่อไป

๗.๓.๒ น่าจะมีการศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” กับหนังสือวัดเกาะของภาคกลางที่แต่งในสมัยเดียวกัน เพื่อเปรียบเทียบความเหมือนคล้ายและความต่างว่ามีอยู่อย่างไร และสืบเนื่องมาจากสาเหตุใด ซึ่งอาจทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมคำสอนภาคกลางกับวรรณกรรมคำสอนท้องถิ่นอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

๗.๓.๓ น่าจะมีการสำรวจ รวบรวม และศึกษาวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” ที่แต่งบริเวณภาคใต้ฝั่งตะวันตกและภาคใต้บริเวณสามจังหวัดชายแดนใต้ด้วย เพื่อช่วยขยายขอบเขตความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ที่อยู่นอกเหนือจากที่ผู้วิจัยนำมาศึกษา จะได้รักษาภูมิปัญญาชาวบ้านไม่ให้สูญหายไป

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กตัญญู. หนังสือประวัติหนังป่านบอดคำกลอน. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

กรมการศาสนา. พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๑๔.

กรรมธิการ ต้นประเสริฐ ภูธร ภูมะชน และคณะ. รายงานการวิจัยสนองพระราชประสงค์เรื่อง

นครศรีธรรมราช: กรณีศึกษาการตั้งถิ่นฐานที่กรุงชิงและพุกควนเคร็ง และจีน:

ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ผู้คนและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: สภามหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, ๒๕๔๐.

กล่อม พอใจ. กายสังขารสติ. พัทลุง: โรงพิมพ์พัทลุง, ๒๕๕๘.

กลิ่น คงเหมือนเพชร. นิราศหว่างคลอง. ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ ๑ (๒๕๔๒):

๑๘๔๕ - ๑๘๕๑.

กลิ่น สรณรินทร์. หลายเรื่องหลายรส. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๘๑. (พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานอุปสมบทสามเณรจรัส เจริญมหาไทย์และนายผิน บุญทัศน์ พัทธสีมา วัดโคกสมาณคุณ ตำบลหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา วันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๘๑).

ก้องสกล กวินรวีกุล. การสร้างร่างกายพลเมืองไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๒๔๘๗. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชามานุษยวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๕.

กาญจนา แก้วเทพ. อธิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เจนเดอร์เพรส, ๒๕๖๒.

กิ่งแก้ว เพ็ชรราช. สวัสดิรักษาและสุภายิต วรรณกรรมท้องถิ่นจากตำบลทุ่งยั้ง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์. อุตรดิตถ์: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูอุตรดิตถ์, ๒๕๓๑.

กิตติ ต้นไทย. หนึ่งศตวรรษเศรษฐกิจของคนลุ่มทะเลสาบสงขลา. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๒.

กิริติ ณะไชย. บุษงาหอมร่วงฟ้าในป่าแก้ว “ฉันทลักษณ์” จากวรรณคดี ถึง “กวีนิพนธ์สมัยใหม่.” กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ตำราวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

เกวลิณ ภูมิภาค. ความเชื่อทางศาสนาและลัทธิที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสอนของชาวอีสาน.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๓.

- เกตุอ่อน ทองดี. **จุลลัมมวังคสูตรคำกลอน**. ม.ป.ท., ม.ป.พ., ๒๕๗๓. (พิมพ์แจกเป็นที่ระลึกในคราวที่
พระครูเลี่ยม ปทุมสุวรรณ โณ เจ้าคณะแขวง อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราชได้รับ
พระราชทานสัญญาบัตรสมณศักดิ์เป็นพระครูชลคุณาธาร วันที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๗๓).
- โกวิท วงศ์สุรวัฒน์. **การเมืองการปกครองไทย: หลายมิติ**. กรุงเทพฯ: ภาควิชารัฐศาสตร์และ
รัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๗.
- โกวิท วงศ์สุรวัฒน์. การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมด้านความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณีโดย
พิจารณาใน ๕ ยุคจากชาตินิยมสู่บริโภคนิยม. ใน **สรุปผลการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง
วัฒนธรรมเอเชียอาคเนย์ วันที่ ๒๖ - ๒๘ มิถุนายน ๒๕๖๕ ความคล้ายคลึงในวิถีชีวิต**, หน้า
๘๗ - ๘๙. กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรม และประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๕๐.
- คติธรรมคำกลอนและไหว้ลายลักษณ์พระพุทธรูป ๕ แห่ง**. ม.ป.ท., ม.ป.ป.
- คม ภริมาภรณ์. **โทษผิดกาเมค้ำันท์และคติสอนใจ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. สงขลา: โรงพิมพ์เอ็งเสียง
สามัคคี, ๒๕๗๙. (พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ พระครูเหมเจติยานุรักษ์ เจ้าคณะ
รอง จังหวัดนครศรีธรรมราช ณ วัดท่ามอญ วันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๗๙).
- คล้าย ศรีพจน์. **สุภาษิตพ้อบ้านสอนบุตรสอง**. นครศรีธรรมราช: โรงพิมพ์กระจ่างภายิต, ๒๕๐๓.
- คล้าย ศรีพจน์. **สุภาษิตแม่หม้ายใจเดียว**. ๒ เล่ม. นครศรีธรรมราช: โรงพิมพ์กระจ่างภายิต,
๒๕๐๒.
- คล้าย ศรีพจน์. **สุภาษิตสมรส**. นครศรีธรรมราช: โรงพิมพ์กระจ่างภายิต, ๒๕๙๘.
- คีน เฮ ซิน. **การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมคำสอนสตรีของไทยและเกาหลี**. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต, สาขาวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๕๓.
- แคล้ว ศรีพจน์. **ภาษิตสอนนักเรียน**. นครศรีธรรมราช: โรงพิมพ์กระจ่างภายิต, ๒๕๐๓.
- โคสนาการ, กรม. **ประมวลวัฒนธรรมแห่งชาติ**. พระนคร: กรมโคสนาการ, ๒๕๙๖.
- จ. ใจมนุษย์. **มนุษย์ ๔ วัย**. พัทลุง: โรงพิมพ์พัทลุง, ๒๕๙๙.
- จ. ผดุงเดช ศิษย์ท่าโพธิ์. **เตือนใจคำกลอน**. นครศรีธรรมราช: โรงพิมพ์ศิริสวัสดิ์, ๒๕๐๔. (พิมพ์
แจกในงานผูกพัทธสีมา วัดท่าแพ ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช วันที่
๑ - ๗ พฤษภาคม ๒๕๐๔).
- จ. ศรีอักษรกุล. **หนามรัก นวนิยายคำกลอนสอนสตรี นิราศเมืองนครศรีธรรมราช**. พระนคร: โรง
พิมพ์จุฑพรการพิมพ์, ๒๕๐๓. (พิมพ์แจกเมื่อบำเพ็ญบุญครบกำหนดถึงแก่กรรมศตมวาร
นางขจร ศรีอักษรกุล ๒๒ กันยายน ๒๕๐๓).
- จริน ศิริ. **แม่หม้ายปลาครัก**. ใน **สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ ๑๒ (๒๕๔๒): ๖๑๕ - ๖๑๗**.

จรูญรัตน์ รัตนากร. **โลกทัศน์ชาวอีสานจากวรรณกรรมคำสอน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาไทยคดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๓๓.

จันทร์ เชิดชู. **ประวัติการณ์เดือนไทย**. พัทลุง: โรงพิมพ์พัทลุง, ๒๕๕๗.

จารุวรรณ ชรรณมิตร. **รายงานการวิจัยตามโครงการปรัวรรตวรรณกรรมอีสานจากหนังสือผูก “ศึกษาอีสานจากวรรณกรรมคำสอน.”** มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๒๘.

จำเนียร คำหวาน. **แ่ววเสียงมหัศจรรย์** [เทพดลัป]. กรุงเทพฯ: ไอคิวดีมีเดีย, ๒๕๔๒.

จิต แสงจันทร์. **สัมภาษณ์**, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๖.

จิตต์ภิรมย์. **นิราศเร่ขายหรือเที่ยวชมงานรัฐธรรมนุญ**. สงขลา: โรงพิมพ์หาดใหญ่, ๒๕๕๒.

จินตนา ไบกาชฎี. **รูปลักษณ์หนังสือเรียนมัธยมศึกษา**. กรุงเทพฯ: ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๓๘.

จู จันทร์แก้ว. **คติธรรมคำกลอน**. ม.ป.ท., ม.ป.พ., ๒๕๘๘.

เจียม มณีรัตน์. **คำกลอนสอนน้อง**. นครศรีธรรมราช: โรงพิมพ์กระจ่ายภายิต, ๒๕๐๓.

ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. **แลได้สี่ทศวรรษ: ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมและ**

พัฒนาการทางการเมือง (ในช่วง พ.ศ. ๒๔๕๐ - ๒๕๓๖). กรุงเทพฯ: เอกสารประกอบการประชุมประจำปี สถาบันพัฒนาและวิจัยประเทศไทย, ๒๕๓๖.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพรพิไล เลิศวิชา. **วัฒนธรรมหมู่บ้านไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, ๒๕๔๑.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพูนศักดิ์ ฆานิกกรประดิษฐ์. **เศรษฐกิจหมู่บ้านภาคใต้ฝั่งตะวันออกในอดีต**. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์, ๒๕๔๐.

ฉันทส ทองช่วย. **ภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไอเดียสโตร์, ๒๕๓๖.

ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต. **ชีวประวัติและผลงานของสุนทรภู่**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต. **อัตลักษณ์ในกาพย์ฉบังของสุนทรภู่และที่มาของกาพย์ฉบังแบบสุนทรภู่**.

วารสารภาษาและวรรณคดีไทย ๒๐ (ธันวาคม ๒๕๔๖): ๑๒๖ - ๑๖๗.

ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต. **หนังสือประโลมโลกที่ขึ้นชื่อในสมัยรัชกาลที่ ๕**. **วารสารอักษรศาสตร์ ๓, ๒ (กรกฎาคม ๒๕๒๔): ๘๘ - ๑๐๕.**

ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต. **อ่านสุภาษิตพระร่วง ฉบับวิเคราะห์และถอดความ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

ชวน เพชรแก้ว. นิสัยและบุคลิกภาพของชาวดัตช์ที่มีผลต่อการพัฒนา. ใน **พื้นบ้านพื้นเมืองถิ่นไทย ทักษิณ**, หน้า ๑๐๑ - ๑๐๘. สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา, ๒๕๓๔.

ชวน เพชรแก้ว. **เพลงบอกและนักเล่นเพลงบอกรุ่นเก่าของเมืองนครศรีธรรมราช**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครพิมพ์, ๒๕๒๓.

ชวน เพชรแก้ว. พัฒนาการทางวัฒนธรรมของภาคใต้: การศึกษา ภาษา และวรรณกรรม. ใน **รายงานการสัมมนาทางวิชาการเรื่องพัฒนาการทางวัฒนธรรม: กรณีทักษิณ**, หน้า ๒๘๘ - ๓๐๐. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๔.

ชวน เพชรแก้ว. สภาพสังคมของนครศรีธรรมราชที่ปรากฏในหนังสือ. ใน **รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราชครั้งที่ ๔ ศิลปวัฒนธรรมนครศรีธรรมราชกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของนครศรีธรรมราช**, หน้า ๕๓ - ๑๒๗. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๓๑.

ชวน เพชรแก้ว. อัตลักษณ์และพลวัตวรรณกรรมทักษิณกลุ่มสุภายิตและคำสอน. ใน **วรรณกรรมทักษิณ วรรณกรรมปริทัศน์ ปริงเจทที่ ๒๗**, หน้า ๔๓๗ - ๔๔๘. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๔๗.

ชวน เพชรแก้ว. ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมภาคใต้ประเภทนิทานประโลมโลกกับสังคม. ใน **วารสารสหวิทยาลัยทักษิณ ๕, ๑** (พฤษภาคม - ตุลาคม ๒๕๓๓): ๒ - ๖

ชัย จันรอดภัย. **ชัยภายิต**. สงขลา: โรงพิมพ์สมบูรณ, ม.ป.ป.

ชัย จันรอดภัย. **นิราศพ้อหม้ายและคำกลอนสอนประชาชน**. สงขลา: โรงพิมพ์สมบูรณ, ๒๕๔๔.

ชัย เรื่องศิลป์. **ประวัติศาสตร์ไทย สมัย พ.ศ. ๒๓๕๒ - ๒๔๕๓ ด้านสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ: ศิลปบรรณาการ, ๒๕๔๕.

ชัยณรงค์ โคตะนนท์. **อุดมคติเกี่ยวกับผู้นำในวรรณกรรมอีสานประเภทวรรณกรรมคำสอน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๓๓.

ชัยวุฒิ พิชะกุล. **การปริวรรตวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทหนังสือบอก เรื่องพาลีสอนน้อง สวัสดิ์รักษา สุภายิตสอนหญิง สุภายิตพระร่วง ฉบับนางนิต ทวีเศษ อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง**. สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๗.

ชัยวุฒิ พิชะกุล. **พัฒนาการและบทบาทของพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๒.

ชัยวุฒิ พิชะกุล และชาญณรงค์ เทียงธรรม. **พัทลุง, จังหวัด**. ใน **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ ๑๑ (๒๕๔๒): ๔๓๕๘**.

ชาญ ไชยจันทร์. ประวัติสุราคำกลอน. ตีพิมพ์: ชูไทยแบบเรียน ทับเที่ยง, ๒๔๕๕.

ชาติ ศิลปกรรม. การปกครองมณฑลนครศรีธรรมราชภายใต้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ายุคล
 ทัฬหีพรกรมขุนลพบุรีราเมศวร์ (พ.ศ. ๒๔๕๓ - ๒๔๖๘). วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต,
 สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร,
 ๒๕๒๕.

ชิน อยู่ดี. ดินแดนภาคใต้สมัยก่อนประวัติศาสตร์. ใน **ประวัติศาสตร์และโบราณคดี
 นครศรีธรรมราช**, หน้า ๒ - ๓. นครศรีธรรมราช: วิทยาลัยนครศรีธรรมราช, ๒๕๒๑.

ชุมพล คชวงศ์. นครศรีธรรมราชสมัยรัตนโกสินทร์. ใน **ประวัติศาสตร์โบราณคดี
 นครศรีธรรมราช**, หน้า ๑๑๘ - ๑๒๖. กรุงเทพฯ: สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑ
 สถานแห่งชาติ กรมศิลปากร, ม.ป.ป.

ไชยา เฉลียวพงษ์. ความรู้เกี่ยวกับยาเสพติด. [ออนไลน์]. ๒๗ มีนาคม ๒๕๕๖. แหล่งที่มา
<http://www.oocities.org/palanamai/heroin.htm>

ฐะปะนีย์ นาครทรรพ และจงจิต นิมนานนรเทพ. ปัจจัยที่มีผลต่อพัฒนาการของวรรณคดีไทย. ใน
เอกสารการสอนชุดวิชาพัฒนาการวรรณคดีไทย, หน้า ๕๔๘ - ๕๕๕. พิมพ์ครั้งที่ ๘.
 นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๑.

ควงมน จิตรจำนงค์. คุณค่าและลักษณะเด่นของวรรณคดีไทย สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น. พิมพ์
 ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.

ดำเนิน บุญขัติเสรณี. ภูมิศาสตร์อำเภอปากพะยูน. ใน **พัทลุงรำลึก หนังสือรำลึกงานปีใหม่จังหวัด
 พัทลุง ๒๔๗๕**, หน้า ๑๕๐. พระนคร: ธรรมพิทยาคาร, ๒๔๗๘.

ดำเนิน บุญขัติเสรณี. **ยุทธภาษิตกับประสิทธิพร**. สงขลา: โรงพิมพ์สมบูรณโอสถ, ๒๔๘๑.
 (โอกินันทนการในงานฉลองและเปิดโรงเรียนประชาบาล ตำบลฝาละมี ๒ จรุงราษฎร์
 ดำเนิน พุทธศักราช ๒๔๘๑).

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. อธิบายตำนานเพลงยาวกลบท. ใน **เพลง
 ยาวกลบทและกลอักษร แต่งจากที่วัดพระเชตุพน ในรัชกาลที่ ๓**, หน้า (๑) - (๓๒).

พระนคร: โรงพิมพ์ไท, ๒๕๖๕. (สมเด็จพระมาตุจฉาฯ พระบรมราชเทวี โปรดฯ ให้พิมพ์
 ในงานเฉลิมพระชันษา ครบ ๖๐ ปีบริบูรณ์ เมื่อปีจอ พ.ศ. ๒๔๖๕).

เดชา ชากักดี. **วิเคราะห์หลักจริยธรรมในวรรณคดีเรื่องสุภาษิตพระร่วง**. วิทยานิพนธ์ปริญญา
 มหาบัณฑิต สาขาวิชาจริยศาสตร์ศึกษา คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
 มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒.

เดชาดิศร, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. โคลงโลกนิติ. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์เรือนปัญญา, ๒๕๔๕.

แดง กาวัจจนะ. สัมภาษณ์, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๖.

แดง ประพันธ์บัณฑิต. พลเรือนสอนบุตร. ม.ป.ท., ม.ป.ป. (เอกสารอัดสำเนา)

แดง ประพันธ์บัณฑิต. อีสอนศิษย์. ม.ป.ท., ม.ป.ป. (เอกสารอัดสำเนา)

แดง ประพันธ์บัณฑิต. มงคลประชากรราษฎร์. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

ตรีศิลป์ บุญจรรย์. นวนิยายกับสังคมไทย (๒๔๗๕ - ๒๕๐๐). พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: โครงการ

ตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

ตรีศิลป์ บุญจรรย์. วรรณกรรมประเภทกลอนสวดภาคกลาง : การศึกษาเชิงวิเคราะห์. กรุงเทพฯ:

โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

เตือนใจ สิ้นทะเลเกิด. วรรณคดีชาวบ้านจาก “วัดเกาะ.” กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๗.

ถนอมจิต มีชี้น. จอมพล ป. พิบูลสงครามกับงานฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ (พ.ศ. ๒๔๕๕ - ๒๕๐๐).

กรุงเทพฯ: คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑.

ถัด พรหมมานพ. ภูมิศาสตร์พัทลุง. ใน พัทลุงรำลึก หนังสือรำลึกงานปีใหม่จังหวัดพัทลุง ๒๔๗๕,

หน้า ๒๐๑ - ๒๐๒. พระนคร: ธรรมพิทยาคาร, ๒๔๗๘.

แถมสุข นุ่มนนท์. เมืองไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: สายธาร,

๒๕๔๔.

แถมสุข นุ่มนนท์. เมืองไทยยุคเชื้อผู้นำ. วารสารธรรมศาสตร์ ๖, ๑ (มิถุนายน ๒๕๑๕ - กันยายน

พ.ศ. ๒๕๑๕): ๑๒๐ - ๑๓๘.

ทรงศักดิ์ ปรารักษ์วัฒนากุล. วิเคราะห์วรรณกรรมล้านนาไทยเรื่องเจ้าวิฑูรสอนหลาน และ

พระลอสอนโลก. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๕.

ทรงศักดิ์ ปรารักษ์วัฒนากุล และหทัยวรรณ ไชยะกุล. การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมประเภทโคลง

คำสอนของล้านนา. เชียงใหม่: ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒.

ทอง นวลศรี. คำกลอนสอนใจ. พิมพ์ครั้งที่ ๑๓. สงขลา: โรงพิมพ์เมืองสงขลา, ๒๕๑๑.

ท้าม เจริญพงษ์. คติคำกลอนเตือนเพื่อน. พิมพ์ครั้งที่ ๔. สงขลา: โรงพิมพ์สงขลาพานิช, ๒๔๕๕

ท้าม เจริญพงษ์. คำกลอนสังขาร. พิมพ์ครั้งที่ ๔. นครศรีธรรมราช: โรงพิมพ์กระจ่างภายิต, ๒๕๐๓.

ท้ามและคล้อย. คำกลอนสอนใจคนจน. สงขลา: โรงพิมพ์สงขลาพานิช, ๒๔๕๖.

เทพ บุญยประสาท [ปริวรรต]. สุภาษิตร้อยแปด. พระนคร: โรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ สำเพ็ง, ๒๕๐๐.

เทพ บุญยประสาท [ปริวรรต]. **สุภาษิตสอนหญิง**. พระนคร: โรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ สำเพ็ง, ๒๕๐๐.

เทียบ โนนเขียว. **สัมภาษณ์**, ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓.

เทียมจันทร์ อ่ำแห้ว. **บทบาททางการเมืองและการปกครองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ.**

๒๔๗๕ - ๒๔๘๗. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิต

วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑.

ธวัช ปุณโณทก. **วรรณกรรมท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: พีระพัทธนา, ๒๕๒๕.

ธวัช ปุณโณทก. ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมพื้นบ้าน. ใน **สุกัญญาภัทรราชัย (บรรณาธิการ), วรรณคดีท้องถิ่นพินิจ**, หน้า ๕๓ - ๗๖. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

ธวัชชัย จิตระวัง. **แบบเรียนสังคมศึกษา “หน้าที่พลเมืองและจริยธรรม” ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษากับการกล่อมเกลாதงสังคม ระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๗๕ - ๒๕๒๑**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๓.

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. **ความคิดความรู้และอำนาจการเมืองในการปฏิวัติสยาม ๒๔๗๕**.

กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๓๓.

นันทา ขุนภักดี. **รายงานการวิจัยการวิเคราะห์ความเชื่อของชาวไทยในเรื่องสวัสดิรักษา**. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๕.

นันทิรา ขำภิบาล. **นโยบายเกี่ยวกับผู้หญิงไทยในสมัยสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ.**

๒๔๘๑ - ๒๔๘๗. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๐.

นิคม จินนุณ. **สัมภาษณ์**, ๑ เมษายน ๒๕๕๖.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ท่ามกลางกระแสของการเปลี่ยนแปลง. ใน **รายงานการสัมมนาทางวิชาการเรื่องพัฒนาการทางวัฒนธรรม: กรณีทักษิณ**, หน้า ๓ - ๖. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๔.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. **วัฒนธรรมกระฎุมพีกับวรรณกรรมต้นรัตนโกสินทร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๕.

นิยะดา เหล่าสุนทร. **โคลงโลกนิติ: การศึกษาที่มา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แม่คำฝาง, ๒๕๓๗.

นิยะดา เหล่าสุนทร. **รายงานการวิจัยเรื่องภูมิปัญญาของคนไทย: ศึกษาจากวรรณกรรมคำสอน**.

กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๔๐.

นิล ศรีพัทลุง. **นานาสุภาษิต**. พัทลุง: โรงพิมพ์พัทลุง, ๒๕๑๐

- บรรจบ ชุสกุลชาติ ป. ภูมิศาสตร์อำเภออุหาสวรรค์. ใน พัทลุงรำลึก หนังสือรำลึกงานปีใหม่
จังหวัดพัทลุง ๒๔๗๕, หน้า ๑๖๕. พระนคร: ธรรมพิทยาคาร, ๒๔๗๕.
- บัวพร มาลัยคำ. เปรียบเทียบวรรณกรรมคำสอนสตรีของไทยและลาว. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๔.
- บัวงาม ห่อแก้ว. ภายติจากวรรณกรรมลายลักษณ์: ภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้. วารสารปริชาต
๑๕: ๑ (เมษายน - กันยายน ๒๕๔๕): ๔๔ - ๔๕
- บุญเลิศ จันทระ. คำกลอนสอนใจ. ใน วรรณกรรมทักษิณ: วรรณกรรมคัดสรร เล่ม ๑๒, หน้า
๑๕๑ - ๑๗๕. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๗.
- บุญสนอง สมวงศ์. การประยุกต์และบูรณาการสุภาษิตจากวรรณกรรมคำสอนของไทยสำหรับ
บุคคล และสังคม. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุณวุฒิปบัณฑิต, สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑.
- ปก แก้วกาญจน์. การสร้างเส้นทางรถไฟสายใต้กับผลกระทบทางเศรษฐกิจและการเมืองตั้งแต่ พ.ศ.
๒๔๕๒ ถึงปัจจุบัน ศึกษากรณี อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา. กรุงเทพฯ: สถาบันทักษิณคดี
ศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๔.
- ประกาศสภาวัฒนธรรม. เรื่องวัฒนธรรมผ้าฝ้าย. ข่าวโคสนาการ ๗: ๒ (กุมภาพันธ์ ๒๔๗๗): ๑๔๐ -
๑๔๖.
- ประคอง กระแสชัย. วิเคราะห์วรรณกรรมคำสอนล้านนาไทย เรื่อง “ธรรมคาสอนโลก”. ลำปาง:
มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ๒๕๓๔
- ประคอง นิมมานเหมินท์. นิทานพื้นบ้าน. ใน ภาษาไทย ๘ (คติชนวิทยาสำหรับครู), หน้า ๑๐๗ -
๑๐๘. พิมพ์ครั้งที่ ๔. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๒.
- ประทีป ชุมพล. พินิจวรรณกรรมภาคใต้. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์น้ำฝน, ๒๕๔๖.
- ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. การศึกษาเล่าเรียนสมัยโบราณในนครศรีธรรมราช ว่าด้วยมูลเหตุปัจจัยและ
ประเพณี. ใน รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราชครั้งที่ ๔ ศิลปวัฒนธรรม
นครศรีธรรมราชกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของนครศรีธรรมราช, หน้า
๖๐ - ๖๗. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๓๑.
- ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. วิธีชีวิตชาวใต้ ประเพณีและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: ชมรมเด็ก, ๒๕๔๔.
- ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์ และดุณี บุญภิบาล. นครศรีธรรมราช, จังหวัด. ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทย
ภาคใต้ ๘ (๒๕๔๒): ๓๕๕ - ๓๖๑๔.

- ประพนธ์ เรืองณรงค์. ประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราชจากภาษา. ใน รายงานการสัมมนา
ประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช ครั้งที่ ๓ ประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราชจากภาษาและ
วรรณกรรม, หน้า ๑๕๑ - ๑๖๒. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๘.
- ประพนธ์ เรืองณรงค์. ลูกสอนหลาน คำสอนพิสดารในวรรณกรรมภาคใต้. วารสารคณะ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ๑๕, ๒ (มีนาคม - เมษายน
๒๕๕๒): ๑๗๖ - ๑๘๗.
- ประพนธ์ เรืองณรงค์. ราชชะเนนค้ำกายย์. วารสารรัฐสมิแล ๑๒, ๑ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๓๑):
๕๗, ๖๗, ๘๗ - ๘๘.
- ประไพพิศ วรวัฒน์ชัย. การปฏิรูปการปกครองหัวเมืองภาคใต้: การโอนอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง. ใน
ทักษิณฝั่งทะเลตะวันออก, หน้า ๕๗ - ๕๘. กรุงเทพฯ: กองวิชาประวัติศาสตร์ โรงเรียนนาย
ร้อยพระจุลจอมเกล้า, ๒๕๓๔.
- ประมวล มณีโรจน์. โจรพัทลุง - กรณีตำนานโจรแห่งตำบลคอนทราย: ความรุนแรงของลมฝนย่อม
เกี่ยวเนื่องกับเมฆหมอกแห่งฤดูกาล. วารสารทักษิณคดี ๔, ๑ (มิถุนายน - กันยายน,
๒๕๓๗): ๖๕.
- ประมวลสุนทรพจน์ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี พ.ศ. ๒๕๐๓. ม.ป.ท., ม.ป.ป.
(พิมพ์เป็นที่ระลึกในวันครบรอบปีที่สองแห่งการตั้งคณะรัฐมนตรี ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๔).
- ปราณี จันทร์สว่าง. สัมภาษณ์, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๖.
- ปราณี สุรสิทธิ์. คำสอนสตรีไทยจากวรรณกรรมช่วงก่อนได้รับอิทธิพลตะวันตก. วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร, ๒๕๒๗.
- ปริญญา นวลเปียน. อำนาจรัฐและการต่อต้านของชุมชนเทือกเขาบรรทัดในบริเวณลุ่มทะเลสาบ
สงขลา ในช่วงทศวรรษ ๒๔๖๐ - ๒๕๒๐. ใน เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาทาง
วิชาการ เรื่องหนึ่งทศวรรษการศึกษาประวัติศาสตร์ภาคใต้, หน้า ๑ - ๑๖. นครปฐม :
ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๐.
- ปรีชา เทพรัถย์. สร้างความดีหนีความชั่ว. พัทลุง: โรงพิมพ์ครูชาญ, ๒๕๐๕.
- ปรีชา สงวนศิลป์. ขวัญใจ. พัทลุง: โรงพิมพ์พัทลุง, ๒๕๑๑.
- ปรีชา สงวนศิลป์. บัลลังก์ทมิฬ [เทพตลับ]. กรุงเทพฯ: โรสวีดีโอ, ๒๕๔๕.
- ปวีณา วังมี. รัฐไทยกับการกล่อมเกลารวมเมืองผ่านแบบเรียนในช่วง พ.ศ. ๒๔๗๕ - ๒๔๘๗.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

ปัญญาลักษณ์ แก้วแฝก. ศึกษาการเปรียบเทียบวรรณกรรมคำสอนเรื่องสุภาษิตร้อยแปด จำนวน

ภาคใต้และย่านสอนหลานจำนวนภาคอีสาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, สาขาวิชาไทย
ศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐.

ปาฐกถาและคำบรรยายพลตรี หลวงวิจิตรวาทการ. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๔๖.

เปรมจิตต์ ชนะวงศ์. สวดคำ. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม ๑๖ (๒๕๔๒): ๗๘๒๐.

แปลก สองหิ้ง. สารรักระหว่างมิตร. พัทลุง: โรงพิมพ์พัทลุง, ๒๕๑๑.

เปลื้อง นาควานิช. วิจิตรวรรณาลัย. นครศรีธรรมราช: โรงพิมพ์รัตนโสภณ, ๒๕๑๕. (พิมพ์แจกใน
งานฉาปนกิจศพนายเป็น นาควานิช ณ เมรุวัดพระพรหม วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๑๕).

พจนานุกรมภาษาถิ่นใต้ พุทธศักราช ๒๕๕๐ ฉบับเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ในวโรกาสเจริญพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา. นครศรีธรรมราช: มหาวิทยาลัยราชภัฏ

นครศรีธรรมราช มูลนิธิพัฒนาภาคใต้ และสถาบันทักษิณคดีศึกษา, ๒๕๕๑.

พงศ์พันธุ์ ทินนิมิต. ชีวิตและผลงานวรรณกรรมหนังสือของหนังสือ ท่องหล่อ. วิทยานิพนธ์

ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สงขลา, ๒๕๓๔.

พรมและระบาย. นีราศพรมภาษิตระบาย. สงขลา: โรงพิมพ์สงขลาพานิช, ๒๔๙๖.

พรรณทิพา วายพุด. เปรียบเทียบบิทรุณยานุภาพกับสุภาษิตของสุนทรภู่และสุภาษิตพระร่วง.

สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร,
๒๕๑๘.

พรรณี บัวเล็ก. ลักษณะของนายทุนไทยในช่วงระหว่าง พ.ศ. ๒๔๕๗ - ๒๔๘๒. ใน สิริลักษณ์

สัมปชชิต และศิริพร ยอดกมลศาสตร์ (บรรณาธิการ), *คือความภูมิใจ*, หน้า ๕๘๕ - ๕๙๑.

กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์, ๒๕๔๕.

พระครูขาว โสภานุโณ. อาจารย์สอนศิษย์. พระนคร: โรงพิมพ์บรรณกิจ, ๒๔๘๖. (พิมพ์แจกใน

งานฉลองตราตั้งอุปัชฌาย์ และทำบุญอายุอาจารย์เมด เจ้าคณะหมวด วัดนิโครธาราม วันที่
๑๐ - ๑๒ พฤษภาคม ๒๔๘๖).

พระครูธรรมธร (กลั่น สรณรินทร์). นารีสมบัติ. พระนคร: โรงพิมพ์บางขุนพรหม, ๒๔๗๘. (นาง

ปิยะเชียน เต็มทองไชย พิมพ์แจกที่ระลึกในงานฉาปนกิจศพนายโหม เต็มทองไชย วันที่ ๗
มีนาคม ๒๔๗๘).

- พระครูวิสุทธิธรรมนิเทศก์ (สุภาพ ป. ๖). **วิสุทธิธรรมภาษิต**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อาศรมอักษร, ๒๕๐๒. (พิมพ์แจกในงานทอดกฐินสามัคคี และสงฆ์พระอุปัชฌายะหวาน สิริสุวณฺโณ และพระครูวิมลนวการ วัดโคกนาราราม ตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๐๒).
- พระครูสมุห์จำแลง ธรรมลีโล (สุทธิชนม์). **สุภาษิตเตือนใจอนุชนรุ่นหลัง**. สตูล: โรงพิมพ์เมืองสตูล, ๒๕๓๒.
- พระคณี ภิภูบุญญาบุญ. **กตัญญูค่ากลอน**. สงขลา: โรงพิมพ์สมบุรณ์ - โอสถ, ๒๕๐๓. (พิมพ์แจกในงานเอาอัฐินายแดง นางพุ่ม เข้าบรรจอนุสาวรีย์ วันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๐๓).
- พระถาวร ราชไพฑูรย์. **ศิลปคำกลอนสอนใจ**. ม.ป.ท., ม.ป.พ., ๒๕๐๐.
- พระเทพปัญญามุนี (อนุภาสเถร). **สามัคคีคำกลอน**. พระนคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๕. (พิมพ์แจกในงานทอดผ้าป่าสามัคคี ณ วัดเพ็ญญาติ ตำบลกะเปียด อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราช วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๕).
- พระเทพปัญญามุนี (อนุภาสเถร) และพระราชวรารักษ์. **อนุภาโสวาทคำกลอนและเพลงบอกเรื่อง อบายมุข**. ชนบุรี: โรงพิมพ์ดำรงธรรม ชนบุรี, ๒๕๐๕. (พิมพ์แจกในงานผูกพัทธสีมา วัดเพ็ญมิตร อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราช วันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๕๐๕).
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **ธรรมนุญชีวิต**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๒๑.
- พระนิติธารณ์พิเศษ. **ศีลธรรมกับกฎหมาย**. ใน **พัทธลุงรำลึก หนังสือรำลึกงานปีใหม่จังหวัดพัทลุง ๒๔๗๕**, หน้า ๕๕ - ๑๐๕. พระนคร: ธรรมพิทยาคาร, ๒๔๗๕.
- พระประสิทธิ์สุตคุณ. **หลักธรรมสำหรับชาวบ้าน**. กรมการศาสนา: กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๖.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) และพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). **คู่มือมนุษย์: ธรรมนุญชีวิต**. กรุงเทพฯ: วิชนันต์, ๒๕๔๗.
- พระภู โขติปาโล. **กรรมกิเลสคำกลอน**. นครศรีธรรมราช: โรงพิมพ์มิตรบำรุง, ๒๔๗๖. (พิมพ์แจกในงานฉลองพระพุทธรูป วัดบางทองคำ จังหวัดนครศรีธรรมราช ๑๕ กรกฎาคม ๒๔๗๖).
- พระมหาจิตรการก์ ห้วนนา. **การวิเคราะห์ปุ่เถาสอนหลาน ฉบับล้านนา**. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาและวรรณกรรมล้านนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗.
- พระมหานิตย์ วรณฺโณ. **ความก้าวหน้าแห่งชีวิต**. พระนคร: โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์ (สงฆ์อ่าว) เชียงสะพานเสาชิงช้า, ๒๔๗๕. (พิมพ์แจกเป็นที่ระลึกในการไปเยี่ยมบ้านที่จังหวัด นครศรีธรรมราช วันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๔๗๕).

พระมหาเถร วุฑฒินุญาโณ. โลกวิวัฒนาการ. พระนคร: โรงพิมพ์กิมหลีหงวน, ๒๔๘๐. (พระอธิการ
กล้า เขมจาโร พิมพ์แจกในงานฉลองวิหารวัดหัวค่าย ตำบลทรายขาว อำเภอ หัวไทร
จังหวัดนครศรีธรรมราช วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๔๘๐).

พระราชวิสุทธิโมลี (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. ๘). หลักธรรมสำหรับการพัฒนาสังคม. กรมการศาสนา:
กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๕.

พระวัดตป้าโมซซ์ (ชุ่ม สารสุวรรณ โณ). กุมารวัตต์ และสมณัตถุญา (สอนเด็ก และโอวาทักเตือน
ภิกษุ สามเณร). นครศรีธรรมราช: โรงพิมพ์มิตรบำรุง, ๒๔๗๘. (พระเลิศพร้อมด้วย
คณะศิษยานุศิษย์พิมพ์ถวายพระครูชุ่มในครั้งได้รับพระราชทานสัญญาบัตรสมณศักดิ์เป็น
พระวัดตป้าโมซซ์ กุมภาพันธุ์ ๒๔๗๘).

พระโศภิตอวาสวัตต์ (ฮั่ว โสภิต). โศภิตสุภาษิต. พระนคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย,
๒๔๕๓. (คณะศิษย์และท่านผู้เมตตาพิมพ์ถวายพระครูเมื่อได้รับพระราชทานเลื่อนสมณ
ศักดิ์เป็นที่พระภิกษุธรรมธาดา ๕ มีนาคม ๒๔๕๓).

พระอนุศาสนาจารย์ (จิตต์ รตนโชต). เทศนาสมุปทา. ม.ป.ท., ม.ป.พ., ๒๔๗๒. (พิมพ์เพื่อเป็น
ธรรมบรรณาการ วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๔๗๒).

พลอย อักษรพันธ์. สุรายาเสพติด. พัทลุง: โรงพิมพ์พัทลุง, ม.ป.ป.

พลาดิษฐ์ สิทธิชัยกิจ. การพิมพ์และหนังสือสยาม. ใน หนังสือหายาก, หน้า ๒๓ - ๓๐. นนทบุรี:
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช, ๒๕๔๑.

พ่วง บุษรารัตน์. คำดัก ฉบับนายอนุกุล ล้อมเขตต์. ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ ๘
(๒๕๔๒): ๑๐๔๓ - ๑๐๔๕.

พ่วง บุษรารัตน์. บทไหว้ครู: ในวรรณกรรมท้องถิ่น. ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ ๘
(๒๕๔๒): ๓๕๓๘ - ๓๕๔๐.

พ่วง บุษรารัตน์. หนังสือสูง. กรุงเทพฯ: มูลนิธิธนาคารกรุงเทพ, ๒๕๔๒.

พวงทิพย์ เกียรติสกุล. กองทัพญี่ปุ่นกับทางรถไฟสายใต้สมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา ระหว่าง
พ.ศ. ๒๔๘๔ - ๒๔๘๘. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะ
อักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พวงทิพย์ เกียรติสกุล. เส้นทางรถไฟสมัยสงครามเอเชียบูรพา: ภาพสะท้อนชีวิตราษฎรไทย. ใน
เอกสารประกอบการสัมมนา ไทยกับเอเชีย สายใยอดีตถึงปัจจุบัน สานสัมพันธ์ต่ออนาคต,
หน้า ๕๔ - ๕๕. (เอกสารประกอบการสัมมนาของศูนย์ประวัติศาสตร์สัมพันธ์ไทยกับ
ประเทศในเอเชีย ภาควิชาประวัติศาสตร์ ฝ่ายวิจัย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย วันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๕๔๘).

- พจน์ อัยราวงษ์. **จริยศึกษาของสตรีไทยในสุภามิตสอนหญิงค้ำกลอน**. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑.
- พิชัย จิวะอุดมทรัพย์. **ภาษีสรรพสามิตกับกิจการสุรา**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชา
เศรษฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๘.
- พิเชฐ แสงทอง. **ศึกษาลักษณะเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนชาวนาบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลาใน
วรรณกรรมนิราศ**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชาไทยศึกษา คณะ
มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๕.
- พิเชฐ แสงทอง. ผู้รจนา/ นักประพันธ์/ กวีทักษิณ. ใน **วรรณกรรมทักษิณ วรรณกรรมปริทัศน์
ปริเฉทที่ ๒๗**, หน้า ๒๖๐ - ๒๘๔. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.),
๒๕๔๗.
- พิทยา บุขรรัตน์. **นาฏกรรมแห่งลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา: การเปลี่ยนแปลงและความสัมพันธ์กับ
สังคมและวัฒนธรรมของหนังตะลุงและโนรา**. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิช
ซิ่ง, ๒๕๕๓.
- พิทยา บุขรรัตน์. **วรรณกรรมเพื่อการแสดงหนังตะลุง**. ใน **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ ๑๔
(๒๕๔๒): ๗๐๗๗ - ๗๐๗๙**.
- พิพัฒน์ พุทธราชาติ. **รัฐกับศาสนา: บทความว่าด้วยอาณาจักร ศาสนจักร และเสรีภาพ**. กรุงเทพฯ:
สยาม, ๒๕๔๕.
- พิมพ์พรรณ ไพบูลย์หวังเจริญ. **วรรณกรรมสุภามิตสำหรับสอนผู้หญิง**. **วารสารศิลปากร ๔๒, ๑
(มกราคม - กุมภาพันธ์ ๒๕๔๒): ๑๑๓ - ๑๒๑**.
- พิริยา อ่วมเจริญ. **การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมล้านนาเรื่องคดีโลกคดีธรรม**. วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชาจารึกภาษาไทย คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร,
๒๕๕๒.
- พิศาล ชูเมือง. **สัมภาษณ์**, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๖.
- พิศมัย นันทแสง. **ระบบเทศบาลกับผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจมณฑลนครศรีธรรมราช พ.ศ.
๒๔๓๕ - ๒๔๗๖**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชีย
ตะวันออกเฉียงใต้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๖.
- ภิญโญ จิตต์ธรรม. **ภษิตชาวบ้าน**. สงขลา: วิทยาลัยครูสงขลา, ๒๕๑๗.
- ภูมิจิต เรืองเดช. **การวิเคราะห์วรรณกรรมคำสอนของไทย กัมพูชา และลาว**. วิทยานิพนธ์ปริญญา
ดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาพุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค (กลุ่มอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง)
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๕๑.

มนตรีบริรักษ์, ชุน. มงคลสูตรวิภาคบรรยาย. สงขลา: โรงพิมพ์สงขลาพานิช, ๒๔๘๓. (พิมพ์แจก
ในงานฉาบงานพิธีศพพระมหาเถร รตินัย ณ วัดแหลม จังหวัดสงขลา พ.ศ.๒๔๘๓).

มนตรีบริรักษ์, ชุน. เศรษฐศาสตร์. ม.ป.ท., ม.ป.พ., ๒๔๘๐.

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง. ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ ๑ เล่ม ๒. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๒๕.

มัชฌิมา สุขคง. การเปรียบเทียบวรรณกรรมคำสอนชายของไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต,
สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๘.

มานะ ชุนวิช่วย. ชุมโจรแห่งลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา พ.ศ. ๒๔๓๗ - ๒๔๖๕. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คณะอักษรศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๖.

มาลี แก้วละเอียด. การศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้เรื่องปริศนาสอนน้อง. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา,
๒๕๓๑.

ขงยุทธ ชูแว่น, บรรณาธิการ. คาบสมุทรไทยในราชอาณาจักรสยาม: ตัวตนของประวัติศาสตร์
ภาคใต้ สมัยอยุธยาถึงต้นรัตนโกสินทร์. ใน ประวัติศาสตร์ตัวตนของภาคใต้สมัยอยุธยา
ถึงต้นรัตนโกสินทร์ คาบสมุทรไทยในราชอาณาจักรสยาม, หน้า ๑๕ - ๖๑. ปทุมธานี:
สำนักพิมพ์นาค, ๒๕๕๐.

ขงยุทธ ชูแว่น, บรรณาธิการ. พัทลุง: จากเมืองปลายแดนของอยุธยาเข้าสู่เมืองในอาณาจักรสมัยใน
สมัยต้นรัตนโกสินทร์. ใน ประวัติศาสตร์ตัวตนของภาคใต้สมัยอยุธยาถึงต้น
รัตนโกสินทร์ คาบสมุทรไทยในราชอาณาจักรสยาม, หน้า ๑๐๗ - ๑๔๖. ปทุมธานี:
สำนักพิมพ์นาค, ๒๕๕๐.

ขงยุทธ ชูแว่น, บรรณาธิการ. ลักษณะทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนชาวนาบริเวณรอบ
ทะเลสาบสงขลาสมัยอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์. ใน โลกของกลุ่มทะเลสาบบริเวณรอบ
ทะเลสาบสงขลา ในสมัยอยุธยาถึงต้นรัตนโกสินทร์, หน้า ๘๗ - ๘๘. ปทุมธานี:
สำนักพิมพ์นาค, ๒๕๔๑.

ยศ สันตสมบัติ. แม่หญิงสี่ชายตัว: ชุมชน และการค้าประเวณีในสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒.
กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๓๕.

ยุธิยเสีธร. เกล็ดจากอดีต. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เฟื่องอักษร, ๒๕๑๓.

ยินดี พงศ์เกื้อ. สัมภาษณ์, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๖.

- รังสิมา โขมิตังกูร. แนวความคิดเรื่องหน้าที่พลเมืองในแบบเรียนประถมศึกษา. วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
๒๕๓๕.
- รัตน์ หนูยิ้มชัย. สัมภาษณ์, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๖.
- รัตนชัย เตละกุล. แม่. พัทลุง: โรงพิมพ์อุบล, ๒๕๕๗.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๒.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมท้องถิ่นไทย ภาคใต้ เรื่องสุภาษิตร้อยแปด.
กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๒.
- ราชบัณฑิตยสถาน. วรรณคดีโลกนิทาน. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์, ๒๕๓๓. (พิมพ์เป็นบรรณาการ เนื่อง
ในงานพระราชทานเพลิงศพ นางพรเพ็ญ หงส์คารมภ์ เป็นกรณีพิเศษ ณ เมรุวัดสระเกษ
ราชวรรมมหาวิหาร ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๓).
- ราพิง สีลาแสง. การศึกษาวรรณคดีคำสอนประเภทร้อยกรองช่วงก่อนได้รับอิทธิพลจาก
วรรณกรรมตะวันตกในเชิงจริยธรรม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์, สาขาวิชา
ภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๓๐.
- เรณู เย็นใจ. โคลงโลกนิติ : วิเคราะห์ในแง่จริยธรรม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์, สาขาวิชา
จารึกภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๓๕.
- ลินดา วิชาดากุล. เปรียบเทียบวรรณกรรมเรื่อง ประชุมโคลงโลกนิติกับวรรณกรรมเรื่อง
พระลอสอนโลก. สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์, สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๑๕.
- วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา. นวโกวาท (หลักสูตรนักธรรมชั้นตรี). พิมพ์
ครั้งที่ ๘๑. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- วรพล พรหมกบุตร. ทุณนิยมกับการเปลี่ยนแปลงสังคม - วัฒนธรรม. ใน สรุปผลการสัมมนาทาง
วิชาการเรื่องวัฒนธรรมเอเชียอาคเนย์ วันที่ ๒๖ - ๒๘ มิถุนายน ๒๕๓๕ ความคล้ายคลึงใน
วิถีชีวิต, หน้า ๕๗ - ๑๒๓. กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร,
๒๕๔๐.
- วรรณ คกะสุวรรณ คำป่า. ดอกสร้อยกลีกรม. ใน พัทลุงรำลึก หนังสือรำลึกงานปีใหม่จังหวัด
พัทลุง ๒๕๓๕, หน้า ๔๔ - ๕๑. พระนคร: ธรรมพิทยาการ, ๒๕๓๕.
- วสิน อินทสระ. พุทธจริยศาสตร์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๕.

- วัชรารักษ์ กิตตยานุกิตติ์. การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมคำสอนเรื่องวรรณโสดร ฉบับจังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์, สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๗.
- วัฒนธรรม, กระทรวง. ที่ระลึกในงานเปิดตึกที่ทำการกระทรวงวัฒนธรรม และสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ ๒๕๕๗. พระนคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๕๗.
- วิจารณ์จรรยา, ชุน. ลิขิตปฏิบัติ. พัทลุง: โรงพิมพ์ครูชาญ, ๒๕๐๘. (พิมพ์เป็นธรรมบรรณาการ ๘๗๐ ฉบับ ๑๐ เท่าของอายุผู้แต่ง ในวันที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๐๘)
- จิตรวาทการ, หลวง. การเมืองการปกครองของกรุงสยาม. พระนคร: ม.ป.พ., ๒๔๗๕.
- จิตรวาทการ, หลวง. โศกนาฏของชาติ. พระนคร: กรุงเทพวัฒนธรรม, ๒๕๑๑.
- จิตรวาทการ, หลวง. วิชาการครองรักครองเรือน. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๔๑.
- วิชาการ, กรม. ประชุมสุภาษิตพระร่วง. กรุงเทพฯ: สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๒.
- วิชาการ, กรม. ภาษิตและคำสอนภาคกลาง เล่ม ๑. กรุงเทพฯ: สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๕.
- วิทย์ วิศเวทย์. ปรัชญาการศึกษาไทย ๒๔๑๑ - ๒๔๗๕. กรุงเทพฯ: ฟันนี้พับบลิชชิง, ๒๕๒๖.
- วิทย์ ศิวะศรียานนท์. วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมชาติ, ๒๕๔๑.
- วินัย สุกใส. วิเคราะห์ภาพสะท้อนเศรษฐกิจสังคมชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทร้อยกรองในยุคการพิมพ์ (พ.ศ. ๒๔๗๒ - ๒๕๐๓). วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์, สาขาวิชาภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๗.
- วินัย สุกใส. เรื่องเล่าลายลักษณ์: วรรณกรรมลายลักษณ์ยุคการพิมพ์ [ออนไลน์]. ๑๕ ตุลาคม ๒๕๕๓. แหล่งที่มา <https://www.tamot.ac.th/nora/?p=56>
- วิมล คำศรี. โคลงสุภาษิต. นครศรีธรรมราช: ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช และมูลนิธิโตโยต้าแห่งประเทศไทย, ๒๕๒๗.
- วิมล คำศรี. วรรณกรรมท้องถิ่นศึกษา. นครศรีธรรมราช: ภาควิชาภาษาไทย วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช, ๒๕๒๕.
- วิมล คำศรี. หนังสือลูกชั้นครูเมืองนครศรีธรรมราช. นครศรีธรรมราช: โรงพิมพ์ไทม์พรีนติ้ง, ๒๕๔๕.

วิษณุ พัฒนวิบูลย์. การศึกษาเปรียบเทียบวรรณคดีคำสอนเรื่องโคลงโลกนิติ และโคลงสุภาษิต พระ
ราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต,
สาขาวิชาไทยศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๑.

วีระ แสงเพชร. ภูมิปัญญาการปราบปรามของ พล. ต. ต. ขุนพันธุรักรักราชเดช. กรุงเทพฯ:
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๔๔.

ศรีนวล. สุภาษิตศรีนวล. ม.ป.ท., ม.ป.ป. (เอกสารอัดสำเนา)

ศรีศักร วัลลิโภดม. ชุมชนโบราณในภาคใต้. ใน รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์

นครศรีธรรมราช, หน้า ๑๑๕ - ๑๒๐. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์, ๒๕๒๑.

ศรีศักร วัลลิโภดม. แผนที่แสดงภูมิศาสตร์และที่ตั้งชุมชนโบราณในภาคใต้ของประเทศไทย.

คู่อารยธรรมแหลมทองคาบสมุทรไทย, หน้า ๑๖. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๖.

ศรีศักร วัลลิโภดม. จากท่าชนะถึงสงขลา. ใน คู่อารยธรรมแหลมทองคาบสมุทรไทย, หน้า ๕๕ -
๑๒๒. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๖.

ศรีศักร วัลลิโภดม. เมืองพัทลุง. ใน คู่อารยธรรมแหลมทองคาบสมุทรไทย, หน้า ๒๑๗ - ๒๔๒.
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๖.

ศรีศักร วัลลิโภดม. แผนที่ทะเลสาบสงขลาและบริเวณโดยรอบ. ใน คู่อารยธรรมแหลมทอง
คาบสมุทรไทย, หน้า ๒๔๘. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๖.

ศิริพร จิตะฐาน. การศึกษาวรรณคดีท้องถิ่นกับสังคม. ใน สุกัญญา ภัทรราชย์ (บรรณาธิการ),
วรรณคดีท้องถิ่นพินิจ, หน้า ๑๐ - ๒๕. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๓๘.

ศิริพร คชตั้ง. เปรียบเทียบวรรณกรรมคำสอนเรื่องกาพย์สุคนธ์สอนหลานสำนวนภาคใต้กับกาพย์ปู้
สอนหลานสำนวนภาคอีสาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาไทยศึกษา คณะ
มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๔.

ศิริมา เจนจิตมั่น. การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมคำสอนประเภทกลอนเพลงยาวในรัชกาล
พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

สุขเกษมส โมทัย, หลวง. สุภาษิต. สงขลา: โรงพิมพ์ห้องภาพ จิงจิง, ๒๕๑๐. (พิมพ์แจกในงาน
ฌาปนกิจศพ นางเยี่ยม (เข่งเอี่ยม) กปิลกาญจน์ ณ ฌาปนสถานเทศบาลเมืองสงขลา ๑๔
ธันวาคม ๒๕๑๐.

- ศูนย์วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช. คำสรรเสริญพระคุณครู. สมุดไทยขาว
อักษรไทยเส้นหมึก เลขทะเบียนเดิม ๐๐๘๔๑ เลขทะเบียนใหม่ ๐๒๕๔ / ๘๕๕.๕๑๑๕.
(ต้นฉบับเป็นของนายพรหมแก้ว บุญมี ตำบลแม่น้ำ อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี)
- ศูนย์วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช. ปกัรโนวาทและอวาศโวหาร. สมุดไทยขาว
อักษรไทยเส้นหมึก เลขทะเบียน ๐๐๔๕ ว.ท.๐๐๗๑๓.
- ศูนย์วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช. โลกนิติสุภามิต. สมุดไทยขาว อักษรไทย
เส้นหมึก เลขทะเบียนเดิม ๓๕๘. ๕ เลขทะเบียนใหม่ ๑๐๔๓
- ศูนย์วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช. สุภามิตมุงคังทัฬมะนีอ. สมุดไทยขาว
อักษรไทยเส้นหมึก ไม่ระบุเลขทะเบียน. (ต้นฉบับได้มาจากนางส้มโอ หอมกอบ บ้านเลขที่
๕๗ ตำบลนาขนาด อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช)
- ศูนย์วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช. สุภามิตสอนกุลบุตร ปฐม ก กา. สมุดไทย
ขาว อักษรไทยเส้นหมึก เลขทะเบียนเดิม ๐๐๕๘๕/๐๐๒๕ เลขทะเบียนใหม่ ๓๕๘.๕
(ต้นฉบับเป็นของนายปลอด สุทธิธรรม อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช)
- ศูนย์วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช. สุภามิตสอนหญิง. สมุดไทยขาว อักษรไทย
เส้นหมึก เลขทะเบียน ๐๐๑๐๔๕.
- ศูนย์วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช. อัญญาพานร. สมุดไทยขาว อักษรไทยเส้น
หมึก ไม่ระบุเลขทะเบียน. (ต้นฉบับเป็นของพระครูพิจิตร ธรรมโกศล วัดหัวอัฐ จังหวัด
นครศรีธรรมราช)
- สงบ ส่องเมือง. ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจพัทลุงพุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๔. ใน รายงานการสัมมนา
ประวัติศาสตร์และโบราณคดีพัทลุง ๒๒ - ๒๔ สิงหาคม ๒๕๒๘, หน้า ๑๕๗ - ๑๖๗.
พัทลุง: โรงพิมพ์พัทลุง, ๒๕๓๑.
- สงบ ส่องเมือง. สูตรนารายณ์. วารสารทักษิณคดี ๔, ๑ (มิถุนายน - กันยายน, ๒๕๓๗): ๓๐ - ๓๕.
- สงบ ส่องเมือง. ประวัติศาสตร์ภาคใต้. ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ ๕ (๒๕๔๒): ๔๓๔๐.
- สงบ ส่องเมือง และชาญณรงค์ เทียงธรรม. สงขลา, จังหวัด. ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้
๑๕ (๒๕๔๒): ๔๕๗๒ - ๔๕๘๘.
- สงวน เล็กสกุล. คำสอนวิชาหน้าที่พลเมืองตามหลักสูตรประโยคเตรียมอุดมศึกษา (ทั้งหลักสูตร
ชั่วคราวและปรับปรุงใหม่). พระนคร: โรงพิมพ์รัฐภักดี, ๒๔๕๑.
- สถาบันทักษิณคดีศึกษา. คดีโลกคดีธรรม. สมุดไทยขาว อักษรไทยเส้นหมึก เลขทะเบียนเดิม
๑๔๐.๐๐๕ เลขทะเบียนใหม่ ๓๓๒๖๐๐๑๔

- สถาบันทักษิณคดีศึกษา. คำสอนเรื่องบาปบุญคุณโทษ. สมุดไทยขาว อักษรไทยเส้นหมึก เลขทะเบียนเดิม ๑๔๐.๐๐๑ เลขทะเบียนใหม่ ๓๓๒๖๐๐๖๑
- สถาบันทักษิณคดีศึกษา. ธรรมะสอนใจชายหญิง. สมุดไทยขาว อักษรไทยเส้นหมึก เลขทะเบียนเดิม อ. ๑๔๐.๐๑๑ เลขทะเบียนใหม่ ๓๓๒๖๐๐๒๐
- สถาบันทักษิณคดีศึกษา. พระสังกัจจายน์สอนศิษย์. สมุดไทยขาว อักษรไทยเส้นหมึก เลขทะเบียน อ.๑๕๐.๐๕๗ (ต้นฉบับเป็นของวัดท่าแค จังหวัดพัทลุง)
- สถาบันทักษิณคดีศึกษา. ลักษณะภรรยาเจ็ดสถาน. สมุดไทยขาว อักษรไทยเส้นหมึก เลขทะเบียนเดิม อ. ๑๔๐.๐๐๖ เลขทะเบียนใหม่ ๓๓๒๖๐๐๑๕
- สถาบันราชภัฏกลุ่มภาคใต้. **วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้: สถานภาพการศึกษาและแหล่งสืบค้น.**
 นครศรีธรรมราช: สำนักศิลปะและวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช, ๒๕๕๐.
 สถาพร ศรีสังข์. ภาพปรากฏ ๒ กรณี: การแตกสลายและการพึ่งตัวเองไม่ได้ของชีวิตชุมชนภาคใต้
 จากผลการพัฒนาเศรษฐกิจ - สังคม. ใน พรศักดิ์ พรหมแก้ว (บรรณาธิการ), **พื้นบ้าน
 พื้นเมืองถิ่นไทยทักษิณ**, หน้า ๑๒๑ - ๑๓๔. สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา, ๒๕๓๔.
 สนานจิตร สุคนธ์ทรัพย์. วิเคราะห์นโยบายการศึกษาาระดับชั้นประถมศึกษาหลังการเปลี่ยนแปลง
 การปกครอง. **วารสารครูศาสตร์ ๑๑** (ตุลาคม - ธันวาคม, ๒๕๓๕): ๔๖ - ๕๗.
 สนิท บุญฤทธิ์. (เรียบเรียง). ภาษิตถุสอนหลานคำกาพย์. ใน **วรรณกรรมทักษิณ: วรรณกรรม
 คัดสรร เล่ม ๑๒**, หน้า ๒๕๕ - ๒๕๑. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง,
 ๒๕๕๘.
- เสน่ห์ ทันอินทรอาจ. การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องท้าวคำสอน. วิทยานิพนธ์ปริญญา
 มหาคณิศ, แขนงวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๒.
 สมภาร พรหมทา. **พุทธปรัชญา: มนุษย์ สังคม และปัญหาจริยธรรม**. กรุงเทพฯ: ศยาม, ๒๕๔๘.
 สมศักดิ์ นิลนพคุณ. **ปัญหาเศรษฐกิจของไทยหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ และการแก้ไขของรัฐบาล
 ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๘ - ๒๔๙๘**. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาคณิศ, สาขาวิชาประวัติศาสตร์
 เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๗.
- สहरณ์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๕๘๔. (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
 นายพลเอก เจ้าพระยาวงษาอนุประพันธ์ (ม.ร.ว. สท้าน สนิทวงศ์) ณ สุสานหลวงวัดเทพ
 ศิรินทราวาส วันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๘๔).
- สละโรจน์ กิตติมหาเจริญ. ทุกคะสอนบุตรกับเศรษฐีสอนบุตร: สาระคำสอนและกลวิธีการสอน
 จาก “พ่อ” ถึง “ลูก”. **วารสารภาษาและวรรณคดีไทย ปีที่ ๒๕** (ธันวาคม ๒๕๕๑): ๑๕๘ -
 ๑๘๐

ลัทธา อริยะธกัณฑ์. การวิเคราะห์วรรณกรรมคำสอนอีสานใต้. บุรีรัมย์: ศูนย์ตำราวิทยาลัยครู
บุรีรัมย์, ๒๕๓๕.

สันทัด จันทร์จูน. การใช้คำ ภาพิต โวหารในวรรณกรรมเพลงบอกของส่วย เสียงเสนาะ.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๕.

สายชล สัตยานุรักษ์. ชาติไทยและความเป็นไทย โดยหลวงวิจิตรวาทการ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
มติชน, ๒๕๔๕.

สารูป ฤทธิ์ชู. ๑๐๐ ปี การเมืองท้องถิ่นลุ่มทะเลสาบสงขลา. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุน
การวิจัย (สกว.), ๒๕๕๒.

สิริวรรณ วงษ์ทัต. วรรณกรรมคำสอนสมัยธนบุรี. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยบูรพา ๘, ๕ - ๑๐ (มกราคม - ธันวาคม ๒๕๔๓): ๗๕ - ๘๕.

สินวล มากนวล. สุราวิวาทนักปราชญ์วิจารณ์. พัทลุง: โรงพิมพ์พัทลุง, ๒๕๒๔. (พิมพ์เป็น
อนุสรณ์เนื่องในงานฉาปนกิจศพคุณพ่อสินวล มากนวล ณ เมรุวัดป่าพะยอม อำเภอควน
ขนุน จังหวัดพัทลุง วันจันทร์ที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๒๔).

สืบพงษ์ ธรรมชาติ. เอกสารวิชาการวรรณกรรมเฉพาะถิ่น. สงขลา: งานส่งเสริมการผลิตตำรา
มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๐.

สุกัญญา สุจฉายา. เพลงปฎิพากย์: การศึกษาในเชิงวรรณคดีวิเคราะห์. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต, ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๒.

สุขสรรค์ แดงภักดี. ความคาดหวังของสังคมต่อสตรีในสมัยสร้างชาติ พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๒๔๘๗.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

สุชาติ ทรัพย์สิน. ศิลปะประวัติศาสตร์. ใน รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราชครั้งที่
ที่ ๔ ศิลปวัฒนธรรมนครศรีธรรมราชกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของ
นครศรีธรรมราช, หน้า ๒๐๕. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๓๑.

สุทิววงศ์ ต้นตยาพิศาลสุทธิ. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจากพระไตรปิฎก. กรุงเทพฯ:
ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๔๖.

สุทิววงศ์ พงศ์ไพบูลย์. คติชาวบ้านปักษ์ใต้. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, ๒๕๑๒.

สุทิววงศ์ พงศ์ไพบูลย์. โครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้กับการพัฒนา. กรุงเทพฯ: สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๔.

- สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. รายงานการวิจัยพุทธศาสนาแถบลุ่มทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันออกสมัยกรุงศรีอยุธยา. สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา, ๒๕๒๒.
- สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. โลกทรรศน์ไทยภาคใต้. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไพบูลย์, ๒๕๒๑.
- สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. สุภาษิตคำภีร์ ฉบับศูนย์วัฒนธรรมภูเก็ต ๑ (ฉบับ สวท. ๒๕๑) และฉบับอำเภอท่าศาลา. ใน **วรรณกรรมทักษิณ: วรรณกรรมคัดสรร เล่ม ๑๒**, หน้า ๑๗๕ - ๒๑๘. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๘.
- สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. สุภาษิตคำภีร์ ฉบับศูนย์วัฒนธรรมภูเก็ต ๒ (ฉบับ สวท. ๒๕๕). ใน **วรรณกรรมทักษิณ: วรรณกรรมคัดสรร เล่ม ๑๒**, หน้า ๒๒๑ - ๒๒๕. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๘.
- สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. วรรณกรรมทักษิณประเภทคำภีร์. ใน **วรรณกรรมทักษิณ: วรรณกรรมปริทัศน์**, หน้า ๒๘๕ - ๓๐๐. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๔๗.
- สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. วรรณกรรมทักษิณประเภทร้อยกรองแบบอื่น ๆ. ใน **วรรณกรรมทักษิณ: วรรณกรรมปริทัศน์**, หน้า ๓๒๓ - ๓๖๖. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๔๗.
- สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. อิทธิพลวรรณคดีพุทธศาสนาต่อวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้. ใน **สุกัญญาภัทรราชย์ (บรรณาธิการ), วรรณคดีท้องถิ่นพินิจ**, หน้า ๒๖ - ๔๕. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ และชวน เพชรแก้ว. **วรรณกรรมทักษิณ: วรรณกรรมพินิจ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๔๗.
- สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. นักเลง. ใน **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ ๕ (๒๕๔๒)**: ๓๖๗๓ - ๓๖๗๕. สุภาณี พัดทอง. โคลงโลกนิติ: อมตะวรรณกรรมคำสอน. **วารสารวรรณนิทัศน์ ปีที่ ๒ (พฤศจิกายน ๒๕๔๕)**: ๖๔ - ๗๕.
- สุภรณ์ ศรีวัชรภรณ์. **สมบัติพ่อบ้านคำกลอน**. นครศรีธรรมราช: โรงพิมพ์กระจ่างภายิต, ๒๕๐๓.
- สุภาพร คงศิริรัตน์. การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมคำสอนสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเรื่อง **ศรีสวัสดิ์วัตร**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาจารึกภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๑.
- สุภาพร คงศิริรัตน์. การวิเคราะห์วรรณกรรมคำสอนท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่างจากเอกสารโบราณ. **พินิจโลก: รายงานการวิจัย ภาควิชาภาษา คณະมนุชยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร**, ๒๕๔๒.

- สุภาพร ทองจิต. **กวีนิพนธ์ไทย ๑**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๕.
- สุภาพร มากแจ้ง. **กวีนิพนธ์ไทย ๒**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๖.
- สุริยกานต์ ยี่เก็งเอี่ยม และอาทิตย์ คุรุณัยธร. **การศึกษาวรรณกรรมคำสอนที่ได้รับอิทธิพลจากรามเกียรติ์**. อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๓.
- สุวิมล พลจันทร์. **กรมโฆษณาการกับการโฆษณาอุดมการณ์ทางการเมืองของรัฐ (พ.ศ. ๒๔๗๖ - ๒๔๘๗)**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑.
- เสถียร ลายลักษณ์ (รวบรวม). **ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม ๕๖ (ภาค๑) กฎหมาย พ.ศ. ๒๔๘๖ (ตอนที่ ๑)**. พระนคร: นิติเวช, ๒๔๘๗.
- เสรี ชูเมือง. **สัมภาษณ์**, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๖.
- โสภิตา วิรกุลเทวัญ. **ตามรอยหญิงบำเรอกามในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง**. เชียงใหม่: ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๔.
- หนังสือเก่าชาวสยาม [ออนไลน์]. ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๔. แหล่งสืบค้น www.sac.or.th
- หนูแก้ว นครจันทร์. **โลกนิตินาคาลอน**. สงขลา: โรงพิมพ์สมบุรณ์, ๒๔๗๗.
- หนูฟอง. **ลุงสอนสอนหลานสินธุ์**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. นครศรีธรรมราช: โรงพิมพ์กระจ่างภายิต, ๒๕๐๘.
- หนูฟอง จันทภาโส. **สุภาพิตสอนผู้ชายโสด**. สงขลา: โรงพิมพ์สงขลาพานิช, ๒๔๘๒.
- หนูหมึก แม่หม้าย. **แม่หม้ายปลาตรัก**. ม.ป.ท., ม.ป.ป.
- หอพุทธศาสนาธรรมโฆษณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี. **พ่อหม้ายสอนลูก**. สมุดไทยชาวอักษรไทยเส้นหมึก ไม่ระบุเลขทะเบียน.
- หอพุทธศาสนาธรรมโฆษณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี. **สุภาพิตสอนบุตร**. สมุดไทยชาวอักษรไทยเส้นหมึก ไม่ระบุเลขทะเบียน. (ต้นฉบับเป็นของนายหนู สมุดแสง บ้านเลขที่ ๗๕ หมู่ที่ ๒ ตำบลท่าลึก อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร)
- หอพุทธศาสนาธรรมโฆษณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี. **สุภาพิตสอนหญิง**. สมุดไทยชาวอักษรไทยเส้นหมึก เลขทะเบียน ๒๒๑. (ต้นฉบับเป็นของนายบุญช่วย ปานแก้ว หมู่ที่ ๒ อำเภอกะฉะ อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี)
- หอสมุดแห่งชาติ. **ปรมัตถ์ค่างลอน**. สมุดไทยชาว เส้นหมึก เลขที่ ๗ ตู้ ๑๑๕ ชั้น ๖/๕ มัดที่ ๒๘ หิน อมตเวทย์. อาหารใจ. พัทลุง: โรงพิมพ์โชติการพิมพ์, ๒๕๑๔.
- แหวน กลับเพชร. **นานาสุภาพิต**. หาดใหญ่: โรงพิมพ์วินิจการพิมพ์, ๒๔๘๕.

อดิศักดิ์ ทองบุญ. ศาสนาพุทธในภาคใต้. ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ ๑๕ (๒๕๔๒):

๗๓๗๖.

อดุลย์ สังขพงศ์. พัฒนาศาสตร์. พระนคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕. (พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ พระครูเหมเจตานุรักษ์ วัดท่ามอญ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช วันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๓๕).

อนุমানราชชน, พระยา. มีเรือน. ใน วิทยากรย์ เล่มที่ ๔๒ ตอนที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕ : ๑๖๑.

อนุสรณ์ครอบรอบ ๑๐๐ ปี ฯพณฯ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๕๐. ลพบุรี: ศูนย์การทหารปืนใหญ่, ๒๕๕๐.

อนุสรณ์งานฌาปนกิจ นางนิภา หิรัญวรชาติ [จุลสาร]. ม.ป.ท., ม.ป.พ., ๒๕๕๖. (พิมพ์แจกในงานฌาปนกิจศพ นางนิภา หิรัญวรชาติ ณ เมรุวัดแหลมทราย ตำบลบ่อทราย อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา วันพฤหัสบดีที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๖).

อมรรัตน์ ธีเพ็ญ. พัฒนาการสังคมไทยนับแต่การเปลี่ยนแปลงการเมือง พ.ศ. ๒๔๗๕ - พ.ศ. ๒๕๐๑: ศึกษาเฉพาะกรณีนโยบายของรัฐบาลที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเศรษฐกิจ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๖.

อมรา พงศาพิชญ์. ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (กระบวนทัศน์และบทบาทในประชาสังคม). พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

อมรา ศรีสุชาติ. สายรากภาคใต้: ภูมิลักษณะ รูปลักษณะ จิตลักษณะ. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๔๔.

อัคราภรณ์ ทองสร้อย. กฤษณาสนนื่องคำจันทน์. ใน วรรณกรรมทักษิณ: วรรณกรรมคัดสรร เล่ม ๑๓, หน้า ๓ - ๓๗. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๘.

อำนวยการ ทะพังก์แก และชยันต์ วรรณระภูติ. ปัญหาจริยธรรมในสังคมไทยในทัศนะของนักการศึกษา. ใน รายงานการสัมมนาจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน, หน้า ๑๕๑ - ๒๐๐. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๒.

อิน สุวะศิริวัฒน์. ค่ำกลอนสอนใจว่าด้วยเกิด แก่ เจ็บ ตาย. สงขลา: โรงพิมพ์สมบูรณโอสถ, ๒๕๓๕.

อินทร์ ทองอยู่. ศิลป์หาชีวิต. ๒ เล่ม. พิมพ์ครั้งที่ ๓. พัทลุง: โรงพิมพ์ครูชาญ, ๒๕๐๔.

อิรวดี ไตลังคะ. การศึกษาเชิงวิเคราะห์คำสอนพระยามังราย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

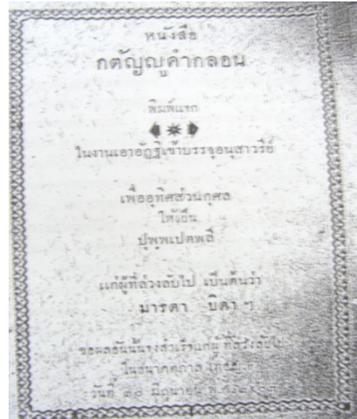
- อุดม หนูทอง. รายงานการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทคำสอน. กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานคร
การพิมพ์, ๒๕๒๘.
- อุดม หนูทอง. พัฒนาการวรรณกรรมภาคใต้. ใน รายงานการสัมมนาทางวิชาการเรื่องพัฒนาการ
ทางวัฒนธรรม: กรณีทักษิณ, หน้า ๘๕ - ๙๗. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว,
๒๕๓๔.
- อุดม หนูทอง. วรรณกรรมภาคใต้: ความสัมพันธ์กับวรรณกรรมท้องถิ่นอื่น. ใน สุกัญญา ภัทรราชย์
(บรรณาธิการ), วรรณคดีท้องถิ่นพินิจ, หน้า ๗๗ - ๙๕. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- อุดม หนูทอง. คำคอน. ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ ๓ (๒๕๔๒): ๑๐๔๑.
- อุดม หนูทอง. ปรีชา ลุยจันทร์. ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ ๕ (๒๕๔๒): ๔๓๖๖.
- อุดม หนูทอง. เพลงบอก. ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ ๑๑ (๒๕๔๒): ๕๕๓๑ - ๕๕๓๔.
- อุดม หนูทอง. ฟันหัวนา. ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ ๑๑ (๒๕๔๒): ๕๕๘๒.
- อุดม หนูทอง. ยศกิต. ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ ๑๓ (๒๕๔๒): ๖๒๔๐.
- อุดม หนูทอง. วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้: คำสอน. ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ ๑๔
(๒๕๔๒): ๗๐๖๖ - ๗๐๖๘.
- อุปกิตศิลปสาร, พระยา. หลักภาษาไทย (อักษรวิธี วจีวิภาค วากยสัมพันธ์ จันท์ลักษณะ). พิมพ์ครั้งที่
ที่ ๑๐. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. ภูมิปัญญาทักษิณ. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๔.
- เอนก นาวิกมูล.ตำนานห้างร้านสยาม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ต้นอ้อ แกรมมี่, ๒๕๓๘.
- เอียน พุทธธมม. สัมภาษณ์, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๖.
- โอฬาร รัตนภักดี. อาวาสโหวหาร: วรรณกรรมคำสอนสำหรับผู้ (จะ) ครองเรือน. ใน วารวัลย์, หน้า
๒๒๕ - ๒๔๗. นครปฐม: คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๑๕. (พิมพ์เนื่อง
ในงานเกษียณอายุราชการผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วัลยา ช่างขวัญยืน ๓๐ กันยายน ๒๕๔๕)
- ฮวด สุวรรณโชติ. สุภาษิตธรรมคำกลอน. นครศรีธรรมราช: จตุพรการพิมพ์, ๒๕๐๑.

ภาคผนวก

สรุปความวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ “ฉบับพิมพ์เล่มเล็ก” โดยสังเขป

ผู้วิจัยจะสรุปความเฉพาะวรรณกรรมคำสอนที่แต่งหรือพิมพ์ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๐ เป็นต้นมา โดยผู้วิจัยเรียงลำดับตามพหุคูณนะ ดังนี้

๑) กัตถุญญาคำกลอน

จำนวนหน้า ๑๕ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๐๓)

ผู้แต่ง พระคลี่ ทิภูษุปุญโญ ชาวพัทลุง

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยคำไหว้พระรัตนตรัย บิดามารดา ครูอาจารย์ พระมหากษัตริย์ทั้ง ๕ พระองค์ ต่อมาก็กล่าวถึงความสะดวกด้านคมนาคมที่มีทั้งรถไฟ รถยนต์ เครื่องบิน เรือกลไฟ และไฟฟ้า กล่าวถึงการนำเอาอิฐของบิดามารดามาบรรจุที่อนุสาวรีย์ว่าเพื่อแสดงความกตัญญู ต่อมาก็สอนให้ทำความดี ด้วยการรักษาศีลห้า และหลีกเลี่ยงอบายมุขทั้งหก ผู้แต่งกล่าวว่าเวลานี้บ้านเมืองเกิดรบราฆ่าฟันกันทั่วไป เกิดข้าวยากหมากแพง และมนุษย์มีจิตใจหยาบช้า เนื่องจากศีลธรรมเสื่อม เพราะฉะนั้นจึงควรรีบทำความดี เพื่อจะได้อยู่รอดปลอดภัย ปิดท้ายด้วยการบอกชื่อผู้แต่งว่าชื่อคลี่ ทิภูษุปุญโญ อยู่บ้านโพธิ์ วัดควนปิยาราม แต่งเมื่อข้างขึ้น ๗ ค่ำ ปีชวด พ.ศ. ๒๕๐๓

ฉันทลักษณ์ กลอนเพลงยาว

๒) กรรมกิเลสคำกลอน

จำนวนหน้า ๑๘ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๗ (พ.ศ. ๒๔๗๖)

ผู้แต่ง พระภู โขติปาโล ชาวนครศรีธรรมราช

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยคำไหว้พระรัตนตรัย รัชกาลที่ ๗ บิดามารดา และครูอาจารย์ ต่อมาก็บอกวัตถุประสงค์การแต่งว่าต้องการสอนผู้อ่านให้ละกรรมกิเลสตามคำสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อ

๔) กุมารวัดต์และสมณสัญญา (สอนเด็ก และโอวาทตักเตือนภิกษุ สามเณร)

จำนวนหน้า ๑๑ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๘ (พ.ศ. ๒๔๗๕)

ผู้แต่ง พระวัดตปาโมชซ์ (ชุ่ม สารสุวน โณ) ชาวนครศรีธรรมราช

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยคำไหว้พระรัตนตรัย และครูอาจารย์ มีเนื้อหาคำสอน ๒ ตอน ตอนแรกผู้แต่งสอนเด็กและภิกษุสามเณรให้รู้จักรักษาความสะอาด เช่น ตื่นนอนแล้วให้ล้างหน้า แปรงฟัน และรู้จักปิดกวาดกุฏิ และรู้จักถนอมเครื่องมือเครื่องใช้ หากเป็นเด็กก็ให้ใช้จ่ายอย่างประหยัด โดยให้ออมเงินไว้ด้วย ท้ายสุดก็เน้นย้ำเรื่องความสามัคคี และความสำคัญของการศึกษา

ฉันทลักษณ์ กาพย์ยานี ๑๑ กลอนสุภาพ และกลอนเพลงบอก

๕) ขวัญใจ

จำนวนหน้า ๑๖ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๑๑)

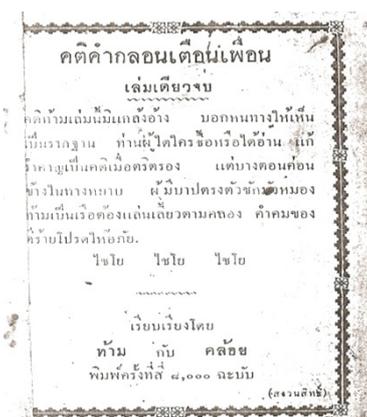
ผู้แต่ง ปรีชา สวงวนศิลป์ (ปรีชา ลุยจันทร์) ชาวนครศรีธรรมราช

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยคำไหว้พระรัตนตรัย ตามด้วยการกล่าวเชิญชวนผู้อ่านให้ช่วยกันซื้อหนังสือ ต่อมาก็สอนบิดามารดาให้รู้จักดูแลเอาใจใส่บุตร ให้สอนบุตรตั้งแต่ยังเล็ก ไม่เจ้าอารมณ์หรือเอาแต่ตีต่อบุตร เพราะจะทำให้บุตรหนีตามผู้ชาย เมื่อคิดได้ก็สายเกินไปแล้ว สอนสามีภรรยาให้รู้จักดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน โดยแนะนำพ่อเรียนว่าไม่ทำให้ภรรยาทุกข์ใจ หรือเอาเปรียบภรรยา ฝ่ายภรรยาาก็ให้ขยันทำงานบ้านงานเรือน และรู้จักประหยัดคอดออม สอนหญิงที่มีบุตรให้รู้จักเอาใจใส่บุตรของตน สอนเยาวชนให้รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตั้งใจเรียนหนังสือ และช่วยแบ่งเบากภาระของบิดามารดา สอนชายหนุ่มไม่ให้เสพอบายมุข ให้รู้จักสร้างฐานะของตน บวชเรียนเพื่อทดแทนคุณของบิดามารดา และรู้จักเลือกคู่ครองที่มาจากสกุลดี และมีลักษณะดี ไม่เลือกหญิงที่

แต่งตัวอวดโฉม และหวังทรัพย์ของผู้ชาย สูดท้ายคือสอนหญิงสาวให้มีเรือนสามน้ำสี่ ไม่จึง
 สุกก่อนห้าม ไม่เห็นแก่เที่ยว และเกี่ยวแต่ผู้ชาย ให้รู้จักเลี้ยงคูบิดามารดา และรู้จักปรุงแต่งร่างกาย

ฉันทลักษณ์ กลอนสุภาพ และกลอนสามห้า

๖) คติคำกลอนเตือนเพื่อน

จำนวนหน้า ๑๑ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๕ (ราว พ.ศ. ๒๔๕๕)

ผู้แต่ง ท้าม เจริญพงษ์ ขาวนครศรีธรรมราช

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยคำไหว้พระรัตนตรัย บิดามารดา อาจารย์ พระมหากษัตริย์ เทวดาทิ้ง ๑๖
 ชั้น และพระแม่ธรณี ผู้แต่งออกตัวว่ายังไม่ชำนาญในการแต่ง อยู่หมู่ที่ ๓ บ้านหนองหรอด ตำบลที่
 วัง อำเภอกุดรัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ต่อมาก็เล่าเรื่องการเล่นหอยเบอร์ของคนในชุมชน ช่วง
 พ.ศ. ๒๔๕๑ ว่าส่งผลกระทบต่อคนในชุมชนเป็นอย่างมาก ผู้แต่งเปรียบเทียบความรุนแรงของหอยเบอร์
 กับเสือ ๓ ตัวที่ออกอาละวาดตามโรงสี สวนยาง ตลาดทุ่งสง และร้านจีน กินทั้งเรือสวนไร่นา สัตว์
 เลี้ยง ตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้ของชาวบ้าน ผู้แต่งกล่าวว่าสมัยนี้พบเห็นทั้งคนสิ้นเนื้อประดาตัว
 คนที่ออกปล้นสะดมเพื่อหาเงินมาเล่นหอย หรือคนที่ดื่มยาพิษฆ่าตัวตาย จึงขอให้เลิกข้องเกี่ยวกับ
 อบายมุขดังกล่าว ต่อมาก็กล่าวว่าช่วง พ.ศ. ๒๔๕๕ มี “นักปล้น” หรือ “นักโคลง” ซึ่งหมายถึงคนที่
 มีนิสัยปล้นปล่อนหลอกลวงจำนวนมาก ผู้แต่งตักเตือนให้เลิกพฤติกรรมดังกล่าว ปิดท้ายด้วยการ
 สอนให้ชาวบ้านระมัดระวังของมีค่าเมื่อโดยสารรถไฟ เพราะมักมีนักล้วงกระเป๋าแอบแฝงอยู่

ฉันทลักษณ์ กลอนสุภาพ

๗) คติธรรมคำกลอน ๑

จำนวนหน้า ๑๒ หน้า

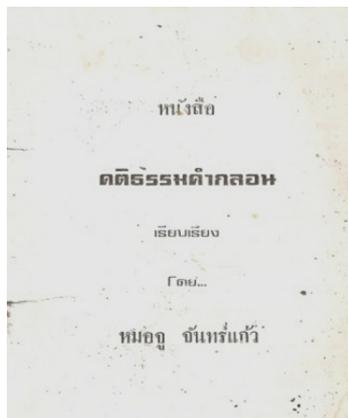
สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๗ (พ.ศ. ๒๔๗๐)

ผู้แต่ง กวีชาวพัทลุง (ไม่ระบุชื่อ)

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยคำไหว้นายกรัฐมนตรี เจ้านาย ผู้ใหญ่ กำนัน และสุนทรภู่ ต่อมาก็สอนให้ระมัดระวังการคบคน โดยไม่คบมิตรปากหวานกันเปรี้ยว มิตรที่มีนิสัยโลเล คฤหัสถ์เกียจคร้าน บัณฑิตเขลา และสมณะเลว ไม่ประมาท ให้รักษาคำพูด ให้ศรัทธาในพระพุทธศาสนา เช่น มีจิตเมตตา ละอกุศล และทำบุญทำทาน ให้มีกิริยามารยาท รู้จักฝ่าฟันอุปสรรค รู้จักผูกมิตร โดยไม่เอาแต่โทษผู้อื่น ไม่คดโกงผู้อื่น ไม่ดูหมิ่นเหยียดหยามผู้อื่น และมีไมตรีกับผู้อื่น ให้กตัญญูรู้คุณ ให้ละอบายมุข เมื่อเป็นหญิงสาวก็ให้รักนวลสงวนตัว หากเป็นนักเรียนก็ไม่รักในวัยเรียน หากมีสามีก็ไม่ทำเสน่ห์หรือข่มเหงสามี และหากบวชก็ให้ตั้งใจปฏิบัติธรรมเพราะจะเข้าถึงนิพพานได้

ฉันทลักษณ์ กลอนเพลงยาว

๘) คติธรรมคำกลอน ๒

จำนวนหน้า ๑๕ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๘ (พ.ศ. ๒๔๘๘)

ผู้แต่ง จู่ จันทรแก้ว ชาวพัทลุง

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยคำไหว้พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ บิดามารดา ญาติพี่น้อง พระมหากษัตริย์ทั้ง ๕ พระองค์ นายกรัฐมนตรี ครูอาจารย์โรงเรียนวัดสะทัง พระเลื้อเมื่อ สุนทรภู่ และอาจารย์ร่วง ต่อมาก็สอนให้ผู้ชายบวชเพื่อทดแทนคุณของบิดามารดา ในขณะที่บวชก็ให้ตั้งใจศึกษาพระธรรม เคารพพระอาจารย์ และไม่ประพฤติตัวเหลวไหล ครั้นสึกออกมาอยู่บ้านก็ให้รู้จักคบมิตรดี รู้จักหาภรรยาที่ขยันงานบ้านงานเรือน รู้จักครองใจคน และไม่นอกใจสามี เมื่อมีบุตรก็ให้รู้จักอบรมสั่งสอนบุตร และให้การศึกษา ส่วนผู้ที่ เป็นบุตรก็ให้ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ไม่เอาแต่ผลาญเงินทองของบิดามารดา เช่น นำเงินไปเที่ยวสถานเริงรมย์ กินอาหารจานด่วน เล่นการพนัน สูบบุหรี่ ชมภาพยนตร์ หรือนำเงินไปเที่ยวผู้หญิง ครั้นเป็นหัวหน้าครอบครัวก็ให้ช่วยงานบ้าน เป็นคนดีมีศีลธรรม ไม่ทำใหัภรรยาทุกข์ใจ เช่น เล่นการพนัน หรือสร้างหนี้สิน และให้รู้จักคบเพื่อนบ้าน

ฉันทลักษณ์ กลอนเพลงยาว

๕) คติสอนใจ

จำนวนหน้า ๑๑ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๗ (พ.ศ. ๒๔๗๖)

ผู้แต่ง คม ภิรมยาภรณ์ ชาวสงขลา

เนื้อหา สอนให้รู้จักเลื่อนฐานะของตน ศึกษาเล่าเรียนอยู่เสมอ มีมานะในการเรียน รู้จักฟัง คิด ถาม เขียน คบมิตรดี รู้จักแสวงหาความรู้ มีธรรมะในใจ และละการทำชั่ว

ฉันทลักษณ์ กลอนสุภาพ กลอนหก กาพย์ยานี ๑๑ โคลงสี่สุภาพ กุซงคปยัตฉันทน์
วสันตฉัตรฉันทน์ อิทิสังฉันทน์ และ โศลกฉันทน์

๑๐) ความก้าวหน้าแห่งชีวิต

จำนวนหน้า ๓๘ หน้า

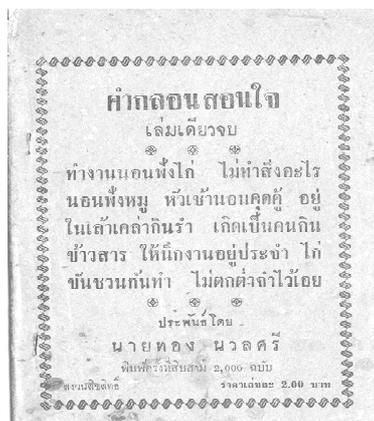
สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๘ (พ.ศ. ๒๔๗๕)

ผู้แต่ง พระมหานิติย์ วรคุณ โฉม ชาวนครศรีธรรมราช

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยคำไหว้พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ บิณฑบาต และพระมหากษัตริย์ ต่อมาก็ออกตัวว่าเป็นเพียงนักกลอนสมัครเล่น ขอให้ปราชญ์ช่วยอวยพร ผู้แต่งบอกวัตถุประสงค์ในการแต่งว่าเน้นสอนนักเรียนนักศึกษา และคนทั่วไป โดยสอนให้คนทั่วไปรู้จักทำความดี เพราะการที่มนุษย์มีลักษณะที่แตกต่างกันเกิดจากผลกรรมที่ทำไว้ ต่อมาก็สอนนักเรียนนักศึกษาให้มุ่งมั่นในการศึกษาเล่าเรียน ไม่ริ่รักในวัยเรียน ให้รู้จักคบนักปราชญ์ ไม่คบคนพาล เพราะมีนิสัยทุจริต ทำผิดคิด อิจฉาริษยา เกียจคร้าน และอาฆาตพยาบาท ครั้นอยู่ในช่วงวัยทำงานก็ให้รู้จักแสวงหาทรัพย์ ไม่หมกมุ่นในกาม และให้คำนึงถึงความไม่เที่ยง สูดท้ายเมื่อเข้าสู่วัยชราก็ให้รู้จักปฏิบัติธรรม และระลึกถึงความตายอยู่เสมอ ตอนท้ายผู้แต่งอวยพรให้ผู้อ่านพบแต่ความสุข ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ

ฉันทลักษณ์ กลอนสุภาพ

๑๑) คำกลอนสอนใจ

จำนวนหน้า ๒๖ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๕ (ราว พ.ศ. ๒๔๕๓ - ๒๔๕๘)

ผู้แต่ง ทอง นวลศรี (บ้างก็เรียก ทอง หนองถั่ว) ชาวสงขลา

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยคำไหว้พระรัตนตรัย บิดามารดา ครูอาจารย์ พระมหากษัตริย์ และคนทั่วไป ต่อมาก็ออกตัวว่าไม่ใช่สำนักปราชญ์ เป็นเพียงชานาปัญญาอ่อนที่ชอบเป็นครู ชื่อทอง นวลศรี อยู่หมู่ที่หก อำเภอระโนด จังหวัดพัทลุง มีก้านชื่อจรรยา ด้านเนื้อหาคำสอน ผู้แต่งสอนคนทั่วไปว่าควรวางตัวให้เหมาะสม เช่น เมื่อเข้าวัดก็ไม่นำเรื่องที่บ้านไปเล่าให้ผู้อื่นฟัง ไม่คุยโม้โอ้อวด ไม่เลือกทำบุญ หรือพูดเสียงดัง ต่อมาก็สอนให้รู้จักแสวงหาทรัพย์ เลือกคบคนดี รู้จักพึ่งตนเอง ในช่วงที่เกิดภัยต่าง ๆ ก็ให้รู้จักหารายได้เสริม และเสียสละเรื่องที่ทำกิน เมื่อถึงฤดูทำนา แต่ฝนไม่ตกก็ต้องคิดหาทางช่วยเหลือครอบครัว สิ่งที่ไม่เคยทำก็ต้องฝึก แม้นมียศก็ต้องปลดยศออกเพราะจะพากันอดตาย ให้เห็นความสำคัญของการมีเงิน รู้จักหารายได้เสริม เช่น ปลูกผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ ทำนา ขุดบ่อปลา และปลูกมัน เมื่อมีปัญหาเรื่องโจรผู้ร้ายก็ให้รู้จักคบเพื่อน รู้จักสู้กับโจร ให้พึ่งผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น หรือหมั่นเอาใจ “นาย” หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจ นอกจากนี้ก็สอนคนเฉพาะกลุ่มให้ประพฤติตนเหมาะสม ผู้แต่งสอนให้ผู้สูงวัยไม่สร้างความรำคาญให้แก่บุตรหลานและปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล สอนชายที่มีภรรยาให้รับผิดชอบต่อครอบครัว ไม่เอาเปรียบภรรยา ไม่เอาแต่ทะเลาะกับภรรยา และไม่ทำให้ภรรยาทุกข์ใจ เช่น มีนิสัยเป็นโจร หรือหน้าใหญ่ใจเดิบ สอนคนจนให้รักศักดิ์ศรี รู้จักเก็บตน หมั่นเอาใจคน ไม่พูดขวางคอคน ไม่ขึ้นชมคนรวย ให้หัดคบเพื่อน และให้รู้จักพูด และสอนบุตรให้กตัญญูต่อบิดามารดา ปิดท้ายด้วยการสอนผู้อ่านให้ขยันทำงาน เชื่อฟังรัฐบาล และละพฤติกรรมด้านลบ

ฉันทลักษณ์ กลอนเพลงยาว

๑๒) คำกลอนสอนใจคนจน

จำนวนหน้า ๒๗ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๕ (พ.ศ. ๒๔๕๖)

ผู้แต่ง ท้ามกับค้อย ชาวนครศรีธรรมราช

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยคำกล่าวบูชาพระรัตนตรัย ดินฟ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ นักปราชญ์ และบิดามารดา บอกที่อยู่ของผู้แต่งว่าอยู่หมู่ที่ ๓ ตำบลที่วัง อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีผู้ใหญ่บ้านชื่อเนื่อง ส่วนกำนันชื่อพันเกลี้ยง ต่อมาก็บอกว่าเป็นคนพิการ แต่งหนังสือเพื่อนำเงินมาดูแลตนเอง ผู้แต่งชื่อค้อย ผู้พิมพ์ชื่อท้าม ส่วนที่เป็นเนื้อหาคำสอน ผู้แต่งสอนไม่ให้ผู้อ่านยึดติดกับลาภยศและสรรเสริญเพราะอยู่ได้ไม่นาน ต่อมาก็สอนให้คนจนขยันทำงานมากขึ้น รู้จักมัธยัสถ์ รักศักดิ์ศรีของตน รู้จักเจียมตน ไม่คิดลักขโมยของผู้อื่น และให้น่านโยบายของรัฐมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ผู้แต่งสอนผู้ชายไม่ให้เป็นนักเลงหัวไม้ ไม่เที่ยวงานร่ำวงจนคิดเป็นนิสัย และไม่ใช้บริการหญิงโสเภณีเพราะจะนำโรคมืดครรหาได้ ตอนท้ายผู้แต่งสอนให้ผู้หญิงมีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่และพระสงฆ์ที่ใช้บริการรถไฟ ให้รีบสร้างฐานะตั้งแต่ยังสาว ไม่เอาแต่ขายตัว เพราะคุณเป็นคนหลักลอย ให้รักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ หากปฏิบัติตามได้จะพบแต่ความสุข

ฉันทลักษณ์ กลอนสุภาพ

๑๓) คำกลอนสอนใจว่าด้วยเกิด แก่ เจ็บ ตาย

จำนวนหน้า ๑๖ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๗ (พ.ศ. ๒๔๗๕)

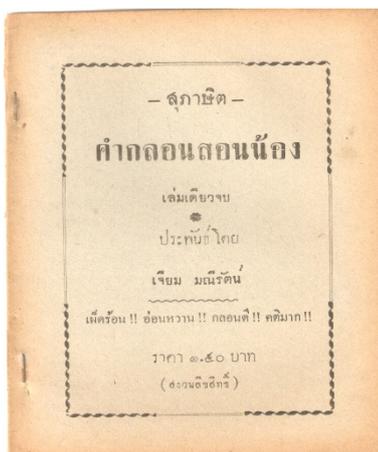
ผู้แต่ง อิน สุขะศิริวัฒน์ ชาวสงขลา

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยการบอกวัตถุประสงค์ในการแต่งว่าเพื่อใช้เตือนมิตรสหาย ต่อมาก็สอนให้เห็นความไม่เที่ยงของสังขาร ให้รู้จักบำเพ็ญกุศล เจริญภาวนา มีสมาธิ ตั้งสติ และรู้จักใช้ปัญญาเพื่อประหารความชั่ว ผู้แต่งกล่าวว่าความชั่วของมนุษย์มิให้พบเห็น โดยทั่วไป บางคนไปลักขโมยของเขาจนถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจจับขังคุก พลอยทำให้บุตรและภรรยาโศกเศร้าเสียใจ จึงควรรักษาศีล

ห้า ขยันทำงาน มองเห็นรูป เวทนา สัญญา และสังขารที่ไม่เที่ยงแท้แน่นอน หมั่นทำบุญ ทำทาน และสร้างกุศล ไม่สร้างแต่อกุศลเพราะจะพบแต่ความทุกข์ จะเป็นมนุษย์ที่มีร่างกายไม่สมประกอบ

นันทลักษณะ กลอนสุภาพ

๑๔) คำกลอนสอนน้อง

จำนวนหน้า ๑๖ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๐๓)

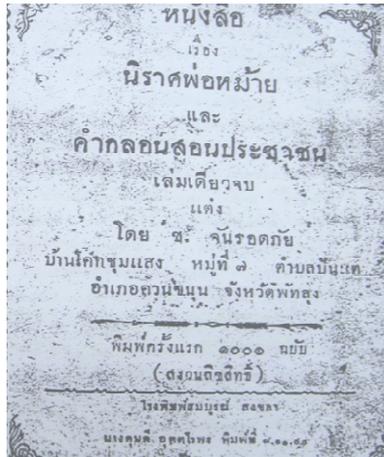
ผู้แต่ง เจียม มณีรัตน์ ชาวนครศรีธรรมราช

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยคำบูชาพระรัตนตรัย บิดามารดา ครูอาจารย์ และพระมหากษัตริย์ทั้ง ๙ พระองค์ ต่อมาก็ขอให้แต่งคำประพันธ์ได้ราบรื่น บอกประสบการณ์ส่วนตัวที่เคยเป็นนายหนึ่งมาก่อน และบอกวัตถุประสงค์ในการแต่งว่าเพื่อใช้สอนชายหญิง เมื่อเข้าสู่เนื้อหาคำสอน ผู้แต่งกำหนดให้ตัวละครพี่สาวน้องสาวสนทนาโต้ตอบกัน น้องสาวที่ชื่อวนิดา วัย ๑๗ ปีเป็นฝ่ายถามคำถาม ส่วนพี่สาวชื่อยินดี วัย ๑๕ ปี เป็นฝ่ายตอบคำถาม คำถามของวนิดาเน้นไปที่การครองตนและการครองคู่ให้มีความสุข คำตอบที่ได้คือหากต้องการครองตนได้ดี ต้องรู้จักพูดจาอ่อนหวาน ขยันทำงาน ไม่ดูหมิ่นผู้หญิงด้วยกัน ไม่ดูหน้ายามคำกั้น เมื่อจะไปเที่ยวก็ให้ขออนุญาตผู้ปกครอง เมื่อพบผู้ชายก็ให้ระมัดระวังตัว หากไม่พอใจก็ห้ามคำว่า ให้พูดแต่พองาม เมื่อจะเลือกคู่ก็ไม่เลือกชายที่แต่งตัวอวดรวย ชายที่มีแต่คารมดี ชายที่หวังปกกลอก ชายประจบสอพลอ ชายไม่มีชาติสกุล ชายที่มักชักชวนไปในทางอบาย และชายที่หวังเกาะผู้หญิง นอกจากนี้ก็ให้เชื่อฟังคำแนะนำของผู้ปกครอง หญิงที่ครองตัวดีจะได้แต่งงานกับชายดีด้วย ส่วนวิธีครองคู่ให้มีความสุข ควรรู้วิธีปฏิบัติต่อสามี เช่น เมื่อเห็นสามีโกรธก็ให้นั่งไว้ ให้รู้จักทำความสะอาดที่หลับที่นอนของสามี ดูแลเรื่องอาหารการกิน และคอยนวดผ่อนคลายที่สามีเหน็ดเหนื่อยจากการทำงาน ให้รู้จักครองใจญาติพี่น้องของสามี และของตน หากสามีมีพฤติกรรมชั่วก็ให้ตักเตือน เมื่อเตือนแล้วเพิกเฉยก็อย่าเสียเพราะมี

แต่จะทำให้ทุกข์ใจภายหลัง โดยไม่ต้องกลัวว่าจะมีมลทินแปดเปื้อน นอกจากนี้ก็ให้รู้จักคบมิตรที่
คอยร่วมทุกข์ร่วมสุข และช่วยเหลือในยามเดือดร้อน หวังใดที่ทำได้จะพบแต่ความสุข

ฉันทลักษณ์ กลอนสุภาพ และกลอนสี่

๑๕) คำกลอนสอนประชาชน

จำนวนหน้า ๑๕ หน้า

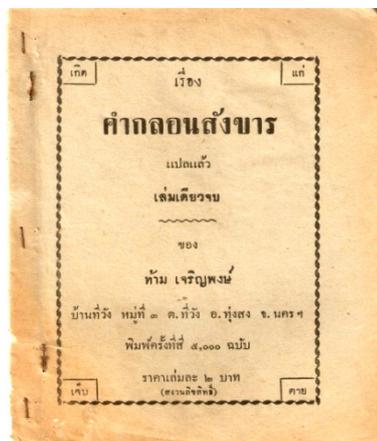
สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๙ (พ.ศ. ๒๔๕๔)

ผู้แต่ง ชัย จันรอดภัย ชาวพัทลุง

เนื้อหา เรื่องนี้แต่งในหนังสือเรื่องนิราศพ้อหม้ายและคำกลอนสอนประชาชนเริ่มต้นด้วย
คำไหว้พระรัตนตรัย บิดามารดา ครูอาจารย์ พระมหากษัตริย์ นายกรัฐมนตรีจอมพล ป. พิบูล
สงคราม ผู้แทนราษฎร นายอำเภอพันทิพย์มณี กำนันหิรัญยวง และผู้ใหญ่บ้านยอดสีทอง ต่อมาก็
ออกตัวว่าการแต่งกลอนยังติดขัด เพราะเพิ่งหัดแต่ง ขอให้ผู้อ่านอภัยด้วย ที่แต่งเพราะต้องการนำเงิน
มารักษาตัว และเลี้ยงบุตรเพราะภรรยาเสียชีวิต การตายของภรรยาสอดคล้องกับคำทำนายที่ว่า
ในช่วงพุทธศักราช ๒๕๐๐ จะเกิดยุคเข็ญต่าง ๆ เช่น เกิดข้าวยากหมากแพง เกิดการทำสงคราม
ทำให้คนรักพลัดพรากจากกัน ด้านเนื้อหาคำสอน ผู้แต่งสอนให้ผู้อ่านนำเงินไปฝากคลังออมสิน ให้
รักษาศีลห้า ให้รู้จักหมั่นภาวนา สอนหญิงสาวให้รู้จักปรึกษาผู้ใหญ่เมื่อจะเลือกคู่ครอง โดยไม่เลือก
ชายที่เล่นการพนัน หรือดื่มสุรา สอนหญิงมีสามีให้ซื่อสัตย์ต่อสามี ไม่พูดเท็จ และมีมารยาท สอน
หญิงมีบุตรให้รู้จักอบรมสั่งสอนบุตร สอนคนทั่วไปให้เข้าใจสัจธรรมแห่งชีวิต รู้ว่าสุขทุกข์เป็น
เรื่องที่ไม่มีความหมาย สุดท้ายก็สอนให้ซื่อสัตย์กับแบ่งของรัฐบาล เพราะได้เงินมากกว่าหว่ายไถ่ดิน

ฉันทลักษณ์ กลอนเพลงยาว

๑๖) คำกลอนสังขาร

จำนวนหน้า ๒๓ หน้า

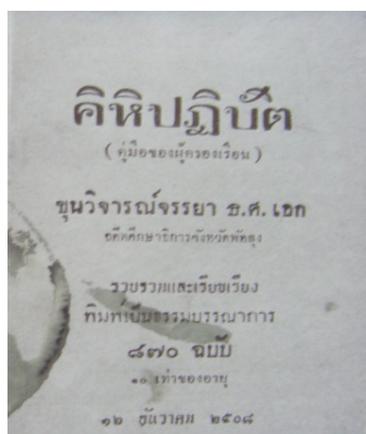
สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๕ (ราว พ.ศ. ๒๕๐๓)

ผู้แต่ง ท้าว เจริญพงษ์ ชาวนครศรีธรรมราช

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยการบอกวัตถุประสงค์ในการแต่งว่าเพื่อใช้อ่านเล่น และใช้ตักเตือนญาติมิตร ตอนแรกผู้แต่งเล่าถึงพิธีกรรมเนื่องด้วยการเกิด โดยเริ่มเล่าตั้งแต่การฝังตัวของอสุจิ ลักษณะของทารกในช่วงเวลาต่าง ๆ ความทุกข์ทรมานของมารดาที่ต้องอุ้มท้องถึง ๕ เดือน พิธีทำคลอด และการทำหน้าที่ของบิดามารดาหลังจากคลอดบุตรแล้ว ทั้งนี้เพื่อสอนบุตรให้สำนึกบุญคุณของบิดามารดา ตอนที่สองผู้แต่งเล่าเกี่ยวกับพิธีกรรมเนื่องด้วยการตาย โดยเริ่มเล่าตั้งแต่การจัดพิธีศพที่บ้าน การจัดขบวนแห่ ซึ่งประกอบด้วยผู้หามโลง ๔ คน พระสงฆ์ สัปเหร่อ สมาชิกวงกาหลอ และญาติผู้ตาย และการทำพิธีที่ป่าช้า ทั้งนี้ก็เพื่อสอนให้ผู้อ่านรู้จักทำดีเพื่อเป็นเสบียงติดตัวไปในชาติหน้า หมั่นทำบุญอุทิศส่วนกุศล ไปให้บิดามารดาที่ล่วงลับไป และเห็นอนิจจัง

ฉันทลักษณ์ กลอนสุภาพ

๑๗) คีหิปฏิบัติคำกลอน

จำนวนหน้า ๔๔ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๕ (พ.ศ. ๒๔๕๕)

ผู้แต่ง ขุนวิจารณ์จรรยา (โชติ เหมะรักษ์ หรือ ช. เหมะรักษ์) ชาวสงขลา

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยการบอกที่มานำมาจากหลักคิปปิปฏิบัติหรือหลักการครองเรือน ต่อมาก็บอกเนื้อหาของเรื่องว่าเหมาะสำหรับผู้ที่หวังความก้าวหน้า หรือหวังความสุขความเจริญในชีวิต ด้านเนื้อหาคำสอน ผู้แต่งสอนให้ใช้หลักธรรมต่อไปนี้ในการดำเนินชีวิต เช่น หลักธรรมเรื่อง ทิฏฐธัมมิกัตถหาประโยชน์ มิตรแท้มิตรเทียม ฌราวาสธรรม ทิศหก และโทษของอบายมุขหก

ฉันทลักษณ์ กลอนสุภาพ กลอนเพลงยาว กาพย์ยานี ๑๑ กาพย์ฉบัง ๑๖ โคลงสี่สุภาพ และ อินทรวชิธรันท์

๑๘) จุลกัมมวิภังคสูตรคำกลอน

จำนวนหน้า ๓๔ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๗ (พ.ศ. ๒๔๗๑)

ผู้แต่ง ร.พ.ท. เกื้อทองดี น.ธ.โท ชาวนครศรีธรรมราช

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยการไหว้พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ บิดามารดา ครูอาจารย์ และ พระมหากษัตริย์ บอกที่มาของเรื่องว่านำมาจากพระไตรปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ ชื่อพระสูตรจุลกรรมวิภังค์ หัวข้อกัมมวิภังคสูตร เนื้อเรื่องเป็นการสนทนาโต้ตอบระหว่างสุกมาณพกับพระพุทธองค์ โดยสุกมาณพถามพระพุทธองค์ว่าเหตุใดบางคนเกิดมาอายุสั้น บางคนเกิดมาอายุยืน บางคนเกิดมามีแต่โรค บางคนเกิดมาไร้โรค บางคนเกิดมาผิวพรรณงาม บางคนเกิดมาผิวพรรณงาม บางคนเกิดมาศักตมาก บางคนเกิดมาศักตน้อย บางคนเกิดมายากจน บางคนเกิดมามีทรัพย์มาก บางคนเกิดมาเป็นไพร่ บางคนเกิดในตระกูลสูง บางคนเกิดเป็นคนโง่เขลา และบางคนเกิดมาฉลาดหลักแหลม พระพุทธองค์เฉลยว่าอยู่ที่ผลกรรมที่ทำมา หากเคยฆ่าสัตว์ก็มีอายุสั้น หากเป็นผู้आมาต พยาบาท มีจิตใจโหดร้าย ชอบทำร้ายผู้อื่น เมื่อเกิดมาก็มีผิวพรรณหม่นหมอง เป็นต้น สุดท้ายสุกมาณพก็เข้าใจแจ่มแจ้ง ตอนจบผู้แต่งอวยพรให้ผู้อ่านมีความสุข

ฉันทลักษณ์ กลอนสุภาพ

๑๙) ชัยภษิต

จำนวนหน้า ๓๐ หน้า

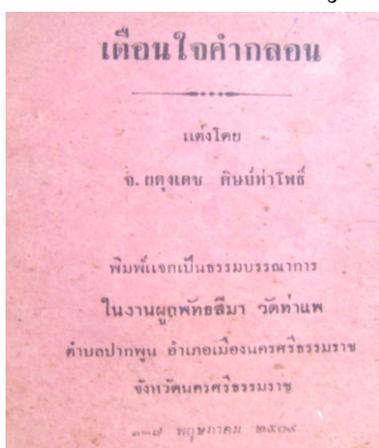
สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๕ (ราวพ.ศ. ๒๔๕๔)

ผู้แต่ง ชัย จันรอกภัย ชาวพัทลุง

เนื้อหา เรื่องนี้เนื้อหาส่วนต้นชำรุด หน้าต่อมาสอนให้ผู้อ่านรู้จักสร้างความสุขความเจริญให้แก่ตนเอง เช่น รู้จักประมาณตน กตัญญูรู้คุณ รู้จักเลือกคบคน หาคู่ครองที่เป็นคนดี และไม่ประมาท ผู้แต่งยกย่องรัฐบาลว่าช่วยปราบปรามโจรผู้ร้าย ช่วยจัดหาแพทย์มาปลูกฝี และนิตยารักษาสัตว์จึงขอให้ผู้อ่านเห็นความสำคัญของรัฐบาล รักและสำนึกบุญคุณประหนึ่งมารดากับบุตร ปิดท้ายด้วยการสอนผู้หญิงให้ขยันงานบ้านงานเรือน ต่อมาก็บอกประวัติของผู้แต่งว่าชื่อชัย จันรอดภัย ไม่ได้เป็นนักปราชญ์ แต่งตามที่ครูสอนเท่านั้น บ้านอยู่โคกชุมแสง หมู่ที่ ๗ ตำบลปิ่นเต อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง และเชิญชวนให้ผู้อ่านช่วยกันซื้อกลอนที่แต่ง

ฉันทลักษณ์ กลอนเพลงยาว

๒๐) **เตือนใจคำกลอน** (เตือนคนแก่ เตือนชายมีเมีย เตือนหญิงมีผัว และเตือนนักเรียน)

จำนวนหน้า ๒๔ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๐๔)

ผู้แต่ง จ. ผดุงเดช ศิษย์ท่าโพธิ์ ชาวนครศรีธรรมราช

เนื้อหา หนังสือเล่มนี้มี ๔ เรื่อง เรื่องแรกสอนผู้สูงวัย ในชื่อเรื่อง “เตือนคนแก่” ผู้แต่งสอนผู้สูงวัยให้รู้จักสอนบุตรหลาน ไม่พุดมาก ไม่ช่างเข้าชี้ ไม่แข่งขันกับเด็ก ไม่ทำตัวกรึมกริม ไม่จีเมา ไม่ทำตัวน่ารำคาญ ไม่ดูถูกบุตรหลาน ไม่ยุยงเขยสะใภ้ให้ผิดใจกัน ไม่จีโมโห ไม่เห็นแก่กิน ไม่ยึดติดอยู่กับอดีต ไม่หาภรรยาเด็ก และไม่คุยโม้อวด ผู้แต่งแนะนำว่าผู้สูงวัยควรเห็นความไม่เที่ยงของชีวิต รู้จักเข้าวัด ฟังธรรม รักษาศีล ให้ทานเพื่อระงับกิเลส และรู้จักแบ่งมรดกให้บุตรหลาน

เรื่องที่สองสอนชายมีภรรยา ในชื่อเรื่อง “เตือนชายมีเมีย” ผู้แต่งสอนชายมีภรรยาให้ไม่นอกใจภรรยา ให้รักและยกย่องภรรยาเหมือนมารดาของตน รู้จักรับผิดชอบต่อครอบครัว ไม่ประพฤติตัวเหลวไหล ไม่ตีภรรยาหรือเหยียดภรรยาเหมือนคนใช้ รู้จักหาเครื่องแต่งกายให้ภรรยาตามสมควร รู้จักพาออกสังคม รู้จักแนะนำตักเตือนเรื่องงานบ้านงานเรือน และการมีศีลธรรมที่ดี

งาม เมื่อภรรยาทำผิดก็อบรมสั่งสอน ไม่ด่าว่าหรือขायภรรยา ให้ดูแลยามป่วยไข้ ไม่ทิ้งทุกอย่างให้ภรรยาทำ ไม่เสพอบายมุข ไม่เล่นการพนัน และไม่พูดกระโชกโชกฮา

เรื่องที่สามสอนหญิงมีสามี ในชื่อเรื่อง “เดือนหญิงมีผิว” ผู้แต่งสอนหญิงมีสามีไม่ให้ด่าว่าสามีของตน ให้คอยร่วมทุกข์ร่วมสุข ไม่นอกใจ ขยันงานบ้านงานเรือน รู้วิธีปฏิบัติให้ถูกใจ รู้จักครองใจคน และให้ยึดหลักพรหมวิหารสี่ในการใช้ชีวิต

เรื่องสุดท้ายสอนนักเรียน ในชื่อเรื่องว่า “เดือนนักเรียน” ผู้แต่งสอนนักเรียนให้เห็นความสำคัญของการศึกษาสมัยใหม่ รู้ว่าตนเองต้องการประกอบอาชีพอะไรจะได้เรียนสายที่ตนถนัด ต่อมาก็ให้ขยันเรียนหนังสือ ไม่ประพฤติดัวเลวไหล เช่น เสพอบายมุข เกียจคร้าน หรือมีนิสัยเป็นนักเลง ให้กตัญญูต่อบิดามารดาและให้เป็นคนดีของชาติ ผู้แต่งชี้ให้เห็นความสำคัญของการศึกษาว่าช่วยให้หาทรัพย์คล่อง และช่วยให้ประเทศชาติเกิดความศิวิไลซ์

ฉันทลักษณ์ เรื่องเดือนคนแก่ เดือนชายมีเมีย และเดือนหญิงมีผิว แต่งเป็นกลอนสุภาพ เรื่องเดือนนักเรียน แต่งเป็นกลอนสี่

๒๑) ทัศนานุสร

จำนวนหน้า ๑๐ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๘ (พ.ศ. ๒๔๗๕)

ผู้แต่ง อุดลย์ สังขพงศ์ ชวานครศรีธรรมราช

เนื้อหา เรื่องนี้แต่งเป็นร้อยกรองขนาดสั้น มี ๒๒ ตอน ใช้สอนคนทั่วไป ดังนี้

ตอนที่ ๑ สอนให้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และเชิดชูวงศ์ตระกูล

ตอนที่ ๒ สอนให้เอาอย่างนักปราชญ์

ตอนที่ ๓ และ ๔ สอนให้ประพฤติดี

ตอนที่ ๕ สอนให้รู้จักแสวงหาความสุข

ตอนที่ ๖ - ๘ สอนให้รู้จักทำบุญ

ตอนที่ ๙ สอนให้เป็นคนตั้งใจจริง พุดจริง ทำจริง และซื่อตรง

ตอนที่ ๑๐ สอนให้รู้จักสร้างบารมี

ตอนที่ ๑๑ สอนให้เชื่อผลแห่งกรรม

ตอนที่ ๑๒ สอนให้เห็นความไม่เที่ยงของสังขาร

ตอนที่ ๑๓ สอนให้กตัญญูต่อบุพการี ครูอาจารย์ พระมหากษัตริย์ ศาสนาและแผ่นดินเกิด

ตอนที่ ๑๔ สอนให้รู้จักวิธีใช้งานคนเก่ง

ตอนที่ ๑๕ สอนให้หลีกเลี่ยงความชั่ว

ตอนที่ ๑๖ สอนให้เห็นสังขารแห่งชีวิต

ตอนที่ ๑๗ สอนให้เห็นผลที่เกิดของการกระทำของตน

ตอนที่ ๑๘ สอนให้ขยันหาทรัพย์

ตอนที่ ๑๙ สอนให้ละสิ่งที่เป็นอุปมงคล เช่น ความชั่ว และความอาย ต่อมาก็สอนให้ขยันรักษาเกียรติของตน ไม่ท้อจืด มีสติ พุทธิและคิทธิ

ตอนที่ ๒๐ ผู้แต่งขอให้ผู้อ่านจดจำคำสอนไว้เป็นเครื่องป้องกันอุปสรรค

ตอนที่ ๒๑ ผู้แต่งเน้นย้ำให้หมั่นทำความดี เนื่องจากความดีจะคงอยู่ตลอดไป

ตอนที่ ๒๒ สอนให้ละกิเลสเพื่อพบกับความสุขที่แท้จริง

ฉันทลักษณ์ กลอนสุภาพ กลอนสักวา กลอนดอกสร้อย กาพย์ยานี ๑๑ กาพย์สุรางคนางค์ ๒๘ โคลงสี่สุภาพ และอินทรวชิรฉันท

๒๒) เทศนาสมุปทา

จำนวนหน้า ๒๐ หน้า

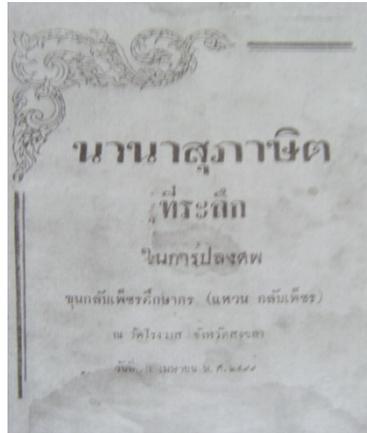
สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๗ (พ.ศ. ๒๔๗๒)

ผู้แต่ง พระอนุศาสนาจารย์ (จิตต์ รตนโชต) ชาวพัทลุง

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยคำไหว้พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ บอกวัตถุประสงค์ในการแต่งว่า เพื่อให้ญาติมิตรและศิษย์นำไปปฏิบัติตาม เพื่อใช้ปลดเปลื้องทุกข์ ส่วนที่เป็นเนื้อหา ผู้แต่งสอนให้ขยันทำงาน สอนวิธีทำการเกษตรที่ได้ผล สอนให้ไม่ประมาท สอนให้รักษาศีลห้า สอนให้รู้จักแสวงหาทรัพย์ สอนให้รักษากาย วาจา และใจให้ดีงาม สอนให้รู้จักรักษาความสะอาดบ้านเรือน สอนให้รับประทานอาหารที่ปรุงสุกใหม่ สอนให้รู้จักรักษาสุขภาพ สอนให้วางข้าวของเครื่องใช้ให้เป็นระเบียบ สอนให้รู้จักประมาณการใช้จ่าย สอนให้ไม่เสพอบายมุข สอนให้รู้จักสงเคราะห์บิดามารดา ญาติพี่น้องและบ่าวไพร่ สอนให้รู้จักทำบุญทำทาน สอนให้นำเงินไปฝากธนาคาร สอนให้เสียสละเพื่อส่วนรวม เช่น บริจาคเงินให้แก่สถานกาชาด โรงเรียน โรงงาน และวัด สอนให้เชื่อในการอุปถัมภ์ของพระพุทธรูป สอนให้เชื่อในผลแห่งกรรม สอนให้มีความสามัคคีต่อกัน สอนให้รู้จักพูด สอนให้ไม่เป็นคนตระหนี่ สอนชายหนุ่มให้หาผู้ครองที่ขยันทำงาน และสุขภาพเรียบร้อย สอนผู้หญิงให้รู้จักเย็บปักถักร้อย พุดจาอ่อนหวาน ไม่เล่นหูเล่นตากับผู้ชาย และรู้จักคบมิตรดี

ฉันทลักษณ์ กาพย์ฉบัง ๑๖

๒๓) นานาสุภาษิต ๑

จำนวนหน้า ๑๕ หน้า

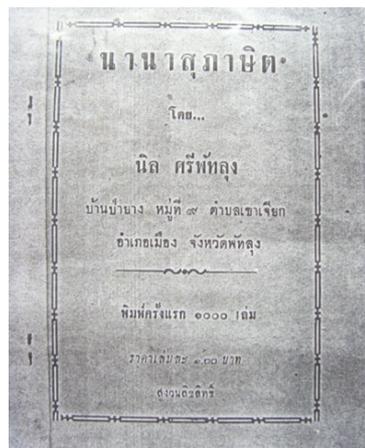
สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๙ (พ.ศ. ๒๔๕๕)

ผู้แต่ง ขุนคลังแพ่งศรีศึกษากร (แหวน กลับเพ็ชร) ชาวอุตรดิตถ์ แต่ย้ายมารับราชการที่พัทลุง และสงขลาจนเกษียณอายุ

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยเนื้อหาคำสอน ผู้แต่งสอนคนทั่วไปให้รู้จักรู้เท่าทันคนในสังคม ไม่ประมาท ให้ขยันหมั่นเพียร ให้ทำแต่ความดี ไม่ยึดติดกับลาภยศสรรเสริญ หากเป็นเจ้านายก็ให้มีเมตตาอารี ยุติธรรม และรู้จักใช้คน หากเป็นผู้ร้อยก็ให้ซื้อตรงต่อนายจ้างและรู้จักเรียนรู้งาน ไม่เอาแต่โทษผู้อื่น ให้รู้จักแสวงหาทรัพย์ ให้รู้จักประมาณตน และให้ยอมรับความเปลี่ยนแปลงของชีวิต

ฉันทลักษณ์ กลอนสุภาพ กาพย์ยานี ๑๑ และโคลงสี่สุภาพ

๒๔) นานาสุภาษิต ๒

จำนวนหน้า ๑๕ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๑๐)

ผู้แต่ง นิล ศรีพัทลุง ชาวพัทลุง

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยการบอกชื่อผู้แต่งว่าชื่อนิล บอกวัตถุประสงค์ในการแต่งว่าเพื่อสอนชาวใต้ ส่วนเนื้อหาคำสอน ผู้แต่งสอนให้ไม่ประมาท ให้รู้จักประมาณตน ให้ระมัดระวังการคบคน โดยไม่คบคนปากหวาน คนคดโกง คนที่ไม่ประมาณตน ศัตรูเก่า คนที่ชอบยุยงคนอื่น คนที่คิดฆ่าบิดาตัวเอง คนหูหนวก ใบบ้า คนฉ้อฉล และคนเสพอบายมุข ไม่หาเรื่องเดือดร้อนใส่ตน ไม่โทษผู้อื่น หรือใส่ร้ายผู้อื่น ไม่มีนิสัยคดโกง ไม่นินทาว่าร้าย ไม่มีนิสัยมักง่าย ให้ขยันหาทรัพย์ ให้เป็นแบบอย่างที่ดีของบุตร ให้ประพฤติในทางธรรม ไม่มัวเมาในคตมหา ให้เป็นคนซื่อสัตย์สุจริต และให้เชื่อว่ากรรมมีจริง สุดท้ายผู้แต่งออกตัวว่าไม่ใช่นักปราชญ์ หากตอนใดผิดก็ขอให้ผู้รู้ช่วยแก้ไข

ฉันทลักษณ์ กลอนเพลงยาว

๒๕) นารีสมบัติ

จำนวนหน้า ๓๗ หน้า

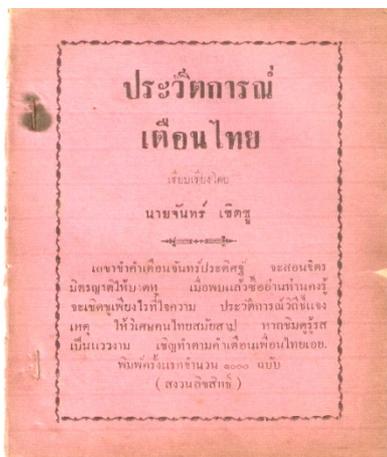
สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๘ (พ.ศ. ๒๔๓๘)

ผู้แต่ง กลิ่น ศรีนรินทร์ (นามแฝง คือ ก. ศรีนรินทร์) ชาวสงขลา

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยการกล่าวถึงความดีของผู้หญิงในด้านต่าง ๆ เช่น รู้จักเลี้ยงบุตร ขยันงานบ้านงานเรือน รู้จักต้อนรับแขก มีความกล้าหาญ และมีคุณสมบัติ ต่อมาก็ยกเรื่องนางวิสาข่าซึ่งเป็นผู้หญิงดีมาประกอบคำสอน ผู้แต่งเล่าว่านางวิสาข่าเป็นบุตรของเศรษฐีธัญชัย ฟานักที่เมืองภัททนิคร แคว้นอังคะ อยู่มาไม่นานครอบครัวของนางได้ย้ายไปยังเมืองสาเกต แคว้นโกศล วันหนึ่งปุลณวัณน์บุตรชายของเศรษฐีมิคาระ ต้องการหาภรรยาเป็นเบญจกัลยาณี มิคาระจึงให้พราหมณ์ไปตามหาหญิงที่มีคุณสมบัติดังกล่าวจนไปพบนางวิสาข่าและบริวารซึ่งไปเที่ยวงานนักขัตฤกษ์ ซึ่งเป็นงานประจำปีของเมืองสาเกต เผอิญวันนั้นฝนตก บริวารทั้งห้าร้อยคนรีบวิ่งมาหลบฝนที่ศาลา ในขณะที่นางวิสาข่าเดินอย่างใจเย็น ส่งผลให้ผ้าและอาภรณ์เปียกโชก พราหมณ์เห็นความงามของนาง ๔ อย่างแล้ว ยกเว้นฟันของนาง จึงออกอุบายเพื่อทำให้นางพูด พราหมณ์กล่าวถากถางพฤติกรรมที่เชื่องช้าของนาง นางวิสาข่าตอบว่ามีคน ๔ จำพวกที่วิ่งแล้วไม่งาม คือ พระราชา ช่างบรรพชิตและผู้หญิง ครั้นพราหมณ์เห็นฟันของนางก็สวมนวลยทองทันที ก่อนวันส่งตัวบิดาของนาง วิสาข่าได้อบรมสั่งสอนเรื่องหลักมาตุคาม ๑๐ ประการเพื่อใช้ในการครองเรือน ผู้แต่งเน้นย้ำให้เห็นว่าหลักการดังกล่าวใช้ได้ผลดี จึงหวังว่าผู้หญิงจะนำไปปฏิบัติตาม

ฉันทลักษณ์ กาพย์ฉบัง ๑๖ และกาพย์ยานี ๑๑

๒๖) ประวัติการณ์เดือนไทย

จำนวนหน้า ๒๑ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๕ (พ.ศ. ๒๔๕๗)

ผู้แต่ง นายจันทร เชิดชู ชาวสงขลา

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยคำไหว้พระพุทธรูปเจ้า อาจารย์ บิดามารดา พระมหากษัตริย์ และเทวดา ผู้แต่งออกตัวว่าไม่เก่งเหมือนสุนทรภู่ เป็นเพียงชาวบ้านที่มีอาชีพทำนา เริ่มฝึกหัดแต่งกลอนสุนทรภู่ไม่นานนัก แต่งเรื่องนี้เพื่อตัดเตือนผู้อ่านไม่ให้เดินหลงทาง ต่อมาก็สอนให้รักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ สอนให้ขยันทำงาน ไม่ว่าจะทำสวน ทำนาหรือค้าขาย สอนให้รักในอาชีพของตน สอนวิธีทำนาและปลูกยางพารา สอนวิธีทำการเกษตรที่ได้ผล สอนให้คนไทยร่วมมือกันผลิตสินค้า และซื้อสินค้าที่คนไทยขาย ไม่เอาแต่ซื้อสินค้าของชาวจีน เพราะชาวจีนมักเอาเปรียบ กดราคา โกงตราข่ง และดูหมิ่นคนไทย สอนให้คนในชุมชนตั้งใจศึกษาเล่าเรียนอย่างจริงจัง สอนให้รักบ้านเกิด สอนให้สามัคคีต่อกัน สอนให้อุทิศส่วนบุญกุศลให้แก่มิตรญาติ สอนให้เป็นคนดีมีศีลธรรม สอนให้ปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล สอนให้คบมิตรดี สอนไม่ให้ซื้อห่วยได้ดิน สอนไม่ให้ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย สอนให้เห็นอนิจจังของชีวิต และสอนให้ละโลกโกรธหลง

ฉันทลักษณ์ กลอนเพลงยาว

๒๗) ประวัติสุรากลอน

จำนวนหน้า ๓๒ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๕ (พ.ศ. ๒๔๕๕)

ผู้แต่ง ชาญ ไชยจันทร์ ชาวพัทลุง

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยคำไหว้พระรัตนตรัย บิดามารดา และครูอาจารย์ บอกวัตถุประสงค์ในการแต่งว่าเพื่อตัดเตือนญาติมิตรให้เห็นโทษของสุราและเลิกดื่มสุรา เพราะการดื่มสุรานอกจากผิดศีลข้อ

ที่ห้าแล้ว ยังส่งผลกระทบไปถึงศีลข้ออื่น ๆ ด้วย ผู้แตงน่านิทานมาเล่าประกอบ ๔ เรื่องเพื่อชี้ให้เห็นโทษของสุราที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

เรื่องแรกเล่ากำเนิดของสุราว่าตั้งชื่อตามพรานป่าที่ชื่อสุระ ซึ่งไปพบน้ำเมาที่ค้ำบไม้ ต่อมาจึงคิดปรุงสุตรขึ้นเอง แล้วขยายการผลิตไปยังละแวกเมืองสาวัตถี ส่งผลให้บ้านเมืองวุ่นวาย เพราะพระราชอาและพลเมืองต่างพากันติดสุรา วันหนึ่งพระราชาคีมสุราจนขาดสติ ถึงกับให้นำพระโอรสไปทำกับแก้ม เพราะคิดว่าเป็นเนื้อสัตว์ ครั้นหายเมาจึงสั่งให้ราษฎรเลิกดื่มสุรา

เรื่องที่สองเล่าถึงหลานชายของเศรษฐีผู้หนึ่งที่สิ้นเนื้อประดาตัว เพราะเสพสุราและคบมิตรชั่ว ฝ่ายเศรษฐีผู้เป็นลุงเห็นว่าหลานอับจน จึงให้ยืมเงินเพื่อตั้งตัวใหม่ หลานเศรษฐีก็ยังนำเงินไปเปิดร้านขายสุราและคบมิตรชั่วเหมือนเดิม ส่งผลให้กิจการล้มละลาย จนต้องกลายเป็นขอทาน ครั้นจะไปหวังพึ่งลุง ลุงก็ไม่สงสารอีกต่อไป

เรื่องที่สามเล่าเรื่องของพระเทวทัตที่ต้องการกำจัดพระพุทธเจ้า และพระเจ้าพิมพิสารสาวกของพระองค์ จึงยุให้พระเจ้าอชาตศัตรูบุตรของพระเจ้าพิมพิสารกำจัดบิดาของตัวเอง เมื่อพระเจ้าพิมพิสารเสียชีวิต พระเทวทัตจึงคิดกำจัดพระพุทธเจ้าต่อไป อย่างไรก็ตาม แม้จะใช้วิธีการต่าง ๆ ก็ไม่สามารถทำร้ายพระพุทธเจ้าได้ สุดท้ายจึงถูกพระแม่ธรณีสูบ ส่วนพระเจ้าอชาตศัตรูตกนรก

เรื่องที่สี่เล่าว่าเมืองสาวัตถีจัดประกวดผู้ปรุงสุรายอดเยี่ยม ผู้ชายเมืองนี้ต่างก็ไปร่วมงานจึงฝากภรรยาไว้กับนางวิสาขา ฝ่ายภรรยาทั้งหลายแอบดื่มสุราจนเมามาย เมื่อสามีเห็นก็พากันทุบตี วันต่อมาพระพุทธเจ้าได้มาเทศนาใกล้กับเมืองสาวัตถี บรรดาภรรยาที่ลุ่มหลงสุราได้พากันไปเฝ้าพระพุทธเจ้า แต่แสดงกิริยาอันน่ารังเกียจ เพราะฤทธิ์ของสุรา ครั้นได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าแล้วก็ชักชวนให้สามีเลิกดื่มสุรา ในครั้งนั้นพระพุทธองค์มีบทบัญญัติห้ามดื่มสุรา

ตอนท้ายผู้แตงเน้นย้ำให้เห็นว่าการที่หลายประเทศเจริญก้าวหน้า เพราะไม่ดื่มสุรา ต่างกับประเทศไทยที่คนยังนิยมดื่มสุรา ทั้งงานศพ งานบวช งานทอดผ้าป่า และงานแต่ง เมื่อดื่มสุราแล้วก็ทะเลาะวิวาทกัน ฆ่ากัน บ้างก็ถูกรถชนตาย ผู้แตงจึงขอให้ผู้อ่านเลิกดื่มสุรา

ฉันทลักษณ์ กลอนเพลงยาว

๒๘) พลเรือนสอนบุตร

จำนวนหน้า เรื่องนี้ผู้วิจัยได้ฉบับที่อาจารย์วินัย สุกใสพิมพ์บนกระดาษเอสี่ เมื่อนำไปเทียบกับหนังสือเล่มเล็กพบว่ามีประมาณ ๓๖ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๕ (ราว พ.ศ. ๒๔๕๔ - ๒๔๕๕)

ผู้แต่ง แดง ประพันธ์บัณฑิต (ชื่อ นามสกุลเดิม คือ แดง สงเสน ชาวบ้านมักเรียกแดง

นักปราชญ์หรือแดง นักประพันธ์) ชาวนครศรีธรรมราช

เนื้อหา เรื่องนี้ตอนท้ายหายไป เริ่มต้นด้วยคำไหว้พระรัตนตรัย บิดามารดา ครูอาจารย์ พระเสื่อเมือง อาจารย์เส็งวัดบ่อโค พระมหากษัตริย์ และเทวดาอารักษ์ ระบุชื่อผู้แต่งว่าชื่อแดง อยู่หมู่ที่ ๑๑ ตำบลเขาพังไกร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช บอกวัตถุประสงค์ในการแต่งว่าเพื่อหาเงินเลี้ยงชีพ เนื่องจากร่างกายพิการ ทำงานหนักไม่ได้ ด้านเนื้อหาคำสอน ผู้แต่งสอนผู้ชายให้สนใจศึกษาเล่าเรียน ให้คบมิตรดี ไม่เป็นนักเลงหัวไม้ ไม่เป็นโจรผู้ร้าย ไม่เล่นการพนัน ให้ระมัดระวังคำพูด ให้มีกิริยามารยาท ให้แต่งกายเหมาะสมกับฐานะของตน ให้รู้จักแสวงหาทรัพย์ เพราะชายที่มีฐานะมั่นคง สามารถขอหญิงที่หมายปองได้ แม้แต่บิดามารดาของฝ่ายหญิงก็เต็มใจยกบุตรสาวให้ เนื่องจากสวรรค์ของคนในปัจจุบันก็คือการมีทรัพย์ ต่อมาก็สอนให้รู้จักประหยัด ไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือย ให้รู้จักประมาณตน เมื่อมีบุตรและภรรยา ก็ให้ใช้หลักพรหมวิหารสี่ในการครองเรือน ไม่จี้อิทธิบาท หรือนินทา หรือคำบิดามารดาของฝ่ายหญิง ให้รู้จักทำความสะอาดบ้านเรือน ให้หมั่นรักษาศีล ทำบุญให้ทาน ละโลกิโรคหลง และไม่ประมาทภรรยาของตนเพราะจะพบกับหายนะได้ ดังเรื่องราวของนายพรานผู้หนึ่งที่ล่าสัตว์เงินเจือเสื่อ เสื่ออาสาล่าสัตว์ให้นายพราน แต่ขอให้นายพรานรับปากว่าจะไม่เปิดเผยความลับให้ใครฟัง เสื่อนำดอกไม้แห้งมาเป็นสัญญาบอกเหตุ โดยบอกนายพรานว่าหากมีกิ้งก่าไม้แตกแขนงออกมา ๓ กิ่ง แสดงว่านายพรานไม่รักษาสัญญา เสื่อจะฆ่านายพรานเสีย นายพรานนำความลับไปเล่าให้ภรรยาฟัง เพราะคิดว่าภรรยาเก็บความลับได้ แต่ภรรยากลับนำความลับไปเล่าให้มารดาของนางฟัง มารดาของหญิงนั้นนำความลับไปเล่าให้ชาวบ้านฟังต่อไป เมื่อเสื่อเห็นกิ้งก่าไม้แตกออกมาเป็น ๓ แขนงก็รู้ว่านายพรานผิดสัญญา เสื่อจึงฆ่านายพรานตาย

ฉันทลักษณ์ กลอนเพลงยาว

๒๕) เพลงบอกเรื่องอบายมุข

จำนวนหน้า ๑๐ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๐๕)

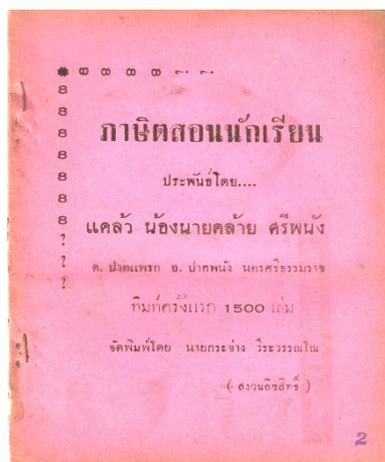
ผู้แต่ง พระราชวราภรณ์ ชาวนครศรีธรรมราช

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยการบอกวัตถุประสงค์ในการแต่งว่าเพื่อฝากญาติมิตร ด้านเนื้อหาคำสอน ผู้แต่งสอนผู้อ่านไม่ให้ข้องเกี่ยวกับอบายมุข ได้แก่ การดื่มสุรา (เพราะทำให้เสียทรัพย์ ทะเลาะวิวาทกับผู้อื่น เป็นโรคท้องมาน มีแต่คนนินทา ขาดความละเอียด และขาดสติ) การเที่ยวกลางคืน (เพราะทำให้ร่างกายซูบซีด และเสียทรัพย์) การชอบดูรำฟ้อน (เพราะทำให้สูญเสียเงินทอง) การเล่นการพนัน (เพราะทำให้ตกเป็นเหยื่อของสังคม หรือกลายเป็นแมงดาเกาะผู้หญิง) การคบคนชั่ว (เพราะจะชักนำไปสู่อบาย เช่น เล่นการพนัน เที่ยวโสเภณี ดื่มสุรา ทำของปลอมขาย โกงเขาซึ่งหน้า และ

ชักชวนให้เป็นนักเลงหัวไม้) และความเกียจคร้าน ตอนท้ายผู้แต่งเน้นย้ำให้ผู้อ่านหลีกเลี่ยงอบายมุขดังกล่าว แล้วตั้งใจทำงานหาทรัพย์ เพราะยุคนี้ให้ความสำคัญกับการมีทรัพย์

ฉันทลักษณ์ กลอนเพลงบอก

๓๐) ภาษิตสอนนักเรียน

จำนวนหน้า ๑๘ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๐๓)

ผู้แต่ง แคล้ว ศรีพนัง ชาวนครศรีธรรมราช

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยคำกล่าวบูชาพระรัตนตรัย ครูอาจารย์ พระมหากษัตริย์ทั้ง ๕ พระองค์ บิดามารดา และพี่ชายที่ชื่อคล้าย ศรีพนัง ด้านเนื้อหาคำสอน ตอนแรกผู้แต่งสอนนักเรียนชายให้ กตัญญูต่อบิดามารดา ให้เห็นความสำคัญของการศึกษาสมัยใหม่ ให้เป็นนักเรียนที่ดี เช่น เคารพ ครูผู้สอน ไม่ชวนเพื่อนเล่นในห้องเรียน รู้จักรักษาอุปกรณ์การเรียน รู้จักถนอมเครื่องมือเครื่องใช้ และไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ตอนที่สอง ผู้แต่งสอนชายหนุ่มให้เป็นคนสุภาพ ไม่ข้องเกี่ยวกับอบายมุข รู้จักบวชเพื่อทดแทนคุณบิดามารดา ในตอนที่บวชก็ให้หมั่นศึกษาพระธรรม รู้จักรดน้ำอุทิศส่วนกุศลถึงผู้ที่ยังอยู่และล่วงลับไปแล้ว ครั้นสึกออกมาก็ให้หาคู่ครองที่เป็นแม่บ้านแม่เรือน เป็นมิตรที่ดี มีกิริยามารยาท ไม่เอาแต่แต่งตัวอวดโฉม หรือสนทนาแต่เรื่องผู้ชาย ตอนที่สาม ผู้แต่งสอนชายมีภรรยาให้รักเดียวใจเดียว ไม่ตีค่า หรือเอาแต่โกรธภรรยา ตอนที่สี่ ผู้แต่งสอนนักเรียนหญิงให้เรียนหนังสือที่โรงเรียน และตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ตอนที่ห้า ผู้แต่งสอนหญิงสาวให้มีกิริยามารยาท รู้จักเลือกคู่ครองที่เป็นคนดี และมาจากสกุลดี ไม่เลือกชายที่แต่งตัวอวดรวย มีแต่คารมดีหรือเอาใจเก่ง เฉพาะในช่วงแรก ๆ หากว่าบิดามารดาฝากให้ไปเรียนกับครูต่างสำนักก็ให้ช่วยทำงานบ้านงานเรือน ของครู ตอนท้ายผู้แต่งเน้นย้ำให้นักเรียนชายหญิงรีบเรียนหนังสือจนรับสัญญาบัตรตามนโยบายรัฐนิยม และเน้นย้ำว่าผู้แต่งเป็นน้องชายของคล้าย ศรีพนัง ขออวยพรให้ผู้อ่านมีความสุข

ฉันทลักษณ์ กลอนเพลงยาว

๓๑) มงคลประชากรราษฎร์

จำนวนหน้า ๓๒ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๕ (ราว พ.ศ. ๒๔๕๔ - ๒๔๕๕)

ผู้แต่ง แดง ประพันธ์บัณฑิต ขาวนครศรีธรรมราช

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยคำกล่าวบูชาพระรัตนตรัย บิดามารดา ครูอาจารย์ พระมหากษัตริย์ทั้ง ๕ พระองค์ นายกรัฐมนตรี กรม กระทรวง เทพยดา และผู้อ่าน ตามด้วยการบอกชื่อผู้แต่งว่าชื่อแดง อยู่บ้านสี่กั๊ก หมู่ที่ ๖ ตำบลท่าเสม็ด กิ่งอำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช แต่งเรื่องนี้ตอนอายุ ๖๐ กว่าปี (ผู้แต่งเกิดปี พ.ศ. ๒๔๓๕) ด้านเนื้อหาคำสอน ผู้แต่งสอนผู้อ่านให้ละเว้นอบายมุข ให้เลี้ยงชีพที่สุจริต ไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต ให้สำนึกบุญคุณของรัฐบาล ให้เห็นความสำคัญของวิชาความรู้ ให้รู้จักผูกมิตรกับคนในสังคม ให้รู้จักอบรมสั่งสอนบุตรให้เป็นคนดี ให้รู้จักประหยัดอดออม ให้ขยันทำงาน โดยไม่หวังพึ่งน้ำบ่อหน้า ให้รู้จักใช้เวลาว่างในการปลูกผักสวนครัว หรือค้าขาย หากไม่มีที่ดินทำกินก็ให้หักร้างว่างพง ให้รู้จักแสวงหาทรัพย์ เพราะการมีทรัพย์ช่วยให้กินดี อยู่ดี และช่วยให้ชื่อของอุปโลกบริโลกได้ตามที่ต้องการ ให้รู้จักเลือกคบคนและรู้เท่าทันคน ให้กตัญญูรู้คุณคน ให้เห็นความสำคัญของคำพูด และให้ศรัทธาในพระพุทธศาสนา

ฉันทลักษณ์ กลอนเพลงยาว

๓๒) มงคลสุตร์วิภาคบรรยาย

จำนวนหน้า ๑๒ หน้า

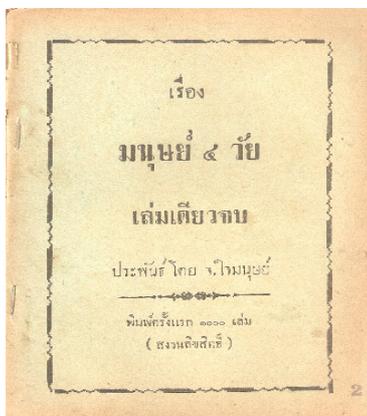
สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๘ (พ.ศ. ๒๔๘๑)

ผู้แต่ง ขุนมนตรีบริรักษ์ (พ. ศิริธร) ชาวพัทลุง

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยการบอกช่วงเวลาที่ตั้งว่า พ.ศ. ๒๔๘๑ ปีมะโรง บอกที่มาของคำสอนว่านำมาจากคถาามงคลที่ปณี โดยจะสอนเพียง ๖ คาถาเพราะเห็นว่าเป็นคาถาพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต หากผู้อ่านปฏิบัติตามได้ก็จะดำเนินชีวิตราบรื่น ได้แก่ ไม่คบคนพาล ให้คบบัณฑิต ให้บูชาบุคคลที่ควรบูชา ให้อยู่ในประเทศอันสมควร และให้ตั้งตนไว้ชอบ

ฉันทลักษณ์ ร่ายโบราณ

๓๓) มนุษย์ ๔ วัย

จำนวนหน้า ๒๑ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๙ (พ.ศ. ๒๔๕๕)

ผู้แต่ง จ. ใจมนุษย์ ชาวพัทลุง

เนื้อหา ตอนแรกผู้แต่งสอนบิดามารดาให้เข้าใจธรรมชาติของวัยเด็กว่ามักรักสนุก ชอบไปโรงเรียน ไม่ชอบทำงานบ้าน ไม่ค่อยเชื่อฟังคำตักเตือนของบิดามารดา เมื่ออยู่บ้านจะทุกซ์ เพราะต้องเลี้ยงวัว และเลี้ยงน่อง ตอนที่สอง ผู้แต่งสอนบิดามารดาให้เข้าใจธรรมชาติของวัยหนุ่มสาวว่ามักมีปัญหาเรื่องรัก ๆ ใคร่ ๆ หากพบว่าบุตรเดินทางผิดก็ให้รู้จักรับฟังความคิดเห็น และรู้จักให้อภัย ตอนที่สาม ผู้แต่งสอนบุตรให้เห็นว่าบิดามารดามีแต่รักและหวังดีต่อบุตร บุตรที่ดีจึงควรเชื่อฟังคำสั่งสอน ไม่ประพฤติตัวเหลวไหล หากเป็นผู้ชายก็ให้บวชเพื่อตอบแทนคุณของบุพการี และเลือกคู่ครองที่มาจากสกุลดี ไม่หนีตามกันไป เพราะจะทำให้บิดามารดาขายหน้า ตอนที่สี่ ผู้แต่งสอนให้บุตรหลานเห็นว่าผู้สูงวัยมีแต่รักและปรารถนาดีต่อบุตรหลานของตน บุตรหลานจึงควรเข้าใจจิตใจของผู้สูงวัยด้วย เพราะสักวันก็ย่อมต้องกลายเป็นผู้สูงวัยเหมือนกัน ส่วนผู้สูงวัยก็ไม่ควรทำตัวเป็นภาระของบุตรหลาน ให้รู้จักเข้าวัดฟังธรรม และทำบุญให้ทาน

ฉันทลักษณ์ กลอนเพลงยาว

๓๔) ยุทธภษิต

จำนวนหน้า ๑๐ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๘ (พ.ศ. ๒๔๘๑)

ผู้แต่ง ดำเนิน บุญรัตเศรษฐี ชาวพัทลุง

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยคำกล่าวบูชาพระรัตนตรัย บิดามารดา และครูอาจารย์ ต่อมาก็บอกวัตถุประสงค์ในการแต่งว่าเพื่อให้เดือนสติผู้อ่าน โดยนำเค้าเรื่องมาจากนิทานสหายบาลี มีเนื้อหาสอนให้รู้จักระงับคนพาลด้วยปัญญา ผู้แต่งเล่าเรื่องของท้าวเวปจิตผู้เป็นจอมทัพฝ่ายอสูรที่ทำยุทธภายิตกับท้าวหม่นพาน โดยกล่าวโอ้อวดกรรมของตน เพื่อยั่วให้เทวดาโกรธแล้วตัดสินใจทำสงคราม แต่เทวดาใช้หลักขันตีตอบโต้ทุกครั้ง สุดท้ายการทำสงครามจึงไม่เกิดขึ้น

ฉันทลักษณ์ โคลงสี่สุภาพ

๓๕) แม่ของ “ลมลอย”

จำนวนหน้า ประมาณ ๑๐ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๘ (พ.ศ. ๒๔๘๗)

ผู้แต่ง รัตนชัย เตละกุล (ลมลอย) ชาวพัทลุง

เนื้อหา เรื่องนี้ตอนท้ายหายไป เริ่มต้นสอนเรื่องความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของสังขาร ตามด้วยการพรรณนาความรักความอาลัยที่มีต่อมารดา และกล่าวถึงความทุกข์ยากของมารดาในขณะที่ตั้งครรภ์ว่าต้องงดอาหารบางอย่างที่ส่งผลร้ายแก่บุตรในครรภ์ ช่วงนี้มารดาจะเกิดอาการคลื่นเหียน วิงเวียน ผิวพรรณชुบชืด หงุดหงิดง่าย ฟันหัก ปวดเมื่อยตามร่างกาย เป็นโรคปากนกกระจอก และเบื่ออาหาร แต่มารดาก็ยอมอดทนเพราะรักบุตร จึงขอให้บุตรสำนึกบุญคุณของบิดามารดา

ฉันทลักษณ์ กลอนสุภาพ

๓๖) แม่หม้ายพลาดรัก

จำนวนหน้า ๒๗ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๘ (ราว พ.ศ. ๒๔๘๔ - ๒๔๘๕)

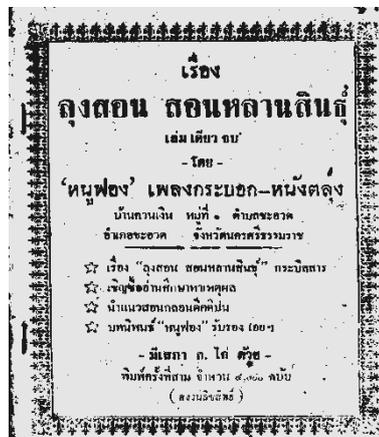
ผู้แต่ง หนูหมึก แม่หม้าย ชาวนครศรีธรรมราช

เนื้อหา เรื่องนี้ต้นฉบับชำรุดหลายแห่ง เริ่มต้นด้วยคำกล่าวไหว้ครู ตามด้วยการออกตัวว่าไม่ได้เป็นนักกลอน และบอกวัตถุประสงค์ในการแต่งว่าใช้ตักเตือนผู้หญิงเรื่องการเลือกคู่ครอง ต่อมาก็เล่าประวัติของตนว่าเป็นชาวทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช แต่งงานแล้ว ๒ ครั้ง แต่หย่าร้างกันไป ต่อมาก็แต่งงานใหม่กับผู้ชายชื่อ “โอ” โดยความเห็นชอบของผู้ใหญ่ เมื่อแต่งงานแล้วจึงชักชวนกันมาอยู่ที่บ้านนาง อำเภอยี่สิบเอ็ด จังหวัดตรังซึ่งเป็นบ้านบิดามารดาของสามี ตนและสามีช่วยกันทำสวนทำไร่จนมีฐานะดีขึ้น อย่างไรก็ตาม สามีของหนูหมึกมีนิสัยเจ้าชู้ลอบมีภรรยา

น้อยถึง ๖ คน หนูหมึกจึงขอแยกทางแล้วกลับมาอยู่บ้านเดิมของตน ในขณะที่แยกทางกับสามีนั่น หนูหมึกเกิดตั้งครรภ์ และต่อมาคลอดบุตรเป็นหญิง หนูหมึกเลี้ยงบุตรด้วยความลำบากเพราะไม่มีสามีเลี้ยงและรับผิดชอบ เมื่อผิดหวังในเรื่องความรัก หนูหมึกจึงเขียนกลอนเพื่อใช้เป็นอุทาหรณ์สอนใจผู้หญิงที่คิดจะมีคู่ครอง ใช้ชื่อว่า “แม่หม้ายปลาครก” โดยสอนว่าก่อนมีคู่ครองควรเชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดามารดา และไม่ชิงสุกก่อนห่าม เพราะเมื่อแต่งงานแล้วผู้ชายจะได้ไม่ดูหมิ่น เมื่อจะเลือกคู่ครองก็ให้เลือกที่เป็นคนดี มาจากสกุลดี ไม่เลือกเพราะหน้าตาดี เพราะทำให้ทุกข์ใจได้

ฉันทลักษณ์ กลอนสุภาพ

๓๗) ลุงสอนสอนหลานสินธุ์

จำนวนหน้า ๑๘ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๕ (ราว พ.ศ. ๒๕๐๔)

ผู้แต่ง หนุฟอง ชวณครศรีธรรมราช

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยการพรรณนาธรรมชาติ ตามด้วยการกล่าวบูชาพระรัตนตรัย บิดามารดา สุนทรภู่ ครูอาจารย์ เทพยดา และพระมหากษัตริย์ทั้ง ๕ พระองค์ ต่อมาก็กำหนดให้ตัวละครที่ชื่อ “สอน” ทำหน้าที่สอนหลานชายที่ชื่อ “สินธุ์” ลุงสอนสอนว่าเมื่อยังไม่มีคู่อีกให้สนใจศึกษาเล่าเรียน กตัญญูรู้คุณ คบมิตรดี ไม่ประมาท ไม่เป็นโจรผู้ร้าย ไม่เป็นนักเลงหัวไม้ รู้จักแสวงหาทรัพย์รู้จัก บวชเพื่อทดแทนคุณของบิดามารดา ในขณะที่บวชเรียนก็ให้ถือศีลครบ ๒๒๗ ข้อ มีวิริยะในการ ท่องหนังสือ มีhiri โอตตปปะ และรู้จักสำรวมกายใจของตน ครั้นสึกออกมาก็ให้เลือกคู่ครองที่มาจาก สกุลดี มีศีลธรรม เป็นแม่บ้านแม่เรือน มีกิริยามารยาท และทำงานเลี้ยงตนเองได้ ไม่เลือกหญิงที่ แต่งตัวอวดโฉม มีฐานะที่สูงกว่าตนเพราะหญิงประเภทนี้มักข่มเหงสามีหรือคบชู้ ต่อมาก็สอนว่า เมื่อมีภรรยาแล้วก็ให้เลี้ยงครอบครัว รักภรรยาเหมือนบิดามารดาของตน ให้รู้จักดูแลยามเจ็บไข้ได้ ป่วย รู้จักแนะนำตักเตือนภรรยาตามสมควร ไม่ข่มเหงน้ำใจ เมื่อมีเงินก็แบ่งให้ใช้ และไม่ทำให้ ภรรยาทุกข์ใจ ต่อมาก็สอนการปฏิบัติตนโดยทั่วไป เช่น สอนให้ศรัทธาในพระพุทธศาสนา รู้จักเข้า

ร่วมประชุมตามที่เจ้าหน้าที่รัฐประกาศไว้ รู้จักพึ่งตนเอง และไม่หลงไหลในกาม ตอนท้ายผู้แต่ง
กล่าวว่าหากปฏิบัติตามได้จะพบแต่ความสุข แม้แต่เทพยดาาก็ให้พร ทำให้มีชื่อเสียง และเป็นเศรษฐี
ฉันทลักษณ์ กลอนสุภาพ กลอนสามห้า และกลอนสี่

๓๘) โลกนิติคำกลอน

จำนวนหน้า นับจำนวนหน้าไม่ได้เพราะขาดตอน แต่มีราว ๑๕ - ๒๐ หน้า

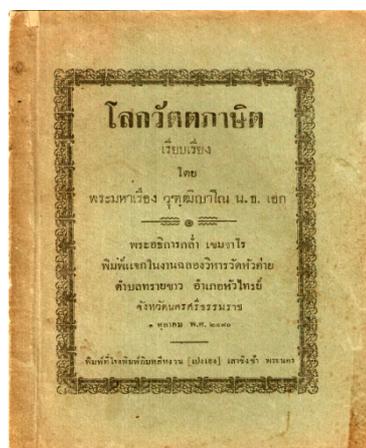
สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๗ (พ.ศ. ๒๔๗๗)

ผู้แต่ง หนูแก้ว นครจันทร์ (โชคชัย นครจันทร์) ชาวสงขลา

เนื้อหา เรื่องนี้แทรกในตอนท้ายของหนังสือเรื่อง *แก้วสองภาค นางแก้ว และพรายประสิทธิ์*
แต่ละเรื่องมี ๒๕ เล่มจบ โดยแทรกคำสอนไว้เล่มละประมาณ ๕ - ๖ บท จนครบถ้วนท มีเนื้อหา
ร่วมกับ *โคลงโลกนิติ* ของภาคกลาง

ฉันทลักษณ์ กลอนสุภาพ

๓๙) โลกวัตตภาษิต

จำนวนหน้า ๒๔ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๘ (พ.ศ. ๒๔๘๐)

ผู้แต่ง พระมหาเรื่อง วุฑฒินาโณ ชวานครศรีธรรมราช

เนื้อหา เรื่องนี้มีเนื้อหาร่วมกับ โคลงโลกนิติของภาคกลาง เริ่มด้วยการบอกวัตถุประสงค์ในการแต่งว่าเพื่อให้ผู้อ่านนำไปประพฤติปฏิบัติเพื่อจะได้มีอายุยืน ไม่เดือดร้อนจากเรื่องต่าง ๆ และอยู่เย็นเป็นสุข ในส่วนที่เป็นเนื้อหาคำสอน ผู้แต่งสอนให้คบนักปราชญ์ ไม่คบคนพาล ไม่คบคนที่มีรูปกายภายนอก สอนให้มีความเพียร สอนให้รู้จักผูกใจคน สอนให้รู้จักปฏิบัติต่อผู้อื่น สอนให้เข้าใจวิถีโลก สอนให้ศึกษาหาความรู้ สอนให้ใญ่บุญสุนทาน เชื่อเรื่องกรรม และเห็นอนิจจังของชีวิต สอนไม่ให้โทษผู้อื่น สอนให้ระมัดระวังการคบคน สอนให้หมั่นสังเกตลักษณะนิสัยของคน สอนให้สุภาพเรียบร้อย และสอนไม่ให้ประมาท

ฉันทลักษณ์ กลอนเพลงยาว

๔๐) วิฐุธรรมภาษิต

จำนวนหน้า ๑๑ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๐๒)

ผู้แต่ง พระครูวิฐุธรรมนิเทศก์ (สุภาพ ป. ๖) ชวานครศรีธรรมราช

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยบทปฐมพจน์กล่าวถึงการจัดงานกฐินที่จังหวัดนครศรีธรรมราชว่ามีหนุ่มสาวเฒ่าแก่มาร่วมงานกันอย่างคับคั่ง เพราะเคารพพระอาจารย์หวาน การแต่งกลอนครั้งนี้จึงเพื่อแจกผู้ร่วมงาน ส่วนที่เป็นเนื้อหาคำสอน ผู้แต่งสอนให้รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน รู้จักทำความดี รู้จักพึ่งตนเอง รู้จักผูกมิตรกับคนในสังคม รู้จักขยันทำงานเพื่อสร้างบารมีให้ตน ไม่มีนิสัยพาลเหมือนนกยางที่เที่ยวไล่จับปลาทั้งหนอง สูดท้ายก็ถูกงูฆ่าตาย ให้ความสำคัญของคำพูด มิฉะนั้นจะเป็นเหมือนเต่าที่คาบไม้เพื่อให้หงส์พาเหาะไปที่อื่น แต่เปิดปากคำเด็กที่โห่ร้อง จนร่วงตกลงมาตาย ต่อมาก็สอนไม่ให้เป็นคนจับจดเหมือนเรือที่ไม่ยอมจอดท่า จึงได้แต่ลอยไปลอยมา และสอนให้รู้จักทำดีต่อผู้อื่น บทส่งท้ายผู้แต่งขอให้กุศลที่เกิดจากการแต่งหนังสือ คลบ้นดาลให้งานทอดกฐินประสบความสำเร็จ ทั้งขอให้พระอาจารย์หวาน สิริสุวณฺโณ พี่น้องชาววัดโดน และผู้พิมพ์หนังสือมีแต่ความสุขความสมหวังในสิ่งที่ปรารถนา มีชื่อเสียงเงินทองและลาภยศ

ฉันทลักษณ์ กลอนสุภาพ

๔๑) วิวิธวรรณมาลัย

จำนวนหน้า ๒๖ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๑๕)

ผู้แต่ง จำสิปตรีเปลื้อง นาควานิช ชวานครศรีธรรมราช

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยคำไหว้พระรัตนตรัย บิดามารดา ครูอาจารย์ พระมหากษัตริย์ กวี นักปราชญ์ พระคณศ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส และสุนทรภู่ ต่อมาก็ยก เรื่องของนางวิสาขามาสอนผู้อ่าน มีใจความว่าเศรษฐีมีภาระแห่งเมืองสาวัตถีมีบุตรชายชื่อปุลณวัณน์ เศรษฐีต้องการให้บุตรชายแต่งงาน บุตรชายรับปากแต่มีข้อแม้ว่าจะแต่งงานกับหญิงที่เป็นเบญจกัลยาณีเท่านั้น เศรษฐีมีภาระจึงสั่งให้พราหมณ์ทั้ง ๕ คน ไปตามหาหญิงที่มีลักษณะดังกล่าว พราหมณ์ทั้งห้าสืบเสาะหาหญิงตามเมืองต่าง ๆ จนมาถึงเมืองสาเกต วันนั้นมีงานนักขัตฤกษ์ หญิงงามจากทั่วสารทิศต่างมาทำพิธีอาบน้ำ หากชายใดประสงค์ที่จะมีคู่ครองก็สามารถสวมมาลัยไปที่คอของหญิงนั้นได้ ต่อมาฝนได้ตกลงมาอย่างหนัก บรรดาหญิงงามต่างพากันไปหลบฝนในศาลา มีเพียงนางวิสาขาคู่เดียวที่เดินตากฝนอย่างใจเย็น เมื่อพราหมณ์ทั้งห้าเห็นนางวิสาขาก็พบว่านางมีนวมงาม ผิวงามและวัยงามตรงตามที่ปุลณวัณน์ต้องการ แต่ยังไม่เห็นเหงือกและฟันของนาง พราหมณ์จึงออกอุบายพูดจากถากถางว่าคงเป็นหญิงเกียจคร้าน จึงไม่ยอมวิ่งเข้าสู่ศาลา นางตอบว่ามีบุคคล ๔ ประเภทที่วิ่งแล้วไม่งาม คือ พระราชา ช่าง บรรพชิต และผู้หญิง เมื่อพราหมณ์เห็นเหงือกและฟันของนางก็สวมมาลัยไปที่คอของนางทันที ฝ่ายเศรษฐีซึ่งยืนช้ำเห็นว่าบุตรสาวมีคนจับจองแล้วจึงให้โอวาท ๑๐ ประการเพื่อใช้ในการครองเรือน ตอนท้ายผู้แต่งกล่าวว่าหากผู้อ่านปฏิบัติตามโอวาทดังกล่าวได้ก็จะเป็นที่รักของสามีและญาติมิตรเหมือนนางวิสาखा

ฉันทลักษณ์ กลอนเพลงยาว

๔๒) ศิลปคำกลอนสอนใจ

จำนวนหน้า ๔๗ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๐๐)

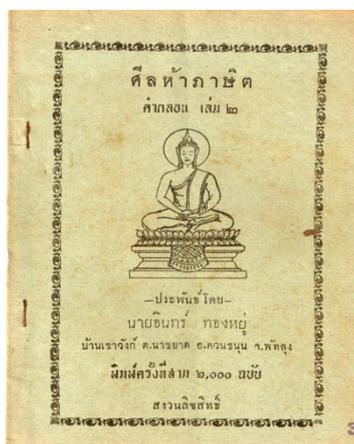
ผู้แต่ง พระถาวร ราชไพฑูรย์ เป็นชาวปลายละไม แต่เคยอยู่ที่จังหวัดสงขลา

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยคำไหว้พระรัตนตรัย บิดามารดา ปู่ย่าตายาย ครูอาจารย์ พระมหากษัตริย์ และรัฐมนตรี ต่อมาก็เล่าว่าบ้านเดิมอยู่ปลายละไม เมื่ออายุ ๑๕ ปีบิดามารดาเสียชีวิตจึงตัดสินใจออกบรรพชา เมื่อเข้าปีที่สามจึงย้ายไปอยู่ที่วัดกลาง จังหวัดสงขลา ครั้นปีที่สี่จึงย้ายไปอยู่ที่ไทรบุรี เพื่อไปศึกษาภาษาอังกฤษเพิ่มเติม ส่วนที่เป็นเนื้อหาคำสอน ผู้แต่งสอนคนทั่วไปให้มีมารยาทในที่สาธารณะ เช่น ไม่หิวผม เกาوىวะ หาวเรอ หรือกล่าวถึงสิ่งโสโครก เมื่อเข้าวัดก็ให้ถอดรองเท้า และสวมเสื้อผ้าที่สะอาด เมื่อไปนั่งบ้านผู้อื่นก็ไม่นั่งนาน หากมีแขกมาเยี่ยมเยียนก็ไม่นั่งจ้องหน้าหรือเอาแต่เหลือบมองนาฬิกา เพราะเขาจะอึดอัดได้ ให้รักษาศีลห้า ให้ยึดหลักพรหมวิหารสี่ในการดำเนินชีวิต ให้ละโลก โกรธหลง ให้ละอบายมุข ให้เห็นความสำคัญของคุณค่า ไม่ประมาท ให้รักชาติของตน และไม่อิจฉาริษยาเพื่อนร่วมชาติ สอนชายหนุ่มให้รู้จักให้เกียรติผู้หญิง สอนหญิงสาว

ไม่ให้ประพัตติตัวเหมือนผู้ชาย ไม่ชิงสุกก่อนห่าม และรู้จักเลือกคู่ครอง เพราะผู้ชายสมัยนี้หมกมุ่นแต่เรื่องกิเลสตัณหา อาจทำให้ออกหัก หรือตั้งครภักได้ สอนหญิงมีสามีให้ซื่อสัตย์ต่อสามี และรู้จักครองใจคน สอนบุตรให้กตัญญูต่อบิดามารดา สอนบิดามารดาให้สนับสนุนบุตรเรียนหนังสือเพื่อช่วยพัฒนาประเทศให้ทัดเทียมชาติตะวันตก สอนลูกจ้างให้ซื่อตรงต่อนายจ้าง สอนผู้น้อยไม่ให้แย่งผู้ใหญ่พูด และไม่พูดจาหยาบคาย ตอนท้ายผู้แต่งอวยพรผู้อ่านให้สมหวังในสิ่งที่ปรารถนา มีทรัพย์สินบริบูรณ์ แวดล้อมไปด้วยข้าทาสบริวาร มีผิวพรรณเปล่งปลั่ง และมีชื่อเสียง ต่อมาก็เน้นย้ำว่าหากปฏิบัติตามได้ แม้แต่พระอินทร์ก็จะอวยพรให้

นันทลักษณ์ กลอนเพลงยาว

๔๓) ศิลหำภษิต (๒ เล่ม)

จำนวนหน้า ๓๔ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๕ (ราว พ.ศ. ๒๕๐๔)

ผู้แต่ง นายอินทร์ ทองหู่ (อ. ทองหู่) ชาวพัทลุง

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยการพรรณนาธรรมชาติในยามค่ำคืน ต่อมาก็กล่าวถึงตัวมารที่ทำให้ลายมนุษย์ คือ มารปา อทินนา กาโลกะ มุ และสุรา การกำจัดมารคือการใช้สติฆ่ามารปา ใช้สัมปชัญญะฆ่ามารอทินนา ใช้หิริฆ่ามารกาโลกะ และมารมุ และใช้โศตตปปะฆ่ามารสุรา ผู้แต่งกล่าวว่าผู้ที่รักษาศีลห้าได้จะมีอายุยืน เป็นที่รักของมนุษย์และเทวดา แม้ตายไปก็ได้ขึ้นสวรรค์ ส่วนผู้ที่ไม่รักษาศีลห้า จะตกนรก ครั้นเกิดเป็นมนุษย์ก็เจ็บไข้ได้ป่วย อายุสั้น ผิวพรรณเลวทราม ยากจน และเป็นที่รังเกียจของคนทั่วไป ผู้แต่งเตือนสติว่าการรักษาศีลห้าเป็นการชำระศาสนาไว้ เพราะนี่ก็เข้าพุทธศักราช ๒๕๐๐ แล้ว ต่อมาก็สอนให้รักษาดี ศาสนา พระมหากษัตริย์ และนายกรัฐมนตรี ให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมอันดี ให้รู้จักเลี้ยงบุตร แม้ว่าจะเป็นเรื่องที่ยากลำบากก็ตาม เมื่อสอนบุตร ควรสอนในขณะที่ยังเล็ก ผู้แต่งเน้นย้ำว่าการเลี้ยงดูของบิดามารดาส่งผลถึงบุตร หากบิดามีนิสัยพาล บุตรก็ย่อมมีนิสัยพาล เมื่อบุตรไปทำร้ายผู้อื่นก็ได้รับดั่งเตือน ไม่สนับสนุนให้บุตรทำชั่วหรือทำให้เพื่อน

บ้านเดือคร้อน ต่อมาก็สอนให้รักและสำนึกบุญคุณของรัฐบาลที่สนับสนุนด้านการศึกษา จัดตั้งหน่วยแพทย์พยาบาล จัดตั้งกองทหารบก กองทหารอากาศ และกองทหารเรือเพื่อป้องกันบ้านเมือง สนับสนุนการปลูกฝัก เลี้ยงสัตว์ และสนับสนุนการสหกรณ์ สอนให้ประชาชนเคารพกฎหมาย เมื่อขาดแคลนสิ่งใดก็ให้ถามรัฐ ให้ขยันทำงาน เห็นอนิจจัง และรู้จักทำบุญทำทาน ก่อนจบผู้แต่งบอกว่า หากนำเรื่องนี้ไปไว้ที่หัวนอนจะมีอายุยืน มีทรัพย์บริบูรณ์ และอยู่เย็นเป็นสุข

ฉันทลักษณ์ กลอนเพลงยาว

๔๔) เศรษฐภาษิต

จำนวนหน้า ๑๒ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๘ (พ.ศ. ๒๔๘๐)

ผู้แต่ง ขุนมนตรีบริรักษ์ (พ. ศิริธร) ชาวพัทลุง

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยเนื้อหาคำสอน ผู้แต่งสอนให้ผู้อ่านรู้จักประหยัด โดยแบ่งทรัพย์ออกเป็น ๔ ส่วน สอนให้ขยันหมั่นเพียรในกิจการต่าง ๆ และสอนให้เห็นความสำคัญของการมีทรัพย์

ฉันทลักษณ์ โคลงสี่สุภาพและกาพย์ยานี ๑๑

๔๕) ไศภิตสุภาษิต

จำนวนหน้า ๑๑ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๙ (พ.ศ. ๒๔๕๓)

ผู้แต่ง พระครูไศภิตอวาตวัตต์ (ฮั่ว ไศภิต) ชาวนครศรีธรรมราช

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยคำกล่าวบูชาพระรัตนตรัย บิดามารดา ครูอาจารย์ และพระมหากษัตริย์ ด้านเนื้อหาคำสอน ผู้แต่งสอนบุตรว่าบิดามารดาเป็นพรหมของบุตร เพราะใช้หลักพรหมวิหารสี่ ในการเลี้ยงดูบุตร โดยเฉพาะผู้เป็นมารดาที่เฝ้าถนอมบุตรตั้งแต่อยู่ในครรภ์ เมื่อยามคลอดก็เจ็บปวดทรมาน เมื่อคลอดบุตรแล้วก็เฝ้าทะนุถนอม ยุงไม่ให้ไต่ ไรไม่ให้ตอม คอยดูแลยามเจ็บไข้ได้ป่วย เฝ้าอบรมบ่มนิสัย ให้การศึกษา เมื่อถึงเวลาอันสมควรก็คิดปลูกฝังเรื่องการมีคู่ครองที่เป็นคนดี และจัดการมอบมรดกให้ครอบครอง เมื่อบุตรทำผิดก็พร้อมที่จะให้อภัย ผู้แต่งจึงขอให้บุตรทดแทนบุญคุณของบิดามารดาด้วยการเลี้ยงดู ช่วยดำรงวงศ์ตระกูลไว้ ตั้งตนให้สมควรที่จะรับทรัพย์ และทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้เมื่อบิดามารดาเสียชีวิต

ฉันทลักษณ์ กลอนเพลงยาว

๔๗) สร้างความดีหนีความชั่ว

จำนวนหน้า ๒๒ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๐๕)

ผู้แต่ง ปรีชา เทพรักษ์ ชาวพัทลุง

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยการกล่าวบูชาพระรัตนตรัย บิดามารดา ครูอาจารย์ พระมหากษัตริย์ คณะรัฐมนตรี และสุนทรภู่ ผู้แต่งออกตัวว่าไม่ใช่นักปราชญ์ จึงอาจเขียนกลอนผิดไปบ้าง ต่อมาก็บอกว่าชื่อปรีชา มีอาชีพเป็นครู สาเหตุที่แต่งหนังสือเพราะต้องการเรียกรายเงินสร้างโรงเรียนที่ถูกวาทภัยพัดจนได้รับความเสียหาย โดยตอนแรกครูใหญ่ยื่นหนังสือไปถึงหน่วยงานของรัฐเพื่อขอเงินมาซ่อมแซมโรงเรียน รัฐจึงป่าวประกาศขอให้ประชาชนช่วยกันสมทบทุน ทางโรงเรียนจึงจัดหาหนังสือมาแจกเพื่อจูงใจให้ชาวบ้านร่วมสมทบทุนมากขึ้น ด้านเนื้อหาคำสอน เน้นสอนผู้ครองเรือนให้มีสติจะ ทะมะ ขันดี และจาคะ รู้จักรักษาทรัพย์ เพราะความสุขของมนุษย์ เกิดจากการมีทรัพย์ ได้บริโภคทรัพย์ ไม่มีหนี้สิน และทำกิจที่เกิดประโยชน์ ต่อมาก็สอนให้ละอบายมุขหก เพราะเป็นหนทางแห่งความเสื่อม โดยผู้แตงนำนิทานมาประกอบคำสอนเพื่อไม่ให้ผู้อ่านเสพอบายมุข ดังนี้

เรื่องแรก ผู้แตงชี้ให้เห็นโทษของการดื่มสุรา จึงเล่าเรื่องของชายผู้หนึ่งที่ถึงแก่ความตายเพราะเสพสุรา เมื่อยมบาลเห็นชายผู้นั้นถือขวดสุราอยู่จึงขอดืมบ้าง ส่งผลให้ทำงานผิดพลาดไป

เรื่องที่สอง ผู้แตงชี้ให้เห็นโทษของการเที่ยวกลางคืน ผู้แตงเล่าเรื่องของชายผู้หนึ่งที่นิยมเที่ยวกลางคืน จึงนัดให้หญิงคนรักไปเที่ยวด้วยกัน ฝ่ายบิดาของฝ่ายหญิงเห็นเงาตะคุ่มอยู่ก็เข้าใจว่าเป็นโจรผู้ร้าย จึงฉวยพราเข้าไปฟันทันที ครั้นจะฟันเข้าบุตรสาวก็ห้ามไว้ โดยไม่ยอมบอกว่าเป็นชายคนรัก บิดาของฝ่ายหญิงจึงจับส่งเจ้าหน้าที่ตำรวจ สุดท้ายชายผู้นั้นก็ไม่ได้แต่งงานกับหญิงคนรัก

เรื่องที่สาม ผู้แตงชี้ให้เห็นโทษของการเล่นการพนันและคบมิตรชั่ว ผู้แตงเล่าเรื่องของบุตรเศรษฐีที่ชอบเล่นการพนัน และคบมิตรชั่ว สุดท้ายมิตรชั่วมักชักจูงให้เล่นการพนันจนหมดตัว

เรื่องสุดท้าย ผู้แตงชี้ให้เห็นโทษของความเกียจคร้าน โดยเล่าเรื่องราวของฤๅษีตนหนึ่งที่มีลูกศิษย์ ๒ คน ฤๅษีทำนายว่าศิษย์คนแรกจะตาอากั๊พ แต่หากฟังตนเองจะร่ำรวยได้ ส่วนศิษย์คนที่

สองชะตาดี แม่ไกล่ตายพระราชาก็ยังประทานขันน้ำให้ ศิษย์ชะตาอาภัพกลัวคำทำนาย จึงรีบขยันทำงาน สุดท้ายก็กลายเป็นเศรษฐี ส่วนศิษย์ชะตาดีตีความคำสอนผิด เข้าใจว่าแม่ไม่ทำงานก็จะได้รับรางวัลจากพระราชาก็กลายเป็นขอทาน วันหนึ่งขณะที่ขอทานอยู่ก็เกิดเจ็บหนัก จึงรีบไปนอนที่ริมกำแพง เมื่อพระราชาทอดพระเนตรเห็นชายแก่ไกล่ตาย จึงประทานน้ำในขันให้ดื่ม ชายนั้นจึงเข้าใจคำสอนของฤๅษีว่าต้องการสอนให้ขยันทำงาน เมื่อได้ดื่มน้ำแล้วก็สิ้นใจตาย ผู้แต่งสอนว่าช่วงที่มีชีวิตอยู่ให้รีบขยันทำงาน และไม่รอคอยโชคชะตา ต่อมาก็สอนให้ประหยัด และรักใคร่สามัคคีต่อกัน ปิดท้ายด้วยการอวยพรผู้อ่านให้มีความสุข ไร้โรครภัย และพระคุ้มครอง

ฉันทลักษณ์ กลอนสุภาพ และกลอนสี่

๔๘) สามัคคีค้ำกลอน

จำนวนหน้า ๑๕ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๐๕)

ผู้แต่ง พระเทพปัญญามุนี (อนุภาสเถร) ชวานครศรีธรรมราช

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยเนื้อหาคำสอน ผู้แต่งสอนชาวบ้านให้มีความรักสามัคคีต่อกันฉันญาติ โดยต้องมีหลักการดังนี้ รู้จักแบ่งปันกัน มิมีตรีต่อกัน ไม่ถือตัว เป็นคนว่านอนสอนง่าย ซื่อสัตย์ต่อกัน รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา ชักชวนกันไปไปในทางที่ถูกที่ควร ไม่เบียดเบียนกัน ไม่คิดปองร้าย ช่วยทำการงาน ร่วมมือบำเพ็ญทาน พุจฉาอ่อนหวาน แสดงความเคารพต่อกัน ไม่ทะเลาะทุ่มเถียงกัน ช่วยกันรักษาความสงบ เว้นจากความพยายบาท ช่วยกันจัดบ้านเรือนให้สะอาดและเป็นระเบียบ มีศีลธรรม รู้จักละอายและเกรงกลัวต่อบาป เอื้ออาทรต่อกันและเป็นนักฟังที่ดี

ฉันทลักษณ์ กลอนสุภาพ

๔๙) สารรักระหว่างมิตร

จำนวนหน้า ๑๕ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๑๑)

ผู้แต่ง แปลก สองหิง ชวานครศรีธรรมราช

เนื้อหา เรื่องนี้ต้นฉบับชำรุดหลายแห่ง เริ่มต้นด้วยคำไหว้พระรัตนตรัย ครูอาจารย์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ พระมหากษัตริย์ และบุคคลเคารพบูชา ต่อมาก็โน้มน้าวให้ผู้อ่านเห็นความสำคัญของมหรสพพื้นบ้าน ทักทายผู้อ่านผู้ฟัง และเกริ่นนำเรื่องที่จะสอน ตอนเนื้อหาคำสอน ผู้แต่งสอนผู้หญิงให้รู้จักปรุงแต่งร่างกาย มีกิริยามารยาท ไม่ชิงสุกก่อนห่าม และรู้จักเลือกคู่ครองที่เป็นคนดี ไม่คุยโม้โอ้อวด สอนผู้ชายให้รู้จักเลือกคู่ครองที่มาจากสกุลดี และเป็นแม่บ้านแม่เรือน ไม่เลือกเพราะหน้าตาดี การศึกษาดีหรือฐานะดี แต่ให้เลือกเพราะจิตใจดีเป็นสำคัญ ผู้แต่งแนะนำว่าหญิงดีควรมี

พฤติกรรมที่น่าขย่งเหมือนนางพิมพา เมื่อแต่งงานแล้วก็รู้จักปรนนิบัติสามี ไม่นินทาว่าร้าย และรู้จักเลี้ยงดูบิดามารดา ปิดท้ายด้วยการสอนผู้สูงวัยให้รู้จักปฏิบัติตนเหมาะสมแก่วัยของตน

ฉันทลักษณ์ กลอนสุภาพ และกลอนสามห้า

๕๐) สุภาพิตธรรมคำกลอน

จำนวนหน้า ๑๕ หน้า

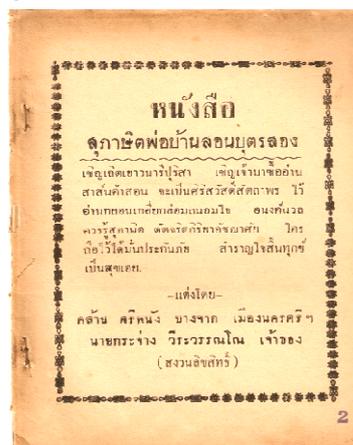
สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๐๑)

ผู้แต่ง ฮวด สุวรรณโชติ ชวาครศรีธรรมราช

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยคำไหว้พระรัตนตรัย บิดามารดา รัชกาลที่ ๕ ประชาชนชาวไทย และผู้อ่าน ตามด้วยการอวยพรให้ผู้อ่านมีความสุข ผู้แต่งปรารถนาแต่งเรื่องนี้เพราะต้องการเรียไรเงินไปสร้างโรงเรียนกาญจนราม ตำบลบางพระ หมู่ที่ ๓ อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตอนแรกรัฐบาลมอบเงินให้จำนวน ๑๐,๐๐๐ บาท แต่ก็ไม่เพียงพอ เนื่องจากคณะกรรมการต้องการสร้างโรงเรียนให้ถูกต้องตามแบบแผนของกระทรวงศึกษาธิการ จำเป็นต้องใช้เงินถึง ๘๐,๐๐๐ บาท อย่างไรก็ตาม การจะได้เงินครบตามจำนวนนี้ก็ขึ้นอยู่กับจิตศรัทธาของชาวบ้าน ต่อมาก็ออกตัวว่าไม่ได้ชำนาญด้านการแต่งกลอนนัก หากมีข้อผิดพลาดก็ขอให้นักปราชญ์ช่วยแก้ไข ส่วนที่เป็นเนื้อหาคำสอน ผู้แต่งสอนผู้อ่านให้ละโลก โกรธหลง รักษาศีล รู้จักทำบุญทำทาน และไม่ทำผิด กฎหมายเพื่อว่าตายไปจะได้ขึ้นบนสวรรค์ แม้นเป็นมนุษย์ก็บริบูรณ์ด้วยทรัพย์

ฉันทลักษณ์ กลอนสุภาพ

๕๑) สุภาพิตพ้อบ้านสอนบุตรสอง

จำนวนหน้า ๑๕ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๐๓)

ผู้แต่ง คล้าย ศรีพนัง ชวาครศรีธรรมราช

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยคำกล่าวบูชาพระรัตนตรัย พระมหากษัตริย์ บิดามารดา ปู่ย่าตายาย อาจารย์ที่โรงเรียน และพระอาจารย์ ด้านเนื้อหาการสอน ผู้แต่งกำหนดให้พ่อหม้ายทำหน้าที่สอนบุตร ตอนแรกพ่อหม้ายสอนบุตรชายก่อน โดยสอนว่าหากบวชเป็นสามเณร ให้ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน มีกิริยามารยาท รู้จักปรนนิบัติ และเชื่อฟังคำสอนของพระอาจารย์ ไม่หาเรื่องผู้อื่น รู้จักรักษาเครื่องมือเครื่องใช้ และมีระเบียบวินัย ครั้นมีภรรยาาก็ให้รู้จักแนะนำตักเตือน ไม่ด่าว่า สาปแช่ง ทบตีหรือหึงหวงจนเกินงาม รู้จักช่วยงานบ้านงานเรือน สงเคราะห์บ่าวไพร่ ไม่ทำให้ภรรยาทุกข์ใจ และให้ช่วยภรรยาเลี้ยงบุตร ต่อมาก็เรียกบุตรสาวมาสอนว่าเมื่อยังมีคู่ก็ห้ามพูดเล่นหัวกับผู้ชาย ไม่ชิงสุกก่อนห่าม และรู้จักเลือกคู่ครองที่เป็นคนดี ไม่เลือกชายที่แต่งตัวอวดรวย ครั้นมีสามีก็ให้รู้วิธีปฏิบัติต่อสามี ไม่เอาแต่ใช้งานสามี เพราะเขาก็เหนื่อยจากการทำไร่นานา ไม่ประพฤตินอกใจ ไม่ข่มเหงสามี ให้ดูแลทุกข์สุขของสามี ไม่ปกปิดเรื่องสินทรัพย์ ขยันงานบ้านงานเรือน ผู้แต่งแนะนำว่าการครองใจสามีได้นั้นต้องวางตัวให้เหมาะสมด้วย หากได้สามีที่เป็นพ่อค้าก็ต้องค้าขายเป็น หากได้สามีที่เป็นเจ้านายก็ให้รู้จักเอาใจ นอกจากนี้ก็สอนการทำหน้าที่ของมารดาที่ดี ตอนท้ายผู้แต่งออกตัวว่าเรียนหนังสือแค่ที่วัด ขอให้ผู้รู้ช่วยแก้ไข

ฉันทลักษณ์ กลอนสุภาพ

๕๒) สุภาษิตแม่หม้ายใจเดียว (๒ เล่มจบ)

จำนวนหน้า ๑๖ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๐๒)

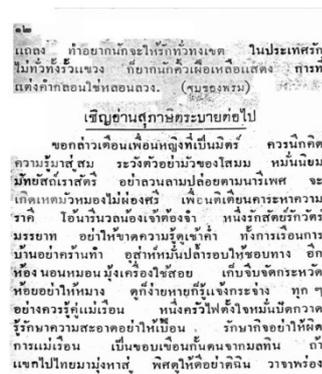
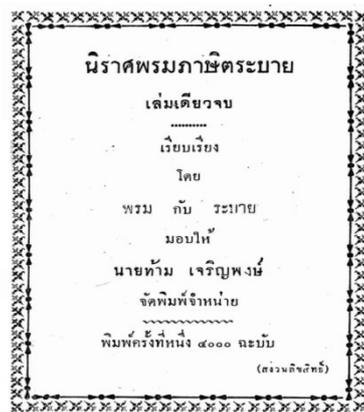
ผู้แต่ง คล้าย ศรีพินัง ชาวนครศรีธรรมราช

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยการกล่าวพรรณนาอารมณ์ความรู้สึกของหญิงหม้ายที่ขอย่ากับสามี เพราะเห็นว่าเอาแต่เล่นการพนัน อย่างไรก็ตาม หญิงหม้ายก็ไม่คิดมีชายอื่น เพราะกลัวจะถูกนินทา และกลัวว่าจะพบกับชายชั่วอีก ที่สำคัญคือ สามีของหญิงหม้ายมีชื่อเสียงเรื่องนี้เท่านั้น ในช่วงที่

ตกพุ่มหม้าย มีผู้ชายหลายคนยกขันหมากมาสู่ขอ แต่หญิงหม้ายปฏิเสธเพราะเห็นว่านางเพิ่งหย่ากับสามีได้ไม่นาน จึงไม่ต้องการให้ชาวบ้านครหาว่าเป็นหญิงหลายใจ นางสอนหญิงแรกรุ่งซึ่งเรียนหนังสือที่โรงเรียนว่าเมื่อไปเรียนหนังสือก็ให้ปฏิบัติตนเป็นนักเรียนที่ดี มีกิริยามารยาท โดยยึดสุภาษิตสอนหญิงของสุนทรภู่ไว้สอนตน เมื่อกลับจากเรียนหนังสือก็ให้ช่วยบิดามารดาหุงหาอาหาร และรู้จักปรนนิบัติบิดามารดาของตน ครั้นมีสามีก็ให้รู้จักปฏิบัติต่อสามี ขยันงานบ้านงานเรือน รู้จักถ้อยทีถ้อยอาศัย ไม่ข่มเหงสามี ให้คอยห้ามปรามสามีที่ประพฤติชั่ว ไม่คิดนอกใจ และไม่ทำเสน่ห์ ครั้นมีบุตรก็ควรสอนบุตรให้กราบพระก่อนนอน เมื่อสามีเห็นว่าหญิงหม้ายยังครองตัวอยู่ จึงเลิกเล่นการพนันแล้วขอโอกาสกลับมาครองคู่ดั้งเดิม ซึ่งหญิงหม้ายก็ไม่ปฏิเสธ

ฉันทลักษณ์ กลอนเพลงยาว

๕๓) สุภาษิตระบาย

จำนวนหน้า ๑๖ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๕ (พ.ศ. ๒๔๕๖)

ผู้แต่ง ระบาย ชาวสงขลา

เนื้อหา เรื่องนี้อยู่ในหนังสือเรื่องนิราศพรมภายีระบายเริ่มต้นด้วยเนื้อหาคำสอนตอนแรกผู้แต่งสอนผู้หญิงก่อน โดยสอนหญิงสาวให้มีกิริยามารยาท และไม่ชิงสุกก่อนห่ามเมื่อจะหาคู่ครองก็ไม่เลือกชายที่แต่งตัวอวดรวย มีแต่คารมดี หรือชายที่คิดจะมีภรรยา ๒ คน ต่อมาก็สอนหญิงมีสามีให้ขยันงานบ้านงานเรือน ไม่ข่มเหงสามี ให้รู้จักดูแลทุกข์สุขของสามี รู้วิธีปฏิบัติต่อสามี ทั้งยามกินและยามนอน ตอนที่สอง ผู้แต่งสอนผู้ชาย โดยสอนชายหนุ่มให้รู้จักแสวงหาทรัพย์ และไม่ใช่นักเลงหัวไม้ เมื่อจะหาคู่ครองก็ไม่เลือกหญิงที่มีฐานะสูงกว่าตน เพราะมักข่มเหงสามี และใช้สามีทำงานเยี่ยงทาส ให้หาหญิงที่มีมารยาทงาม และเป็นแม่บ้านแม่เรือน ต่อมาก็สอนชายมีภรรยาให้ไม่เอาเปรียบภรรยา ไม่ตีค่า ไม่เอาแต่หึงหวงจนทำให้เพื่อนบ้านดิฉินนินทา และไม่หลงใหลใน

กามคุณ ให้เห็นอนิจจัง และให้มีสติสัมปชัญญะอยู่เสมอ ตอนท้ายผู้แต่งโน้มน้าวให้ผู้อ่านช่วยกันซื้อหนังสือ ต่อมาก็ขอพรให้ตนเองมีทรัพย์สิน และแคล้วคลาดจากโรคภัยทั้งหลาย

ฉันทลักษณ์ กลอนสุภาพ

๕๔) สุภาษิตศรีนวล

จำนวนหน้า เรื่องนี้ผู้วิจัยได้ฉบับที่อาจารย์วินัย สุกใสพิมพ์บนกระดาษเอสี่ เมื่อนำไปเทียบกับหนังสือเล่มเล็กพบว่า มีประมาณ ๒๐ หน้า

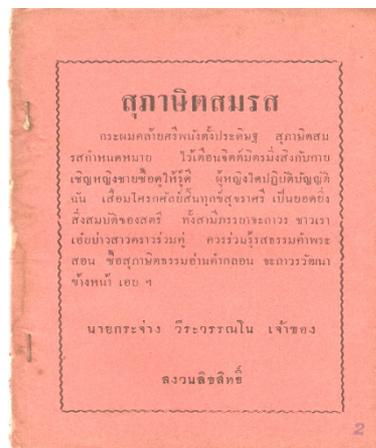
สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๕ (ราว พ.ศ. ๒๔๕๖)

ผู้แต่ง ศรีนวล ชาวพัทลุง

เนื้อหา เริ่มเรื่องบอกชื่อผู้แต่งว่า คือ ศรีนวล มีอาชีพรับราชการครู ส่วนเนื้อหาคำสอนมีใจความสอนคนทั่วไปให้ระมัดระวังการคบคน ไม่ประมาท ไม่ทำในสิ่งที่เกินกำลังของตน รู้จักผูกมิตร หลีกเลี้ยงคนพาล กตัญญูรู้คุณ ไม่อวดตน และขยันทำงาน

ฉันทลักษณ์ กลอนเพลงยาว

๕๕) สุภาษิตสมรส

จำนวนหน้า ๒๕ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๕ (พ.ศ. ๒๔๕๘)

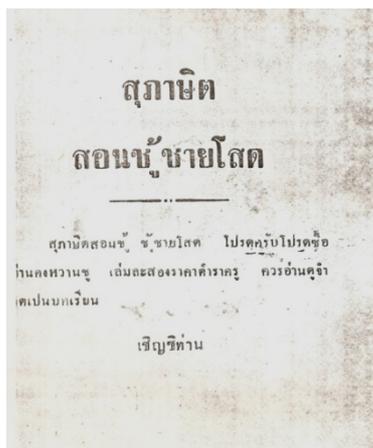
ผู้แต่ง คล้าย ศรีพั่ง ชาวนครศรีธรรมราช

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยการบูชาพระรัตนตรัย พระมหากษัตริย์ทั้ง ๕ พระองค์ คณะรัฐบาลสุนทรภู่ เทวดา และบิดามารดา ต่อมาก็กำหนดให้สามีภรรยาสนทนาโต้ตอบกันไปมา ตอนแรกภรรยาขอให้สามีแนะนำเรื่องการปฏิบัติตน สามีจึงแนะนำหน้าที่ของภรรยาที่ดี คือ รู้วิธีปฏิบัติต่อสามี ไม่นอกใจสามี มีกิริยามารยาท ขยันงานบ้านงานเรือน และใจบุญสุนทาน ภรรยาถามสามีเรื่องการทำความดีในประเด็นต่าง ๆ เช่น ควรถือศีลอย่างไรเพื่อให้ได้ขึ้นสวรรค์ ควรถวายทานอย่างไร

จึงจะได้อันสงฆ์มาก การจับปลาเป็นกรรมหนักหรือไม่ และควรปฏิบัติต่อบิณฑารดาอย่างไรจึงจะได้บุญมาก สามิตอบคำถามของนางทุกข้อ ต่อมาก็สอนวิธีการถวายทาน เช่น ต้องให้ของที่สะอาด และไม่เลือกผู้รับ ต้องให้ด้วยใจศรัทธา รู้จักแสดงความเคารพและอนุโมทนา หากต้องการนำภัตตาหารกลับบ้านหรือจัดเตรียมให้บิณฑารดา ต้องรอให้พระและเณรฉันเสร็จเสียก่อน เมื่อให้ทานเสร็จแล้ว ควรกวาดน้ำอุทิศส่วนบุญกุศลไปถึงผู้ตาย ตอนท้ายสามิสอนภรรยาให้กราบพระก่อนนอน ให้ยึดหลักหิริโอตตปปะ พรหมวิหารสี่ และกฎไตรลักษณ์ในการดำเนินชีวิต ฝ่ายภรรยาขอร้องสามิไม่ให้หนีออกใจ สามิให้คำมั่นสัญญาว่าจะรักภรรยาไปจนวันตาย หากภรรยาเสียชีวิตก็จะขอบวชตลอดไป ภรรยาขอร้องสามิไม่ให้แสดงท่าทีโกรธเกรี้ยวต่อหน้าผู้อื่น ฝ่ายชายตกปากรับคำ ต่อมาก็สอนภรรยาให้ประพฤติตัวดีทั้งกาย วาจา และใจเพื่อจะได้ไม่ตกนรก

ฉันทลักษณ์ กลอนสุภาพ

๕๖) สุภาษิตสอนผู้ชายโสด

จำนวนหน้า ๒๒ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๕ (พ.ศ. ๒๔๕๒)

ผู้แต่ง หนูฟอง จันทภาโส ชาวสงขลา

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยการบอกช่วงเวลาที่ตั้งว่าตรงกับวันที่ ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๒ เวลา ๕.๐๐ น. บอกชื่อผู้แต่งว่าชื่อฟอง ต้องการให้นามสกุล “จันทภาโส” เลื่องลือไปในวัย ๔๑ ปี อาชีพของผู้แต่ง คือ ทำนา ปลุกผัก และค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ อยู่บ้านเลขที่ ๕ ตำบลสะกอม ตัดอำเภอเทพา จังหวัดสงขลา มีกำนันชื่อนายพันแดง ผู้แต่งกล่าวว่าสมัยนี้การคมนาคมสะดวกขึ้น มีทั้งเรือ และรถไฟ ผู้แต่งเป็นเพียงคนป่า ไม่ใช่ชนกษัตริย์ แต่งกลอนเพื่อสอนชายหญิง เมื่อเข้าสู่ช่วงเนื้อหาคำสอนก็สอนชายหนุ่มให้สนใจศึกษาเล่าเรียน รู้จักแสวงหาทรัพย์ ไม่เสพสุรา ไม่เล่นการพนัน และไม่ใช่นักเลงหัวไม้ เมื่อจะเลือกคู่ครองก็ให้รู้วิธีเกี้ยวผู้หญิง เมื่อมีภรรยาให้รับผิดชอบต่อครอบครัว และรู้จักดูแลเอาใจใส่ภรรยา ต่อมาก็สอนหญิงสาวให้มีนิสัยคล่องแคล่วปราดเปรียวในการดำเนิน

ชีวิต และสนับสนุนนโยบายของรัฐบาล เช่น แต่งกายดี มีงานทำ และรีบแต่งงานเพื่อเพิ่มพลเมือง เมื่อแต่งงานแล้วก็ให้เป็นแม่บ้านแม่เรือนที่ดี รู้วิธีปฏิบัติต่อสามีทั้งยามกินและยามนอน ดูแลทุกข์สุขของสามี และไม่ข่มเหง หากโกรธก็ให้สะกดใจไว้ หญิงที่ทำได้ถือว่าเป็นหญิงดีเลิศ

ฉันทลักษณ์ กลอนสุภาพ

๕๗) สุรยาเสพติด

จำนวนหน้า ๒๕ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๕ (ราว พ.ศ. ๒๕๑๕)

ผู้แต่ง พลอย อักษรพันธ์ (นามแฝงคือ พ. พาน อักษรพันธ์ หรือ พ. อักษรพันธ์) ชาวพัทลุง

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยการบอกที่มาของเรื่องว่านำมาจากหนังสือสงเคราะห์สารที่กล่าวถึงโทษของสุราเพื่อสอนผู้อ่านให้เลิกดื่มสุรา ผู้แต่งกล่าวว่าตนเคยเสพสุรา ครั้นเห็นว่าร่างกายเริ่มแก่ชราจึงตัดสินใจเลิกเสพสุราในวันแรม ๓ ค่ำ เดือนเก้า ผู้แต่งกล่าวว่าหนุ่มสาวปัจจุบันมักเห็นกงจักรเป็นดอกบัว ไม่ใคร่เข้าวัดฟังธรรม ติดอยู่ในบ่วงกิเลสตัณหา และข้องเกี่ยวกับยาเสพติด หญิงบางคนเสพยาเสพติดจนถูกผู้ชายล้วงเงินทางเพศ แม้ในพระราชบัญญัติกระบุงโทษของการค้าและเสพยาเสพติดไว้ แต่ก็ยังมีการผลิตและการเสพกันอย่างกว้างขวางจนเจ้าหน้าที่ตำรวจปราบปรามกันไม่ไหว ต่อมาก็เล่าพฤติกรรมของรัฐวิสาหกิจที่ทุจริตคอร์รัปชันหรือตั้งตัวเป็นผู้มีอิทธิพล ผู้แต่งแนะนำว่าให้ใช้หลักธรรมในการดำเนินชีวิต เพราะอาจถูกผู้กล้าฆ่าตาย หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์อาจลดบันดาลให้ถูกรถชนจนถึงแก่ความตาย นอกจากนี้ก็สอนพ่อค้าให้ใช้หลักธรรมในการค้าขาย ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน จนทำให้ผู้บริโภครือร่ำรวย ตอนท้ายผู้แต่งคาดหวังให้ยาเสพติดหมดสิ้นไป

ฉันทลักษณ์ กลอนสุภาพ

๕๘) สุราวิวาทนักปราชญ์วิจารณ์

จำนวนหน้า ๖๔ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๕ (พ.ศ. ๒๔๕๖)

ผู้แต่ง สีนวล มากนวล ชาวพัทลุง

เนื้อหา เรื่องนี้ผู้แต่งกำหนดให้สามีกับภรรยาสนทนาในหัวข้อเรื่องสุรา โดยกำหนดให้ฝ่ายชายเริ่มต้นบทสนทนา ก่อน มีใจความกล่าวถึงโทษของสุรา เช่น เป็นต้นเหตุแห่งความเสื่อม ทำให้คนตกอยู่ในความประมาท มัวเมาในกิเลสตัณหา เสียทรัพย์ เกิดโรค เพื่อนบ้านเกลียดชังปัญญาโง่เขลา เสื่อมเสียชื่อเสียง ขาดสติสัมปชัญญะ กล้าฆ่าแม้กระทั่งบิดามารดาและครูอาจารย์ และติดคุกเมื่อไปหาหมอ หมอจึงแนะนำให้เลิกดื่มสุรา ฝ่ายภรรยาหักล้างคำกล่าวของสามีด้วยการบอกแต่ข้อดีของสุรา เช่น ทำให้กระชุ่มกระชวย เลือดลมสมบูรณ์ พุดจาคล่องแคล่ว และเข้ากับคนง่าย แม้แต่

คณะรัฐบาลก็สนับสนุน นางกล่าวว่าไม่ควรเชื่อฟังหมอ เพราะหมอ และนางพยาบาลก็นำสุรามาทำยา ดอง ผู้ที่ดื่มสุราแล้วเป็นคนดีก็มีอยู่จำนวนมาก ผู้ที่ติดคุกเพราะไม่ได้ดื่มสุราก็มีอยู่จำนวนมาก เช่นกัน เพราะฉะนั้นจะตัดสินว่าคนจะดีหรือชั่วเพราะดื่มสุราไม่ได้ การสนทนายุติลงเมื่อตาวิจารณ์ ซึ่งเป็นนักปราชญ์ตัดสินให้สามีเป็นฝ่ายสามีชนะ เพราะเห็นว่าการดื่มสุรามีแต่โทษ แม้แต่พระพุทธร่องก็ห้ามไม่ให้ดื่มสุรา ต่อมาก็สอนการทำหน้าที่ของสามีภรรยาที่ต้องรู้จักเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน ไม่เอาแต่ได้เถียงกันให้เพื่อนบ้านนินทา ฝ่ายภรรยาควรรู้จักตัดเตือนสามี ไม่คิดนอกใจ ไม่เกียจคร้าน ไม่ข่มเหงสามี รู้จักอดทนอดกลั้น และรู้จักครองใจคน นอกจากนี้ก็สอนการดำเนินชีวิตของผู้ครองเรือนทั่วไป เช่น สอนให้ขยันทำงาน รู้จักผูกมิตร สุภาพเรียบร้อย ไม่ประมาท และมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ปิดท้ายด้วยการอวยพรให้ผู้อ่านประสบความสำเร็จ อายุยืน และมีลาภยศ

ฉันทลักษณ์ กลอนเพลงยาว

๕๕) หนามรัก

จำนวนหน้า ๓๒ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๐๓)

ผู้แต่ง จ. ศรีอักษรกุล (จงเจริญ ศรีอักษรกุล) ขวานครศรีธรรมราช

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยคำไหว้ครูผู้สอน และสุนทรภู่ บอกวัตถุประสงค์ในการแต่งว่าเพื่อเตือนสติผู้หญิง เพราะเมื่อประพฤติชั่วไปแล้ว จะเป็นเหมือนสำนวนที่ว่า “วิวหายแล้วล้อมคอก” ต่อมาก็เล่าเรื่องราวของนายเพชร ชาวจังหวัดตรังที่มีอาชีพทูปหิน แต่มีรายได้ไม่เพียงพอสำหรับจ่ายค่าเช่าบ้านและรักษามารดาซึ่งป่วยเรื้อรัง นายเพชรจึงคิดหางานใหม่ ต่อมาได้พบกับเพื่อนที่ชื่อพราว นายพราวฝากให้นายเพชรไปทำงานที่ร้าน “เจ้าสรรพลิน” ของนายเหนียวซึ่งเป็นพ่อค้าเมืองภูเก็ต นายเพชรทำงานด้วยความขยันขันแข็ง ทั้งยังมีนิสัยสุภาพเรียบร้อย ชอบช่วยเหลือผู้อื่น และกตัญญูรู้คุณ จึงทำให้มีแต่คนรักนายเพชร นายเพชรได้รู้จักกับนางสมศรี บุตรสาวของนายเหนียว

วัย ๑๕ ปี นางสมศรีผู้นี้กำพร้ามารดา บิดาจึงรักและตามใจมาก ส่งผลให้สมศรีมีนิสัยเอาแต่ใจตนเอง เอาแต่แต่งตัว และไม่สนใจงานบ้านงานเรือน

นายเหนียวต้องการให้สมศรีแต่งงานกับนายยุทธบุตรชายของนายสถิต ชาวจังหวัดสงขลา เนื่องจากเห็นว่ามียาชีพค้าขายเหมือนกัน ข้างฝ่ายนางสมศรีไม่ชอบนิสัยของนายยุทธ จึงไปขอให้ นายเพชรพานางหนี ตอนแรกนายเพชรปฏิเสธ เพราะเห็นว่าไม่เหมาะสม ที่สำคัญคือ ตนไม่ได้รัก สมศรี ครั้นเห็นสมศรีคะยั้นคะยอก็ยอมทำตามคำขอร้อง เมื่อนายเหนียวทราบข่าวก็ตัดสัมพันธ์ทันที

ฝ่ายนายเพชรพาสมศรีมาอยู่ที่จังหวัดตรัง ช่วงแรก ๆ ทั้งสองยังใช้ชีวิตอย่างมีความสุขแม้ไม่มีงานทำ เพราะนายเพชรยังมีเงินทองเหลืออยู่จากการเป็นลูกจ้างที่เมืองภูเก็ต ต่อมาเงินทองที่เก็บสะสมไว้เริ่มร่อยหรอ จนนางสมศรีต้องขายเครื่องประดับที่นำติดตัวมา นายเพชรเห็นว่าเงินอยู่ไป เช่นนี้ก็คงอดตาย จึงตัดสินใจไปหางานทำที่กรุงเทพฯ ๑ ได้งานที่สำนักพิมพ์บ้านจิตต์ ย่านสำเพ็ง มี นายห้างชื่อผางจู้เป็นผู้ดูแลกิจการ ช่วงปีแรก นายเพชรส่งเงินกลับบ้านทุกเดือน ครั้นล่วงเข้าปีที่สอง ก็เริ่มห่างหายไป นางสมศรีกลัวว่าจะเกิดเรื่องร้ายแก่นายเพชรจึงรีบเก็บเสื้อผ้าเข้าเมืองหลวง เมื่อนางมาถึงก็พบว่านายเพชรมีหญิงอื่น เป็นบุตรสาวของนายห้าง นายเพชรกลัวภรรยาใหม่รู้ความจริงจึงโกหกไปว่าไม่รู้จักนางสมศรีแล้วรีบปิดประตูลงกลอนทันที นางสมศรีทั้งโกรธและเสียใจที่สามีเปลี่ยนไปจึงเข้าไปตะโกนประตูและขว้างปาป้ายร้าน นายเพชรเห็นว่านางสมศรียังไม่ยอมเลิกได้ง่าย ๆ จึงสั่งให้ลูกจ้างรุมทำร้าย จนนางสมศรีหมดเรี่ยวแรงที่จะสู้ต่อไป เมื่อพบกับความผิดหวังครั้งใหญ่ในชีวิต นางสมศรีจึงกระโดดสะพานพุทธฆ่าตัวตาย ก่อนฆ่าตัวตาย นางได้ตั้งจิตอธิษฐานว่า ขออย่าให้โชคร้ายเหมือนในชาตินี้ ตอนที่ผู้แต่งสอนผู้อ่านว่าควรสำรวจเรื่องกาม มิเช่นนั้น จะเป็นเหมือนนางสมศรีที่หนีตามผู้ชายไป ผู้แต่งแนะนำคนรุ่นใหม่ว่ามีปัญหาเรื่องความรัก ควรปรึกษาผู้ใหญ่ เพราะมีประสบการณ์มากกว่า

ฉันทลักษณ์ กลอนเพลงยาว

๖๐) หลายเรื่องหลากหลาย

จำนวนหน้า ๒๔ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๘ (พ.ศ. ๒๔๘๑)

ผู้แต่ง กลิ่น สรณรินทร์ ชาวสงขลา

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยการสอนผู้อ่านให้เห็นความสำคัญของการศึกษาว่าช่วยให้เอาตัวรอดได้ ต่อมาก็สอนให้รักษาศีลห้า คบมิตรดี ขยันหมั่นเพียร มีวาจาที่อ่อนหวาน กตัญญูรู้คุณคน ไม่เอาแต่โทษแต่ผู้อื่น ให้ใช้สิทธิและเสรีภาพที่พึงมีตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ เช่น ใช้สิทธิเสียภาษี มีสิทธิฟ้องศาล มีเสรีภาพในการเลี้ยงชีพ มีเสรีภาพในทรัพย์สินที่หามาได้ มีเสรีภาพในการนับถือศาสนา มีเสรีภาพในการคบค้าสมาคมกับเพื่อนต่างถิ่น มีเสรีภาพในการโฆษณา และมีเสรีภาพในการศึกษา แต่ต้องอยู่ในศีลธรรมและไม่ล่วงละเมิดเสรีภาพของผู้อื่น ต่อมาก็สอนให้ทำความดีละเว้นชั่ว ผู้แต่งเตือนสติว่าหากทำความดีมาตลอด แต่สุดท้ายประพฤดิชั่ว ความชั่วนั้นก็เลยล้างความดีจนหมด นอกจากนี้ก็สอนให้เอาชนะผู้อื่นด้วยความสามัคคี และสอนให้รู้จักละมละลิน เช่น ขยันท่องหนังสือ รู้จักปิดกวาดบ้านเรือน หมั่นทำความสะอาดร่างกาย และไม่ประมาท

ฉันทลักษณ์ กลอนสุภาพ กาพย์ฉบัง ๑๖ โคลงสี่สุภาพ อุปลุกิตาฉันท์ และอินทรวงศ์ฉันท์

๖๑) อนุภาโสวาทคำกลอน

จำนวนหน้า ๑๒ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๐๕)

ผู้แต่ง พระเทพปัญญามุนี (อนุภาสเถร) ชาวนครศรีธรรมราช

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยการสอนผู้อ่านให้รักษาศีลห้า ต่อมาก็สอนการผูกมิตรกับคนในชุมชน เช่น พุดจาไพเราะ มีไมตรีต่อกัน ซื่อสัตย์ต่อกัน ไม่ดูหมิ่นผู้อื่น เป็นกันเอง อ่อนน้อมถ่อมตน และช่วยเหลือการทำงานของผู้อื่น ผู้แต่งกล่าวว่าการมีมิตรจะช่วยป้องกันภัยได้ จึงไม่ควรเอาเปรียบและหลอกลวงกัน ตอนท้ายผู้แต่งสอนให้เชื่อผลของการกระทำ เช่น หากเคารพผู้ใหญ่จะมีอายุยืน และหากเกียจคร้านจะยากจน ผู้ที่ยังทำชั่วอยู่ก็ให้รู้จักปรับปรุงตัว เพื่อว่าเมื่อตายไปจะได้ขึ้นสวรรค์

ฉันทลักษณ์ กลอนสุภาพ

๖๒) อาจารย์สอนศิษย์

จำนวนหน้า ๒๐ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๘ (พ.ศ. ๒๔๘๖)

ผู้แต่ง พระครูขาว โสภาสวนุโธ ชาวพัทลุง

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยการสอนผู้อ่านให้สนใจศึกษาเล่าเรียน ไม่เล่นการพนัน ไม่เป็นนักเลงหัวไม้ หรือเป็นโจรผู้ร้าย ต่อมาก็กล่าวถึงมนุษย์ ๔ จำพวกที่ควรเอาเป็นเยี่ยงอย่างและไม่ควรเอาเป็น

เยี่ยงอย่าง พวกที่ควรเอาเป็นเยี่ยงอย่าง คือ พวกที่มีนิสัยเหมือนเทวดา เพราะมีธรรมะในใจ และพวกที่เป็นมนุษย์แท้ เพราะมีศีล ส่วนพวกที่ไม่ควรเอาเป็นเยี่ยงอย่าง คือ พวกเปรตมนุษย์ เพราะชอบขโมย และพวกเศรษฐี เพราะไม่รู้คุณค่าคน เนื้อหาคำสอนตอนต่อมาสอนไม่ให้ดื่มสุรา รู้จักคบมิตรดี ไม่คบทิศสามโบสถ์ ฤกษ์สัตรีบ้าน คนตีค่าบิดามารดา โจรผู้ร้าย ผู้ที่เสพสุรา นักการพนัน คนจู้จู้กินยา ศึกษารักรู พระและชีว์ัด พวกนกสองหัว บ่าวสามนาย ไพร่สามเมือง และหญิงมีสามี ๓ คน คนที่ควรคบ คือ ผู้ที่มอบสิ่งที่ได้ยากให้แก่เพื่อน ช่วยทำการยาก อดทน ปกปิดความลับได้ ไม่ทอดทิ้งยามลำบาก เจ็บแค้นแทนเพื่อน ช่วยแนะนำตักเตือน ช่วยพยาบาลยามป่วยไข้ และไม่ดูหมิ่น ต่อมาก็สอนเรื่องการเลือกคู่ครอง โดยสอนผู้ชายให้เลือกหญิงที่มาจากสกุลดี ขยันทำงาน มีกิริยามารยาท ไม่เลือกหญิงที่รูปกายภายนอก เพราะมักเสแสร้ง แต่ก็สอนผู้หญิงไม่ให้เลือกชายรูปงามเช่นกัน สุดท้ายก็สอนสามีภรรยาให้รู้จักใช้หลักฆราวาสธรรมในการครองคู่

ฉันทลักษณ์ กลอนเพลงยาว

๖๓) อาหารใจ

จำนวนหน้า ๔๑ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๑๔)

ผู้แต่ง หิ้น อมตเวทย์ ชาวพัทลุง

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยคำไหว้บิดามารดา และครูอาจารย์ ต่อมาก็บอกวัตถุประสงค์ในการแต่งว่าเพื่อนำเงินมาพัฒนาโรงเรียนปากพะยูน ด้านเนื้อหาการสอน ผู้แต่งสอนผู้อ่านให้กตัญญูต่อบิดามารดา เห็นความสำคัญของความรู้ รู้จักบวชเรียนในฐานะที่เป็นชาวพุทธ รู้จักนำหลักธรรมไปใช้ในการครองเรือน เช่น หลักธรรมเรื่องทิลุฐธัมมิกัตถประโยชน์ หลักธรรมเรื่องมิตรแท้มิตรเทียม หลักธรรมเรื่องฆราวาสธรรม หลักธรรมเรื่องทิศหก และหลักธรรมเรื่องอบายมุขหก ต่อมาผู้แต่งสอนให้ผู้ครองเรือนรู้จักดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน ยกย่องกัน รู้จักครองใจญาติของอีกฝ่าย ไม่พูดทับถมเรื่องการศึกษาหรือฐานะทางสังคม ร่วมมือกันทำงาน ชักชวนกันออกงานสังคม และรู้จักผูกมิตรกับคนในสังคม ฝ่ายสามีควรช่วยภรรยาทำงานบ้านงานเรือน ตอนท้ายผู้แต่งกล่าวถึงประวัติของตนว่าชื่อหิ้น อมตเวทย์ อยู่บ้านเลขที่ ๑๔๔ หมู่ที่ ๑ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ชื่อสถานที่ทำงาน คือ ร้านปากพะยูนเฟอร์นิเจอร์ ดิเคตสุขภาพ ที่ร้านจำหน่ายเตียงคู่ และสินค้าที่ทำด้วยหวาย สำหรับผู้ที่ร่วมสมทบทุนสร้างโรงเรียนขอให้มีทรัพย์ หมดทุกข์ และอายุยืน ต่อมาก็หวังว่าผู้อ่านจะเป็นคนดีมีศีลธรรม รักชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ ปิดท้ายด้วยการขอพรให้พระสยามเทวาธิราชคุ้มครองชาวไทย

ฉันทลักษณ์ กลอนเพลงยาว

๖๔) อธิสอนศิษย์

จำนวนหน้า เรื่องนี้ผู้วิจัยได้ฉบับที่อาจารย์วินัย สุทธิไพพิมพ์บนกระดาษเอสี่ เมื่อนำไปเทียบกับหนังสือเล่มเล็กพบว่ามีประมาณ ๒๘ หน้า

สมัยที่แต่ง รัชกาลที่ ๕ (ราว พ.ศ. ๒๔๕๔ - ๒๔๕๕)

ผู้แต่ง แดง ประพันธ์บัณฑิต ชวนครศรีธรรมราช

เนื้อหา เริ่มต้นด้วยการพรรณนาธรรมชาติ ต่อมาก็กล่าวบูชาพระรัตนตรัย บิดามารดา ครูอาจารย์ พระมหากษัตริย์ และเทพยดา ต่อมาก็เล่าว่าพระดาบสทำหน้าที่สอนบุตรบุญธรรมที่ชื่อ “อุทิศ” ซึ่งมีอายุสิบกว่าปี พระดาบสอนบุตรให้สนใจศึกษาเล่าเรียน ไม่ประมาท เชื่อสัตย์สุจริต สุภาพเรียบร้อย กตัญญูรู้คุณ ศรัทธาในพระศาสนา ให้คบมิตรดี ไม่คบศิษย์เบื่อกู บ่าวสัจจกร บุตรไม่รักบิดามารดา และพระไว้วัด รู้จักแสวงหาทรัพย์ และละพฤติกรรมที่ไม่ดี ต่อมาก็สอนการเลือกคู่ครอง โดยสอนให้เลือกหญิงที่มาจากสกุลดี มีจิตใจดี และปฏิบัติตัวดี ให้พิจารณาลักษณะหญิงดี หรือหญิงชั่วจากภรรยา ๗ ประเภทในพระพุทธศาสนา หากได้ภรรยาดีจะทำให้การครองคู่ราบรื่น เมื่อมีภรรยาแล้วก็ควรสงเคราะห์ภรรยา ไม่ด่าว่าหรือนินทาญาติพี่น้องของภรรยา รู้จักแนะนำ ตักเตือนภรรยาตามสมควร และให้สนับสนุนนโยบายของรัฐบาล เช่น ชื้อสลากกินแบ่งของรัฐบาล หากปฏิบัติตามได้จะปราศจากทุกข์ภัยทั้งปวง

ฉันทลักษณ์ กลอนเพลงยาว

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวพัชลินจ์ จินนุ่น เกิดเมื่อวันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๒๐ ที่อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัด นครศรีธรรมราช สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย จากภาควิชา ภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา เมื่อปีการศึกษา ๒๕๔๓ สำเร็จการศึกษาระดับอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อปีการศึกษา ๒๕๔๗ เข้าศึกษาในระดับปริญญา อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา ๒๕๕๑ ปัจจุบันทำงานตำแหน่งพนักงานมหาวิทยาลัย สายผู้สอน ภาควิชา ภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ